

مختصر

صحیح البخاری

المسمى بـ:

التجريد الكريم

دانراوی: ابی العباس زین الدین الزبیدی

به کوردی کردن و لیکۆینه وهی

نوری فارس همه خان

به گویره ته خریجی (د. مصطفی دیب البغا) ته خریج کراوه

محمود احمد محمد

پیدا چۆته وهو سه ره په رشتی ته چا پدانی کردوه

دارالمعرفة

بیروت - لبنان

مُخْتَصَرُ صَحِيحِ الْبُخَارِيِّ

الْمُسَمَّى

بِالتَّجْرِيدِ الصَّرِيحِ

مُخْتَصَر صَحِيحُ الْبُخَارِي

المُسَمَّى

بِالتَّجْرِيدِ الصَّرِيحِ

دانراوی: ابی العباس زین الدین الزبیدی

به کوردی کردن و لیکۆئینهوهی

نوری فارس همه خان

به گویرهی ته خریجی (د. مصطفى ديب البغا) ته خریج کراوه

محمود أحمد محمد

پێیدا چۆتهوهو سه‌ره‌په‌رشتی له چاپدانی کردووه

1431 هـ

2010 ز

به‌رگی چواره‌م

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

*****

📖 ناوی کتیب: مختصر صحیح البخاری المسمى بـ (التجريد الصريح).

📖 دانراوی: ابي العباس زين الدين الزبيدي.

📖 وەرگیرانی: نوری فارس همه خان.

📖 تیراژ (۲۵۰۰) دووهزارو پینج سهد دانسه.

📖 ژمارهی سپاردن: (۲۴۶۴ سالی ۲۰۰۹).

📖 سالی چاپ: ۲۰۱۰ ز ۱۴۳۱ ک

📖 کۆمپیوتهر وه نه چنن: (روبار حسین/کۆمپیوتهری شانیا)

📖 له سه ره رکى کتیبخانهی نارام له سلیمانی چاپ گراوه. مافی چاپکردنه وهی بو

کتیبخانهی ناوبراوه.

پایانی (خاتمه)

نامه‌ی سهره‌های دروستبوون (کتاب بدء الخلق)

سهدوشه‌ست فهرمووده‌ی به‌رزده‌گراوی وا تیّدا ، بیست و دوو طه‌ریقیان با رشتن ، نه‌وانی‌تریان په‌یوده‌ست (موصول)ن. نه‌وده‌و سافه‌رمووده‌یان دووبارمن ، پوخته‌که‌یان : (۱۶۰-۹۳ = ۶۷) شه‌ست وجه‌وت فهرمووده‌ن پی‌شه‌وا موسلیمیس وه‌ک مامؤ‌ستا بوخاری هه‌موویانی گیراوده‌وه بی‌جگه له‌مانه‌یان :

۱. ژماره ۱۲۸۷ ات = ۳۱۹۰ ف = فهرمووده‌که‌ی عیمرانی کوری حوصه‌ین ، له‌باری سهره‌های دروستبوونه‌وه ژماره ۱۲۸۷.
۲. ژماره ۳۱۹۲ فه‌تج. فهرمووده‌که‌ی عومر سه‌بارمت به دروستبوونی بوونه‌ومر له‌ته‌جریده‌که‌دا له‌م شوینه‌دا نییه .
۳. ژماره ۱۲۹۲ ات = ۳۲۰۰ ف = (الشمس والقمر مکرران...) .
۴. ژماره ۱۳۰۰ ات = ۳۲۸ فه‌تج = (الا تزورنا اکثر مما تزورنا...) .
۵. ژماره ۳۲۲۷ فه‌تج = (انا لاندخل بیتا فيه صورة ولا کلب) ، بپروانه : ژماره ۱۵۳۲ = ۴۰۰۲ فه‌تج.
۶. ژماره ۱۳۰۲ ات = ۳۲۳۰ فه‌تج = (ونادوا یامال...) .
۷. ژماره ۱۳۰۵ ات = ۳۲۳۳ ف ، بپروانه = ۱۳۰۵.
۸. ژماره ۱۳۰۶ ات = ۳۲۳۴ ف ، (عائشة في الرؤية) . بپروانه په‌راویزی ۱۳۰۶ ته‌جرید = به‌رگی ۳ / ل ۴۳۷.
۹. ۱۳۱۰ ته‌جرید = ۳۲۴۱ = (اگلعت في الجته...) .
۱۰. ژماره ۱۳۱۳ ات = ۳۲۴۷ ف = فهرمووده‌که‌ی سه‌لی کوری سه‌عید ، بپروانه : په‌راویزی ژماره : ۱۳۱۳ = به‌رگی ۳ / ل ۴۴۴.
۱۱. ژماره ۱۳۱۵ ات = ۳۲۵۱ فه‌تج = (انّ في الجنة شجرة...) .
۱۲. ژماره ۱۳۱۶ ات = ۳۲۵۲ فه‌تج = (انّ في الجنة شجرة...) .

۱۳. ژماره ۳۲۶۱ ف = (الحمى من فيح جهنم...).

۱۴. ژماره ۳۲۹۰ ف = (حديث عائشة في قتل والد حذيفة....).

۱۵. ژماره ۱۳۳۴ ت = ۳۲۲۰ ف = (اذا وقع الذباب).

ماموستای عهسقه لانی (رحمتهى خودى ن بى) دمفه رموى: چل بیستراو

(ئهئهر)ى صه حابهو دوا ئهوانیشتى واتیادا.

تهواوکه ری لیستی ناوی نهو هاوهدلانه ی پیغه مبه ر که

ژیاننامه یان بو نووسراوه (بروانه بهرگی/ ۲ ل/ ۷).

- ژ. ۸۷۵/۸۶۰ - سوفیانی کور ی نه بوزوههیر له بوخاریدا دووفه رمووده ی ههیه.

- ژ. ۱۹۴۵/۸۹۷ - نه بو دهرء له بوخاریدا چوار فهرمووده ی ههیه.

- ژ. ۹۰۵ - تجرید/ ۱۹۶۰ فتح - روبه یعی کچی موعه ویز (سی فهرمووده ی ههیه).

- ژ. ۹۱۶-۱۹۸۶ - جوهریه ی کچی حاریت یه ک فهرمووده ی ههیه له بوخاریدا.

- ژ. ۷۵۰ = ۱۵۶۱ + ۹۳۱ = ۲۰۳۵ فتح صفیه ی کچی حویه ی.

- ژ. ۹۹۳ ته جرید = ۲۰۴۸ فتح الباری. عبدالرحمنی کور ی عهوف (۹ فهرمووده).

- ژ. ۹۳۵ = ۲۲۱۸ فتح. سهووده ی کچی زهمعه (یه ک فهرمووده ی له بوخاریدا ههیه).

- ژ. ۹۶۶ت = ۲۱۲۸ ف. میقدامی کور ی مهعدی کهریب (دوو فهرمووده).

- ژ. ۲۱۲۹/۹۶۵ - عهبدوئلا ی کور ی زمید (نو فهرمووده ی له بوخاریدا ههیه).

۱. ژ. ۲۱۷۴/۹۷۷ - مالیکی کور ی نهوسی کور ی حه دشان (یه ک فهرمووده که ئهمهیه).

۲. ژ. ۲۲۵۸/۱۰۰۰ - نه بو رافیعی ئازاد کراوی پیغه مبه ر (دروودی خودی له سهربا) (یه ک فهرمووده ی ههیه).

۳. ژ-۲۳۰۷/۱۰۱۵- مہروانی کوپی حہکم (دوو فہرموودہ) پروانہ: ژ: ۷۹۹
تہجرید = ۱۶۹۴- ژیاننامہ میسومری کوپی مہخرمہ می واتیا دا لہگہ
ژمارہ می فہرموودہکانی لہبوخاری پیرۆزدا.
۴. ژ-۲۳۱۲/۱۰۱۷- بیلالی کوپی رمباحی حہبہشی (سی فہرموودہ).
۵. ژ-۲۳۲۱/۱۰۲۰- ئەبوئومامہ می باھیلی (سی فہرموودہ می لہبوخاریدا ھہیہ).
۶. ژ-۲۳۲۸/۱۰۲۵- فتح - رافعی کوپی خەدیج (شەش فہرموودہ می
وا لہبوخاریدا).
۷. ژ-۲۳۳۹/۱۰۳۰- ظوھیری کوپی رافیع (یەك فہرموودہ می وا لہبوخاریدا).
۸. ژ-۲۳۵۲/۱۰۳۴- ئیمامی زوھری تابیییہ ، صەحابی نیہ.
۹. ژ-۲۳۵۶/۱۰۳۶- ئەشعەسی کوپی قەیس (لہبوخاریدا یەك فہرموودہ می ھہیہ).
۱۰. ژ-۲۳۷۰/۱۰۴۱- صەعبی کوپی جەئنامہ (لہبوخاریدا سی فہرموودہ می ھہیہ)
۱۱. ژ-۲۴۵۲/۱۰۶۳- سەعیدی کوپی زەیدی کوپی عەمر- (سی فہرموودہ می
لہبوخاریدا ھہیہ).
۱۲. ژ-۲۵۰۲/۱۰۸۰- عەبدوئلائی کوپی ھیشام (چوار فہرموودہ می
لہ بوخاریدا ھہیہ).
۱۳. ژ-۲۵۹۳/۱۱۰۷- سەودہ کیچی زەمەعہ پروانہ: ژمارہ: ۹۳۵ لہپیشەوہ.
۱۴. ژ-۲۶۲۴/۱۱۱۳- صوھەیبی رۆمی.
۱۵. ژ-۲۶۳۰/۱۱۱۶- ئوم ئەیمەن.
۱۶. ژ-۲۶۹۲/۱۱۳۶- ئوم کلثومی کیچی عوقبہ (یەك فہرموودہ می لہبوخاریدا ھہیہ).
۱۷. ژ-۱۱۳۷ تہجرید = ۲۷۳۹ فتح - عەمری کوپی حاریث (یەك فہرموودہ).
۱۸. ژ-۲۷۸۰/۱۱۴۵- تەمیمی داری (لہ بوخاریدا فہرموودہ می نیہ، لہ موسلیما
ھہیہتی).
۱۹. ژ-۲۸۰۲/۱۱۵۴- جوندوبی کوپی سوفیان = جوندوبی کوپی عەبدوئلائی
کوپی سوفیانی بوجەیلکیہ (لہبوخاریدا ھشت فہرموودہ می ھہیہ).
۲۰. ژ-۱۸۴۵/۱۱۷۳- ثابتی کوپی قەیس (یەك فہرموودہ می لہبوخاریدا ھہیہ).

۲۱. ژ- ۲۸۵۶/۱۱۷۹-موعازی کوری جه بهل (شهش فهرموودهی له بوخاریدا ههیه).
۲۲. ژ- ۲۹۰۰/۱۱۹۴-مالیکی کوری ره بیعه ناسراو به (ئه بو ئوسهید) (چوارده فهرموودهی له صه حیجی بوخاریدا ههیه).
۲۳. ژ- ۲۹۲۴/۱۲۰۰- ئوم حه رام کچی میلحان (دوو فهرموودهی له بوخاریدا ههیه).
۲۴. ژ- ۲۹۳۷/۱۲۰۶- طوفه یلی کوری عه مر (له بوخاریدا فهرموودهی نییه).
۲۵. ژ- ۲۹۵۹/۱۲۱۳- حه نظله غه سیلوله لانیکه.
۲۶. ژ- ۲۹۶۲/۱۲۱۵- موجاشیعی کوری مه سعود (یه ک فهرموودهی له بوخاریدا ههیه) + موجالیدی کوری مه سعود برای موجاشیع نییه تی.
۲۷. ژ- ۲۹۷۶/۱۲۱۸- عه بباسی کوری عه بدولوطه لیب (پینج فهرموودهی له بوخاریدا ههیه) .
۲۸. ژ- ۳۰۰۵/۱۲۳۰- ئه بویه شیری ئه نصاری (یه ک فهرموودهی له بوخاریدا ههیه).
۲۹. ژ- ۳۱۱۸/۱۲۶۴- خه وله ی ئه نصاری (یه ک فهرموودهی له بوخاریدا ههیه).
۳۰. ژ- ۳۰۷۱/۱۲۵۱- ئوم خالد کچی خالیدی کوری سه عید ، ناوی ئومه یهیه (دوو فهرموودهی له بوخاریدا ههیه) ئه م فهرموودهیه ژینامه ی خۆیه تی له م بهرگه دا (ب: ۱۵۰۹) .
۳۱. ژ- ۳۱۵۸/۱۲۷۷- عه مری کوری عه وفی ئه نصاری (یه ک فهرموودهی له بوخاریدا ههیه) نه وه ی نییه ، ناماده ی به در بووه ، له گه ل غه زه واته کانی دوا به در ، له مه دینه نیشته جی بووه ، له کاتی جینشینی عومه ردا مردوه ئه و نوێژی له سه ر کرد.
۳۲. ژ- ۳۱۵۹/۱۲۷۸- جوبه یری کوری حه ییه (فهرموودهی له بوخاریدا ههیه) + هورموزان ناوی رۆسته م بوو ، (فهرموودهی له بوخاریدا نیه) به لام له م فهرموودهیه دا به دوورو درێژی باسی لیوه گراوه + موغه یره ی کوری شوعبه ب: ژ: ۱۳۷ ، ۱۸۲ .

۳۳. ژ- ۳۱۷۳/۱۲۸۲- سه هلی کورې نه بو خه ښمه مه (سې فهرمووده).
۳۴. ژ- ۳۱۷۶/۱۲۸۴- عه وږی کورې مالیک (یه ک فهرمووده ی هه یه) .
۳۵. ژ- ۳۲۸۲/۱۳۲۵- سوله یمانی کورې صوره دی کورې نه لجون.
۳۶. ژ- ۳۳۲۹/۱۳۳۷- عه بدو لای کورې سه لام (دوو فهرمووده ی له صه حیجی بوخاریدا هه یه) .
۳۷. ژ- ۳۳۵۹/۱۳۵۰- ام شهریک (یه ک فهرمووده ی له بوخاریدا هه یه).
۳۸. ژ- ۳۴۰۲/۱۳۵۹- خدری زینده. فهرمووده ی له بوخاریدا نیه.
۳۹. ژ- ۳۵۰۹/۱۳۹۶- واثیله ی کورې نه سقه ع (یه ک فهرمووده ی له بوخاریدا هه یه).
۴۰. ژ- ۳۵۴۶/۱۴۱۴- عه بدو لای کورې بوسر (یه ک فهرمووده ی هه یه) .
۴۱. ژ- ۳۶۳۳/۱۴۴۴- دیحیه ی که لبی.
۴۲. ژ- ۳۶۴۴/۱۴۴۸- عوروه ی باریقی (له بوخاریدا دوو فهرمووده ی هه یه).
۴۳. ژ- ۳۶۶۱/۱۴۵۱- عه ممری کورې یاسیر (له بوخاریدا چوار فهرمووده ی هه یه).
۴۴. ژ- ۳۷۰۵/۱۴۶۲- فاطیمه ی زههرا (یه ک فهرمووده ی له بوخاریدا هه یه).
۴۵. ژ- ۳۷۳۱/۱۴۶۹- نوسامه ی کورې زهید (بروانه: ژماره: ۱۱۳ ته جرید) = بهرگی یه که م لاپه ره/ ۱۳۷.
۴۶. ژ- ۳۷۳۳/۱۴۷۰- فاطیمه ی کچی نه سوده (له بوخاریدا فهرمووده ی نییه).
۴۷. ژ- ۳۷۴۲/۱۴۷۳- عه بدو لای کورې مه سعود (له بوخاریدا شه ستو پینج فهرمووده ی هه یه هفتاو نو فهرمووده ی له صه حیجی موسلیم دا هه یه).
۴۸. ژ- ۳۸۲۱/۱۵۰۰- خه دیجه ی کورې خوه یلید (له بوخاریدا باسی له زور فهرمووده دا هاتووه).
۴۹. ژ- ۳۸۷۴/۱۵۰۹- ام خالد بروانه: ژماره: ۱۲۵۱ ته جرید، له م بهرگه دا، لاپه ره: ۱۹۹.
۵۰. ژ- ۳۸۸۳/۱۵۱۰- عه باسی کورې عه بدو لوطه لیب (بروانه: ژماره: ۱۲۱۸) ، له م بهرگه دا ، لاپه ره: ۱۹۹.

۵۱. ژ-۳۸۸۷/۱۵۱۳- مالیک کی کوپی صه صهعه (يهك فهرموودهی لهبوخاریدا ههیه).

۵۲. ژ-۳۹۰۶/۱۵۱۷- عامیری کوپی فوههیره + سوراقهی کوپی مالیک (يهك فهرموودهی لهبوخاریدا ههیه).

۵۳. ژ-۳۹۴۱/۱۵۲۲- يهكهه: عهلاى حهضره می (يهك فهرموودهی لهبوخاریدا ههیه). دووهم: لهکوژتایی نهم فهرموودمو باسهكهوه كورتهیهکی بوخت لهژبانی خوشهویست حهزرمتی پیغهمبهری خودا تۆمارکراوه (دروودو سلاوو رحمهتی خودا لهخۆی و پهیرهوانی).

۵۴. ژ-۴۰۰۱/۱۵۳۱- روبهیهی کوپی موعهوويز (لهبوخاری پیرۆزدا سی فهرموودهی ههیه).

۵۵. ژ-۴۰۲۴/۱۵۳۶- میقدادی کوپی عهمری کیندی (يهك فهرموودهی لهبوخاریدا ههیه).

۵۶. ژ-۴۰۷۲/۱۵۴۷- وهحشی کوپی حهربی حهیهشی (يهك فهرموودهی لهبوخاریدا ههیه).

۵۷. ژ-۴۰۷۳/۱۵۴۸- مالیک کی کوپی سینان (لهبوخاریدا فهرموودهی نییه).

۵۸. ژ-۴۱۰۹/۱۵۵۱- سولهیمانی کوپی صورهد دوو فهرموودهی لهبوخاریدا ههیه، لهموقه دیمه ی فهتحو لباریدا دمهفرموی: (يهك فهرموودهی له بوخاریدا ههیه).

(بروانه: ژماره: ۱۳۲۵ تهجرید - بهرگی سییه می تهجریدی بوخاری، لاپه ره/۴۵۲).

- ژ-۴۲۳۰/۱۵۷۶- نهسمای کچی عومهیس (يهك فهرموودهی لهبوخاریدا ههیه) نهم فهرموودهیه بهراستی نموونه ی ژیننامه ی پر خهبات و تیکۆشانی ژنانی سهرده می پیغهمبهره (دروودی خوا لهسهر پیغهمبهرو رهزای خودا لههه موو هاوهلانی، چ پیاو یان، چ ژنیان، چ گه ورمیان چ منالیان).

- ژ-۲۵۹/۱۵۷۹-مەیموونە (حەوت فەرموودەى لەبوخارىدا ھەيە) بېروانە :
ژمارە: ۱۵۴ تەجريد = بەرگى يەكەم لاپەرە: ۱۷۰.
- ژ-۳۰۲/۱۵۸۸-عەمرى كۆپى سەلەمەى كۆپى قەيس (يەك فەرموودەى لەبوخارىدا ھەيە).
- ژ-۲۳۴/۱۵۹۱-ھيت صەحابەيە پياويكى سەرژنانى بوو، بەلام پيغەمبەر لەسەر ئەوئەى گە ژنانى بوو، لەمەدينە وەدمرى نا ، وەفەرمانيشى كرد بەژنەكانى گە ئەم جۆرە كەسە ھەرزەگويانە ھاموشويان نەكەن +
عەبدووللاى كۆپى ئومەييەى براى داىكى ئوم سەلەمە.
- ژ-۲۵۹/۱۶۰۴-ذوكولاع و ذوعەمر دووپاشا بوون.
- ژ-۳۷۲/۱۶۰۷-ئومامەى كۆپى ئوئال.

تەيىنى:

تەماشای كۆتايى ژمارە : ۱۳۸۸ تەجريد لەم بەرگەدا بفرەموو ، بۆ چەند مەبەستى، بەتايىبەتى ئەو بەشەى كە دفرەرموئ: (رافەو شيكرەنەو) ھەروا كۆتايى ژمارە: ۱۴۷۱ تەجريد + فەرموودەى ۱۵۱۳ تەجريد خۆى و رافەكەى ، ھەروا ژمارە : ۱۵۳۱ تەجريدو رافەكەى ، ھەروا ژمارە: ۱۵۹۸ تەجريدو رافەكەى كە ھەموو ئەم ژمارانە وان لەم بەرگى چوارەمەدا.

بەسەرگرتنەو:

- ژ-۲۷/۲۶-واتە: بۆ سەعدى كۆپى ئەبو ومقاص ، بېروانە ژمارە: (۲۷/۲۶) نەوەك ژمارە : ۱۴۹ .
- ژ-۳۷۲/۱۴۷۳-ئىبنو مەسعود ، نەوەك ژ: ۳۰ .
- ژ-۲۴۷/۱۷۸-بەرئائى كۆپى غازيب ، نەوەك ژ: ۳۸ .
- ژ-۵۳/۴۹-عەلى كۆپى جەعد ، مامۇستاي شىخى بوخارى.

- ژ-۶۷/۶۰-بیشری کورپی موفه ضنه ل.
- ژ-۷۵/۶۶-عیکریمه.
- ژ-۹۸/۸۳-عه طای کورپی نه بو ره باح.
- ژ-۱۰۶/۸۹-ریبعی کورپی حیراش + نیمامی عه لی .
- ژ-۱۵۶/۱۲۳-عه بدوره حمانی کورپی نه سوهد.
- ژ-۲۴۶/۱۷۷-عه ففانی کورپی موسلیمه.
- ژ-۱۳۷/۱۱۱-عه بدوئلای کورپی زهید. نه وهك ژ: ۲۹۰ .
- ژ-۵۴۷/۳۲۰-نه بو به رزه.
- ژ-۲۳۲۸/۱۰۲۵-رافعی کورپی خه دیج. نه وهك ژ: ۳۲۹ .
- ژ-۱۵۱۳/۷۲۸-فه ضلی کورپی عه بباس، نامؤزای پیغه مبه ر (دروودی خودای لسه ر بی).
- ژ-۱۵۳۶/۷۳۸-یه علای کورپی نومه ییه.
- ژ-۱۵۵۳/۷۴۶-نافعی کورپی سه رجیس.
- ژ-۱۵۸۸/۷۶۱-جه عفه رو عه قیل و طالیب و عه لی کورانی نه بو طالیب.
- ژ-۱۶۴۳/۷۸۴-عوره وهی کورپی زوبه یر.
- ژ-۱۶۶۴/۷۹۰-جوبه یری کورپی موطعیم + ژ-۲۵۴/۷۸۴.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۶۴- نامه‌ی پیغهمبه‌ران (پیغهمبه‌ران نامه)

کتاب الانبیاء

۱۳۳۶- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: (خَلَقَ اللَّهُ آدَمَ طُولُهُ سِتُّونَ ذِرَاعًا، قَالَ: اذْهَبْ فَسَلِّمْ عَلَى أَوْلِيكَ التَّغَرِّ مِنْ الْمَلَائِكَةِ جُلُوسٌ فَاسْتَمِعْ مَا يُحْيَوْنَكَ فَأَنْهَا تَحِيَّتَكَ وَتَحِيَّةَ ذُرِّيَّتِكَ فَقَالَ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ فَقَالُوا: السَّلَامُ عَلَيْكَ وَرَحْمَةُ اللَّهِ فَزَادُوهُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ فَكُلُّ مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ عَلَى صُورَةِ آدَمَ فَلَمْ يَزَلْ الْخَلْقُ يَنْقُصُ بَعْدَ حَتَّى الْآنَ) (الحديث: ۶۲۲۷- طرفه في: ۳۳۲۶) (۹۹) هذا نص الحديث في فتح الباري ج/۶/۳۶۲.

نهبوهورمیره (رمزی خودای لبی) فهرمووی: پیغهمبه‌ری خودا (دردی خودی لسمرب) فهرمووی: کاتا خودا باوه ناده‌می دروست کرد، شهست بالآ به بالی خوی، یا به‌بالی نیستای نیمه دریژ بوو، وه‌هوت بالیش پان بوو، پاشان پیی فهرموو: بجۆ بۆ لای ها نهو کۆمه‌له فریشته‌یه، که نه‌وه‌تان نا له‌ویدا دانیشتوون، سلاویان لی بکه، گوا بگره که چۆن سلاوت لی‌ده‌که‌ن و روژ باشیت له‌گه‌لدا ده‌که‌ن، چونکه نه‌وه روژباشیی خۆت و روژباشیی نه‌وه وه‌چه‌که‌ت ده‌بی له‌ناو خۆتانا هه‌تا هه‌تایه. ناده‌م (دروودو سه‌لات وسه‌لامی خودای گه‌وره‌ی له‌سهر لبی) ته‌شریفی چوو بۆلایان پیی فهرموون: (السلام علیکم: سلاوتان لی لبی) فریشته‌کانیش سلاوه‌که‌یان سه‌نده‌وه و فهرموویان: (السلام علیک و رحمة الله: سلاوو ره‌حه‌تی خوا له‌تۆش لبی) فریشته‌کان له‌وه‌لامه‌که‌یاندا وشه‌ی (ره‌حه‌تی خودا) یان بۆ ناده‌م پتر کرد. نیتر هه‌موو که‌سی کاتی ده‌جیته به‌هه‌شته‌وه له‌سهر شیوه‌ی ناده‌مه،، بالای شه‌ست گه‌ز به‌رزه شیوه‌ی وه‌ک نه‌و شیرین و جوان و ریک و پیکه، نه‌ک وه‌ک شیوه‌ی شیواوی دنیا‌یی خوی.

بهلام ئیتیر لهوساوه ئهم خه لکه بهرده بهره ههر بچووک و کورت و ناشیرین دهبن، ههتا ئهم دهمهیش ههر لهکه می و گورتین)، (ش/ تتاج ۶ ل- ۵ف- ۲ز- ۳. تهفسیری سورمتی بهقه ره + ریاض الصالحین/ ۲ ل- ۲۱۳ ف- ۸۴۶ ز- ۱۳۱- نامه‌ی سلاوو روژباشی).

۱۳۳۷- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: بَلَغَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ مَقْدَمَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الْمَدِينَةَ، فَأَتَاهُ فَقَالَ: أَيُّ سَائِلِكَ عَنْ ثَلَاثٍ لَا يَعْلَمُهُنَّ إِلَّا نَبِيٌّ قَالَ: مَا أَوَّلُ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ، وَمَا أَوَّلُ طَعَامٍ يَأْكُلُهُ أَهْلُ الْجَنَّةِ وَمِنْ أَيِّ شَيْءٍ يَنْزِعُ الْوَلَدُ إِلَى أَبِيهِ وَمِنْ أَيِّ شَيْءٍ يَنْزِعُ إِلَى إِخْوَالِهِ؟ فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (خَبَرَنِي بِهِنَّ إِنْفَا جِبْرِيلُ) قَالَ: فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ: ذَاكَ عَدُوُّ الْيَهُودِ مِنَ الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (أَمَّا أَوَّلُ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ فَتَارٌ تَحْشُرُ النَّاسَ مِنَ الْمَشْرِقِ إِلَى الْمَغْرِبِ، وَأَمَّا أَوَّلُ طَعَامٍ يَأْكُلُهُ أَهْلُ الْجَنَّةِ فَرِيزَادَةُ كَبِدِ حُوتٍ وَأَمَّا الشَّيْبَةُ فِي الْوَلَدِ فَإِنَّ الرَّجُلَ إِذَا غَشِيَ الْمَرَأَةَ فَسَبَقَهَا مَاءُوهُ كَانَ الشَّيْبُ لَهُ وَإِذَا سَبَقَ مَاءُوهَا كَانَ الشَّيْبُ لَهَا) قَالَ: أَشْهَدُ أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ.

ثُمَّ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ الْيَهُودَ قَوْمٌ بُهْتُتَ أَنْ عِلِمُوا بِإِسْلَامِي قَبْلَ أَنْ تَسْأَلَهُمْ بِهَتُونِي عِنْدَكَ، فَجَاءَتِ الْيَهُودُ وَدَخَلَ عَبْدُ اللَّهِ الْبَيْتَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (أَيُّ رَجُلٍ فِيكُمْ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ؟) قَالُوا: اغْلَمْنَا وَابْنُ اغْلَمْنَا وَآخِرُنَا وَابْنُ آخِرِنَا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (أَفَرَأَيْتُمْ أَنْ أَسْلَمَ عَبْدُ اللَّهِ) قَالُوا: أَعَادَهُ اللَّهُ مِنْ ذَلِكَ فَخَرَجَ عَبْدُ اللَّهِ إِلَيْهِمْ فَقَالَ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ فَقَالُوا: شَرُّنَا وَابْنُ شَرِّنَا وَوَقَعُوا فِيهِ (الحدیث ۳۳۲۹- اطرافه فی ۳۹۱۱، ۳۹۳۸، ۴۴۸۰) (۱۰۰).

ئهنهس (رمزای خودای له بئ) فهرمووی عهبدوئلای کوری سهلام لهناو باخا باخ دهرنئ، لهو کاته‌دا ده‌بیستی که پیغه‌مه‌هر (درویدی خودای له‌سه‌ر بئ) کۆچی

كردووه بۇ مەدینەو تەشریفى ھېناوہ، جا دا بۇ خزمەتى و ەرزى دەکا: من
سا شتت لى دەپرسەم ھەركەسى پېغەمبەر نەبى ناپانزانى؛ يەكەم نیشانەى
گەورەى قىامەت جىيە؟ وەيەكەم خۇراکا كە بەھەشتى دەپخوا لەبەھەشتا
جىيە؟ وەھۆى جىيە كەمنال شىوہى لەباوکی دەچا؟ يا لەدايکی دەچا و
شىوہى دەچیتەوہ سەر خالوانى؟.

پېغەمبەر (دروى خودى لەسر بى) ڤەرمووى: (ئنا ئىستاكە زۇر نىە كە
جوبرائىل (سلاوى خوى ئى بى) ئەم سى شتەى پافەرمووم).

عەبدوللا ڤەرمووى: جولەكە لەناو خۇيانا، لەناو ھەموو ڤرىشتەكانا
جوبرائىل بەدوژمنى خۇيان دادەنن. كەوا دەلى پېغەمبەر (دروى خودى لەسر بى)
ئەم ئايەتەى خويندەوہ كەدەڤەرموى: ﴿مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَىٰ
قَلْبِكَ﴾ ئىنجا ھەزەت (دروى خودى لەسر بى) ڤەرمووى: يەكەم نیشانەى گەورەى
ھاتنى قىامەت ئاگرىكە خەلك لەخۇرھەلاتەوہ دەداتە پىش و دەيانبات بۇ
خۇرئاوا، يەكەم خۇراكى بەھەشتىيەكانىش پارچە زىادەكەى گۆشتەكەى
جگەرى نەھەنگە، ئاوى پىاويش ئەگەر وەپىش ئاوى ژن كەوت منالەكە
دەكىشیتە سەر خۆى، بەلام ئەگەر پىچەوانە بوو ئاوى ژن وەپىش ئاوى پىاو
كەوت، ئەوا منالەكە دەكىشیتە سەر خۆى.

عەبدوللا (رەزى خودى لى بى) كاتى ئەم وەلامە راست و دروستەى لە
پېغەمبەر بىست برۋاى پىكر و ئىسلام بوو ڤەرمووى: (شايتەى دەدەم كە تۆ
پېغەمبەرى راست و دروستى خودى، لەبەر ئەوہ شايتەى دەدەم كە پىچگە
لە يەزدانى پاك خاى بەھەقىتىر نىيە، وە شايتەش دەدەم كەتۆ پېغەمبەرى
رەوانەكراوى خودى، ئەى پېغەمبەرى خودا! بىگومان جولەكە ھۆزىكى
بوختانكەر و درۋژن و ھەلاتبازن، لە پىش ئەوہدا كە بزانن من موسولمان
بووم پرسىارى ھالى منيان لى بكە، دەنا لە داخانا و لە ڤاننا بوختانم بۇ
دەكەن.

جا کاتی جولہ کہ ہاتن عہدوللا لہ ژوورہوہ خوئی شاردہوہ، پیغہ مہر
(دروئی خودای لہسہر بی) فہرمووی پییان: (عہدوللا چۆن پیاویکہ لہناوتانا؟)
گوتیان: چاکترینی ئیمہیہ و زانترینی ئیمہیہ، خوئی بہگہ و بہگزادہیہ،
حہزرت (دروئی خودای لہسہر بی) فہرمووی: : (باشہ پیم بلین: ئہگہر عہدوللا
موسولمان ببی ئیوہ دلین چی؟) گوتیان: خوا ئہوہنہکا خودا پہنای بدا
لہشتی وا!

حہزرت (دروئی خودای لہسہر بی) ئہم پرسیارہی چہند جارا دووبارہ کردہوہ
بۆیان، بہلام ئہوان لہکەلی شہیتان نہہاتنہ خواریہوہ ہەر ئہو وەلامہیان
دایہوہ، ئہو وەختہ لہپر عہدوللای کورپی سہلام لہ ژوورہوہ ہاتہ دمرہوہ
بہدہنگی بہرز ئیسلا مہوونی خوئی راگہیانند و فہرمووی: شایہتی دہدہم کہ
ہەر یہزدانی پاک خودایہو موحہممہدی کورپی عہدوللا پیغہ مہری
خودایہ، ئہو کاتہ جولہ کہکان گوتیان: عہدوللا خراپترینی ئیمہیہ و کورپی
خراپترینی ئیمہیہ، ئیتہر بہوہشہوہ نہوہستان بہقسہی ناشیرین دایان شۆرد،
عہدوللا فہرمووی: قوربان! خو دیت ئہمانہ چ لہخودا نہترسیکن من
عہرزم نہکردی؟؟ دہی من لہم زمانہ پیسہیان دہترسام! (تاج/ ۶ ل/ ۱۱)
ف/ ۷ ز/ ۲. تہفسیری سورہتی بہقہرہ).

راشہو شیکردنہوہ:

ئہم جۆرہ فہرموودہیہ لیکنۆلینہوہیہکی نوای دہوا، کہ کۆمہلئی زانای
پسپۆر ہاوبہشی و ہاوکاری تیا بکہن، باشترین گوتہ ئہمرۆ ئہم
فہرموودہیہ: (ہەرچی کہ چہسپا فہرموودہی خودا و پیغہ مہرہ لہسہر
سہرو لہسہر چاوانہ، لہہەر شوینئ سہبارمت بہفہرموودہیی گرو گرفتئ
ہہبوو، دہبی پرووبہرووی پسپۆرانی ئہو بابہتہ بکریتہوہ!)

عہدوللای کورپی سہلام (رمزای خودای لہ بی) یہکیکہ لہہاوپئ مہزنہ
ناودارہکانی پیغہ مہر، کاتا پیغہ مہر تہشریفی کۆچی کرد بۆ مہدینہ

عبداللہ موسولمان بوو ، له پيشا زانايه کی گه وره ی جوله که بوو ، لهنه وه ی پیغه مبه ر یوسفی کور ی پیغه مبه ر یه عقوبه دروودی خویان له سر بی کاتی نیسلام بوو ناوی حوصه ین بوو، پیغه مبه ر (درودی خودای له سر بی) ناوه که ی گور ی و ناوی نا: عبداللہ ، یه کیکه له عه شه ره ی موبه شه ره ، دوو کور ی خو ی که ناویان یوسف و موحه ممد بووه، فهرمووده ی نه ویان گیرا وده وه ، هو ی موسولمانبوونی له م فهرمووده یه دا روون ده بیته وه، دوو فهرمووده ی له بوخاریدا هه یه، له سر قسه ی مقدمه ی فته تولبار ی.

ناموزگاری نیمای عه لی کرد: که مینه ر که ی پیغه مبه ر (درودی خودای له سر بی) به جا نه هیلی و نه چیت بو عیراق، وه عهرزی کرد : (نهم دوانگه یه به جا بهیلی جاریکی تر نایبینیته وه، وه خوشی وابوو، به کو ی دنگ عه عبداللہ له سالی چل و سای کوچیدا له شاری مه دینه مردووه!) دوو فهرمووده ی له صه حیجی بوخاریدا هه یه ، یه کیکیان نهم فهرمووده یه یه.

کومه لی فهرمووده له مه تحی عبداللہ دا هه یه، زوریان له تاج دا هه یه، پروانه: تاج، به رگی پینجه م، لاپه ره: ۲۱۱ ز/ ۶۱. باسی گه وره یی عه عبداللہ ی کور ی سه لام، له فهرمووده ی ژماره (۱) وه، هه تا ژماره (۵) - (رمز او رحمه تی خوی لی بی).

۱۳۳۸ - (عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: (لَوْلَا بَنُو إِسْرَائِيلَ لَمْ يَخْتَرْ لَحْمُ، وَلَوْلَا حَوَاءُ لَمْ تَخْنُ اثْنَى زَوْجَهَا) (الحديث ۳۳۳۰) (۱۰۱).

نه بوهورمیره (رمزای خودای له بی) فهرمووی: پیغه مبه ر (درودی خودای له سر بی) دم فهرمووی: (نه گهر له بنه ر هتا به هو ی جوله که کانه وه نه بوایه ، هه رگیز خوارده مه نی نه ده گه نی و گوشت بؤگه ن نه ده بوو، چونکه له کاتی خو یا خودا گه زوو گوشتی شه لاقه ی بو ناردن و فهرمووی: له م گوشت و گه زویه بخون،

به لّام لییان پاشه کهوت مه کهن ، که چی نهوان فەرمانه کهی خودایان شکان و لییان هه لگرتن بۆ له ووه پاش، نیتز گوشت و گهزۆکه گهنین، وه له ووه گهنین وترشانی خۆراک داکهوت، وههتا نه مپۆ ههروایه وه له مهو پاشیش نه مه حالهته بهردموام ده بی، ومنه گهر بههۆی دایکه چهوایشه وه نه بوایه ههتا ههتایه هیچ ژنی گزیو ناپاکی له میردی خوۆ نه ده کرد ، چونکه چهوا له بهههشتا ناده می فریو داو له بهری درهخته ههده گهراوه کهی دمرخوارد داو، بوو بههۆی نه وهی که له بهههشت دمرکران (ش) (تاج/ ۳ ل/ ۱۱۷ ز/ ۴۷، مافی ژن له سهر میردی).

۱۳۳۹ - (عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) يَرْفَعُهُ: (إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ لَأَهْوَنَ أَهْلِ النَّارِ عَذَابًا: لَوْ أَنَّ لَكَ مَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَيْءٍ كُنْتَ تَقْتَدِي بِهِ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: فَقَدْ سَأَلْتُكَ مَا هُوَ أَهْوَنُ مِنْ هَذَا وَأَلْتِ فِي صُلْبِ آدَمَ: إِنَّ لَا تُشْرِكَ بِي فَأَيُّتَ إِلَّا الشُّرْكَ) (الحديث ۳۳۳۴ - طرفاه في: ۶۵۳۸، ۶۵۵۷) (۱۰۲)

ئه نهس (رهزای خودای لی بی) فهرمووی: پیغه مبهه (درووی خودای له سهر بی) دمفه رموی: (له رپۆزی قیامهتا خودای گهوره، بهوکهسه دمفه رموی: که له ناو ناگری دۆزه خدا سزاو نیس و نازاری له هه موو دۆزه خیهکانیتر سوو کتره ، خودا پپی دمفه رموی: نه گهر نیستا جیهان و ههرچی له جیهاندا بوو ، هی تۆبیت نایا دمیدهیت له تۆلهی خۆتدا، ههتا له م نیس و نازارهی نیستات رزگارت بیت یان نا؟ ده لی: به لی ئهی خودایه! دهیده م.

جا خودا پپی دمفه رموی: تۆ هیشتا له پشتهی نادم دا بووی من شتیکم لی داوا کردیت ، که گه لی له مه ناسانتر بوو که نه وه بوو داوام لی کردیت، که تۆ هاوبه شم بۆ بریار نه دهیت ومنیش نه تخمه مه ناو ناگره وه، که چی تۆ ههر چهزت له وه بوو هاوبه شم بۆ بریار بدهی (ش = شهیخهین = بوخاری و موسلیم. رهزاو رهحه مه تی خودایان لی بی، تاج/ ۶ ل- ۱۲۶ ز- ۶ ف- ۵ سورتهی مائیده).

۱۳۴۰- (عَنْ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (لَا تُقْتَلُ نَفْسٌ ظُلْمًا إِلَّا كَانَ عَلَى ابْنِ آدَمَ الْأَوَّلِ كِفْلٌ مِنْ دِمَهِهَا لِأَنَّهُ أَوَّلُ مَنْ سَنَّ الْقَتْلَ) (الحديث ۳۳۳۵ - طرفاه في: ۶۸۶۷ ، ۷۳۲۱) (۱۰۳)

عہد اولاً کوری مہ سعود (رمزی خودای لی بی) فہرمووی: پیغہ مبہر (درویدی خودای لہسر بی) فہرمووی: (ہر کہ سی بہ ناپروہا بکوڑی بہ شیٰ لہ نوبالی خوین رشتہ کہی بہ نہ ستوی کورہ پیشوہ کہی نادمہ، واتہ بہ ملی قابیلہ، چونکہ نہو یہ کہم کہس بوو کہ پیاو کوشتنی داہینا، وہک خوی گہورہ لہ قورثانی پیروژدا لہ سورمتی مانیدہدا لہ نایہ تی سیہم دا دمہرموا: ﴿فَطَوَّعَتْ لَهُ نَفْسُهُ قَتْلَ أَخِيهِ فَقَتَلَهُ فَاصْبَحَ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ واتہ: دمروونی پیسی قابیل، کوشتنی ہابیلی برای لہبر چای جوان کرد وہ کوشتی، نیت بہم کردہ وہ ناپہ سہندہ قابیل بووبہ پیاویکی پیاوکوڑی زیانبار لہ ہر دوو جیہاندا) (تاج/۳ ل/۲۰۰ ز/۸۱ ف/۱).

۱۳۴۱- عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) دَخَلَ عَلَيْهَا يَوْمًا فَرِعَا يَقُولُ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَيُلِّ لِلْعَرَبِ مِنْ شَرِّ قَدْ اقْتَرَبَ فُتْحُ الْيَوْمِ مِنْ رَدَمِ يَاجُوجَ وَمَاجُوجَ مِثْلَ هَذِهِ) وَحَلَّقَ بِاصْبَعِهِ الْإِبْهَامِ وَالَّتِي تَلِيهَا قَالَتْ زَيْنَبُ بِنْتُ جَحْشٍ: فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَفْتَهْلِكُ وَفِينَا الصَّالِحُونَ؟ قَالَ: نَعَمْ إِذَا كَثُرَ الْخُبْثُ (الحديث: ۳۳۴۶ ، اطرافه في: ۳۵۹۸ ، ۷۰۵۹ ، ۷۱۳۵) (۱۰۴)

زمینہ بی کچی جہ حش رمزی خودای لی بی فہرمووی: جاری پیغہ مبہر (درویدی خودای لہسر بی) لہ خہو راپہری و ہات بو لام، رووی سوور ہہ لگہ پابوو شلہ زابوو دمیضہرموو: (لالہ الا اللہ: ہر خودا خودایہو بہس ہاوار

(۱۰۳) اخرجہ مسلم فی القیامۃ، باب: بیان اثم من سن القتل، رقم: ۱۶۷۷.

(۱۰۴) اخرجہ مسلم فی الفتن و اشراط الساعة، باب: اقتراب الفتن و فتح ردم یاجوج و ماجوج، رقم: ۲۸۸۰.

له عمر رب بؤ ئەم شەپەری رووی تی کردوون، وای لەم رۆژە رمشە یەخە ی بەعمر رب گرتووە!).

ئەمڕۆ کە ئەوەندە ئەمە لەسەددی یەنجوج و مەنجوج کون بوو! سوفیانی فەرموووە بەر (راوی) سەری بەنجە ی شاپەتومانی خۆی نوساند بەبنی بەنجە کەلەیهووە کردی بەئەلقەیهکی بچکۆلەو نیشانی دا کەمەبەستی حەزرەت (درودی خودای لەسەر بێ) لەنامازەکە ی، شتیکی زۆر کەم بوووە، کونێ بچکۆلە بوووە وەک ئەم ئەلقە بچکۆلە یە، زەینەب -کەهاوسەری پیغەمبەر بوو- فەرموو ی: منیش عەرزیم کرد قوربان! ئە ی پیغەمبەری خودا! ئەگەر پیاوچاکیشمان لەناودابن هەر دەفەوتیین؟ فەرموو ی (درودی خودای لەسەر بێ) : (کە پیسیو گەندیی پەرە ی سەند پیاوچاکیشان تیا دا بێ، وادەبێ لەناو دەجن) (تاج/ ١٠/ ل ٢٠٥/ ز ٨٧/ ف ١، باسی فەرتهنە گەل و نیشانهکانی هاتنی قیامەت).

١٣٤٢ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: (يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: (يَا آدَمُ ، قِفْ قُلْ: لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ وَالْخَيْرُ فِي يَدَيْكَ ، قِفْ قُلْ: اخْرُجْ بَعَثَ النَّارَ قَالَ: وَمَا بَعَثَ النَّارَ؟ قَالَ: (مِنْ كُلِّ أَلْفٍ تِسْعَ مِائَةٍ وَتِسْعَةَ وَتِسْعِينَ فَعِنْدَهُ يَشِيبُ الصَّغِيرُ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمَلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَى وَمَا هُمْ بِسُكَارَى وَلَكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ) قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَإِنَّا ذَلِكَ الْوَاحِدُ؟ قَالَ: ابْشِرُوا فَإِنَّ مِنْكُمْ رَجُلًا وَمِنْ يَاجُوجَ وَمَاجُوجَ الْفَا. ثُمَّ قَالَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنِّي أَرْجُو أَنْ تَكُونُوا رُبْعَ أَهْلِ الْجَنَّةِ) فَكَبَّرْنَا فَقَالَ: أَرْجُو أَنْ تَكُونُوا ثُلُثَ أَهْلِ الْجَنَّةِ. فَكَبَّرْنَا فَقَالَ: أَرْجُو أَنْ تَكُونُوا نِصْفَ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَكَبَّرْنَا فَقَالَ: مَا أَتُمُّ فِي النَّاسِ إِلَّا كَالشَّعْرَةِ السَّوْدَاءِ فِي جِلْدِ ثَوْرٍ أَبْيَضَ أَوْ كَشَعْرَةِ بَيْضَاءَ فِي جِلْدِ ثَوْرٍ أَسْوَدَ) (الحديث: ٣٣٤٨ ، اطرافه في: ٤٧٤١ ، ٦٥٣٠ ، ٧٤٨٣) (١٠٥).

ئەبوسەئىدى خۇدرى (رەزىي خۇداي ئى بى) فەرموۋى: خۇشەۋىست (درودى خۇداي لەسر بى) فەرموۋى: خۇداي گەۋرە لەرۋىزى قىيامەتدا بەباۋە ئادەم دەفەرموۋى: ئەي ئادەم! ئادەم (درودى خۇداي لەسر بى) دەفەرموۋا: (بەفرموۋى ئەي پەرۋەردگارم وام لەخزمەتتا فەرمانت بەچىيە ھەتا جابەجاي بىكەم، ھەتا خۇشئودى و رەزەمەندى تۆ دەردەست دەكەم، چاگە ھەر بەدەستى تۆيە) خۇداي گەۋرە پىيى دەفەرموۋى: (ئەي ئادەم بەشى دۆزەخ لەنەۋەى خۇت جىاۋەكە، بابىرۇن بۆ ناۋى) ئادەمىش غەرزى دەكا: (خۇدايە بەشى دۆزەخ لەنەۋەى من چەند لەچەندە؟) دەفەرموۋى: (لەھەمو ھەزار كەسى نۆسەدو نەۋەدونۆى بەشى ئاگرى دۆزەخە، ۋەتاقە يەككىكى بەشى بەھەشتە!).

فەرموۋى: جا ئا لەم كاتەدا دەبى كە منال پىر دەبى و ھەمو ئاۋس و دوۋگىانا خورپەى ئى دەكەۋى و سىكەكەى لەباردەچى و بەچكەكەى فېرە دەدا، دەبى بەفەرتەنەۋە بىشۋىپەككىۋا كەس سەركەسى ناپەرۋى، كەتەماشى مەردوم دەكەى لەتۆ ۋايە كەمەست و سەرخۇش و ئارە قو بادە دەنۇش، ۋاچەپەساۋ شەزاۋو پەرۋش، ۋەگىزۋ ورن، بەلام سەرخۇش ۋەستى چى؟ كا دەپەرۋىتە سەرشى ۋا، نەۋ نەۋ، مەست و سەرخۇش نىن، بەلام سزى سەخت و توندى ئەۋ رۆۋە ۋاگىزۋو ۋېرى كىردوۋن، دەلىي سەرخۇش.

جا مۇسۇلمانەكان دەستىان كىرد بەگىران و غەرزەى ھەزەرەتىان كىرد: (جا ئەي پىغەمبەرى خۇدا! دەبى ئەۋ تاقە كەسە كاممان بىت؟) پىغەمبەر (درودى خۇداي لەسر بى) فەرموۋى: (مۇزەدتان ئى بى شتەكە خۇى ئاۋايە نەۋەك ۋەك ئەۋەى كەئىۋە بۆى دەچن: لەئىۋە يەك كەس بۆ بەھەشت و لەيەئىجوج و مەئىجوج ھەزار كەس بۆ دۆزەخ دەبى).

ئەۋجا ھەزەرت (درودى خۇداي لەسر بى) فەرموۋى: (سۈيىندم بەۋ تاقە خۇدايە كەگىيانىمن ۋا لەدەستى توانايى ئەۋدا، من ئومىد دەكەم كە ئىۋەى دەستەى ئىمانداران چۈاىيەكى خەلكى بەھەشت بن)، ئىمەيش لەخۇشيانا ئەللاھونەكبەرمان بەدەنگى بەرز كىرد، بۆ دەربىزىنى خۇشى و شادى،

به بؤنه‌ی نه‌م مژده‌ی پیغهمبه‌روهه. چه‌زهرت (درویدی خودی لسه‌ر بی) فه‌رمووی: (ده‌ی من ئومید ده‌که‌م که ئیوه‌سییه‌کی خه‌لکی به‌هه‌شت بن). ئیمه‌ دیسان له‌خۆشیانا ده‌ستمان کرد به (الله اکبر) کردن، خۆشه‌ویست (درویدی خودی لسه‌ر بی) فه‌رمووی: ده‌ی من ئومید ده‌که‌م که ئیوه‌ نیوه‌ی دانیش‌توانی به‌هه‌شت بن) ئیمه‌ دیسانه‌وه‌ ده‌ستمان کرده‌وه‌ به (الله اکبر) کردن.

ئه‌وسا خۆشه‌ویست (درویدی خودی لسه‌ر بی) فه‌رمووی: (ریژه‌ی ئیوه‌ له‌چاو ئه‌و خه‌لکه‌ی‌تردا وه‌ک تاقه‌ موویه‌کی ره‌ش وایه‌ له‌ پێستی گایه‌کی سپیدا یاخود وه‌ک ته‌له‌موویه‌کی سپی وان له‌ پێستی گایه‌کی ره‌شدا) (تاج/۷ ل/۳۰ ز/۵ ف/۱، سوهرتی چه‌ج + تاج/۶ ل/۲۶۶ ف/۷ ز/۸. سوهرتی ئیسرا+ تاج/۱۰- ل/۳۵۲ ز/۳ ل/۱۱۶. نامه‌ی قیامه‌ت و به‌هه‌شت و دۆزه‌خ).

۱۳۴۳- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: (اَنْتُمْ مَحْشُورُونَ حَفَاةٌ غُرَاةٌ غُرْلًا ثُمَّ قَرَأَ: ﴿كَمَا بَدَأْنَا اَوَّلَ خَلْقٍ لِعِبَادِهِ وَعَدَا عَلَيْنَا اَنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ﴾ وَاَوَّلُ مَنْ يَكْسَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ اِبْرَاهِيمُ، وَاِنَّ اَنَاسًا مِنْ اصْحَابِي يُؤْخَذُ بِهِمْ ذَاتَ الشَّمَالِ فَاَقُولُ: اصْحَابِي اصْحَابِي، فَيَقُولُ: اَلَهُمْ لَمْ يَزَالُوا مُرْتَدِّينَ عَلَى اَعْقَابِهِمْ مُنْذُ فَارَقْتَهُمْ، فَاَقُولُ كَمَا قَالَ الْعَبْدُ الصَّالِحُ: ﴿وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا تَرَفَّتْ يَدَايَ﴾ - اَلَى قَوْلِهِ - ﴿الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ (الحديث: ۳۳۴۹، اطرافه‌ فی: ۳۴۴۷، ۴۶۲۵، ۴۶۲۶، ۴۷۴۰، ۶۵۲۴، ۶۵۲۵، ۶۵۲۶) (۱۰۶).

ئیب‌نوعه‌بباس (ره‌زای خوابان لئیبی) فه‌رمووی: خۆشه‌ویست (درویدی خودی لسه‌ر بی) دوانیکی دا، له‌و دوانه‌دا فه‌رمووی: (ئه‌ی کۆمه‌له‌ی ئاده‌میزادا! بێگومان که ئیوه‌ له‌قیامه‌تا له‌پاش مردن زیندوده‌کری‌نه‌وه‌، و به‌پێخاوسی و به‌رووت و قووتی و به‌سوننه‌ت نه‌کراوی چه‌شر ده‌گری‌ن و ده‌برین بۆ مه‌یدانی چه‌شر و

لېڧرسىنەو ە بۇلاى خۇداى گەورە. ئەوجا جەزىرەت (درودى خۇداى لەسەر بى) ئەم ئايەتەى خۇيىندەو ە كە دەفەر موى: ﴿كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ لِّعِيدُهُ وَعَدْنَا عَلَيْنَا أَلَّا كُنَّا فَاعِلِينَ﴾ (۱۰۴-۲۱) واتە: خۇدا دەفەر موى: لەرۇۋى قىيامەتدا ەك چۇن خۇداى گەورە لەسەرەتاو ە مرۇقى دروست كىردە ، كە لەسكى دايكى دەكەوئىتە خوارەو ە رووت و قووت و خەتەنە نەكراو ە وبامال و باپارەو ە بوولە، ئاواش بەبا كەم و زىاد ، لەسەر ەمان شىو ە، لەرۇۋى قىيامەتدا خۇدا دروستى دەكاتەو ە).

ئىنجا پىغەمبەر (درودى خۇداى لەسەر بى) قەر موى: (بزانن! رۇۋى ژىنەو ە يەكەم كەسى كە پۇشتە دەكرىتەو ەو بەرگى لەبەر دەكرىتەو ە ئىبراھىمە، ھۇشيار بن! كە چەند پىاوئ لەئومەتى من دىنن و بەرەو ە لاى چەپ بەرەو ە ناو ئاگرى دۇزەخ بەكشىيان دەكەن ، لەتاقمەى ئەم ئايەتەن كە دەفەر موى: ﴿وَأَصْحَابُ الشَّامِ أَلَا أَصْحَابُ الشَّامِ﴾ الواقعة ۱/۵۶ .

جا منىش بەسەر سامىيەو ە دەئىم: ئەى پەرورەدگار! خۇ ئەمانە لەلاى خۇيان ەاورىتى من بوون، نەو ە بۇ كويىيان دەبەن؟ دەفەر موى: ئەى موخەممەد! تۇ ئاگات لى نىيە كە لەپاش مەرگى تۇ چ فەرەتەنەيەكيان بەرپاكرەو ە بوو، ئەوجا منىش ەك بەندەى فرەباش عىساى كورپى مەريەم دەئىم: ﴿وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَّا دُمْتُ فِيهِمْ، فَلَمَّا تَوَلَّيْتَنِي كُنْتُ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ، وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ﴾ مائەدە ۱۱۷/۵ ، واتە: عىساى كورپى مەريەم ، لەرۇۋى ژىنەو ەدا ، ەلامى پەرورەدگارى خۇى دەداتەو ە، كەلىى دەپرسى ئەى عىسا! ئايا تۇ كاتا پىغەمبەر بووى بەو خەلكەت گوتوو ە: من و دايكىشم بكەن بەخۇدا و ەك خۇدا بمانپەرستى؟

عىسا لەسەر ئەم شىو ەيە ەلامى ئەم پرسىيارەى پەرورەدگار دەداتەو ە: ەتا من لەناوياندا بووم ئاگادارىم دەكرەن و چاودىرىم دەكرەن، نەمدەھىشت كەشتى وا نابەجا بكەن، بەلام كاتا تۇ منت بىردەو ە بۇلاى خۇت ، ئىتر تۇ خۇت چاودىربووى بەسەريانەو ە ، ەروەكوو خۇت چاودىرى بەسەر ەموو شتىكى

ترهوه، خوٚت دهزانی شانیان چی هه‌لده‌گرا ، نه‌گهر سزایان دهمدی نه‌وا دیاره
سزاواری نه‌وه‌ن و مولک مولکی خوٚته و کهس هه‌قی قسه‌و ره‌خنه‌ی نیه، نه‌گهر
به‌میه‌رمبانی خوٚشت لییان ده‌بوری نه‌وا له‌گه‌وره‌یی خوٚته ، به‌راستی توٚ ته‌واناو
لیزان و داناو کاردروستی ، کاری ناب‌ه‌جاو هه‌له له‌تووه دووره (ریاض/ل-۱/۵۲-ز-
۱۶ف-۱۶۵. باسی فه‌رمان به‌ئاگاداری کردنی سوننه‌ت + ریاض/۲/ل-۱۴/ز-۵۱/ف-۴۲۵ +
تاج/۶/ل-۱۴۸/ز-۶/ف-۲۶-سوورمتی مائیده).

۱۳۴۴- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ) قَالَ: (يَلْقَىٰ إِبْرَاهِيمُ أَبَاهُ أَرْبَعَةَ أَشْهُارٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَعَلَىٰ وَجْهِهِ أَزْرٌ قَتَرَةٌ وَعَبْرَةٌ يَقُولُ لَهُ
إِبْرَاهِيمُ: أَلَمْ أَقُلْ لَكَ لَا تَعْصِنِي يَقُولُ أَبُوهُ: فَأَيُّ خِزْيٍ اخْزَىٰ مِنْ أَبِي الْإِبْرَاهِيمِ يَقُولُ
رَبِّ أَنتَ وَعَدْتَنِي أَنْ لَا تُخْزِيَنِي يَوْمَ يُعْتَوْنَ ، فَأَيُّ خِزْيٍ اخْزَىٰ مِنْ أَبِي الْإِبْرَاهِيمِ يَقُولُ
اللَّهُ تَعَالَى: أَلَيْسَ حَرَمْتُ الْجَنَّةَ عَلَى الْكَافِرِينَ ثُمَّ يُقَالُ: يَا إِبْرَاهِيمُ مَا تَحْتِ رِجْلَيْكَ
فَيَنْظُرُ فَإِذَا هُوَ بِذِيخٍ مُلْتَطِحٍ فَيُؤْخَذُ بِقَوَائِمِهِ فَيُلْقَى فِي النَّارِ) (الحديث: ۳۳۵۰، طرفاه
في: ۴۷۶۸، ۴۷۶۹) (۱۰۷).

ئه‌بو هوره‌یه‌ره (ده‌زای خودای لێ بێ) له خوٚشه‌ویسته‌وه (درودی خودای له‌سه‌ر بێ)
دمفه‌رموئ: (روژی ژینه‌وه ئیبراهیم-دروودی خوای لێ بێ-تووشی ئازم‌ری بابی
ده‌بێ، ده‌روانی وا پرووی ئازم‌ر دۆره‌نج و توٚزو خوٚلی لێ‌نیشتوه و لی‌وبه‌بارو
دلا خه‌فه‌تبار داماو ده‌، جا ئیبراهیم پێی دمفه‌رموئ: نه‌دی پێم نه‌گوتیت
به‌قسه‌م بکه‌وه له‌قسه‌م دهمه‌جۆ، که‌چی توٚ هه‌ر قسه‌ قسه‌ی خوٚت بوو؟
بابیشی پێی ده‌لئ: نه‌م‌پ‌و هه‌رچی بلییت به‌گویت ده‌که‌م و له‌فه‌رمانت
ده‌رناجم تازه نه‌وه له‌ده‌ستم چوو) جا ئیبراهیم دمفه‌رموئ: ئه‌ی خودایه‌ خوٚ
توٚ گف‌تت داومه‌تی که‌ له‌روژی زیندوو بوونه‌وه‌دا ریسوام نه‌که‌ی و ته‌ریقیم
به‌سه‌ر نه‌یینی ، ئه‌دی چی ریسوایی و پروو زه‌ردیه‌که‌ ریسوایی‌تره له‌م

پیسوایی و شهرمه زاری و نابرو و چوونه ی که به سهر نهم باوکه نه گبه ته دوور له پره حمه ته م هاتوو؟ له مه پیسوایی تر ده با چی بی؟ خودای گه وره دمفه رموی؛ من به هه شتم قه دهغه کردوه له ناموسو لمانه کان و له بیباو ده کان. له پاشا ده گوتری؛ نه ی ئیراهیم! ته ماشای به ریپی خۆت که نه وه چیه له بهر بیتا؟ ئیراهیم ته ماشا ده کا وا باوکی بووه به گۆله که متیاریکی تیسکن و له پیسای خۆیدا گه وزاوه، نه نجا ههر چوار په لی نه و دهعبایه ده گرن و توپی دده نه ناو دۆزه خ! (تاج/ ۶ ل/ ۱۵۴ ف/ ۴ ز/ ۷. سوره تی نه نعم).

۱۳۴۵- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ أَكْرَمُ النَّاسِ، قَالَ: (أَتْقَاهُمْ) فَقَالُوا: لَيْسَ عَنْ هَذَا نَسْأَلُكَ قَالَ: فَيُؤَسِّفُ نَبِيُّ اللَّهِ ابْنُ نَبِيِّ اللَّهِ ابْنِ نَبِيِّ اللَّهِ ابْنِ خَلِيلِ اللَّهِ قَالُوا: لَيْسَ عَنْ هَذَا نَسْأَلُكَ، قَالَ: فَعَنْ مَعَادِنِ الْعَرَبِ نَسْأَلُونَ خِيَارَهُمْ فِي الْجَاهِلِيَةِ خِيَارُهُمْ فِي الْإِسْلَامِ إِذَا فَفَهُوا (الحديث: ۳۳۵۳، اطرافه في: ۳۳۷۴، ۳۳۸۳، ۳۴۹۰، ۴۶۸۹) (۱۰۸).

نه بوهوره یره (ره زای خودای لی بی) دمفه رموی؛ له پیغه مبهه پرسیار کرا؛ کام که سی گه وره ترو به پزتره؟ فه رمووی؛ (گه وره ترین و به پزترینیان له لای خودای گه وره نه و که سه یانه که زو تر له خودا بترسی). عه رزیان کرد! مه به ستمان نه مه نییه و له م باره یه وه لی ت نابرسین. فه رمووی؛ (ده ی گه وره ترین و به پزترینیان به رپشته ی نه سه ب و بنه چه و ره سه ن نامه پیغه مبهه یوسفه، که هه م خۆی پیغه مبهه ی خودایه، هه م باوکی پیغه مبهه ی خودایه، باپیره گه وره یشی که حه زره تی ئیراهیمه دۆستی خودایه، واته: (خلیل الله) یه. گوتیان: قوربان! مه به ستمان نه مه یش نیه و پرسیاری نه مه یشت لی ناکه ین.

فه رمووی؛ (دیاره له بنه چه ی بنه ماله و خانه دانه کانی عه ره ب پرسیار ده که ن، که وه ک کان وان، که ههر کانی تایبه ته مندی خۆی هه یه؟ عه رزیان

کرد بهائی، مهبه ستمان نهوانه ههرمووی: (دهی بزانی که نهو کهسانهتان که لهسه ردهمی پیش هاتنی نیسلامهتیدا باش بوون، نیستاش لهسه ردهمی هاتنی نیسلامهتیدا هه نهوانهتان باشه کانتانن بهلام بهمه رجا که شارمزیی تهواو لهئایین پهیدا بکهن، وبه جوانی رهفتاری پابکهن!) (تاج/ل ٢٤٦/ز ١٣/ف ٢ سورتهی یوسف).

١٣٤٦- عَنْ سَمُرَةَ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): إِنَّا نِيْلَةٌ إِيَّانَ، فَأَتَيْنَا عَلَى رَجُلٍ طَوِيلٍ، لَا أَكَاذَ أَرَى رَأْسَهُ طُولا، وَأَنَّ إِبْرَاهِيمَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) (الحديث: ٣٣٥٤، طرفه في: ٤٥٥ ت = ٨٤٥ ف) (١٠٩).

سه موورهی کوپی جوندوب (رمزی خودای لئ بئ) ههرمووی: پیغه مبهه (دروی خودای لهسه بئ) ههرمووی: (ئهه شهو لهخه ودا دوو فریشته لهسهه شیوهی دوو بیاو هاتن بۆ لام و لهگه لا خۆیان بردمیان، تا گه شیتینه لای پیاویکی دریزی وا، که به حالا، بهناستهه لهبهه هوجی سهه ریم دهدی، وه نهو پیاوه نیبراهیم پیغه مبهه بوو (دروی خوی لئ بئ) (تاج/ل ٨/ف ١٠/ز ٤. نهو خه وناهی که پیغه مبهه خۆی دیویانی).

١٣٤٧- (عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): أَمَّا إِبْرَاهِيمُ فَأَنْظُرُوا إِلَى صَاحِبِكُمْ، وَأَمَّا مُوسَى فَجَعَدَ أَدَمَ، عَلَى جَمَلٍ أَحْمَرَ مَخْطُومٍ بِخُلْبَةٍ، كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهِ الْهَدَرَ فِي الْوَادِي) (الحديث: ٣٣٥٥، طرفه في: ٧٤٧ تجريد = ١٥٥٥ فتح = بقرطی دووقه، لائیره/١٧٠) (١١٠).

نیبنوعه بباس (رمزی خودایان لئ بئ) ههرمووی: خۆشه ویست (رمزی خودای لئ بئ) ههرموویه تی: (بۆ چۆنیه تی شیوهی شیرینی نیبراهیم پیغه مبهه تهماشای من بکهن که پیغه مبهه ری نیوهم، چونکه شیوهی تهواو لهمن دهکا، شیوهی موسا

پیغهمبهریش ناوایه: موسا پیاویکی مووتهنکی مووگرزه ،
 پیاویکی سهوزهی گهنم رهنکه، دهلیئی ئیستایش هر لهبر چاومه،
 که موسا (درویدی خوی لهسهرین) که لهشهوئی ئیسرادا دیم بهسواری
 وشتره نییرهیهکی سوور بوو، ههوساری وشترهکی گورزهیه گوش
 بوو لهدانهکهوه دادهپهری ، دوو پهنجهی داناوو له ناو کوئه گوچکهکی
 خوییدا ، لهناو ئهم شیوهوه که وادی نهزرهقه رادهبوورودو
 هاواری دهکرد لهخوداو دهنگی لهبیهیککردنی بهبهرزهی دههات( )
 (بروانه: ژماره: ٧٤٧ ت = ١٥٥٥ ف + تاج/ ٤/ ل ٢٠٦ ف/ ٣/ ز ١٠/ .
 باسی ئیسرا + ل ٣٧٨ ز/ ١١٥ ف + ل ٣٨٢ ف/ ٣ + ل ٣٨٤ ف/ ٢ + ل ٣٨٧ ف/ ١
 ز/ ١٨ + پروانه: شهرحی فهرموودهی ژماره: ١٥٩ تجرید = ٢١٦ فتح).

١٣٤٨ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ
 (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (اخْتَتَنَ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَهُوَ ابْنُ ثَمَانِينَ سَنَةً
 بِالْقُدُومِ) وَفِي رَوَايَةٍ (بِالْقُدُومِ) مَخْفُفَةٌ. (الحديث: ٣٣٥٦، طرفه في: ٦٢٩٨) (١١١).

نهبوهورمیهره (رمزی خودای لی بێ) دهفهرمووی: پیغهمبهر (دروودی خودای لی بێ)
 فهرمووی: (ئیراهیم دروودی خودای لهسهر بیئت) لهتهمهنی ههشتا سالییدا
 لهگوندی قهددوم، بهتهشوئی خوی سوننهت کرد. (تاج/ ٤/ ل ٣٧٥ ف/ ٢/ ز ١١٥
 باسی گهرهیی ههزرهتی ئیراهیم (دروودی خودای لهسهر بیئت)).

له فتهحولباریدا دهفهرموا: (فهرمان بهئیراهیم دهکری که خوی
 سوننهت بکات، بهتهشوویهک خوی سوننهت دهکات نازارو ئیشیکی زوری
 دهبی، خودا سروشی بو دنییری کهپهلهت کرد بهر لهوهی نامیری خو
 سوننهت کردنهکهت بو پروون بکهینهوه تو خوت سوننهت کرد، ههزهی
 ئیراهیم دهفهرموئی: پهرومردگارم! ههزم نهکرد کهفهرمانی تو دوا بخهم).

۱۳۴۹- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (لَمْ يَكْذِبْ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِلَّا ثَلَاثَ كَذَبَاتٍ ثِنْتَيْنِ مِنْهُنَّ فِي ذَاتِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، قَوْلُهُ: (أَنِّي سَقِيمٌ) وَقَوْلُهُ: (بَلْ فَعَلُهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا) وَقَالَ: بَيْنَا هُوَ ذَاتَ يَوْمٍ وَسَارَةَ، إِذْ أَتَى عَلَى جَبَّارٍ مِنَ الْجَبَابِرَةِ، فَقِيلَ لَهُ: إِنَّ هَذَا رَجُلًا مَعَهُ أَمْرَةٌ مِنْ أَحْسَنِ النَّاسِ، فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ فَسَأَلَهُ عَنْهَا فَقَالَ: مَنْ هَذِهِ قَالَ: (اخْتِي) فَأَتَى سَارَةَ قَالَ: يَا سَارَةَ لَيْسَ عَلَيَّ وَجْهِ الْأَرْضِ مِنْ مُؤْمِنٍ غَيْرِي وَغَيْرِكَ، وَإِنَّ هَذَا سَأَلَنِي فَأَخْبَرْتُهُ أَنَّكَ اخْتِي فَلَا تُكَذِّبْنِي، فَأَرْسَلَ إِلَيْهَا فَلَمَّا دَخَلَتْ عَلَيْهِ ذَهَبَ يَتَنَاوَلُهَا بِيَدِهِ فَاحِجًا، فَقَالَ: ادْعِي اللَّهَ لِي وَلَا اضْرُكِي، فَدَعَتْ اللَّهَ فَاطْلِقِي، ثُمَّ تَنَاوَلَهَا الثَّانِيَةَ فَاحِجًا مِثْلَهَا أَوْ أَشَدَّ فَقَالَ: ادْعِي اللَّهَ لِي وَلَا اضْرُكِي، فَدَعَتْ، فَاطْلِقِي فَدَعَا بَعْضَ حَجَبَتِهِ فَقَالَ: أَلَكُمُ لَمْ تَأْتُونِي بِاللِّسَانِ أَلَمْ آتِئْتُمُونِي بِشَيْطَانٍ، فَاخْذَمَهَا هَاجِرًا، فَاتَتْهُ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي، فَأَوْمَأَ بِيَدِهِ: مَهْيَا. قَالَتْ: رَدَّ اللَّهُ كَيْدَ الْكَافِرِ أَوْ الْفَاجِرِ فِي نَحْرِهِ، وَاخْذَمَ هَاجِرًا قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: تِلْكَ أُمُّكُمْ يَا بَنِي مَاءِ السَّمَاءِ). (الحديث: ۳۳۵۸، طرفه في: ۹۹۲ تجريد = ۲۲۱۷ فتح الباري) (۱۱۲)

= (ج ۳/ص ۵۸، الترجمة الكردية).

ئەبو ھورەیرە (رمزی خودای لایق) ھەرمووی: پیغەمبەر (دروودی خودای لایق) ھەرمووی: (ئێبراهیم پیغەمبەر دروودی خودای لەسەر بێت ھەرگیز درۆی نەکردوو، تەنیا سێ درۆ نەبێت ئەو سێ درۆیەش دوانیان ساخ لەبەر رمزی خودا بوو وەھیکێ لەو دوو ئەووبوو کە ھەرموویەتی: ﴿أَنِّي سَقِيمٌ﴾: (من نەخۆش و دەرددارم) ئەوھەیکێ تریشیان ئەووبوو کە ھەرموویەتی: (بَلْ فَعَلُهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا): واتە: ئەم بتانە من نەم شکاندون بەئکو گەورەکیان ئەمە کردوو) تاقە یەھەیکە تریشیان لەبارە خاتوو سارە خێزانی یەو بوو، جارێ سارە پێ دەبێ دەگاتە ولاتی پادشایەکی زۆرداری ملھوور، سارە بۆجوانی وینە یابی.. (وەرگەراوی تەوا ی ئەم ھەرموودە یە لەپێشەو ڕابووورد لەژمارە: ۹۹۳ ت = ۲۲۱۷ ف) = بەرگی/ ۳ ل/ ۵۸.

۱۳۵۰- عَنْ أَمِّ شَرِيكٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَمَرَ بِقَتْلِ الْوَزْغِ وَقَالَ: (كَانَ يَنْفُخُ عَلَى إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ) (الحديث: ۳۳۵۹، طرفه فی: ۳۳۰۷) (۱۱۳).

ثوم شهریک (رمزی خودای لی بئ) فہرمووی: پیغہمبہری خواد (درویدی خودای لی بئ) فہرمانی دہکرد بہکوشتنی شہوگہرد و دہیفہرموو: کاتی مہنجنیقہکیان دانا بوۛ حہزردتی ئیبراہیم شہوگہرد فووی لہ ناگرہکھی دہکردو بہفوو ناگرہکھی خوۛش دہکرد.

راقہ و شیکردنہوہ:

شیخی ئیین حہجہری عہسقہلانی (رحمتی خودای لی بئ) لہ (اصابہ) دا دمہرموۛ: ثوم شہریک دہوسییہ و بہنہینی لہ مہککہ موسولمان دہبی، و بہنہینی پھیوہندی بہژنانی قورمیشہوہ دہکاو بہرمبہرہ لییان موسولمان دہکا، کاتی خہلکی بہمہ دہزانن، پیۛی دہلین: لہبہر ہۆزہکمت نہبی واوامان لیۛدہکردی، بہلام دہتبہینہوہ بوۛ ناو ہۆزہکمت، ثوم شہریک دمہرموۛ: جا بہسواری و شتریکی پشت پروت بردمیانہوہ، سا شہوو سا روۛژ نان و ناویان نہدا پیۛم، بہرمبہرہ گوۛیم لہہیج نہما، تا لہہہواری لایان دا، دہستووریان وابوو، کہ لہشوینی لایان دہدا، لہبہر خۆزہکہ منیان توند توند دہبہستہوہو خوۛشیان دہچوونہ بہر سیۛبہر و سیۛبہریان بوۛ خوۛیان دہکرد و نان و ناویان لیۛ قہدہغہ دہکرم، ہہتا باریان دہکردہوہ.

لہکاتیۛکدا کہ نہمہ حالۛم بوو، وام ہہست کرد کہ شتیکی تہری فیۛنک وابہسہر سہرمہوہ، لہپاشا شتہکہ نہما، دیسانہوہ نہو شتہ ہاتہوہ، جا دہستم بردو ہیۛنام، دہبینم جہوہنہییۛ ناو بوو، کہمیۛکم لیۛخواردہوہ، بہلام دیسانہوہ بہرزبووہوہ نہما، کہچی دووبارہو سۛ بارہ چہند جاریۛتر

دهاته وهو بهرزه وه دهبوو، هه موو جارئ كه ميكم لئ ده خوارده وه، تا تيراو بووم، له پاشا نه و ناوهی له جه وه نه كه دا مابوو كردم به سهر جه سته م و جله كانم دا، جا له خه و خه بهريان بووه، كاتيک روانيان من سهر و له شو جله كانم ته رهو، ته واو گهش بوومه ته وه، گو تيان: دياره خوټ كردو ته وه جه وه نه كانی ئيمهت به كارهي ناوه و لئانت خواردو ته وه، منيش گوتم نه به خودا شتي وام نه كردوو، به لام راستي پوودا وه كه خوئ واو وايه، گو تيان: نه گهر قسه كهت راست بئ ئايينه كهی تو له ئايينه كهی ئيمه باشتره، كه ته ماشايان كرد، كونده و جه وه نه كانی خوئيان وهك خوئيان مابوون كه ميان نه كردبوو، ئيتر هه موو موسولمان دهبن نه و جا ئوم شهريك ده جي بؤ خزمه تي پيغه مبه ر (دروودی خودای لئ بئ) له مه دينه.

ئوم شهريك يهك فهرموودهی له سه حيجی بوخاريدا هه يه كه نه م فهرموودهی ئيره يه، كه سه عیدی كورپی موسوييه ب له وه وه گيراپوه ته وه، له فه تحولباريدا ماموستای عه سقه لانی دم فهرموئ: ئوم شهريك ناوی غوزه ييه يه، گو تراوه: ناوی غوزه يله يه، نه م زاتانه له په يره وان، واته له چيني دوده می موسولمانان كه به عهره بی پييان ده گو تری تابعين، فهرموودهی پيغه مبه ريان له م ژنه به ريزه وه كه هاوړئ و سه حابه ی پيغه مبه ر بووه گيراپوه ته وه: سه عیدی كورپی موسه ييب و عوروه ی كورپی زوبه ير (ره زاو ره حمه تي خودای گه و ره له هه موويان بيټ).

ماموستای عه يني (ره حمه تي خودای له سر بيټ) ليره دا دم فهرموئ: (هه ندا له حه كي مه كان ده لئ ن ومزه غ: واته: شه و گه رلا د) كه ره، ناچي ته شويني زمعه رانی تي دا بيټ، له ده مه وه جووته نه گري، وه هيلكه ده كا، به گه ورمه كيان ده گو تری: (سام ابرص) له حاجه ت وشتي وادا دم فتي ته وه به هوئ نه وه وه زيانيكي زور له مروف ده كه وي، كاتي خوئ ي ده ست ده كه وي خوئ تيا ده كه وزيني، نه وه ده بي به هوئ كه و تنه وه ی گولي وه وهك مار له زستانا چوار

مانگ سر دهبی و لهو ماوهیهدا له کونیکا به بی خواردن چه پس دهبی وه له گه لا مارا زور هوگری یه کترین، ههروهک چون دوو پشک و قولانچه هوگری یه کترین!... تهواو) شیخی خال (رحمته خودی لبی) له فهرههنگی خال دا دمفه رموی: (شه وگهر دمه بایه که وهک مار میلکه، به لام نه م پیوه دمدا).

١٣٥١- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: (أَوَّلُ مَا اتَّخَذَ النِّسَاءُ الْمِنْطَقَ مِنْ قَبْلِ أُمِّ اسْمَاعِيلَ، اتَّخَذَتْ مِنْطَقًا لَتَعْفِيْ اِثْرَهَا عَلَى سَارَةٍ، ثُمَّ جَاءَ بِهَا اِبْرَاهِيمُ وَبَانِيهَا اسْمَاعِيلُ وَهِيَ تُرْضِعُهُ حَتَّى وَضَعَهُمَا عِنْدَ الْبَيْتِ عِنْدَ دَوْحَةٍ فَوْقَ زَمْزَمَ فِي اَعْلَى الْمَسْجِدِ وَلَيْسَ بِمَكَّةَ يَوْمَئِذٍ اَحَدٌ وَّلَيْسَ بِهَا مَاءٌ فَوَضَعَهُمَا هُنَالِكَ وَوَضَعَ عِنْدَهُمَا جِرَابًا فِيهِ تَمْرٌ وَسَقَاءٌ فِيهِ مَاءٌ ثُمَّ قَفَى اِبْرَاهِيمُ مُنْطَلِقًا فَتَبِعَتْهُ اُمُّ اسْمَاعِيلَ، فَقَالَتْ: يَا اِبْرَاهِيمُ اَيْنَ تَذْهَبُ وَتَتْرَكُنَا بِهَذَا الْوَادِي الَّذِي لَيْسَ فِيهِ اِلْسٌ وَلَا شَيْءٌ؟ فَقَالَتْ: لَهُ ذَلِكَ مِرَارًا وَجَعَلَ لَا يَلْتَفِتُ اِلَيْهَا، فَقَالَتْ لَهُ: االلَّهُ الَّذِي اَمَرَكَ بِهَذَا؟ قَالَ: نَعَمْ قَالَتْ: ااذن لا يُضِيعُنَا. ثُمَّ رَجَعَتْ فَانْطَلَقَ اِبْرَاهِيمُ حَتَّى اِذَا كَانَ عِنْدَ النَّبِيَةِ حَيْثُ لَا يَرَوْنَهُ اسْتَقْبَلَ بِوَجْهِهِ الْبَيْتَ ثُمَّ دَعَا بِهَؤُلَاءِ الْكَلِمَاتِ وَرَفَعَ يَدَيْهِ فَقَالَ: ﴿رَبِّ اِنِّي اسْكَنْتُ مِنْ دُرِّيِّ بَوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ، -حَتَّى بَلَغَ- يَشْكُرُونَ﴾ وَجَعَلَتْ اُمُّ اسْمَاعِيلَ تُرْضِعُ اسْمَاعِيلَ وَتَشْرَبُ مِنْ ذَلِكَ الْمَاءِ حَتَّى اِذَا نَفِدَ مَا فِي السَّقَاءِ عَطِشَتْ وَعَطِشَ ابْنُهَا وَجَعَلَتْ تَنْظُرُ اِلَيْهِ يَتَلَوَّى، اَوْ قَالَ: يَتَلَبَّطُ فَانْطَلَقَتْ كَرَاهِيَةً اِنْ تَنْظُرَ اِلَيْهِ فَوَجَدَتْ الصَّفَا اقْرَبَ جَبَلٍ فِي الْاَرْضِ يَلِيهَا فَقَامَتْ عَلَيْهِ ثُمَّ اسْتَقْبَلَتْ الْوَادِي تَنْظُرُ هَلْ تَرَى اَحَدًا فَلَمْ تَرَ اَحَدًا، فَهَبَطَتْ مِنَ الصَّفَا حَتَّى اِذَا بَلَغَتْ الْوَادِي رَفَعَتْ طَرَفَ دِرْعِهَا ثُمَّ سَعَتْ سَفْعِي الْاِنْسَانِ الْمَجْهُودِ حَتَّى جَاوَزَتْ الْوَادِي ثُمَّ اَتَتْ الْمَرْوَةَ فَقَامَتْ عَلَيْهَا وَكَظَرَتْ هَلْ تَرَى اَحَدًا فَلَمْ تَرَ اَحَدًا، فَفَعَلَتْ ذَلِكَ سَبْعَ مَرَّاتٍ. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): فَذَلِكَ سَفْعِي النَّاسِ بَيْنَهُمَا فَلَمَّا اشْرَفَتْ عَلَى الْمَرْوَةِ سَمِعَتْ صَوْتًا فَقَالَتْ: صِدِّ ثَرِيدُ نَفْسِهَا ثُمَّ تَسَمَّعَتْ فَسَمِعَتْ اَيْضًا فَقَالَتْ: قَدْ اسْمَعْتُ اِنْ كَانَ عِنْدَكَ غَوَاثُ، فَاِذَا هِيَ بِالْمَلِكِ عِنْدَ مَوْضِعِ زَمْزَمَ فَبَحَثَ بِعَقْبِهِ اَوْ قَالَ: بِجَنَاحِهِ

حَتَّى ظَهَرَ الْمَاءُ فَجَعَلَتْ تُحَوِّضُهُ وَتَقُولُ بِيَدِهَا هَكَذَا وَجَعَلَتْ تَعْرِفُ. مِنَ الْمَاءِ فِي سِقَائِهَا وَهُوَ يَقُورُ بَعْدَ مَا تَعْرِفُ. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (يَرْحَمُ اللَّهُ أُمَّ اسْمَاعِيلَ لَوْ تَرَكْتَ زَمْزَمَ) أَوْ قَالَ: (لَوْ لَمْ تَعْرِفْ مِنَ الْمَاءِ لَكَانَتْ زَمْزَمُ عَيْنًا مَعِينًا) قَالَ: فَشَرِبَتْ وَارْضَعَتْ وَلَدَهَا، فَقَالَ: لَهَا الْمَلِكُ لَا تَخَافُوا الضَّيْعَةَ فَإِنَّ هَا هُنَا بَيْتَ اللَّهِ يَنْبِي هَذَا الْغُلَامُ وَأَبُوهُ، وَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضَيِّعُ أَهْلَهُ وَكَانَ الْبَيْتُ مُرْتَفِعًا مِنَ الْأَرْضِ كَالرَّابِيَةِ تَأْتِيهِ السُّيُولُ، فَتَأْخُذُ عَنْ يَمِينِهِ وَشِمَالِهِ فَكَانَتْ كَذَلِكَ حَتَّى مَرَّتْ بِهِمْ رُفْقَةٌ مِنْ جُرْهُمِ أَوْ أَهْلُ بَيْتٍ مِنْ جُرْهُمِ مُقْبِلِينَ مِنْ طَرِيقِ كَدَاءٍ فَتَزَلُّوا فِي اسْفَلِ مَكَّةَ فَرَأَوْا طَائِرًا عَائِفًا فَقَالُوا: إِنَّ هَذَا الطَّائِرَ لَيَدُورُ عَلَى مَاءٍ لَعَهْدُنَا بِهِذَا الْوَادِي وَمَا فِيهِ مَاءٌ فَارْسَلُوا جَرِيًّا أَوْ جَرِيَّتَيْنِ فَإِذَا هُمُ بِالْمَاءِ فَرَجَعُوا فَاخْبَرُوهُمْ بِالْمَاءِ فَاقْبَلُوا قَالَ: وَأُمُّ اسْمَاعِيلَ عِنْدَ الْمَاءِ فَقَالُوا: اتَّادِينَ لَنَا إِنْ نَزَلَ عِنْدَكَ؟ فَقَالَتْ: نَعَمْ وَلَكِنْ لَا حَقَّ لَكُمْ فِي الْمَاءِ قَالُوا: نَعَمْ. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (فَأَلْفَى ذَلِكَ أُمَّ اسْمَاعِيلَ وَهِيَ تُحِبُّ الْإِنْسَ) فَتَزَلُّوا وَارْسَلُوا إِلَى أَهْلِهِمْ فَتَزَلُّوا مَعَهُمْ حَتَّى إِذَا كَانَ بِهَا أَهْلُ آيَاتٍ مِنْهُمْ وَشَبَّ الْغُلَامُ وَتَعَلَّمَ الْعَرَبِيَّةَ مِنْهُمْ وَالنَّفْسَهُمْ وَاعْجَبَهُمْ حِينَ شَبَّ فَلَمَّا اذْرَكَ زَوْجُوهُ امْرَأَةً مِنْهُمْ وَمَاتَتْ أُمُّ اسْمَاعِيلَ فَجَاءَ إِبْرَاهِيمُ بَعْدَمَا تَزَوَّجَ اسْمَاعِيلُ يُطَالِعُ تَرْكَتَهُ فَلَمْ يَجِدْ اسْمَاعِيلَ فَسَأَلَ امْرَأَتَهُ عَنْهُ فَقَالَتْ: خَرَجَ يَبْتَغِي لَنَا ثُمَّ سَأَلَهَا عَنْ عَيْشِهِمْ وَهَيْئَتِهِمْ فَقَالَتْ: نَحْنُ بِشَرِّ نَحْنُ فِي ضَيْقٍ وَشِدَّةٍ فَشَكَتُ إِلَيْهِ قَالَ: فَإِذَا جَاءَ زَوْجُكَ فَأَقْرِئِي عَلَيْهِ السَّلَامَ وَقُولِي لَهُ: يُعَيِّرُ عَتَبَةَ بِأَبِيهِ فَلَمَّا جَاءَ اسْمَاعِيلُ كَأَنَّهُ أَسَ شَيْئًا فَقَالَ: هَلْ جَاءَ كُمْ مِنْ أَحَدٍ؟ قَالَتْ: نَعَمْ جَاءَنَا شَيْخٌ كَذَا وَكَذَا فَسَأَلَنَا عَنْكَ فَأَخْبَرْتُهُ وَسَأَلَنِي كَيْفَ عَيْشُنَا فَأَخْبَرْتُهُ أَنَا فِي جَهْدٍ وَشِدَّةٍ قَالَ: فَهَلْ أَوْصَاكَ بِشَيْءٍ؟ قَالَتْ: نَعَمْ أَمَرَنِي أَنْ أَقْرَأَ عَلَيْكَ السَّلَامَ وَيَقُولُ: غَيْرَ عَتَبَةَ بِأَبِيكَ قَالَ: ذَاكَ أَبِي وَقَدْ أَمَرَنِي أَنْ أَفَارِقَكَ الْحَقِّي بِأَهْلِكَ فَطَلَّقَهَا وَتَزَوَّجَ مِنْهُمْ أُخْرَى. فَلَبِثَ عَنْهُمْ إِبْرَاهِيمُ مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ أَتَاهُمْ بَعْدُ فَلَمْ يَجِدْهُ فَدَخَلَ عَلَى امْرَأَتِهِ فَسَأَلَهَا عَنْهُ فَقَالَتْ خَرَجَ يَبْتَغِي لَنَا قَالَ: كَيْفَ أَثْنُمُ وَسَأَلَهَا عَنْ عَيْشِهِمْ وَهَيْئَتِهِمْ فَقَالَتْ نَحْنُ بِخَيْرٍ وَسَعَةٍ

وَأَنْتَ عَلَى اللَّهِ فَقَالَ: مَا طَعَامُكُمْ قَالَتْ: اللَّحْمُ قَالَ: فَمَا شَرَابُكُمْ قَالَتْ: الْمَاءُ
قَالَ: اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُمْ فِي اللَّحْمِ وَالْمَاءِ.

قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ يَوْمَئِذٍ حَبٌّ وَلَوْ كَانَ لَهُمْ
دَعَا لَهُمْ فِيهِ قَالَ: فَهُمَا لَا يَخْلُو عَلَيْهِمَا أَحَدٌ بِغَيْرِ مَكَّةَ إِلَّا لَمْ يُوَافِقَاهُ قَالَ: فَإِذَا جَاءَ
رَوْحُكَ فَأَقْرَنِي عَلَيْهِ السَّلَامَ وَمُرِيهِ يُثْبِتُ عَتَبَةَ بَابِهِ فَلَمَّا جَاءَ اسْمَاعِيلُ قَالَ: هَلْ
أَتَاكُمْ مِنْ أَحَدٍ قَالَتْ نَعَمْ أَتَانَا شَيْخٌ حَسَنُ الْهَيْئَةِ وَأَنْتَ عَلَيْهِ فَسَأَلَنِي عَنْكَ فَأَخْبَرْتُهُ
فَسَأَلَنِي كَيْفَ عَيْشُنَا فَأَخْبَرْتُهُ أَنَا بِخَيْرٍ قَالَ: فَأَوْصَاكَ بِشَيْءٍ قَالَتْ نَعَمْ هُوَ يَقْرَأُ
عَلَيْكَ السَّلَامَ وَيَأْمُرُكَ أَنْ تُثْبِتَ عَتَبَةَ بَابِكَ قَالَ: ذَلِكَ أَبِي وَأَلْتِ الْعَتَبَةَ أَمْرِي أَنْ
أَمْسِكَ ثُمَّ لَيْتَ عَنْهُمْ مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ جَاءَ بَعْدَ ذَلِكَ وَاسْمَاعِيلُ يَبْرِي نَبْلًا لَهُ تَحْتَ
دُوْحَةٍ قَرِيبًا مِنْ زَمْزَمَ فَلَمَّا رَأَاهُ قَامَ إِلَيْهِ فَصَنَعَا كَمَا يَصْنَعُ الْوَالِدُ بِالْوَلَدِ وَالْوَلَدُ
بِالْوَالِدِ ثُمَّ قَالَ: يَا اسْمَاعِيلُ إِنَّ اللَّهَ أَمَرَنِي بِأَمْرٍ قَالَ: فَاصْنَعْ مَا أَمَرَكَ رَبُّكَ قَالَ:
وَتُعِينَنِي قَالَ: وَأَعِينُكَ قَالَ: فَإِنَّ اللَّهَ أَمَرَنِي أَنْ أَبْنِيَ هَاهُنَا بَيْتًا وَأَشَارَ إِلَى أَكْمَةِ
مُرْتَفَعَةٍ عَلَى مَا حَوْلَهَا قَالَ: فَعِنْدَ ذَلِكَ رَفَعَا الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ فَجَعَلَ اسْمَاعِيلُ يَأْتِي
بِالْحِجَارَةِ وَأَبْرَاهِيمُ يَبْنِي حَتَّى إِذَا ارْتَفَعَ الْبِنَاءُ جَاءَ بِهِذَا الْحَجَرُ فَوَضَعَهُ لَهُ فَقَامَ عَلَيْهِ
وَهُوَ يَبْنِي وَاسْمَاعِيلُ يُنَادِيهِ بِالْحِجَارَةِ وَهُمَا يَقُولَانِ: ﴿رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ
السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾. (الحديث: ٣٣٦٤) (١١٤).

ثَبِنُو عَهْبِاس (رمزی خوابان لایق) و باوکی فہر مووی: بؤیہ کہم جار کہ ژنان
پشتینیان داهینا، لہ لایہ نی دایکی نیسماعیلہ وہ بوو، چونکہ خاتوو ہاجرہ
کہسکی پربوو بہ حہ زرمئی نیسماعیل، خاتووسارہ کہ ناغازنی بوو، رقی لی
گرتو ہہ ویباری لی کیشا، لہ بہر نہوہ دایکی نیسماعیل پشتینی لہ قہدی
خوی بہست و، لہ ناو مالا دہستی کرد بہ خرمہت کردن و، خوی وانیشان دا،

(١١٤) اشار العسقلاني في خاتمة كتاب احاديث الانبياء، الى عدم موافقة مسلم له في اخراج هذا
الحديث بطوله (فتح/٥٢٤/٦) - المترجم.

که کاره‌گیری خاتوو سارمیه و هه‌وئێ نییه، هه‌تا به‌وه رفی خاتوو ساره‌ی خانمی پێ بنیشینیته‌وه، به‌لام سوودی نه‌بوو.

له‌باشا ئیبراهیم هاجه‌رمو ئیسماعیلی کوپی هاجه‌ره‌ی له‌ به‌یتوله‌قدیسه‌وه برد بۆ مه‌ککه‌و، له‌وئ له‌لای شوینی ئیستای به‌یتا له‌بن شیخه‌ئێکی گه‌وره‌دا، له‌ ژوور زه‌مزه‌مه‌وه، له‌سه‌رووی شوینی مه‌سجید ولحه‌رامه‌وه داینان، ئه‌و کاته ئیسماعیل ساوابوو، به‌به‌ر دایکیه‌وه بوو، کۆرپه‌یه‌کی مه‌مکه‌ خۆره‌ بوو، دایکی خۆی مه‌مکی پێ دده‌دا، وه‌ ئه‌و سه‌رده‌مه‌ش مه‌ککه‌ ناوه‌دان نه‌بوو، نه‌ ئاوو نه‌ ئاومدانی و نه‌کەسی ئی نه‌بوو، له‌وئ داینان و هه‌مانه‌یه‌ک خورماو کوندیه‌ک ئاوی بۆ دانان و، ئیتر خۆی به‌رمو دواگه‌راپه‌وه بۆ شام، دایکی ئیسماعیل شوینی که‌وت و پێی فهرموو: ئه‌ی ئیبراهیم! تۆ بۆ کوئ ده‌جیت و ئیمه‌ له‌م شیوه‌ چۆل و هۆله‌دا به‌ ته‌نیا به‌جێ ده‌هێلێ؟! که‌ نه‌هاو ده‌نگی و نه‌شتیکی ئی زیه‌! چه‌ن جارێ هاجه‌ره‌ ئه‌م قسه‌یه‌ی عه‌رزێ ئیبراهیم کرد، به‌لام ئیبراهیم ئاوو ری ئی نه‌دایه‌وه، هه‌تا پێی گووت: تو خوا! ئایا خودا فهرمانی پێ کردووی که‌وا بکه‌ی؟ فهرمووی: به‌ئێ. هاجه‌ره‌ فهرمووی: که‌وابێ خودا په‌کمان ناخات.

ئیترا هاجه‌ره‌ خاتوون گه‌راپه‌وه، ئیبراهیمیش پڕۆیشت تاگه‌یه‌شته سه‌رکه‌ل و، له‌ دانه‌ی سه‌روو ئاوا بوو که‌ له‌وانه‌وه‌ دیارنه‌بوو، ئه‌و جا پڕووی کرده‌ به‌یت و به‌م وشه‌ پڕۆزانیه‌ی که‌ له‌ هورثانی پڕۆزدا باس کراون نزای کرد، هه‌ردوو ده‌ستی هه‌لپری و فهرمووی: ﴿رَبَّنَا اِنِّیْ اَسْکَنْتُ مِنْ دُرِّیْیْ بِوَادٍ غَیْرِ ذِی زَرْعٍ عِنْدَ بَیْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِیْمُوا الصَّلَاةَ فَاجْعَلْ اَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِيْ اِلَیْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُوْنَ﴾ ابراهیم (۳۷/۱۴).

ئه‌ی خودایه‌! ئه‌ی که‌سی بێ که‌سان! وامن بازێ له‌وه‌ چه‌و نه‌وه‌ی خۆم جیگه‌نشین کرد له‌ ناو ئه‌م دۆله‌ چۆل و هۆله‌دا، که‌ شیوی مه‌ککه‌یه‌و، شیوی وشیکی بی گشتوکاله‌، له‌په‌نای ئه‌م خانه‌ی خۆته‌دا، که‌ پێزت گرتوومو هه‌ده‌غه‌ت

کردووه، که کهسی ریزی بشکینی و قه‌دري نه‌زانا، دیاره ئه‌رکی به‌نده ئه‌وه‌یه که‌نوێزو به‌نده‌یی بۆ په‌رومردگاری خۆی بکا، منیش به‌م مه‌به‌سته لی‌رمدا، دامناون، په‌رومردگاری گه‌وره‌مان! پرووی دلی موسولمانانیاں تی‌که، که به تاسه‌و شه‌وقه‌وه برۆن بۆ لایان و بچن بۆ دینی کابه‌ی پی‌رۆز. خودایه! خۆت پ‌رۆزیدم‌ری و به‌س! ده‌ی به‌میهری خۆت هۆو مایه‌ی پ‌رۆزی و به‌ش و باره‌ی باشو زۆری هه‌ردوو جیهانیان بۆ فه‌راهه‌م به‌ینیه، می‌وه‌و سه‌ه‌زه‌وات و به‌ری دارو دمه‌ختیان پ‌ی‌ بده، به‌ل‌کوو ئه‌وانیش سوپاسی تۆ بکه‌ن.

ئیت‌ر دایکی ئیسماعیل له‌و ئاوه‌ی ده‌خواره‌وه مه‌مکی دمه‌دابه ئیسماعیل، که ئاوه‌که برپایه‌وه ئه‌وسا خۆی و کو‌رپه‌که‌ی توونیان بوو، دایکی ئیسماعیل ته‌ماشای کرد ئیسماعیل له‌تاو توونی‌تی گینگله دمه‌دا و، ته‌پاوتل ده‌کا، ئیت‌ر ئوقره‌ی پ‌ی‌ نه‌گیراو چاوی به‌رای‌ی نه‌دمه‌دا که له‌سه‌ر ئه‌و حاله‌ ته‌ماشای جگه‌ر گۆشه نۆبه‌ره‌که‌ی بکا! له‌به‌ر ئه‌وه‌ پ‌رۆشت، پروانی که‌وا کی‌وی صه‌فا نزیک‌ترین کی‌وه لایه‌وه له‌و شوینه‌دا، سه‌رکه‌وته سه‌ری و له‌سه‌ری وه‌ستاو، پرووی کرده ناو شیوه‌که، سه‌یری ده‌کرد، تا بزانی که‌سی‌ک ده‌بینی، به‌لام که‌سی نه‌دی، له‌صه‌فا هاته خواره‌وه، هه‌تا گه‌یشته ناو شیوه‌که، له‌وئ داوینی کراسه‌که‌ی خۆی هه‌ل‌کردو خۆی گورج کرده‌وهو چاکی کرد به‌لادا، ئینجا وه‌ک مرۆفی‌کی شه‌که‌ت و ماندوو، به‌لام کو‌ل نه‌دم‌ر تا ئاخ‌ر هه‌ناسه ده‌ستی کرد به‌ لۆ قه‌کردن، تاله شیوه‌که په‌رپیه‌وه، ئه‌و جا سه‌رکه‌وته سه‌ر مه‌روه‌و له‌سه‌ری پ‌اوه‌ستاو، ته‌ماشای ئه‌م لاو‌لای خۆی کرد، تا بزانی ئایا که‌سا ده‌بینی، وه‌ل‌ی دیسان که‌سی نه‌دی، وه‌حه‌وت جار وای کرد. (۱۱۵)

(۱۱۵) چارسی تۆ خوشکا! کاتی ته‌نگانه هه‌ولاو ته‌قه‌لا‌ی به‌ه‌س و چانه
کریان و شیوه‌ن پ‌یشه‌ی نه‌زانه ته‌نیا که‌شه‌شه بۆ ته‌ دهرمانه
دایکی ئیسماعیل نه‌ی مه‌رده کو‌رده سه‌رمه‌شق و دایکی گشت ئه‌س کورده!

ئیبىنو عەباس (رەزى خۇدايان لى بى) دەفەرموۋى: پېغەمبەر (سەر و رۆح و مال و منال و ھەست و نەست، گشتى بە قوربانى گەردو تۆزى بەرپى دىنىكەرانى گۆرى پېرۆزى بىت) فەرموۋى: لەبەر ئەمەيەو، بۆ يادگارى رپوداوو داستانى ئەم ئافرەتە مەردە نەبەردمەيە كە ئىستا لەكاتى ھەج و عەمردا، ھەوت جار خەلگى ھەرا دەكەن لە نىۋانى ئەم دووگەردمەدا، كە ئەم راکردنە ناو دارە بە سەعى نىۋانى سەفاو مەپو، دەنگى بەرگوۋى كەوت، خۆى بەخۆى گوت: ئاوس! كە بە باشى گوۋى ھەلخست، دەنگەكەى بە باشى بىست، جا ھاجەرە خاتوون فەرموۋى: گوۋم لە دەنگە، لىقەوماوم، ئەگەر بەھاواری ئىمەو ھاتوۋى، ئەى خاومنى دەنگ! پەرىشانىن تازوو ھەريامان بگەو! كە سەرنجىدا وا فرىشتەكە لە لای شوۋىنى زەمزمە دايە، لە پەنا ھەزەرتى ئىسماعىل دا، بە پازنەى پىي يا گوتى: بە بالى خەرىك بوو زەويەكەى دەكۆلىيەو، ھەلى كۆلى ھەتا ناۋى لى دەرگەوت، ئىتر دايكە ھاجەرە لە خۆشپىياندا بە خۆل كەردى بەگۆمىلكەو، بەدەستى ناۋى لى دەرگە، ھەتا ئاۋەكەى بلاو نەبىتەو، وە خۆش خۆش بەمشت ئاۋەكەى ھەل دەھىنجاو، دەيكرە كوندەكەيەو، ئاۋەكەيش لە دوا مستەكەى ئەوۋەو خۆش خۆش ھەل دەقولاپەو!

پېغەمبەر (دروۋى خۇداى لى بى) فەرموۋى: دايكى ئىسماعىل، (سەلامى خۇداى لى بى) ئەگەر لەكاتى خۇيدا دەست كارى زەمزمە نەكەردايە، يا فەرموۋى: ئەگەر بەلالەوۋىچ ھەلى نەگۆزايە، ھەتا ھەتايە زەمزمە دەبوو بەكانياو، بەخوپ لەبەرى دەرۋىشت، ئىتر دايكى ئىسماعىل ھەم خۆى ناۋى خواردەو، ھەم شىرى دابە كۆرەكەى، جوبرائىل پىي فەرموۋ: مەترسن پەكتان ناكەو، چونكە خانەى خودا ئاللىردا ھەيە، ئەم كۆرەو باوكى دروستى دەكەن، وە خودا ئەھل و كەسى ئەو خانەى خۆيە زايە ناكوا دالدىيان دەدا.

بەيتىش ئەو سەردەمە پارچەپى زەوى قۇقز بوو، وەك تە پۆلكە وابوو، لافاۋ لىي دەدا و لە راست و لە چەپەيەو لىي دەبرد، ئىتر دايكى

ئيسماعيل هه روا بهو شيويه لهوئ مائهوهو، ئاوى زمزمه مى دهخوارددهوو،
بريتى نان و ئاو دهكوت بوئ و، مەمكى دەدا بە ئيسماعيل هه تا كاروانىكى
جورهومى، ياخيژانئىكى جورهومى له ريگهى كهلى كهدا نهوه هاتن، له خوار
مهككهوه خستيان، كه چى بالندهيهكيان دى گپى دهخوارد بهسهر ئاوهكهوه،
گوتيان، ببئ و نهبئ ئەم مهله بهسهر ئاوهوه دهگهپئ، ئەم دۆلەش ئيمه شك
بهريش شيوئىكى وشك و برينى ببئ ئاوه، دهى دهبئ ئەمه چى ببئ؟

جانويينهري، دوو نوينهريان نارد، كه چوون ئاوهكهيان دۆزىيهوه و
گهپانهوهو، ههوالئ ئاوهكهيان بوئ يان بردهوه، نهوانيش چوون بوئ لاي ئاوهكه،
دايىكى ئيسماعيل لهسهر ئاوهكه بوو، گوتيان پبئ: ريگهه مان ددهدى كه له لاي
تۆ ههوار ههلا دهين؟ گوتئ: بهئئ، بهلام ئاوهكه هى منهو مافى ئيوهى پيوه
نييه، مهگهر بهرمزاي من سوودى ئى و مبرگرن.

گوتيان: بهئئ باشه، پيغه مبهير (درووى خوداي لى ببئ) فهرمووى: جا ئاوا نهو
خيئه لهسهر نهو حاله دايىكى ئيسماعيليان دۆزىيهوهو تووشى بوون، لهكاتئىكى
وادا كه دايكه هاجه ره خووشى كهزى له ئاومدانى و هاوهم و ئاو دهنك بوو!
ئيتر خوئيان لهوئ بهزين و نارديان بهشوئن كهس و كار يانا، نهوانيش هاتن و
لهگهلا نهوانا لهوئ كوچ و باريان خست و مهككهيان ئاوهدان كردهو! ههتا
به ره بهره لهوئ بوون بهچهن مائى و زۆر بوون، لهو لايشهوه كوركهيش
گهوره بوو، تا بوو به ههرزهكارو ههر لهوانهوه فيرى زمانى عه ره بى بوو، كه
گهوره بوو دليان گرتىو، كه رهسيده بوو ژنيكيان له خوئيان بوئ هيئا، نهوجا
هاجه ره خاتوونى دايىكى ئيسماعيل مردو فهرمانى ههقى بهجئ هيئا، ته مهنى
نهوه د سال بوو، ئيسماعيلى كورپى (سهلامى خوداي لى ببئ) له حيجرا ناشتى، پاش
ژنهنيانى ئيسماعيل، هه زه رمتى ئيبراهيم هات سه ر لهخيژانه جيماوهكهى
بدات، وارپ دكهوئ ئيسماعيل له مال نابئ، له ژنهكهى ئيسماعيل ده پرسئ:
ئيسماعيل له كوئ يه؟ دهئئ: چووه شتيكمان بوئ پهيدا بكا، لهگوزهران و حال
و بارودوخى ژيانيشيانى پرسى، ژنهكه گوتئ: حالمان شه ر و زۆر خراپه و

لەتەنگانەو سەخلەتەیداين؛ وەشکات و سکالاپەکی زۆری لای ئیبراهیم کرد.
ئىبراهیم (سەلامى خودای لى بى) فەرمووی: کە مێردەکەت ھاتەو سەلاوی لى بکەو
پێى بلى: ئاسانەى دەرگاکی بگۆرێ، کە ئىسماعیل دێتەو وەك سووسەو
بۆنى شتى بکا، دەفەرموێ: کەسێ ھاتوو بۆ لاتان؟ ژنکەى دەلێ: بەلێ، پیرە
مێردێ لەم حالە لەم پەنگە ھاتبوو، پرسیاری تۆیشی لى کردین، منیش پێم
گوت، وە پرسیشی: کە گوزمەرانمان چۆنە، پێم گوت: ھالمان شپە، زۆر پەرۆش
و سەخلەتین! فەرمووی: ئایا ھىچ نامۆزگاریپەکی نەکردیت؟ دەلێ: بە،
فەرمووی: سەلاوت لى بکەم و دەشى فەرموو: ئاسانەى دەرگاکی بگۆرە.
فەرمووی: ئەو پیاو ھاوکەم بوو، فەرمانى پێ کردوو، کە لە تۆ جیا بپەو
دەستت لى بەردەم، کەواتە بپۆرەو بۆ لای کەس و کارى خۆت، تەلاقى داو
ژنێکی تری لى مارەکردن.

جا چەندەى کە خودا ھەزکا ئەوێندە ئىبراهیم مایەو و نەھاتەو بۆ لایان،
لە پاشا کە ھاتەو بۆلایان دیسان ئىسماعیلی نەبینى، چوو بۆ مائەو
بۆلای ژنە تازەکەى و ھەوائى ئىسماعیلی لى پرسی، گوتى: دەرچوو تە
بژێویپەکمان بۆ پەیدا بکا، دەفەرموێ: ئێو چۆن و حال و گوزمەرانمان چۆنە؟
دەلێ: زۆر باشین و لە خودا بەزىاد بى، گوزمەرانمان زۆر باشە عەرزى کرد: قوربان
بفەرموو دابەزە، پشۆپى بدە، نانێ ئاوێ بخۆ، دەفەرموێ: خۆراکتان چىپە؟ دەلێ:
گۆشتە، دەفەرمووی: ئەى خواردنەوتمان چىپە؟ دەلێ: ئاوە، دەفەرمووی: خودایە!
پیت و فەر و بەرەکەت بخەرە گۆشت و ئاویانەو بۆیان.

پێغەمبەر (درودى خودای لى بى) فەرمووی: ئەو سەردەمە دانەوێلە یان
نەبوو، ئەگینا بۆ ئەویش نزاى پیت و فەرێ بۆ دەکردن. گوتى: ھەرکەسا لە
شوینێکی تر، جگە لە مەککە، خۆراک و خواردنەوێ تەنیا ئاوە گۆشت بى،
پێى ناکەوێ، بەلام لە مەککە پێى دەکەوێ، فەرمووی: کە مێردەکەت ھاتەو
سەلاوی لى بکەو پێى بلى: ئاستانەى دەرگاکی واتە: دارى ژێر دەرگاکی لە
جێى خۆى چەسپ بکاو بەیلتەو.

كە ئىسماعىل دېتەۋە دەفەرمۇي، كەس ھاتوۋە بۇ لاتان؟ دەلى، بەلى،
بىرە مېردىكى نوورانى شېۋە شىرىن ھاتە مائەن، گەلى ۋەسپى باشى كەرد،
پىرسىيىرى تۆي لى كەردم، ھەۋالى تۆم بۆي باس كەرد، لەگوزەرانى پىرسىن، پىم
گوت: كە زۆر باشىن، فەرمۇي: راسپىرى كەردىت؟ گوتى: بەلى، سلاۋى لى
دەكەردىت ۋە دىفەرمۇي: كە ئاستانەي دەرگايەكەت مەككەمەت بىكەي،
فەرمۇي: ئەۋە باۋكەم، ئاستانەي دەرگايەكەش مەبەست تۆيە، ژن بەردى
بىچىنەي مائە، باشى ۋە خىراپىي خانوۋ بەندە لەسەر بەردى بىناغەكەي
جىبۇيەكە فەرمانى پى كەردوۋم كە لەلەي خۇم بىتەيلىمەۋە بەرەلات نەكەم.

جا چەندەي كە خۇدا ھەزىكەت، ھەزەمتى ئىبراھىم مائەۋە،
نەھاتەۋە بۇلايان، كە ھاتەۋە ئىسماعىل لەبن ئەۋ شىخەئە گەۋرەدا كە خۇي
يەكەمجار لەۋى داينان، كە لە نىزىكى بىرى زەمەمەۋە بوۋ، خەرىك بوۋ
تېرىكى دادەداۋ دەيتاشى، كە چاۋى بە باۋكى كەۋت بەرزەپى لەبەرى
ھەلەساۋ چوۋ بەپىرەۋە لەسەر شېۋە باۋك ۋە كور، دەست ۋە مۇچان ۋە
ئەمانەيان كەردو، لە پاشا ئىبراھىم فەرمۇي: ئەي ئىسماعىل! خۇدا
فەرمانىكى داۋە بەسەرما، ئايا تۆ دەتۋانى كۆمەكىم بىكەي؟ فەرمۇي:
فەرمانى پەروەردگارت بەجى بېنە، فەرمۇي: تۆ يارمەتىم دەدەي؟
فەرمۇي: مەنىش يارمەتەت دەدەم.

ئىبراھىم تەپۋىكەيەكى بە ئىسماعىل پى نىشان دا، كە دەپروانى
بەسەر دەۋرۋەرى خۇي داۋ فەرمۇي: خۇداي گەۋرە فەرمانى پى فەرمۇم
كە ئا لېرەدا خانەيەك دروست بىكەم، گوتى: ئىت ئەۋ ھەلە دەستيان كەردبە
بىناغە دانانى بەيتى خانەي خۇداۋ بەرە بەرە بىناغەي بەيتيان دوۋ بە دوۋ
بەرز كەردەۋ، ئىسماعىل شاگرد بوۋ بەردى دەھىناۋ، ئىبراھىمىش ۋەستابوۋ،
دروستى دەكەرد، يەك شاگردو يەك ۋەستا! تاخانۋەكە بەرز بۇۋە، ئەۋ جا
ئىسماعىل ئەم بەردەي بۇ باۋكى ھىنا، كەپىي دەگوتى: بەردەكەي ژىرپاي

ئىبراهيم، ياحه جهرى مهقامى ئىبراهيم، بهردهكهى بۇ داناو، ئىبراهيم لهسهرى وهستاو، خانووهكهى دروست دهكردو ئيسماعيل بهردى بۇ دههيناو دهيدايه دهستى و نهویش له رپزى ديوارهكهدا دای دهناو، پیکه وه بهيهك دهنگو يهك دل، بهسۆزه وه دهپارانه وه دهيان فهرموو: ﴿رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا اَلْكَ التَّ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ (۱۲۷/۲).

واته: خوايه ئهه کاره مان ئى قه بوول بفرموو، چونكه ههر خۆتى كه گویت له دهنگمان بى و ئاگات له حالى دلمان بى (تاج/۶ ل/۱۵ ز/۳ ق/۱۲).

كوبه شاكرده و باوكسى وهستايه

خانوش بهيتولالى خانهى خودايه

شتى واناياب، به دهگمه وايه

به هرهى باوانسى پهسوله لايه

۱۳۵۲- عَنْ أَبِي ذَرٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ مَسْجِدٍ وَضَعَ فِي الْأَرْضِ أَوَّلَ؟ قَالَ: (الْمَسْجِدُ الْحَرَامُ)، قَالَ: قُلْتُ: ثُمَّ أَيٌّ قَالَ: (الْمَسْجِدُ الْأَقْصَى) قُلْتُ: كَمْ كَانَ بَيْنَهُمَا؟ قَالَ: (ارْبَعُونَ سَنَةً ثُمَّ إِنَّمَا أَذْرَكَكَ الصَّلَاةُ بَعْدَ فَصَلَةٍ فَإِنَّ الْفَضْلَ فِيهِ) (الحديث: ۳۳۶۶، طرفه في: ۳۴۲۵) (۱۱۶)

ئهبوزهر (رمزى خودای لى بى) فهرمووی: له پیغه مبهرم پرسى، كام مزگه وته يه كهه مزگه وته كه لهسهر زهوى دروست كراوه؟ فهرمووی: (مسجيدو لههرام) گوتم: ئهى پاش ئهوه؟ فهرمووی: (مسجيدول نههسا) گوتم: جهن ساليان بهين بووه؟ فهرمووی (چل سال)، پاش ئهههش زهوى هههمووی بۇ تۆو بۇ ههههه موسولمانى، له هوكمى مزگه وت دايهه، له ههركوئ نويزرت ئى بوو نويزرى خۆت بكه، چونكه خير له وهدايه كه ههههه نويزرى له كاتى خۆى دا، لهسهرهتای كاتيه وه بكرى). (تاج/۱ ل/۳۴۹ ز/۱۱۵ ف/۱ باسى گه وهههه سى مزگه وته كه) + (رياض/۴ ل/۱۳۶۹ ف/۶۰).

یونکر دهنه:

مه به ست له م فەر موودمیه نه و دیه که هه موو شوینیکی زهوی به
مه رجی تایبه تی خوی ده ست دها بو نویژ کردن، نه ته و دی نیس لام ده توانن
له هه ر شوینی نویژ بوو نویژی خویان بکه ن، نه ک وه ک هه ندی نه ته و دی تر
که به پیی نایینی تایبه تی خویان مه رجه هه ر له په رستگا کانیا نا نویژ بکه ن.
وه کی تریش زۆر بریاری تر له م بریاره گشتیه دم رده کری، وه ک له غه یری
مزگه و تا نویژی سلاوی مزگه و ت نا کری، یا حه رام نییه تو له هه رکوی یه کی
زهوی که مزگه و ت نه بی، دور ست ببی له گه ل حه لالی خوتا، یابه له شی
بیه وه دابنیشی، وه زۆر بریاری تری له م باب ه تانه.

۱۳۵۳- عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ السَّاعِدِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّهُمْ قَالُوا: يَا رَسُولَ
اللَّهِ كَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (قُولُوا: اللَّهُمَّ
صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ
وَآزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ) (الحدیث:
۳۳۶۹، طرفه فی: ۶۳۶۰) (۱۱۷).

ئه بو حومه یدی ساعیدی (زه زی خودای لای بێ) فەر مووی: عه رزی حه زره تیا ن
کرد: چۆن چۆنی دروود ت له دیدار بده ین؟ فەر مووی: بلین: (اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى
مُحَمَّدٍ وَآزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآزْوَاجِهِ
وَذُرِّيَّتِهِ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ).

واته: ئه ی خودایه! برژی نه مه ره بان ی و په حمه ت بو سه ره موحه ممه دو
که س و کاری موحه ممه د، وه ک ئه و مه ره بان ی و په حمه ته ی که پزان دو و ته
به سه ر ئیبراهیم و که س و کاری ئیبراهیم دا، وه بیت و فه ر و به رکه ت برژی نه
به سه ر موحه ممه دو بناماله ی موحه ممه د دا وه ک ئه و بیت و فه ر و به رکه ته ی

که پژاندووته به سهر ئیبراهیم و بنه ماله ئیبراهیم دا، به راستی تو ئه
خودایه! شایسته هه موو سوپاس و ستایشیکیت، وه خودایه کی گه لئ گه وره و
پیرۆزیت (تاج/ ۱/ ل ۲۵۴/ ز ۷۲/ ف ۱۳/ باسی بنیات (روکن) هکانی نوێژ+ تاج/ ۹/ ل
۲۴۴/ ز ۸۸/ ف ۱/ - باسی سه لاوتدان له دیداری پیغه مبه ر (دروودی خودای
له سهر) + ریاض/ ۲/ ل ۱۰۰۹/ ف ۱۱- باسی نامه ی سه لاوتدان له دیداری پیغه مبه ر).
۱۳۵۴- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ) يُعَوِّذُ الْحَسَنَ وَالْحُسَيْنَ وَيَقُولُ: (اِنَّ اَبَاكُمَا كَانَ يُعَوِّذُ بِهَا اسْمَاعِيلَ
وَاسْحَاقَ اَعُوْذُ بِكَلِمَاتِ اللّٰهِ التَّامَّةِ مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ وَهَامَّةٍ وَمِنْ كُلِّ غَيِّ لَآئِمَةٍ
(الحديث: ۳۳۷۱) (۱۱۸).

ئیبنو عه بباس (رمزای خودای لئ بئ) هه رموو: پیغه مبه ر (دروودی خودای لئ بئ)
دوو عای بیچاوینی و نزای ناگاداری و چاو مزاری، بۆ چه سه ن و حوسه ینی
کچه زای (دروودو سه لات و سه لام، له سهر باپیره یان و باوک و دایک و خۆیان
بئ) نزای چاو مزاری به م شیوه یه بۆیان ده کرد، ده یفه رموو: (اغیذکما بِکَلِمَاتِ
اللّٰهِ التَّامَّةِ مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ وَهَامَّةٍ وَمِنْ كُلِّ غَيِّ لَآئِمَةٍ) له په نای وشه ته واده کانی
خودا دابن، دوورین له زیانی هه موو شه یتانی، وه خودا بتانپاریزی له و مزه نی
هه موو مارو میروو و گه زهنده یی، وه بی چاوینی بن له هه موو چاویکی پیسی
تاوانبار، وه چه زه مت (دروودی خودای لئ بئ) ده یفه رموو: (بابه گه وره شتان ئیبراهیم
له کاتی خۆی دا، به م وشانه دو عاو نزای حیفظ و چاو مزاری ده کرد، بۆ
ئیسماعیل و ئیسحاق، که هه ردووکیان کوپی خۆی بوون، دروودی خودا له
هه موو یان بئ). تاج/ ۶/ ل ۲۲۰/ ف ۹/ ز ۷۴- باسی وشه کانی دو عاو نووشتی).

۱۳۵۵- عَنْ ابِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)
قَالَ: (لَحْنُ أَحَقُّ بِالشَّكِّ مِنْ إِبْرَاهِيمَ إِذْ قَالَ: ﴿رَبِّ ارْنِي كَيْفَ تُخْفِي الْمَوْتَى قَالَ: أَوْ
لَمْ تُؤْمِنْ قَالَ: بَلَى وَلَكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي﴾ وَيَرْحَمُ اللَّهُ لَوْ طَافَ لَقَدْ كَانَ يَأْوِي إِلَى رُكْنٍ

شَدِيدٌ وَلَوْ لَبِثْتُ فِي السَّجْنِ طَوْلاً مَا لَبِثْتُ يُوسُفُ لَاجِبَتُ الدَّاعِي) (الحديث: ٣٣٧٢، اطرافه في: ٣٣٧٥، ٣٣٨٧، ٤٥٣٧، ٤٦٩٤، ٦٩٩٢) (١١٩).

ئەبو ھورەیرە (رمزی خودای لی بی) ھەرمووی: خوۆشەویست (دروودی خودای لی بی) ھەرمووی: (گرمیان ئەگەر من لە ھەرزێ مەحالد، گومان و دوودلیم لە زیندوو بوونەمەدا ھەبێ ئیبراھیم شتی وای نەبوو، بەلام ئەم گوشتوگۆی ئیبراھیم، کە لەم ئایەتەدا، خوا باسی ھەرموو بۆمان، تەنیا بۆ ئەو بوو کە بە ھۆی دیتن بە چاوی سەرەو، تەواو دڵ ئەستوو و دنیابیی، وەکوو چۆن ئیمە بەبێستن بۆمان دەرکەوتوو، کە دەریای گەورە گەورە ھەیە، بەلام کاتێ بە چاوی سەر ئەو دەریایانە دەبینین، ھەرچەند زانست و عیلمە کۆنە کەمان، کە لە رینگە ئێنەوتنەو بوو، ھیچ پترنابی، بەلام پتەو ترو دامەزراوتر دەبی، تەنانت ئەگەر یەکی لەو دوا بلی دەریا ووجوودی نییە، ئیمە بروای پی ناکەین.

ئایەتی گوشتوگۆکە ئەمە: ﴿رَبِّ ارْنِي كَيْفَ تُخَيِّ الْمَوْتَى قَالَ: اَوَلَمْ تُؤْمِنْ قَالَ: بَلَى وَلَكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي﴾ بەقەرە (٢/٢٦٠).

واتە: ئیبراھیم ھەرمووی: پەروردگاری من! ئەی خاوەنی ھەردوو جیھان! نیشانم بدە ئەم خەلکە کە دەمرن و سائەهای سال دەبنە وە بەخاک و ئەندامەکانی لە شیان دەرزین و دەبن بە خۆل و خاشاک و بای پۆزگار، بە ئارمژووی خۆی شەن و کەویان دەکاو، پەخش و پرشیان دەکا لە وولاتا، چۆن چۆنی تۆ لە قیامەتا زیندووین دەکەیتەو، بەچی شیوەیی ئەو پارچە پەرتو بلاوانە یەک دەخەیتەو؟

خودا لەو ھەلامی ئیبراھیم دا ھەرمووی: ئەی ئیبراھیم! ئایا تۆ ھێشتا باوەرت نەھیناوە بەو کەمن دەتوانم مردوو زیندوو بکەمەو؟ ھەرزێ کرد:

با، به خودا زۆر باش ئەو دزمان و باومرپ بەو هەیه، بەلام دمهوهی که
 دلەم ناو بخواتهوهو ودها دابمه زری، که نیتەر دلەپراوکی و پێگهی سووسه
 سووسه بای وهسواس و پارایی و دوو دلی نهفس و دموون له دل و ناخی مندا
 نه مینێ و، ئەوهی که به دل باومرپ پێی کردووه، به چاوی سه ریش بیبینم!!
 خودای مهزن بو خۆی دهیزانی که ئیبراهیم ئەمه دزمانی، وهلی بۆیه
 ئەم پرسیارهی ئی کرد تا بیسه ران وهلامه کهی ئیبراهیم بیستن!). تاج/٦
 ل/٤٨ ف/٥٦ ز/٣- تهفسیری سووردهتی بهقه ره).

پێغه مبه ر (دروودی خودی لی بی) فه رمووشی: په حمه تی خودا له لوط
 پێغه مبه ربی، له سه رچی بیرو باومرپ فه رموویه تی: ﴿لَوْ اَنْ لِّيْ بِكُمْ قُرْءًا وُ
 اَوْ اِلٰی رُكْنٍ شَدِيْدٍ﴾ واته: چه زره تی لوط پێغه مبه ر، کاتی هۆزه کهی
 په لاماری میوانه کانیا داو، هه ولی له گه ئیاندا دا که وازیین و روو زه ردی
 به سه ر خۆی و میوانه کانی نه هین و هه و له کهی سوودی نه بوو، پاش ئەمه
 فه رمووی: کاشکی یاخوم هیژیکم ببوایه، هه تا چاره دی ئەم بی شه رمی و
 نامه ردی و زیاده روه ی ئیوه مه پی بکر دایه، یاخود له په نای زاتیکی ته واناو
 به هیژدا ده بووم، تا ئەو چاره سه ری ئەم بی شه رمی به ی ئیوه ی بکر دایه!
 پێغه مبه ر (دروودی خودی لی بی) فه رمووی: چۆن واده فه رموی، خو ئەو واته:
 چه زره تی لوط له راستیتدا له په نای زاتیکی ته واناو به هیژدا بوو، که
 خودای ته وانا به، نیتەر چۆن وا ده فه رموی. له لایه کی تریشه وه ئافه ریم بو
 چه زره تی یووسف، بو خۆی و بۆسه بری و بو خوگر تنی، به راستی مه ردو
 به سه برو ئازاو به پشو بوو، ئەوه بوو، پاش ئەو هه مکه چه پس و زیندانیه،
 کاتی پاشا ناردی به شوینی دا، که بجێ بو لای، ئەو نه چوو، وه ویستی له
 پێش دا بیسه لمینێ که ئەو به نارها به ند گراوه، بۆیه به فرو ستاده کهی پاشای
 فه رموو: برۆ عه رزی پاشا بکه، فه رمان بدا، ئەو ژنانه که ده ستی خو یا ن له ت
 و په ت کرد، له گه ل ژنی ومیزدا، له کاتی ده عوه ته که دا، کو یا ن بکاته وهو
 لی یا ن به رس: حا لی ئەوان چۆن بووه و حا لی منیش چۆن بووه؟ تا پاک و

پیس دمر بکهوئ بؤ هه مو لایئ، نهوسا من دیم بؤ لای پاشا، وهئ نه گهر من له جیگهی یووسف بوومایه و نهومندهی نهو، وا زؤر له بهندیخانه دا بمایه ته وه ههرکه دههاتن به دوامدا، گورج به بی چهندو چوون دهچووم له گه ئیان بؤ لای پاشا. تاج/ ٦ ل/ ٢٤٣ ز/ ١٢ ف/ ٥ - باسی تهفسیری سووردهتی هوود.

١٣٥٦- عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: مَرَّ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَلَى نَفَرٍ مِنْ أَسْلَمٍ يَتَتَضَلُّونَ فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (ارْمُوا بَنِي إِسْمَاعِيلَ فَإِنَّ أَبَاكُمْ كَانَ زَامِيًا ارْمُوا وَأَنَا مَعَ بَنِي فَلَانٍ)، قَالَ: فَأَمْسَكَ أَحَدُ الْفَرِيقَيْنِ بِيَدَيْهِمْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (مَا لَكُمْ لَا تَرْمُونَ؟ قَالُوا: كَيْفَ نَرْمِي وَالْتَمَعَهُمْ قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (ارْمُوا فَإِنَّا مَعَكُمْ كُلُّكُمْ) (الحديث: ٣٣٧٣، طرفه في: ٢٨٩٩، ٣٣٥٠٧) (١٢٠).

سهله مهی گوری نه کو ده (رمزای خودای لی بی) فهرمووی: پیغه مبهه (دروودی خودای لی بی) له لای دهستهیه کی نه سهله مییه وه رابورد، نیشانیان نابووه، فهرمووی: نهی نه وهی نیسماعیل پیغه مبهه! تیر بهاویزن و مهشق به تیرو رم و چهک بکهن، چونکه له کاتی خویدا، بابه گه وره یشتان تیر نه نداز بووا دهی بهاویزن و ربهفتاری باشی باو بابیرتان پشت گوئ مه خهن، دهی تیگرن، من له سهه نهه تیپهه! نیتر تیپه گهی تر دهستیان کی شایه وه، چه زهت (دروودی خودای لی بی) فهرمووی: (نه وه جیتانه بؤ تی ناگهن؟) گو تیان: چۆن تی بگهین که تو له سهه نهه وان بیت! چۆن دلمان به رای دیهدا له دزی تیپا کار بکهین که تو یان تیادا بی! فهرمووی: (تیگهن من له گهل هه مووتانه!) تاج/ ٨ ل/ ١٠٦ ف/ ٤ ز/ ٢٤ - باسی تیر نه ندازی.

١٣٥٧- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَمَّا نَزَلَ الْحَجْرَ فِي غَزْوَةِ ثُبُوكَ أَمَرَهُمْ أَنْ لَا يَشْرَبُوا مِنْ بَيْرِهَا وَلَا يَسْتَقُوا مِنْهَا فَقَالُوا: قَدْ عَجَبْنَا مِنْهَا وَاسْتَقَيْنَا فَأَمَرَهُمْ أَنْ يَطْرَحُوا ذَلِكَ الْعَجِينَ وَيَهْرِيقُوا ذَلِكَ الْمَاءَ (١٢١).

(١٢٠) استثناء العسقلاني من المتفق عليه (فتح ٦/ ص ١٩٥ - خاتمة كتاب الجهاد) - المترجم.

(١٢١) أخرجه مسلم في الزهد و الرفائق، باب: لا تدخلوا مساكن الذين ظلموا ... رقم: ٢٩٨١.

ثیبنو عومەر (رەزای خودایان لى بى) فەر مووی: له غەزای تەبووگدا پىغەمبەر (دروودی خودای لى بى) کاتى له حىجر دابەزى، که حىجر ولاتى ھۆزى سەموودە، فەرمانى بە ھاورپىکانى کرد: کہ نه له ناوى بیرەکەى بخۆنەوہ نہ ناوى لى بگرن، ئەوانیش ەرزىان کرد: قوربان! ساخۆ پىش ئەم فەرمانەى تو، ھەم ھەویرىشمان پى شىلاوہو، ھەم ئاویشمان لى ھەلگرتووہ! ئەویش فەرمانى پىکردن کہ ھەویرەکەى فەرى بدمنە بەر و شترەکانیان و ئاوەکەیش برپژن تاج/ ۶ ل/ ۲۵۸ ز/ ۱۶ - سوورەتى حىجر.

۱۳۵۸ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: الْكَرِيمُ ابْنُ الْكَرِيمِ ابْنُ الْكَرِيمِ يُوسُفُ بْنُ يَعْقُوبَ بْنِ اسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ (الحديث: ۳۳۸۲، طرفاه في: ۳۳۹۰، ۶۸۸، ۴) (۱۲۲).

ثیبنو عومەر (رەزای خودایان لى بى) فەر مووی: پىغەمبەر (دروودی خودای لى بى) فەر مووی: (مەردى كورى مەردى كورى مەردى كورى مەرد، كە خوۆ و باوك و باپىرى مەردو بەرپژ بوون، يووسفى كورى يەعقوبى كورى ئىسحاقى كورى ئىراھىمە، سلاوو دروودی خوايان لى بىت. تاج/ ۶ ل/ ۲۴۵ ز/ ۱۳ - سوورەتى يووسف ۲۰۱.

۱۳۵۹ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: أَمَّا سُمِّيَ الْخَضْرَاءُ أَلَهُ جَلَسَ عَلَى فَرْوَةٍ بَيْضَاءَ فَإِذَا هِيَ تَهْتَزُّ مِنْ خَلْفِهِ خَضْرَاءَ (الحديث: ۳۴۰۲) + (رياض/ ۱ ل/ ۸۳ ف/ ۱/ ۶۹ ز/ ۶ - باسى تەقوا) (۱۲۳).

ئەبو ھورەیرە (رەزای خودای لى بى) دەر مووی: پىغەمبەر (دروودی خودای لى بى) فەر مووی: (خدرى زیندە بۆیە ناوئراوہ خدر، چونکە ھەركاتى دادەنیشت لەسەر زەوى وشك و برینگ، گىای سەوزى لى دەر واو سەوز دەبوو، وە دەبوو

(۱۲۲) لم يستثنه السقلائي من الاحاديث المتفق عليها في خاتمة كتاب الانبياء. المترجم.

(۱۲۳) لم يوافقهم مسلم على تخريج حديث (أما سمي الخضر) (فتح/ ۶ ص/ ۲۰۸ خاتمة كتاب

احاديث الانبياء) - المترجم.

به پارچه یا سه وزه گیا جاله بهر نه مه ناو نرا خضر (خدر) (واته: سه وزایی و شینایی) تاج/ ۷/ ل/ ۱۲/ ز/ ۱/ سوورمتی که هف).

پاڤه و شیکردنه وه:

۱- بپروانه: تاج بهرگی چهوتهم لاپه ره/ ۴، فهرمووده ی ژماره ۲/ ۳+ ۴ بو زایناری ته واوله بابته چه زرمتهی خدری زینده وه.

۲- کورتهی هه واوله کانی چه زرمتهی خدری زینده:

۱- فهرمایشتی ههره دروست نه وهیه که جه ماومری زانیان دمه فهرموون: پیغه مبه ره، هه نندیکیش دمه فهرموون: وه لی یه، پیغه مبه ره نییه.

ب- سه بارته به ژیانی، دیسان جه ماومر دمه فهرموون: ههر ماوه، نیستا له ژیان دایه، به تایبه تی پیاوانی ته ریکه ته و خاومن که شف و کهرامه ته کان دوو پاتی ده که نه وه، که نیستا دمژی و زور جارن پیاو چاکان ده یبین و له گه لی داده نیش و گوشتو گوژی له گه ل ده که ن، خواجه به نسیبمانی بفرمووی و چاوی سهرو چاوی دلمان به دیداری نه و و به دیداری پیاو چاکان رۆشن بکه یته وه، عهینی دمه فهرموئ: عومهری کوپی عه بدولعه زیز و ئیبراهیمی کوپی نه ده هم و بیشری حافی و شیخ مه عرووفی که رخی و سری سه قه طی و جونه یدی به غدادی و ئیبراهیمی خه واصل و کهسانی تریش به چاوی خو یان بینو یانه.

ج/ عه سقه لانی له فه ته دمه فهرموئ: ئیبنو عه ساگیر له ژینامه ی نه بو زورعه ی رازیدا، به رسته یه کی ساغ (به سه نندیکی سه حیج) ده گیر یته وه که: نه بو زورعه دمه فهرموئ: لاو بووم، پیاویکم بینی، نامۆزگاری کردم و فهرمووی: هاموشوی کار به دهستان و فهرمان پرده وایان مه که و، ناماده ی کوپ و کوپوونه و میان مبه، پاشان کاتی پریش بووم، هه مان پیاوم بینیه وه، له سه ره هه مان شیوه ی پیشووی، دیسانه وه هه مان راسپیژی کردم وه، فهرمووی: ناوړم دایه وه که قسه ی له گه ل بکه م، که چی نه مبینی، هات به دلما که نه وه خدری زینده بوو!

۳- له م شوینه دا ماموستای عهسقه لانی له فهتحداو، ماموستای عهینی له عومده تول قاریدا، به دوورو دریزوی هه واله کانی چه زهرتی خضریان نووسیوه.

۱۳۶۰- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) نَجْنِي الْكَبَاثَ وَأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: (عَلَيْكُمْ بِالْأَسْوَدِ مِنْهُ فَإِنَّهُ أَطْيَبُ)، قَالُوا: أَكُنْتَ تَرْغَى الْغَنَمَ؟ قَالَ: (وَهَلْ مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا وَقَدْ رَعَاهَا) (الحديث: ۳۴۰۶، طرفه في: ۵۴۵۳) (۱۲۴).

جابر (رمزی خودای لی بی) فهرمووی: جاری له مهرو ظههران، له خزمه تی پیغه مبهردا بووین (دروودی خودای لی بی) بهری دارسیواکمان دهرنی، فهرمووی (دروودی خودای لی بی): (په شه که ی برن، په شه که ی خو شه) عه زمان کرد: قوربان! ده لئی رانت له وهراندووه، که وای باشی لی دهرانیته؟ فهرمووی: (ئه دی، بوچی پیغه مبهر هه یه که شوانی رانی نه کردی!). تاج/ ۴/ ل/ ۷۳/ ز/ ۲۱ - باسی خواردمه نی.

۱۳۶۱- عَنْ أَبِي مُوسَى (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (كَمَلَمِنْ الرِّجَالِ كَثِيرٌ وَلَمْ يَكْمُلْ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا أَسِيَّةُ امْرَأَةٍ فِرْعَوْنَ وَمَرْيَمُ بِنْتُ عِمْرَانَ وَأَنَّ فَضْلَ عَائِشَةَ عَلَى النِّسَاءِ كَفَضْلِ الثَّرِيدِ عَلَى سَائِرِ الطَّعَامِ) (الحديث: ۳۴۱۱، اطرافه في: ۳۴۳۳، ۳۷۶۹، ۵۴۱۸) (۱۲۵).

ئه بو موسا (رمزی خودای لی بی) فهرمووی: پیغه مبهر (دروودی خودای لی بی) فهرمووی: (زۆر که س له پیاوان، پیاوی ته وایان لا دهرچوووه، بوون به پیاوی یه کی یه کی که له میرد، به لام له ژنان هه مه ریه می کچی عیمران و ناسیه ی ژنی فیرعه ون، ئا فره تی ته وایان لی دهرچوو، وه باو و فهضل و

(۱۲۴) اخرجه مسلم في الاشربة، باب: فضيلة الاسود من الكباث، رقم: ۲۰۵۰

(۱۲۵) خرجه مسلم في فضائل الصحابة، باب: فضائل خديجة ام المؤمنين (رضي الله عنها)،

گه ورمی عانیسه له چاو ژنانی تردا، وهك باو و گه ورمی تریت وایه له چاو خوارده مه نییه کانی تردا). ت/٤ ل/٧٦ ف/١٢ ز/٢١- باسی خوارده مه نی.

١٣٦٢- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَا يَنْبَغِي لِعَبْدٍ أَنْ يَقُولَ أَنِّي خَيْرٌ مِنْ يُوسُفَ بْنِ مَتَّى وَكَسْبُهُ أَلَى أَبِيهِ (الحديث: ٣٤١٦، طرفه في: ٣٤١٥، ٤٦٣١، ٤٦٠٤، ٤٨٠٥) (١٢٦).

ئیبونعه بباس (رمزای خودایان لئ بئ) دمفه رموی: پیغه مبهه (دروودی خودای لئ بئ) دمفه رموی: (بو گهس رهوا نیه له خوویه وه بلئ من (واته پیغه مبهه) له یونس کوری مهتتا باشرتم (حه زرمهت (دروودی خودای لئ بئ) یوونسی به ناوی باوکیه وه ناوهینا که مهتتایه) (تاج/٤ ل/٢٨٨ ف/٢ ز/١٨ - باسی فهزل و گه ورمی یوونس...).

١٣٦٣- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: خُفِّفَ عَلَى دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ الْقُرْآنُ فَكَانَ يَأْمُرُ بِدَوَابِّهِ فَيُفْرَأُ الْقُرْآنُ قَبْلَ أَنْ تُسْرَجَ دَوَابُّهُ وَلَا يَأْكُلُ إِلَّا مِنْ عَمَلٍ يَدِهِ (الحديث: ٣٤١٧) (١٢٧).

ئهبو هورمیره (رمزای خودای لئ بئ) فهرموی: پیغه مبهه (دروودی خودای لئ بئ) فهرموی: (خویندنی زه بوور وا سووک و ئاسان و خویش کرابوو بو داود، گه لی جار که فهرمانی ده کرد ولاخه که یی بو زین بکریئ خوئی لهو ماوه که مه دا، ته یی زه مانی بو ده کرا، له خویندنی زه بوور ده بووه، که چی هیشتا مه یته ره که له زین کردنی ولاخه که نه بوو بو وه). (تاج/٦/٢٦٩ ف/٩ ز/١٨ - سووره تی ئیسراء).

١٣٦٤- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ مَثَلِي وَمَثَلُ النَّاسِ كَمَثَلِ رَجُلٍ اسْتَوْقَدَ نَارًا فَجَعَلَ الْفَرَّاشُ وَهَذِهِ الدَّوَابُّ تَقَعُ فِي النَّارِ (الحديث: ٣٤٢٦).

(١٢٦) أخرجه مسلم في الفضائل، باب: في ذكر يونس عليه السلام، رقم: ٢٣٧٧.

(١٢٧) لم يوافقه مسلم على إخراج حديث أبي هريرة (خفف على داود القرآن) (فتح/٧/٢٠٨).

وَقَالَ: كَانَتْ امْرَأَتَانِ مَعَهُمَا ابْنَاهُمَا جَاءَ الذِّئْبُ فَذَهَبَ بَابْنِ أَحَدَاهُمَا فَقَالَتْ صَاحِبَتُهَا: أَلَمَّا ذَهَبَ بَابْنِكَ وَقَالَتْ الْآخَرَى: أَلَمَّا ذَهَبَ بَابْنِكَ فَتَحَاكَمْنَا إِلَى دَاوُدَ فَقَضَى بِهِ لِلْكُبْرَى فَخَرَجْنَا عَلَى سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ فَأَخْبَرْتَاهُ فَقَالَ: اتُّنَوْنِي بِالسَّكِينِ اشْقُهُ بَيْنَهُمَا فَقَالَتْ الصُّغْرَى: لَا تَفْعَلْ يَرْحَمُكَ اللَّهُ هُوَ ابْنُهَا فَقَضَى بِهِ لِلصُّغْرَى.
(الحديث: ٣٤٢٧، طرفه في: ٦٧٦٩) (١٢٨).

فهرمووده یه کهم له ریاض الصالحین دا ئاوایه:

له جابیره وه (رمزای خودی لئ بئ) له چه زرده وه (دروودی خودی لئ بئ) دمهرموئ:
(وینهی من و وینهی ئی وهی ئومه تی من، وهک وینهی پیاوئ وایه، ئاگریکی کردبیته وه، جانه و مرو په پوله یه کی زوری تی وورووکابئ و، په یتا په یتا بکه ونه ناوی و بسووتی، ئه ویش خووش خووش به په روشه وه دووریان بخاته وه له ئاگره که، ئه وه تانی من که مه رم گرتوون و به زور دوورتان دهخه مه وه له ئاگره که، که چی ئیوه به زور خووتان له دهستم راده پسکین و خووتانی تی فرئ دمدهن!). (ریاض ١/ل ١٥١/ز ١٦/ف ١٦٣) + (تاج ١/ل ٥٤/ز ٩/ف ٦).

فهرمووده ی دووه میش له تاجول ئوصول دا ئاوایه:

ئه بو هورهیره فهرمووی: پیغه مبه ر (دروودی خودی لئ بئ) فهرمووی (جاری دووژن دوو کوپی خویان پی دمبی، گورکی له ولاره دی، کوپی ژنیکیان دمبی، ژنه که به هاوړپکه ی ده لی: گورگه که کوپه که ی تو ی فراندوه، ئه ویش ده لی: نه، کوپه که ی تو ی بردوه، جابو دادگای و مه حکمه ده چنه لای داوود پیغه مبه ر داوودیش (سهامی خوی لئ بئ) برپارده دا: که ئه و کوپه ی ماوه بو ژنه گه وره که بی، چاکه دینه دمره وه ده گن به چه زرده تی سوله یمانی کوپی داوود (سهامی خوی لئ بئ) وه باسه که ی بو ده گیر نه وه، ئه ویش دمهرموئ: ئاده ی چه قویه کم بو باینن ده یکه م به دوو له ته وه بو تان!

جائزہ بچکۆله که ده لئ: نا، په حمه تی خودات لئ بئ وای ئی مه که، کوری نه وه، نه ویش که پروانی: ژنه بچکۆله که سکی به مناله که ده سووتی زانی که منالی خوځیه تی، جاله بهر نه وه دایه وه به ژنه بچکۆله که).

نه بو هور هیره (رمزی خودای لئ بئ) فهرمووی: به خوا نه و پوژه نه بی ناوی چه قوم نه بیستبوو، نیمه جاران له ولاتی خو مان هه رده مانگوت سیکاردو کیرد (تاج/ل ۳/ ۳۱۵ ز/ ۱۱۹ ف/ ۷ - باسی اجتهد) + (ریاض/ل ۴/ ۱۳۲۳ ف/ ۲۰).

۱۳۶۵ - عَنْ عَلِيٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) يَقُولُ سَمِعْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: (خَيْرُ نِسَائِهَا مَرِيْمُ ابْنَةُ عِمْرَانَ وَخَيْرُ نِسَائِهَا خَدِيجَةُ) (الحديث: ۳۴۳۲، طرفه فی: ۳۸۱۵) (۱۲۹).

عه لی (رمزی خودای لئ بئ) فهرمووی: خو شه ویست دروودی خوای ئی بئ فهرمووی: (باشترینی ژنانی جیهان مه ریه می کچی عیمrane (واته: له کاتی خو یا) له م سه رده مه ی نیمه یشدا باشترینی ژنانی جیهان خه دیجه ی کچی خو وه یلیده، که دایکی حه زره تی فاطیمه ی کچی پیغه مبه ره). (تاج/ل ۵/ ۱۵۱ ز/ ۳۶ - باسی چاکیتی خه دیجه).

۱۳۶۶ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: (نِسَاءُ قُرَيْشٍ خَيْرٌ نِسَاءً رَكِبْنَ الْإِبِلَ احْتَاهُ عَلَى طِفْلٍِ وَارْعَاهُ عَلَى زَوْجٍ فِي ذَاتِ يَدٍ) (الحديث: ۳۴۳۴) (۱۳۰).

نه بو هور هیره (رمزی خودای لئ بئ) له خو شه ویسته وه (دروودی خودای لئ بئ) دمه رموئ: نافرته ی باشی قوره یش، باشترین ئافرته ی عه ره بن، زور دلسۆزن بو مندالی ساوا، وه که لئ دلیان به مالی میرد ده سووتی. (تاج/ل ۳/ ۵۵ ز/ ۲۴ - باسی ژنی په سه ند (الزوجة المحودة)).

۱۳۶۷- عَنْ عُبَادَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: (مَنْ شَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَخَدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ وَأَنَّ عِيسَى عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ وَالْجَنَّةُ حَقٌّ وَالنَّارُ حَقٌّ أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ عَلَى مَا كَانَ مِنَ الْعَمَلِ) (الحديث: ۳۴۳۵) (۱۳۱).

عوبادهی کوری صامیت (رمزای خودای لن بی) له پیغهمبهروهه (دروودی خودای لن بی) دمهفرموی: (ههرکسئ شایهتی بدا که بیجگه له یهزدانی پاک، خودای ترنیه و، ههر خوی خودای به ههقه و، تاک و تهنیا به و، هاوبهشی نییه، وهشایهتی بدا که موحه ممهده بندهو پیغهمبهری خودایه، وهعیساش بهندهو پیغهمبهری خودایه و، بهفرمودهی خودا له مهریه م بووهو رحمه تیکه و خودا ناردوویهتی، وهشایهتی بدا که بههشت راسته و دوزخ راسته. ههرکسئ نهم شایهتی به بدات، له سهر نهم شیویه خودا دهیخاته بههشته وه، نیتز کردهوی ههرچی بی) (تاج/ ۱/ ل/ ۲۹/ ف/ ۱/ ز/ ۴ - باسی گهورهیی نایین).

۱۳۶۸- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: (لَمْ يَتَكَلَّمْ فِي الْمَهْدِ إِلَّا ثَلَاثَةٌ: عِيسَى وَكَانَ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ جُرَيْجٌ، كَانَ يُصَلِّي، جَاءَتْهُ أُمُّهُ فَدَعَتْهُ فَقَالَ: أَجِيبْهَا أَوْ أَصَلِّي فَقَالَتْ: اللَّهُمَّ لَا تُمِثْهُ حَتَّى تُرِيَهُ وَجُوهَ الْمُؤْمِسَاتِ، وَكَانَ جُرَيْجٌ فِي صَوْمَعَتِهِ فَتَعَرَّضَتْ لَهُ امْرَأَةٌ وَكَلِمَتُهُ فَأَبَى فَأَتَتْ رَاعِيًا فَأَمَكَّتْهُ مِنْ نَفْسِهَا فَوَلَدَتْ غُلَامًا فَقَالَتْ: مِنْ جُرَيْجٍ فَأَتَتْهُ فَكَسَرُوا صَوْمَعَتَهُ وَالزُّلُوهَ وَسَبُّهُ فَتَوَضَّأَ وَصَلَّى ثُمَّ أَتَى الْغُلَامَ فَقَالَ: مَنْ أَبُوكَ يَا غُلَامُ؟ قَالَ الرَّاعِي قَالُوا: بَنِي صَوْمَعَتِكَ مِنْ ذَهَبٍ؟ قَالَ: لَا إِلَّا مِنْ طِينٍ وَكَانَتْ امْرَأَةٌ تُرَضِعُ ابْنًا لَهَا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ فَمَرَّ بِهَا رَجُلٌ رَاكِبٌ ذُو شَارَةِ فَقَالَتْ: اللَّهُمَّ اجْعَلْ ابْنِي مِثْلَهُ، فَتَرَكَ ثَدْيَهَا وَأَقْبَلَ عَلَى الرَّاكِبِ فَقَالَ: اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلَنِي مِثْلَهُ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى ثَدْيِهَا

ئەبو ھورەيرە (رمزى خوداى لى بى) فەرموۋى: خۇشەۋىست (دروۋى خوداى لى بى) فەرموۋى: (ئەم سىڭەسە نەبى كەسى تر لەبىشكەدا قەسى نەكردوۋە: يەكەم عىساي كورې مەريەم، دوم ھاورپىكەى جورەيج، پىاۋى دەبى لەنەۋەى ئيسرائىل ناۋى جورەيج دەبى، سۆفلىكەو خواناسىكى باش دەبى، خەلۋە خانەيى بۇ خۇى دروست دەكاۋ، لە ناويدا خوا ناسى دەكا، جارى نوپژ دەكا، لەوكاتەدا دايكى دى بۇلاى و بانگى دەكا ئەى جورەيج! ئەۋىش لەدلى خۇيدا دەفەرمۋى: خودايە! نازانم وەلامى دايكم بدەمەۋە يان نوپژەكەم تەۋاۋ بكم، لە پاشا ۋا بە باش دىزانى كە نوپژەكەى تەۋاۋ بكاۋ، وەلامى دايكى نەداتەۋە، دايكىشى دەگەرپتەۋە، بۇ سبەينى كەدپتەۋە بۇلاى ديسان جورەيج خەرىكى نوپژكردن دەبى بانگى دەكاۋ، دەلى: جورەيج! جورەيجىش دەفەرمۋى: خودايە! نازانم وەلامى دايكم بدەمەۋە يان نوپژەكەم تەۋاۋ بكم، لە پاشاۋا بەباش دىزانى كە نوپژەكەى تەۋاۋ بكا، دايكىشى دەلى: خودايە! نەيمىرنى ھەتا رۋوى داۋىنپپيسانى پى نىشان دەدەى. لەۋلاشەۋە نەۋەى ئيسرائىل لە ناۋ خۇيانا باسى خواناسىى جورەيج دەكەن كە چۆن بۇ خدا لى براۋە.

ژنیکی سۆزانی دهبی، بۆ جوانی بی وینه دهبی، دهلی: نهگهر چهز
 دهگهن من دهچم لهخشتهی دهبهه و تووشی فهرتهنهی دهکهه، جا ژنهکه
 دهچی بۆلای، گهل خهریکی دهبی و دی بهلایهوه که نهو نیشهی لهگهل دا
 بکا، بهلام جورهیچ مل ناداو ئاوپی ئی ناداتهوه، جاژنهکه که لهو نا ئومید
 دهبی، دهچی بۆلای شوانی، که لهشهو دا لهخهلهوه خانهکهی جورهیجا

دەحەوايەو، ئەو شوانە دەنئى لەخۆى و سكى پردەبئى و كورپكى دەبئى، دەلئى: ئەم منالە لە جورەيجە! ئەوانىش دەچن بۆ گيانى جورەيج و لە خەلۆخانەكەى دەرى دەهينن و خەلۆخانەكەى دەرووخينن و، خۆشى تيرۆپر فەلاقە دەكەن و دەيدەنە بەرجمىن، ئەويش دەفەرموئى: ئەوە چىتانە بۆ والە من دەكەن، گوناھم چىيە؟ دەلئى: چونكە نيشى بى شەرعىت لەگەل ئەم قەحبەيەدا كروو و ئەوەتانا لە تۆ ئەم زۆلەى بوو! دەفەرموئى: تۆزى پشووم بەدەن با نوپۆزى بكەم جا دەسنوپۆز دەگرئى و نوپۆز دەكا، كە نوپۆزەكە تەواو دەكا دەروا بۆلای كورپە ساواكەو دەزەنئى بەسكياو دەفەرموئى: ئەى كۆرپەى ساوا! كئى باوكتە، باوكى تۆ كئىيە؟ كورپەكەش دیتە زمان و دەلئى: باوكى من فیسارە شوانە!!

جا ئەوسا خەلگەكە لەراستى پووداوەكە تئى دەگەن و داواى ئى بووردن لەجورەيج دەكەن و پەلامارى دەدەن و دەست دەكەن بەماچ كردنى و خۆيانى تئى ھەلا دەسوون بۆ مووفەرك، وە دەلئى: خەلۆخانەكەت لە زىر بۆ دروست دەكەينەو؟ دەفەرموئى: نەو، بەلام لە قور وەك جارانى خۆى بۆم دروست بكەنەو، سئىيەم منال: جارا ژنا مەمكى دەدا بەمنالەكەى، كەلە نەوئى ئيسرائيل بوو، لەوكاتەدا سوارىكى قۆز بەناو بانگ بەلایا رادەبوورئى، بەسواری و لاخىكى كەشخە، پایەو نيشانىكى زۆرى پئووە دەبئى، ژنەكە دەلئى: خودايە! ئەم كورپەى منىش بكەى بەسوارچاكيكى ئاوا قۆزو بەناوبانگ! جا كورپەكە مەمكەكەى بەردەداو، روودەكاتە سوارەكە و تەماشايەكى دەكاو دەلئى: خوايە! وەك ئەوم لئىنەكەى! ئىنجا ديسان مەمكەكەى دەگریتەو و دەست دەكاتەو بەمژىنى.

ئەبو ھورەيرە (رەزى خودای لى بئى) دەيفەرموو: دەلئى وا لەبەر چاوم كە چۆن چۆنى پئىغەمبەر (دروودى خودای لى بئى) پەنجەى دۆشاو مژەى خۆيى دەمژى و لاسكايى حالى مەمكخواردنى منداڵەكەى دەكردەو.

حه ز رمت (دروودی خودی لی بی) فه رمووی: له پاش دا که نیزه کیکیان هیئا، هیئا بوویانه گرو گاز و لییان دمداو دهیانگوت: حیزی و دزیت کردووه، نهویش ههر دمیگوت: (حسی الله ونعم الوکیل): من ههر خودام ههیه که کهسم بی و بهسم بی! بهراستی خودا پشتیوانی چاکه. جا دایکی مناله که دهلی: خودایه! نه م کورهی من وهك نه م کچه بهم دمردده نه بهی، دیسان کوره کهی مه مکه کهی دایکی بهر دمداو ته ماشایه کی کچه کهی کرد و گوتی: خودایه! وهك نه م کچه م لی بکه. جا لی رانه دا مناله که و دایکی که وتنه گوشتوگوو رازو گلهیی، دایکی گوتی: نهو پیاوه شیوه جوانه رمت بوو، من گوتم: خودایه! کوره کهم پیاویکی وهك نه مهی لی دهرچی، که چی تو وت: خودایه! نه مکهی به پیاویکی ناوا، له پاشا نه م که نیزه کهیان به لیدان و تییه لدان هیئا و پیی دهلین: حیزی و دزیت کردووه، منیش گوتم: خودایه! کوره کهم وهك نه مهی لی نهیی، که چی تو گوتت، خودایه! وهك نه مه م لی بکهی، نه مه له بهر چی؟ گوتی: چونکه سواره که زورداری که له زه بر داره کان و مله ورپکه له مله وره کان، له بهر نه وه گوتم: خودایه! نه مکهی به پیاویکی ناوا سته مکار، به لام نه م که نیزه کهی که پیی دهلین: دزی و حیزی کردووه، بی تاوان و پاک و بی گهرده و سته مباره، نه دزی کردووه و نه حیزی، له بهر نه وه گوتم: خودایه! وهك نه م سته مباره م لی بکهی). (تاج/ ۱۰/ ل ۸۷/ ف ۱/ ز ۲۳ - باسی نه و مندالانهی که له ناو بی شکدها قسه بیان کردووه).

۱۳۶۹ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (رَأَيْتُ عِيسَى وَمُوسَى وَإِبْرَاهِيمَ فَأَمَّا عِيسَى فَأَحْمَرُ جَعْدٌ عَرِيضُ الصَّدْرِ وَأَمَّا مُوسَى فَأَدْمُ جَسِيمٌ سَبَطَ كَأَنَّهُ مِنْ رِجَالِ الزُّرْطِ) (الحدیث: ۳۴۳۸) (۱۳۳).

ثِيْبَنُو عُمَهْر (رهزای خودایان لئ بئ) فِهْرَمُووی: پِیْغَهْمِبِهْر (مروودی خودای لئ بئ) فِهْرَمُووی: عیسا و مووسا و ثیراهیمم له شهوی نِیسَرادا، بینی، عیسا پیاویکی سپی و سووری قَز لولی سینگ پان بوو، مووسایش پیاویکی گهنم رهنگی سهوزهی قووجی قَز خاوه، نهایی له پیاوانی زوططه که رهگهزیکی سودانی بالابه رزی لهرو لاوازن).

١٣٧٠ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو (رضي الله عنهما) ذَكَرَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَوْمًا بَيْنَ ظَهْرَيِ النَّاسِ الْمَسِيحَ الدَّجَالَ فَقَالَ: (إِنَّ اللَّهَ لَيْسَ بَاعْوَرًا إِلَّا إِنَّ الْمَسِيحَ الدَّجَالَ اعْوَرُ الْعَيْنِ الْيُمْنَى كَأَنَّ عَيْنَهُ عِنَبَةٌ طَافِيَةٌ وَإِرَانِي اللَّيْلَةُ عِنْدَ الْكَعْبَةِ فِي الْمَنَامِ فَإِذَا رَجُلٌ اذْمُ كَاخَسَنِ مَا يُرَى مِنْ اذْمِ الرِّجَالِ تَضْرِبُ لِمَتِّهِ بَيْنَ مَنْكِبَيْهِ رَجُلٌ الشَّعْرُ يَقْطُرُ رَأْسُهُ مَاءً وَاضِعًا يَدَيْهِ عَلَى مَنْكِبَيْ رَجُلَيْنِ وَهُوَ يَطُوفُ بِالْيُمْنِ فَقُلْتُ مَنْ هَذَا؟ فَقَالُوا: هَذَا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ ثُمَّ رَأَيْتُ رَجُلًا وَرَاءَهُ جَعْدًا قَطَطًا اعْوَرُ الْعَيْنِ الْيُمْنَى كَأَشْبَهُ مَنْ رَأَيْتُ بَابَنٍ قَطَنٍ وَاضِعًا يَدَيْهِ عَلَى مَنْكِبَيْ رَجُلٍ يَطُوفُ بِالْيُمْنِ فَقُلْتُ مَنْ هَذَا؟ قَالُوا: الْمَسِيحُ الدَّجَالَ) (الحديث ٣٤٤٠ - اطرافه في ٣٤٤١، ٥٩٠٢، ٦٩٩٩، ٧٠٢٦، ٧١٢٨).

وعنه (رضي الله عنهما) في رواية أخرى قَالَ لَا وَاللَّهِ مَا قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): لِعِيسَى أَحْمَرُ وَلَكِنْ قَالَ بَيْنَمَا أَنَا نَائِمٌ اطُوفُ بِالْكَعْبَةِ فَإِذَا رَجُلٌ اذْمُ سَبَطَ الشَّعْرَ يُهَادِي بَيْنَ رَجُلَيْنِ يَنْطَفُ رَأْسُهُ مَاءً أَوْ يُهْرَاقُ رَأْسُهُ مَاءً فَقُلْتُ مَنْ هَذَا؟ قَالُوا: ابْنُ مَرْيَمَ فَذَهَبَتْ الْفَتَةُ فَإِذَا رَجُلٌ أَحْمَرُ جَسِيمٌ جَعْدُ الرَّاسِ اعْوَرُ عَيْنِهِ الْيُمْنَى كَأَنَّ عَيْنَهُ عِنَبَةٌ طَافِيَةٌ قُلْتُ مَنْ هَذَا؟ قَالُوا: هَذَا الدَّجَالُ وَأَقْرَبُ النَّاسِ بِهِ شَبَهَا ابْنُ قَطَنٍ) (الحديث: ٣٤٤١) (١٣٤).

دیسان ئیبنو عومەر (رمزای خودایان لی بی) فہرمووی: پوڑا پیغہ مہر (دروودی خودای لی بی) لہناو مہردومہ گہدا، بہ ناشکرای دانیشتبوو، باسی جہ جالی بویان کرد، فہرمووی: (جہ جال کہ داوای خواہیہ تی دہکا، یہ کلہ چاوہ، چاوی راستی کوپڑہ، دیارہ کہ نہوہ عہیب و نہنگہو عہیب و نہنگیش نیشانہی کہمی و ناتہواویہ، شتی وا لہ گہل داوای خواہیہ تی دا ناگونجی، بی گومان کہ خودای گہورہ پاک و بی گہردہو دوورہ لہ پھوش و سیفہ تی ناشیرینی و ہکوو کوپڑی! نہو چاوہی جہ جال کہ کوپڑہ و ہک دہنکہ تری زہقی قوقزی لہ بول دہرپہ ریوایہ، فہرمووی: نہم شہویش لہ خہوما لہ لای کہ عہدا بووم، کہ تہ ماشام کرد وا پیاویکی سہوزہی گہنم پھنگ لہ لامابوو، تابلیی سہوزہیہ کی زور زور جوان بوو، لہ پیاوانا گہنم پھنگی وا جوان نہ بینراوہ، پرجیکی زور جوانی ہہوو، دەیدا لہ ناو شانی، بہ جوانی پرجہ کہی داہی نابوو، سہری ناوی لی دہتکا، و ہک لہ گہرماو دہرچووی، ناوا پاک و خاویں بوو، ہہردوو دہستی لہ سہر شانی دووپیاو دانابوو، تہوافی بہیتی دہکرد، پرسیم: نہمہ کی یہ؟ گوتیان: نہمہ عیسیٰ مہسیحی کوری مہریہ مہ.

لہ پاشا پیاویکم دی، سہری لوول بوو، قژی کرژ، چاوی راستی کوپڑبوو، لہ ہہموو کہ سا پتر شیوہی لہ ئیبنو قہطہن دہچی، کہ پیاویکی ناسراو بوو لہ ہؤزی خوازعہ، جہ جال ہہردوو دہستی لہ سہر ہہردوو شانی پیاوی دانابوو، تہوافی بہیتی دہکرد، گوتم: نہمہ کی یہ؟ گوتیان: جہ جالی ہہلاتبازہ). (تاج/ ۴/ ل ۳۸۳/ ف ۱/ ز ۱۱۷ - باسی گہورہ بی عیسا).

دیسان نہو، لہ گیرانہ وہیہ کی تردا فہرمووی: نہبہ خوا، پیغہ مہر (دروودی خودای لی بی) بہ عیسیٰ نہ فہرموو سوورو سپیہ، بہ لام فہرمووی: (جاری نووستبووم لہ خہو ماتہ ماشام کرد وا تہوافی کابہ توللا دہکم، تہ ماشام کرد وا پیاویکی سہوزہی گہنم پھنگ، والہوی، لہ نیوانی دوو پیاودا، بہ لارہ سہنگی دہرؤیی، قژیکی خاوی ہہوو، سہری ناوی لی دہتکا، یافہرمووی: سہری ناوی لی نہ چوراپہوہ. گوتم: نہمہ کی یہ؟ گوتیان: نہمہ

عیسای کوپی مهریه مه له پاشا که ناوړم دایه وه وا پیاوړکی سوورفلی
فیلته نهی زه به للاحی که تهی قزلوولی قز کرزی، یه کله چاوی، چاوی
راست کوپړ والهوی. گوتم: نهی نه مه کئی؟ وتیان: نه مه جه جاله، له هه موو
که سی زیاتر شیوهی له نیبنو قه طهن ده چی! (تاج/ ۱۰ ل/ ۳۱۶ ز/ ۱۱۲ ف/ ۳ -
باسی نیشانه کانی جه جال..).

پونگر د نه وه:

باسی جه جال به دووړو دریژی له تاجو لصولا وا له بهرگی پینجه مدا،
له عه ره بی یه که ی دا، له وهر گه راوه کور د ییه که شیدا، وا له بهرگی ده یه م دا،
لا په ر ۲۰۵ هـ تا لا په ر ۳۳۳ = تاج/ ۵ ص/ ۲۳۵-۲۵۷ پیښه وا زوهری (ره حمتی خودای لی
بی) دمفه رموی: نیبنو قه طهن پیاوړ بوو، له سه رده می جاهیلییه تدا مردووه.
۱۳۷۱- عن ابي هريرة (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: (أَنَا أَوَّلُ النَّاسِ بِابْنِ مَرْيَمَ وَالْأَنْبِيَاءِ أَوْلَادُ عِلَاتٍ لَيْسَ بَيْنِي
وَبَيْنَهُ نَبِيٌّ) (الحديث: ۳۴۴۲، طرفه في: ۳۴۴۳) (۱۳۵).

نه بو هویره ریه (رمزای خودای لی بی) دمفه رموی: به گوئی خوّم له دهمی
پیغه مبهری خوښه ویستم بیست (دروودی خودای لی بی) ده یغه رموو: (له هه
دوو جیهاندا من له هه موو که سیکی تر، له پیښترم به عیسای کوپی مهریه م)
عه رزیان کرد: چوّن نهی پیغه مبهری خودا؟! هه رموی: (پیغه مبهره کان
هه موو برای یه کترین، به لام دایکیان جیا یه و هه ریه کی له هه وی یه کن،
که رچی دایکیان جیا یه به لام له بنه رتدا نایینه که یان یه که، که خودا به یه ک
زانین و یه کتا به رستیه، هو ی نه وهش که من له پیښتر پیغه مبهرم به عیسا
نه وه یه که له نیوانی من و له نیوانی نهو دا پیغه مبهری تر نییه).

۱۳۷۲- وَعَنْهُ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ): (رَأَى عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَجُلًا يَسْرِقُ فَقَالَ لَهُ: اسْرَقْتَ؟ قَالَ: كَلَّا وَاللَّهِ

الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَقَالَ عِيسَى: آمَنْتُ بِاللَّهِ وَكَذَبْتُ عَيْنِي (الحديث: ٣٤٤٤) (١٣٦).

ديسان له وهوه، خوښه ويست (دروډى خودى لى بى) دمفه رموى: عيسا سلاوى
لئبى چاوى لى بوو كابرانى دزى دهكا، پيى فهرموو: تو دزيت دهكرد. كابراكه
گوتى: نهو، بهو خودايه ك هه رخوى خودايه من شتى وام نه كرووه!
عيساي كورى مهربه ميش (سه لى خوى لى با) فهرمووى: باوهرم ههيه به خوداو
چاوى خوّم به دروخته وه!.

١٣٧٣- عَنْ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) يَقُولُ عَلَى الْمُنْبَرِ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: (لَا تُطْرُونِي كَمَا اطْرَتِ النَّصَارَى ابْنَ مَرْيَمَ فَإِنَّمَا أَنَا عَبْدُهُ
فَقُولُوا عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ) (الحديث: ٣٤٤٥، طرفه في: ٢٤٦٢، ٣٩٢٨،
٦٨٣٣٠، ٤٠٢١، ٧٣٢٣) (١٣٧).

عومه ر (رهزاي خودى لى بى) فهرمووى: به گويى خوّم له زارى پيروزي
پيغه مبهرم ژنهوت دهيفه رموو: (وهك نه صرانيه كان عيساي كورى
مهربه ميان هه لئاو، مه تحيكي نارهوايان كردو لافى خوايه تى و ئه مانه يان
بوكرد، ئيوه ميش ناوا من هه ل مه نين و لافى وا دروّم بو هه ل مه به ستن، من
به هيچ جوړى لافو كه زافو هه لئاننى وابه رهوا نابينم، من رايده گهيه نم كه
من خوداو كو ږى خوداو شتى وانيم، به لكو من دووپاتى دهكه مه وه كه من
بهنده ي خودام، كه واته: بهس پيم بلين: بهنده و پيغه مبهري خودا).

١٣٧٤- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): كَيْفَ
أَنْتُمْ إِذَا نَزَلَ ابْنُ مَرْيَمَ فِيكُمْ وَأَمَامَكُمْ مِنْكُمْ (الحديث: ٣٤٤٩، اطرافه في: ٢٤٧٦،
٣٤٤٨، ٣٤٤٩) (١٣٨).

(١٣٦) اخرجه مسلم في الفضائل، باب: فضائل عيسى عليه السلام، رقم: ٢٣٦٨.

(١٣٧) لم يوافقه مسلم على تخريجه (فتح/٢٠٨/٧ ط. ج. خاتمة كتاب احاديث الانبياء) - المترجم.

(١٣٨) اخرجه مسلم في الايمان، باب: نزول عيسى عليه السلام. حاكمنا بشريعة محمد... رقم: ١٥٥.

ئەبو ھورەیرە (رەزای خودای لێ بێ) ڤەر مووی: ڤیڤه مبهەر (دروودی خودای لێ بێ) ڤەر مووی: (له ناخر زه مانا، له ئاسمانه وه عیسای گوری مه ریه م دیته خواره وه بۆ ناوتان، پێشه واکه تان له خۆتانه، که موحه ممه دی مه هدی یه، دهشی ئەو سه رده مه ئیوه حالتان چۆن بێ!). (تاج/ ١٠ ل/ ٣٣٥ ف/ ٢ - باسی: عیسا کاتی له ئاسمان دیته خواری).

١٣٧٥- عَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: (إِنَّ مَعَ الدَّجَالِ إِذَا خَرَجَ مَاءٌ وَنَارًا فَمَّا الَّذِي يَرَى النَّاسُ أَلَّهَا النَّارُ فَمَاءٌ بَارِدٌ وَأَمَّا الَّذِي يَرَى النَّاسُ أَلَّهُ مَاءٌ بَارِدٌ فَنَارٌ تُحْرِقُ فَمَنْ أَذْرَكَ مِنْكُمْ فَلْيَقَعْ فِي الَّذِي يَرَى أَلَّهَا نَارٌ فَإِنَّهُ عَذَابٌ بَارِدٌ) (الحديث: ٣٤٥٠، طرفه في: ٧١٣٠) (١٣٩).

حوزه یفه (رەزای خودای لێ بێ) ڤەر مووی ڤیڤه مبهەر (دروودی خودای لێ بێ) ڤەر مووی: (کاتی جه جال هه ل دهستی، ئاوو ناگری له گه له، به لام نه وهی که خه لک به ئاوی دهمانی، نه وه ئاگریکی سووری سووتینه ره، وه نه وهی که خه لک به ئاگری دهمانی، نه وه ئاویکی ساردی فیئکی شیرینی زولاله، دهی هه رکامی لک له ئیوه واته: له گه لی ئیسلام فریای نه وه رشۆزه کهوت، با خو ی بخته ناو نه وه یانه وه که نه وه به ئاگری دهمانی، چونکه نه وه یان ئاویکی شیرین و زولال و خۆشه!). (تاج/ ١٠ ل/ ٣١٨ ف/ ٨ - باسی نیشانه کانی جه جال..). (ریاض/ ٤ ل/ ١٣١٠ ز/ ٣٧٠ ف/ ٢ + ١ - ٣ - باسی په خشان و جوانکاری.

١٣٧٦- وَعَنْهُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: (وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: (إِنَّ رَجُلًا حَضَرَهُ الْمَوْتُ فَلَمَّا يَتَسَّ مِنَ الْحَيَاةِ أَوْصَى أَهْلَهُ إِذَا أَنَا مُتٌ فَاجْمَعُوا لِي حَطْبًا كَثِيرًا وَأَوْقِدُوا فِيهِ نَارًا حَتَّى إِذَا أَكَلْتُ لَحْمِي وَخَلَصْتُ إِلَى عَظْمِي فَأَمْتَحِشْتُ فَخَذَوْهَا فَاطْحَنُوهَا ثُمَّ انْظُرُوا يَوْمًا رَاحًا فَادْرُوهُ فِي أَيْمٍ فَفَعَلُوا فَجَمَعَهُ اللَّهُ فَقَالَ لَهُ لِمَ

فَعَلَتْ ذَلِكَ قَالَ مِنْ خَشْيَتِكَ فَغَفَرَ اللَّهُ لَهُ) (الحديث: ٣٤٥٢، اطرافه في: ٣٤٧٩، ٦٤٨٠) (١٤٠).

ديسان حوزميفه (رمزای خودای لى بى) فهرمووى: خوشهويست (دروودى خودای لى بى) فهرمووى: (بياوى دهبى كفن دز دهبى، ههرگيز كردهوى چاكهى نه كردهوى، له سه رهمه رگا، كاتى له خووى نا نوميد دهبى و دمزانى كه نيتى نازى، كه سو كاره كهى راده سپيرى و پيان دهلى: كه من مردم داريكى زور كويكه نه وه و ناگرى تى به ردهن و له ناو نه و ناگردها له شه كه م بسووتينن، ته واو ته واوو، كاتى گوشت و نيسكه كه م داپلؤخان و بووم به خه لوز، له ناو دنكيكا وورد وورد به هارن و بمكه ن به ناردو له پؤزيكى ره شه بادا، نيوم بجينن به دهشت و دمرداو، نه و نيوه كهى تريشم بجينن به ناو دهريادا. جا كه بپاوه كه دهرى كه سو كاره كهى وه سيته كهى به جى دهينن، نه وسا خودای كه وه ناردؤ توزه كهى كؤده كاته وه، سه ره له نوئ زيندوى ده كاته وه و ده كاته وه به بپاوه كهى جاران و، پى دهفه رموى: له بهر چى وات له خوت كرد؟ دهلى: له ترسى تو نهى خودايه! وه خوشت باشتى ناگات له نيازى دلم ههيه، نيتى خودا لكى خوش دهبى). (تاج/ ٩/ ل ٢٦٩/ ف ٢/ ز ٩٢- جاسى ههرچهند به نده له راده به دمر تاوانى هه بى..)

١٣٧٧- عن ابي هريرة (رضي الله عنه) عن النبي (صلى الله عليه وسلم) قال: (كانت بنو اسرائيل تسوسهم الانبياء كلما هلك نبي خلفه نبي والله لا نبي بعدي وسيكون خلفاء فيكثرون) قالوا: فما تأمرون؟ قال: فوا بيعة الاول فالاول اعطوهم حقهم فان الله سألهم عما استرعاهم) (الحديث: ٣٤٥٥) (١٤١).

نه بو هورهيره (رمزای خودای لى بى) له خوشهويسته وه (دروودى خودای لى بى) دهفه رموى: (جاران نه وهى ئيسرائيل (واته: كهلى جووله كه، كه له زمانى

سونه تدا ناودارن به بهنی ئیسرائیل) پیغه مبهراڼ دهیان بردن به ریوه و
 سه رپه رشتی کارو باریان دهکردن، هه رکاتی پیغه مبهرا هه وتی دهکرد، گورج
 پیغه مبه ریکی تر له جیگه ی نه و داده نیش و ولاتی دهبرد به ریوه به لام
 ئاشکرایه که له پاش من پیغه مبه ری ترنابی، وه لی جینیش دهن زویش
 دهن نه وه که، یاران گوتیان: جا هه رمانت به جیهه پیمان و نه رکی
 سه رسانی ئیه جیهه به رابه ریان؟ هه رمووی: (به رودا یه که له دوایه که
 په یمانیان بده نی، باهیج کاتی بی نیمام و بی سه روک نه بن، به لام له هه ر
 سه رده میکا کی له پیش پیشه وه په یمانتان دابی، نیتر نه وه جینیشینی
 راسته قینه یه، وه په یمانه که شیان ببه نه سه رو مافی خویانیان بده نی و،
 به ناروه ا به تره بیانوو یی له هه رمانیان دهرمه چن! بی گومان که نه وانیش
 له لای خودا وه ند به رپرسیارن دهره ق به به رده سه ته گانیان، که خودا نه وانی
 کردوه به کاربه ده ست و به شوانیان). (تاج/ ۳ ل/ ۲۷۳ ز/ ۱۰۴ - باسی په یمان
 به ستن و په یمان بردنه سه ر).

۱۳۷۸- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)
 قَالَ: (لَتَتَّبِعَنَّ سَنَنَ مَنْ قَبْلَكُمْ شِبْرًا بِشِيرٍ وَذِرَاعًا بِذِرَاعٍ حَتَّىٰ لَوْ سَلَكَوا جُحْرَ ضَبٍّ
 لَسَلَكَتُمُوهُ قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى قَال: فَمَنْ؟ (الحديث: ۳۴۵۶،
 طرفه في: ۷۳۲۰) (۱۴۲).

نه بو سه عیدی خودری (همزی خودای لی بی) هه رمووی خو شه یست (دروودی خودای
 لی بی) هه رمووی: (بست به بست و هه نگاو به هه نگاو، لاسکایی میله ته گانی
 پیش خوتان ده که نه وه و چاو له ره وشت و رهفتاری ناله بارو ناهه مواری نه وان
 ده که ن، به شیوه یه کی واکویرانه په پره وی یان ده که ن، ته نانه ت نه گه ر گریمان
 نه وان خویان به ترنجینه ناو کونی بزمنزه وه، نیوه ش چاویان لی ده که ن و
 خوتانی تی ده ترنجین و ده لئین: دیاره سوودیکی هه ره یه!! گوتمان: نه ی

پیغمبره خودا! مہ بہ ستت لہ میللہ تہ کانی پیش ئیمہ کی یہ؟ نایا مہ بہ ستت لیان جوولہ کہو گاورہ کانه؟ فہرمووی: (بہ ئی ئہی گواہ کی مہ بہ ستہ). (تاج/ل ۱/ ۵۲/ ز ۹/ ص ۴۳/ ف ۲ - باسی: رمفتار کردن بہ قورنن و بہ سوننہ تی پیغمبر).
 لہ غایہ تول ئو صوولی شہرحی اجول ئو صولا دمفہرموی: لہ گیرانہ وہیہ کا دمفہرموی: تہ نانہت ئہ گہر کہ سی لہ وان، بہ بہرچاوی خہ لکہ وہ داوین پیسی و زینا لہ گہل دایکی خوئی بکا، ئیوہش بہ بی سی و دوو شتی وا دہ کەن!! سبحان اللہ! ئہ مپرو ئہ مہ وایہ، بہ بی کہم و زیاد خوا پە نامان بدا.

۱۳۷۹ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو (رضي الله عنهما) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: (بَلَّغُوا عَنِّي وَلَوْ آيَةً وَحَدِّثُوا عَنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَلَا حَرَجَ وَمَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ) (الحديث: ۳۴۶۱) (۱۴۳).

عہ بدوئلای کوری عہ مری کوری عاص (رمزی خودیان لی بی) فہرمووی: پیغمبر (دروودی خودی لی بی) فہرمووی: (ئہ گہر تہ نیایہ ک نایہ تیشتان لہ لایہ نی منہ وہ راگہ یاندووہ بہ موسولمانان، بیکەن و رای بگہیہ نن پیان، قسہو باس و خواسی بہ نی ئیسرائیل (نہ وہی ئیسرائیل) یش بگپرنہ وہ قہیناکا، ہرکہ سیکیش بہ ئارمزوو بہ دەم منہ وہ درو بکا جیگہی خوئی لہ دوزہ خا خوش دہکا). (تاج/ل ۱/ ۸۴/ ف ۲/ ز ۱۵ - باسی راگہ یاندنی زانین پیوستہ..) + (ریاض ۳/ ل ۹۹۷/ ز ۲۴۱).

پونکر دہنہ وہ:

گیرانہ وہو باس کردنی ئہو ہہ والو دہنگو باس و چیرۆک و داستان و سەرگوزەشتانہی کەوان لہ کتیب و لہ میژوووی جوولہ کہ و گاوردادروستہ،

ههروا نهو فهرموودهو نایه تانهی تهورات و ئینجیل و کتیبه کانی تری ئهم دوونه تهوانه، که دهبن به هوئی پمفتاری بهرزو نزیکبوونه وه له خوداو دوور کهوتنه وه له خراپه دروسته.

کورت و پوخت، وهک مامۆستای عهسقه لانی له فهتعا دهمفرموئ: (نهقل له بهنی ئیسرائیل وه دروسته به مهرجی سوورنه زانرا که درۆیه).
 ۱۳۸۰- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: (إِنَّ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى لَا يَصْبُغُونَ فَخَالِفُوهُمْ) (الحديث: ۳۴۶۲، طرفه في: ۵۸۹۹) (۱۴۴)

ئهبو هورهیره (رمزای خودای لى بى) فهرمووی: پیغه مبهه (دروودی خودای لى بى) فهرمووی: (جووله که و گاور سهروویشی خویان بۆیه ناکهن، کهواته به پیچهوانه ی نهوانه وه ئیوه بۆیه یان بکهن). (ریاض/ ۴/ ل/ ۱۲۰۴/ ف/ ۳/ ز/ ۲۹۳- باسی لاسکایی شهیتان و نامۆسوئمان نادرسته+ تاج/ ۴/ ل/ ۱۴۲/ ز/ ۴۴/ ف/ ۱- باسی پهنگ کردن و بۆیاخ کردنی مووی سهروویش).

۱۳۸۱- عَنْ جُنْدَبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (كَانَ فِيمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ رَجُلٌ بِهِ جُرْحٌ فَجَزَعٌ فَأَخَذَ سِكِّينًا فَحَزَّ بِهَا يَدَهُ فَمَا رَقَا الدَّمُ حَتَّى مَاتَ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى بَادِرْنِي عَبْدِي بِنَفْسِهِ حَرَمْتُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ) (الحديث: ۳۴۶۳، طرفه في: ۱۳۶۴) (۱۴۵)

جوندوب (رمزای خودای لى بى) فهرمووی: خو شه ویست (دروودی خودای لى بى) فهرمووی: (پیاوی له نه ته وه کانی پیش ئیوه بریندار دهبی، ئوهردی لى هه ل دهگیرى، چه قویى دهینى، دهستی خویى پى لهت دهکا، نیت خوینه که ی ناگیر سیته وه، ههتا دهمرى. خوای گه وه دهفرموئ: (ئهم بهندهیه ی من

(۱۴۴) اخرجه مسلم في اللباس و الزينة باب: في مخالفة اليهود ... رقم: ۲۱۰۳.

(۱۴۵) اخرجه مسلم، باب: غلط تحريم قتل الانسان نفسه (صم/ ۲/ ص ۱۲۴ وما قبلها وما بعدها).

دهست پیشکهری لی کردم و پهلوی له مردنی خوئی کرد، و امنیش له سهر نه وه بهه شتم لی قه دهغه کرد (تاج/ ۹/ ل ۳۹/ ز ۱۰).

۱۳۸۲- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: (إِنَّ ثَلَاثَةً فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ ابْرَصَ وَأَقْرَعَ وَاعْمَى بَدَأَ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يَتَبَلَّيَهُمْ فَبَعَثَ إِلَيْهِمْ مَلَكًا فَأَتَى الْابْرَصَ فَقَالَ: أَيُّ شَيْءٍ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: لَوْ أَنَّ حَسَنَ وَجِلْدِي حَسَنَ قَدْ قَدَّرَنِي النَّاسُ قَالَ: فَمَسَحَهُ فَذَهَبَ عَنْهُ فَأَعْطِي لَوْثًا حَسَنًا وَجِلْدًا حَسَنًا، فَقَالَ: أَيُّ الْمَالِ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: الْإِبِلُ أَوْ قَالَ: الْبَقَرُ هُوَ شَكٌّ فِي ذَلِكَ إِنَّ الْابْرَصَ وَالْأَقْرَعَ قَالَ: أَحَدُهُمَا الْإِبِلُ وَقَالَ الْآخَرُ: الْبَقَرُ فَأَعْطِي نَاقَةً غُشْرَاءَ فَقَالَ: يُبَارِكُ لَكَ فِيهَا وَآتَى الْأَقْرَعَ فَقَالَ: أَيُّ شَيْءٍ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: شَعْرٌ حَسَنٌ وَيَذْهَبُ عَنِّي هَذَا قَدْ قَدَّرَنِي النَّاسُ، قَالَ: فَمَسَحَهُ فَذَهَبَ وَأَعْطِي شَعْرًا حَسَنًا، قَالَ: فَأَيُّ الْمَالِ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: الْبَقَرُ، قَالَ: فَأَعْطَاهُ بَقَرَةً حَامِلًا وَقَالَ: يُبَارِكُ لَكَ فِيهَا، وَآتَى الْاعْمَى فَقَالَ: أَيُّ شَيْءٍ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: يَرُدُّ اللَّهُ إِلَيَّ بَصَرِي فَأَبْصُرُ بِهِ النَّاسُ، قَالَ: فَمَسَحَهُ فَرَدَّ اللَّهُ إِلَيْهِ بَصَرَهُ، قَالَ: فَأَيُّ الْمَالِ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: الْغَنَمُ فَأَعْطَاهُ شَاةً وَالِدَا فَاتَّبَعَ هَذَانِ وَوَلَدَ هَذَا فَكَانَ لِهَذَا وَادٌّ مِنْ إِبِلٍ وَلِهَذَا وَادٌّ مِنْ بَقَرٍ وَلِهَذَا وَادٌّ مِنْ غَنَمٍ.

ثم أتى الابرص في صورته وهيئته، فقال: رجل مسكين تقطعت يي الجبال في سفري فلا بلاغ اليوم الا بالله ثم بك اسألك بالذي اعطاك اللون الحسن والجلد الحسن والمال بعيرا اتبلغ عليه في سفري فقال له: ان الحقوق كثيرة فقال له: كائني اغرفك ألم تكن ابرص يفدرك الناس فقيرا فاعطاك الله، فقال: لقد ورثت لكابر عن كابر، فقال: ان كنت كاذبا فصيرك الله الى ما كنت واتي الاقرع في صورته وهيئته فقال له مثل ما قال لهذا فرد عليه مثل ما رد عليه هذا فقال: ان كنت كاذبا فصيرك الله الى ما كنت.

وأتى الاعمى في صورته فقال: رجل مسكين وابن سبيل وتقطعت يي الجبال في سفري فلا بلاغ اليوم الا بالله ثم بك اسألك بالذي رد عليك بصرك

شَاةً اَتَّبَلُغْ بِهَا فِي سَفَرِي، فَقَالَ: قَدْ كُنْتُ اَعْمَى فَرَدَّ اللَّهُ بَصَرِي وَفَقِيرًا فَقَدْ اَغْنَانِي فَخُذْ مَا شِئْتَ فَوَاللَّهِ لَا اَجْهَدُكَ الْيَوْمَ بِشَيْءٍ اخَذْتَهُ لِلَّهِ، فَقَالَ: اَمْسِكْ مَا لَكَ فَاَلَمَّا اَبْتَلَيْتُمْ فَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنْكَ وَسَخِطَ عَلَى صَاحِبِكَ (الحديث ٣٤٦٤ - طرفه في: ٦٦٥٣) (بروانة: رياض ١/ ل ٧٨ ذمارة: ٦٥/٦ ز/ ٥) (١٤٦).

ئەبو ھورەيرە (خۆشنووسی خودای گەورە ئی) ھەرمووی: بە گوێچەکەى خۆم لە دەمى پیرۆزى پێغەمبەرم بىست (درووى خودای ئى بى) دىفەرموو: (سئىکەس لەنەووى ئیسرائیل، واتە: لەبەنى ئیسرائیل: بە ئەکىک و کەجەئىک و کۆئىرئىک خودای گەورە دەیهوئى تاقىيان بکاتەو، جا فریشتەى لەسەر شیوئى پیاوئى دەنیرئى بۆ لایان.

فریشتەکە دەچیتە لای بە ئەکە کەوپی دەئى: زیاتر حەزت لە جییه؟ دەئى: حەزم لە ڕەنگو بۆیەکی جوان و پێستێکی جوانەو ئەم بە ئەکییه شەم نەمىئى، کەبوو بەھوئى ئەو کەخەئى قىزو بىزم ئى دەکەنەو، فریشتەکە دەستى دەھىنا بەسەر جەستەیدا ئىتر یەک دەئى چەپەئىیەکەى نامىئى و، ڕەنگو بۆیەکی جوان و پێستێکی جوانیشى پى دەدرئى، ئەو جا فریشتەکە پى دەئى: حەزت لەجى جوړە مائیکە؟ پیاو کە دەئى: حەزم لەووشترە، یاخود دەئى: حەزم لە ڕەشە وولاخە، ئىسحاق کە یەکێکە لە ڕاویەکانى ئەم حەدیپە گومانى لەو دا بۆ پەیدا بوو بوو کە بە ئەک و کەجە ئەکە کامیان داوای ووشتر و کامیان داوای ڕەشە وولاخى کردبوو، ھەرمووی: جا ووشترە مێیەکی ھەراش ئاوسوئى لەسەر گوانى دایەو پێی گوت خودا پیت و ھەرى تى بخات بۆت، ھەرمووی: ئینجا فریشتەکە دەروا بۆ لای کە چە ئەکەو پى دەئى: زیاتر حەزت لە جییه؟ دەئى: زیاتر حەزم لە قزىکی جوانەو ئەم کەجەئىیە شەم نەمىئى، کە بوو بەھوئى ئەو خەئى قىزو بىزم ئى بکەنەو، ھەرمووی: جا فریشتەکە دەستى دەھىئى بەسەریدا ئىتر کە چەئىیەکەى دەروا قزىکی

جوانیشی پی ددری، ئینجا پیی دمفرموی: حەز لە چی جۆرمالی دەکە؟
 دەلی: لەرەشە وولاخ، جا مانگایەکی ئاووسی دەداتا و پیی دەلی: خودا پیت
 و بەرەمەکتی تەبخت بۆت.

فەرمووی: ئینجا فریشتەکە دەرۆا بۆلای کوێرەکە و پیی دمفرموی:
 زیاتر حەزت لەچییه؟ دەلی: زیاتر حەزم لە دووچاوی ساخو گەشە، کە خودا
 بیاندا پییم هەتا ئەم خەلگەیان پی ببینم، فەرمووی: جادەستا دەهینا
 بەچاوەکانیداو خودا چاوەکانی پی دەداتەو، جا پیی دمفرموی: ئەو
 حەز لەچی جۆرە سامانی دەکە؟ دەلی: لەمەر، جامەرپیکی زاوی بەرخ
 بەبەری دەداتی، ئیتر بەرە بەرە نازەلەکان زاوژی دەگەن و ئەوانیش
 بەرەمیان دەهینن، تا وازۆر دەبن، ئەمیان بوو بە خاوەنی پڕ شیوی ووشترۆ
 ئەویان بوو بە خاوەنی پڕ دۆلی رەشەوولاخ و ئەوی تریشیان بوو بە
 خاوەنی پڕشیوی گەلەرەن! فەرمووی: لەپاشدا فریشتەکە خۆی ئی گوێرین و
 لەسەر شیوە و شەکلی ئەوسای بەلەکەکە خۆی، هاتەو بۆلای و پیی گوت:
 پیاویکی هەژاری دامای رێبۆاری ئی فەوماوم، سەر بەهیچ لایەکا دەرناکەم، سا
 مەگەر یەکەم بەپشتیوانی خودا دوووم بەهۆی یارمەتی تۆو بەگەمەو
 شوین وړی خۆم، جاتوبیت و ئەو کەسە کە ئەم شیوە شیرینەو ئەم لەش
 و لارە جوانەو ئەم ماله زۆرە پی داویت و شتریکم بدەری، تا لەم سەفەرەمدا
 خۆی پی بەگەیهنمە مالهو، کابرا وتی: خاوەن بەش زۆرن بەرتۆ ناکەوی!
 فریشتەکەش پیی فەرموو: وەک من تۆ بناسمەو وایە، ئەری تۆ ئەو
 پیاو بەلەکەنیت کە خەلک بیژی ئی دەرکدیتەو، وە ئەو هەژارنیت کە خودا
 دەرکەمەندی کردیت! گوتی: خەیر! من ئەم مال و سامانەم لەباو باپیرمەو
 بۆ بەجیماو، ئەواینش هەر بوو بوون و پشتاو پشت بە بەگەزادەیی
 هاتوونەتە خوارەو! فریشتەکەش دەلی: ئەگەر درۆ دەکە خودا وەک جاری
 جارانێ خۆت ئی بکاتەو. فەرمووی: جالە شیوەی شەکلی پی شووی

كەچەلەكەدا چوو بۇ لای ئەویش، چى بە بەلەكەكە گوت ديسان بەمیشى وا
وت، وه بەلەكەكە چى بەفرىشتەكە گوت ديسان كەچەلەكەش ئەودى پى
گوت. فرىشتەكە گوتى: ئەگەر درۆ دەكەى خودا وەك جارىجارانى خۆتت لى
بكاتەود! فەرمووى: جا لە شىوودو شەكللى پېشوى كۆپرەكەپش دا ھاتەود بۇ
لاى و فەرمووى: پىاويكى ھەژارى داماوى رېبوارى لى قەوماوم، سەر بەھىچ
لايەكا دەرناكەم، سامەگەر يەكەم بە پىشتىوانى خودا دوودم بەھۆى يارمەتى
تۆو بەگەمەود شوين ورپىگەى خۆم، جا توبىت و ئەو خودايە كە چاومكانى
چاك كرديتەود مەرپىكم پى بدە بەشكوو لەم شەفەرەمدا پىي بەگەمەود
مالەود، پىاود كۆپرەكە دەلى: ناي! منيش وەك ئىستاي تۆ كۆپر بووم و
دەزانم كۆپر چەندە كۆلەوارە وە خودا چاوى چاك كردهود، سەرەراى
ئەودەيشە ھەژاريش بووم و دەشزانم ھەژارارى چەندە ناخۆشە جا كەواتە بە
ئارەزووى خۆت چى دەبەى بۇ خۆت ببە، وەچى دەھىلئىتەود بۆمن ئارەزووى
خۆتە، بەو خودايە ھەرچى ئەمەرو تۆ بىبەيت بۇ خۆت لەرپىگەى خودا دا
دەست ناھىنمە رپىگەت فرىشتەكە فەرمووى: مالى خۆت بۇخۆت، من
فرىشتەم ھەودجىم بەمال و سامان نىيە، لە راستى دا پروودەكە ئاوايە: ئىو
واتە: تۆو بەلەكەكە و كەچەلەكە- لەلايەنى خوداى گەورەود تاقى كرانەود
خودا لە تۇرازىيە، بەلام لەھەردوو ھاورپىكەت نارازىيە). (تاج/۱۰ ل ۸۲/ز ۲۲
ف/۱ - داستانى بەلەكەكە و كەچەلەكە و..).

۱۳۸۳ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ) قَالَ: (كَانَ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ رَجُلٌ قَتَلَ تِسْعَةَ وَتِسْعِينَ إِنْسَانًا ثُمَّ خَرَجَ يَسْأَلُ
فَأَتَى رَأْسًا فَسَأَلَهُ فَقَالَ لَهُ هَلْ مِنْ تَوْبَةٍ قَالَ لَا فَقَتَلَهُ فَجَعَلَ يَسْأَلُ فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ:
أَنْتَ قَرِيْبَةٌ كَذَا وَكَذَا فَادْرَكَهُ الْمَوْتُ فَنَاءَ بِصَدْرِهِ نَحْوَهَا فَاخْتَصَمَتْ فِيهِ مَلَائِكَةُ
الرَّحْمَةِ وَمَلَائِكَةُ الْعَذَابِ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَى هَذِهِ أَنْ تَقْرُبِي وَأَوْحَى اللَّهُ إِلَى هَذِهِ أَنْ

تَبَاعِدِي وَقَالَ قِيسُوا مَا بَيْنَهُمَا فَوُجِدَ إِلَى هَذِهِ اقْرَبَ بِشِيرٍ فَغَفِرَ لَهُ
(الحديث: ٣٤٧٠) (١٤٧).

ئەبو سەئیدی خەدری (رەزای خودای لیج) قەرموی: حەزەرەت (دروودی خودای لیج) قەرمووی: پیاوی ئەنەوێ نیسرائیل نەوێدو نۆکەس بەناھەق دەرکۆژی، ئیینجا دەپرسی: کێ زانترین کەسە لەولاتا، دەلێن: فیسەرە سۆفیلکە، جا کابراکە دەچی بۆلای و پێی دەلێ: من نەوێدو نۆکەسم بەدەستی خۆم کۆشتوو، ئایا تەو بەم بۆھەییە؟ پەشیمانیم ئی گیرادەبێ؟ خوداناسە کە دەفەرموێ: نەو، جا کابرا نەویش دەرکۆژی و دەیکا بە سەدی تەواو. جا دیسان دەست دەکاتەو بە پرسیارو دەلێ: کێ زانترین کەسە لەولاتدا؟ ئەمجارە پیاویکی زانای پێ نیشان دەدەن، جا دەچی بۆلای و پێی دەلێ: من سەدکەسم کۆشتوو، ئایا تەو بەم بۆھەییە؟ زاناکە دەلێ: بەلێ: وەکەس ناتوانی رای تەو بەت ئی بگری، تەو بە ھەموو کاتی لەھەموو کەسی قەبوول دەرکۆی، بەلام لیڕە مەمێنەو بپۆ بۆ فیسارە ولات لەوێ کۆمەلەیا خواناسی باشی لێیە، خەریکی خوداپەرستی و عیبادەتکردن، بپۆ لەوێ تۆیش لەگەڵ ئەواندا خواناسی بکەو مەچۆرەو بۆ ولاتی خۆت، چونکە خاکیکی شووم و بەد قوومە، پیاوەکەیش دەرکۆیتە را بۆ ئەو ولاتە، دەرپا تا دەگاتە نیوێ ری، لەوێ دەمری؟ جافریشتە ریحمەت و فریشتە ی عەزاب لەسەر تەرمەکە ی حازر دەبن و لەسەری دەبێ بەکێشمە کێشیان: فریشتە ریحمەت دەفەرموون: ئەمە بۆ تەو بە ھاتوو بەکۆلی دل رووی لەخودای گەورە کردوو، کەواتە ئەمە دیاری دەستی ئیمەییە و دەیبەین بۆ بەھەشت! فریشتە ی سزاش دەفەرموون: ئەمە ھەرگیز کردەوی چاکە ی نەکردوو، کەواتە: ئەمە نیچیری خۆمانەو دەیبەن بۆ دۆزەخ! جا بەفەرمانی خودا فریشتە یی لە شیوێ ئادەمیزاد دا دەچی بۆلایان و ھەردوو لا ئەو فریشتە یە

دهكهن بهحهكهم و ناوبژيكار، حهكهمهكه دمفه رموى: نيوانى ههردوو شوينهكه بپيئون، ولاتهكهى خوئ و ولاتهكهى كه بوى دهچوو، جا لهكام لايانهوه نزىكتر بوو هى نهوميانه، كه دهپيئون دمروانن لهو جيگايهوه نزىكتر دمبى كه بوى دهچى، ئيتير فريشتهى رحمت و مري دهگرن- (ش) (تاج/ل ۹/ ۲۷۰/ ز ۹۲/ ف ۳ - باسى: ههرچهنديئ بهنده له رادمبه دمر تاوانى ههبي بهلام تهوبهى گيرا دمبى).

١٣٨٤- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (اشْتَرَى رَجُلٌ مِنْ رَجُلٍ عَقَارًا لَهُ فَوَجَدَ الرَّجُلُ الَّذِي اشْتَرَى الْعَقَارَ فِي عَقَارِهِ جَرَّةً فِيهَا ذَهَبٌ فَقَالَ لَهُ الَّذِي اشْتَرَى الْعَقَارَ: خُذْ ذَهَبَكَ مِنِّي أَمَّا اشْتَرَيْتُ مِنْكَ الْأَرْضَ وَلَمْ أَتَّعْ مِنْكَ الذَّهَبَ وَقَالَ الَّذِي لَهُ الْأَرْضُ: أَمَّا بِعْتُكَ الْأَرْضَ وَمَا فِيهَا فَتَحَاكَمَا إِلَى رَجُلٍ فَقَالَ الَّذِي تَحَاكَمَا إِلَيْهِ: الْكُفَا وَلَكَ قَالَ أَحَدُهُمَا: لِي غُلَامٌ وَقَالَ الْآخَرُ: لِي جَارِيَةٌ قَالَ: انْكَحُوا الْغُلَامَ الْجَارِيَةَ وَانْفَقُوا عَلَى أَنْفُسِهِمَا مِنْهُ وَتَصَدَّقَا) (الحديث: ٣٤٧٢) (١٤٨).

ئەبو ھورەيرە (رمزى خوداى لى بى) ھەرموۋى: پېغەمبەر (درودى خوداى لى بى)
دەھەرموۋى: (جارا پىاوۋى خانووبەرىيەكى كېرى لە پىاوۋىكى تر، كېپارەكە
كووپەلەيا زېپرى تيا دۆزىيەو، جا بەفرۆشيارەكەى گوت: زېپرەكە ھى تۆيە
لېم وەربرگرەو، چونكە مەن تەنيا زەمىيەكەم لەتۆ كېرەو، خۆ زېپرەكەم لى
نەكېرەو، ئەويش وتى: مەن زەمىيەكە خۆى و ھەرچى وا تىادا فرۆشتوومە
بەتۆ، زېپرەكە ھى خۆتە مەن وەرى ناگرەو. ھەرموۋى: جا بۆ دادخوایی و
ناوېزى كەردن چوونە لای پىاوۋى و كەردىان بە ھەرمانەرەواو ناو بېزىوان
(ھەكەم = ناوېزىكە).

پیاو هكه گوتی: نایا منالتان ههیه؟ یه کیکیان گوتی: من کورپکم ههیه. نهوی تریشیان گوتی: منیش کچیکم ههیه، نهویش گوتی: كه واته كچهكه له کورپهكه ماره بکهن و زیړهكهیش بو خوتان خهرج بکهن بو مهسرمفی شایی، وهخیریشی لی بکهن، نیتړ نهوانیش وایان کرد). (تاج/ ۳ ل/ ۳۱۹ ف/ ۱ - باسی دانانی ناو بژیکار).

۱۳۸۵ - عَنْ اسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قِيلَ لَهُ: مَاذَا سَمِعْتَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي الطَّاعُونَ فَقَالَ اسَامَةُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (الطَّاعُونَ رِجْسٌ أُرْسِلَ عَلَى طَائِفَةٍ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَوْ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ فَإِذَا سَمِعْتُمْ بِهِ بَارِضٌ فَلَا تَقْدُمُوا عَلَيْهِ وَإِذَا وَقَعَ بَارِضٌ وَالْتَمُمْ بِهَا فَلَا تَخْرُجُوا فِرَارًا مِنْهُ قَالَ أَبُو النَّضْرِ: لَا يُخْرِجُكُمْ إِلَّا فِرَارًا مِنْهُ) (الحديث: ۳۴۷۳، طرفاه في: ۵۷۲۸، ۶۹۷۴) (۱۴۹).

پرسیارکرا له نوسامه‌ی کورپی زید (رمزی خودایان لی بی) سه‌بارت به‌په‌تای تاعوون چیت له پیغه‌مبهر (درویدی خودی لی بی) بیستووه؟ هه‌رمووی: پیغه‌مبهر (درویدی خودی لی بی) هه‌رمووی: (تاعوون دهردیکی پیسه، خودا له‌سه‌ر شیوه‌ی سزا نارد بو سه‌ر به‌ره‌یی له‌نه‌وه‌ی نیسرائیل) یافه‌رمووی: (سزایه بوو خودا ناردی بو سه‌ر نه‌ته‌وه‌کانی پیش نیوه‌ی نه‌ته‌وه‌ی نیسلام. جا نه‌گهر بیستان کهوا تاعوون له شویندی کهوتووه نیوه له‌خوتانه‌وه، به‌بی پیویستی مه‌چن بو سه‌ری بو نه‌وی، کاتا تاعوون له شوینی په‌یدا بووکه نیوه له‌وی بوون نه‌وه دهرمه‌چن له‌وی و له‌ده‌ستی راپه‌که‌ن). (تاج/ ۴ ل/ ۱۷۱ ف/ ۱+۲+۳ - باسی: پاداشتی ددان به‌خوداگرتن له‌کاتی داگه‌وتنی تاعووندا).

۱۳۸۶ - عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) زَوْجِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَتْ سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنِ الطَّاعُونَ فَأَخْبَرَنِي أَنَّهُ عَذَابٌ

يَبْعَثُهُ اللَّهُ عَلَى مَنْ يَشَاءُ وَإِنَّ اللَّهَ جَعَلَهُ رَحْمَةً لِلْمُؤْمِنِينَ لَيْسَ مِنْ أَحَدٍ يَقْعُ الطَّاغُوتُ فِيمَكَ فِي بَلَدِهِ صَابِرًا مُحْتَسِبًا يَعْلَمُ أَنَّهُ لَا يُصِيبُهُ إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ إِلَّا كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِ شَهِيدٍ (الحديث: ٣٤٧٤، طرفاه في: ٥٧٣٤، ٦٦١٩) (١٥٠).

عانی شہی ہاوسہری پیغہ مبہر (درویدی خودی لی بی) فہر مووی: سہ بارمت بہ تاعوون پرسیارم لہ پیغہ مبہر (درویدی خودی لی بی) کرد فہر مووی پیغہ: تاعوون جوڑہ سزایہ کہ خودا دہینیری بؤسر نہو کہ سانہی کہ خوئی نارمزووی ہہ بی، بہ لام خودا نہم بہ تاییہ کردوہ بہ رحمت وبہوئی شہید بوون بؤ موسولمانان، ئیتر لہ ہرولاتی کہ تاعوون دہکہ ویتہوہ، ہر بہندی لہ شارہ کہی خوئی دا بمینیتہوہو لہ بہر باری خودا د نارام و نوقرہ بگری و بہہشی خودا رازی بی و بہشی باشی خوئی لہ خودا داوا بکا، ولہ ہمان کات دابرائی نہوہی کہ خودا لہ چارہی نہووسی بی قہت تووشی نابی، نہوہ نہو بہندیہ بہقہد پاداشتی شہیدی پاداشتی بؤہیہ). (تاج: ٤/ ل ١٧٦ ز ٥٣/ ف ٢).

١٣٨٧- عن ابن مسعود (رضي الله عنهما) قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: (كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَخْكِي نَبِيًّا مِنَ الْأَنْبِيَاءِ ضَرْبَهُ قَوْمُهُ فَادْمُومَةٌ وَهُوَ يَمْسَحُ الدَّمَ عَنْ وَجْهِهِ وَيَقُولُ: (اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِقَوْمِي فَإِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ) (الحديث: ٣٤٧٧، طرفه في: ٦٩٢٩) (١٥١).

ئیبنو مسعود (رمزی خودایان لی بی) فہر مووی: (دہلئی ہر لہ بہر چاومہ، کہ چؤن چؤنی پیغہ مبہر (درویدی خودی لی بی) لاسکایی پیغہ مبہری لہ پیغہ مبہر دہکانی دہ کردوہ، گہ لہ کہی لییان دابوو، وہ دہموچاو یان خویناوی کردبوو. حہ زرمٹ (درویدی خودی لی بی) بہ پہنجہی خوئی روخساری خوئی دہسری و تہ مسیلی نہو پیغہ مبہر دہ کرد، کہ لہ پاش دہسدریژی

(١٥٠) لم يوافقہ مسلم علی تخريج حديث عائشة في الطاعون (فتح/ ٧ ص ٢٠٨ - ط. ج. خاتمة كتاب احاديث الانبياء) المترجم.

(١٥١) اخرجہ مسلم في الجهاد و السير، باب: غزوة احد، رقم: ١٧٩٢.

هۆزهکهی خویننهکهی له ڕووی خۆی دهسپری، کهچی له باتی ئهوهی نزی خراپیان ئی بکا، بۆ یان دهپارایهوهو دهیغهرموو: (اللهم اغفر لقومی فانهم لا یعلمون) خودایه! لیان مهگره، له بهر نهزانی خۆیانکه ئهمه هالی منه به دهستیانهوه!). (ریاض ١/ل ٥٦ ژماره ٣٦/ز ٣ + تاج ٢/ل ١٧٧/ز ٥٧/ز ٦٤٦ -

باسی لیبوردن و چاو پۆشی کردن له نادانان) + (ریاض ١/ل ٥٦/ز ٣).
 ١٣٨٨ - عن عبدالله بن عمر (رضي الله عنهما) ان النبي (صلى الله عليه وسلم) قال: (يَنِمَا رَجُلٌ يَجُرُّ اِزَارَهُ مِنَ الْخِيَلِ خُسْفٍ بِهِ فَهُوَ يَتَجَلَجَلُ فِي الْاَرْضِ اِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ) (الحديث: ٣٤٨٥، طرفه في: ٥٧٩٠) (١٥٢).

عهبدوئلاى كورى عومهر (رمزای خودایان لى بى) فهرمووی: پیغه مبهه (دروودی خودای لى بى) دهفهرموی: (جاری کابرایى دمنازی به کاکۆل و بهجلهکانیاوهو بۆ فیز و دهغیه جلهکهی شوپکردبووه و بهسهر زهوییهکهدا دهیخشان و بهکیشی دهکرد، له پڕ لهو کاتهدا پۆچوو به ناخی زهویدا، ئیتر ههتا ڕۆژی قیامهت ههلا دهستی، نهو کابرایه ههر قوئته قوئت دا دهچی به ناخی زهویداو، ههر ناگاته بنی تا تۆزی ستار بگرئ). (تاج ٢/ل ١٢٤-٢٨ - باسی: دهستووری جل و بهرگ).

پاشه و شیکرنهوه:

- یهکهه: پهیههندی زۆر بهی فهرموودهگان به باتهکهوه تا ڕادهی دیاره، لهبهه کورته بری زۆربهی کات لاباسه تایبهتییهکانمان نهنووسی.
- دووهم: ههموومان دزمانین مهبهست لهوهرگیپان تیگهیشتنه له دهقهکه، جاکهواته: ههتا تههرجهمهو وهگهراوهکه ڕوونتر و تیرو تهسهلتر بئ، مهردومهکه باشتر لیی تی دهگهن، بهلام بۆ ئهوهی که ههموومان له

تہرجہ مہ کوردیہ کہ دنیابین، جاری تریش عہرزتان دہکھم کہ بہرنامہ ی
تہرجہ مہ کہ زورمتمانہ دارہ و بی گمردہ، و مہ ہیچ جوئی من لہ خو مہ وہ،
بہ بی بہ لگہ یہ کی پوون و ناشکرا ہیچ شتی تہرجہ مہ ناکہم، وشہ بہ وشہ،
رستہ بہ رستہ، فہرموودہ بہ فہرموودہ، بہ پیی شہرح و سہرچاودہ کان
دنئیادہم لہ ماناو واتاو مہ بہستہ کانیان ئہوسا تہرجہ مہ ی دہکھم، لہ ہمان
کاتدا بہ ہرہ لہ ہممو ئہ گراف و ریویات و طہریق و وجہ و موتاہ عہکانی
فہرموودہ کہ، لہ صہحیحہ ین دا و مردہ گرم و مزور جار زیادہ و فائیدہ ی
ناوہرؤ کہہ یان لہ گہل تہرجہ مہ ی ریویاہ تہکہ ی ئیرہدا موتور بہ دہکھم بو
زیادہ بہ ہرہ و روونکردنہ وہ ی تہواو. جا بو نمونہ عہرزتان دہکھم،

(فہرموودہ ی ژمارہ: ۱۳۸۸، سہرہ رای تہرف و وجہ و ریویات و
موتاہعات و تہریقہ جیا جیاکانی لہ صہحیحی بوخاریدا، کہ بوخاری لیرو
لہ کیتابی لیباس دا، تہخریجی کردوون، لہ صہحیحی موسلیمیش دا، نزیکہ ی
بیست گیرانہ وہو ریویاتی جیا جیا ی ہہیہ، کہ ئیمامی موسلیم (مزاو دہستہ خوی
نہ) بہ سہنہدی خوی دہری ہیٹاون، کہوان لہ بہرگی چواردہدا، لاپہرہ/۶۰ ہتا
لاپہرہ/۶۴، کہ بریتین لہم دووبابہ، بہ پیی تبویبی ئیمامی نہ وہوی
لہ شہرحہ کہ ی خویدا لہ سہر صہحیحی موسلیم: (باب: تحریم جر الثوب خیلآ
و باب: تحریم التبخت فی المشی مع اغجایہ بشایہ ج/۱۴ ص/۶۰-۶۴).

جا عہرزی ئازیزانی خو م دہکھم کہ ئہم دہقہ جیا جیا یانہ لہناو خو یانا
زواند و فواندیان ہہیہ، وہ زانا گہورہ کان کردو یانن بہ شہرح و
شیکردنہ وہو رافہو روونکردنہ وہ بو یہ کتری، لہ بہر رووناکی ئہم گوٹہ
ناوادرہ کہ دہفہرموی: (الحدیث یفسرُ بَعْضُهُ بَعْضًا) چونکہ شہرحی حہدیث و
تہفسیری قور ئانی پیروژ بہ رای شہخصی حہرامہ، مہ گہر شتی کہ
بہ یوہندی بہ زمان و پیسای زمانہ وہ بہ بی.

جا وا بؤ دئناپی و شارمزایی تهواو، پۆختهی هه موو ئهم ریوایاتانهی
 صه حیههین، له سه ره ئهم شیوهیه کۆ دهکهینهوه: (باب: مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ خِيَلًا،
 لَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَى مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ أَوْ أَزَارَهُ أَوْ ثِيَابَهُ خِيَلًا أَوْ بَطْرًا، يَوْمَ الْقِيَامَةِ. بِنَمَا
 رَجُلٌ يَمْشِي فِي حُلَّةٍ تَعْجِبُهُ نَفْسُهُ مَرَجَلٌ جَمَّتْهُ أَوْ اعْجَبَتْهُ جَمَّتْهُ وَ بَرْدَاهُ أَوْ يَتَخَوَّرُ فِي
 بَرْدِيهِ إِذْ خَسَفَ اللَّهُ بِهِ الْأَرْضَ فَهُوَ يَتَجَلَجَلُ فِي الْأَرْضِ حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ، أَوْ رَجُلًا
 مِّنْ كَانَ قَبْلَكُمْ يَتَخَوَّرُ فِي حُلَّةٍ ...).

جا لیڕه دا عهرزی دئسۆزانی سوننه تی پیغه مبه ره (دروودی خودای لی بئ)
 دهکه م: (که هه می شه دئسۆزی خۆتان بؤ سوننه ت دهر پرن، به بیانوی هیج و
 پووچ دئی موسولمانان له کتیبه گه وره کانی سوننه ت سارد مه که نه وه، وهک
 هه ندئ نه قام پهیدا بوون، وهک که له شیر ناوخت و شاگردی شهیتان و
 تووتی فیڕکراو، له هه موو کۆرو دانیشتنیک دا ده لئین و ده لئینه وه: (فیساره
 کتیبی سوننه ت چوار فه رمووده ی زمعیفی واتیادا..) یا پرو پاگه نده ی
 زمه راوی له دژی زۆر له کتیبه ناو داره کانی تری شه ریعه ت ده که ن.

ده لئین: له پێش نزیکه ی دوو سه د سال له مه و پێش، پادشایه کی ئیڕانی
 دژی نه هلی سوننه ت و جه ماعه ت ده بی، جار ده دا که هه رکه سی یه ک هه له له
 مه تن یا سه نه دی صه حیه ی بوخاری، یا صه حیه ی موسلیم بگرئ، سه د لی ره ی
 زیڕی دهری تی! چونکه به بؤ چوونی ئهم وه کیلی شهیتانه، ستوونی قایمی
 ده واری نه هلی سوننه ت و جه ماعه ت صه حیه هینه، که صه حیه هین پروو خا،
 نه هلی سه نه نه ت و جه ماعه تیش نامین!

پایانی (خاتمه)

مامۆستای عه سقه لان (پهزاو په محه تی خودای لی بئ) ده فه رموی: (نامه ی
 نه حادیثی ئه نبیاو و بابه ته که ی پاشی که باسی به نی ئیسرائیله، دوو سه دو
 نۆ فه رمووده ی به رزمه و کراوی واتیادا، سه دو بیست و چه وت فه رمووده یان
 دوو بارمن، پوخته که یان: (۲۰۹-۱۲۷ = ۸۲) هه شتاو دوو فه رمووده یه، ئهم

پوخته یه هه موویان پی شه وای ئیمامی موسلیمیش (پرمزاو پر حمه تی خودای لی
بی) گیرا و نیه ته وه، بیجگه له مانه یان:

١. ته علیقی ژماره (٣٣٣٦) (الارواح جنود مجنّدة). له بهر نه وهی که ته عیلقه
له ته جریده که دا نییه.

٢. ته علیقی که وای له پیش ژماره: (٣٣٤٦) وه، که دمفه رموی: (قَالَ رَجُلٌ لِلنَّبِيِّ:
رَأَيْتُ السَّدَّ مِثْلَ الْبُرْدِ الْمَحْبَرِّ قَالَ: (قَدْ رَأَيْتُهُ).

٣. فهرموودهی ژماره: (١٣٤٤ ات = ٣٣٥٠ ف).

٤. ژماره: (١٣٥١ ات = ٣٣٦٤ ف).

٥. ژماره: (١٣٥٤ ات = ٣٣٧١ ف).

٦. ته عیلقه که ی سبره بن معبد.

٧. ته عیلقه که ی ابو الشموس.

٨. ته عیلقه که ی نه بوزمر.

٩. ژماره: (٣٣٨٨ ف) له (ت) یدانییه.

١٠. ژماره: (١٣٥٩ ات = ٣٤٠٢ ف).

١١. ژماره: (٣٤١٢ ف) له (ت) یدانییه.

١٢. ژماره: (١٣٦٣ ات = ٣٤١٧ ف تح).

١٣. ژماره: (١٣٧٣ ات = ٣٤٤٥ ف تح) = لا تُطْرُونِي.

١٤. ژماره: (٣٤٥٨ ف) = هه دینه که ی عایشه (فی کراهة الاتكاءِ عَلَى الْخَاصِرَةِ).

١٥. ژماره: (١٣٧٩ ات = ٣٤٦١ ف) = (بَلِّغُوا عَنِّي وَلَوْ آيَةً).

١٦. ژماره: (١٣٨٠ ات = ٣٤٦٢ ف) = (ان اليهود لا يصبغون).

١٧. ژماره: (١٣٨٦ ات = ٣٤٧٤ ف) = (الطاعون عَذَابٌ يَبْعَثُهُ اللَّهُ).

١٨. ژماره: (٣٤٨٤ ف) = اذا لم تَسْتَحِ فَاصْنَعْ مَا شِئْتَ له ته جریده که دا نییه.

هه روا دمفه رموی: سی و شهش بیستراو (ئه سه ر) ی هاوړی یان و پاش
ئه وانیشی واتیادا. (سو پاس و ستایش بو خودو سلاو دروودی بی پایان بو
پنغه مبهری خودا و یارو یاو مران و هاو لانی).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٦٥- نامہ شانازیہ کان (کتاب المناقب)

١٣٨٩- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: (تَجِدُونَ النَّاسَ مَعَادِنَ خِيَارُهُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ خِيَارُهُمْ فِي الْإِسْلَامِ إِذَا فَقَّهُوا وَتَجِدُونَ خَيْرَ النَّاسِ فِي هَذَا الشَّانِ أَشَدَّهُمْ لَهُ كَرَاهِيَّةً) (الحديث: ٣٤٩٣، طرفاه في: ٣٤٩٦، ٣٥٨٨).

(وَتَجِدُونَ شَرَّ النَّاسِ ذَا الْوَجْهَيْنِ الَّذِي يَأْتِي هَؤُلَاءِ بِوَجْهِهِ وَيَأْتِي هَؤُلَاءِ بِوَجْهِهِ) (الحديث: ٣٤٩٤، طرفاه في: ٦٠٥٨، ٧١٧٩) (١٥٣).

نہبو ہورمیرہ (رمزی خودی لے بی) فہرموی: خوشہ ویست (دروودی خودی لے بی) فہرموی: (دہبینن کہ نہم خہ لکھ وہک کان وان، ہہرکھ سہیان پدگہزی یادہ چیتہ سہر بنہ مالہ یہ کی خانہ دان، یابنہ چہی دہگہ پیتہ وہ بو سہر بہرمبابیکی نارہ سہن، وہبہ شیوہی گشتی گیا لہ سہر بنجی خوئی دہرویتہ وہ، لہبہر نہوہ بہ زوری، کردارو پرفتاری نہو خہ لکھ، بہ پیئی پدسہنی و نارہ سہنی پدچہ لکھ و پدگہزیانہ !

جا بویہ نہوانہ یان کہ لہ سہر دہمی نہزانی پیتش نیسلامدا، خانہ دان و پدسن باش بوون، نیستاش لہ سہر دہمی نیسلامدا دیسان باش و خانہ دان دہردہ چن، بہ مہرجی شامزای ثایین ببن! ہہروا دہبینن کہ باشترین کہس بو نہم کارو بارہ، کہ نایینی نیسلامہ، یاکہ فہرمان پدہواییہ، نہو کہ سانہ یانن کہ لہ پیتش دا زور حہزیان لئی نہبووہ و وزویش رقیان لئی بووہ، تا کاتا دہگہ ونہ ناوی! ہہروہا سہرنج دہدن کہ بہدترین کہس مروقی دوورووہ،

کہ لہم لا قسہ یی دہکھنو، لہ ولا قسہ یی تر دہکھن، وہ بہ پیی بہرژہ و مندی خوین گفت دہگوژن و قسہ دہکھن). (تاج/ ۵/ ل ۲۷۳/ ز ۶۶/ ف ۲).

۱۳۹۰ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: (النَّاسُ تَبِعَ لِقُرَيْشٍ فِي هَذَا الشَّانِ مُسْلِمُهُمْ تَبِعَ لِمُسْلِمِهِمْ وَكَافِرُهُمْ تَبِعَ لِكَافِرِهِمْ وَالنَّاسُ مَعَادُنْ خِيَارُهُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ خِيَارُهُمْ فِي الْإِسْلَامِ إِذَا فَقَّهُوا تَجِدُونَ مِنْ خَيْرِ النَّاسِ أَشَدَّ النَّاسِ كَرَاهِيَةً لِهَذَا الشَّانِ حَتَّى يَقَعَ فِيهِ) (الحديثان: ۳۴۹۵، ۳۴۹۶، طرفہ فی: ۳۴۹۳) (۱۵۴)

نہ بو ہورہیرہ (رمزی خودای لی بی) فہرمووی: پیغہ مبہر (درویدی خودای لی بی) فہرمووی: (لہم بارہیہ وہ واتہ: لہ بارہی جینشینی و فہرمانرہ وایہ وہ خہ لکانی تر بہیرہ وی ہوژی قورہیشن: موسولمانیان ہی موسولمانیان و ناموسولمانیان ہی نامو سولمانیان ..) باقی فہرموودہ کہ لہ ژمارہ: (۱۳۸۹).

(تاج/ ۲/ ل ۲۶۸/ ف ۳/ + تاج/ ۵/ ل ۲۷۳/ ز ۶۶/ ف ۲) + (ریاض/ ۱/ ل ۸۳/ ز ۶۹/ ف ۶). ۱۳۹۱ - عَنْ مُعَاوِيَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) وَقَدْ بَلَغَهُ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) يُحَدِّثُ: (أَلَّهُ سَيَكُونُ مَلِكٌ مِنْ قَحْطَانَ، فَغَضِبَ مُعَاوِيَةُ فَقَامَ فَأَتَى عَلَى اللَّهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ قَالَ: أَمَا بَعْدُ فَأَنَّهُ بَلَغَنِي أَنَّ رَجُلًا مِنْكُمْ يَتَحَدَّثُونَ أَحَادِيثَ لَيْسَتْ فِي كِتَابِ اللَّهِ وَلَا تُؤْتَرُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَأُولَئِكَ جَهْلُكُمْ فَأَبَاكُمْ وَالْأَمَانِي الَّتِي تُضِلُّ أَهْلَهَا فَأَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: إِنَّ هَذَا الْأَمْرَ فِي قُرَيْشٍ لَا يُعَادِيهِمْ أَحَدٌ إِلَّا كَبَهُ اللَّهُ عَلَى وَجْهِهِ مَا أَقَامُوا الدِّينَ) (الحديث: ۳۵۰۰، طرفہ فی: ۷۱۳۹) (۱۵۵).

جاری عہرزی موعاویہ بیان کرد: کہ عہبوللای کوری عہمری کوری عاص (رمزی خودایان لی بی) فہرموودہ یی دہگیریتہ وہ: (کہ شایئ لہ ہوژی قہ حطان

(۱۵۴) اخرجہ مسلم فی الامارۃ، باب: الناس تبع لقریش و الخلافة فی قریش، رقم: ۸۸.

(۱۵۵) لم يوافقه مسلم على تخريج حديث معاوية (ان هذا الامر في قریش) (فتح/ ۲/ ص ۳۴۲).

ههڻ دمهکوهی!) که نهه هۆزی قه حطانه سه رچاوهی هۆز و تیرهکانی عه ره بی یه مه نه. موعاوییه ش توو ره بوو له مهو، هه ئه سایه وه و تاریکی داو ستایش و سوپاسیکی جوانی خودای کردو پاشان فه رمووی: (پاش نه مه بیستوو مه ته وه، که پیاوانی له ئیوه فه رمووده گه ئی ده گێر نه وه، که شتیوا نه له قورنانا هه یه، که نامه ی پیرۆزی خودای گه وره یه، و نه له فه رموودهکانی پیغه مبه ر داشتی وا ریوایه ت کراوه، ده ی نهه جوړه که سانه تان به راستی نه زانن، ناگادار بن شوین ناواتی هیج و بووچ مه که ون، وه که نهه خه یال پلاوییه ی که عه بدو لالا ده ی گێر پته وه له باره ی نهه پادشا خه یال ییه وه، چونکه شتیوا سه ر له خاومه که ی نهه شیوینی، قسه ی راست و دروست نهه یه، که من خوّم له ده ی پیغه مبه ر خویم بیستوو، که ده ی فه رموو: (فه رمان په وایی هی قور په شه، مافی په وای خو یانه، به مه رجی که ئایینی ئیسلام رابگرن و په ی په وای شه ریعه تی خودا بکه ن و پابه ندی بن، جاله کاتی وادا هه رکه سی به ناره و له سه ر خه لافه ت و نهه مارت (جینشینی و فه رمان په وایی) گه رپان پی بکاو، شه رپان تی به ستی، نه وه مسۆگه ر که خودای گه وره جه زرهبه ی ده داو، له سه ر روو له ناگری سووری دۆزه خدا ده ی گه وزینی!). (تاج/ ۲ ل/ ۲۶۷ ز/ ۱۰۲ ف/ ۲ - باسی: نه وه ی که کی ره واترین که سه به فه رمان په وایی).

پاشه و شیکر نه وه:

برپاوه: ژماره: ۱۴۰۰ ت = ۳۵۱۷ ف له ده واه. زاناکان به تاییه ت مامۆستای ئیبنو حه جهری عه سقه لانی ده فه رموون: (نهه ره خنه یه ی موعاوییه جیگه ی سه ر نهه، چونکه نه وه ی که موعاوییه کردوویه تی به به لگه ی ره خنه که ی، که گوایه جینشینی تا پۆیه له سه ر هۆزی قور په ی ش، به بی به ندو مه رج نییه، به لکوو نه وه به و مه رجه یه که قور په ی ش پابه ندی ئیسلام بن، به لام هه رکاتی قور په ی ش پابه ندی نهه مه رجه نه بوون جینشینی ش ته رخان نابی بو نه وان،

وہلہ کاتی وادا دروستہ کہ پادشا لہ ہوزی قہ حطان و لہ ہوزہ گانی تریش
 ھہ لیکہ وئی. ماموستای عہ سقہ لانی دمفہ رموی: نیستا وای لا ہاتووہ لہم
 لایہ نہوہ بہدہق دمفہ رموی: (فَانِ الْخِلَافَةَ لَمْ تَزَلْ فِي قَرِيشٍ وَ النَّاسُ فِي طَاعَتِهِمْ اِلَى
 اَنْ اسْتَخَفُّوا بِاَمْرِ الدِّينِ فَضَعَفَ اَمْرَهُمْ وَ تَلَاشَى اِلَى اَنْ لَمْ يَبْقَ لَهُمْ مِنَ الْخِلَافَةِ سِوَى
 اسْمِهَا اَجْرَدٌ فِي بَعْضِ الْاَقْطَارِ دُونَ اَكْثَرِهَا).

کورت و پوخت: (نہم بابہ تہہ بؤ نہم رپڑہ تہواو تہواو گورانکاری
 بہسہر ہاتووہ).

۱۳۹۲- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ
 عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (قُرَيْشٌ وَالْأَنْصَارُ وَجُهَيْنَةُ وَمُزَيْنَةُ وَأَسْلَمٌ وَاشْجَعٌ وَغِفَارٌ مَوَالِي لَيْسَ
 لَهُمْ مَوْلَى دُونَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ) (الحديث: ۳۵۰۴، طرفہ فی: ۳۵۱۲) (۱۵۶).

نہبو ہورہیرہ (رمزای خودای لئ ہی) فہرمووی: پیغہ مبہر (دروودی خودای لئ ہی)
 فہرمووی: (ھوزی قورہیش و کوئمہ لہی نہ نصارہ گانم و ھوزی جوہہینہ و
 ھوزی موزہینہ و ھوزی نہ شجہ ع و ھوزی غیفار، نہ مانہ دؤست و یارو یاومری
 منن، بیجگہ لہ خوداو لہ پیغہ مبہری خودای گہورہ دؤست و یارو یاومری
 تریان نییہ!) (تاج/۵ ل/۲۴۰/۶۷ ز/۱/۱ - باسی: پایہی ھوزہ گانی غیفارو..).

۱۳۹۳- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)
 قَالَ لَا يَزَالُ هَذَا الْأَمْرُ فِي قُرَيْشٍ مَا بَقِيَ مِنْهُمْ اثْنَانِ. (الحديث: ۳۵۰۱) (۱۵۷).

ئیبنو عومہر (رمزای خودایان لئ ہی) فہرمووی: خوئشہ ویست (دروودی خودای لئ ہی)
 فہرمووی: (تا دووکہس لہ ھوزی قورہیش بمینئ نہم کاروباری فہرمانرہواییہ
 ہی خوئیانہ). (تاج/۲ ل/۲۶۷/۱۰۲ ز/۱/۱ - باسی: نامہی فہرمانرہوایی).

(۱۵۶) اخرجه مسلم في الفضائل، باب: فضائل غفار واسلم و جهينة.. رقم: ۲۵۲۰.

(۱۵۷) اخرجه مسلم في الامارة، باب: الناس تبغ لقريش و الخلافة في قريش... رقم: ۸۲۰.

١٣٩٤ - عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: مَشَيْتُ أَنَا وَعُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقُلْنَا: أَعْطَيْتَ بَنِي الْمُطْلِبِ مِنْ خُمْسِ خَيْبَرَ وَتَرَكْتَنَا وَنَحْنُ بِمَنْزِلَةٍ وَاحِدَةٍ مِنْكَ فَقَالَ أَلَمَّا بَنُو هَاشِمٍ وَبَنُو الْمُطْلِبِ شَيْءٌ وَاحِدٌ (الحديث: ٣٥٠٢، طرفاه في: ٣١٤٠، ٤٢٢٩) (١٥٨).

جوبهیری کوری موطعیم (رمزی خودای لی بی) فهرمووی: من و عوسمانی کوری عهفان جووین بو خزمهتی پیغه مبهر (دروودی خودای لی بی) عهرزیمان کرد: قوربان! نهی پیغه مبهری خودا! بوچی له پینج یهکی پینج یهک واته: له خومسولخو مس بهشی بهربابی بهنی موططه للیب ددهی، کهچی بهشی ئیمه نادهی، نه مهیش له کاتیکا که ئیمه و نهوان ههرسی لامان بو تو، بوخزمایهتی وهک یهکین و له یهک پایه و پله داین؟ فهرمووی (دروودی خودای لی بی): (ئاخر بهربابی بهنی موططه للیب و بهربابی بهنی هاشم یهک شتن، له بهر نه وهی که له سه ردهمی پیش هاتنی ئیسلام و له دوا هاتنی ئیسلام، پشتی یهکتریان گرتوووه ههمیشه له خووشی و ناخووشیدا وهک یهک بوون و هاوبهشی خووشی و ناخووشی یهکتری بوون). (تاج/ ٨/ ل ١٤١/ ز ٥٩ - باسی پیشهوا).

١٣٩٥ - عَنْ أَبِي ذَرٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: (لَيْسَ مِنْ رَجُلٍ ادَّعَى لغيرِ ابيه وَهُوَ يَعْلَمُهُ اَلَا كَفَرَ وَمَنْ ادَّعَى قَوْمًا لَيْسَ لَهُ فِيهِمْ فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ) (الحديث: ٣٥٠٨، طرفه في: ٦٠٤٥) (١٥٩).

نهبوژهر (رمزی خودای لی بی) فهرمووی: بیستم له پیغه مبهر (دروودی خودای لی بی) دهیغهرموو (هه ربیاویک خووی بکا به کوری غهیری باوکی خووی، وهسوور بشزانی که کوری نههم باوکه دروینهیهی نییه و کوری که سیکی تره، نهوه سپلهیهو پی نهزانه، وهههرکه سیکیش بنهجهو رهگهزی خووی بباتهوه

(١٥٨) لم يستثنه العسقلاني من الاحاديث المتفق عليها (خاتمة كتاب الجزية و المودعة. ج/٦ ص

(٢٨٥) - المترجم.

(١٥٩) قال النووي: متفق عليه. انظر رياض الصالحين. ص٥٤. باب تحريم انتساب الانسان الى

غير ابيه - المترجم.

سەر تیره و هۆزا، که بنه چهی نه چیتته وه سهر نه وان، نه وه باجیگهی خۆی له ناو ناگری دۆزه خا خوش بکات (ریاض ۴/ ل ۱۲۹۷/ ز ۳۷۶/ ف ۱/ بېروانه؛ ژماره: ۱۵۹۳ له م بهر گه دا که له دواوه دپت.

باقه و بوونکردنه وه:

زاناکان دهفه رموون: ته به ننی و کردنی منائی که سیکی تر به منائی خو حه رامه و نادرسته. به لام ئیستا نه م کاره زور کهس دهیکهن، به زوری نه و ژن و میردانه دهیکهن که نه زوکن، جاله م باره وه ده ئیین:

۱. نه و مناله، هه روا نه م کرداره بهر نه م فه رمووده یه ناکه وئ. نه مه گهر چی کاریکی حه رامه، به لام واباشه نه گهر باوک و دایکی مناله که نه ناسراو بوون، باسی نه و بی باوک و دایکییه ی خۆی بو نه کرئ وه له م لایه نه وه نه و نه ئینییه بپوشرئ.

۲. له پیگهی شیر پیدانه وه نه و مناله کهج بی یاکور، بکرئ به مه حره م و خۆی بو نه و باوک و دایکه ی که هه ئیان گرتو ته وه.

شیر نه م شتانه ی پی ده چه سپی: (بېروانه: فیهی ئاسان ۱/ ل ۷۱۶):

ا- نیکاحیان له یه کتر حه رام ده بی بو هه میشه.

ب- نه ظهریان بو یه کتری حه لال ده بی و به بیگانه دانا نرین.

ج- خه ئوه و سه فه رکردنیان به یه که وه دروسته و گفتوگو و پیکه وه دانیشن و نه مانه یان دروسته وه ک دوو خوین.

د- سیله ی ره حم به جیه ئیان له ناویانا سووننه ته و چه نده ده توانن یاریده ی یه کتری بدن سووننه ته، چ یاریده ی سامانی چ هی تر، وه ک دوو کهس که خزم و که سوکاری نزیک یه کتری بن.

ه- ده سنو ئریان له یه کتر ناشکی.

و- به لام میرات و که له پوور له یه کتری ناگرن.

ز۔ نہ فہمہ بیان لہ سہر یہ کتری نییہ... لہ گہاں ہندی برپاری تردا بہ لام
ہم چہ ندہ لہ ناو خویانا باش بن بؤ یہ کتری کہمہ۔

۲۔ حہرام ہتا حہرام جیاوازی ہہیہ، لہم پرووہوہ نہم جوہرہ کارانہ لہ زور
پرووہوہ تہ نویل و شتیوای بؤ دہ کری وہ زور لہ کیشہ کانی بہ فیلی شہرعی
چارہ دہ کری۔

وہک گوتمان: نہم جوہرہ کارانہ نہ کریں باشترہ، بہ لام نہ گہر کران و
مہ بہ ست لیان چارہ سہر کردنی کیشہ یہ کی دہروونی یا کو مہ لایہ تی بوو،
نہوہ وا باشہ: (پیزی ہہستی نہو منالہ بگری، وہکارہ کہ لہ ژیر پہردہی
نہینی بمینی، وہبہ ہوی شیر خوار دہوہ، نہو منالہ بگری بہ مہ حرہم و
خوی بؤ نہو باوک و دایکہ و بؤ کہس و کاریان، وہک نہوہ شیری دایکی
ژنہ کہ۔ یا شیری دایکی میردہ کہی، یا شیری خوشکیان بدری پی لہ پیش
تہمہنی دوو سالیڈا وہ لہ پینج جاریش کہ متری پی نہدری، وا باشہ لہ
دوولاوہ شیری پی بدری، حہزرتی عائیشہ شتی وای دہکرد، بؤ چہ سپاندنی
مہ حرہمیہت: وایاشہ ژنہ کہ خوی ناوبہ ناو مہمکی خوی بخاتہ سہردہمی
نہو منالہ، جا نہ گہر منالہ کہ مہمکی بگری و بی ملچینی و گومانی بہ ہیژ
دروست ببی کہ منالہ کہ کہم یا زور شیری نہو ژنہ دہچی تہ ناوسکی ٹویش
ہم دروستہ جوہرہ مہ حرہمیہ تیکی پی دروست دہبی! لہ لای حہزرتی
عائیشہ ژنا شیر بدا بہ پیاو، یا بہ ژنی سہرہ، مہ حرہمیہ پی دروست دہبی
و دہبن بہ کوپ و کچی شیرینی نہو ژنہ، حہزرتی عائیشہ بہ کچی برای خوی
دہگوت کہ شیر بدا بہ کہسی، ہتا ببی بہ مہ حرہم۔

۴۔ لہ فہ تحولباریدا دہفہ رموی (نہوہی کہ پیغہ مہر (درویدی خودی لی بی)

پیشانی سہلہی ژنی حوزہ فیضی دا، کہ شیر بدا بہ سالم، کہ نہو کاتہ سالم
زہلام بوو، ہتا مہ حرہمیہ کہ لہ بہینی سہلہو سالم دا دروست ببی و سالم
ببی بہ کوپی شیری حوزہ فیضہو سہلہی ژنی، بناغہی نہم داستانہ لہ سہر

فیلّه شهرعی دامه زراوه، که له بنه پرتدا ئاوابوووه: حوزمه یفه سالم دهکا به کورپی خوئی به منائی، به لام کاتئ سالم گه وره بوو، بوو به پیاو، ته به ننی له نیسلا ما حهرام کرا، وه نه مه کی شه یه کی بۆسه هله دروست کرد، که زه لام یکی ناخوئی وا له ناوده ست و پایانا، جا له بهر رفعی مه شه ققه ت پیغه مبه ر (دروودی خودای لی بی) ئهو فیلّه شهرعی یه نیشانی سه هله دا، که شیر بدا به سالم و بیکا به کورپی خوئی و بیی به مه حره م و له بیگانه یی دمرچی!).

هه روا دمفه رموی: (له م داستانی سالم و سه هله یه دا حیلّه شهرع هه یه، وه نه وه یشی واتیا: که مروّف دروسته بۆی که سیکی تر فیّری فیلّه شهرعی بکات..).

هه روا دمفه رموی: (ئیبنو رفعه دمفه رموی: له مه وه نه وه و مرده گیرئ: که دروسته مروّف کاریکی حهرامی و ابکا، که له کاتی کردنه که ی دا حهرام بی، به لام بیی به هوی نه وه کا نه وکاره له وه ودوا حه لال ببی!! فتح/ ۹ ص/ ۱۵۰، کتاب النّاح، بابته ی شیرخواردن فه رموو ده ی ژماره: ۵۱۰۲). له م نمونه دا: له سه رتاوه سالم کاتئ مه مکی سه هله ی خواردوو، ته ماشای کردوو، له شی له له شی که وتوو نه م کردارانه هه موو له پیس دا حهرام بوون، به لام چونکه ده بن به هوی نه وه که له وه دوا حه لال بین، نه نجام دانیان پیگه ی پی دهرئ. ۱۳۹۶ - عَنْ وَائِلَةَ بِنِ الْأَسْنَعِ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِنَّ مِنْ أَعْظَمِ الْفِرَى أَنْ يَدْعِيَ الرَّجُلُ إِلَى غَيْرِ إِبْنِهِ أَوْ يُرِيَ عَيْنَهُ مَا لَمْ تَرَ أَوْ يَقُولَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَا لَمْ يَقُلْ (الحدیث: ۳۵۰۹) (۱۶۰).

واشیلّه ی کورپی نه سقه ع (ره زای خودای لی بی) فه رمووی: پیغه مبه ر (دروودی خودای لی بی) (هه لاتیکی فره زله: که سی خوئی بکابه کورپی که سیکی تر که باوکی خوئی نه بی، یابلئ: له خه و ما نه وه م دیوه، وه له راستیش دا هه چی نه دیبی و

به درؤ خهوی هه ئبهستی، یاقسهیی به درؤ به دهم پیغه مبه ره وه هه ئبهستی و
 بلئی پیغه مبه روا دمفه رموی پیغه مبه ریش شتی وای نه گوتبی! تاج/ ۸ ل/ ۱۰
 ف/ ۸ ز/ ۳ - باسی: له خه وگیرانه ودا درؤ دروست نییه).

پاشه و شیکردنه:

۱. وائیلهی کوری ئه سقه ع، له پێش غه زای ته بوو کا موسولمان بووه، له م
 غه زایه دا به شداری کردووه، گیرانه وهی له پیغه مبه ره وه ئه نجام داوه،
 ته نیا ئه م فه رمووده یی هه یه له بوخاریدا، یه کئی بوو له دانیشتوانی
 صوففه ده ئین سی سال خزمه تی پیغه مبه ری کردووه ماوه یی له به صره
 دانیشتووه له وی خانویه کی بووه، له پاشا له شام نیشته جی بوو، ماله که ی
 له گوندی بوو ناوی (البلاط) بوو، سی فرسه خ له یمه شقه وه دوور بوو،
 ناماده ی شه ره گانی دیمه شق و حمص بوو، له پاشا گواستیه وه بۆ بیت
 المقدس، له وی له ته مه نی سه د سائیدا فه رمانی هه قی به جی هینا، وائیله
 دواکه سه له هاوه لان که له دیمه ش مردووه (ره زاو ده حمه تی خوی ئی بی).

۲. ئه م اسناده له عوالی بوخارییه، چونکه سه نه ده که ی روبا عییه، سیانیان
 تابیعین و چواره میان هاوه ئی پیغه مبه ره.

۱۳۹۷ - عن ابن عمر (رضي الله عنهما) ان رسول الله (صلى الله عليه
 وسلم) قال على المنبر: غفار غفر الله لها واسلم سالمها الله وعصية عصت الله
 ورسوله (الحديث: ۳۵۱۳) (۱۶۱).

ئیبنو عومه ر (ره زای خودایان لئ بی) فه رمووی: پیغه مبه ر (درووی خودای لئ بی)
 فه رمووی: (هۆزی غیفار خودا لییان خووش بی، هۆزی ئه سه له میش خودا
 سه لامه ت وخووش و بی وه یان کا، هۆزی عوصه ییه ش له خوداو له
 پیغه مبه ری خودا یاخی بوون!). (تاج/ ۵ ل/ ۲۴۰ ف/ ۳ ز/ ۷۶ - باسی
 پایه ی هۆزه گانی غیفارو..).

۱۳۹۸- عن ابي بكرة عن ابيه ان الاقرع بن حابس قال للنبي (صلى الله عليه وسلم) انما بايعك سراق الحجاج من اسلم وغفار ومزينة واحسبه وجهينة قال النبي (صلى الله عليه وسلم): ارايت ان كان اسلم وغفار ومزينة واحسبه وجهينة خيرا من بني تميم وبني عامر واسد وعطفان خابوا وخسروا قال نعم قال والذي نفسي بيده انهم لخير منهم (الحديث: ۳۵۱۵، طرفاه في: ۳۵۱۶، ۶۶۳۵) (۱۶۲)

نه بوبه كره (رمزی خودای لی بی) فہرمووی: نہ فرمعی کوپی حابیس ہاتھ خرمہ تی حہ زرمہ، پیی وت: کی پھیما نی بہ تو داوہ؟ مہ گہر نہ و دزو جہ ردہ و چہ تانہ ی کہ حاجیان روت دہ کہ نہ وہ، کہ لہ ہوزی نہ سلم و غیفار و موزمینہ و جوہہ ہینہ، بو جوہہ ی نہ باش لیم پروون نییہ، بہ لام و ابزانم ناوی جوہہ ی نہ ہیشی ہینا۔ پیغہ مہ ریش (درووی خودای لی بی) فہرمووی: (نہ وہ پیم بلی: نہ گہر نہ سلم و غیفار و موزمینہ، وا بزانم فہرمووشی جوہہ ی نہ، لہ لای خودای گہورہ چاتربن لہ بہ نی تہ میم و بنی عامرو نہ سہ دو غہ طہ فان، نایا نہ مانہ مایہ پووج و زیانہ و مہ نہ دمرناجن؟ گوتی: با، فہرمووی: (دہسا بہ و کہ سہ کہ گیانی منی بہ دہسہ نہ وانہ لہ مانہ باشترن). (تاج: ۵/ل/۲۴۱/ف/۵/ز/۶۷).

۱۳۹۹- عن ابي هريرة (رضي الله عنه) قال: قال النبي (صلى الله عليه وسلم): اسلم وغفار وشيء من مزينة وجهينة او قال شيء من جهينة او مزينة خير عند الله او قال يوم القيامة من اسد و تميم وهوازن وعطفان (الحديث: ۳۵۱۶م، طرفه في: ۳۵۱۵) (۱۶۳).

نہ بو ہورہ یرہ (رمزی خودای لی بی) فہرمووی: پیغہ مہ ر (درووی خودای لی بی) فہرمووی: (نہ سلم و غیفار و ہنئی لہ موزمینہ و ہنئی لہ جوہہ ی نہ، یافہرمووی: ہنئی لہ جوہہ ی نہ و ہنئی لہ موزمینہ باشترن لہ لای خودا،

(۱۶۲) اخرجہ مسلم فی فضائل الصحابة، باب: دعاء النبی لغفار و اسلم ... رقم: ۲۵۲۲.

(۱۶۳) اخرجہ مسلم فی فضائل الصحابة، باب: دعاء النبی لغفار و اسلم ... رقم: ۲۵۲۱.

یافہرمووی: باشترن له پژوی قیامتہ تا له نه سہدو هه وازین و غه طه فان).
(تاج/ ۵ ل/ ۲۴۲ ز/ ۷۶ ف/ ۶).

۱۴۰۰ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَخْرُجَ رَجُلٌ مِنْ قَحْطَانَ، يَسُوقُ النَّاسَ بِعَصَاهُ (الحديث: ۳۵۱۷، طرفه في: ۷۱۱۷) (۱۶۴).

ئەبو ھرمیرە (رمزای خودای لی بن) ھەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لی بن) ھەرمووی (قیامت ھە ئناسی ھەتا پیاوی لە ھۆزی قەحطان ھەل دەکەوی، مەردوم وەك گەلەپان بە گۆچان لی دەخوپی و دەبی بە پادشایان). (تاج/ ۱۰ ل/ ۲۷۹ ز/ ۱۰۵ ف/ ۱۰ - باسی: نیشانە ی داھاتنی قیامت). (بپ: ژ: ۱۳۹۱ - ۳۵۰۰ فتح لەم بەرگەدا، کەمی لەمە و پێش رابوورد).

۱۴۰۱ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرًا (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) يَقُولُ غَزَوْنَا مَعَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَقَدْ ثَابَ مَعَهُ نَاسٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ حَتَّى كَثُرُوا وَكَانَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ رَجُلٌ لَعَابٌ فَكَسَعَ الْنَصَارِيَّ فَقَضَبَ الْإِنصَارِيَّ غَضْبًا شَدِيدًا حَتَّى تَدَاعَوْا وَقَالَ الْإِنصَارِيُّ: يَا لِلْإِنصَارِ وَقَالَ الْمُهَاجِرِيُّ: يَا لِلْمُهَاجِرِينَ فَخَرَجَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ مَا بَالُ دَعْوَى أَهْلِ الْجَاهِلِيَّةِ؟ ثُمَّ قَالَ: مَا شَأْنُهُمْ؟ فَاخْبِرْ بِكُسْعَةِ الْمُهَاجِرِيِّ الْإِنصَارِيَّ قَالَ: فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): دَعُوهَا فَإِنَّهَا خَبِيثَةٌ. وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي ابْنِ سُلُوفٍ: أَقَدْ تَدَاعَوْا عَلَيْنَا لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ فَقَالَ عُمَرُ: لَا تَقْتُلْ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا الْخَبِيثَ؟ لِعَبْدِ اللَّهِ. فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): لَا يَتَحَدَّثُ النَّاسُ إِلَهُ كَانَ يَقْتُلُ أَصْحَابَهُ (الحديث: ۳۵۱۸، طرفاه في: ۴۹۰۵، ۴۹۰۷) (۱۶۵).

(۱۶۴) اخرجہ مسلم فی الفتن و اشرط الساعة، باب: لاتقوم الساعة حتى يمر الرجل ... رقم:

جابر (رمزای خودای لی بی) فہرمووی: لە خزمەت پیغەمبەردا (دروودی خودای لی بی) چووین بۆ غەزای مریسیع، کە پێشی دەگوتری: غەزای بەنی موسەلیق، سالی شەشی کۆچی خەڵکیکی زۆر لە کۆچکاران لە خزمەتیدا کۆبوونەو، پیاویکی کۆچەری گالته چی شەقیکی لە پیاویکی ئەنصاری هەڵدا، ئەنصارییە کە زۆر توورە بوو، تەنانەت هاواریان ئی هەڵساو، هەرکەسە ی هاواری لە دەستە ی خۆی کرد، کەبچن بە هاوارییەو، ئەنصارییە کە گوتی: ئە ی ئەنصارینە فریام کەون، موهاجیرییە کەش گوتی: ئە ی کۆچکارینە! فریام کەون.

پیغەمبەریش (دروودی خودای لی بی) هات بۆ ناویان و فہرمووی: (ئەم هات و هاوار و بانگەوازی سەردەمی ئەفامییە چییە؟) ئەوجا فہرمووی: (ئەوە چییانە بۆ وا دەکەن؟) عەرزیان کرد: کە ئەمە لەسەر ئەو مێ کە ئەو پیاو کۆچکارە بە گالته وەشەقیکی لەو یاریدەدەرە (لەو ئەنصارییە) هەڵ داو.

پیغەمبەریش (دروودی خودای لی بی) فہرمووی: (واز لەم جۆرە هات و هاوارە شەرەنگیزە بەینن، چونکە بەراستی کاریکی پیسە) عەبدوللای کوری ئوبەیی کوری سەلوولیش گوتی: ئای ئەوە گەلە کۆمەکیان ئی دەکەن، کاتی گەپیانەو بۆ شاری مەدینە، لەو ئی لە ئیمە و لە دەستە ی موحمەد، کیان بەدەست و بەدەستەلات و ئازاتربی، شاری مەدینە بەدەستەکوونی و بی دەستە لاتەکە ی ترمانی چۆل دەکەین!

جا ئیمامی عومەر (رمزای خودای لی بی) فہرمووی: ئە ی پیغەمبەری خودا! بۆ ئەم کابرا پیسە دەغەز لە دڵە نەکوژین، واتە: عەبدوللای کوری سەلوول. پیغەمبەریش فہرمووی: (نەو، شتی وامەگەن، مە بادا خەڵک بڵین: موحمەد دەستی کردوو بە کوشتنی هاوپیکانی خوشی!) (ریاض/ ۳/ ل/ ۱۲۰ ف/ ۴/ ز/ ۲۵۶ - باسی سوورەتی مونا فیقون) + (پر: ژ ۶۰۹ = ل/ ۲۹ = بەرگی/ ۲).

داستانی خوزاعه

۱۴۰۲- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ عَمْرُو: بْنُ لُحَيٍّ بْنِ قَمْعَةَ بْنِ خَنْدِفٍ أَبُو خَزَاعَةَ (الحديث: ۳۵۲۰) (۱۶۶).

نه‌بوهوره‌یره (رمزای خودای لی بی) فه‌رمووی: پیغهمبهر (درودی خودای لی بی) فه‌رمووی: (عه‌مری کوپی لوحه‌یی کوپی قه‌مه‌عه‌ی کوپی خینده‌ف باوکی هوژی خوزاعه‌یه).

۱۴۰۲م- وَعَنْهُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): رَأَيْتُ عَمْرَو بْنَ عَامِرِ بْنِ لُحَيٍّ الْخَزَاعِيَّ يَجْرُ قُصْبُهُ فِي النَّارِ وَكَانَ أَوَّلَ مَنْ سَيَبَ السَّوَابِ (الحديث: ۳۵۲۱، طرفه فی: ۴۶۲۳) (۱۶۷).

دیسان نه‌و فه‌رمووی: پیغهمبهر (درودی خودای لی بی) فه‌رمووی: عه‌مری کوپی عامیری کوپی لوحه‌یی خوزاعیم له‌ناو ئاگری دۆزه‌خدا دی، حالی زور شربوو، ریخۆله‌ی خۆی به‌ناو ئاگره‌که‌دا به‌کیش ده‌کرد، چونکه‌نه‌و یه‌که‌م که‌سی بوو که‌ ناژه‌لی سانیبه‌ی داهینا). (تاج/ل ۱۴۵/ز ۶ - سووره‌تی مائیده /ف/۲۳).

داستانی موسولمان بوونی نه‌بوزه‌ر ﷺ و داستانی زه‌مه‌م

۱۴۰۳- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ قَالَ أَبُو ذَرٍّ: كُنْتُ رَجُلًا مِنْ غِفَارٍ فَلَبَعْنَا ابْنَ رَجُلٍ قَدْ خَرَجَ بِمَكَّةَ يَزْعُمُ أَنَّهُ نَبِيٌّ فَقُلْتُ لَاخِي ائْتِنِي الْإِطْلُقَ إِلَى هَذَا الرَّجُلِ كَلِمَةً وَاتَّبِعْ بَخْبَرِهِ، فَأُتِلِقَ فَلَقِيَهُ ثُمَّ رَجَعَ فَقُلْتُ: مَا عِنْدَكَ؟ فَقَالَ: وَاللَّهِ لَقَدْ رَأَيْتُ رَجُلًا يَأْمُرُ بِالْخَيْرِ وَيَنْهَى عَنِ الشَّرِّ فَقُلْتُ لَهُ: لَمْ تَشْفِنِي مِنَ الْخَبَرِ

(۱۶۶) والحديث من افراده (عيني/۱۶ص ۹۰) - المترجم.

(۱۶۷) اخرجه مسلم في الجنة و صفة نعيمها و اهلها، باب: النار يدخلها الجبارون.. رقم: ۲۸۵۶.

فَاخَذَتْ جِرَابًا وَعَصَا ثُمَّ أَقْبَلَتْ إِلَى مَكَّةَ فَجَعَلَتْ لَا اغْرِفُهُ وَآخِرُهُ إِنْ اسْأَلَ عَنْهُ
وَأَشْرَبَ مِنْ مَاءٍ زَمَزَمَ وَاكُونُ فِي الْمَسْجِدِ قَالَ فَمَرَّ بِي عَلِيٌّ فَقَالَ كَانَ الرَّجُلُ
غَرِيبًا؟ قَالَ: قُلْتُ: نَعَمْ قَالَ: فَاطْلُقِ إِلَى الْمَنْزِلِ، قَالَ: فَاطْلَقْتُ مَعَهُ لَا يَسْأَلُنِي
عَنْ شَيْءٍ وَلَا اخْبِرُهُ فَلَمَّا أَصْبَحْتُ غَدَوْتُ إِلَى الْمَسْجِدِ لِاسْأَلَ عَنْهُ وَلَيْسَ أَحَدٌ
يُخْبِرُنِي عَنْهُ بِشَيْءٍ.

قَالَ فَمَرَّ بِي عَلِيٌّ فَقَالَ: أَمَا نَالَ لِلرَّجُلِ يَعْرِفُ مَنْزِلَهُ بَعْدُ قَالَ: قُلْتُ: لَا قَالَ:
اطْلُقْ مَعِيَ قَالَ: فَقَالَ: مَا أَمْرُكَ وَمَا أَقْدَمَكَ هَذِهِ الْبَلَدَةَ؟ قَالَ: قُلْتُ لَهُ: إِنْ كَتَمْتُ
عَلَيَّ اخْبَرْتُكَ قَالَ: فَأَنِّي أَفْعَلُ قَالَ: قُلْتُ لَهُ: بَلَّغْنَا اللَّهَ قَدْ خَرَجَ هَاهُنَا رَجُلٌ يَزْعُمُ
أَنَّهُ نَبِيٌّ فَأَرْسَلْتُ أَخِي لِيُكَلِّمَهُ فَرَجَعَ وَلَمْ يَشْفِنِي مِنَ الْخَبَرِ فَارْدَدْتُ إِنْ الْقَاءَ فَقَالَ
لَهُ: أَمَا إِنَّكَ قَدْ رَشِدْتَ هَذَا وَجْهِي إِلَيْهِ فَأَتْبِعْنِي ادْخُلْ حَيْثُ ادْخُلُ فَأَنِّي إِنْ رَأَيْتُ
أَحَدًا اخَافُهُ عَلَيْكَ قُمْتُ إِلَى الْحَائِطِ كَأَنِّي أَصْلِحُ نَعْلِي وَأَمْضِ أَنْتَ فَمَضَى وَمَضَيْتُ
مَعَهُ حَتَّى دَخَلَ وَدَخَلْتُ مَعَهُ عَلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقُلْتُ لَهُ: اغْرِضْ
عَلَيَّ الْإِسْلَامَ فَعَرَضَهُ فَاسْلَمْتُ مَكَانِي فَقَالَ لِي: (يَا أَبَا ذَرٍّ أَكُنْ هَذَا الْأَمْرَ وَارْجِعْ
إِلَى بِلَدِكَ فَإِذَا بَلَغَكَ ظُهُورُنَا فَاقْبَلْ) فَقُلْتُ: وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَا صُرُخَ بِهَا بَيْنَ
أَظْهَرِهِمْ فَجَاءَ إِلَى الْمَسْجِدِ وَقَرِئْتُ فِيهِ فَقَالَ: يَا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ إِنِّي أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ
إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ فَقَالُوا: قُومُوا إِلَى هَذَا الصَّائِبِ فَقَامُوا
فَضْرِبْتُ لَأَمُوتَ فَأَذْرَكَنِي الْعَبَّاسُ فَأَكْبَأَ عَلَيَّ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْهِمْ فَقَالَ: وَيْلَكُمْ تَقْتُلُونَ
رَجُلًا مِنْ غِفَارٍ وَتَتَجَرَّكُمُ وَمَمَرُكُمْ عَلَى غِفَارٍ فَاقْلَعُوا عَنِّي فَلَمَّا إِنْ أَصْبَحْتُ الْقَدَ
رَجَعْتُ فَقُلْتُ: مِثْلَ مَا قُلْتُ بِالْأَمْسِ فَقَالُوا: قُومُوا إِلَى هَذَا الصَّائِبِ فَصُنِعَ بِي مِثْلَ
مَا صُنِعَ بِالْأَمْسِ وَأَذْرَكَنِي الْعَبَّاسُ فَأَكْبَأَ عَلَيَّ وَقَالَ مِثْلَ مَقَالَتِهِ بِالْأَمْسِ قَالَ فَكَانَ
هَذَا أَوَّلَ إِسْلَامِ أَبِي ذَرٍّ رَحِمَهُ اللَّهُ (الحديث: ٣٥٢٢، طرفه في: ٣٨٦١) (١٦٨).

نیبنو عه باس (رمزی خودبايان لى بى) فهرمووى: نه بوزم فهرمووى: پياوئ
 بووم له هۆزى غيفار، كاتى بهرگويم كهوت پياوئ له شارى مهككه پهيدا بووه،
 خوى به پيغه مبهرد دوزانى، به ئونه يسي برامم گوت: سوار به بجو بۆ نه
 دوئى مهككه يه، دهنگوباسى نه پياووم بۆ بزانه، قسه ي له گهل بكه و دوايى
 هه والى نهوم بۆ بهينه رموه، نه ویش چوو، به خزمه تى پيغه مبهرد دهگا، دوايى
 هاته وه، پيم گوت: هاجيت واپى؟ گوتى: به خوا نهو پياووم دى، فهرمان دهكا
 به چاكه و نه هى دهكا له خراپه؟ جورمه قسه يى دهكا له شيعرو هؤنراوه
 ناچى؟ منيش پييم گوت: به دمردى منت نه خوارد له بابته نه هه واله وه،
 نينجا خوى توپشوو دهكاو كونده يى ئاو وهه مانه يى خوراك و دارده ستا هه ل
 دهگرئ فهرمووى: نهوجا چووم بۆ مهككه لهوئ چوومه مزگهوت و لهوئ
 گه رام بۆ پيغه مبهرد، به لام له بهر نه وهى كه خووم نه مدمناسى و چه زيشم
 نه ده كرد له كه سى تر بپرسم نه يم دۆزى يه وه، لهوئ مامه وه تاشه وداهات له
 ئاوى زه مزه مم ده خوارد وه، له ناو مزگهوتا مامه وه، جا راكشام، عه لى بينمى
 و زانى كه من پياويكى نامۆم، پيى فهرمووم: نه رى تو وادمرده كهوئ پياويكى
 نا به له دى و خه لكى نه شارمنيت؟ گوتم: به لئى وايه، جا عه لى خوئى كردم و
 منيش شوينى كهوتم و چووينه وه بۆ ماله وه، نه وشه وه نه نهو پرسىارى
 له من كرد و نه من پرسىارم له و كرد، كه رۆژ بووه كونده و هه مانه كه و
 دارده سته كه مم هه لگرت و چوومه وه بۆ مزگهوت، نهو رۆژه يش تا ئيواره
 مامه وه پيغه مبهرد نه بينى، كه شه وداهاته وه، چوومه وه له شوينه كه ي دوى
 شه و پاكه و تمه وه عه لى هاته وه بۆ لام و فهرمووى: نه وه چييه، هيشتا نه
 پياوه مائى خانه خوئى كه ي خوى نا ناسيته وه، منيش گوتم: نهو، فهرمووى:
 جا له گه لى چووم و فهرمووى: نه رى پيم ناليت بۆچى هاتوو يت؟ عه رزيم
 كرد: نه گه ر نه ينيم بهؤشى پيت ده ليم، نه ویش فهرمووى: وا ده كه م.

پېم گوت: بېستوومانه كه پياوئ ليره پهيدا بووه خوئ به پيغهمبر
دمزانی: براهه کی خوم نارد بو سوراخى نهم هه واله، به لام كه هاته وه دلم
به قسه كانى ته واو ناوى نه خواردده وه، له بهر نه وه خوم هاتووم به دهم نهم
هه واله وه عه ليش پي فهرمووم: به راستى رابه رى كراوى، كه وايه به يانه كى
له شوين منه وه ومرد، نه گهر شتيكى وام بينى كه مه ترسى بو تو هه بوو، نه وه
له پال ديوارى كا دهمه ستم، گوايه پيلا وه كانم چاك ده كم، توش برؤو دوور
به دوور چاوم پروانم بكه، ئيتر نه وه له پيشمه وه رويشت و منيش شويني كه وتم،
تاجووينه ژوورئ له مائى بولاي پيغهمبر (درووى خودى لى بى) له وئ گويم له
فهرمايشته كانى گرت و عه رزيم كرد: ئيسلامم بؤبه يان بفرموو، نه ويش
بؤى پروونكر دمه وه، ئيتر ههر له ويدا موسلمان بووم، پيغهمبر (درووى خودى لى
بى) پي فهرمووم: (ئهى نه بوزم! باكاره كه به نه ينى بى، بچؤر وه بو ولاتى
خوت، ههر كاتى كه ژنه وتت كه وا ئيمه سهر كه وتووين نه و كاته ومرده!).

منيش عه رزيم كرد: سويندم به و كه سه كه توى كردوه به پيغهمبرى
راست و دروست و پهمانه كى كردوى بؤسهر نه وه خه لكه، به هه موو هيزى خوم
نهم بانه گه وازى ئيسلامه به ناشكرا په خشه وه ده كم به ناويا ندا، جا نه بوزم
ده چى بو مزگه وت و پياوانى هؤزى قورميش له وئ كؤبوون، له وئ به دمنگى
به رز ده لئى: ئهى گهل قورميش! شايه تى ددهم كه بيجه له خودا هيچ
خودايه كى تر نيه، وه هه روا شايه تى ددهم كه موحه ممد به ننده
پيغهمبرى خودايه. نه وانيش ده لئى: ئادهى هه لسن بو نهم له ئايين
ومرگه راوه، جابته پرسته كان بؤى هه لده سن و ده چنه ويزه و تيروپرى
ده كوتن و شل كوتى مهرگى ده كن. تاعه بباس ده چى و خوئ دمدا به سه ريا و
ده لئى: خانه خراپينه! ئه دى خوتان نازانن كه ئه مه غيفارى يه، ئيتر چؤن
دهيكوژن، وه لحال بازرگانى و ريگه ي هاموشوتان بوشام به سهر نهم هؤزه دا
دىو ده چى، نه وانيش وازى لى دين.

بۆبه یانیش ئەبوزەر هەمان شت دووبارە دەکاتەو، ئەوانیش دیسانەو،
وێک روژی پێشوویان لێکردەو، دیسان عەبباس خۆی دەداتەو بەسەریداو
لەدەستیان رزگاری دەکاو هەمان قسەى روژی پێشووی دووبارە دەکاتەو.
ئەبوزەر فەرموى: (ئەمە سەرەتای چۆنیى موسلمان بوونی ئەبوزەر بوو)
(تاج/ ۵/ ل ۲۰۴ / ف ۱/ ز ۵۹).

باسى بنه چهو نه سه ب

۱۴۰۴- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ ﴿وَالَّذَرْعِيرُكَ
الْأَقْرَبِينَ﴾ جَعَلَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَدْعُوهُمْ قِبَالَ قِبَائِلٍ يُنَادِي يَا بَنِي فِهْرٍ
يَا بَنِي عَدِيٍّ يُطَوِّنُ قُرَيْشٍ (الحديث: ۳۵۲۵، اطرافه في: ۱۳۹۴، ۳۵۲۶،
۴۷۷۰، ۴۸۰۱، ۴۹۷۱، ۴۹۷۲، ۴۹۷۳) (۱۶۹)

ئێبنو عەبباس (رمزى خودایان لى بى) فەرمووی: کاتى ئایەتى: ﴿وَالَّذَرْعِيرُكَ
الْأَقْرَبِينَ﴾ هاتەخوارەو، پێغەمبەر (دروودی خودای لى بى) دەستی کرد بە
بانگەوازکردنى هۆزەکان، هۆزبەهۆز، بانگەوازی دەکرد: ئەى ئەوێ فیهەر!
ئەى ئەوێ عەدى! هۆز بەهۆز و تیرە بەتیرە بانگی خێل و بەرەبابەکانی
قورەیشی دەکرد.

۱۴۰۵- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: (اسْتَأْذَنَ حَسَّانُ النَّبِيِّ (صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي هِجَاءِ الْمُشْرِكِينَ قَالَ: كَيْفَ يَنْسَبِي فَقَالَ حَسَّانُ لَا سُلْتُكَ
مِنْهُمْ كَمَا تُسَلُّ الشَّعْرَةَ مِنَ الْعَجِينِ) (الحديث: ۳۵۳۱) (۱۷۰)

عائیشە (رمزى خودای لى بى) فەرمووی: حەسانى کورێ ئابیت (رمزى خودای لى بى)
داواى لەپێغەمبەر (دروودی خودای لى بى) کرد کەرپێگەى پێى بدا بەشیعرو هەلبەست
بەتپەرستەکان دابشورێ و بەهەجو شریان بکا، پێغەمبەریش (دروودی خودای لى بى)

فهرمووی: (ئاخر شتی وا چۆن دهکری، چونکه رهچه لهکی منیش لهوانه؟) حهسان فهرمووی: (بۆ نهوه خهمت نهبی وهك چۆن تهلهموو بهناسانی لهههویر دمردهکیشری ئاوا رهگهزو رهچه لهکی تۆیان لی جیادهکه مهوهو شتی نهنگ و شوورهی بی بۆ بنهجهو بهرمبابی تۆ نایلیم).

ناوهکانی پیغه مبهه

١٤٠٦ - عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (لِي خَمْسَةُ أَسْمَاءٍ: أَنَا مُحَمَّدٌ وَأَنَا الْمَاحِي الَّذِي يَمْحُو اللَّهُ بِي الْكُفْرَ وَأَنَا الْحَاشِرُ الَّذِي يُحْشَرُ النَّاسُ عَلَى قَدَمِي وَأَنَا الْعَاقِبُ) (الحديث: ٣٥٣٢، طرفه في: ٤٨٩٦) (١٧١).

جوبهیری کوری موطعیم (رمزای خودای لی بی) فهرمووی: پیغه مبهه (دروودی خودای لی بی) فهرمووی: (من پینج ناوی تایبه تیم ههیه: من ناوم محمده، وه ناوم نهحمده، وه ناوم قه لاجۆکاره، واته: نهو که سهه که خودا بههوی منهوهو کوفرو بی باومری قه لاجۆ دهکاو قری تی دهخا، وهمن ناوم کۆکه رهوهیه، واته: نهو که سهه که ههموو نهوهی ئادهه کۆ دهکری نهوهو به شوینما دین و دهچین بۆ دهشتی مه حشهرو گرد دهبینهوه له دهشتی کۆبوونهوه، من ناوم پاشه بهرهیه، واته: دواهه مین پیغه مبهه (تاج/٤/ ٢٥٣/ف/٤/ز/٨٢ - باسی له دایکبوونی پیغه مبهه رو..).

١٤٠٧ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَلَا تَعْجَبُونَ كَيْفَ يَصْرِفُ اللَّهُ عَنِّي شَتْمَ قُرَيْشٍ وَلَعْنَهُمْ يَشْتَمُونَ مُذَمَّمًا وَيَلْعَنُونَ مُذَمَّمًا وَأَنَا مُحَمَّدٌ (الحديث: ٣٥٣٣) (١٧٢).

(١٧١) اخرجه مسلم في الفضائل، باب: في اسماءه ﷺ، رقم: ٢٢٥٤.

(١٧٢) لم يوافقه مسلم على حديث (ألا تعجبون كيف يصرف الله عني شتم قريش) (فتح/٧/ص ٢٤٦ ط.ج) - المترجم.

ئەبو ھورەیرە (رمزى خودای لى بى) ھەرمووی: پېغەمبەر (دروودى خودای لى بى) ھەرمووی: (ئەو ھە سەپىرتان نایە لەو ھە: کە چۆن خودا جەمین و نەفرەتى قورەیش لەمن لادەدا، ئەوان ئەو ھەندە رەقیان لەمنە دایان بەرایی نادا، بەناوی خۆمەو ھە، کە مو ھەمەدە ناوم یینن چونکە مو ھەمەد بەمانا پەسەندو سوپاسکراو ھە، بەئکو ناو ھەم دەمەن بە مو ھەمەمە، پېچەوانەى ناو ھەمەى خۆم، ئەو جا لەکاتى نەفرەت و جەمین دا ئاوا دەلین: خوا وا لە مو ھەمەمە بکا، ئەو ھە لە مو ھەمەمە بکا، دەى من ناوم مو ھەمەمە نىیە، من ناوم مو ھەمەمەدە، کەواتە: جەمین و نەفرەتە کە یان بەرمن ناکەوئ).

باسى خاتەمى پېغەمبەرەن

۱۴۰۸- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): مَثَلُ الْإِنِّيَاءِ كَرَجُلٍ بَنَى دَارًا فَأَكْمَلَهَا وَاحْسَنَهَا إِلَّا مَوْضِعَ لَبَنَةٍ فَجَعَلَ النَّاسُ يَدْخُلُونَهَا وَيَتَعَجَّبُونَ وَيَقُولُونَ لَوْلَا مَوْضِعُ اللَّبَنَةِ (الحديث: ۳۵۳۴) (۱۷۳).

جەبیری کوری عەبدوللا (رمزى خودایان لى بى) ھەرمووی: پېغەمبەر (دروودى خودای لى بى) ھەرمووی: (داستانی من و داستانی پېغەمبەرەکانى پېش من، وەك داستانی پیاوئ وایە، خانووبەرەمى ھەلبخا، لە ھەموو لایەنیکەو ھە زۆر بە جوانى دروستى بکا، بەباشى بىرازینىتەو ھە، تەنیا شوینی تاقە یەك خشت نەبى، کە لە گۆشە یەکا چۆل بى، دەستە دەستە خەلک بە ناوی دا بسوورپنەو ھە بلین: جەندە جوانە! خۆزگە ئەم خشتە پېش دادەنراو ھە شوینە کەى ئاوا چۆل نەدەبوو). ھەرمووی (دەى من ئەو خشتە یەم و ئەو چۆلى یەم پېر کردۆتەو ھە، بووم بە دواترین پېغەمبەر، ئیتەر لە پاش من

پیغہ مبہری ترنابی!). (تاج/ ٤/ ل ٢٤٧/ ز ٨١/ ف ٥) بروانہ: ژمارہ ١٤٠٩ کہ
لہ پاش ئەم ژمارمہ وہ دیت.

١٤٠٩ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ إِنَّ مَثَلِي وَمَثَلَ الْأَنْبِيَاءِ مِنْ قَبْلِي كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى بَيْتًا فَأَحْسَنَهُ وَأَجْمَلَهُ الْأَمْوَاعَ لَبَنَةً مِنْ زَاوِيَةٍ فَجَعَلَ النَّاسُ يَطُوفُونَ بِهِ وَيَعْجَبُونَ لَهُ وَيَقُولُونَ: هَلَا وَضَعْتَ هَذِهِ اللَّبَنَةَ؟ قَالَ: فَأَنَا اللَّبَنَةُ وَأَنَا خَاتِمُ النَّبِيِّينَ (الحديث: ٣٥٣٥) (١٧٤).

بروانہ: ژمارہ: ١٤٠٨ لەویدا واتاکە ی رابوو.

١٤١٠ - عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) تُوُفِّيَ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ (الحديث: ٣٥٣٦، طرفه في: ٤٤٦٦) (١٧٥).

عائیشہ (رمزی خودی لئ بئ) کاتی و وفاتی کرد تەمەنی شەست و سێ سال بوو.

١٤١١ - الْجُعْدِيدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ رَأَيْتُ السَّائِبَ بْنَ يَزِيدَ ابْنَ أَرْبَعٍ وَتِسْعِينَ جَلْدًا مُعْتَدِلًا فَقَالَ: قَدْ عَلِمْتُ مَا مُتَّعْتُ بِهِ سَمْعِي وَبَصَرِي إِلَّا بِدُعَاءِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِنَّ خَالَتِي ذَهَبَتْ بِي إِلَيْهِ فَقَالَتْ: (يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ ابْنَ أَخْتِي شَاكٍ فَأَدِّغِ اللَّهَ لَهُ قَالَ: فَدَعَا لِي (الحديث: ٣٥٤٠، طرفه في: ١٤١١) = ١٩٠ ف = بەرگی یەکەم، لاپەرە/ ١٦٢) (١٧٦).

جوعەیدی کوری عەبدورەحمان (رەحمەتی خودی لئ بئ) فەرمووی: سانیبی کوری یەزیدم دی (رمزی خودی لئ بئ) تەمەنی نەو و دوو چوار سال بوو، هێشتا بەهێز و بەخۆوە بوو، بالای رێک بوو نەچە مابوو، خۆی فەرمووی: زۆر باش دەزانم کە بۆ چی هەتا ئیستاش تەندروستیم باشە، بە تاییبەتی تەندروستی چاو و گوێم، کە بە باشی دەبینم و دەبیستم، ئەم بەهرمە بەهۆی نزای

(١٧٤) أخرجه مسلم في الفضائل، باب: ذكر كونه ﷺ خاتم النبيين، رقم: ٢٢٨٦.

(١٧٥) أخرجه مسلم في الفضائل، باب: كم سن النبي ﷺ.. رقم: ٢٢٤٩.

(١٧٦) أخرجه مسلم في الفضائل، باب: اثبات خاتم النبوة وصفته ومحلّه، رقم: ٢٢٤٥.

پینگه مبه رودهیه، (دروودی خودای لی بی) پوورم بر دمی بۆ خزمه تی، عه رزی کرد: نه ی
پینگه مبه ری خودا! نه م کوره ی خوشکه زام نه خوشه نزا ی بۆ بکه. فه رمووی:
پینگه مبه ریش نزا ی بۆ کردم.

پاشه و شیکردنه وه:

عه طای کوری سانیب (رهحمتی خودای لی بی) فه رمووی: پیشه سه ری سانیب
له کۆتایی ته مه نیشیدا هه ر په شبوو، سپی نه بوو بوو، به به ره که تی نه وه که
له کاتی نزا بۆ کردنه که دا، پینگه مبه ر (دروودی خودای لی بی) دهستی هی نا بوو به
پیشه سه ری دا.

چونیتیسی شیوه ی پینگه مبه ر ﷺ

١٤١٢- عَنْ عُقْبَةَ بْنِ الْحَارِثِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ صَلَّى أَبُو بَكْرٍ (رَضِيَ
اللَّهُ عَنْهُ) الْعَصْرَ ثُمَّ خَرَجَ يَمْشِي فَرَأَى الْحَسَنَ يَلْعَبُ مَعَ الصَّبِيَّانِ فَحَمَلَهُ عَلَى
عَاتِقِهِ وَقَالَ بَابِي شَبِيهٌ بِالنَّبِيِّ لَا شَبِيهَ بَعْلِي وَعَلَيَّ يَضْحَكُ (الحديث:
٣٥٤٢، طرفه فی: ٣٥٤٣) (١٧٧).

عوقبه ی کوری حاریث (رهزای خودای لی بی) فه رمووی: نه بو به کرم دی له
پاش و مفاتی پینگه مبه ر (دروودی خودای لی بی) به چه ن شه وه ی، نو یژی عه صری
بۆ کردین، له پاشا له مزگه وت دهر چوو، چه سه نی کوری عه لی بینی، له گه ل
منالانا یاری ده کرد، خسته ی سه ر فه لاندۆشکانی و فه رمووی: باو کم به
قوربانی بی، شیوه ی کوتومت له شیوه ی پینگه مبه ر ده چی، شیوه ی که متر له
عه لی ده کا، عه لیش گو یی لی بوو، بۆ په شتگیری قسه که ی نه و پی ده که نی).
(تاج/٥/٢١٦/ف/٧/ز/٢٠ - باسی گه وره یی چه سه ن..).

۱۴۱۳- عَنْ أَبِي جُحَيْفَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: (رَأَيْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَكَانَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ يُشَبِّهُهُ قُلْتُ لِأَبِي جُحَيْفَةَ صِفْهُ لِي قَالَ: كَانَ أَيْضَ قَدْ شَمِطَ وَأَمَرَ لَنَا النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِثَلَاثَ عَشْرَةَ قَلُوصًا قَالَ فَقُبِضَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَبْلَ أَنْ تَقْبِضَهَا). (الحديث: ۳۵۴۴، طرفه في: ۳۵۴۳) (۱۷۸)

نهبو جوحه یفه (رمزی خودی لى بى) فهرمووی: به چاوی خوّم پیغهمبهرم دیوه، حهسه نی کوری عهلی (رمزی خودی لى بى) شیوهی تهواو له پیغهمبهر دهچی. نیسماعیلی کوری نهبو خالد فهرمووی: عهرزی نهبو جوحه یفهم کرد: نادهی بفهرموو چوئی و شیوهی پیغهمبهرم پی بفهرموو، فهرمووی: بیایویکی سوور و سپی بوو، سهری بوژ بوو بوون پیغهمبهر (درودی خودی لى بى) فهرمانی کرد که سیازده وشره میچکه مان پی بدری، به لام پیش نهوهی که وهریان بگرین، پیغهمبهر (درودی خودی لى بى) مرد).

۱۴۱۴- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُسْرِ صَاحِبِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قِيلَ لَهُ: أَرَأَيْتَ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَانَ شَيْخًا؟ قَالَ كَانَ فِي عُنُقَيْهِ شَعْرَاتٌ بَيْضٌ (الحديث: ۳۵۴۶) (۱۷۹).

عهرزی عهبدوللای کوری بوسر (رمزی خودی لى بى) کرا: تو پیغهمبهرت دیوه، نایا پیر بوو بوو؟ فهرمووی: چهند موویه کی سپی به چالایی چه ناگهمبهره هه بوو).

پافه و شیکردنهوه:

۱- نهم فهرموودمیهش له فهرمووده سیانیه کانی بو خارییه، پروانه: (ژماره/۸۸۸ و ۹۰ ت = ۱۹۲۹، ۱۰۹ هتج).

(۱۷۸) اخرجه مسلم في الفضائل، باب: شَيْبَةُ ﷺ، رقم: ۲۳۴۲.

(۱۷۹) اخرجه مسلم في الفضائل، باب: شَيْبَةُ ﷺ، رقم: ۲۳۴۲.

۲- ئەم فەرموودمىه لە ئەفرادى بوخارىيە، واتە: لەو فەرموودانەيە کە هەرنیامى بوخارى گێڕاویەتەو، نیامى موسلىم نەگێڕاوتەو.

۳- مامۆستای مەزن عیصامى کورى خالید (رحمەتى خودای ئى بى) کەناو دارە بە ئەبوئیسحاقى حمصى حزرەمەوتى، لە گەورە مامۆسایانى شیخی بوخاریە، لە صەحیحا هەر ئەم فەرموودمىه ی هەیه، لە ئەفرادى بوخارییە، لە مۆقەددیمەى شەرحى صەحیحى موسلىمى نیامى نەووەوىدا، دمهفرمۆی: (ژمارەى ئەو مامۆستایانەى کە پێشەوا بوخارى، لە صەحیحى بوخارىدا، فەرموودەى لییانەووە گێڕاوتەو، بەلام پێشەوا موسلىم لە صەحیحى موسلىم دا فەرموودەى لییانەووە نەگێڕاوتەو، ژمارەیان چوارسەدو سى و چوار مامۆستان، ژمارەى ئەوانەپیش کە پێشەوا موسلىم لە صەحیحى موسلىم دا گێڕانەووەى لییانەووە ئەنجام داووە بوخارى گێڕانەووەى لەوانەوونییە لە صەحیحى بوخارىدا، شەش سەدووبیست و پینج مامۆستان. کۆمەڵەى یەكەم پێیان دەگوتری: مامۆستایانى ئەفرادى بوخارى، کۆمەڵەى دوووەمیش پێیان دەگوتری: ئەفرادى موسلىم).

۴- هەندى دمهفرموون: ژمارەى ئەو موووە سببیانەى کە بەخالى چەناگەى پێغەمبەرەو بوو (۱۷) حەقدەموو بوو.

۵- عەبدوللای کورى بوسر (رمزى خودای ئى بى) لە بوخاریدایەك فەرموودەى هەیه، کە ئەم فەرموودەيە، لە شام، هەندى دمهفرموون: لە حیمص لەتەمەنى نەووەدو چوار سالى دا، لە سالى هەشتاو هەشتى کۆچى دا مردووە، خوێ و باوکی و دایکی و عەگیهى براى و صەمماى براى صەحابى بوون، دمهفرمۆی: جارى باوکم بە دایکمی فەرموو: خۆزەگە نانیکت بۆ پێغەمبەر دروست دەکرد، ئەویش صەمما کەرەو خورماى بۆ دروست کرد، نۆشى کرد. نیامى موسلىمیش (رمزى خودای ئى بى) گێڕانەووەى لە عەبدوللاووە هەیه.

۱۴۱۵- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ يَصِفُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ كَانَ رُبْعَةً مِنَ الْقَوْمِ لَيْسَ بِالطَّوِيلِ وَلَا بِالْقَصِيرِ أَزْهَرَ اللَّوْنِ لَيْسَ بَايِضَ أَمْهَقَ وَلَا أَدَمَ لَيْسَ بِجَعْدٍ قَطُّ وَلَا سَبْطَ رَجُلٍ انْزَلَ عَلَيْهِ وَهُوَ ابْنُ أَرْبَعِينَ فَلَبِثَ بِمَكَّةَ عَشْرَ سِنِينَ

يُنْزَلُ عَلَيْهِ وَبِالْمَدِينَةِ عَشْرَ سِنِينَ وَقُبُضَ وَلَيْسَ فِي رَأْسِهِ وَلَحْيَتِهِ عِشْرُونَ شَعْرَةً
بَيَاضاً (الحديث: ٣٥٤٧، طرفاه في: ٣٥٤٨، ٥٩٠٠) (١٨٠).

نه نه سی کوری مالیک (رمزی خودای لی بی) هه رمووی: پیغه مبهری خودا (دروودی
خودای لی بی) پیاوئیکی دهسته پیای مام ناوهندی بوو، نه زور دریزو نه زور کورت
بوو، پهنگی سپی و سوور بوو، به لام سپیه کی ساده بی تام نا، گهنم پهنگ و
سه وزمیش نه بوو، قزه سه ریشی نه لوولئیکی کرز بوو، و نه خاویکی ته و او
خاویش بوو، کاتی سرووش (و محی) ی بوهات ته مهنی چل سال بوو، ده سال
له مه که مایه وه، له و ماوه ده سرووشی بو دهات، و له مه دینه ییش ده سالی
تر مایه وه له ویش هه روه ها، و دکاتی که گیانی پاکی سپارد هه موی بیست
مووی سپی له سه رو ریشیا نه بوو). (تاج/ل ٤/ل ٢٥٤/ف ١/ز ٨٣).

١٤١٥م - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ كَانَ رَسُولُ
اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَيْسَ بِالطَوِيلِ الْبَائِنِ وَلَا بِالْقَصِيرِ وَلَا بِالْأَبْيَضِ الْإِمْهَقِ
وَلَيْسَ بِالْأَدَمِ وَلَيْسَ بِالْجَعْدِ الْقَطَطِ وَلَا بِالسَّبْطِ بَعَثَهُ اللَّهُ عَلَى رَأْسِ أَرْبَعِينَ سَنَةً فَأَقَامَ
بِمَكَّةَ عَشْرَ سِنِينَ وَبِالْمَدِينَةِ عَشْرَ سِنِينَ فَتَوَفَّاهُ اللَّهُ وَلَيْسَ فِي رَأْسِهِ وَلَحْيَتِهِ عِشْرُونَ
شَعْرَةً بَيَاضاً (الحديث: ٣٥٤٨، طرفه في: ٣٥٤٧).

١٤١٦م - عَنْ الْبَرَاءِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) يَقُولُ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ) أَحْسَنَ النَّاسِ وَجْهًا وَأَحْسَنَهُ خَلْقًا لَيْسَ بِالطَوِيلِ الْبَائِنِ وَلَا بِالْقَصِيرِ
(الحديث: ٣٥٤٩) (١٨١).

به رانی کوری عازیب (رمزی خودای لی بی) هه رمووی: روخساری پیغه مبهر
(دروودی خودای لی بی) له هه موو که سی جوان تر بوو، په وشت و پهفتاریشی بوجوانی و
شیرنی وینه ی نه بوو، بالای که له گهت بوو، به لام قووچینکی بی تام نه بوو،
هه روه ها کورته بالاش نه بوو). (تاج/ل ٤/ل ٢٥٥/ز ٨٣).

(١٨٠) اخرجه مسلم في الفضائل ، باب: في صفة النبي ﷺ ومبعثه و سته ، رقم: ٢٣٤٧ .

(١٨١) اخرجه مسلم في الفضائل ، باب: في صفة النبي ﷺ .. رقم: ٢٣٣٧ .

١٤١٧- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّهُ سَأَلَ: هَلْ خَضِبَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَ: لَا أَلَمَّا كَانَ شَيْءٌ فِي صُدُغَيْهِ (الحديث: ٣٥٥٠، طرفاه في: ٥٨٩٤، ٥٨٩٥) (١٨٢). (رياض/٢ ل/١٦٤ ذ/٦٢١).

له پیښه وانه سی کوری مالیک (رمزی خودای لی بی) که ده سال نؤکه ری پیښه مبهری کردووه پرسیار کرا؛ نایا پیښه مبهری (دروودی خودای لی بی) نه وندنه پیربوو بوو هه تا سه روپیشی خوئی بویه بکات؟ هه رمووی: نه، چونکه به ناسته م که می مووی سپی که وتبو هه دو لاجانگه کانی) بو زانیاری ته و او سه بارمت به مووی پیښه مبهری پروانه (تاج/٤ ل/٢٥٨ ز/٨٤ - باسی: مووی پیښه مبهری (دروودی خودای لی بی) هه روا؛ تاج/٤ ل/١٤٢ ز/٤٤).

پوونکر د نه وه:

جیگه ی داخه له تاجول نه صولته که دا، نامازهی لاپه ره و زنجیره ی هه رمووده دوو باره کان ته و او ته و او شیواون، له کاتی چاپدا وه که ده سخته که نه قلیان کردووه، هه ستیان به وه نه کردووه، که لاپه ره و بهرک و زنجیره ی چاپه که به پیی باری چاپه که ده گوپی جالیره نه م دوو خالته تان عهرز ده که م، که هه رکه سی مه به ستی بی به یه کی له م دوو شیوه یه نامازو هیمه هه له کان راست دمکاته وه:

١- له دهقه عه رمبیه که دا هه رمو و ده که بدوژیتته وه.

٢- به و شیوه یی که له بهرگی هه شته می تاج دا، له لاپه ره: (١٤٢) دا پوونکرا و ته وه.

١٤١٨- عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَرْتَبًا بَعِيدَ مَا بَيْنَ الْمُنْكَبِنِ لَهُ شَعْرٌ يَبْلُغُ شَحْمَةَ أُذُنِهِ رَأَيْتُهُ فِي حُلَّةٍ

حَمْرَاءَ لَمْ أَرْ شَيْئًا قَطَّ أَحْسَنَ مِنْهُ (الحديث: ٣٥٥١، طرفاه في: ٥٨٤٨، ٥٩٠١) (١٨٣).

بہراء (رمزی خوبی لى بى) فہر مووی: پیغہ مہر (دروودی خودای لى بى) پیاویکی دہستہ بوو، نہ قوویچیکی ناقولاو نہ کورتہ بنہیہ کی بى تام بوو، ناو شانی پان بوو، جاری وا دہبوو قزہ سہری دہیدا له نمرہی ہەر دوو گوئی، جاری دیم دہستى جلی سووری له بہردا بوو، کہسم نہ دیوہ کہ ناوا جوان بى ا). (تاج/ل ١١٣/ف ٦/ز ٣٣ - باسی: پہنگی جلو بہرگ) + (تاج/ل ٢٥٥/ف ٢/ز ٨٣).

١٤١٨ م - وعنه (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) فِي رَوَايَةٍ: أَنَّهُ قِيلَ لَهُ: أَكَانَ وَجْهُ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِثْلَ السَّيْفِ قَالَ لَا بَلْ مِثْلَ الْقَمَرِ (الحديث: ٣٥٥٢) (١٨٤).

پرسیار کرا له بہراو: نایا دہموچاوی پیغہ مہر (دروودی خودای لى بى) وەك شمشیر ناوا دریژو جوان و بریقہ دار بوو؟ فہر مووی: بگرہ لہ وەش گہلى جوانتر بوو، وەك مانگی جوارده ناوا پان و جوان و خرو روناک و گەش بوو. (تاج/ل ٢٥٥/ف ٤/ز ٨٣).

١٤١٩ - عَنْ أَبِي جَحِيفَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِالْهَاجِرَةِ إِلَى الْبُطْحَاءِ فَتَوَضَّأَ ثُمَّ صَلَّى الظُّهْرَ رَكَعَتَيْنِ وَالْعَصْرَ رَكَعَتَيْنِ وَبَيْنَ يَدَيْهِ عَنَزَةٌ قَالَ شُعْبَةُ وَزَادَ فِيهِ عَوْنٌ عَنْ أَبِيهِ أَبِي جَحِيفَةَ قَالَ كَانَ يَمُرُّ مِنْ وَرَائِهَا الْمَرَأَةُ وَقَامَ النَّاسُ فَجَعَلُوا يَأْخُذُونَ يَدَيْهِ فَيَمْسَحُونَ بِهَا وَجُوهَهُمْ قَالَ فَأَخَذَتْ يَدَهُ فَوَضَعَتْهَا عَلَى وَجْهِهِ فَإِذَا هِيَ أَبْرَدُ مِنَ الثَّلْجِ وَاطْيَبُ رَائِحَةً مِنَ الْمِسْكِ (الحديث: ١٨٤).

(١٨٣) أخرجه مسلم في الفضائل عن أبي موسى و بندار (عيني/١٦ص ١٠٧) (صم/١٥ ص ٩١) - كتاب الفضائل، باب: صفة شعره ﷺ - المترجم .

(١٨٤) لم يوافقه مسلم على تخريج حديث البراء: (كان وجه رسول الله ﷺ مثل القمر) (فتح/٧ص ٢٤٦ ط ج - فتح ٦/ص ٦٢٥ - المترجم .

۳۵۵۳، طرفه فی: ۱۴۰ ت = ۱۸۷ ف = بترطی یة کتم لائرة: ۱۶۱) + (بترطی یة کتم: لائرة ۳۰۸ فترمودی (۲۹۷ ت = ۴۹۵ ف) (۱۸۵).

نه بو جوحه یفه (رمزای خودای لی بی) فه رمووی: هر چه ی نیومرؤ بوو، پیغه مبه ر (دروودی خودای لی بی) دمر چوو بؤ به طحاء، که پادہشتیکی لماوییه، له وی دهنویژی گرت و نویژی نیومرؤی کرد، خه لکه که پیش هه لسان دهسته کانی پیغه مبه ریان ده گرت و بؤ پیروزی و موو فه رکی دمیانسوین له پرووی خوین، هه روا له ناوه چوپی دهنویژه کی و له بهر ماوهی ناوی دهنویژه کی. منیش دهستیم هه لگرت و هیئام به دهموچای خوئا، ته ماشام کرد: دهستی له بهر هینک ترو بونی له بونی میسک خوشتر بووا). (تاج/ ۴/ ل/ ۲۵۹/ ز/ ۸۵ - باسی: بونی پیغه مبه ر زور خوش بوو).

۱۴۲۰ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ بُعِثْتُ مِنْ خَيْرِ قُرُونِ بَنِي آدَمَ قَرْنَا فَقَرْنَا حَتَّى كُنْتُ مِنَ الْقَرْنِ الَّذِي كُنْتُ فِيهِ. (الحديث: ۳۵۵۷) (۱۸۶).

نه بو هورمه ر (رمزای خودای لی بی) فه رمووی: پیغه مبه ر (دروودی خودای لی بی) فه رمووی: (چهرخ به چهرخ و پشت به پشت به پاکی و باشی و حه لائزاده یی هاتوو مه ته خواره وه، باو و باپیرم له هه موو سه رده میکا له باشتین چینی ناده میزادی نه و سه رده مه بوون، تا گه یشتوو مه ته نه م چهرخه ی خووم، که خودا ره وانه ی کردووم و کردوومی به پیغه مبه ر سلاو و دروودو ره حمه ت و سوژی خودای گه وره ی له سه ربی). (تاج/ ۴/ ل/ ۲۵۴/ ز/ ۸۱ - باسی: نامه ی پیغه مبه رایتی...)

(۱۸۵) اخرجہ مسلم فی الصلاة ، باب سترۃ المصلی ، رقم: ۵۰۳ .

(۱۸۶) لم یوافقه مسلم علی تخریج حدیث ابی هریره : (بعثت من خیر قرون بنی آدم

(فتح/ ۶/ ص ۲۴۶) - خاتمة کتاب المناقب - المترجم .

پاڻه و شيڪردنه وه:

سه بارهت به پاکی و پيروزی و حلال زادهی بنهجه و رچه لهک و رگهزو سه رجه لهی پیغه مبهه (دروودی خودای لی بی) فه رموودهی زور ههیه وهک نه م فه رموودهیه، بهیههقی (رحمتهی خودای لی بی) له نیبنو عه باسه وه (رمزای خودایان لی بی) دهگیرپته وه، دهفه رموی: (ماولدن من سفاح الجاهلیه شیئ، وما ولدنی الا نکاح الاسلام) له هیچ کاتیکا، ههتا له سه ردهمی نه فامیدا، باو باپیران و دایک و نه نکانی من، له نوتفهی حه رام له دایک نه بوون، هه میشه پشتاو پشت، سه رجه له و رستهی بنهجهی من حلال زاده بوون و به پیی یاسانامهی خودا حلال و هاوسه ری یه کتری بوون) نه بو نه عیمیش دیسان له وده به به رزمه وده کراوی دهگیرپته وه: (لم یلق ابواي قط علی سفاح، لم یزل الله ینقلنی من الاصلاب الطیبه الی الارحام الطاهره مصفی مهذباً، لاتشعب شعبتان الا کنت فی خیرهما) (بروانه: رفع الخفا شرح ذات الشفا - تالیف ابن الحاج الانانی الکردي ج/ ۱ ص/ ۶۸).

۱۴۲۱ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَانَ يَسْدِلُ شَعْرَهُ وَكَانَ الْمُشْرِكُونَ يَفْرُقُونَ رُءُوسَهُمْ فَكَانَ أَهْلُ الْكِتَابِ يَسْدِلُونَ رُءُوسَهُمْ وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُحِبُّ مُوَافَقَةَ أَهْلِ الْكِتَابِ فِيمَا لَمْ يُؤْمَرْ فِيهِ بِشَيْءٍ ثُمَّ فَرَّقَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) رَأْسَهُ (الحديث: ۳۵۵۸، طرفاه فی: ۳۹۴۴، ۵۹۱۷) (۱۸۷).

نیبنو عه باس (رمزای خودایان لی بی) فه رمووی: پیغه مبهه (دروودی خودای لی بی) بو هه رشتی که خودا فه رمانی پی نه کردبایه که چونی بکا، هه زی ده کرد که موافقهی خاوهن نامه کان بکا، خاوهن نامه کانیش ده ستووریان و ابوو، قزی خوینیان به ده وری سه ریاندا شوږ ده کرده وه، به لام هاوبه شهیدا که ره کان

(مشرکہکان) دمستووریان وابوو قزى خویانیان له ناومراستی سهریان دا دهکرد به دوو به شهوو لایان دمدا بهم لاو بهولای سهریاند، جا له پیش دا پیغهمبهر (دروودی خودای لی بی) لهسهر دمستووری خاومن نامهکان پیشه سهری خوی شوپ دهکردوه بهبی لهت کردن، بهلام له دواپییدا قزى خوی دهکرد به دوو لهتهوو لای دمدا بهم لاو بهو لای سهریدا). (تاج/۴- ۴۰- ۴۱- ۴۲- ۴۳).

۱۴۲۲- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: لَمْ يَكُنِ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَاحِشًا وَلَا مُتَفَحِّشًا وَكَانَ يَقُولُ إِنَّ مِنْ خِيَارِكُمْ أَحْسَنَكُمْ اخْلَافًا. (الحديث: ۳۵۵۹، اطرافه في: ۳۷۵۹، ۶۰۲۹، ۶۰۳۵) (۱۸۸)

عهدوولای کوری عهمر (رمزی خودایان لی بی) فهرمووی: پیغهمبهر (دروودی خودای لی بی) ههرزه ههرزه گۆنهبوو، دهشی فهرموو: (له ههره باشهکانی نیوهن نهو کهسانهتان که رهمتاریان بهرزو رهوشیتان زور جوان و شیرینه). (تاج/۴ ل/۲۶۱ ف/۱ ز/۹۰ - باسی: رهمتاره شیرینهکانی پیغهمبهر) + (ریاض/۲ ل/۱۶۶ ز/۶۲۵ - باسی: رهوشت جوانی..)

۱۴۲۳- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) اِثْهَا قَالَتْ: (مَا خَيْرَ رَسُولٍ لِلَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بَيْنَ امْرَأَتَيْنِ اِلَّا اخَذَ اَيْسَرَهُمَا مَا لَمْ يَكُنْ اِثْمًا فَاِنْ كَانَ اِثْمًا كَانَ اَبْعَدَ النَّاسِ مِنْهُ وَمَا اَنْتَقَمَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لِنَفْسِهِ اِلَّا اِنْ تُنْتَهَكَ حُرْمَةُ اللَّهِ فَيَنْتَقِمَ لِلَّهِ بِهَا). (الحديث: ۳۵۶۰، اطرافه في: ۶۱۲۶، ۶۷۸۶، ۶۸۵۳) (۱۸۹)

عائیشه (رمزی خودای لی بی) فهرمووی: پیغهمبهر (دروودی خودای لی بی) ههرکاتی خوی بکریه بهسهریشک لهنیوانی دووکارا، که یهکیکیان لهوی تریان ناسانتر بوایه، ههمیشه ناسانه کهیانی ههلهدهبزاردو نهوهی دهکرد بهمهرجی نهو کاره گونا نهبوایه، نهگینا له ههموو کهسا زیاتر لکی دوور دهکوتهوه.

(۱۸۸) اخرجہ مسلم فی الفضائل ، باب: کثرة حیاته ﷺ رقم: ۲۳۲۱ .

(۱۸۹) اخرجہ مسلم فی الفضائل ، باب: مباحثته ﷺ للاثام .. رقم: ۲۳۲۷ .

هەرگیزیش پێغه مبهەر (دروودی خودای لی بی) هه ق و تۆله سه ندنی، که په یوه ندی تایبه تی به خودی خۆیه وه هه بوايه نه یده سه ندو کابرای ده به خشی، مه گه ر که سی هه درو رپی زی شه ریعه تی خودای گه وره و مه زنی بشکاند بایه، نه وه تۆله ی نه وه ی لی ده سه ند) (ریاض ۲/ ل ۱۷۶) (تاج ۴/ ل ۲۷۵ ز ۹۰/ ف ۱۶ - باسی ر هفتاره شیرینه گانی پێغه مبهەر..).

۱۴۲۴ - عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ مَا مَسِسْتُ حَرِيرًا وَلَا دِيْبَاجًا أَلَيْنَ مِنْ كَفِّ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَلَا شِمْتُ رِيحًا قَطُّ أَوْ عَرَفًا قَطُّ أَطِيبَ مِنْ رِيحِ أَوْ عَرَفِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ). (الحديث: ۳۳۵۶۱، طرفه في: ۵۶۹ ت = ۱۱۴۱ ف) (۱۹۱).

نه نه س (رمزای خودای لی بی) هه رمووی: هه رگیز و هه رگیز دهستم له هه یج شتی نه داوه ن نه ناو ریشم و نه دیباج، نه شتی تر، که وه ک ده ست و جهسته ی پێغه مبهەر (دروودی خودای لی بی) ناوا نه رم و شل ناسک نازدار بی، هه رگیزیش بوونی خووشی هه یج شتیکی ترم نه کردوه که وه ک بوونی پێغه مبهەر ناوا خووش بی، ته نانه ت بوونی پێغه مبهەر له بوونی عه نبهرو میسکیش خوشتربوو). (تاج ۴/ ل ۲۵۹ ز ۸۵/ ف ۱).

۱۴۲۵ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَشَدَّ حَيَاءً مِنَ الْعَذْرَاءِ فِي خِذْرِهَا (الحديث: ۳۵۶۲، طرفاه في: ۶۱۰۲، ۶۱۱۹) (۱۹۱).

نه بو سه عیدی خودری (رمزای خودای لی بی) هه رمووی: پێغه مبهەر (دروودی خودای لی بی) بو شه رم و شکو له گه وره کچی ناو په رده به شه رم و شکو تربوو، نه گه ر چه زی له شتی نه بوايه به رویا ده مانزانی که چه زی له و شته نییه). ۱۴۲۵ - وفي رواية: وَأَذَا كَرَّةً شَيْئًا عُرِفَ فِي وَجْهِهِ (۱۹۲).

(۱۹۰) اخرجہ مسلم فی الفضائل، باب: طیب رائحة النبي ﷺ ولین مسه .. رقم: ۲۳۲۰.

(۱۹۱) اخرجہ مسلم فی الفضائل، باب: كثرة حيائه ﷺ رقم: ۲۳۲۰

واتاکه ی له ژماره ی پېشودا رابوورد (بروانه تاج/ ٤ ل/ ٢٦٧ ز/ ٩٠ ف/ ١).
 ١٤٢٦- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: مَا عَابَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) طَعَامًا قَطَّ أَنْ اشْتَهَاهُ أَكَلَهُ وَلَا تَرَكَهُ. (الحديث: ٣٥٦٣، طرفه في: ٥٤٠٩) (١٩٣).

نه بو هورمهیره (رمزای خودای لی بڼ) فهرمووی پېغه مېهر (دروودی خودای لی بڼ)
 هه رگیز خراپه ی له خواردن و نان و ناو نه ده گرت، نه گهر چه زی لی ی بوایه
 ده ی خوارد، نه گهر به دلېشی نه بوایه - وازی لی ده یناو بهس و نهنگ و
 په خنه ی لی نه ده گرت) (ریاض/ ٢ ل/ ٢٥٣ ز/ ١٠١ ز/ ٧٣٦).

١٤٢٧- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَانَ يُحَدِّثُ حَدِيثًا لَوْ عَدَّهُ الْعَادُّ لَاحْصَاهُ (الحديث: ٣٥٦٧، طرفه في: ٣٥٦٨) (١٩٤).

عائیشه (رمزای خودای لی بڼ) فهرمووی: پېغه مېهر (دروودی خودای لی بڼ)
 وا به شینه یو له سهر خو بهروونی و په وانی فهرمایشتی ده فهرموو، نه گهر
 که سی بیویستایه هسه گانی بزمیږی، به ناسانی وشه وشه ده پژه ماردن)
 (تاج/ ٤ ل/ ٢٦١ ز/ ٨٦ ف/ ٢).

١٤٢٧م- وَعَنْهَا قَالَتْ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَمْ يَكُنْ يَسْرُدُ الْحَدِيثَ كَسَرْدِكُمْ (الحديث: ٣٥٦٨، طرفه في: ٣٥٦٧).

عائیشه (رمزای خودای لی بڼ) فهرمووی: پېغه مېهر (دروودی خودای
 لی بڼ) له هسه کردنا، وهك نیوه به په له نه بوو) (تاج/ ٤ ل/ ٢٦١ ز/ ٨٦).
 ١٤٢٨- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ يُحَدِّثُ عَنْ لَيْلَةَ اسْرِيَّ بِالنَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِنْ مَسْجِدِ الْكُعْبَةِ جَاءَهُ ثَلَاثَةُ نَفَرٍ قَبْلَ أَنْ يُوحَى إِلَيْهِ وَهُوَ نَائِمٌ فِي مَسْجِدٍ

(١٩٢) اخرجہ مسلم في الفضائل ، باب: كثرة حياته ﷺ صم/ ٥٨ ص- المترجم .

(١٩٣) اخرجہ مسلم في الاشربة، باب: لا يعيب الطعام، رقم: ٢٠٦٤ .

(١٩٤) اخرجہ مسلم في فضائل الصحابة، باب: فضائل ابي هريرة الدوسي .. رقم: ٢٤٩٣ .

الْحَرَامِ فَقَالَ أَوَلَهُمْ: أَيُّهُمْ هُوَ؟ فَقَالَ أَوْسَطُهُمْ: هُوَ خَيْرُهُمْ وَقَالَ اخِرُهُمْ: خُذُوا خَيْرَهُمْ فَكَانَتْ تِلْكَ، فَلَمْ يَرَهُمْ حَتَّى جَاءُوا لَيْلَةً أُخْرَى فِيمَا يَرَى قَلْبُهُ، وَالنَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) نَائِمَةٌ عَيْنَاهُ وَلَا يَنَامُ قَلْبُهُ وَكَذَلِكَ الْأَنْبِيَاءُ تَنَامُ أَعْيُنُهُمْ وَلَا تَنَامُ قُلُوبُهُمْ فَتَوَلَّاهُ جِبْرِيلُ ثُمَّ عَرَّجَ بِهِ إِلَى السَّمَاءِ. (الحديث: ٣٥٧٠، اطرافه في: ٤٩٦٤، ٥٦١٠، ٦٥٨١، ٧٥١٧) (١٩٥).

ئەنەس (رمزى خودى لى بى) باسى ئەو شەھەرى دەگىرپايەوھە كە پىغەمبەر (دروودى خودى لى بى) لەمەسجىدو لەھەرامەوھە دەپىرئ بۆ شەو رەوى و ئىسرا، فەرەمووى: پىغەمبەر (دروودى خودى لى بى) لە ناو مەسجىدول ھەرام دا خەوتىبوو، لە نىوانى ھەمزەى مامى و جەعفەرى ئامۆزى دا دەبى، ئاگای لە ئىسراو ميعراج نابى، چونكە ھىشتا لەم بارەيەوھە سرووشى بۆ نەھاتىبوو، لەو شەھەردا سى فريشته دىنە ديارى، يەكە ميان دەفەرموى: ئەم سىيانە كامەيان خۆيەتى، واتە: كامەيان موحەممەدە؟ ناوونجىكە يان دەفەرموى: باشەكە يان خۆيەتى، ئەوى تريشيان دەفەرموى: دەى باشە كەيان بىەن بۆ ميعراج بۆ ئاسمان. ئيتەر ئەو شەھە ھەر ئەوھەندە روودەداو ھىچى ترنابى، بەس ئەم گوڤتو گۆيە روودەداو ھىچى تر. ئيتەر پىغەمبەر (دروودى خودى لى بى) لەوكتەدا بەدل وريادەبى و بەچاو دەخەوى، وە دلى پىغەمبەر (دروودى خودى لى بى) ھەميشە وريا بوو، قەت دلى خەوى لى نەدەكەوت، چونكە پىغەمبەرەن ھەموويان ھەروان: بەچاو دەخەون بەلام بەدل وريان! ئيتەر ئەم جارى دواييە، جوبرائيل خۆى سەر پەرشتى گەشتەكە دەكاو، پىغەمبەر بەرپابەرى ئەو دەچى بۆ ئاسمان و دەيبا بۆ ميعراج). (تاج/ ٤/ ل ٢٦٤ ز ٨٨/ ف ١ - باسى: نووستنى پىغەمبەر).

نیشانہ کانی پیغہ مہر ایتھی

۱۴۲۹- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ أَتَى النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بَنَاءً وَهُوَ بِالزُّرَّاءِ فَوَضَعَ يَدَهُ فِي الْإِنَاءِ فَجَعَلَ الْمَاءُ يَتَّبِعُ مِنْ بَيْنِ أَصَابِعِهِ فَتَوَضَّاءُ الْقَوْمُ قِيلَ لَأَنَسٍ: كَمْ كُنْتُمْ؟ قَالَ: ثَلَاثَ مِائَةٍ أَوْ زُهَاءَ ثَلَاثَ مِائَةٍ. (الحديث: ۳۵۷۲، طرفه فی: (۱۳۰=۱۶۹ ف، بهرگی یه کهم لاپه ره: ۱۵۴) (۱۹۶).

ئهنهس (رمزی خودی لی بی) فهرمووی: پیغہ مہر (درویدی خودی لی بی) خوئی و هاوریکانی له زه وراء بوون، که شوینیک بوو له ناو بازار ی مه دینه دا، حاجه تیکیان بو ی هی نا، دهستی تی خست، نیتر خو ش خو ش ناو له نیوانی په نجه کانیه وه، وه ک کانی، له سه ر شیوه ی موعجیزه هه ل دهقولا، نیتر بیا وه کان هه موویان ده سنو یژیان له و ناوه گرت، فه تاده (رمزی خودی لی بی) فهرمووی: گوتم به ئهنهس: نیوه چه ن کهس ده بوون که ده سنو یژیان گرت له و ناوه؟ فهرمووی: سا سه د کهس بووین. یا فهرمووی: پیغم و ابو و دهوری سا سه د کهس ده بووین). (تاج/ل ۴/۳۳۳ ز/۱۰۴ ف/۱ - باسی موعجیزه کانی پیغہ مہر).

۱۴۳۰- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كُنَّا نَعُدُّ الْآيَاتِ بَرَكَةً وَاتَّمَّ نَعْدُوْنَهَا تَخْوِيفًا كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي سَفَرٍ فَقُلَّ الْمَاءُ فَقَالَ اطْلُبُوا فَضْلَةً مِنْ مَاءٍ فَجَاءُوا بِبَنَاءٍ فِيهِ مَاءٌ قَلِيلٌ فَادْخُلْ يَدَهُ فِي الْإِنَاءِ ثُمَّ قَالَ حَيَّ عَلَى الطَّهْرِ الْمُبَارَكِ وَالْبَرَكَةُ مِنَ اللَّهِ فَلَقَدْ رَأَيْتُ الْمَاءَ يَتَّبِعُ مِنْ بَيْنِ أَصَابِعِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَلَقَدْ كُنَّا نَسْمَعُ تَسْبِيحَ الطَّعَامِ وَهُوَ يُؤْكَلُ. (الحديث: ۳۵۷۹) (۱۹۷).

(۱۹۶) اخرجہ مسلم فی الفضائل ، باب: فضائل النبی (صلی اللہ علیہ وسلم) (عینی

/۱۶ص۱۱۸) - المترجم .

(۱۹۷) لم یوافقہ مسلم علی تخریج حدیث ابن مسعود : (کنا نعد الايات بركة)

فتح/۷ص۳۴۶ ط. ج - خاتمة کتاب المناقب) - المترجم .

عبدالولای کوری مه سعوود (رمزای خودای لی بی) فہرمووی: ئیمہ جاران
 بہ سہرینکی پیغہ مہر (دروودی خودای لی بی) پروودانی نیشانہ و علامات و
 خہ واریقمان بہ پیت و فہر دادہنا، کہ چی ئیوہ شتی وا بہ ہہرہ شہ و گورہ شہ
 دا دہنن، جارئ لہ سہ فہرکا لہ گہل پیغہ مہر دا بووین، ناو ہاتہ کہمی
 فہرمووی (دروودی خودای لی بی) (چوڑئ ناو پیداکہن، جا حاجہ تیکیان ہیئا کہمی
 ناوی تیا بوو، پیغہ مہر (دروودی خودای لی بی) دہستی کرد بہ ناو حاجہ تہ کہداو،
 فہرمووی: (فہرموون وەرن بۆسەر ئەم ئاوە پاکە فەردارە، پیت و فہرو
 پیروزیش لہ سہر خودا) ئیتر بہ چاوی خوُم دیم کہ ناوہ کہ لہ نیوانی
 بہنجہکانیہ وہ ہل دہ قولاً!! ئیتر جہ ماومرہ کہ دہستیان کردبہ ناو بردن و
 دہسنوئژ گرتن لیئ و ہہر کہ سہیان بہشی پیویستی خوئی ناوی برد. وەگہئ
 جار گویمان لہ خوار دہ مہنی دہبوو، لہ کاتی دانانی لہ خزمہتی پیغہ مہر دا،
 بوخواردن، بہ زمانی حال و بہ زمانی گوتن، تہ سبیحاتی خودای دہکرد، وەک
 ئەوہ بہ شیوہیہ کی رەوان و ئاشکراو بیستراو دہیگوت: سبحان اللہ و بحمدہ:
 پاکی و پیروزی ہہر بو خودایہ و ہہروا سوپاس و ستایش). (تاج: ۴/ ل ۳۴۵/ ز
 ۱۰۷/ ژ ۱/).

۱۴۳۱ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)
 قَالَ لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تُقَاتِلُوا قَوْمًا نَعَالُهُمُ الشَّعْرُ وَحَتَّى تُقَاتِلُوا الثُّرَكَ صِغَارَ الْأَعْيُنِ
 حُمْرَ الْوُجُوهِ ذُلْفَ الْأَنْوَافِ كَأَنَّ وُجُوهُهُمْ الْمَجَانُ الْمُطْرَقَةُ. (الحديث: ۳۵۸۷،
 طرفہ فی: ۱۲۰۳ ت = ۲۹۲۸ ف) = ۱۲۰۳ تجرید البخاری = ۲۹۲۸ ژمارہی
 فہرموودہ کہ لہ فہ تحولباریدا.

وَتَجِدُونَ مِنْ خَيْرِ النَّاسِ أَشَدَّهُمْ كَرَاهِيَةً لِهَذَا الْأَمْرِ حَتَّى يَقَعَ فِيهِ وَالنَّاسُ
 مَعَادِنٌ خِيَارُهُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ خِيَارُهُمْ فِي الْإِسْلَامِ (الحديث: ۳۵۸۸، طرفہ فی:
 ۱۳۸۹ ت = ۳۴۹۳ فتح).

وَلَيَاتَيْنِ عَلَى أَحَدِكُمْ زَمَانٌ لَّانِ يَرَانِي أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ أَنْ يَكُونَ لَهُ مِثْلُ أَهْلِهِ وَمَالِهِ (الحديث: ۳۵۸۹) (۱۹۸).

فهرموده‌ی یه‌که‌م له ژماره: ۱۲۰۳، له ته‌جریده که دا رابوورد به ته‌واوی فهرموده‌ی دووهمیش له ژماره: (۱۳۸۹ ات = ۳۴۹۶ ف) دا، رابوورد. فهرموده‌ی سییه‌میش له تاج دا ئاواپه:

ئەبوه‌ره‌یره (رمزی خودی لـ بـ) فهرمووی: پیغه‌مبهر (دروودی خودی لـ بـ) ده‌فهرموئ: (به‌وکه‌سه که گیانی موحه‌مه‌دی به ده‌سه، که خۆی که‌سی هه‌موو که‌سه، ئیوه ده‌که‌ونه رۆژگاریکی واوه، هه‌زده‌که‌ن که سه‌رو مائی خۆتان به‌خت بکه‌ن و له باتی ئه‌وه یه‌که دم من ببینن). (تاج/۴ ل/۲۵۲ ز/۸۱ ف/۱۲- باسی: گه‌وره‌یی پیغه‌مبهر).

پاشه و شیکردنه‌وه:

زۆرجار پیغه‌مبهر (دروودی خودی لـ بـ) گوفتو گۆو ناخاوتنه‌که‌ی ئارپاسته‌ی هاوړپیکانی خۆی ده‌کا، به‌لام مه‌به‌ستی نه‌وه‌و وه‌چه‌ی ئه‌وانه، که له پاش چه‌ندین سه‌ده‌و چه‌رخ دین. جا لی‌ره‌دا پرسته‌ی: (ئیه‌وه ده‌که‌ونه رۆژگاریکی واوه... تاد) ئه‌م دوو واتاپه هه‌ل ده‌گرئ:

- ۱- هاوړپیکانی پیغه‌مبهر، له‌پاش ومفاتی پیغه‌مبهر ئه‌م ئاواته ده‌خوازن.
- ۲- هه‌موو موسو‌لمانئ، له هه‌موو سه‌رده‌می‌کا، ئاواتی ئه‌وه‌یه که به‌سه‌رو مال و که‌سوکار، چاوپیکه‌وتنی هه‌زرم‌ت بکړئ.

۱۴۳۲- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: (لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تُقَاتِلُوا خُوزًا وَكَرْمَانَ مِنَ الْأَعَاجِمِ حُمَرَ الْوُجُوهِ فُطَسَ الْأَثُوفُ صِغَارَ الْأَعْيُنِ وَجُوهُهُمُ الْمَجَانُ الْمَطْرَقَةُ نِعَالُهُمُ الشَّعْرُ) (الحديث: ۳۵۹۰، طرفه في: ۱۲۰۳ ت= ۲۹۲۸ ف) (۱۹۹).

نهبو هورهیره (رمزی خودای لی بی) فهرمووی: پیغهمبهری (برودی خودای لی بی) دهمهرمووی: (قیامت ههئناسی ههتا کوشتاری خوزستان و ولاتی کرمان نهکهن، که دوو ولاتن له خاکی عهجهه، دانیشتووهدکانیان دهمو چاویان سوورو لووت فسو چاو وردیلهن، پروویان خرپن و گوشتنه، ریک وهک قهئغانی بهسیرمه ی زئی، سیرمه ریژ کرابیو، قات له بان قات جووت به قی کرابی، پیلاویان لهمووه). (تاج/ ۱۰/ ل ۲۵۹/ ز ۹۹/ ف ۲- نیشانهکانی قیامت).

۱۴۳۳- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُهْلِكُ النَّاسَ هَذَا الْحَيُّ مِنْ قُرَيْشٍ قَالُوا: فَمَا تَأْمُرُنَا؟ قَالَ: لَوْ أَنَّ النَّاسَ اعْتَرَلُوهُمْ. (الحديث: ۳۶۰۴، طرفاه في: ۳۶۰۵، ۷۰۵۸) (۲۰۰).

نهبو هورهیره (رمزی خودای لی بی) فهرمووی: پیغهمبهری خودا (برودی خودای لی بی) فهرمووی: (نهم چینهی نهم خهلکه، نهم تیرمیه له هوژی قوردهش به ههتاردهتیاں دهبات) عهرزیان کرد، جا نهی پیغهمبهری خودا، لهه باردهیهوه ههرمانت بهچییه؟ فهرمووی: (کاشکی نهو خهلکه تیکهلی یان نهکرد نایه).

پاقه و شیکردنهوه:

زاناکان دهمهرموون: مهبهست لهه تیرمیه خیللی بهنی نومهیییه، که بهیهزیدی کوری موعاوییه دهستیان پی کرد، له سالی شهستی کۆچییهوه ههتا

(۱۹۹) راجع هامش رقم: ۱۲۰۳ تجرید = ۲۹۲۸ فتح = ج / ۳ ل - ۳۲۵ - المترجم .

(۲۰۰) اخرجه مسلم في الفتن و اشراط الساعة ، باب: لاتقوم الساعة حتى يمز الرجل

بقبر الرجل .. رقم: ۲۹۱۷ .

دهوری سهدو سیی کؤچی=۶۸۰ز. خه لافه تی په زیدی کوری موعاوییه، هه تا (۷۴۴ز). خه لافه تی مه پروانی دووهم ناسراو به حیمار، واته: گویریز.

۱۴۳۴ - وعنه فی روایه قال: سَمِعْتُ الصَّادِقَ الْمَصْدُوقَ يَقُولُ هَلَاكَ أُمَّتِي عَلَى يَدَيِّ غِلْمَةٍ مِنْ قُرَيْشٍ فَقَالَ مَرْوَانُ: غِلْمَةٌ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ إِنَّ شَيْئًا إِنَّ أَسْمِيَهُمْ بَنِي فَلَانٍ وَبَنِي فَلَانٍ. (الحديث: ۳۶۰۵، طرفه فی: ۱۴۳۳ ات= ۳۶۰۴ ف) (۲۰۱).

دیسان فهرمووی له گپرا نه وهیه کا: به گوچه که ی خوّم له زاری پیرۆزی پیغه مبهرم ژنه وتوو، که خو ی راستگو یه و خودایش راستی پاکوتوو، دهیغه رموو: (گه ل من به دهستی دهستی که ده پرووتی هه رزه کاری هه رزه پته ری له ناو ده چن، که له هۆزی قورده یشن). مه پروانی کوری که که میش کوتی: به له عه نه تی خودا بن چۆن هه رزه کاریکن! نه بو هورمه رپه یش فهرمووی: نه گهر هه رزه که ی دهسته دهسته ناویان ناشکرا ده که م، که له فیساره هۆزو له فلانه به ره بابن!). (بر: تاج/ ۱۰ ل/ ۲۳۲ ز/ ۲ ز/ ۹۰ - سه رده تای بهر پابوونی فهرته نه کان).

پاشه و شیکردنه وه:

له راستیدا له هه موو سه رده میکا نه مجۆره لاوه هه رزانه هۆی سه ره کی سه ر تیاچوونی هه موو نه ته وه و گه لیکن، چونکه سه رکه ش و توند ره و بئ نه زموونن، هه موو شتئ به خود سه ری و مله وری و که له گایی ده که ن، قور به سه ر نه و مله ته ی جلّه و ی کاری و سه رنویشتی بکه ویتته ده ست نه م ده مروو ته هه رزه و هه رزه گۆیا نه، که عه قله کویتی خۆیان رابه رو مامۆستایانه، سه رنه جام چه واشه ده بن و شت به پیچه وانه وه ده بینن و هه ق به ناهه ق ده زانن و، گالته یان به ئایین و ره وشتی به رزو بیروباوه ری جوانی پیشینان دئ، ده بن به کۆیله و گۆئ له مشتی هه وه سبازی و نارموزو به رستی، جگه له که یف و

سهماو مهی و بادو زړه ی پارو باومشی یارو (بېك و نيك) هیچی تر به زیان نازان، وهك قورنانی پېرؤز دمه رموی: ﴿یعلمون ظاهرا من الحیوة الدنیا وهم عن الاخرة هم غافلون﴾ الروم - ۷/۳۰. واته: تهنیا له پړواله تی زیانی جیهان تیددگه نو بی ناگان له زیانی بالای دوا روؤ.

جیگه ی داخه به چاوی سمر به رای ی نه م جینه بی دینه منالکاره ولات ویرانکاره، له کوردستانی نازیزی خوشمان دا دهبینم، به لام پشت به پر حمه تی خودا کوردستان هه میسه خودا ده پیاړیزی، وهه تا نزیکی قیامت مه لبه ندی به خشی نووری قورنن و قه لاولانه ی مه لا و نه هلی دین دمبی، له نه هلی دل م بیستوو: که نیسلام له چیاکانی کوردستان ناوا نابی، هه تا له چیاکانی مه ککه و مه دینه ناوا نه بی.

۱۴۳۵ - عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ يَقُولُ كَانَ النَّاسُ يَسْأَلُونَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنِ الْخَيْرِ وَكُنْتُ اسْأَلُهُ عَنِ الشَّرِّ مَخَافَةَ أَنْ يُذَرِّكَنِي فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَا كُنَّا فِي جَاهِلِيَّةٍ وَشَرٌّ فَجَاءَنَا اللَّهُ بِهَذَا الْخَيْرِ فَهَلْ بَعْدَ هَذَا الْخَيْرِ مِنْ شَرٍّ؟ قَالَ: نَعَمْ. قُلْتُ: وَهَلْ بَعْدَ ذَلِكَ الشَّرِّ مِنْ خَيْرٍ؟ قَالَ: نَعَمْ، وَفِيهِ دَخَنٌ. قُلْتُ: وَمَا دَخْنُهُ؟ قَالَ: قَوْمٌ يَهْدُونَ بِغَيْرِ هَدْيٍ يَعْرِفُ مِنْهُمْ وَتُنْكِرُ. قُلْتُ: فَهَلْ بَعْدَ ذَلِكَ الْخَيْرِ مِنْ شَرٍّ؟ قَالَ: نَعَمْ دُعَاءٌ عَلَى أَبْوَابِ جَهَنَّمَ مَنْ أَجَابَهُمْ إِلَيْهَا قَذَفُوهُ فِيهَا فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ صِفْهُمْ لَنَا، قَالَ: هُمْ مِنْ جِلْدَتِنَا وَيَتَكَلَّمُونَ بِأَلْسِنَتِنَا قُلْتُ: فَمَا تَأْمُرُنِي أَنْ أَذَرِّكَنِي؟ ذَلِكَ قَالَ: تَلْزُمُ جَمَاعَةَ الْمُسْلِمِينَ وَأَمَامَهُمْ قُلْتُ: فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُمْ جَمَاعَةٌ وَلَا أَمَامٌ؟ قَالَ: فَاعْتَزِلْ تِلْكَ الْفِرْقَ كُلَّهَا وَلَوْ أَنْ تَقُصَّ بِأَصْلِ شَجَرَةٍ حَتَّى يُذَرِّكَكَ الْمَوْتُ وَأَلْتَ عَلَى ذَلِكَ. (الحديث: ۳۶۰۶، طرفاه في: ۳۶۰۷، ۷۰۸۴).

(الحديث: ۳۶۰۷، طرفه في: ۳۶۰۶) (۲۰۲)

حوزمیفه‌ی گوری یه‌مان (رمزای خودی لی بی) فه‌رمووی: مه‌ردوم له باره‌ی چاکه‌و خیره‌وه، له پیغه‌مبه‌ری خۆشه‌ویستیان دمپرسی، به‌لام من له‌باره‌ی شه‌رو خراپه‌ وه لیم دمپرسی، مه‌ بادا تووشم ببی. جا عه‌رزیم کرد: قوربان! نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! خۆت دمزانی، ئیمه‌ له‌سه‌رده‌می نه‌زانی دا له‌ حالیکه‌ی خراپدا بووین، ئیستا که‌یش خودا دمرووی خیری لی کردووینه‌ته‌وه‌و که‌وتووین به‌سه‌ر ئهم خیره‌و خۆشییه‌دا، جا ئایا له‌پاش ئهم خیره‌ شه‌ری تر دمبی؟ فه‌رمووی: (به‌ئی)، گوتم: نه‌ی باشه‌ له‌ پاش ئه‌وشه‌ره‌ خیری تر دی؟ فه‌رمووی: (به‌ئی)، به‌لام لیخن و دوو که‌لاوییه‌). گوتم: قوربان! لیکه‌ی و ته‌ماویه‌که‌ی چیه‌؟ فه‌رمووی: (کۆمه‌لی په‌یدا ده‌بن، به‌ شیوه‌یی رابه‌ری ئه‌و خه‌لکه‌ ده‌که‌ن، که‌ دووره‌ له‌ رابه‌ری و رینمایی ئایینی منه‌وه، شت تیکه‌ل و پیکه‌ل ده‌که‌ن: کاری شه‌ری و کاری بی شه‌ریی یان لی دمبینی) گوتم: باشه‌ له‌ پاش ئهم خیره‌ دوو که‌لاوییه‌، خراپه‌ی تر دمبی؟ فه‌رمووی: (به‌ئی)، کۆمه‌لانی په‌یدا ده‌بن، له‌ دمرگای دۆزه‌خ دا وه‌ستاون، په‌یتا په‌یتا و کۆمه‌ل کۆمه‌ل خه‌لکه‌ له‌پێ دمرده‌که‌ن و به‌ره‌و دمرگاکانی دۆزه‌خ راپێچیان ده‌که‌ن، هه‌ر که‌سا به‌گۆی یان بکا، هه‌ری ده‌ده‌نه‌ ناوی). هه‌رزیم کرد: قوربان! ناویشانی ئه‌مانه‌مان پێ بفه‌رموو؟ فه‌رمووی:

(به‌ناو، به‌دیمه‌ن له‌ خۆمانن، به‌زمانی خۆمان ده‌دوین) گوتم: باشه‌، من یا هه‌ر موسوڵمانی که‌وته‌ ئه‌و سه‌رده‌مه‌، فه‌رمانت به‌چیه‌ پێی؟ فه‌رمووی: (لایه‌نی کۆمه‌لی موسوڵمانان و پێشه‌وا‌ی ئه‌وان بگره‌) گوتم: نه‌ی نه‌گه‌ر نه‌کۆمه‌ل و نه‌پێشه‌وا‌یان هه‌بوو چۆن؟ فه‌رمووی: (له‌ و تیپانه‌ له‌ هه‌موویان کلاو که‌ناربه‌ ته‌نانه‌ت نه‌گه‌ر هه‌ر چارمه‌ نه‌بوو، باوه‌ش بکه‌به‌ قه‌دی شیخه‌لیکاو، له‌ بن داریکا بۆ خۆت ستار بگره‌، هه‌تا دوور له‌وان له‌سه‌ر ئه‌و حاله‌ مردن ده‌گاته‌ فریات!). (تاج/۳ ل/۲۸۰ ز/۱۰۵ - به‌گۆیکردنی فه‌رمانه‌وا).

١٤٣٦- عن عليّ (رضي الله عنه) اذا حدّثتكم عن رسول الله (صلى الله عليه وسلم) حديثاً فوالله لان آخر من السماء احب الي من ان اكذب عليه واذا حدّثتكم فيما بيني وبينكم فان الحرب خدعة وائي سمعت رسول الله (صلى الله عليه وسلم) يقول سيخرج قوم في آخر الزمان اخداث الاسنان سفهاء الاحلام يقولون من خير قول البرية لا يجاوز ايمانهم حناجرهم يمرقون من الدين كما يمرق السهم من الرمية فائتما لقيتموهم فاقتلوهم فان في قتلهم اجرا لمن قتلهم يوم القيامة. (الحديث: ٣٦١١، اطرافه في: ٥٠٥٧، ٦٩٣٠) (٢٠٣).

پيشهوا عهلى (رمزى خودى لى بى) فهرمووى: كاتى فهرموودهى پيغه مبهرتان بؤ بگيرمهوه، نهوهم پى خوشره كه له ناسمانهوه بهر بيمهوهو بهراش بهراش بيم، ههتا نهوه خوانه خواسته درؤ به دم پيغه مبهردهوه ههلبهستم، كاتيكيش باسى نيوانى خويمان و خوئانتان بؤ بكهم، نهوه دياره كه جهنگ فريودا نهوه، شهر به درؤ و هاشهوه هووشه دهبريتهوه، شتى وا له كاتى وا دا ريگهه پى دراوه! جا لهم پروانگهيهوهوه لهم بيرو باومردهوه، پيتان رادهگيههنم، كه من بهگوئى خوؤم، لهزارى پيرؤزى پيغه مبهرم بيستووه، كه دهيفهرموو: (له ئاخر زهمانا، كؤمهلى پهيذا دهبن، پروپاگهنده بهناوى ئيسلامهوه بؤ خويمان بلاو دهكه نهوه، وهك خهوا ريجهكان دهيانگوت: لاحكم الله، نهمانه نيشانهيان نهوهيه منال و توالن، ههلهشهوه پهلهشهوه ههرزه و نهفامن، بؤ هسه داناميئن، بهقسه بى كهس وهك نهوان قسهه باش ناكا، قورئان دهخوينن، دم له فهرموودهى پيغه مبهرم دهكوتن، بهلام نهمان ههر بهدهم موسولمانن.. باومرپان له گهروويان رمت نابى و ئيسلام وهك خوئى لهناو دليانا نهچهسپيوه. وهك چؤن تيرى كه نيشان دهسمى، خيرا لكى دمردهچى، نهوانيش ئاوا به تره بيانوويى، به بهرز كردنهوهى دروشمى راست و دروست بؤ مبهستى نارهوا، نهوانيش ئاوا خيرابهه جوړه مههانهيه له ئايين دمردهچن و له ئيسلام پاش

گهز دهمنه وه، جا له ههر لاه ههر کوئ تووشی نهوانه بوون و بهر هه ویلتان کهوتن، بوارمیان مه دهن و بیانکوژن، به راستی کهسی یهکی لهوانه بکوژی له رۆژی قیامه تدا پاداشتی گه وهری بۆههیه). (بپر: تاج/ ۲ ل/ ۲۳۰ ز/ ۸۸ - حوکمی و مرگه راوله دین و وناژاوه گیروو..) + (تاج/ ۵ ل/ ۲۸۸ ه/ ۹ ز/ ۷۸).

پاڤه و شیکر نه وه:

نهم جوړه چین و تاقمانه، چین و تاقمه یهکی تایبه تی نین، وهله زۆر کات و سهردهم دا سهریان هه ل داوه و سهرهه ل ددهن، به لام دیاری کردنی نه مانه و کوشتنیان هه روا کاریکی ناسان نییه، له بهر نه وه بۆ ئیمه مانان دهست لی نه دانیان باشتره نابیلهم رۆژگاری نه مپۆدا، رهشه خه لک شتیوا نه نجام بدهن و خه لک بکوژن و نهم جوړه فهرموودانه بکهن به مه هانه و بیانوو، مه بهست لهم جوړه فهرمانانه و جئ به جئ کردنیان نه ته وهی ئیسلام و قازی و موفتی و کار به دهستانه نه ک رهشه خه لک و تاک تاکی خه لک.

۱۴۳۷ - عَنْ خَبَابِ بْنِ الْأَرْتِّ قَالَ: شَكَوْنَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَهُوَ مُتَوَسِّدٌ بُرْدَةً لَهُ فِي ظِلِّ الْكَعْبَةِ فَقُلْنَا لَهُ: أَلَا تَسْتَنْصِرُ لَنَا أَلَا تَدْعُو اللَّهَ لَنَا: فَقَالَ: كَانَ الرَّجُلُ فِيمَنْ قَبْلَكُمْ يُحْفَرُ لَهُ فِي الْأَرْضِ فَيُجْعَلُ فِيهَا فَيَجَاءُ بِالْمِنْشَارِ فَيُوضَعُ عَلَى رَأْسِهِ فَيُشَقَّ بِائْتِنٍ، وَمَا يَصُدُّهُ ذَلِكَ عَنْ دِينِهِ وَيُمَشِّطُ بِأَمْشَاطِ الْحَدِيدِ مَا دُونَ لَحْمِهِ وَمِنْ عَظْمٍ أَوْ عَصَبٍ فَمَا يَصُدُّهُ ذَلِكَ عَنْ دِينِهِ وَاللَّهُ لَيَتِمَّنَّ هَذَا الْأَمْرَ حَتَّى يَسِيرَ الرَّائِبُ مِنَ صَنْعَاءَ إِلَى حَضْرَمَوْتَ لَا يَخَافُ إِلَّا اللَّهَ وَالذُّبَّ عَلَى غَنَمِهِ وَلَكِنَّكُمْ تَسْتَعْجِلُونَ (الحديث: ۳۶۱۲، طرفاه في: ۳۸۵۲، ۶۹۴۳) (۲۰۴).

خه بیایی کوری نه رهت (روژای خودی لی بی) فهرمووی: پیغه مبهه (دروودی خودی لی بی) له سیبه ری که عبه دا، له سهه ر عاباکه ی خو ی شانی دادابو، سکالامان له

خزमे تیا کرد و عه رزمان کرد: قوربان! بؤ داوای کۆمه کی و سه رکه وتنمان بؤ ناکه ی، بؤ له خودا نا پار پیتیه وه بۆمان! فه رمووی: (له نه ته وه گانی پیش ئیوه پیاوی خواناسی وا هه بوو، چالیان له زه ویدا بؤی هه ل ده گهن و تیان ده خست و ئینجا مشاریان ده هیئاو له سه رته وقی سه ری دایان دمناو به مشار دوو له تیان ده کردو به شه قه مشار شه قیان ده کرد، هیشتا به وهش وازی له ئایینی خۆی نه ده هیئا، وه خاوهن باومرپی قایمی وه هابوو به که لکیت و شانهی ئاسنین رنه یان ده کردو ده یان دا له شانهو رنهو، پۆستو رگ و ریشه و ئیسک و پروسکیان هه نجن هه نجن ده کرد، هیشتا به وهیش ده ستی له ئایینی خۆی هه ل نه ده گرت، که چی ئیوه به په له ن له کاره که، ده سا به خودا، خودا ئه م ئایینی ئیسلامه به نه نجام ده گه یه نی و سه ری ده خا، ته نانته له سی به ری ئیسلام دا ئه من و ئاسایش و ا په ره ده سی نی و رگ و ریشه دا ده کوتی و، دنیا وا ئه مین و هیمن ده بیته وه، سوار به ته نها خۆی له سه نه اوه به ته نیا سواره دهر و بؤ چه زرده هوت، له خودا نه بی له که سی تر نا ترسی، مه گه ر ترسی گورگی هه بی که بنیته رانه که ی! وه لی وا دیاره که ئیوه له نیشه که به په له ن). (تاج/ ۴/ ل/ ۳۶۴ ز/ ۱۱۲ ف/ ۲- موعجیزه گانی پیغه مبه ر).

۱۴۳۸- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) افْتَقَدَ ثَابِتَ بْنَ قَيْسٍ فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنْ أَعْلَمْتُ لَكَ عِلْمُهُ فَأَتَاهُ فَوَجَدَهُ جَالِسًا فِي بَيْتِهِ مُنْكَسًا رَأْسَهُ، فَقَالَ: مَا سَأَلْتُكَ؟ فَقَالَ: شَرٌّ. كَانَ يَرْفَعُ صَوْتَهُ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَدْ حَبَطَ عَمَلُهُ وَهُوَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ فَأَتَى الرَّجُلُ فَاخْبَرَهُ أَنَّهُ قَالَ كَذَا وَكَذَا فَرَجَعَ الْمَرْءُ الْآخِرَةَ بِبَشَارَةِ عَظِيمَةٍ فَقَالَ اذْهَبْ إِلَيْهِ فَقُلْ لَهُ إِنَّكَ لَسْتَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ وَلَكِنْ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ). (الحديث: ۳۶۱۳، طرفه في: ۴۸۴۶ (۲۰۵)).

ئەنەسى كۆرى مالېك (رمزى خودى لى بى) گوتى: جارى پېغەمبەر (درودى خودى لى بى) پرسىياري لىە حالى سابىتى كۆرى قەيس كىردو لىە ھەوالى ئەوى پرسى پىاوى كەسەعدى كۆرى موعاز بوو ھەرمووى: قوربان! ھەرنىستە من ھەوالى ئەوت بو دىزانم، جارىشت بەشوىنىدا تەماشاي كىرد وا لىە مالىھە كىزو مات سەرى داخستوو و دانىشتوو، سەعد پىى دەلى: ئەى سابىت! ئەو ھە چىتە بو وادەكەى؟ دەلى: خراپ لى قەوماو، ھەرجى كىردەوى باشم ھەيە ھەموویم بە فىرۇ داناو، بوخۇم بووم بە دۆزەخى، بى وىلىم لىە خىزمەت ھەزەرتدا كىردوو ھە پاداشى باشم بەزايە چوو، چونكە من پىاوىكى دەنگ گەورەم و كە لىە خىزمەتى ھەزەرتدا قەسەدەكەم، دەنگەم لىە دەنگى ئەو بەرزەرتە خودايش ھەرموویەتى: ﴿لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ﴾ دەنگتان سەر دەنگى پېغەمبەر نەكەوى. ئەو ھە بەر ئەومىە كە وامات و دامام! جا سەعد ھاتەو بو خىزمەتى ھەزەرت و داستانەكەى قەيسى بۆيگىراپەو. ھەزەرت (درودى خودى لى بى) ھەرمووى: ئەى سەعد! بچۆرەو بو لای سابىت و موژدەى بىدەرى: كە تو دۆزەخى نىت، بەلكو بە پېچەوانەو تو بەھىتىت! (تاج/۷ ل/۱۵۰ ز/۳۲ - سوورەتى حوجورات).

۱۴۳۹ - عَنْ الْأَبْرَاءِ بْنِ عَازِبٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: (قَرَأَ رَجُلٌ الْكَهْفَ وَفِي الدَّارِ الدَّابَّةُ فَجَعَلَتْ تَنْفِرُ فَلَمَّا فَازَا ضَابَّةٌ أَوْ سَحَابَةٌ غَشِيَتْهُ فَذَكَرَهُ لِلنَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ اقْرَأْ فُلَانُ فَأْتَهَا السَّكِينَةُ نَزَلَتْ لِلْقُرْآنِ أَوْ تَنَزَّلَتْ لِلْقُرْآنِ) (الحديث: ۳۶۱۴، طرفاه في: ۴۸۳۹، ۵۰۱۱) (۲۰۶).

بەرائى كۆرى عازىب (رمزى خودى لى بى) ھەرمووى: جارى پىاوى كە ئوسەيدى كۆرى حوزەيربوو، (رمزى خودى لى بى) لىەمالەو ھەزەرتان دەخوینى، لىەوكاتەدا ماينەكەى لىە لایەو بەدوو كۆرىس بە سرا بوو، لىەكاتى ھەزەرتان

خویندنه که دا په له هه وړی د دما به سه ریاو، دهیگریته ناوو دهست دهکا به
 گر خوار دن به دهو ریا و لیی نریک ده بیته وه، ماینه کهیشی که نه مه دهینی سلی
 لی دهکا و هه ل دهسله میته وه، نه ویش دهلی، خواپه! به بی وهی و به سه لامه تی،
 جا بو به یانی هاته لای پیغه مبه ر (دروودی خودی لی بی) وه نه مه ی بو ی گیرایه وه.
 فهرمووی (دروودی خودی لی بی): (نه وه نارامی و فریسته ی ناسایش بوون، له بهر
 خاتری قورنانه که داباریون، که واته نه ی نوسه ید! له قورنن خویندن
 به ردهوام به و هه میسه هه لی و بقو زه ره وه). (تاج/ ۵ ل/ ۲۹۲ ز/ ۸۰ ف/ ۱ +
 ریاض/ ۳ ل/ ۸۰۸ ز/ ۸۰ ف/ ۵).

۱۴۴۰ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)
 دَخَلَ عَلَى اِغْرَابِيٍّ يُعَوِّدُهُ قَالَ وَكَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) اِذَا دَخَلَ عَلَى
 مَرِيضٍ يُعَوِّدُهُ قَالَ: لَا بَأْسَ طَهُورٌ اِنْ شَاءَ اللَّهُ فَقَالَ لَهُ: لَا بَأْسَ طَهُورٌ اِنْ شَاءَ اللَّهُ
 قَالَ: قُلْتُ: طَهُورٌ كَلَّا بَلْ هِيَ حُمَّى تَفُورُ اَوْ تَثُورُ عَلَى شَيْخٍ كَبِيرٍ تُزِيرُهُ الْقُبُورَ فَقَالَ
 النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): فَنَعَمْ اِذَا. (الحديث: ۳۶۱۶، اطرافه في: ۵۶۵۶،
 ۵۶۶۲، ۷۴۷۰) (۲۰۷).

ثیبنو عه عباس (رمزی خودایان لی بی) فهرمووی: جاری پیغه مبه ر (دروودی خودی لی
 بی) چوو بو سهردانی پیاوړکی عه ربی دهسته کی نه خو ش، که سهر خو ش لی کرد
 فهرمووی: (قهیدی نیه، خودا چه زکا که فارمتی گونا هه و پاکه وه که ری گونا هه).
 پیاوه کهیش گوتی: نه خیر، وهک تو ده لیی نه مه که فارمت نییه، به شکوو نه مه
 له رزوتایه، نه م پیره نیختیاره هه ل ده چو قین و له کو لی نابیته وه تا نه یخاته ناو
 گوړ وانیه. پیغه مبه ریش (دروودی خودی لی بی) فهرمووی: (که واته وهک خو ت ده لییت
 با وایی) نیر کابرا بو سبه نیی مرد و منی شان ه ی پیغه مبه رایتی پیغه مبه ر (دروودی
 خودی لی بی) ده رکه وت). (تاج/ ۴ ل/ ۸۵ ز/ ۵۶ ف/ ۲).

(۲۰۷) لم یوافقہ مسلم علی تخریج حدیث ابن عباس (شیخ کبیر وبه حمی تفور)
 خاتمة کتاب المناقب ج/ ۷ ص ۲۴۶ ط.ج. - المترجم .

۱۴۴۱- عَنْ اَنَسٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ كَانَ رَجُلٌ نَصْرَانِيًّا فَاسْلَمَ وَقَرَأَ الْبَقْرَةَ وَالْ عِمْرَانَ فَكَانَ يَكْتُبُ لِلنَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَعَادَ نَصْرَانِيًّا فَكَانَ يَقُولُ مَا يَذَرِي مُحَمَّدًا اِلَّا مَا كَتَبْتُ لَهُ فَاَمَاتَهُ اللهُ فَدَفَنُوهُ فَاصْبَحَ وَقَدْ لَفَظَتْهُ الْاَرْضُ فَقَالُوا: هَذَا فِعْلٌ مُحَمَّدٍ وَاصْحَابِهِ لَمَّا هَرَبَ مِنْهُمْ نَبَشُوا عَنْ صَاحِبِنَا فَالْقُوهُ فَحَفَرُوا لَهُ فَاعْمَقُوا فَاصْبَحَ وَقَدْ لَفَظَتْهُ الْاَرْضُ فَقَالُوا: هَذَا فِعْلٌ مُحَمَّدٍ وَاصْحَابِهِ نَبَشُوا عَنْ صَاحِبِنَا لَمَّا هَرَبَ مِنْهُمْ فَالْقُوهُ فَحَفَرُوا لَهُ وَاعْمَقُوا لَهُ فِي الْاَرْضِ مَا اسْتَطَاعُوا فَاصْبَحَ وَقَدْ لَفَظَتْهُ الْاَرْضُ فَعَلِمُوا اِنَّهُ لَيْسَ مِنَ النَّاسِ فَالْقُوهُ. (الحديث: ۳۶۱۷) (۲۰۸).

نه نهس (رمزی خودای لی بی) فہر مووی: پیاویکی نہصرانی ہہ بوو، موسولمان بوو، سوورہتی بہ قہرہو سوورہتی نالی عیمرانی خویند، جارو بار کہ نایہتی دہات بؤ پیغہ مہر نہو دہینووسی، لہ پاشا بووہو بہ گاور، وہ دہیوت: موحمہد بیجگہ لہوہی کہ من بؤم نووسیوہ ہیچی تر نازانی، جا خودا مراندی و کؤمہ لہ کہی ناشتیاں، وہ بؤ سبہینی کہ تہ ماشا دہکن وازہوی لاشہ کہی توور دابوویہ دمرہوہ. وتیان: نہمہ نیشی موحمہدو ہاوپیکانیہتی، لہ بہر نہوہی رایکردوہ لہ دہستیان و لہ ناینہ کہیان پہ شیماں بؤتہوہ، نہم ہاوپرییہی نیمہیان بؤ سووکایہتی پیکردن والی کردوہ، دیسان گورپیکی قولتریان بؤیہ لگہندو ناشتیانہوہ، بہ لام بؤ سبہینی دیسانہوہ زہوی تووری دابوہ دمرہوہ، دیسانہوہ، بہ لام بؤ سبہینی دیسانہوہ زہوی تووری دابوہ دمرہوہ، دیسان وایان گوتہوہو ہہ تا توانیاں گورپیکی قول قولیان بؤ ہہ لگہندہوہ، کہ چی بؤ سبہینا ہہ مدیسان زہوی لاشہ کہی توور دابوہ دمرہوہ. نیتر زانیان کہ نہمہ نیشی خواہو لہ مہردومہوہ نییہ، لہ بہر نہوہ نہوانیش تووریان داو خودا کردی بہ پہندو، کردی بہ بہ لگہیہ کی روون و ناشکرا لہ سہر راستکی نایینی موحمہدو، ہہر کہ سی پستی تی بکا خودا پیی دہنویں!).

١٤٤٢ - عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): هَلْ لَكُمْ مِنْ الْمَاطِ؟ قُلْتُ: وَآلِي يَكُونُ لَنَا الْإِنْمَاطُ؟ قَالَ: أَمَا اللَّهُ سَيَكُونُ لَكُمْ الْإِنْمَاطُ فَإِنَّا أَقُولُ لَهَا يَغْنِي أَمْرَانَهُ أَخْرِي عَنِّي الْمَاطِكِ فَتَقُولُ: أَلَمْ يَقُلِ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنَّهُا سَتَكُونُ لَكُمْ الْإِنْمَاطُ فَادْعُهَا. (الحديث: ٣٦٣١، طرفه في: ٥١٦١) (٢٠٩).

جَابِر (رمزای خودی لى بی) فہرمووی: پیغہ مبہر (درویدی خودی لى بی) فہرمووی: (نہری قالیتان ھہیہ؟) عہرزیم کرد: قوربان! قالیمان لہ کوئی بوو؟ فہرمووی: (دہسا پوڑا دہبی کہ قالیتان دہبی!). دہی نیستا زور جار کہ بہ ژنہ کہم دہلیم: (نہم قالیجانہ بومن رامہ خہو لایبہ) ٹہویش بو ٹہوہی کہ بیچہ سپینئی، کہ کاریکی ناشایستہی نہ کردوہ، وہلامم دمدا تہوہ دہلئی: ٹہی ٹہو منہ بو پیغہ مبہر (درویدی خودی لى بی) ھہوالی لہ پھیدا بوونی ھالی دمداو دیضہرموو: (پوڑا دہبی قالیتان دہبی!) ٹیتر منیش واز لہ قالیہ کہ دہینیم بہرا خراوی).

١٤٤٣ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: انْطَلَقَ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) مُعْتَمِرًا قَالَ: فَتَزَلَّ عَلَى أُمِّیَّةَ بِنِ خَلْفِ أَبِي صَفْوَانَ وَكَانَ أُمِّیَّةُ إِذَا انْطَلَقَ إِلَى الشَّامِ فَمَرَّ بِالْمَدِينَةِ نَزَلَ عَلَى سَعْدٍ فَقَالَ أُمِّیَّةُ لِسَعْدٍ انْتَظِرْ حَتَّى إِذَا اتَّصَفَ النَّهَارُ وَغَفَلَ النَّاسُ انْطَلَقْتُ فَطَفْتُ فَبَيْنَا سَعْدٌ يَطُوفُ إِذَا أَبُو جَهْلٍ فَقَالَ: مَنْ هَذَا؟ الَّذِي يَطُوفُ بِالْكَعْبَةِ؟ فَقَالَ سَعْدٌ: أَنَا سَعْدٌ فَقَالَ أَبُو جَهْلٍ: تَطُوفُ بِالْكَعْبَةِ أَمِنَا وَقَدْ أَوَيْتُمْ مُحَمَّدًا وَاصْحَابَهُ؟ فَقَالَ: نَعَمْ فَتَلَا حَيًّا بَيْنَهُمَا فَقَالَ أُمِّیَّةُ لِسَعْدٍ: لَا تَرْفَعْ صَوْتَكَ عَلَى أَبِي الْحَكَمِ فَإِنَّهُ سَيُذْهِبُ أَهْلَ الْوَادِي ثُمَّ قَالَ سَعْدٌ: وَاللَّهِ لَئِنْ مَنَعَنِي أَنْ اطُوفَ بِالْبَيْتِ لَا قَطْعَنَ مَتَجَرَّكَ بِالشَّامِ قَالَ: فَجَعَلَ أُمِّیَّةُ يَقُولُ لِسَعْدٍ: لَا تَرْفَعْ صَوْتَكَ وَجَعَلَ يُنْسِكُهُ فَعَضَبَ سَعْدٌ فَقَالَ: دَعْنَا عَنْكَ فَأَنِّي سَمِعْتُ مُحَمَّدًا (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَزْعُمُ أَنَّهُ قَاتِلُكَ قَالَ: إِيَّايَ قَالَ: نَعَمْ قَالَ: وَاللَّهِ مَا يَكْذِبُ مُحَمَّدٌ إِذَا حَدَّثَ

فَرَجَعَ إِلَى امْرَأَتِهِ فَقَالَ: أَمَا تَعْلَمِينَ مَا قَالَ لِي أَخِي الْيَثْرِبِيُّ؟ قَالَتْ: وَمَا قَالَ؟ قَالَ: زَعَمَ أَنَّهُ سَمِعَ مُحَمَّدًا يَزْعُمُ أَنَّهُ قَاتِلِي، قَالَتْ: فَوَاللَّهِ مَا يَكْذِبُ مُحَمَّدٌ قَالَ: فَلَمَّا خَرَجُوا إِلَى بَدْرٍ وَجَاءَ الصَّرِيخُ قَالَتْ لَهُ امْرَأَتُهُ: أَمَا ذَكَرْتَ مَا قَالَ لَكَ أَخُوكَ الْيَثْرِبِيُّ؟ قَالَ: فَأَرَادَ أَنْ لَا يَخْرُجَ فَقَالَ لَهُ أَبُو جَهْلٍ: أَلَيْكَ مِنْ أَشْرَافِ الْوَادِي فَسِرْ يَوْمًا أَوْ يَوْمَيْنِ فَسَارَ مَعَهُمْ فَقَتَلَهُ اللَّهُ (الحديث: ۳۶۳۲، طرفه فی: ۳۹۵۰) (۱۱۰).

عبداللہ کوری مہسعود (رمزای خودی لے بی) فہرمووی: کاتی پیغہ مہر (درویدی خودی لے بی) کؤچی کرد بو مہدینہ، سہعدی کوری موعاز کہوتہ ری بو مہککہ بو عہمرہ کردن، جا لہ مہککہ بوو بہمیوانی ٹومہ پیہی کوری خہ لہ فی کوری و مہہب، کہناز ناوی نہبو صفوانہ، ٹومہ پیہش کاتی لہ مہککہ وہ دہچوو بو شام، کہ دہگہیشٹہ مہدینہ دہبوو بہ میوانی سہعد، چونکہ سہعدو ٹومہ پیہ بہیمانی بریہتی یان لہ نیواندا بوو.

جا سہعد بہ ٹومہ پیہی گوت: کاتیکی لہبارم بو ہہ لبریرہ، کہدہوری بہیت چؤل بی، ہہتا عہمرہ پی بکہم. ٹہویش پیی گوت: چاوہروانکہ، تا نیومرؤ، کہ لہ وکاتہدا خہ لکہکہ، خہریکی وچان و پشوودان و نیومرؤ خہون، ئیتر لہو کاتی غہفلہتہدا برؤ تہوافی خؤت بکہ، جالہو دہمہدا کہ سہعد خہریکی تہواف بوو، نہبو جہہل پہیدا دہبی، دہئی: ٹہمہ کئیہ کہوا لہم کاتہدا خہریکی تہوافی کا بہیہ؟ سہعد فہرمووی: منم سہعدی کوری موعازم نہبو جہہل گوتی: ئای ٹہوہ تو ئاوا بہ بی ترس تہوافی کہعبہدہکھی، لہ کاتیکا کہ پہنای موچہمہد تان داوہو دالدمہتان داوہ، ہہروا دال دہی ہاورپکانیتان داوہ سہعد فہرمووی: بہئی وایہ ئیتر سہعد و ٹہبوجہہل بوو بہدہمہ قہریان. ٹہو جا ٹومہ پیہ بہ سہعدی گوت: مہقپینہ بہسہر نہبو حہکہمد، چونکہ ٹہو سہرگہورہی ٹہم ولاتی مہککہ پیہیہ! دیارہ کہمہبہستی

له نه بوجه كه م نه بوجه هله چونكه نه بوجه هل له پيش نه ودا كه پيغه مبر
 ناوی بنی نه بوجه هل، خویان پییان دهگوت: نه بوجه كه م، واته: داناو هوشمندا
 له پاشا ساعد فهرمووی: سویندم به خودا نه گهر ریگه م نه دهی كه تهافی خوّم
 به دهوری به یتا بكه م، نهوا منیش ریگهی هاموشوی شامتان دهبرم، كه به سهر
 مه دینه دا، كه ولاتی ئیمه یه دهرپون بۆ بازرگانی بۆ نه وی. فهرمووی: ئیت
 ئومه ییه خوش خوش به ساعدی دهگوت: دهنگت هه ل مه بره و ساعدی دهگرت،
 ساعدیش له مه تووره بوو، فهرمووی: نهی ئومه ییه واز له م پاریزم ریعت بینه
 كه دهیكه ی بۆ نه بو جه هل، چونكه من به گوئی خوّم له موحه ممه د
 بیستوو: كه موسولمانان دهنكوژن! ئومه ییه گوتی: من دهكوژن؟ ساعد
 فهرمووی: به ئی، نهی کی؟ ئومه ییه گوتی: به خوا نه مه نه گهر قسه ی
 موحه ممه د بۆ دهبی به راست، چونكه موحه ممه د درۆ نازانی، جا به شه له زاوی
 و ترساوی ده چیت بۆلای ژنه كه ی و پیی ده ئی: ئوم سه فوان! گویت لییه كه
 برادره یه پریبییه كه م یه كه م ده ئی چی، مه به سستی سعه ده كه خه لگی
 مه دینه یه، چونكه مه دینه له پيش دا ناوی یه سرب بوو، مه دینه ناویکی
 ئیسلامی یه تی، ژنه كه ی گوتی: برادره كه ت ده ئی چی؟ گوتی: به قسه ی خو ی
 ده ئی كه گوايه موحه ممه د ده ئی: ئیمه ده یكوژین، ژنه كه پشی گوتی: ده ی به
 خودا موحه ممه د درۆ ناكا، نه وه ی كه بیلی دیته دی. گوتی: جاكاتی هه رای به در
 پرووی دا، وه خه لگی مه كه كه دهرچوون بۆ شه ر له گه ل موسولمانان، له پاش نه و
 بانگه وازه ی كه كرا بۆ نه م شه ره، كه موحه ممه د و له شكرمه كه ی ریگه یان به
 كاروانه كه ی قورمیش گرتوو، كاتی ئومه ییه ویستی بجیت بۆ نه م شه ره،
 ژنه كه ی یادی خسته وه و پیی گوت: له بیرت دی كه ساعدی برادرت چی پی
 گویت له باره ی كوشتنته وه له سهر ده سستی موسولماناندا؟ گوتی: جا ئومه ییه
 ویستی كه نه چی، به لام نه بو جه هل وازی لی نه هیئا و پیی گوت: تۆ یه کیکی
 له سهر و مرانی نه م ولاته كه دۆلی مه كه كه یه، چۆن دهبی كه نه چی، تۆ نه چیت
 كه سی تریش ناجی و چاو له تۆ ده كه ن، كه واته: هه ره یج نه بی رۆژا دوان بجۆ،

نه ویش له گهل له شکری مه که ییه کان چوو بو شهره که، نه وه بوو خودا له وشه ره دا له سه ردهستی موسو لمانه کاندایه کوشتنی دا.

۱۴۴۴ - عن اسامة بن زيد (رضي الله عنهما) ان جبريل اتي النبي (صلى الله عليه وسلم) وعنده ام سلمة فجعل يتحدث فقال النبي (صلى الله عليه وسلم): لأم سلمة من هذا؟ او كما قال قالت هذا دحية فلما قام قالت والله ما حسبته الا اياه حتى سمعت خطبة النبي (صلى الله عليه وسلم) يخبر خبر جبريل او كما قال (الحديث: ۳۶۳۳، طرفه في: ۴۹۸۰) (۲۱۱).

نوسامه ی کوری زهید (زمزی خودی له بی) فهرمووی: جاری پیغه مبه ر (دروودی خودی له بی) نوموسه له مه ی ژنی له گهلای دا ده بی، چه زره تی جو برائیل (سه لاسی خوی ابا) دی بو خر مه تی، وه ده ست ده کا به گفتوگو له گهلایا، نه و جا جو برائیل هه ن ده سی و ده پروا، جاپیغه مبه ر (دروودی خودی له بی) به نومو سه له مه ده فرمو ی: (ثایا دمرانی که نه مه کی بوو؟) یاشتیکی ناوای پی ده لی، نومو سه له مه ش ده لی: نه مه دیحیه ی که لی بوو. نومو سه له مه ده یگوت: به خودا سا له راستیدا هه ر به دیچه یه م دمرانی هه تا نه و ده مه ی گویم له وتاری پیغه مبه ر بوو، باسی نه م هه و اله ی هاتنی جو برائیلی ده گیرایه وه، یا فهرمووی: هه تا نه و کاته ی پیغه مبه ر شتیکی له م بارمیه وه فهرموو). (تاج/ ۵ ل/ ۱۵۸ ز/ ۳۹ - باسی چاکیتی خاتوو نوموسه له مه).

پاښه و پووه نکر د نه وه:

یه که م: گهل جار که داوی واته: قسه گیره وه له بیژوه له فقه که دا گومانی بو پهیدا ده بی، به لام واته مه به سته که وهک خوی له می شکیدا ده مینی، نه م جوړه رسته یه (او کما قال) به کار ده یینی. که واته: گوتنی نه م

گوته‌یه، له کاتی‌کا دروسته، که فه‌رمووده گیره‌وه‌که له بیژدی فه‌رمووده‌که دوو دل بئ، نه‌وه‌ک هه‌مووکاتی.

دووهم: دیحیه‌ی که‌لبی هاوه‌لیکی ناسراوی نو‌داری پی‌غه‌مبه‌ره، له خزمه‌ت پی‌غه‌مبه‌ردا غه‌زای زۆری کردوو، نوینه‌ری پی‌غه‌مبه‌ر بوو بۆ لای قه‌یسه‌ری ڕووم، ڕه‌وانه: به‌رگی یه‌که‌م، لاپه‌ره: ۲۱=فه‌رمووده‌ی ژماره: ۷-ت ۷-ف ۷=ته‌ج‌رید ۷=فه‌ت‌ح.

دی‌حیه ماوه‌یی له شام ژیاوه، کۆمه‌لی فه‌رمووده‌ی له پی‌غه‌مبه‌ره‌وه گیراوه‌ته‌وه، عه‌سقه‌لانی دمه‌فرموی: من شه‌ش فه‌رموده‌ی نه‌وم له‌لا هه‌یه، له‌دیمه‌شقو له المزة ژیاوه، تا سه‌رده‌می جینشینی مو‌عاوییه ماوه، دحیه شی‌وهو سه‌روسیمایه‌کی زۆر جوانی هه‌بوو، زۆر جار وه‌ک له‌م فه‌رموودمیه‌وهو له‌چه‌ند فه‌رموودمیه‌کی تره‌وه دمه‌ده‌که‌وئ، هه‌زه‌تی جو‌برائیل، کاتی ده‌هات بۆ خزمه‌تی پی‌غه‌مبه‌ر، له‌سه‌ر شی‌وهو شه‌کلی ده‌حیه خۆی نیشان ده‌دا، جاری وا ده‌بوو‌که هه‌ر پی‌غه‌مبه‌رخۆی ده‌یدی و به‌س، به‌لام جاری وایش ده‌بوو که‌سانی ته‌ریش وه‌ک پی‌غه‌مبه‌ر، جو‌برائیلیان له‌سه‌ر شی‌وه‌ی ده‌حیه‌ی که‌لبی ده‌بینی، وه‌ک له‌م فه‌رمووده‌دا دمه‌ده‌که‌وئ که‌ ئومموسه‌له‌مه‌ش جو‌برائیلی دیوه، به‌لام به‌دی‌حیه‌ی زانیوه، هه‌تا پی‌غه‌مبه‌ر وتاره‌که ده‌دات. نه‌وسا دمه‌زانی که‌ نه‌وه جو‌برائیل بووه نه‌ک دی‌حیه.

۱۴۴۵- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ رَأَيْتُ النَّاسَ مُجْتَمِعِينَ فِي صَعِيدٍ فَقَامَ أَبُو بَكْرٍ فَتَزَعَّ ذُنُوبًا أَوْ ذُنُوبَيْنِ وَفِي بَعْضِ نَزْعِهِ ضَعْفٌ وَاللَّهُ يَغْفِرُ لَهُ ثُمَّ أَخَذَهَا عُمَرُ فَاسْتَحَالَتْ بِيَدِهِ غَرْبًا، فَلَمْ أَرَ عَبْقَرِيًّا فِي النَّاسِ يَفْرِي فَرِيَهُ حَتَّى ضَرَبَ النَّاسُ بَعْطَنَ (الحديث: ۳۶۳۴)، اطرافه في: ۳۶۷۶، ۳۶۸۲، ۷۰۱۹، ۷۰۲۰ (۲۱۲).

عەبدوللای کورپی عومەر (رمزای خودایان لی بی) فەرمووی: پیڤه مبهەر (بروودی خودی لی بی) فەرمووی: جارئ لەخەوما، لەسەر بیرئ بووم، لەدەشتیکا، ئاوم ئی هەل دەرگۆزی، لەوکاتەدا ئەبو بەکرو عومەر پەیدا بوون، ئەبو بەکر دۆلچەکە ی هەلگرت و بەکزی کهوه دۆلچەیی یادوو دۆلچە ئاوی هەلکیشا، خودا لیی خوش بی، ئەنجا عومەری کورپی خەطاب لەدەستی ئەبو بەکری وەرگرت و، دۆلچەکە لەدەستی عومەردا بوو بە سەتلیکی گەورە ی وا، که بە قەد مەشکەپەکی گاوەس ئاو بگری، جا که سەم نەدیوه، که وەك عومەر ئاوا بلیمەت بی و ئاوا بە هەلپەو هەلەمەت و دەست و بردبی، ئیتر عومەر بە شیوهیەکی وا ئاوی زۆر کرد، هەتا خەلکەکە لەدەوری ئاوەکە پەچەیان بۆ ئازەلەکانیان بەست بۆ حەوانەوهی پاش پاراو بوون). (تاج/ ٨ ل ١٥ ز ٤/ ف ٢- ئەو خەوانانە ی پیڤه مبهەر خۆی بینویانی).

پوونکردنەوه:

١- خەونی پیڤه مبهەران هەقە، وەك ئەم خەوانە ی پیڤه مبهەر، ریک هاتۆتەدی، پیڤه مبهەر تاخۆی مابوو، زۆر بە جوانی بەم کارە هەلەدەساو، یاساگانی شەریعەتی دادەمەزراند، لە پاش خۆی ئەبو بەکر بۆ ماوهی دوو سال بەم ئەرکە هەلەسا، بەلام کەمێ کەم و کورپی پێوه دیار بوو، بە هۆی خەریکبوون بەکوشتاری هەلگەراوەکانەوه، بەلام کاتئ عومەر ئەم ئەرکە ی گرتە ئەستۆ زۆر بە جوانی پێی هەلەسا، وە بۆ ماوهی دەسال ئیسلامی بە جیهانی ئاومدانی ئەو پوژگارمدا بلالو کردەوه.

٢- ئەوهی که پیڤه مبهەر (بروودی خودی لی بی) دمه‌رموئ: (ئە بو بەکر دۆلچە کە ی بەکزی کهوه هەلگرت) مەبەست کەم کردنەوهی نرخ ی ئەبو بەکر نییه، بەلکوو بەیانی حاله، هەروا ئەوهی که دمه‌رموئ: (خودا لیی خوش بی) مەبەستی حەزرمەت لەم دوایە تەنیا ئەوه بووه که نزای خیر بۆ ئەبو بەکر بکا، چونکە ئەبو بەکر ئەوەندە پیاویکی باشە هەموو کاتئ شایانی ئەوهیە که

نزای باشی بؤ بکری. هه زاران هه زار جار رهاو ره حمه تی خودا له نه بوبه کرو عومهر و هه موو هاوړپکانی تری پیغه مبه ر بئ.

۱۴۴۶ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ الْيَهُودَ جَاءُوا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَذَكَرُوا لَهُ أَنَّ رَجُلًا مِنْهُمْ وَامْرَأَةً زَنِيًا فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): مَا تَجِدُونَ فِي التَّوْرَةِ فِي شَانِ الرَّجْمِ؟ فَقَالُوا: نَفْضُحُهُمْ وَيُجْلَدُونَ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ: كَذَبْتُمْ إِنَّ فِيهَا الرَّجْمَ فَأَتَوْا بِالتَّوْرَةِ فَتَشَرُّوْهَا فَوَضَعَ أَحَدُهُمْ يَدَهُ عَلَى آيَةِ الرَّجْمِ فَقَرَأَ مَا قَبْلَهَا وَمَا بَعْدَهَا فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ: ارْفَعْ يَدَكَ فَرَفَعَ يَدَهُ فَآذَا فِيهَا آيَةَ الرَّجْمِ فَقَالُوا: صَدَقَ يَا مُحَمَّدُ فِيهَا آيَةُ الرَّجْمِ فَأَمَرَ بِهِمَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَرَجِمَا قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: فَرَأَيْتُ الرَّجُلَ يَجْتَنِي عَلَى الْمَرْأَةِ يَقِيهَا الْحِجَارَةَ (الحديث: ۳۶۳۵، طرفه في: ۱۳۲۹، ۴۵۵۶، ۶۸۱۹، ۶۸۴۱، ۷۳۳۲، ۷۵۴۳). (بروانه: زماره: ۱۳۲۷ ات= ۳۳۲۹ ف) (۲۱۳).

ئيبينو عومهر (رمزای خودايان لى بئ) هه رمووى: جووله كه كان له مه دينه هاتنه خزمه تی پیغه مبه ر (دروودی خودای لى بئ) پييان گوت: پياويك و زنى له خو مان داوینپيسييان كردووه، تو مه حكه مه يان بكه بو مان، نه ویش پيى هه رموون: (سه باره ت به كه سى داوینپيسى بكا، له ته وراتدا چى ده لى، له باره ی سه نگه سار كردنيه وه؟) گوتيان: له سه ر نه م شيومه ريسوايان ده كه ين و له پاشا دارى حه ديان لى ده ده ين و ته واو، پرووى هه ر دوولايان ره ش ده كه ين و به روپشت سوارى دوو ولاخيان ده كه ين و ده يانگيرين به ناو دى دا، هه تا ببن به په ندو ريسوا ببن.

عه بدو ولاى كورى سه لام كه خو ى له پيشا زانايه كى گه وړه ى جووله كه بووه و نه يسلا م بوو، پييانى هه رموو: (درو ده كن، له ته وراتا نايه تی سه نگه سار كردنى داوینپيسانى وا تيدا) جا ته وراتيان هي ناو والا يان كرده وه، كه چى نه و

کەسەى كەدەىخویندەوێ ئایەتى رەجەم كەردنى كەرد بە ژێر دەستىهوهو
نەىخویندەوێ، بەلكوو پێش و پاشەكەى خویندەوێ، عەبدوللای كورێ سەلام
پێى فەرموو: ئادەى دەستت هەلپە، كەدەستى هەلپە ئایەتەكە لەژێردابوو،
ئەو جە بە ناچارى گوتیان: راست دەكا ئەى محمەد! ئایەتى بەردە بارانكەردنى
واتیادا ئیتر پێغەمبەر (درووى خودى لى بێ) فەرمانى دەرکەرد، ژن و پیاوێكەیان
بەردەباران كەرد). (تاج/ ۳/ ل/ ۲۴۳/ ز/ ۹۲/ ف/ ۸ - باسى: تۆلەى شەروالپىسى).

۱۴۴۷- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ انْشَقَّ الْقَمَرُ عَلَى عَهْدِ
رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) شِقَّتَيْنِ فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ):
اشْهَدُوا. (الحديث: ۳۶۳۶، اطرافه في: ۳۸۶۹، ۳۸۷۱، ۴۸۶۴، ۴۸۶۵) (۲۱۴).

عەبدوللا (رمزى خودى لى بێ) دەفەرموێ: جارى لە مینا لە خزمەتى
حەزەرتدا بووین، (درووى خودى لى بێ) بێرپاگان داواى موەجیزەیان لە پێغەمبەر
كەرد، جە لەسەر داواكەردنى پێغەمبەر لەخودا مانگ بوو بە دوو كەرتەوێ،
كەرتێكیان كەوتە پشت كێوێكەوێ ئەو كەرتەكەى تریشیان كەوتە ئەو
دیوێهوە.

پێغەمبەرىش (درووى خودى لى بێ) فەرمووی: (تەماشاكەن و بەشایەت بن،
كەوا ئەم موەجیزە گەورمەتان بە چاوى خۆتان لەمن دى، كەشتىوا نیشانەو
بەلگەىكەى گەورمە لەسەر راستى و دروستى پەيامەكەى من). (تاج/ ۷/ ل/ ۱۷۰/
ز/ ۳۷/ ف/ ۱+۲-۳ سوورمى هەمە). (ف/ ۱+۲+۳ = فەرموودەى ژمارە: ۱، ۲، ۳).
۱۴۴۸- عَنْ عُرْوَةَ الْبَارِقِي (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)
(اعْطَاهُ دِينَارًا يَشْتَرِي لَهُ بِهِ شَاةً فَاشْتَرَى لَهُ بِهِ شَاتَيْنِ فَبَاعَ اخِذَاهُمَا بِدِينَارٍ وَجَاءَهُ
بِدِينَارٍ وَشَاةٍ فَدَعَا لَهُ بِالْبُرْكََةِ فِي بَيْعِهِ وَكَانَ لَوْ اشْتَرَى الثَّرَابَ لَرَبِحَ فِيهِ) (الحديث:
۳۶۴۲) (۲۱۵).

(۲۱۴) أخرجه مسلم في الحدود ، باب: رجم اليهود اهل الذمة في الزنا، رقم: ۱۶۹۹ .

(۲۱۵) لاحظ ماجاء في خاتمة كتاب المناقب في فتح الباري ج/ ۷ ص ۳۴۶ - المترجم .

عوروہی ئەل باریقی (رمزی خودی لئ بئ) فەرمووی: پێغه مەبەر (دروودی خودی لئ بئ) دیناریکی زێری پێم دا، کە مەریکی بۆ بکرم بۆ قوربانی، منیش بەو دینارە دوومەرم گری، یەکیکیانم فرۆشتەو بە دینارەگەو، دیناریک و مەریکیشم بۆی بردەو، وە لە حالەکە حائیم کرد، ئەویش لەم سەودایە من رازی بوو، بۆیە نزای بۆم کرد، کە خودای گەورە پیت و فەر پخاتە مامەلەو سەو دامەو، لە پیت و فەری نزا کە یەو ئەتر لەو و دوا ئەگەر خۆلی ئاساییم بکریبایە، قازانجم لئی دەکرد). (تاج/ ۲/ ل ۳۳۸/ ز ۱۶۱/ ف ۸ - هاوبەشی و سەرکاری).

پاڤەو شیکرنە:

۱- پەيوەندی هەندی لە فەرموودەکان بە بابەت و سەرباسەکانەو، کەمی دوورە، بەلام کاتی سەرمەنجان دەدەین، دوور یانزیک جۆرە پەيوەندیەکیان بە یەگەترمەو هەیه، بۆ نمونە:

۱- پەيوەندی فەرموودە زمارە: ۱۴۴۸ بەبابەتەگەو، کە مەناقیب و نیشانەکانی پێغه مەبرایەتی، لەو ڕووەوەیە کە پێغه مەبەر (دروودی خودی لئ بئ) نزای بۆ عوروە کردوو و لە پیت و فەری ئەو نزایەو عوروە خۆلی بکریبایە قازانجی لئ دەکرد.

ب- پەيوەندی ژ: ۱۴۴۶ لەو ڕووەوە، کە پێغه مەبەر نەخوینەوار بوو جۆلەگەکان نەفی ئەوەیان کردوو کە لە تەوراتا ڕەجم بەردە باران هەبێ، بەلام دەردەگەوی کە ئەوان درۆ دەکەن و پێغه مەبەر (دروودی خودی لئ بئ) راست دەکا.

ج- پەيوەندی ژ: ۱۴۴۳- هەرشەگە ی پێغه مەبەر لە ئومەییە هاتەدی.

۲- عوروە باریقی هاوێکی پێغه مەبری ناودارە، ڕەوگە ماینی زۆری هەبوو، کۆمەلێ فەرموودە لە پێغه مەبرەو گێڕاوتەو، لە غەزاکانی شام دا بەشداری کردوو، زۆر تر فەرموودەکانی خەلکی کووفە دەگێرنەو.

له مقدمه ی فتح الباری دا دمه رموی: له بوخاریدا دوو فهرمووده ی هیه. بپروانه: ژ: ۱۱۷۵.

پایانی (خاتمه)

مامؤستای عه سقه لانی (رېمزاو رېحه متی خوای لی بی) دمه رموی: مه نا قیبی نه به وی هه تا ئیره، سه دو نه وودو نو فهرمووده ی واتیادا، هه یانه مه رفووعن هه یانه له حوکی مه رفووع دایه، حه فده یان بیړشته ن، واته: ته علیقن، نه وانی تریان په یوه ست (موصول)ن حه فتاو هه شتیان دوو باره ن، پالفته که یان سه دو یه ک فهرمووده یه.

پیشه ووا موسلیمیش هه مویانی گپراوه ته وه بیجگه له بیستو هه شت فهرمووده یان، که نه مانه ن:

- ۱- ۳۴۹۰. فهرمووده ی ئیبنو عه باس له باره ی (الشعوب) دوه.
- ۲- ۳۴۹۱. فهرمووده که ی زینه بی کچی نه بو سه له مه: (من مضر).
- ۳- ۳۴۹۲. فهرمووده که ی زینه ب له باره ی سرکه و نه بیزه وه.
- ۴- ۳۴۹۷. فهرمووده که ی ئیبنو عه بیاس: (الا المودة فی القرئی).
- ۵- نه م جواره له ته جریده که دانین.
- ۶- ژماره: ۱۳۹۱ ت = ۳۵۰۰ فته تج. فهرمووده که ی موعاوییه: (ان هذا الامر فی قریش). له (ت)یدانیه، هه رواژماره: (۲۵۰۰۵) یش.
- ۷- ۳۵۰۵. فهرمووده که ی عائیشه و میسور له باره ی نه زره وه.
- ۸- ژماره: ۱۳۹۶ ت = ۳۵۰۹ فته تج: (من اعظم الفری).
- ۹- ژماره: ۱۳۹۹ ته جرید = ۳۵۱۶ فته تحولباری: فهرمووده که ی نه بو هوره یره: (اسلم و غفار خیر من اسد و تمیم) مامؤستای عه سقه لانی و دمه رموی، به لام نه م فهرمووده یه له سه حیجی موسلیم دا هیه، بپروانه: په راویزی ژماره: (۱۳۹۹ ت = ۳۵۱۶ م ف) هه روا بپروانه: شه رحی سه حیجی موسلیم،

دائرای نیمیامی نهووی، بهرگی ۱۶ لاپهړه: ۷۲ + ۷۵ + ۷۶ + تاج/۲ ص/۴۸ + تاج/۵ ل/۲۴۲ ز/۶۷ ژ/۶، ۷.

۱۰- ژماره: ۱۴۰۲=۳۵۲۰ف: (عَمْرُو بْنُ لُحْيِ بْنِ قَمْعَةَ...).

۱۱- ۳۵۲۴ف=(ان سرك ان تعلم جهل العرب). له ته جریده كه دا نییه.

۱۲- ژماره: (۱۴۰۷=۳۵۳۳ف) (ويلعنون مُذَمَّما وانا محمد).

۱۳- ژماره: (۱۴۱۲=۳۵۴۲ف) (بابی شبیه بالبنی لا بعلي...).

۱۴- حدیث عبدالله بن بسر في صفة شيب النبي (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ). نه گهر

مه بېست ژماره (۱۴۱۴ ت- ۳۵۴۶ ف) بې، دياره كه مه مه بېست نه وېشه،

موسليم له رېښه نه نه سه وه گيړاويه ته وه، نه وهی كه له په راوړزی نه م

ژماره يه دا نو ورسراوه، مه بېست گيړانه وهی نه نه سه. بړوانه شمرحی

نه وهوی له سهر صه حیحی موسليم بهرگی پازده لاپهړه/۵-۹۴-۹۷.

۱۵- ژماره: (۱۴۱۸ م= ۳۵۵۲ ف) (بل مثل القمر).

۱۶- ژماره: (۱۴۲۰=۳۵۵۷ ف) (بعث من خير قرون بني ادم).

۱۷- ته عليه كه ی جابیر، كهوا له پېش ژماره/۳۵۶۹ وه. كه ده فهرموئ:

(كان النبي صلى الله عليه وسلم) تمام عينه ولا ينال قلبه رواه سعيد بن ميناء

عن جابر عن النبي (صلى الله عليه وسلم)).

۱۸- ژماره/۱۴۳۰=۳۵۷۹ ف= (كنا نعد الايات برکه)

۱۹- ژماره: ۳۵۷۷ ف= فهرمووده كه ی به پراء: (كنا بالحديبية اربع عشرة مائه...).

۲۰- ژماره: ۳۵۸۴ ف، فهرمووده كه ی (جابر في حنين الجذع...).

۲۱- ژماره: ۳۵۸۳، فهرمووده كه ی نېبنو عومهر (في حنين الجزع...).

۲۲- ژماره: ۳۵۹۲ ف= فهرمووده كه ی عه مری كوری ته غلیب: (بين يدي الساعة

تقاتلون قوما نعالهم...).

۲۳- ژماره: ۱۴۳۷=۳۶۱۲ ف= (الاتستصرئنا...).

۲۴- ژماره: ۱۴۴۰=۳۶۱۶ ف= شيخ كبير وبه حتى تفور...).

۲۵- ژماره: ۳۶۲۷ف- فہر موودہ کھی ٹیبنو عہ عباس، سہ بارمت بہ تہ فسیری:
﴿اِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ﴾.

۲۶- فہر موودہ کھی سہ بارمت بہراسپیڑی دمر بارہی ٹہ نصار=۳۶۲۸ف.

۲۷- ژماره: ۳۶۳۲ت=۳۶۳۲ف. لہ بارہی کوشتنی ٹومہ پیہی کوری خہ لہ فہوہ.

۲۸- ژماره: ۳۶۴۱ف - قَالَ معاذ: (وَهُمْ بِالشَّامِ).

دہ فہر موؤ: حہوت بیستراو (ٹہ سہر) یشی واتیا.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۶۶- نامہی بہ ہرہ وہری ہاوریانی پیغہ مہر (کِتَابُ فَضَائِلِ الصَّحَابَةِ)

باسی: بہ ہرہی ہاوریانی پیغہ مہر (دروودی خوی گہورہ لہ سہر
پیغہ مہر و رمزای خودا لہ وان بی).

بہ ہرہی نہ بو بہ کر

پیناسہی ہاوریانی پیغہ مہر (دروودی خوی لی بی) ٹاواپہ: (ہہر گہ سی
ہاوریانی پیغہ مہری کردبی، یاپیغہ مہری دیبی یا پیغہ مہر ٹہوی دیبی
وہگوو کویر، ٹہوہ دادہ نری بہ ہاوری، واتہ: بہ سہ حابہ، ٹیر پیاو بی یا زن،
جیاوازی نیہ، بہو مہر جہ لہ وکاتہ دا کہ پیغہ مہری دیوہ یا پیغہ مہر ٹہوی
دیوہ موسو لمان بووبی).

۱۴۴۹- عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: أَتَتْ امْرَأَةً النَّبِيِّ (صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَأَمَرَهَا أَنْ تَرْجِعَ إِلَيْهِ قَالَتْ أَرَأَيْتَ أَنْ جِئْتُ وَلَمْ أَجِدْكَ؟ كَأَنَّهَا

تَقُولُ: الْمَوْتُ قَالَ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): إِنْ لَمْ تُجِدْنِي فَاَتِي اِبَا بَكْرٍ (الحديث: ۳۶۵۹، طرفاه في: ۷۲۲۰، ۷۳۶۰) (۲۱۶).

جوبهیری کوری موطعیم (رمزی خودی لئ بی) فہرمووی: ژنا ہاتہ خزمہتی
 حہ زرمٹ (دروودی خودی لئ بی) داوای شتیکی لی کرد، لہوکاتہدا پیغہمبہر (دروودی خودی
 لئ بی) ئەو شتہی نہبوو، فہرمووی پیئی: جاریکی تر وەرہوہ. ژنہکەیش گوتی:
 ئەی پیغہمبہری خودا! ئەگەر ہاتمہوہو تۆم دەست نہکەوت بچم بۆ لای کئی،
 کەلەباتی خۆت بەلینہکەت جی بہجی بکا؟ ژنہکە لہم پرسیارہ، وەک بلایی
 مەبەستی ئەوہبوو، ئەگەر من ہاتمہوہو تۆ مرد بووی ئەی پیغہمبہری خودا،
 بۆ موراجەعە بچم بۆلای کئی؟ فہرمووی (دروودی خودی لئ بی) (ئەگەر منت دەست
 نہکەوت بچۆ بۆلای ئەبویہکر، ئەو لہباتی من کارەکەت بۆ جی بہجی دہکا)
 (تاج/ ۲ ل ۲۹۹ ز ۱۱۰ ف ۱- فہرمانپەرہوا..)

۱۴۵۰- عَنْ عَمَّارِ بْنِ يَاسِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى
 اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَمَا مَعَهُ إِلَّا خَمْسَةٌ أَعْبَدٍ وَأَمْرَأَتَانِ وَأَبُو بَكْرٍ (الحديث: ۳۶۶۰،
 طرفه في: ۳۸۵۷) (۲۱۷).

عہماری کوری یاسیر (رمزی خودی لئ بی) فہرمووی: پوژا بوو، پیغہمبہر
 (دروودی خودی لئ بی) تہنیا پینج بہندہو دووزن و ئەبو بہکری سہدیقی لہگہل
 دابوو، من ئەمەم بہ چاوی خۆم دیوہ). (تاج/ ۵ ل ۱۷ ز ۱۱۰ ف ۴).

۱۴۵۱- عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: كُنْتُ جَالِسًا عِنْدَ النَّبِيِّ
 (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِذْ أَقْبَلَ أَبُو بَكْرٍ اخِذَا بِطَرْفِ ثَوْبِهِ حَتَّى ابْذَى عَنْ رُكْبَتَيْهِ فَقَالَ
 النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): أَمَّا صَاحِبُكُمْ فَقَدْ غَامَرٌ، فَسَلَّمَ وَقَالَ: إِنِّي كَأَن بَيْنِي
 وَبَيْنَ ابْنِ الْخَطَابِ شَيْءٌ فَاسْرَعْتُ إِلَيْهِ ثُمَّ لَدِمْتُُ فَسَأَلْتُهُ إِنْ يَغْفِرَ لِي فَأَبَى عَلَيَّ
 فَأَقْبَلْتُ إِلَيْكَ فَقَالَ: يَغْفِرُ اللَّهُ لَكَ يَا اِبَا بَكْرٍ ثَلَاثًا ثُمَّ إِنْ عُمَرَ لَدِمَ فَأَتَى مَنْزِلَ أَبِي بَكْرٍ

(۲۱۶) اخرجہ مسلم في فضائل الصحابة، باب: من فضائل ابي بكر رضي الله عنه، رقم: ۲۲۸۶.

(۲۱۷) لم يوافقه مسلم على تخريجه (فتح/ ۷ ص ۵۵۰/ خاتمة) - المترجم.

فَسَالَ: اَئِمَّ أَبُو بَكْرٍ؟ فَقَالُوا: لَا فَاتَى إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَسَلَّمَ فَجَعَلَ وَجْهَهُ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَتَمَعَّرُ حَتَّى اشْفَقَ أَبُو بَكْرٍ فَجَثَا عَلَى رُكْبَتَيْهِ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَاللَّهِ اَنَا كُنْتُ اَظْلَمُ مَرَّتَيْنِ فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): اِنَّ اللَّهَ بَعَثَنِي إِلَيْكُمْ فَقُلْتُمْ كَذَبْتَ وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ صَدَقَ وَوَأَسَانِي بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ فَهَلْ اَنْتُمْ تَارِكُوا لِي صَاحِبِي مَرَّتَيْنِ فَمَا اَوْذَى بَعْدَهَا (الحديث: ۳۶۶۱، طرفه في: ۴۶۴۰) (۲۱۸).

ئەبو دەرەدە (دەزەل خەندە لى بى) فەرەمۆى: لە خەزمەتى پێغەمبەرەدا دانیشتبوو، لە ناکاو ئەبو بەکر پەیدا بوو، داوینى جەگەى گرتبوو بە دەستىەو، بە شۆمەهەكى وا ئەژنۆکانى دەرکەوتبوون، پێغەمبەر (دروودى خودای لى بى) کە لەسەر ئەم حالە ئەبو بەکرى دى فەرەمۆى: (وادیارە ئەم ھەوێ پەتان قەو ماندوێەتى).

ئەبوبەکر ھاتە بەرەو سەلاوى کرد و فەرەمۆى: (ئەوێ پاست بى لەنیوانى من و عومەرى گورێ خەتابیشتى رووى دا، وەمن خۆم پى پانەگیرا و قەسەى رەقەم پى گوت، بەلام لە پاشا پەشیمان بوومەو و داوام لئى کرد کە لىم خۆش بى و جاو پۆشیم لى بکا، کەچى ئەو بەگوێى نەکردم، جاوا ھاتووم بۆ لای تۆ ئەو پێغەمبەر خودا! تا تۆ ناو بزیمان بکەى، پێغەمبەریش (دروودى خودای لى بى) سى جار لەسەر یەك فەرەمۆى: ئەو ئەبوبەکر! خودا لیت خۆش بى.

لەپاش دا عومەر پەشیمان دەبێتەو و دەچى بۆ مالى ئەبو بەکر و دەپرسى: ئەرا ئەبوبەکر لە ماله؟ دەلین: نە، ئیتەر ھەر لە وێو دى بۆ لای پێغەمبەر (دروودى خودای لى بى) کە گەیشتە بەرەو سەلاوى کرد، جا بەرە بەرە رووى پێغەمبەر (دروودى خودای لى بى) گرز بوو، بە شۆمەهەكىوا کە ئەبوبەکر ترسى ئەوێ لى نیشت کە عومەر لەسەر ئەو لەلایەنى پێغەمبەرەو تووشى شتى ببى،

ئیتەر ئه بوبه كر هات به چۆكا له خزمهتی پێغه مبهرداو بۆ عومهر پاراپه وهه
فهرمووی: به خودا ئه ی پێغه مبهری خودا! زۆرتری سووچی من بوو..

جا چه زهرهت (دروودی خودای ئه بی) فهرمووی: (کاتی که خودا منی کرد به
پێغه مبهر و پهوانه ی کردم بۆ ناوتان ئیوه دمتانگوت: درۆ دهکهی، به لام ئه بو
به کر دهیگوت: راست دهکا، وه ئه بو به کر، چ به سه ر، چ به مال فریام کهوت و
به سه رو سامان خۆی کردووه به قوربانی ئیسلام، ئه نجا دوو جار له سه ریه ک
فهرمووی: که حال وایه ئه دیی ئیتەر بۆ واز له ئازاردان و دلپرنجانندی ئه م
هاوړی یه م ناهینن له بهر خاتری من! گوتی: ئیتەر له پاش ئه م رووداوو
فهرمایشته ی پێغه مبه ره، له م باره یه وه، به پرای به پرای که سی بویړی ئازاری
ئه بوبه کر بدا)، (تاج/ ٥ ل ١٢ ز ٣/ ف ٢). (بهروانه: تاج/ ٥ ل ١٣٩ ز ٣٠- چاکیتیی
عه ممار..).

پاشه و شیکردنه وه:

عه مماری کور ی یاسیر (رهزی خودایان ئه بی) ناوی دایکی سومه ییه، خۆی و
باوکی و دایکی هاوړی پێغه مبه ر بوون، ئه م بنه ماله یه ئه شکه نجه ی زۆریان
چه شتووه له پیناوی ئیسلام دا، هه رسیکیان له موسو لمانه پێشینه کانن، عه ممار
کۆچی کرد بۆ چه به شه، یه کیکه له و موسو لمانانه که به ره و دوو قیبله نوێزی
کردووه، له مه که که وه کۆچی کرد بۆ مه دینه، ئاماده ی هه موو غه زه واته کانی
کردووه، له غه زای به دردا دلیرییه کی به رچاوی نواند، هه روا له نه به ردی
یه مامه دا، له م نه به رده دا گوێی په ری.

له بوخاریدا چوار فهرمووده ی هه یه، کۆمه لًا فهرمووده ی له پێغه مبه ره وه
گیراوه ته وه، دایکی ئه بو جه هلی نه فره تی، نیزه یه کی مائی به شه رمیدا و
کوشتی. واقیدی ده فه رمو ی: له سه ر فه رمایشی ئیستیعا بی ئیبنی عه بدو له پ
(بیاو یکی بالا به رزی چاونه خشی نی ناوشانیان بوو) پێغه مبه ر (دروودی خودای ئه بی)
له په سنی عه ممار دا ده فه رمو ی: (به هه شت تامه زرۆی دیداری عه لی و عه ممار

و سلمان و بیلاله) تهمه‌نی له نه‌ود پتر بوو، له شه‌رگه‌ی صه‌فین دا شه‌هید بوو، که ئه‌م جه‌نگه گه‌ورمه له‌نیوانی پی‌شه‌وا عه‌لی و موعاوییه‌دا، له‌سائی سیی وحه‌وتی کۆچیدا قه‌وما. هه‌زار هه‌زار په‌حمه‌ت له‌گیانی پاکي.

۱۴۵۲- عَنْ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بَعَثَهُ عَلَى جَيْشٍ ذَاتِ السُّلَّاسِلِ فَأَتَيْتُهُ فَقُلْتُ أَيُّ النَّاسِ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ عَائِشَةُ: فَقُلْتُ: مِنَ الرِّجَالِ؟ فَقَالَ: أَبُوهَا قُلْتُ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: ثُمَّ عَمْرُ بْنُ الْخَطَّابِ فَعَدَّ رِجَالًا (الحديث: ۳۶۶۲، طرفه في: ۴۳۵۸) (۲۱۹).

عه‌مری کوری عاص (ره‌زای خودای لی بی) فه‌رمووی: پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای لی بی) منی کرد به فه‌رمانده‌ی سوپای غه‌زای زاتوسه‌لاسیل، چوومه خزمه‌تی عه‌رزیم کرد: ئه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خودا! کی زۆر خو‌شه‌ویسته له لات؟ فه‌رمووی: (عائیشه) گوتم: ئه‌ی له بیاوان؟ فه‌رمووی: (باوکی عائیشه) گوتم: له پاش ئه‌وان کیی تر؟ فه‌رمووی: عومه‌ر. وه چهند پیاویکی تریشی ژمارد). (تاج/۵ ل/۱۴۱ ف/۴ ز/۳۱).

۱۴۵۳- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ خِيَلًا، لَمْ يَنْظُرْ اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: إِنَّ أَحَدَ شِقَاقِي ثَوْبِي يَسْتَرْخِي إِلَّا أَنْ اتَّعَاهَدَ ذَلِكَ مِنْهُ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): إِنَّكَ لَسْتَ تَصْنَعُ ذَلِكَ خِيَلًا (الحديث: ۳۶۶۵، اطرافه في: ۵۷۸۴، ۵۷۹۱، ۶۰۶۲) (۲۲۰).

ئیب‌نو عومه‌ر (ره‌زای خودایان لی بی) فه‌رمووی: پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای لی بی) فه‌رمووی: (هه‌رکه‌سی بۆ فیزو ده‌عه‌ه جلی خو‌ی به کی‌ش بکاو، له زه‌وی بخ‌شینی له رۆژی قیامه‌تا خودا به چاوی مه‌رحمه‌ت و میه‌ره‌بانی ته‌ماشای نا‌کاو، ر‌ووی نا‌زی نا‌داتی!) ئه‌بو به‌ک‌ریش (ره‌زای خودای لی بی) فه‌رمووی: ئه‌ی

(۲۱۹) اخرجه مسلم في فضائل الصحابة، باب: من فضائل ابي بكر رضي الله عنه، رقم: ۲۳۸۴.

(۲۲۰) قال في تاج الاصول : رواه الخمسة. انظر (صم/۱۴ص ۶۲) - المترجم .

يَبْغِهِ مَبْهَرِي خُودَا! خُوْ مِنْ لَایَهْ کِی دَاوِیْنِی جَلَهْ کَهَمْ شَل دَهْبِیْ وَ شُوْر دَهْبِیْتَهْ وَه،
 مَهْ گَهْر هَهْ مَوُو کَاتِیْ نَاگَام لَیْی بَیْ دَهْنَا شُوْر دَهْبِیْتَهْ وَه وَ دَهْخَشِیْ لَهْ زَمُوْی ؟
 یَبْغِهِ مَبْهَر (درویدی خودای من) هَهْر مَوُوْی؛ (تُوْ لَهْ وَ کَهْ سَاَنَهْ نَیْتْ کَهْ شَتِیْ وَ اَدَهْ کَهْن
 بُوْ فِیْز وَ دَهْمِیَهْ کَهْ وَ اَتَهْ لَهْ کَاتِیْ وَ اَدَا هَهْ یِنَاکَا) (بِر: تاج/ ٤/ ل/ ١٢٤/ ز/ ٨٣/ ف/ ١-
 دَهْ سَتُوْرِی جَلُوْ بَهْرْ گَهْ ش/ د/ ت/ ن).

١٤٥٤- عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّهُ تَوَضَّأَ فِي بَيْتِهِ
 ثُمَّ خَرَجَ فَقُلْتُ لَا تَزِمَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَلَا كُوتَنَّ مَعَهُ يَوْمِي هَذَا
 قَالَ فَبَجَاءَ الْمَسْجِدَ فَسَالَ عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالُوا: خَرَجَ وَوَجَّهَ هَا
 هُنَا فَخَرَجْتُ عَلَى اثَرِهِ اسْأَلُ عَنْهُ حَتَّى دَخَلَ بَنُو أَرِيسَ فَجَلَسْتُ عِنْدَ الْبَابِ وَبَابُهَا
 مِنْ جَرِيدٍ حَتَّى قَضَى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حَاجَتَهُ فَتَوَضَّأَ فَقُمْتُ إِلَيْهِ
 فَإِذَا هُوَ جَالِسٌ عَلَى بَنِي أَرِيسَ وَتَوَسَّطَ قَفُّهَا وَكَشَفَ عَنْ سَاقَيْهِ وَدَلَّاهُمَا فِي الْبُئْرِ
 فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ ثُمَّ انْصَرَفْتُ. فَجَلَسْتُ عِنْدَ الْبَابِ فَقُلْتُ لَا كُوتَنَّ بَوَّابَ رَسُولِ اللَّهِ
 (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الْيَوْمَ فَبَجَاءَ أَبُو بَكْرٍ فَدَفَعَ الْبَابَ فَقُلْتُ مَنْ هَذَا؟ فَقَالَ أَبُو
 بَكْرٍ: قُلْتُ: عَلَى رِسْلِكَ ثُمَّ ذَهَبْتُ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا أَبُو بَكْرٍ يَسْتَأْذِنُ،
 فَقَالَ: الْذَنُّ لَهُ وَبَشْرُهُ بِالْجَنَّةِ فَأَقْبَلْتُ حَتَّى قُلْتُ لَا بِي بَكْرٍ: ادْخُلْ وَرَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى
 اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُبَشِّرُكَ بِالْجَنَّةِ فَدَخَلَ أَبُو بَكْرٍ فَجَلَسَ عَنْ يَمِينِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى
 اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَعَهُ فِي الْقَفِّ وَدَلَّى رِجْلَيْهِ فِي الْبُئْرِ كَمَا صَنَعَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
 وَسَلَّمَ) وَكَشَفَ عَنْ سَاقَيْهِ ثُمَّ رَجَعْتُ فَجَلَسْتُ وَقَدْ تَرَكْتُ أَخِي يَتَوَضَّأُ وَيَلْحَقُنِي
 فَقُلْتُ: إِنْ يُرِذِ اللَّهُ بِفُلَانٍ خَيْرًا يُرِيدُ أَخَاهُ يَأْتِي بِهِ فَإِذَا السَّائِلُ يُحَرِّكُ الْبَابَ فَقُلْتُ: مَنْ
 هَذَا؟ فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ: قُلْتُ عَلَى رِسْلِكَ ثُمَّ جِئْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ
 عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَقُلْتُ: هَذَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ يَسْتَأْذِنُ فَقَالَ: الْذَنُّ لَهُ
 وَبَشْرُهُ بِالْجَنَّةِ فَجِئْتُ فَقُلْتُ: ادْخُلْ وَبَشَّرَكَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)
 بِالْجَنَّةِ فَدَخَلَ فَجَلَسَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي الْقَفِّ عَنْ يَسَارِهِ
 وَدَلَّى رِجْلَيْهِ فِي الْبُئْرِ ثُمَّ رَجَعْتُ فَجَلَسْتُ فَقُلْتُ: إِنْ يُرِذِ اللَّهُ بِفُلَانٍ خَيْرًا يَأْتِي بِهِ

فَجَاءَ اِنْسَانٌ يُحَرِّكُ الْاَبَابَ فَقُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ فَقَالَ: عُمَانُ بْنُ عَفَّانٍ فَقُلْتُ: عَلَى رِسْلِكَ فَجِئْتُ اِلَى رَسُولِ اللّٰهِ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَاخْبَرْتُهُ فَقَالَ: اِذْنٌ لَّهِ، وَبَشْرُهُ بِالْجَنَّةِ عَلَى بَلْوَى تُصِيبُهُ فَجِئْتُهُ فَقُلْتُ لَهُ اِذْخُلْ وَبَشَّرَكَ رَسُولُ اللّٰهِ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِالْجَنَّةِ عَلَى بَلْوَى تُصِيبُكَ فَدَخَلَ فَوَجَدَ الْاَقْفَ قَدْ مَلِئَ فَجَلَسَ وَجَاهَهُ مِنْ الشَّقِّ الْاٰخَرَ (الحديث: ۳۶۷۴، اطرافه في: ۳۶۹۳، ۳۶۹۵، ۶۲۱۶، ۷۰۹۷، ۷۲۶۲) (۲۲۱).

ئەبو موسای ئەشعەری (رمزی خودی لى بى) فەرمووی: لەمالەو دەسنوێژم گرت و دەرچووم، گوتم: دەبێ ئەمڕۆ لە پیغەمبەر (دروودی خودی لى بى) جیانەبمەو، بەهەناسە خزمەتی بە جا نەهێلم، فەرمووی: جا چووم بۆ مرگەوت، لەوێ پرسیاریم کرد، گوتمان: تەشریفی دەرچوو، بەرەو ئێرەو رویشتم، منیش بەشوینیدا رویشتم، دەم پرسی، تازانیم کە پیغەمبەر (دروودی خودی لى بى) وا لە ناو باخێ لە باخەکانی مەدینەدا، خەریکە دەست بە ئاو دەگەیەنێ، لە پاشا چوو ناو بیری ئەریسەو دەسنوێژی گرت، بیرەکە دەرگاکی لە چەپەری پەلکە خورماوو، پیغەمبەر (دروودی خودی لى بى) لەسەر ناخەلی بیرەکە، لەناو مەراستیدا دانیشتم و، هەردوو لاقی بەرووتی داھێشتنە ناو بیرەکەو، منیش چووم بۆ خزمەتی و سلووم ئی کردو ئەوجا گەرامەو دواو لە بەردەم دەرگای بیرەکەدا دانیشتم، بووم بەدەرکەوانی.

زۆری پێ ئەچوو ئەبو بەکر هات، پالێ نابەدەرگاکیو، کە بیکاتەو، گوتم: ئەوەکییە؟ فەرمووی: منم ئەبو بەکر و تەم: هیواش بە، جا چووم گوتم: قوربان! ئەو ئەبو بەکرە پێخۆوازی دەکا کە بێتە ژوورەو؟ فەرمووی: (پێگەی پێ بدەو مۆژدە بەهەشتی پێ بدە) منیش چوومەو، عەرزیم کرد: بفەرموو، وەرەژوورەو، پیغەمبەر مۆژدە بەهەشت پێ دەدا. ئیتر ئەبو بەکر هاتە ژوورەو، لە لای راستی پیغەمبەرەو لە لەسەر ناخەلە کە دانیشتم

گه ئیدا و هەردوو قاجی خۆی بەناو بیرەکهەدا داھیلا، دەق وەك پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) هەردوو لاقی خۆشی هەڵمائی، وەسوپاس و ستایشی پەروردگاری کرد، منیش گەرامەووە لەبەر دەرگا لە شوینەکە ی پێشووم دانیشتمەووە، بڕایەکم هەبوو، کە لە ماڵ دەرچووم بڕیار وابوو دەسنوێژ بگرێ و بێت بۆ لای من، جا لە دلی خۆما گوتم: ئەگەر خودا مەیلی لەسەر بێ کە ئەو بڕایەم تووشی خێر ببێ، بەزوو یی دەیهێنێ، جا لەم دەمە دەمی چاوەڕوانییەدا هەستم کرد واکەسی دەرگا کە دەبروینێ. گوتم: ئەوەکی یە؟ گوتی: عومەری کورێ خەتابم گوتم: لەسەر خۆبە، تۆژی هیواشکە.

ئەوجا چوومە خزمەتی حەزرەت و عەرزیم کرد: ئەووە عومەری کورێ خەتابە، پێ خوازی دەکا. فەرمووی: (پێگە ی بدەو مۆژدە ی بەهەشتیشی پێ بدە). چووم پێم گوت: بفرموو، پێغەمبەر مۆژدە ی بەهەشتت پێ دەدا). ئەویش پۆیشتە ژووڕەووە، سوپاس و ستایشی خوای کرد، لەخزمەت پێغەمبەردا، لەناخە ی بیرەکەدا، لەلای چەپی پێغەمبەرەووە دانیشت و هەر دوو پێی خۆی بەبیرەکەدا شۆڕ کردەووە، منیش چووم لەشوینێ خۆم دانیشتمەووە، دیسانەووە لەبەر خۆمەووە گوتەووە: ئەگەر خودا حەزکا فیسارە ی کەسی بڕام تووشی خێرو خۆشی بکا، لەم بۆنە جوانەدا دەپەرەخسێنێ، جا مەرفی هات لەدەرگای دا، گوتم: ئەووە کییە؟ گوتی: عوسمانی کورێ عەفغانە، منیش گوتم: هیواشکە چوومەووە بۆ خزمەتی پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) عەرزیم کرد کە عوسمانە. فەرمووی: (پێگە ی پێ بدەو مۆژدە ی بەهەشتی پێ بدە، گەرچی تووشی قۆرتیکی گەورەش دەبێ!). منیش چووم بۆخزمەتیو عەرزیم کرد فەرموو وەرە ژووڕەووە، پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) مۆژدە ی بەهەشت دەدات، ئەگەرچی لەو پێناویدا تووشی مەینەتا دەبێ! ئەویش هاتە ژووڕەووە، تەماشای کرد واسەکۆ ی قەراخ دەمی بیرەکە پەر بوو، جیگە ی کەسی تر نابێتەووە کەتیایدا دانیشێ، لەبەرئەووە بەرامبەر پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) دانیشت لەلاکە ی ترەووە). (تاج/ ٥ ل/ ٤٥ ز/ ٨- گەورەیی عوسمان).

پاڻھو شيڪردنه وه:

نہم بیری نهریسه والہ نزیك فہباوہ، نہو بیرہیہ کہ نہموستیلہ کہی پیغہمبہر، کہ لہدہست عوسمان دا بوو کہوتہ ناوی، نیتر دوا نہوہ بہرہبہرہ ناشووب و فہرتہنہ سہری ہل دا، نہو مہینہ تہیش کہتووشی عوسمان بوو نہوہ بو کہ لہ مالہ کہی خوئی دا گہمارویان دا ہہتاشہیدیان کرد، بروانہ: ۱۲۶/ز ت=۱۵۹ ف=بہرگی یہ کہم، ل/۱۴۸).

۱۴۵۵ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): لَا تَسُبُّوا أَصْحَابِي فَلَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ الْفَقَّ مِثْلَ أَحَدٍ ذَهَبًا، مَا بَلَغَ مُدًّا أَحَدِهِمْ وَلَا نَصِيفَهُ. (الحديث: ۳۶۷۳) (۲۲۲).

نہو سہعیدی خوردی (رفزای خودای لی بی) فہرمووی: شتی ہہبوو لہ نیوانی خالیدی کوپی ولیدو نہوہرحمان کوپی عہوفدا، خالید جنیوی بہ نہوہرحمان دا، پیغہمبہریش (بروودی خودای لی بی) فہرمووی: جمین بہ ہیچ کہسی لہ ہاورپی یانی من مہدن، گرممان یہکی لہ نیوہ بہ قہد کیوی نوحودیش زیربہہ خشیتہوہ ہیشا ناگات بہ مشتیکی نہوان، بگرہ ناگات بہنیو مشتیشیان! (ش/د ت - تاج/۵ ل/۱۰ ز/۲- جنیودان بہ یارانی پیغہمبہرتاوانیکی گہورمہ).

پاڻھو شيڪردنه وه:

مہبہست لہم فہرموودہیہ نہوہیہ کہ جنیو دان بہ سہحابہی پیغہمبہر تاوانیکی گہورہیہ، نہو کہسہی کہ جنیوہ کہ دہدا چ خوئی ہاورپی پیغہمبہربی، چ لہ چینہکانی دوا نہوان بی حیواوی نیہ.

۱۴۵۶ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) حَدَّثَهُمْ أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) صَعِدَ أَحَدًا وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ وَعُثْمَانُ فَرَجَفَ بِهِمْ فَقَالَ اثْبُتْ أَحَدًا فَأَمَّا عَلَيْكَ

نَبِيِّ وَصِدِّيقٍ وَشَهِيدَانِ). (الحديث: ٣٦٧٥، طرفاه في: ٣٦٨٦، ٣٦٩٧) (اخرجه مسلم من وجه اخر، انظر فتح/ ٧ ص ٣٩١ ط.ج) (٢٢٣).

ئەنەسى كۆرى مالىك (رمزى خودى لى بى) دىمفەرمۇئ: پىغەمبەرو ئەبو بەكرو عومەرو عوسمان دىمۇنە سەر كىيوى ئوحد، كىيەكە لە خۇشيا نا دەكە ویتە جموجوول و لەرزەلەرز، پىغەمبەرىش (رمزى خودى لى بى) پىئى دىمفەرمۇئ: (ئەى ئوحد! داسەكنى و دامركى، تەنیا پىغەمبەرىك و پىاو چاكىكى راستالى راستگۆو دوو شەهید وان لەسەر تۆ-ب/د/ت/ن) (تاج/ ٥ ل/ ٤٧ ز/ ٨- گەورەدى ئىمامى عوسمان+تاج/ ٥ ل/ ٥٣ ز/ ٨/ ف/ ٩).

پاڤە و شىكردنەو:

لەم فەرموو دىمەدا دوو موعجىزەى گەورەى واتیادا:
یەكەمیان: كە پىغەمبەر (مروودى خودى لى بى) فەرمان دەكا بەكیوئەكە و كیوئەكە فەرمانەكەى بە جى دىهینى.
دووم: شەوالى داوئەكە عومەرو عوسمان شەهید دىبن، وە خۆى وابوو، هەردوکیان شەهیدى یان بەنصیب بوو.

٥٧٤ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ أَنِّي لَوَاقِفٌ فِي قَوْمٍ فَدَعَا اللَّهُ لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) وَقَدْ وُضِعَ عَلَى سَرِيرِهِ، إِذَا رَجُلٌ مِنْ خَلْفِي قَدْ وَضَعَ مِرْفَقَهُ عَلَى مَنْكِبِي يَقُولُ: رَحِمَكَ اللَّهُ إِنْ كُنْتُ لَارْجُو أَنْ يَجْعَلَكَ اللَّهُ مَعَ صَاحِبَيْكَ لَاثِي كَثِيرًا مَا كُنْتُ أَسْمَعُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: كُنْتُ وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ وَقَعْلْتُ وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ وَالْطَّلْقُ وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ، فَإِنْ كُنْتُ لَارْجُو

(٢٢٣) قال العيني : ووقع لفظ حراء في حديث ابي هريرة اخرجه مسلم قال: كان رسول الله (صلى الله عليه وسلم) على حراء هو وابوبكر وعمر وعثمان .. (عيني/ ١٦ ص ٢٠٧) - المترجم .

اَنْ يَجْعَلَكَ اللّٰهُ مَعَهُمَا فَالْتَفَتُ فَاِذَا هُوَ عَلِيٌّ بَنُ اَبِي طَالِبٍ (الحديث: ٣٦٧٧، طرفه في: ٣٦٨٥) (٢٢٤).

ثيبنو عهباس (رمزي خوديان لى بى) فهرمووى: له پاش پيكانى عومهر (رمزي خودى لى بى) كاتى مرد، له سمر داره تهر مى دايان نابوو، خه لكه كه دهوريان لى دابوو، بوى دهپارانه وه نويزيان له سهرى ده كرد، منيش له ناويانا راوه ستا بوم، له ناكاو نه وه مندم زانى پياوى له پشتمه وه ثانيشكى دانا له سمر سهرشانم و فهرمووى به عومهر: نهى ره حمه تى خودات لى بى، به راستى من به ته ما بووم و نوميدم به ره حمه تى خودا وابوو كه خودا به سهر به رزى شادت بكاته وه به ديدارى هه ردوو هاوړ پيكانت، كه پيغه مبهرو نه بو به كرن، چونكه گه لى جار من دم ژنه وت له پيغه مبهرو (درووى خودى لى بى) باسى پيكه وه ژيانى خوځى خوځى و نيوه دى ده كردو دميغه رموو: (من و نه بو به كرو عومهر بووين، ياده يغه رموو: من و نه بو به كرو عومهر و امان كرد، يا دميغه رموو: من و نه بو به كرو عومهر روښتين بو نه وى، وه هروها..) كه ناوړم دايه وه به لا يه وه، ته ماشم كرد نه وه عه لى كورى نه بو تاليب بوو كه واده لى (رمزي خودى لى بى). (تاج: ٥/ل ٢٩/ز ٥/ف ٢).

١٤٥٨ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): رَأَيْتُنِي دَخَلْتُ الْجَنَّةَ فَاِذَا اَنَا بِالرُّمَيْصَاءِ امْرَاةِ اَبِي طَلْحَةَ وَسَمِعْتُ خَشْفَةً فَقُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ فَقَالَ: هَذَا بِلَالٌ وَرَأَيْتُ قَصْرًا بِنَائِهِ جَارِيَةٌ فَقُلْتُ: لِمَنْ هَذَا؟ فَقَالَ: لِعُمَرَ فَاَرَدْتُ اَنْ اَدْخُلَهُ فَالْظَّرَ اِلَيْهِ فَذَكَرْتُ غَيْرَتَكَ فَقَالَ عُمَرُ: بَايِي وَاُمِّي يَا رَسُولَ اللَّهِ اَعْلَيْكَ اَغَارُ. (الحديث: ٣٦٧٩، طرفاه في: ٥٢٢٦، ٧٠٢٤) (٢٢٥).

(٢٢٤) اخرجه مسلم في فضائل الصحابة، باب: من فضائل عمر رضي الله عنه، رقم: ٢٣٨٩.

(٢٢٥) و الحديث اخرجه في فضائل عمر (عيني / ١٦ ص ١٩٣) راجع: صحيح مسلم بشرح

جابیری کوری عہدوئلا (رمزی خودایان لی بی) فہرمووی: پیغہمبہر (دروودی خودای لی بی) فہرمووی: (لہ خہوما دہبینم وام لہ ناوبہہشتا، کہ تہماشام کرد وا رومہ یصای ہاوسہری تہبو تہلحہ والہوئی، وہخشپہ خشپیکم بہرگوئی کہوت، چرپہی پیی کہسی دہہات لہ پیشمہوہ دہرؤیشت، بہ فریشتہکانم گوت: تہمہ کئیہ کہ تہوہندہ بہختہوہرد؟ فہرموویان: تہمہ بیلالہ. ہہروا لہم خہوہم دا، لہ بہہشتا کؤشکیکم بینی، کیڑا لہ حہوشہکہیدا بوو، گوتہ: تہی تہم کؤشک و کہنیزہ ہی کئی یہ؟ جوبرائیل (دروودی خودای لہسہر بیئت) فہرمووی: ہی عومہرد، ویستم کہ بچمہ ناوی و تہماشای ناوی بکہم، دواپی یادی غیرمتی عومہرم کہوتہوہکہچہندہ بہتہنگی نامووسہوہدی، تیر نہچوومہ ناوی و بہرہو دوا گہرپامہوہ. عومہریش فہرمووی: بہ باوک و دایکمہوہ بہقوربانٹ بم، تہی پیغہمبہری خوا، چؤن دل لہ تو پیس دہکہم!). (تاج/ل ۵/۲۳ ف/۶۰۵ ز/۴).

۱۴۵۹ - عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنْ السَّاعَةِ فَقَالَ: مَتَى السَّاعَةُ؟ قَالَ: وَمَاذَا أَعْدَدْتَ لَهَا؟ قَالَ: لَا شَيْءَ إِلَّا أَنِّي أَحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: أَنْتَ مَعَ مَنْ أَحْبَبْتَ قَالَ أَنَسٌ: فَمَا فَرَحْنَا بِشَيْءٍ فَرَحًا يَقُولُ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنْتَ مَعَ مَنْ أَحْبَبْتَ قَالَ أَنَسٌ: فَإِنَّا أَحِبُّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَأَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ وَارْجُو أَنْ أَكُونَ مَعَهُمْ يُحِبُّ أَيَاهُمْ وَأَنْ لَمْ أَغْمَلْ بِمِثْلِ أَعْمَالِهِمْ (الحديث: ۳۶۸۸، اطرافہ فی: ۶۱۶۷، ۶۱۷۱، ۷۱۵۳) (۲۲۶).

نیمامی تہنہسی کوری مالیک (رمزی خودای لی بی) فہرمووی: عارہبیکی دہشتہکی لہ پیغہمبہری پرسی: کہی قیامہتہ؟ تہی پیغہمبہری خودا! فہرمووی: (باشہ چیت بوئی نامادہ کردوہ؟). گوتی: ہیچ، بہلام دہستمایہی دہستم تہوہیہ کہ خودا و پیغہمبہری خودام خویش دہوئی! تہنیا تومیدم بہوہ

قەوپیە. فەرمووی: (دەوی موزدەت لی بی کە تۆ لە وێستگەو مەلێەندەکانی قیامەتدا لەگەڵ ئەو کەسانە دەبی کە خۆشت دەوین!).

ئەنەس فەرمووی: بەهیچی تر وەك ئەو شادمان نەبووین، وەك بەو فەرموودەیی پیغەمبەر شادمان بووین، کە فەرمووی: (دەوی موزدەت لی بی کە تۆ لە قیامەتدا لەگەڵ خۆشەویستی خۆتا دەبیت). ئەنەس فەرمووی: لەخوا بەزیاد بی من پیغەمبەر و ئەبو بەکرو عومەر خۆش دەوی، وە ئومید دەکەم کە لە قیامەتدا لە خزمەت ئەوانام، بە هۆی ئەو خۆشەویستیەیی کە هەمە بۆیان، گەرچی بەکردەوی باش بەوانا ناگەم). (تاج/ ۹/ ل ۱۲۱/ ز ۵۴/ ف ۲- ش/ ت- باسی: مَنْ أَحَبَّ قَوْمًا خَشِرَ مَعَهُمْ).

۱۴۶۰- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): لَقَدْ كَانَ فِيمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ رِجَالٌ يُكَلِّمُونَ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَكُونُوا أَنْبِيَاءَ فَإِنْ يَكُنْ مِنْ أُمَّتِي مِنْهُمْ أَحَدٌ فَعُمِّرْ (الحديث: ۳۶۸۹، طرفه في: ۳۴۶۹) (۲۲۷).

ئەبو ھورەیرە (رەزای خودای لی بی) فەرمووی: پیغەمبەر (دروودی خودای لی بی) فەرمووی: (لە پێشینان، لە نەتەوکانی پێش ئیو کەسانی خوا پێداوی و ھەبوون قسە بۆ کراو بوون، فریشتە قسەو گوشتوگووی لەگەڵ دەکردن، بە تایبەتی لە ھۆزی جوولە کە گەلی پیاوی و ھەبوون، لەگەڵ ئەو شە کە پیغەمبەریش نەبوون، بەلام قسەو گوشتوگوویان لەگەڵ فریشتە دەکردو قسەو باسیان لە زۆر شت دەکرد، قسە کەیان راست دەر دەچوو، وەك خودا بیخاتە ناو دلیان، یا فریشتە ھەواییان پێ بدەن، جا ئەگەر لەناو ئۆ مەتی من دا لەم جوۆرە کەسانە ھەبن، بیگومان کە عومەر یەکیێ دەبی لەوان!). (تاج/ ۵/ ل ۲۱/ ز ۴/ ف ۳).

پاشه و شیکردنه:

سوپاس و ستایش بۆ خودا، که له ناو نهتهوهی موسوڵمانیش دا، له م جوړه خودا پیداونه زۆر همیه، وه نه مهیش له سه ره هم شیوانه پروو دمدا (بر: ریاض ۳/ل ۱۰۸۷/ف ۳/ز ۲۵۳ - کرامات الاولیاء).

۱- به خه و، زۆر له موسوڵمانان به خه و نه زۆر شت ناگادار دهکړن.

۲- به القای قهلبی، زۆر کهس زۆرینه کات خودا هه وائ و دهنگوباس دهخاته ناو دلّیان، زۆر جار به فیراسهت پروو داوو پيشهات دهخویننه وه و قسه و هه وائیان دهقا ودهق راست دمر دهچی.

۳- زۆر کهسیان فریشته پرووبه پروو قسه و گهتو گوڤان له گه ل دهکهن و هه وائی شتیان پى دهلّین، وهک نیمامی عومهر و عیمرانی کوپى حوسهین و زۆر کهسی تر له سه جابه و تابعین و له هه موو چینه کانی تری نهته وهی نیسلام. (بر: ژ: ۲۲۰ تجرید = ۲۴۴ ههتج، ژ: ۳۴ تهجرید- ۴۵ ههتج، ژ: ۸۹ ت، ژ: ۲۸۵، ژ: ۱۴۴۴، ۱۳۸۲، ۱۳۱۵ تاج/۴/ل ۱۹۷/ز ۶۰/ف ۷ + ۸. تاج/۴/ل ۲۸۶/ز ۹۵/ف ۱/ + ژ: ۱۴۳۹ ات).

۱۴۶۱- عن ابن عمر (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) انه جَاءَهُ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ مِصْرَ فَقَالَ لَهُ: يَا ابْنَ عُمَرَ إِنِّي سَأَلْتُكَ عَنْ شَيْءٍ فَحَدَّثْتَنِي هَلْ تَعْلَمُ أَنَّ عُثْمَانَ فَرَّ يَوْمَ أُحُدٍ؟ قَالَ: نَعَمْ قَالَ: تَعْلَمُ أَنَّهُ تَغَيَّبَ عَنْ بَدْرٍ وَلَمْ يَشْهَدْ؟ قَالَ: نَعَمْ قَالَ تَعْلَمُ أَنَّهُ تَغَيَّبَ عَنْ بَيْعَةِ الرُّضْوَانِ فَلَمْ يَشْهَدْهَا؟ قَالَ: نَعَمْ قَالَ: اللَّهُ أَكْبَرُ قَالَ ابْنُ عُمَرَ: تَعَالَى ابْنُ لَكَ أُمًّا فِرَارُهُ يَوْمَ أُحُدٍ فَاشْهَدْ أَنَّ اللَّهَ عَفَا عَنْهُ وَغَفَرَ لَهُ وَأَمَّا تَغْيِبُهُ عَنْ بَدْرٍ فَأَلَّهْ كَانَتْ تَحْتَهُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَكَانَتْ مَرِيضَةً فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): إِنَّ لَكَ أَجْرَ رَجُلٍ مِمَّنْ شَهِدَ بَدْرًا وَسَهْمَهُ وَأَمَّا تَغْيِبُهُ عَنْ بَيْعَةِ الرُّضْوَانِ فَلَوْ كَانَ أَحَدٌ اعْرَضَ بَيْطَنَ مَكَّةَ مِنْ عُثْمَانَ لَبَعَثَهُ مَكَائِهِ فَبَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عُثْمَانَ وَكَانَتْ بَيْعَةُ الرُّضْوَانِ بَعْدَ مَا ذَهَبَ عُثْمَانُ إِلَى مَكَّةَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِيَدِهِ أَلِيْمَنِي: هَذِهِ يَدُ عُثْمَانَ. فَضْرَبَ بِهَا

عَلَى يَدِهِ فَقَالَ هَذِهِ لِعُمَيَّانَ فَقَالَ لَهُ ابْنُ عُمَرَ اذْهَبْ بِهَا الْآنَ مَعَكَ. (الحديث: ٣٦٩٩، اطرافه في: ٣١٣٠، ٣٦٩٨ (٣٦٩٩ ط. ج) ٣٧٠٤، ٤٠٦٦، ٤٥١٣، ٤٥١٤، ٤٦٥٠، ٤٦٥١، ٧٠٩٥) (٢٢٨).

عوسمانی کوپی مه وهیب (رمزی خودی لئ بئ) دهلی: کابراییی هات خه لکی میسر بوو، حه جی مالی خودای کرد، تاقمی پیاوی دی که دانیشتبوون، گوتی: نه م پیاو گه له کی؟ گوتیان: قورپیش، گوتی: نهی نهو ماموستایه کئییه له ناویاندا؟ گوتیان: عه بدوللای کوپی عومه ره، گوتی: نهی ئیبنو عومه را پرسیاریکم هه یه وهلامم بدمروده، نه ری پیم بلئ: نایا دمرانیت که عوسمان له رۆزی غه زای ئو خود دا هه ل هاتبوو؟ گوتی: ئادمزانم، گوتی: نهی دمرانی که له غه زای به دریش پاش که وتبوو، به شداری نه ویشی نه کرد بوو؟ گوتی: نا، نه ویش دمرانم، گوتی: نهی دمرانی که له به یعه تۆلرپیزوان (پهیمانی خو شنوودی و هوئی رمزی خودا) یش دا له وئ نه بوو؟ گوتی: نا دمرانم.

جا کابرا له خویشانا، که وهلامه کهی ئیبنو عومه ریش پیک دئی نه ووهو، به لگه یه له سهر ناته واوی عوسمان، له خویشی نه مه به دنگی بهرز، که نیشانه ی سهر که وتنه گوتی: (الله اکبر!) ئیبنو عومه ریش (رمزی خودایان لئ بئ) فهرمووی: وهره یه که یه که نه مانه ت بوو روون بکه مه ووهو تییت بکه یینم: هه ل هاتنه که ی رۆزی ئو خودی، من شایه تی بوو ددهم که خودا له وه لئی خویش بووه به پیئ نه م نایه ته، که له و بابته وه قسه ده کاو دمه رموئ: ﴿وَلَقَدْ عَفَا اللَّهُ عَنْهُمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ﴾ (١٥٥/٣).

واته: به راستی خودا چاوپویشی کرد، له و موسولمانانه ی که له غه زای ئو خودا هه ل هاتبوون و، پشتی سوپای ئیسلامیان چۆل کرد بوو، چونکه خودا تاوانبه خس و به مؤلّهت و نارامه نه هاتنه که ی رۆزی به دریشی، عوسمان له بهر

ئەو نەھاتىبوو چونكى كچى پېغەمبەرى لەباخەلا بوو، كە ناوى روقىيە بوو، روقىيە نەخۆش بوو، عوسمان لەسەر فەرمانى پېغەمبەر (دروودى خودى لى بى) لەمال مایەو بە ديار ژنەكەيەو، بۆيە لە پاشا حەزرىت (دروودى خودى لى بى) پېسى فەرموو: (هەم پاداشى باش و هەم پشك و بەشت بۆھەيە، بەقەى پياوى كە بە خودى خۆى بەشداریى كەردى) لە غەزای بەدردا).

له بهیعه تولى پىزوانیش دا که عوسمان حازر نابى، له بهر نه وه دهمبى که پیغه مبهر (درودى خودای لى بز) له وکاته دا که سیکی تری وهك عوسمان ته وانا و هیژا، دمست ناکه وئى، هه تا له شوینى عوسمان بینیرئ بؤ گوفتو گو له گهل کافره کان ولاتى مهککه، هه تاتیان بگه یهنئ که چه زرمهت و یارانى بؤ عه مره هاتوون و بؤ شهرو هه را نه هاتوون.

جا له پاش نهوه که عوسمان به فخرمانی پیغهمبر (درویدی خودای لی بښ) رښت بولای خه لکی مه که که قاو بلاو دمبیته وه که قورمیش خویان ناماده ده کهن بول جهنگ، نیر مو سولمانه کانیش خویان گورج ده که نه ووه له بارو دڅخکی ناوا ئالوزدا به یعه تو لپرزوان پروودمات، له بهر نهوه پیغهمبر (درویدی خودای لی بښ) به دهستی راستی خوی ناماژدی کرد و فخرمووی: نه مه دهستی عوسمانه، ئینجا دای به دهستی چه پی خویاو فخرمووی: (نهم به یعت و په یمانه یش له باتی عوسمان!) ئیبنو عومر به کابرای فخرموو: ده ئیستا نهم وه لمانه له که ل خوت بهرو ئیر نه مانه مه که به بهانه له عوسمان (تاج/ ۵/ ۵۰ ز - که ورمی به زرمی عوسمان فخرمووده ی ژماره: ۷).

١٤٦٢- عَنْ عَلِيٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ فَاطِمَةَ عَلَيْهَا السَّلَامُ شَكَتَ مَا تَلْقَى مِنْ أَثَرِ الرَّحَا فَأَتَى النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) سَيِّئًا فَانْطَلَقَتْ فَلَمْ تَجِدْهُ فَوَجَدَتْ عَائِشَةَ فَاخْبَرَتْهَا فَلَمَّا جَاءَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَخْبَرَتْهُ عَائِشَةُ بِمَجِيءِ فَاطِمَةَ فَجَاءَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِلَيْنَا وَقَدْ اخْدَلْنَا مَضَاجِعَنَا فَذَهَبَتْ لِأَقْرَوْمٍ فَقَالَ: عَلَى مَكَانِكُمْ. فَقَعَدَ بَيْنَنَا حَتَّى وَجَدْتُ بَرْدَ قَدَمَيْهِ عَلَى صَدْرِي وَقَالَ: لَا اَعْلَمُكُمْ مَا خَيْرًا مِمَّا سَأَلْتُمَنِي إِذَا اخْدَلْتُمَا مَضَاجِعَكُمَا تُكْبِرَانِ أَرْبَعًا وَثَلَاثِينَ وَتُسَبِّحَانِ ثَلَاثًا

وَتَلَاثِينَ وَتَحْمَدَانِ ثَلَاثًا وَتَلَاثِينَ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمَا مِنْ خَادِمٍ. (الحديث: ٣٧٠٥، اطرافه في: ٣١١٣، ٥٣٦١، ٥٣٦٢، ٦٣١٨) (٢٢٩).

ئىمامى عهلى (رمزى خودى لى بى) فهرمووى: فاطيمه (رمزى خودى لى بى) تهنيا بال بوو، ههرخوى ئيش و كارى ناو مالى دهکرد، سكالای بوو له دهست شت هارپن بهدستار، ناو له پى دستار بردبووى، نهومنهى دستار کردبوو، جا کومه لا ژنى دىلى به تالانى گىراوى جهنگيان بو پيغهمبر هينا، فاطيمه به نوميدى نهوى كه باوكى له و ژنه ديلانه كارهكهرىكى پى بدا، ههتا له مالهوه بو ئيش و كار ياريدى بدا، چوو بو لای باوكى، بهلام باوكى له مال نهبوو، عائيشه زردايكى له مال بوو، عهرزى نهوى كرد، كاتى پيغهمبر (درووى خودى لى بى) ته شريفى هاتهوه، داخوازيهكهى فاطيمه پى ووت، عهرزى دهكا كه فاطيمه كچت هاتبوو بو لات بو ئيشىكى ناوا، داواى كارهكهرىكى لى دهكرديت.

پيغهمبريش (درووى خودى لى بى) ته شريفى هات بو لامان لهوكاتهدا ئيمه راکشابووین، دهمان ويست بخهوين، من ويستم له بهرى ههلسم، فهرمووى: (له شوپنى خوتان مهجووئين) له بهينى من و له بهينى فاطيمه كچيدا دانىشت، تهنانهت ههستم كرد به فينكايى قاجهكانى كه دهكوتن له سينگم. فهرمووى: (نهديى باشتيكتان فيربكهه، زور لهوه باشترهكه ئيوه داواتان له من كردوووه: كاتى راکشان لهسهر نوينهكانتان، سى و چوار نه لاهو نهكهرىكهه و سى و سى سوبحانه لا بكهه و سى و سى جار بلين: (الحمد لله) ئهمه زور باشتره بو ئيوه لهكارهكهر و نوكهرا). (بروانه: ژماره: ١٤٦٧ تهجريد).

پاشه و شيكرهه:

فاطيمه زههراء كچى ههزهرتى پيغهمبره، هاوسهرى ئىمامى عهلى (به دايكى ههسهن و حوسهينه، نهكه گهوردى ههموو سهيدهكانه، نهوى

پیغهمبهر (دروودی خودی لی بی) هر له ریگهی فاطیمه وه ماوه، له مناله کانی تریه وه وه چهی نه ماوه. به پئی ته مه ن، کچه کانی پیغهمبهر به ریز نه مانه ن: زینه ب یه که میانه، روقیه دوه میانه، نومموکه لسووم سییه میانه، فاطیمه زه هراء چواره میانه، (ره زاو ره حمه تی خودا له هه موویان بی) راجیایی سه بارمت به سالی له دایکبوونی هه یه، هه ندی دمفه رموون پیغهمبهر (دروودی خودی لی بی) ته مه نی جل و یه ک سال بووه که فاطیمه له دایک بووه، هه نی تردمفه رموون: ته مه نی سیو پینج سال بووه که فاطیمه له دایک بووه، دیار که فاطیمه و براو خوشکه کانی، جگه له ئیبراهیم، هه موویان له خه دیجه بوون، فاطیمه که شووی کرد به عه ل ته مه نی پازده سال بوو. له پاش مه رگی پیغهمبهر (دروودی خودی لی بی) به شه ش مانگ فاطیمه ش ده مرئ (ره زاو ره حمه تی خودای لی بی) . (بروانه: نه م ژمارانه له ته جریدی صهریح ۱۲۶، ژ: ۶۱۶، تاج/ ۵/ ل ۱۰۸/ ز ۱۹/ + ل ۱۱۳/ ز ۲۰/ + ل ۱۰۸/ ز ۱۹ - فه ضلی فاطیمه ..).

۱۴۶۳ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ كُنْتُ يَوْمَ الْأَحْزَابِ جُعِلْتُ أَنَا وَعُمَرُ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) فِي النِّسَاءِ فَتَنَزَّاهُ فَذَا أَنَا بِالزُّبَيْرِ عَلَى فَرَسِهِ يَخْتَلِفُ إِلَى بَنِي قُرَيْظَةَ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا فَلَمَّا رَجَعْتُ قُلْتُ يَا أَبَتِ رَأَيْتُكَ تَخْتَلِفُ قَالَ أَوَ هَلْ رَأَيْتَنِي يَا بُنَيَّ؟ قُلْتُ: نَعَمْ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ يَأْتِ بَنِي قُرَيْظَةَ فَيَأْتِيَنِي بِخَبَرِهِمْ؟ فَأَنْطَلَقْتُ فَلَمَّا رَجَعْتُ جَمَعَ لِي رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَبُوْنِي فَقَالَ لِيذَاكَ أَبِي وَأُمِّي (الحديث: ۳۷۲۰) (۲۳۰).

عهبدوئلای کورپی زوبهیر (رمزی خودایان لی بی) فهرمووی: رپوژی غه زای خه ندهق، من و عومه ری کورپی نه بو سه له مه دانرابووین به دیار ژنه کانی پیغهمبهر وه، که له ناو فه لاکه ی هه ساندای بوون، ناگاداری و سه رپه رشتیمان ده گردن، سه رنجم دا زوبهیر دوو سئجار به سواریی نه سه په که ی دی و ده چی. بو به نی قوره یزه، که گه رامه وه مالًا، گوتم: باوه! تو م دی هر ده هاتی و ده چووی

بۇ بەنى قورمىزە، ئايا خىر بوو؟ گوتى: بۇ كورم! تۆ بە چاوى خوت لەم كاتەدا
منت دى؟ گوتە: ئا، فەرمووى: ئەو پىغەمبەر (درودى خودى لى بى) فەرمووى: كى
دەچى بۇ ھۆزى بەنى قورمىزە، دەنگوباسى ئەوانم بۇ دىنى ھەتا بزانين كە
پەيمانەكەيان دەشكىنن و شەر لە دزى ئىمە دەكەن يان نا؟) جامن چووم و
دەنگو باسى ئەوانم بۆى ھىنايەو، كەچوو مەو خزمەتى پىغەمبەر (درودى
خودى لى بى) باوك و دايكى خۆى پىكەو كەردبە قوربانم و فەرمووى: (باوك و
دايكە بە قوربانن بن!) (ش/ ت - تاج/ ۵ ل - ۷۹ ف - ۲ ز - ۱۰ - كەورمى زوبەير).

۱۴۶۴ - عَنْ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: لَمْ يَنْقَ مَعَ النَّبِيِّ (صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي بَعْضِ تِلْكَ الْأَيَّامِ الَّتِي قَاتَلَ فِيْهِنَّ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ) غَيْرَ طَلْحَةَ وَسَعْدٍ عَنْ حَدِيثِهِمَا. (الحديث: ۳۷۲۲، طرفه في: ۴۰۶۳) و
(الحديث ۳۷۲۳ - طرفه في: ۴۰۶۱) (۲۳۱).

تەلھەى كورى عوبەيدوللا (رمزى خودى لى بى) فەرمووى: لەبازى لەغەزاكانى
پىغەمبەر (درودى خودى لى بى) كەلەگەن دوزمندا دەجەنگى واتە: لە غەزای
ئوچوددا، كەسى لەگەن نەما، بىجگە لەتەلھەوسەعدى كورى ئەبوومەقەس(بىر:
تاج/ ۵ ل/ ۱۷۹ ز/ ۴۹ ف/ ۱).

۱۴۶۵ - عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ قَالَ رَأَيْتُ يَدَ طَلْحَةَ النَّبِيِّ وَقَى بِهَا النَّبِيَّ
(صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَدْ شَلَّتْ (الحديث: ۳۷۲۴، طرفه في: ۴۰۶۳)

قەيسى كورى ئەبو حازىم (رمزى خودى لى بى) فەرمووى: ئەو دەستەى
تەلھەم دىوھ كە لە غەزای ئوچوددا كەردبووى بە قەلخان و دابوويە
بەرشمشىرى كاھرەكان و نەيھىشتبوو، كە شىرەكە بەر پىغەمبەر بکەوئ، ئەو
دەستەى گۆج بوو بوو. (تاج/ ۵ ل/ ۸۴ ز/ ۱۱ - ف/ ۲ - باسى: مەزناھى تەلھەى كورى
عوبەيدوللا...).

(۲۳۱) اخرجہ مسلم في فضائل الصحابة باب: من فضائل طلحة و الزبير (رضي الله عنهما).

۱۴۶۶- عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيْبِ قَالَ سَمِعْتُ سَعْدًا يَقُولُ جَمَعَ لِي النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَبَوَيْهِ يَوْمَ أَحُدٍ (الحديث: ۳۷۲۵، اطرافه في: ۴۰۵۵، ۴۰۵۶، ۴۰۵۷) (۲۳۲).

سه‌عدی کوری نه‌بووه‌قاص (رمزی خودای لی بی) فه‌رمووی: له‌روژی غه‌زای
ثوحد دا پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای لی بی) تیردانه‌که‌ی خوئی بؤم هه‌لرشت و باوک و
دایکی خوئی پیکه‌وه‌ر کرد به‌قوربانم و خویش خویش دیفه‌رموو: تیریان پیوه‌نی،
باوک و دایکم به‌قوربانت بی!). (تاج: ۵/ل ۸۶/ز ۱۲/ف ۱ - مه‌زنای سه‌عد).

۱۴۶۷- عَنْ الْمُسَوَّرِ بْنِ مَخْرَمَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: إِنَّ عَلِيًّا (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) خَطَبَ بِنْتَ أَبِي جَهْلٍ فَسَمِعَتْ بِذَلِكَ فَاطِمَةُ فَآتَتْ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَتْ: يَزْعُمُ قَوْمُكَ أَنَّكَ لَا تَغْضَبُ لِبَنَاتِكَ وَهَذَا عَلِيٌّ نَاكِحٌ بِنْتَ أَبِي جَهْلٍ فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَسَمِعَتْهُ حِينَ تَشْهَدُ يَقُولُ: أَمَّا بَعْدُ الْكَحْتُ ابَا الْعَاصِ بْنِ الرَّبِيعِ فَحَدَّثَنِي وَصَدَّقَنِي وَأَنَّ فَاطِمَةَ بَضْعَةٌ مِنِّي وَإِنِّي أَكْرَهُ أَنْ يَسُوءَهَا وَاللَّهُ لَا تَجْتَمِعُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَبِنْتُ عَدُوِّ اللَّهِ عِنْدَ رَجُلٍ وَاحِدٍ فَتَرَكَ عَلِيٌّ الْخُطْبَةَ. (الحديث: ۳۷۲۹، اطرافه في: ۹۲۶، ۳۱۱۰، ۳۷۱۴، ۳۷۲۹، ۳۷۶۷، ۵۲۳۰، ۵۲۷۸) (۲۳۳).

میسوه‌ری کوری مه‌خرمه‌ه (رمزی خودای لی بی) فه‌رمووی: عه‌لی کوری
نه‌بوتالیب، خوازبینی کچیکی نه‌بوجه‌لی کرد بؤ خوئی، که‌به‌سه‌ر فاطیمه‌ی
کچی موحه‌مه‌د به‌ینئی، کاتا حه‌زده‌تی فاطیمه‌ به‌مه‌ی زانی، رویشت بؤ
خزمه‌تی باوکی و سکا‌لای له‌م باره‌یه‌وه‌ له‌ ده‌ست ئیمامی عه‌لی می‌ردی کرد و
عه‌رزی کرد: خزمانی تو، به‌قه‌سه‌ی نه‌وان بی، تو له‌سه‌ر کچه‌کانت
ناکه‌یه‌ته‌وه‌و، نه‌گه‌ر می‌رده‌کانیان ژنیان به‌سه‌ر به‌ینن، تو له‌سه‌ریان هه‌لئاده‌یتی
و له‌م لایه‌نه‌وه‌ دربه‌ست نایه‌یت، هه‌ر له‌م بؤ چوونه‌و بیرو باومره‌وه‌یه، که

(۲۳۲) اخرجہ مسلم فی فضائل الصحابة، باب: فضائل سعد... رقم: ۲۴۱۲.

(۲۳۳) اخرجہ مسلم فی فضائل الصحابة، باب: فضائل فاطمة بنت النبي... رقم: ۲۴۴۹.

ئەو ھەتا ئەھل دەپھەوئ ھەوئ بەسەر م بەئنی و جەمیلە کچی ئەبو جەھل مارە بکا بۆ خۆی جا ئایا راستە کەتۆ لەسەر ئیمە ناکەیتەو ھەو لە مێردەکانمان شتیوا قەبوول دەکەن ھەویمان بەسەر بەئنی؟

جا پێغەمبەر (درودی خودای لێ بێ) ھەڵسایەو ھەم بارەپھەو، وتاریکی فەرموو، بە گوئی خۆم گویم لێ بوو، پێغەمبەر (درودی خودای لێ بێ) لەسەر دوانگە، وتاریکی داو شایەتمانی ھیناو ئەو جا فەرمووی: (لەپاش ئەمە، من ژنم دابە ئەبولعاصی کورێ ڕەبیع، ئەو پیاو ھەفتی داپیم، کەژن بەسەر زەینەبی کچم نەھینئ، ئەو پیاو ڕاستی لەگەڵ کردم و قسە ی خۆی پیاوانە بردە سەر؛ فاطیمە کچی موحەممەد پارچەپھەگە لە من، بەراستی ھەزناکەم کەس دلی ڕەنجینئ و تووشی سەراسی بکا، ئەو ھەو ڕاست بئ سویندم بەپھەزدانی پاک ھەرگیز شتی وا نابئ، کە کچی پێغەمبەری خواو کچی ئەبو جەھل دوزمنی خۆدا لەھای یەک پیاو کۆبەنەو ھەو ببن بەھەوئ یەکتر) ئیتر ئەھل وازی لە خوازینییەکە ی ھینا. (تاج/ ٥/ ل ١٠٨/ ز ١٩/ ف ٢٠١).

١٤٦٧ م- وَعَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَذَكَرَ صَهْرًا لَهُ مِنْ بَنِي عَبْدِ شَمْسٍ فَأَتَنِي عَلَيْهِ فِي مُصَاهَرَتِهِ أَيَّاهُ فَأَحْسَنَ قَالَ حَدَّثَنِي فَصَدَّقَنِي وَوَعَدَنِي فَرَفَى لِي (٢٣٤).

دیسان میسور (دەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: گویم لێ بوو پێغەمبەر (درودی خودای لێ بێ) باسی زاوایەکی خۆیی زۆر بە جوانی دەکرد، کە لە ئەو ھەو بەدی شەمس بوو، فەرمووی: (قسە ی بۆم کردو قسەکە ی ڕاست دەرچوو، بەئینی پیم داو بە ئینەکە ی بردە سەر لەگەڵما).

ئەم دوو فەرموودەپھە جوانترن بەلگەن لەسەر ئەو ھەو ژن یان ھەل و ھەقداری ژن لەپیش مارەڕین دا مافی ئەو ھەو ھەپھە: کە بەئین لەمێرد وەرگیرئ کە ھەوئ بەسەر نەھینئ.

١٤٦٨ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ بَعَثَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بَعَثًا وَأَمَرَ عَلَيْهِمْ إِسْمَاعِيلَ بْنَ زَيْدٍ فَطَعَنَ بَعْضُ النَّاسِ فِي أَمَارَتِهِ فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): إِنْ تَطَعْتُمْ فِي أَمَارَتِهِ فَقَدْ كُنْتُمْ تَطَعُونَ فِي أَمَارَةِ إِبْنِهِ مِنْ قَبْلُ وَإِنَّمَا اللَّهُ إِنْ كَانَ لَخَلِيقًا لِلْأَمَارَةِ وَإِنْ كَانَ لَمِنْ أَحَبِّ النَّاسِ إِلَيَّ وَإِنَّ هَذَا لَمِنْ أَحَبِّ النَّاسِ إِلَيَّ بَعْدَهُ (الحديث: ٣٧٣٠، اطرافه في: ٤٢٥٠، ٤٤٦٨، ٤٤٦٩، ٦٦٢٧، ٧١٨٧) (٢٣٥).

عبدوللای کوړی عومهر (رمزای خودایان لى بن) فهرمووی: پیغه مبهړ (دروودی خودای لى بن) له شکریکی ناردو نوسامه ی کوړی زیدى کرد به سهر لهشکریان، هه ندی کهس تانوو تیان له فهرماندهی نوسامه دمد، گوايه منالکاره و کونه کؤيله يه، پیغه مبهړیش (دروودی خودای لى بن) فهرمووی: (خو ئه گهر ئیوه نیستا تانه و تانوت له فهرماندهی، نوسامه بدمن، نه وه شتیکی تازمنییه، چونکه له مه پش تانوتتان له سهر کردهی زمیدی کوړی حارسه ی باوکیشی دمد، گوايه دمیانگوت: زمید بهنده ی نازاد کراوه، چو ن دهی بیى به سهر لهشکری سوپایی، که زؤرینه یان پیایو به ته من و نازادن! دمس به ه ه قی که ه ه قی خودایه، باوکیشی وهك خو ی شایسته ی فهرمانده یی و سهر کرده ی بوو، وه زؤر زؤریش خو شه ویستم بوو، وه له پاش خو ی نه م کو ږیم زؤر زؤر خو ش دموئ) (تاج/ ٥ ل/ ١٢٣ ز/ ٢٣ هـ/ ١- گهورده ی زمیدی کوړی حاریسه) + (ز: ١١٣ ته جريد = ١٣٩ هـ تحولباری = بهرگی یه که م ل/ ١٣٧).

١٤٦٩ - عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ دَخَلَ عَلَيَّ قَائِفٌ وَالنَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) شَاهِدٌ وَإِسْمَاعِيلُ بْنُ زَيْدٍ وَزَيْدُ بْنُ حَارِثَةَ مُضْطَجِعَانِ فَقَالَ: إِنَّ هَذِهِ الْأَقْدَامَ بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ قَالَ فَسُرَّ بِذَلِكَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَاعْجَبَهُ فَاخْتَبَرَ بِهِ عَائِشَةُ (الحديث: ٣٧٣١، اطرافه في: ٣٥٥٥، ٦٧٧٠، ٦٧٧١) (٢٣٦).

(٢٣٥) اخرجه مسلم في فضائل الصحابة، باب: فضل زيد بن حارثة واسامة بن زيد ، (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) . رقم: ٢٤٢٦ .

(٢٣٦) والحديث اخرجه مسلم في النكاح (عيني / ١٦ ص ١١٠) - المترجم .

عائيشه (رمزى خودى لى بى) فهرمووى؛ پۇڭا حەزرىت (درودى خودى لى بى) تەشريفى ھات بۇلام زۆر كەيىقى خۇش بوو، لە خۇشيانا نوور لە پرووى دەبارى، فهرمووى؛ ئەى عائيشە! دىزانىت كە موحەزىزى مودلەجى، كە شىوہ ناسىكى بەناوبانگ بوو ھات بۇلام، لەوكاتەدا ئوسامەو زەيدى باوكى لە ژىر پارچەيەك قەدىفەدا پاكشاپوون، سەرى خۇيان داپۇشيبوو، بەلام قاجيان بەدەردەبوو، موحەزىزى لەسەر ئەم ھالە كە چاوى پىيان كەوت، گوتى: خاوەنى ئەم قاجانە باوك و كورن! (تاج ۳+ ل ۱۳۷ ز ۷۲ ف ۱- ش / د / ت / ن- ئەمە گىرانهوى تاجە، كە باشتىن رافەو پروونكەرومىيە بۇ ئەم گىرانهوى ئىرە).

رافەو پروونكەردنەو:

ئوسامەى كورى زەيدى كورى حارىسە، خۇى رەشكەلە بوو، بەلام زەيدى باوكى سېى بوو، لەبەر ئەو لەسەردەمى نەزانىدا تانەى خراپيان لە ئوسامە دەدا، گوايە كورى باوكى خۇى نىيە) چۆن دەبى خۇى رەش بى و باوكى سېيكە لە بى؟ پروانە ژمارە: ۱۱۳ ت = ۱۳۹ ف = بەرگى يەكەم لاپەرە: ۱۳۷- ۱۳۸. باسى شىومناسى (ئائىف) والە بەرگى سىيەمى تاجول ئوصوول دا ل ۱۷/ ز ۷۲).

۱۴۷۰- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) أَنَّ امْرَأَةً مِنْ بَنِي مَخْزُومٍ سَرَقَتْ فَقَالُوا: مَنْ يُكَلِّمُ فِيهَا النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَلَمْ يَجْتَرِئِ أَحَدٌ أَنْ يُكَلِّمَهُ فَكَلَّمَهُ اسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ فَقَالَ إِنَّ بَنِي إِسْرَائِيلَ كَانَ إِذَا سَرَقَ فِيهِمُ الشَّرِيفُ تَرَكُوهُ وَإِذَا سَرَقَ فِيهِمُ الضَّعِيفُ قَطَعُوهُ لَوْ كَانَتْ فَاطِمَةُ لَقَطَعْتُ يَدَهَا (الحديث: ۳۷۳۳، اطرافه لى: ۲۶۴۸، ۳۴۷۵، ۳۷۳۲، ۳۷۳۳، ۴۳۰۴، ۶۷۸۷، ۶۷۸۸، ۶۸۰۰) (۲۳۷).

(۲۳۷) واخرجه مسلم في الحدود(عيني / ۱۳ص ۲۱ - الحديث/ ۱۴) انظر: (صم/ ۱۱ص ۸۶ =

صحيح مسلم بشرح النووي ج/ ۱۱ص ۸۶ - المترجم .

عائیشه (رمزای خودای لښ بڼ) فهرمووی: ژنیکی مه خزوومی دزی گردبوو،
قورپیش زور به ته نگیه وه بوون، گوتیان: به کی بلین که له بارمیه وه له گه ل
پیغه مبه ردا قسه بکا، هه تا داری هه ددی دزی ل نه درئ، جا گوتیان: کی
پرکیشی نه وه دهکا له نوسامه ی کوړی زمیدبه و لاوه، که خوشه ویستی
پیغه مبه ره.

جا کاتی که نوسامه نه وه ی عه رزی کرد، پیغه مبه ر (درویدی خودای لښ بڼ)
تو وره بوون، فهرمووی: (چون هه لای وا ده کی؟ چون تکاده کی بو جی
به جی نه کردنی هه ددی کی شهرعی، که خودا خو ی دایناوه) نه و جا هه ستاوه
دوانی کی له م بارمیه وه فهرموو، فهرمووی: (نه ی خه لکینه! دزانن بو چی
نه ته وه کانی پیش نیوه له ناوچوون؟ چونکه کاتی که سیکی خانه دان له ناویان
دزی بکرایه وازیان ل دهینا، به لام نه گهر لازمبوون و بانه واکانیان دزی
بکرایه هه ددیان ل دمد، جووله که کان و ابوون، هه ددیان له ناغا و
به که کانیان نه دمد، به لام هه ژاریکیان دزی بکرایه دمستیان دمبری.

جا سویندم به یه زدانی پاک من ناهه قی وا هه بوول ناکه م، گریمان
فاطمه ی کچیشم دزی بکا، به پی یی یاسانامه ی خوا دمستی دمپر!). (تاج/٣
ل/٢٦٤ ز/١٠٠ ف/٧).

پونگر د نه وه:

نه م ژنه ناوی فاطمه ی کچی نه سوود بوو، له غه زای هه تح دا هه ندی
خشلی دزی، کاتی مه سه له که گه یشته وه به پیغه مبه ر، وه به پیی شهرع
چه سپاکه دزی کردووه، وه هه موو مهرجه کانی دمست برین هاتنه ته جی،
فه رمانی فهرموو دمستیان بری.

لهودوا تهوبه یه کی جوانی کرد، وه شووی کرد، وه زور جار کارا، شتیکی ببوایه، دههات بۆلای هه زه رتهی عانی شه، نهویش داخوازییه که یی عهرزی پیغه مبه ر ده کرد و نهویش بۆی جی به جی ده کرد.

ئه م جوړه که سانه باگونه های که و مرهشیان ئی بقه ومی، به لام هه ربه سه حابه داده نرین و بۆگپرانه وهی هه رمووده و هه دیت (عه دل) ده ژمیرین.
 ۱۴۷۱- عَنْ اسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) حَدَّثَ عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): أَلَّهُ كَانَ يَأْخُذُهُ وَالْحَسَنُ يَقُولُ اللَّهُمَّ احْبِبْهُمَا فَأَنِّي احْبِبُهُمَا (الحديث: ۳۷۳۵، طرفاه في: ۳۳۷۴۷، ۶۰۰۳، (۲۳۸).

ئوسامه ی کوری زهید (ره زای خودای لئ بهی) هه رمووی: پیغه مبه ر (دروودی خودای لئ بهی) من وحه سه نی کوری عه لی هه ل ده گرت و منی ده خسته سه ر رانیکی و هه سه نی شی ده خسته سه ر رانه که ی تری و ده یفه رموو: (ئه ی خودایه! تو به شایهت به که من ئه م دوانه م خو ش ده وی، خودایه! تکام وایه که تو ش خو شت بوین!).

۱۴۷۲- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنْ أُخْتِهِ حَفْصَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ لَهَا إِنَّ عَبْدَ اللَّهِ رَجُلٌ صَالِحٌ. (الحديث: ۳۷۴۰، اطرافه في: ۱۱۲۱، ۱۱۵۶، ۳۷۳۸، ۷۰۱۵، ۷۰۲۸، ۷۰۳۰) و (الحديث: ۳۷۴۱، اطرافه في: ۱۱۲۲، ۱۱۵۷، ۳۷۳۹، ۷۰۱۶، ۷۰۲۹، ۷۰۳۱) (۲۳۹).

ئیبنو عومه ر (ره زای خودایان لئ بهی) هه رمووی: هه فسه ی خوشکم که هاوسه ری پیغه مبه ره، بۆی گیرامه وه هه رمووی: پیغه مبه ر (دروودی خودای لئ بهی) پئی هه رمووم: (عه بدوئلا پیاوی چاکه).

(۲۳۸) لم يستثنه العسقلاني عن الاحاديث المتفق عليها (خاتمة احاديث للبحث و ما بعدها ج/ ۷ ص ۲۷۸) - المترجم .

(۲۳۹) راجع (رقم: ۵۵۹ = ۱۱۲۱ ف + ۱۱۲۲) - المترجم .

١٤٧٣- عَنْ عَلْقَمَةَ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى، قَالَ: قَدِمْتُ الشَّامَ، فَصَلَّيْتُ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ قُلْتُ: اللَّهُمَّ يَسِّرْ لِي جَلِيسًا صَالِحًا فَاتَيْتُ قَوْمًا، فَجَلَسْتُ إِلَيْهِمْ، فَإِذَا شَيْخٌ قَدْ جَاءَ، حَتَّى جَلَسَ إِلَى جَنِبِي. قُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ قَالُوا: أَبُو الدَّرْدَاءِ فَقُلْتُ: أَلَيْسَ دَعَوْتُ اللَّهَ أَنْ يَسِّرَ لِي جَلِيسًا صَالِحًا، فَيَسِّرَكَ لِي، فَقَالَ أَبُو الدَّرْدَاءِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ): مِمَّنْ أَنْتَ؟ قَالَ: مِنْ أَهْلِ الْكُوفَةِ قَالَ: أَلَيْسَ فِيكُمْ أَوْ مِنْكُمْ صَاحِبُ السَّرِّ الَّذِي لَا يَغْلُمُهُ غَيْرُهُ يَعْنِي حُذَيْفَةَ قَالَ: قُلْتُ: بَلَى قَالَ: أَلَيْسَ فِيكُمْ أَوْ مِنْكُمْ الَّذِي أَجَارَهُ اللَّهُ عَلَى لِسَانِ نَبِيِّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَعْنِي مِنَ الشَّيْطَانِ يَعْنِي عَمَّارًا قُلْتُ: بَلَى قَالَ: أَلَيْسَ فِيكُمْ أَوْ مِنْكُمْ صَاحِبُ السَّوَالِ وَالْإِسَادِ أَوْ السَّرَّارِ؟ قَالَ: بَلَى قَالَ: كَيْفَ كَانَ عَبْدُ اللَّهِ يَقْرَأُ وَاللَّيْلُ إِذَا يَغْشَى وَالنَّهَارُ إِذَا تَجَلَّى؟ قُلْتُ: وَالذِّكْرُ وَالْإِثْنَى قَالَ: مَا زَالَ يَبِي هَؤُلَاءِ حَتَّى كَادُوا يَسْتَرْلُونَنِي عَنْ شَيْءٍ سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ). (الحديث: ٣٧٤٢، اطرافه في: ٣٢٨٧، ٣٧٤٣، ٣٧٦١، ٤٩٤٣، ٤٩٤٤، ٦٢٧٨) (٢٤٠).

عەلقەمە (سۆزو میهرەبانی خودای ئی بێ) فەرمووی: چووم بۆ شام، کاتی گەیشتمە دیمەشق چوومە مزگەوت، دوورکات نوێزم تیا کرد و گوتم: ئەو خودایە! هاوونشینکی باشم بۆ پرەخسینە، جا کۆمەڵی لەوێ بوون، چووم لەلایان دانیشتم، جا زۆری نەبرد چاووم ئی بوو پیرەمێردی هات، لەتەنیشتمەوه دانیشتم، پرسیم: ئەمە کییە؟ گوتمان: ئەبو دەرەدایە (بروانە: ژمارە: ٨٩٧ = ١٩٤٥ف = بەرگی ٢/ ل ٢٨٣). گوتم: ئومێدە خودا نزاکی گێرا کردیم.

پێم گوت: کاتی هاتم بۆ ئێرە لەخوا پارامەوه هاوونشین خاسم بۆ پرەخسین، ئەوه تا تۆی بۆم پرەخساند، ئەبودەردە (ڕەزای خودای ئی بێ) فەرمووی: تۆ

(٢٤٠) ووقع في رواية داود بن ابي هند عن الشعبي عن علقمة في هذا الحديث: (وان هؤلاء يريدون ان ازول عما اقراني رسول الله (صلی الله عليه وسلم) ويقولون لي: اقرا: فوما خلق الذكر والانثى واتي والله لا اطيعهم اخرجه مسلم (فتح/٨ص ٧٠٧، رقم: ٤٩٤٤) - المترجم .

خه لکی کویت؟ گوتم: خه لکی کووفه م، فهرمووی: له قسه ته وه وادیاره که
 فیرخوازی و ویلی به شوین زانینا خو نه وپیاوه داناو زانییه که ناوداره
 به رازگری پیغه مبه ر (صاحب سر النبی پروانه: ژماره: ١٦٣ ته جرید= ٢٢٤هـ فتح
 = بهرگی/ ١ ل/ ٨٣) وا له ناو نیوه دا، که نهو نهیني و رازانه ی که پیغه مبه ر
 گوتونی پی، همر خویدمیانزانی واته: حوزمیفه ی کوری یه مانتان له ناودایه،
 ههرچی پرسیاریکتان هه بی ده توانن لهو بهرسن. منیش گوتم: به لئ وایه
 فهرمووی هه: خو نهو پیاوه زانیه شتان وا له ناودا، که له سهر زمانی
 پیغه مبه ر خو، خودا په نای داوه له شهیتا، واته: عه ماری کوری یاسیر (بر:
 ژ: ١٤٥١ ت= ٣٦٦١ ف= بهرگی/ ٤ ل).

منیش گوتم: به لئ فهرمووی: خو خاوه نی سیواک، یاخواوه نی سړو
 رازیستان واله ناودا، واته: عه بدوئلای کوری مه سهوود؟ گوتم: به لئ واته:
 زانای گه وره گه وره له لای خو تان زوره، ئیر ج پیویست شت له که سی تر
 بهرسن.

له پاشدا فهرمووی: ئه ری پیم بلئ: ئیبنو مه سهوود ئه م نایه ته ی چۆن
 ده خویند: ﴿واللیل اذا یغشی والنهار اذا تجلی﴾ ی چۆن ده خوینده وه؟ منیش
 گوتم: ئاوا ی ده خوینده وه: ﴿واللیل اذا یغشی والنهار اذا تجلی والذکر والانثی﴾.
 ئه و جا نه بودمراء فهرمووی: (پیغه مبه ر (درویدی خودای له بی) به زاری پیروزی خو
 ئه م سوورمه ته ی بی گووتم و ئه م سوورمه ته م به دهمی خوّم له دهمی پیغه مبه ر
 خو ی له سهر ئه م شیوه یه: ﴿واللیل اذا یغشی والنهار اذا تجلی والذکر والانثی﴾
 وهر گرتووه، که چی ئیسته ئه مانه ههر وازیان لئ نه ده هی نام و ده یانویست که
 منیش ببه نه سهر قیرانه ت و شیوه خویندنه وه ی خو یان و، له باتی رسته ی:
 (والذکر والانثی) منیش وه ک شیوه خویندنه وه ی ئه وان بخوینمه وه: ﴿وما
 خلق الذکر والانثی﴾. (تاج/ ٥ ل/ ١٣٤ ز/ ٢٨- چاکیتی عه بدوئلای کوری
 مه سهوود).

پوونکردنهوه:

کیشی شپوه خویندنهوهگانی قورئان ئیستا بووه به زانستیکی سهربهخۆ، له عولومی قورئان و لهعولومی هه‌دیث دا به‌دوور و درپژێ قسه و گفتوگۆی چرو پړو خه‌ست و خۆلی له‌سهر کراوه سوودو به‌هریه‌کی زۆری ئوصولی و فیهقی ئی وەرگیراوه. عه‌بدوڵلای کوری مه‌سعوود (رمزی خودایان له‌ بێ) یه‌کیکه له‌ گه‌وره‌ هاوړی یانی پێغه‌مبه‌ر، له‌ موسوڵمانه‌ هه‌ره‌ پێشیننه‌گانه‌، دوو کۆچی کردووه‌، یه‌کی بۆ خه‌به‌شه‌ و یه‌کی بۆ مه‌دینه‌، ئاماده‌ی غه‌زای به‌درو شه‌رگاگانی پاشی بووه‌، هه‌میشه‌ له‌ خزمه‌ت پێغه‌مبه‌ردا بوو، مه‌گه‌ر چو‌نه‌ خزمه‌تی چۆل بکرا‌یه‌، خزمه‌تی پێلاوه‌گانی پێغه‌مبه‌ری ده‌کرد، له‌کاتی هه‌ستانا پێلاوه‌گانی دادنه‌ا بۆی، وه‌کی ترسۆله‌گانی ده‌کرده‌ خۆلی خۆی، هه‌شت سه‌دو چل وه‌هشت فه‌رمووده‌ی پێغه‌مبه‌ری گێراوه‌ته‌وه‌، چلو چواریان بۆخاری و موسلیم گێراویانه‌ته‌وه‌، بیست و یه‌کیان ته‌نها له‌ بوخاریدا هه‌ن، له‌ موسلیم دانین، سی و پێنجیشیان ته‌نها له‌ سه‌حیحی موسلیم دا هه‌ن له‌ سه‌حیحی بوخاریدا نین.

ده‌فه‌رموئ: له‌ زاری پیرۆزی پێغه‌مبه‌ر خۆی (دروودی خودی له‌ بێ) هه‌فتا سووره‌تی قورئانه‌م له‌ به‌رکردووه‌. یه‌که‌م که‌س بوو که‌ له‌ مه‌که‌که‌ به‌ ئاشکرا قورئانی ده‌خویند، ئیبنومه‌سعوود نه‌وه‌نده‌ له‌گه‌ڵ مائی پێغه‌مبه‌ردا تیکه‌ڵ بوو، له‌خه‌ڵکی وایه‌ که‌ یه‌کیکه‌ له‌خیزانی پێغه‌مبه‌ر (دروودی خودی له‌ بێ) ناوداربووبه‌ صاحیبی سیواکی پێغه‌مبه‌ر، پێغه‌مبه‌ر (دروودی خودی له‌ بێ) موژده‌ی به‌هه‌شتی پێ داوه‌، بکوژی نه‌بوو جه‌هل بوو، له‌ مه‌دینه‌، سائی سییودووی کۆچی له‌ته‌مه‌نی شه‌ست و هه‌ندیکا نه‌مری هه‌قی به‌ جی هیئا، ئیمامی عوسمان نوپژێ ته‌رمی له‌سهر کرد.

مامۆستایه‌کی قورئانزان و فه‌رموودمزان بوو، قوتابی و فه‌قی زۆر هه‌یه‌ له‌م دوو بواره‌دا، ژنه‌که‌ی ناوی زینه‌ب بوو، بۆ زیاترشارمزا بوون له‌

ژینامه‌ی نهم هاورپی مه‌زنه‌ی پی‌غه‌مبهر، بپروانه: تاج/ ۵/ ل ۱۲۳/ ز ۲۸ - باسی: گه‌ورمه‌ی عه‌بدوللای کوری مه‌سعوود.

۱۴۷۴ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِنَّ لِكُلِّ أُمَّةٍ أَمِينًا وَإِنَّ أَمِينَنَا أَيُّهَا الْأَمَةُ أَبُو غُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ. (الحديث: ۳۷۴۴، طرفاه في: ۴۳۸۲، ۷۲۵۵) (۲۴۱).

نه‌نه‌سی کوری مالیک (رمزی خودای لی بی) فه‌رمووی: خو‌شه‌ویست (دروودی خودای لی بی) فه‌رمووی: (هه‌موو نه‌ته‌ومیی نه‌مینداریکی هه‌یه) نه‌میندار ی نه‌مه‌یش نه‌ی ئۆمه‌تی موحه‌مه‌دا نه‌بو عوبه‌یده‌ی کوری جه‌راحه) (تاج/ ۵- ل ۹۱- ز ۱۳- ف ۱- ش/ ت- باسی: گه‌ورمه‌ی نه‌بو عوبه‌یده‌..).

۱۴۷۵ - عَنْ الْبَرَاءِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: (رَأَيْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَالْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ عَلَى عَاتِقِهِ يَقُولُ: اللَّهُمَّ آتِنِي إِجْبُهُ أَجْبُهُ). (الحديث: ۳۷۴۹). (انظر: رقم: ۹۶۰ = بقرطی/ ۳/ ل ۳۳) (۲۴۲).

به‌راء (رمزی خودای لی بی) دمه‌فه‌رمووی: پی‌غه‌مبهرم بینی، حه‌سه‌نی کوری عه‌لی به‌فه‌لاندو‌شکانه‌و‌ه‌بوو، دمه‌فه‌رموو: (خودایه‌! من نه‌مه‌م خو‌ش ده‌وی، سا تو‌یش خو‌شت بو‌ی!). (تاج/ ۵/ ل ۱۱۴/ ز ۲۰/ ف ۳- ش/ ت- باسی گه‌ورمه‌ی حه‌سه‌ن و حوسه‌ین).

۱۴۷۶ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ وَسَالَهُ عَنْ الْمُحَرَّمِ قَالَ شُعْبَةُ أَحْسِبُهُ يَقْتُلُ الذَّبَابَ؟ فَقَالَ: أَهْلُ الْعِرَاقِ يَسْأَلُونَ عَنِ الذَّبَابِ وَقَدْ قَتَلُوا ابْنَ ابْنَةِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): هُمَا رِيحَانَتَايَ مِنَ الدُّنْيَا. (الحديث: ۳۷۵۳، طرفه في: ۵۹۹۴) (۲۴۳).

(۲۴۱) اخرجہ مسلم فی فضائل الصحابة، باب: فضائل ابي عبیدة، رقم: ۲۴۱۹ .

(۲۴۲) اخرجہ مسلم فی فضائل الصحابة، باب: فضائل الحسن و الحسين رضي الله عنهما، رقم: ۲۴۲۲ .

(۲۴۳) لم اعثر على مصدر يشير الى اخراج مسلم له وقال العسقلاني في خاتمة كتاب

مناقب الانصار ج/ ۷ ص ۵۵۰ ط ج ، لم يوافقہ مسلم على اخراج حديث ابن عمر فيهما

ئەم فەرەمۆدەمە لە تاج دا ئاواپە: پیاویکی خەلکی عێراق لە ئیبو
 عومەری پرسی: ئەگەر کەسێ لەئیحرام دا بێ و مێش بکوژی چی
 فیدیهیەکە لەسەرە؟ ئیبو عومەریش فەرەمۆی: خەلکی عێراق، حەسینی
 کچەزای پێغەمبەر دەکوژن و لەمێش کوشتن دەپرسن! وەلحال پێغەمبەر
 (دروودی خودای لێ بێ) دەفەرەمۆی: (حەسەن و حوسەین دوو چالە پێچانەیی منن
 لەدنیای ڕۆشن دا!). (بەروانە: تاج/٥٥- ١١٢- ٢٠- ٢١) + (بەروانە: ژمارە/١١٢٩
 تەجرید).

پەوێنکەکان:

ئەم بەهەرانی لەم فەرەمۆدەمە وەردەگیرێت:

١- کەسانی هەن کورد گوتەنی لە مازواناتی دەشکێن و دەیانەوی لە
 گزگلانا هەڵبەسنەو، جا لەسەر ئەم بنیاتە، ئیبو عومەر سەرەسەمی پێشان
 داو، کە خەلکی عێراق تاوانی گەورە تی دەگوشتن، وەک کوشتنی حەزەرەتی
 حوسەینی کچەزای پێغەمبەر بێ، کەچی لەهەمان کاتدا وەزە لە کوشتنی
 مێش دەکەن!

٢- بۆیە منال بەرەپچانە دەچوێنرێ، چونکە منالێش وەک پێچانە بۆنی
 دەکری و دەنرێ بە سینگەو و چاوو دلی پێ ڕۆشن دەبنەو.

٣- گەرچی گەلی جار ئەوانەیی کە نەیسبەتی کاریکیان لێ دەدرێ،
 هەموویان ئەو کارە ئەنجام نادن، و هەیانە لە دڵەو ئەوکارە دە کەرەین،
 بەلام زۆر جار هەندێ کار دەدرێتە پال زۆرینەیی کۆمەڵی، کە ناسراپن بەو
 جۆرە شتە، بەلام بەبێ گومان کوردستانی خۆمان، بەهەموو بەشەکانیەو،
 بەر ئەم عێراق و مەشریقە ناکەوێ کە لەفەرەمۆدە پێڕۆزدا، باسی خراپیی
 کراوە و هەوال دراوە کە شەر لەویوە سەر هەل دەدا، چونکە سوپاس بۆ
 خودا کوردستان ئەوەتی چوو تە باوەشی قورئانەو، خەزەتی ئیسلامی
 کردوو، هەرەک لەپەنای ئیسلاما گەشەیی کردوو و خودا پەنای داو، کەم

گهلی و نه ته وه ههیه که به قهه گهلی کورد خزمه تی ئیسلامی کردبی، نه وهنده مزگهوت و بهرستگاو شیخ و مهلا و فهقی و قورئان و موسولمانی پاک و بیروزی تیابی! سوپاس بو خودا. له نه هلی دلم بیستوو ههتا ئیسلام له چیپاگانی مه ککهو مه دینه ناوانه بی، له چیپاگانی کوردستانی ش ناوا نابی، که نه وهش بهر له هه لهاتنی قیامت دهی.

۱۴۷۷- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ ضَمَّنِي النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِلَى صَدْرِهِ وَقَالَ: اللَّهُمَّ عَلِّمَهُ الْحِكْمَةَ فِي رِوَايَةِ عِلْمِهِ الْكِتَابَ (الحديث: ۳۷۵۶، طرفه في: رقم: ۶۶ تجريد = ۷۵ فتح = بهرگی یه کهم ل/ ۸۹) (۲۴۴).

ئیبینو عه بیاس (رمزی خودایان لـ بی) فهرمووی: پیغه مبهه (دروودی خودای لـ بی) گوشیمی به سنگیه وهو فهرمووی: (اللهم علمه الحکمة: نهی خودایه! فییری دانایی و زانستی بالای بفهرموو).

۱۴۷۸- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) نَعَى زَيْدًا وَجَعْفَرًا وَابْنَ رَوَاحَةَ لِلنَّاسِ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَهُمْ خَبَرُهُمْ فَقَالَ أَخَذَ الرَّأْيَةَ زَيْدٌ فَاصِيبٌ ثُمَّ أَخَذَهَا جَعْفَرٌ فَاصِيبٌ ثُمَّ أَخَذَ ابْنُ رَوَاحَةَ فَاصِيبٌ وَعَيْنَاهُ تَذَرِفَانِ حَتَّى أَخَذَهَا سَيْفٌ مِنْ سُيُوفِ اللَّهِ حَتَّى فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ). (الحديث: ۳۷۵۷، طرفه في: ۶۰۴ تجريد = ۱۲۴۶ فتح) (۲۴۵).

واتاو و مرگه پراومکهی له ژماره: (۴۰۶) دا، به تهواوی رابورد. ۱۴۷۹- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: اسْتَفَرُّوا الْقُرْآنَ مِنْ أَرْبَعَةٍ مِنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَبْدًا بِهِ وَسَلَامٍ مَوْلَى أَبِي خُذَيْفَةَ وَأَبِي بَنِي كَعْبٍ وَمُعَاذَ بْنِ جَبَلٍ قَالَ لَا أَذْرِي بَدَأَ

(۲۴۴) راجع رقم: ۶۶-ت= ۷۵-ف= بهرگی یه کهم ، لاپهړه: ۸۹- المترجم .

(۲۴۵) راجع رقم: ۶۰۴-ت= ۱۲۴۶-ف= بهرگی دووهم، لاپهړه: ۲۶- المترجم و راجع ایضا رقم:

بَابِي أَوْ بِمُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ (الحديث: ٣٧٥٨، اطرافه في: ٣٧٦٠، ٣٨٠٦، ٣٨٠٨، ٤٩٩٩) (٢٤٦).

عہدوئلای کورپی عہمری کورپی عاص (رمزی خودایان لے ہی) فہرمووی:
 بہگوئی خوم لہ زاری پیروزی خوشہویستم بیستوہ دہیفہرموو: (لہلای نہم
 چوار کہسہ قورنن بخوینن و فیرقورنن ببن: لہلای عہدوئلای کورپی
 مہسعوودو سالی نازادکراوی ٹہبو حوزہیفہو ٹوبہپیہی کورپی کہعب و
 موعازی کورپی جہبہل). پیغہمبہر (درویدی خودی لے ہی) لہ پیش دا ناوی
 نیبنومہسعوودی ہیئا، بو گرنگی پیدانی پتر پیی). (تاج/ ٥/ ١٣٢/ ز ٢٨/ ف/ ١).

١٤٨٠ - عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) أَنَّهَا اسْتَعَارَتْ مِنْ أَسْمَاءَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قِلَادَةً فَهَلَكَتْ فَأَرْسَلَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) نَاسًا مِنْ أَصْحَابِهِ فِي طَلَبِهَا فَادْرَكْتَهُمُ الصَّلَاةُ فَصَلُّوا بِغَيْرِ وُضوءٍ فَلَمَّا اتَّوَا النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) شَكُّوا ذَلِكَ إِلَيْهِ فَتَزَلَّتْ آيَةُ التَّيْمِمِ فَقَالَ أَسِيدُ بْنُ حُضَيْرٍ جَزَاكَ اللَّهُ خَيْرًا فَوَاللَّهِ مَا نَزَلَ بِكَ أَمْرٌ قَطُّ إِلَّا جَعَلَ اللَّهُ لَكَ مِنْهُ مَخْرَجًا وَجَعَلَ لِلْمُسْلِمِينَ فِيهِ بَرَكَاتٌ (الحديث: ٣٧٧٣، طرفه في: ٢١٦ ت = ٣٣٤ ف = بهرگی یہ کہم
 لاپہرہ/ ٢٢٣ و مرگہراومکہشی لہوئی رابوورد) (٢٤٧).

١٤٨١ - عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: (كَانَ يَوْمٌ بُعِثَ يَوْمًا قَدَّمَهُ اللَّهُ لِرَسُولِهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَقَدْ افْتَرَقَ مَلَأُوهُمْ وَقِيلَتْ سَرَوَاتُهُمْ وَجَرَّحُوا فَقَدَّمَهُ اللَّهُ لِرَسُولِهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي دُخُولِهِمْ فِي الْإِسْلَامِ). (الحديث: ٣٧٧٧، طرفاه في: ٣٨٤٦، ٣٩٣٠) (٢٤٨).

(٢٤٦) اخرجہ مسلم في فضائل الصحابة، باب: فضائل عبد الله بن مسعود وامه ... رقم: ٢٤٦٤ .

(٢٤٧) اخرجہ مسلم في الحيض، باب: التيمم، رقم: ٣٦٧ .

(٢٤٨) لم يستثنه العسقلاني من الاحاديث المتفق عليها - المترجم .

عائىشە (رەزى خۇداى لى بى) ھەرموۋى: رۇۋى بوعاس، رۇۋىك بوو، خۇداى گەورە لە بەرخاترى پېغەمبەرى خوا (دروۋى خۇداى لى بى) ۋەپېشى خستبوو، جاكاتى پېغەمبەر (دروۋى خۇداى لى بى) ھات بۇ مەدىنە، كۆمەلەيان بلو بوو بۆۋە، شاپپاۋەكانيان كوزرابوون، ۋە زامار و پەككەۋتە بوو بوون، لەبەر ئەۋەكەس نەمابوو لە مەدىنە لافى سەرۋكى ئى بدو مل بۇ پېغەمبەر كەچ نەكا، جا خودا ئەو رۇۋى قەۋمان پېش ھاتنى پېغەمبەر بۇ ئەۋى بەچەند سالى، ۋە ئەو بارو دۇخەى ئەم شەرە سازاندى، بوو بە ھۆى ئەۋەكە خەلگى مەدىنە بە ئاسانى بچەن زىر ئالاي ئىسلام).

پوۋىنگەنەۋە:

رۇۋى بوعاس شەرپى بوو، لە نىۋانى دوو ھۆزى سەرەكى مەدىنەدا پوۋى دا، كە ھۆزى ئەۋس و خەزرج بوون، بوعاس قەلەيكى ھۆزى ئەۋس بوو، دوۋمىل لە مەدىنەۋە دوور بوو، بە پېنج سال لە پېش كۆچ كىردى پېغەمبەر (دروۋى خۇداى لى بى) بۇ مەدىنە، ئەم ھەرايە قەۋمان، زۆرىنەى سەرگەردەكانى ئەم دوو ھۆزە لەم شەرە دا كوزران، ۋە جۆرە پاشاگەردانى يەك و بى ياساىى و بى سەرگەردەكى يەك لە مەدىنەدا دروست بوو بوو، ئەۋە بوو بەھۆى ئەۋەكە ئىسلام بە ئاسانى جى پاي خۇى بىكەتەۋە ئەۋبۇ شاىى يە پىر بىكەتەۋە.

ارھاساتىكى زۆر پېش لە دايكبوۋنى پېغەمبەرۋ لە پاش لەدايك بوۋنى و لەپېش بوۋنى بەپېغەمبەرۋ بەر لە كۆچ كىردى پوۋى داۋە، ۋەك پوۋداۋى ئەصحابول فىل و لەكىردى سىنگى پېغەمبەر بە مىندالى و پىرۋزى و پىت و فەرى كاتى لە دايكبوۋنى و مۇرى پېغەمبەرۋىتە بە ناۋشانىەۋە و بەردو دار سلاۋى ئى كىردوۋە گەللى ھەۋالى ترى لەم بابەتە، كە بە موحلىيان دەگەنە ھەددى تەۋاتور بىرۋانە، بەرگى چۈرەمى تاجول ئۈصۋول، لاپەرە/۲۸۰-۲۸۸ ۹۲/، ۹۳، ۹۴).

١٤٨٢- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ لَوْلَا الْهَجْرَةُ لَكُنْتُ أَمْرًا مِنَ الْأَنْصَارِ (الحديث: ٣٧٧٩، طرفه في: ٧٢٤٤) (٢٤٩).

ئەبو ھورەیرە (رمزای خودای لی بی) ھەرمووی: خوۆشەویست (دروودی خودای لی بی) ھەرمووی: (یاریدەدەمران واتە: ئەنصار لە ھەرشوو ھەردیکەوہ بپۆن منیش لەگەڵ ئەوانا دەپۆم و خۆم لەوان جیا ناکەمەوہ، لەبەر ئەوہ نەبی کە کوچکار و موھاجیرم، دنا بابایی دەبووم لە یاریدەدەمران، کەناسراون بە ئەنصار). (تاج/ ٥ ل/ ١٧٦ ز/ ٤٤ ف/ ٥).

١٤٨٣- عَنْ الْبَرَاءِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (الْأَنْصَارُ لَا يُحِبُّهُمْ إِلَّا مُؤْمِنٌ وَلَا يُبْغِضُهُمْ إِلَّا مُتَافِقٌ فَمَنْ أَحَبَّهُمْ أَحَبَّهُ اللَّهُ وَمَنْ أَبْغَضَهُمْ أَبْغَضَهُ اللَّهُ). (الحديث: ٣٧٨٣) (٢٥٠).

بەرەاء (رمزای خودای لی بی) ھەرمووی: خوۆشەویست (دروودی خودای لی بی) ھەرمووی: (موسوولمان یاریدەدەمران (ئەنصار) ی خوۆش دەوئ، ناپاک (دوو پروو=موناڤیق) یش رقی لییانە، ئیتر ئەوہی ئەنصاری خوۆش دەوئ خودایش ئەوہی خوۆش دە وئ، وە ئەوہی رقی لەوانە خوداش رقی لەوہ!). (تاج/ ٥ ل/ ١٧٧ ز/ ٤٤ ف/ ١- ش/ ت).

پۆنکردنەوہ:

کۆمەلگای ئیسلام لەسەرتاوە لە مەدینە بە شیوہی سەرەکی بریتی بوو، لە دوو کۆمەلەی گەورە:

(٢٤٩) لم يستثنه العسقلاني من الاحاديث المتفق عليها- المترجم .

(٢٥٠) أخرجه مسلم في الايمان ، باب : الدليل على ان حب الانصار وعليه من الايمان،

یه کهم: کۆمه لهی کۆچکاران که نه و موسوئمانانه بوون، له مه کهوه، له تاو دهستدریژی ناموسوئمانه کان لییان، گۆج و باریان کرد بۆ مه دینه، پیغه مبه ر (دروودی خودی لی بی) خوشیه کی بوو له م کۆچبه رانه.

دووهم: کۆمه لهی یاریده مدران که بریتی بوون له وانهی که خه لکی مه دینه بوون و موسوئمان بوو بوون، کۆمه لهی یه کهم ناسراون به موهاجیرین، واته: کۆچکاران، کۆمه لهی دووهم ناسراون به نه نصار، واته: یاریده مدران.

جا پیغه مبه ر (دروودی خودی لی بی) بۆ روونکردنه وهی به رزی پله و پایه ی نه نصار نه م فه رمووده یه ی فه رموو، له گه ل چه ند فه رمووده یه کی تری له م بابه ته.

١٤٨٤ - عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: رَأَى النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) النِّسَاءَ وَالصَّبِيَّانَ مُقْبِلِينَ مِنْ غُرَسٍ فَقَامَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مُنْثَلًا فَقَالَ: اللَّهُمَّ ائْتِمِ مِنْ أَحَبِّ النَّاسِ إِلَيَّ قَالَهَا ثَلَاثَ مِرَارٍ (الحديث: ٣٧٨٥، طرفه في: ٥١٨٠) (٢٥١).

نه نهس (رمزی خودی لی بی) فه رمووی: جاری پیغه مبه ر (دروودی خودی لی بی) کۆمه لی ژن و منالی یاریده مدرانی دی له شای و زه ماومند ده گه رانه وه، جا پیغه مبه ر (دروودی خودی لی بی) بۆ ته عبیر له ههستی جوانی و ریزو نرخزانی خوی به رامبه ربه م دوو چین و تویردهی کۆمه لگا، ریک هه ئسایه سه رپا و راست راوه ستاو سی جار فه رمووی: (خودا ناگای لییه که ئیوه له خۆشه ویستترین که سانن لای من). (تاج/ ٥ ل/ ١٦٧ ز/ ٤٤ ف/ ٣- ش).

١٤٨٥ - وَعَنْهُ فِي رِوَايَةٍ، قَالَ: جَاءَتْ امْرَأَةٌ مِنَ الْأَنْصَارِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَمَعَهَا صَبِيٌّ لَهَا فَكَلَّمَهَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)

فَقَالَ: (وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ اَكُفُّمُ احَبُّ النَّاسِ اِلَيَّ مَرَّتَيْنِ) (الحديث: ٣٧٨٦، طرفاه في: ٥٢٣٤، ٦٦٤٥) (٢٥٢).

ديسان ئەنەس (رمزى خودای لى بى) فەرمووی: ئافەرەتى لەھۆزى یاریدەدەمران (ئەنصار) ھاتە خزمەتى ھەزەرت (دروودى خودای لى بى) منائىكى خۆی پى بوو، پىغەمبەر (دروودى خودای لى بى) قسەو گوشتوگۆی لەگەل دا کرد، و فەرمووی: (بەو کەسە گەگیانى من وا لەدەسیا، ئیوہ ئەى دەستەى یاریدەدەمران! خۆشەویستەى کەسەن لە لای من). سى جار ئاواى فەرموو. لەگىرەنەوہى ئیردەدا دوو جار ئاواى فەرموو. (تاج/ ٥/ ل ١٦٧/ ز ٤٤/ ف ٤).

١٤٨٦ - عَنْ زَيْدِ بْنِ اَرْقَمَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَتِ الْاَنْصَارُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ لِكُلِّ نَبِيٍّ اَتْبَاعٌ وَاَنَا قَدْ اَتْبَعْنَاكَ فَاذْعُ اللَّهُ اِنْ يَجْعَلَ اَتْبَاعَنَا مِنَّا فِدَعًا بِهِ. (الحديث: ٣٧٨٧، طرفه في: ٣٧٨٨) (٢٥٣).

زەمىدى كۆرى ئەر قەم (رمزى خودای لى بى) فەرمووی: یاریدەدەمران (ئەنصار) فەرموویان: ئەى پىغەمبەرى خودا! ھەموو پىغەمبەرى لەکاتى خۆیا لایەنگىرو پەپرەوانى تايبەتى خۆى بوو، ئیمەیش پەپرەوانى تۆین و شوین رىبازى پىرۆزى تۆ کەوتووین و خودا دەستى رىز و قەدرى لى ناوین و ناوى ناوین ئەنصار، جابۆ ئەوہى ئەم رىزو قەدرى بەھرو سەربەرزىيە، بەردەست و دەست و پۆەندو ھاوپەیمان و شوین خۆرە کانیشمان بگىتەوہ، دەى تۆ بفەرموو نزاو دوامان بۆکە، ئەویش ئەو نزاىەى بۆکردن و فەرمووی: (خودایە! پەپرەوان و شوین کەوتوانیشیان لەخۆیان بن). (تاج/ ٥/ ل ١٦٨/ ز ٤٤/ ف ٨).

(٢٥٢) أخرجه مسلم في فضائل الصحابة، باب: من فضائل الأنصار، رقم: ٢٥٠٩.

(٢٥٣) لم يوافقه مسلم (فتح/ ٧/ ص ٥٥٠) خاتمة انظر صحيح مسلم ج/ ١٦ ص ٦٨- ٧١ - مبحث

۱۴۸۷- عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِنَّ خَيْرَ دُورِ الْإِنصَارِ دَارُ بَنِي النَّجَّارِ ثُمَّ عَبْدُ الْأَشْهَلِ ثُمَّ دَارُ بَنِي الْحَارِثِ ثُمَّ بَنِي سَاعِدَةَ وَلَفِي كُلِّ دُورِ الْإِنصَارِ خَيْرٌ فَلِحَقْنًا سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ فَقَالَ: أَبُو اسِيدٍ أَلَمْ تَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) خَيْرَ الْإِنصَارِ فَجَعَلْنَا آخِرًا؟ فَأَذْرَكَ سَعْدُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ خَيْرَ دُورِ الْإِنصَارِ فَجَعَلْنَا آخِرًا؟ فَقَالَ: أَوَلَيْسَ بِحَسْبِكُمْ أَنْ تَكُونُوا مِنَ الْخِيَارِ. (الحديث: ۳۷۹۱، طرفه في: ۷۱۳ = ۱۴۸۱ فتح = بهرگی دووهم لاپه‌ره/۱۳۵) (۲۵۴).

لی‌ره‌دا له‌کو‌تاوه ده‌فه‌رمووی: جا گه‌یشتین به سه‌عدی کو‌ری عوباده، نه‌بو نوسه‌ید پی‌ی فه‌رموو: نایا دهرانی که پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای لی بی) پله‌و پایه‌ی یاریده‌دهرانی، له باشیدا دیاری کرد، به‌لام نئمه‌ی به‌نی ساعیده‌ی خسته دواوه؟ سه‌عدیش رویش هه‌تا پی‌غه‌مبه‌ری گرت‌ه‌وه‌و عه‌رزی کرد: پی‌غه‌مبه‌ری خوا! ریزبه‌ندی باشی پله‌و پایه‌ی یاریده‌دهرانت دیاری کردووه، که‌چی پله‌ی باشی خیل‌ی نئمه‌ت خست‌وته دواوه؟ پی‌غه‌مه‌ریش (دروودی خودای لی بی) فه‌رمووی: (به‌س نیه که‌وان له ریزی باشانا).

۱۴۸۸- عَنْ اسِيدِ بْنِ حُضَيْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْإِنصَارِ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَا تَسْتَعْمِلْنِي كَمَا اسْتَعْمَلْتَ فَلَانًا؟ قَالَ: سَتَلْقَوْنَ بَعْدِي اثْرَةَ فَاصْبِرُوا حَتَّى تَلْقَوْنِي عَلَى الْحَوْضِ. (الحديث: ۳۷۹۲، طرفه في: ۷۰۵۷) (۲۵۵).

نوسه‌یدی کو‌ری حوزه‌یر (رمزای خودای لی بی) فه‌رمووی: پی‌او‌ی‌کی نه‌نصاری گوتی: نه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خودا! منیش وه‌ک فیساره‌که‌س بکه به‌سه‌رکاری کاری و له‌سه‌ر ئیشا دام بنی، فه‌رمووی: (ئێ‌وه‌ دوا‌ی خو‌م توو‌شی خو‌ خو‌یی و خو‌په‌رستی ده‌بن و نازی نه‌م و نه‌و ده‌ده‌ن به‌سه‌رتانا، جاله‌کاتی وادا ددان به‌

(۲۵۴) راجع رقم: ۷۱۳ ت = بقرطی / ۲۲ - ۱۳۵، أخرجه مسلم، رقم: ۱۰۳۹ - المترجم.

(۲۵۵) أخرجه مسلم في الامارة، باب: الامر بالصبر عند ظلم الولاة و استئثارهم، رقم:

خوتانا بگرن و صهبرو نارام بکهن به پیشه‌ی همه‌میشه‌تان و له‌سهر پرۆپیتی
جیهان نازاوه مهنینه‌وه، تاله به‌هه‌شتا، له‌سهر چه‌وزی که‌وسهر به‌خۆم
ده‌گه‌نه‌وه) (تاج/ ۵ ل/ ۱۷۲ ز/ ۴۴ ف/ ۱۶).

۱۴۸۸م- وَعَنْ اَبْنِ مَالِكٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ)، فِي رَوَايَةٍ وَمَوْعِدُكُمْ
الْحَوْضُ (الحديث: ۳۷۹۳، طرفه في: ۱۲۷۰ ت = ۳۱۴۷ ف = بهرگی سییهم
لاپه‌ره/ ۳۹۴ + ۱۲۷۱ ت = ۳۱۴۷ = بهرگی سییهم ل/ ۳۹۴).

۱۴۸۹- عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) اَنَّ رَجُلًا اَتَى النَّبِيَّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ) فَبَعَثَ اِلَيْ نِسَائِهِ فَقُلْنَ مَا مَعَنَا اِلَّا الْمَاءُ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ): (مَنْ يَضُمُّ اَوْ يُضِيفُ هَذَا فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْاَنْصَارِ اَنَا فَانْطَلَقَ بِهِ اِلَى امْرَأَتِهِ
فَقَالَ: اَكْرَمِي ضَيْفَ رَسُولِ اللهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَتْ: مَا عِنْدَنَا اِلَّا قُرْثُ
صَبْيَانِي فَقَالَ هَبْنِي طَعَامَكَ وَاَصْبِحِي سِرَاجَكَ وَكُوْمِي صَبْيَانِكَ اِذَا ارَادُوا عَشَاءَ
فَهَيَّاتِ طَعَامَهَا وَاَصْبَحْتِ سِرَاجَهَا وَكُوْمْتِ صَبْيَانَهَا ثُمَّ قَامَتْ كَأَنَّهَا تُصْلِحُ سِرَاجَهَا
فَاطْفَانُهُ فَجَعَلَا يُرِيَانِهِ اِنَّهُمَا يَاكُلَانِ فَبَاتَا طَاوِنِينَ فَلَمَّا اصْبَحَ عَدَا اِلَى رَسُولِ اللهِ
(صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: ضَحِكَ اللهُ اللَّيْلَةَ اَوْ عَجَبَ مِنْ فَعَالِكُمَا فَانْزَلَ اللهُ:
﴿وَيُؤْثِرُونَ عَلَى الْاَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقِ شَحْنُ نَفْسِهِ فَاُولَئِكَ هُمُ
الْمُفْلِحُونَ﴾. (الحديث: ۳۷۹۸، طرفه في: ۴۸۸۹) (۲۵۶).

له‌تاج دا ناوايه: دميكه‌ين به‌شه‌رحی ئی‌ره: نه‌بو هورمه‌یره (رمزای خودی لی
بی) فه‌رمووی: پیاوی هاته‌خزمه‌تی چه‌زهرت (درووی خودی لی بی) فه‌رمووی: نه‌ی
پیغه‌مبه‌ری خودا! له‌برسانا لاکه‌ی سه‌رم دی! نه‌ویش یه‌که یه‌که ناردی بو
خواردن بو لای هاوسه‌ره‌کانی خو‌ی - رمزای خودایان لئ‌بی- به‌لام هیچی لی
هه‌ئه‌که‌پاندن، نه‌وجا فه‌رمووی: ئای بو پیاوی نه‌م شه‌و دالده‌ی نه‌م پیاوه
بداو میوانداری پی بکا، پیاوی له‌یاریده‌مدران (ئه‌نصار) هه‌ئسا گوتی: نه‌ی
پیغه‌مبه‌ری خودا! من میوانداری بو ده‌که‌م.

جا رویشته ووه له مائه ووه به ژنه که ی گوت: نه مه میوانی پیغه مبه ره (دروودی خودای لئ بئ) هیچ دریغی له گهل مه که، ژنه که ی گوتی: به خودا بهس خوراکي منداله کان گومان دهبه، گوتی: کاتی منداله کان داوای شیویان کرد، گورگانه شه وییان بۆ بکهو بیانخه وینه و که نانه کت بۆ ئیمه دانا، به بیانووی چرا چاککردنه ووه خۆشت و مره و چراکه بکوژینه ووه، نه مه شه و خومان بهسکی خالی شه و ده که ی نه ووه با میوانه که ی پیغه مبه ره (دروودی خودای لئ بئ) بی خزمهت نه بی و نانه که ی به تیروته سه لی بخوا شه وی هه ره شه ویکه، هه رجونی بی دمروا، ژنه که یشی وای کرد.

جا بۆ به یانی که پیاو ده که رویشته ووه بۆ خزمهتی پیغه مبه ره (دروودی خودای لئ بئ) فهرمووی: (به راستی خودای بالا دهست و شکۆدار نه مه شه و، سهیری هات له کاری نه مه پیاو ده ژنه که ی، یافه رمووی: خودا پیکه نینی له کاری شیرین و جوانیان هات نه و نه ده ی بی خۆش بوو، جا خودای گه وره یش نه مه ی به م بۆ نه یه ووه نارده خواره ووه: ﴿وَيُؤْتِرُونَ عَلَىٰ اَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ﴾ (٩/٥٩) واته: هه رچه ند خۆشیان نه دارا و که م دهستن و دهستیان کورته له گهل نه ووه شا به رجاویان تیرمه له پیاو هتی و خیرکردن نه ترساوه. (تاج/٧ ل/١٨٩ ز/٤٢ ف/٧- سوورمهتی حه شر).

١٤٩٠ - عَنْ اَنَسَ بْنِ مَالِكٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) يَقُولُ: مَرَّ أَبُو بَكْرٍ وَالْعَبَّاسُ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا) بِمَجْلِسٍ مِنْ مَجَالِسِ الْاَنْصَارِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ وَهُمْ يَتَكَلَّمُونَ، فَقَالَ: مَا يُتَكَلَّمُكُمْ؟ قَالُوا: ذَكَرْنَا مَجْلِسَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِثًّا، فَدَخَلَ عَلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَاخْبَرَهُ بِذَلِكَ قَالَ فَخَرَجَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَقَدْ عَصَبَ عَلَى رَاسِهِ حَاشِيَةً بُرْدٍ، قَالَ: فَصَعِدَ الْمِنْبَرَ وَلَمْ يَصْعُدْهُ بَعْدَ ذَلِكَ الْيَوْمِ، فَحَمِدَ اللَّهَ وَاتَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ اَوْصِيكُمْ بِالْاَنْصَارِ فَاتَّهَمُ كَرِشِي وَعَيْتِي وَقَدْ قَضُوا الَّذِي عَلَيْهِمْ وَبَقِيَ الَّذِي لَهُمْ فَاقْبَلُوا مِنْ مُحْسِنِهِمْ وَتَجَاوَزُوا عَنِ

مُسَيِّئِهِمْ (الحديث: ٣٧٩٩، طرفه في: ٣٨٠١). (انظر صحيح مسلم بشرح النووي ج/١٦ ص ٦٨) (٢٥٧).

ئەنەسى كۆرى مالىك (رمزى خودای لى بى) فەرمووی: ئەبو بەكرو عەباسى مامەى پىغەمبەر، (دروودى خودای لى بى) دەچنە ناو كۆڤى لە كۆڤى يارىدەدەمران (ئەنصار) دەروانن دەگرين، يەككىيان دەپرسى: ئەو بە دەگرين؟! دەلین: يادى ئەو كاتانەمان كردۆتەووە كە لە خزمەتى پىغەمبەردا كۆڤمان دەبەست و، لەناو ئىمەدا دادەنىشت، جا ئىستايش مەترسى ئەو دەمان ھەيە كە حەزەرت (دروودى خودای لى بى) بەم نەخۆشىيەى ئىستاي بمرى و ئىمە باناز بكەوين! ئەویش دەچى بۆلای پىغەمبەر (دروودى خودای لى بى) و ئەمە باس دەكا بۆى، حەزەرت (دروودى خودای لى بى) لەمال دەردەچى، سەرى بە پەراوێزى عاباكەى دەپىچى، سەردەكەوێتە سەر دوانگە، كە ئەو جارە دواجار بوو تەشرىفى بچیتە سەر دوانگە، لە پىشا سوپاس و ستيايشى خواى كردو فەرمووی: (ئەى موسوئلمانينە! ئامۆژگارى و راسپىريتەن دەكەم كە زۆر باش بن بۆ يارىدەدەمران، چونكە لە راستیدا ئەوان جەرگ و ھەناى منن و بۆخجەى پازو نياز و جىگەى باومرۆمتەمانەى منن، ئەوان زۆر بەجوانى نەركى سەرشانى خۆيان بەمەردانە بەجىھىناو، ماوئەتەووە ئەو كە ھەھەقيان بۆ بكریتەووە و تۆلەى چاكە يان بدريتەووە! دەى كوايە پىزو ھەدرى چاكيان بگرن و چاو پۆشيش لە خراپيان بكەن). (تاج/٥ ل/١٧٠ ف/١٣ ز/٤٤ - باسى پاگزی و ھوردى يارىدەدەمران (ئەنصار) (رمزى خودايان لى بى).

١٤٩١ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) يَقُولُ: (خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَعَلَيْهِ مِلْحَفَةٌ مُتَعَطِّفًا بِهَا عَلَى مَنْكِبَيْهِ وَعَلَيْهِ عِصَابَةٌ دَسَمَاءَ حَتَّى

(٢٥٧) والحديث اخرجه مسلم في الفضائل عن ابي موسى (العيني/١٦ ص ٢٦٧ حديث رقم: ٢٨٩ وهو رقم: ٣٨٠١ في فتح الباري) انظر صحيح مسلم بشرح النووي ج/١٦ ص ٦٨ -

جَلَسَ عَلَى الْمِنْبَرِ فَحَمِدَ اللَّهَ وَاتَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ أَمَا بَعْدُ أَيُّهَا النَّاسُ فَإِنَّ النَّاسَ يَكْثُرُونَ وَتَقِلُّ الْأَنْصَارُ حَتَّى يَكُونُوا كَالْمِلْحِ فِي الطَّعَامِ فَمَنْ وَلِيَ مِنْكُمْ أَمْرًا يَضُرُّ فِيهِ أَحَدًا أَوْ يَنْفَعُهُ فَلْيَقْبَلْ مِنْ مُخْسِنِهِمْ وَيَتَجَاوَزْ عَنْ مُسِيئِهِمْ). (الحديث: ٣٨٠٠) (٢٥٨).

ثيبنو عهباس (رمزى خودايان لى بى) فهرمووى: پيغه مبهەر (دروودى خودای لى بى) له نه خوښىنى سهرمه رگا، له مال هاته درى، سافويه کى نالاند بوو به خوښه وه، دابووى به سهر هر دووشانيدا، سهر پيچيکى ره شيشى پيچابوو به سهر يه وه، روښت تاجوو له سهر مين به ره که دانښت و، سوپاس و ستايشى خودای کردو فهرمووى: (له پاش سوپاس و ستايش، نهى موسولمانينه! بزائن تادى خه لکى تر زور دهب، به لام ياريد دهرمان به ره به ره کهم دهب نه وه، چونکه له هر چوار لاهه خه لک دښ و ئيسلام دهب، به لام ياريد دهرمان چينيکى تايبه تين، که يه کيکيان ئى مرد، يه کيکى تر نايه ته جيگه، هه تا وای ئى دى رۇزا دى وهک خوښى ناو چيشتيان ئى دى. جا نه گهر که سى له ئيوه بوو به سهر هوکارى کارى وه دهيتوانى که زيان ياسوود به خه لک بگه يه نى نه وه باچه کهى چاکيان و مربرگى و چاو پوښى له خراپه ى خراپيان بکات). (تاج/ ٥ ل/ ١٧١ ز/ ٤٤ ف/ ١٤).

پوونکر د نه وه:

نهم فهرموود يه له نه فرادى بوخارى يه، موسليم له ثيبنو عهباسه وه درى نه هي ناوه، له گه ل نه وديشا موسيم نه صلى فهرموو ده کهى له نه نه سه وه دره ي ناوه. که واته: تهره فى هديت به شيکه له وه هديته که صه حابى يه که ده گير يته وه، که هه موو تهره فه کانى له يه که سه وه دبن، وه دوور يانزيک

لهیهك بابەتن، یاپەییومندی یان بەیك ڕووداودووە ھەیە، بۆنەی گوتنەكەى و شوینى گوتنەكەى و زۆر لایەنى ترى یەكن، گەرچى گەلى جار تەرمفا لەگەل تەرمفەكەى ترى بەدیمەن زۆر لە یەكتر دوورن، وایش دەبى جاروبار تەرمف لە صەحابییەكى ترمووە دەبى.

گرنگ لیڤردا ئەمەیه: ئاماژە بۆ تەرمفەکانى فەرموودەكەو ئاماژە بۆ ئەو: كەكى دەرى ھیناوە ئەمانەو وینەى ئەم وردەکارىیانە بۆ ئەومیه كە بۆ تیگەشتننى تەواو، سوود و بەھرە لە شەرح و زیادە و ھەواشیدی ھەموو وەجەو طورەوق و تەرمفەکان وەربگىرى، بەتایبەتى بۆ پەسپۆرانى زانستى فەرموودە، یا لەکاتى ماناکردنى فەرموودەكەدا.

١٤٩٢- عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) سَمِعْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ اهْتَرَّ الْعَرْشُ لِمَوْتِ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ (الحدیث: ٣٨٠٣) (٢٥٩).

جابیری کۆری عەبدوللا (مزی خودایان لى بى) فەرمووی: بەگوێى خۆم ژنەوتم لە پیغەمبەر خۆى (دروودی خودای لى بى) دەیفەرموو: (تەخت و بارەگای خودای میهرەبان، لەبەر خاترى مردنى سەعدى کۆری موغاز کەوتە لەرزەلەرز). (تاج/٥/ل ١٧٤/ف ٢/ز ٤٥ - باسى گەورەیی سەعدى کۆری موغاز).
١٤٩٣- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (لَا بَيْتَ إِلَّا اللَّهُ أَمَرَنِي أَنْ أَقْرَأَ عَلَيْكَ ﴿لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ﴾ قَالَ: وَسَمَّيْنِي قَالَ: نَعَمْ فَبَكَيْ). (الحدیث: ٣٨٠٩، اطرافه فى: ٤٩٥٩، ٤٩٦٠، ٤٩٦١) (٢٦٠).

(٢٥٩) أخرجه مسلم في فضائل الصحابة، باب: من فضائل سعد بن معاذ رضي الله عنه، رقم: ٢٤٢٦.

(٢٦٠) أخرجه مسلم في صلاة المسافرين وقصرها، باب: استحباب قراءة القرآن على أهل

ئەنەس سى كۆرى مالىك (رمىزى خودى لى بى) فەرموۋى: پېغەمبەر (دروۋى خودى لى بى) بە ئوبەيى كۆرى كەعبى فەرموو: (خودى گەورە فەرمانى پىم كىردوو، كەسوورەتى: ﴿لَمْ يَكُنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ﴾ لەلەي تۆ بخوینم).
ئوبەيى فەرموۋى: بەناۋى خۆم ناۋى ھىنام بۆت؟ فەرموۋى: (بەئى) جالە خۇشيانا ئوبەيى دەستى كىرد بە گىران (تاج/ل ۵/ ۲۹۱/ف ۲/ ز ۷۹ - دەبى بەھۇش و گۆشەوۋە گۆى بۆ خویندىنى قورئان شىل بىكرى).

پونكىردنەوۋە:

ئەم بەھرانە لەم فەرموۋدەيە وەردەگىرىن:

۱- فەزلى و گەورەيى و بەھرەمەندى ئوبەي.

۲- دەور كىردنەوۋە خویندىنى قورئان و پەراۋەكانى شەرىعەت و رەوانكىردىيان لەلەي مامۇستاۋ پىسپۇران، سوننەتىكى گەورەيە.

۳- مامۇستاۋ لى فەقىي خۇي بخوینى، كاریكى جوانى پەسەندە، لەبەر ئەوۋە نابى كەس شەرم لە شتى وا بىكا، بەلكوو مایەى شانازىيە بۆ ھەردوۋلا.
۱۴۹۴ - عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: جَمَعَ الْقُرْآنَ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَرْبَعَةٌ كُلُّهُمْ مِنَ الْأَنْصَارِ أَنِّي وَمُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ وَأَبُو زَيْدٍ وَزَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ قُلْتُ لَأَنْسَ: مَنْ أَبُو زَيْدٍ؟ قَالَ أَحَدُ عُمَمَتِي (الْحَدِيثُ: ۳۸۱۰، اطرافه في: ۳۹۹۶، ۵۰۰۳، ۵۰۰۴) (۲۶۱).

ئەنەس (رمىزى خودى لى بى) فەرموۋى: بەسەرىنىي پېغەمبەر (دروۋى خودى لى بى)

بى) چواركەس لەيارىدەدەران ھەموو قورئانيان لەبەر بوو: ئەبويى كۆرى كەعب و موعازى كۆرى جەبىل و ئەبوزەيد و زەيدى كۆرى سابىت. بەئەنەسم گوت: ئەبوزەيد كىيە؟ فەرموۋى: (يەككە لە ئامۇزاكانى من). (تاج/ل ۵/ ۳۲۴)

(۹۲-۱)

۱۴۹۵- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: لَمَّا كَانَ يَوْمَ أُحُدٍ انْهَزَمَ النَّاسُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَأَبُو طَلْحَةَ بَيْنَ يَدَيْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مُجُوبٌ عَلَيْهِ بِحِجَفَةٍ لَهُ وَكَانَ أَبُو طَلْحَةَ رَجُلًا رَامِيًا شَدِيدَ الْقَدِّ يَكْسِرُ يَوْمَئِذٍ قَوْسَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا وَكَانَ الرَّجُلُ يَمُرُّ مَعَهُ الْبَجَعَةُ مِنَ الثَّبَلِ فَيَقُولُ: انْثَرَهَا لَابِي طَلْحَةَ. قَالَ: وَيُشْرِفُ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَنْظُرُ إِلَى الْقَوْمِ فَيَقُولُ أَبُو طَلْحَةَ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ يَا بَايَ ابْنِ ابْنِي لَا تُشْرِفْ يُصِيبُكَ سَهْمٌ مِنْ سِهَامِ الْقَوْمِ، نَحْرِي دُونَ نَحْرِكَ، وَلَقَدْ رَأَيْتُ عَائِشَةَ بِنْتَ أَبِي بَكْرٍ وَأُمَّ سُلَيْمٍ وَالْهُمَا لَمْ شَمَرْتَانِ ارَى خَدَمَ سُوقِهِمَا تُنْقِزَانِ الْقِرْبَ عَلَى مُتْرِنِهِمَا تُفْرِغَانِهِ فِي أَفْوَاهِ الْقَوْمِ، ثُمَّ تَرْجِعَانِ فَيَمْلَأْنِيهَا ثُمَّ تَجِيئَانِ تُفْرِغَانِهِ فِي أَفْوَاهِ الْقَوْمِ وَلَقَدْ وَقَعَ السَّيْفُ مِنْ يَدَيَّ ابْنِي طَلْحَةَ أَمَّا مَرَّتَيْنِ وَأَمَّا ثَلَاثًا (الحديث: ۳۸۱۱، اطرافه في: ۲۹۰۲، ۲۸۸۰، ۴۰۶۴) (۲۶۲).

نه نهس (رمزای خودای لی بی) فه رمووی: رۆزی هه رای ئوحوود خه لکه که له دهووری پیغه مبهه (دروودی خودای لی بی) هه لهاتن، به لام نه بوته لحه لهو کاته دا به فه ئاخانه که یه وه خووی دهکا به سو په رو دمی به سه نگهه بۆ پیغه مبهه (دروودی خودای لی بی) نه بو ته لحه پیاویکی تیر نه ندازی ژبی که وان کرژو قایم و توند بوو، نهو رۆژه نه وه ندده به توندی تیر دمه او یژی دوو که وان، یاسی که وان ده شکینی، پیاو هه بوو تیر دانه که ی پر بوو له تیر، به وی دا راد مهورد، پیغه مبهه (دروودی خودای لی بی) پیی دمفه رموو: (تیر که شه که مت بۆ نه بوته لحه هه ل بریژه).

پیغه مبهه (دروودی خودای لی بی) ناو به ناوا خووی به رزه وه ده کردو سه ری ده کیشا، هه تا ته ماشای هه ئویست بکاو تیک رژانی هه ردوو لا به راورد بکا، تاتی بگا له بارو دۆخی جهنگ و به یه کادانی پیاوان و له په روت و به رپوه چوونی شهه، نه بوته لحه به په رۆشه وه پیی گوت: نهی پیغه مبهه ری خودا!

باوك و دايكم به قوربانت بن، وامهكه، سهرمهكيشه، مهبادا تيريكى دوزمن بت پيكى، سينگى من قهلقانى سينگى تويه، من لهشى خوم كردوه به قهلقان و سهنكهرى تو.

عائيشه كچى نهبو بهكرو نوموسولهيمى دايكمم دى، زور زور خيراو بهدهست و برد بوون، به كول بهكونده ئاويان دههيناو قوليان ههلكردبوو، خرخال و پاوانهكانيان له قولهپيان دا دياربوو، به ههراكردن دههاتن و دهچوون و له ناو كوړى شهپهكهدا، له جهنگه شپهكهدا ئاوهكهيان دهگيپا بهسهر جهنگاومرهكاندا، به ههنگلى كوندهكان ئاوهكهيان دهكرد بهدهمى پياوه غهزاكارهكانهوه، ههر لهگهل كوندهو جهوندهكان خالى دهبوونهوه، بهبى وچان ديسانهوه به قهلهمبازو بهگومهته دهگهپانهوه و پريان دهكردنهوه له ئاوو، دههاتنهوه بو شهپراگهكو ئاوهكهيان دهكردوه بهدهمى پياوهكانهوه، ههتا دووباره خالى دهبوونهوه، وه ههروهها، وه نهو روزه لهو جهنگه بى سامانهدا دووجار ياسى جار شمشير لهدهستى نهبو تهلهحه دهكهويته خوارهوه، چونكه پاش ترس و بيمهكهى روزه ئوحد خودا به لوتفى خوئى نهمن و ئاسايشى نارد بويان، به رهنكيكى وا سهرودنهوز (نوعاس)گرتنى، نهبو تهلهش بههوى نهو سهرودنهوزوه چهندجائى شمشيرهكهى لهدهست دهكهوته خوارهوه (تاج/۵ ل/۱۷۹ ز/۴۹ ف/۱- باسى: چاكى نهبوتهلهحه + تاج/۸ ل/۷۹ ز/۲۲ ف/۱).

١٤٩٦ - عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ عَنْ أَبِيهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: (مَا سَمِعْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: لَا أَحَدٌ يَمْنِي عَلَى الْأَرْضِ أَثَرَهُ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ إِلَّا لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ قَالَ: وَفِيهِ نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى مِثْلِهِ الْآيَةُ. (الحديث: ۳۸۱۲) (۲۶۳).

(۲۶۳) اخرجه مسلم في فضائل الصحابة، باب: من فضائل عبدالله بن سلام عليه السلام، رقم:

سه عدی کوری نه بو ومقاص (رهزای خودای لی بی) فهرمووی: (له پیڅه مبهرم نه بیستووه به که سې که هیشتا له سمر دینابی و له سهر عهر د بگهرې، که پئی بفرموئ: (نهم که سه به هه شتی، جگه له عه بدوللای کوری سه لام، فهرمووی: نهم نایه تیش دمر باره ی عه بدوللا هاته خواره وه که دمه فهرموئ: ﴿وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى مِثْلِهِ﴾ ۱۰/۴ - واته: شایه تیکی راستگوی قسه ره وایوا که خودای گه وره ریز و بایه خی بو شایه تییه که ی داناوه، که له نه وه ی عه عوقوب پیڅه مبهره، شایه تی دا له سهر نه وه که نهم فورئانه فهرمووده ی خودایه، نامه ی نی راوی خودایه). (تاج: ۵/ل ۲۱۱/ز ۶۱/ف ۱- باسی: فه زلی عه بدوللای کوری سه لام (رهزای خودای لی بی)).

۱۴۹۷ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ رَأَيْتُ رُؤْيَا عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَصَصْتُهَا عَلَيْهِ وَرَأَيْتُ كَأَنِّي فِي رَوْضَةٍ ذَكَرَ مِنْ سَعَتِهَا وَخَضَرَتِهَا وَسَطَهَا عَمُودٌ مِنْ حَدِيدٍ اسْفُلُهُ فِي الْأَرْضِ وَأَعْلَاهُ فِي السَّمَاءِ فِي أَعْلَاهُ عُرْوَةٌ فَقِيلَ لِي: ارْقَهُ قُلْتُ: لَا اسْتَطِيعُ فَأَتَانِي مِنْصَفٌ فَرَفَعَ ثِيَابِي مِنْ خَلْفِي فَرَقِيتُ حَتَّى كُنْتُ فِي أَعْلَاهَا فَأَخَذْتُ بِالْعُرْوَةِ فَقِيلَ لِي: اسْتَمْسِكْ فَاسْتَيْقِظْتُ وَأَنَّهَا لَفِي يَدَي فَقَصَصْتُهَا عَلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: تِلْكَ الرَّوْضَةُ الْإِسْلَامُ وَذَلِكَ الْعَمُودُ عَمُودُ الْإِسْلَامِ وَتِلْكَ الْعُرْوَةُ عُرْوَةُ الْوُثْقَى فَأَلْتَ عَلَى الْإِسْلَامِ حَتَّى تَمُوتَ (الحدیث: ۳۸۱۳، طرفاه فی: ۷۰۱۰، ۷۰۱۴) (۲۶۴).

قه یسی کوری عوباده (رهزای خودای لی بی) فهرمووی: (له ناو کوریکا بووم، سه عدی کوری مالیک و نیبنو عومه ریان تیادا بوو، عه بدوللای کوری سه لام هات، گوتیان: نهم پیاوه به هه شتی، عه بدوللا که هاته ناو مزگه و ته وه دوو رکات نویژی کرد، نه و جا منیش هه لسام چووم بو لای و پیم گوت: نه وانه واوا ده لئین و ده لئین توبه هه شتیت؟ گوتی: سوبحانه للا! چوون قسه ی واده که ن؟

نەدمبوو شتی که به باشی ناگایان لی نییه بیلین و بلاوی بکەنەو،
شته که خۆی ناوابوو:

(لەسەردەمی پێغەمبەر خۆیدا (درودی خودای لی بێ) خەونیکم بینی،
گیرامەو بۆی، لەخەوما وەك لەناو باخیکابم، زۆر گەورەو پان و پۆربوو،
کۆڵەکەیهکی ئاسن لەناو یا بوو، بنەکی لەناو زەویەکەدا بوو، نووکهکە
چوو بوو بە حەوادا، قوڵفەیی بەنووچکە کەیهو بوو، نۆکەرێ لە بنیابوو،
پێیان گوتم: ئادە پێادا سەرکەو، گوتم: ناتوانم، جا نۆکەرەکە هات،
جلەکانمی لە پشتەو بەرزەو کرد، ئیت پیا سەرکەوتم، هەتا سەری سەرەو
چووم قوڵفەکەیم گرت، گوتیان: دەست مەحکەم بگر، کەخەبەر بوومەو،
ئەلقەکە لەناو دەستماوو!

جا کە ئەمەم گیرایەو بۆ پێغەمبەر (درودی خودای لی بێ) فەرمووی: (ئەو
باخە ئیسلامەو ئەو کۆڵەکەیهش کۆڵەکە ئیسلامە، کە بریتی یە لە پێنج
رۆکنە ئیسلام: شەهادەو نۆویژو زەکات و رۆژوو و حەج، ئەو قوڵفەیهش
قوڵفە قایمە واتە: عورومتول ووسقایە، کەبریتی یە لە ئیمان و باوەری
تەواوی دامەزراو بەخودا و بەنایینی پیرۆزی ئیسلام، وەك خودا لە قورئان دا
دەفەرموی: ﴿فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدْ اسْتَمَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى﴾
(البقره / ۲/ ۲۵۶).

واتە: دەی هەرکەسی باوەری بەشەیتان و بەدەستە شەیتان نەبی و
حاشایان لی بکاو لە هەمان کاتا باوەری تەواوی بەخودا خۆی هەبی و پێگە
هەق بگرێ، کەپێگە خودا پێغەمبەرەو بەس، ئەو بەراستی دەستی
بەدەستە بەندیکی ئەستوری مەحکەم و قایمی وا گرتوو، کە هەرگیز پسان و
پچرانی بۆ نییه).

خۆشەویست (درودی خودای لی بێ) مال و منال و هەست و نەست بە قوربانی
گەردی بەرپیی دینیکەرانی گۆری پیرۆز و نازاداری بی فەرمووشی: (ئەو

عبدالوللا! تو له سهر نایینی پیروزی نیسلام دهزیت و دهمریت و زیندو و دهمبیته وه! (تاج/ ۵ ل/ ۲۱۱ ز/ ۶۱ ف/ ۲ - گهوره می عه بدوللای کوری سهلام).

۱۴۹۸- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: (مَا غُرْتُ عَلَى أَحَدٍ مِنْ نِسَاءِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَا غُرْتُ عَلَى خَدِيجَةَ وَمَا رَأَيْتُهَا وَلَكِنْ كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُكْثِرُ ذِكْرَهَا وَرُبَّمَا ذَبَحَ الشَّاةَ ثُمَّ يَقْطَعُهَا أَغْضَاءَ ثُمَّ يَبْعَثُهَا فِي صَدَائِقِ خَدِيجَةَ فَرُبَّمَا قُلْتُ لَهُ كَأَنَّهُ لَمْ يَكُنْ فِي الدُّنْيَا امْرَأَةً إِلَّا خَدِيجَةُ فَيَقُولُ أَتَاهَا كَأَنَّهُ لَمْ يَكُنْ لِي مِنْهَا وَلَدٌ) (الحديث: ۳۸۱۸، اطرافه لي: ۳۸۱۶، ۳۸۱۷، ۵۲۲۹، ۶۰۰۴، ۷۴۸۴) (۲۶۵).

عائیشه ی هاوسهری پیغه مبهه (دروودی خودای لی بی) فه رمووی: رقهه نه کیشاوه له پیغه مبهه (دروودی خودای لی بی) له سهر هیج ژنیکی، وه کوو له سهر خه دیجه ی هاوسهری رقهه لی ده کیشاو هه ستم به هه ویباری ده کرد، خه دیجه شم هه رگیز نه دیوو، چونکه سی سال بهرله وهی پیغه مبهه من بگویند وه، خه دیجه مردوو، هو ی نهه رقه کیشان وهه ست به هه ویباری به نه وه بوو: پیغه مبهه (دروودی خودای لی بی) زور باسی خوشه ویستی نه وی ده کرد و زور ناوی دهینا، بگره گه لی جار که مه پکی سهرده بری، پارچه پارچه ی ده کرد و نهو جار دهینارد، بو دوست و خوشه ویستان و دهسته خوشک و ناشنا و روشناکانی خه دیجه، بو وهفادری بو ماف و یادی خه دیجه. گه لی جار عهرزی پیغه مبهه ده کرد: نهوه چیه نه وهنده دهلی: خه دیجه، خه دیجه، دهلی نهه جیهانه که سی تری تیدانییه نهو نه بی، نهویش دهیهرموو: (نافرته یکی فربه اش بوو، وه هاوهها باش بوو، سهر مرای نه وهیش منالم لی

هه بئووا). (تاج/ ٥ ز/ ٣٦ ل/ ١٤٩ ف/ ١- چاكييتي و بههردي خاتوو خه ديجهي هاوسهري پيغه مبهري).

١٤٩٩- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: (اتَى جَبْرِيلُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذِهِ خَدِيجَةُ قَدْ آتَتْ مَعَهَا آتَاءً فِيهِ إِدَامٌ أَوْ طَعَامٌ أَوْ شَرَابٌ فَأَذَا هِيَ أَتَتْكَ فَأَقْرَأْ عَلَيْهَا السَّلَامَ مِنْ رَبِّهَا وَمَنِّي وَبَشِّرْهَا بِبَيْتٍ فِي الْجَنَّةِ مِنْ قَصَبٍ لَا صَخَبَ فِيهِ وَلَا نَصَبَ). (الحديث: ٣٨٢٠، طرفه في: ٧٤٩٧) (٢٦٦).

نه بو هورمهريه (رمزي خوداي لي بي) فهرمووي: جو برائيل (سهلامي خوي لي بي) له نه شهكوتی حیراء ديته خزمه تي پيغه مبهري (درووي خوداي لي بي) ده فهرموي: نه ي پيغه مبهري خودا! نه وه خه ديجهي هاوسهريته، وا بهريوه واهات بو لات، دمفريكي پييه پيخوري واتيادا، هيناويه تي بو تي يافه رمووي: خوراك ياخواردنه وه تيادا هيناوه بو تي، جاكه گه يشته لات له لايه ني خوداي گه وره و سهرومره و له لايه ني منيشه وه، سلاوي لي بكه و، مزگيني نه وه يشي بي بده، كه خودا له به هه شتا كوشكيكي بو داناوه، له مرواري هولول دروست كراوه، نه دمنگه دهنكو و هره هري واتيادا و نه ناره حه تي و شهكه تي و ماندوو بوون. (تاج/ ٥ ل/ ١٥١- سهرومري خاتوو خه ديجه. ف/ ٢).

١٥٠٠- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ اسْتَأْذَنْتُ هَالَةَ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ اخْتُ خَدِيجَةَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَعَرَفَ اسْتِئْذَانَ خَدِيجَةَ فَأَرْتَاغَ لِذَلِكَ فَقَالَ اللَّهُمَّ هَالَةَ قَالَتْ فَعِرْتُ فَقُلْتُ مَا تَذَكَّرُ مِنْ عَجُوزٍ مِنْ عَجَائِزِ قُرَيْشٍ حَمَرَاءِ الشَّدَقَيْنِ هَلَكَتْ فِي الدَّهْرِ قَدْ أَبْذَلَكَ اللَّهُ خَيْرًا مِنْهَا (الحديث: ٣٨٢١) (٢٦٧).

(٢٦٦) اخرجہ مسلم في فضائل الصحابة، باب: فضائل خديجة ام المؤمنين (رضي الله

عنها) رقم: ٢٤٣٢

(٢٦٧) اخرجہ مسلم في فضائل الصحابة، باب: فضائل خديجة ام المؤمنين (رضي الله

عنها) رقم: ٢٤٣٧

عائیشہ (رمزای خودای لئ بئ) دھفرموی: ھالہی کچی خوومیلیدی خووشکی خەدیجەى ھاسەرى پئغەمبەر، داواى رېگەى کرد، کە بئتە خزمەتى پئغەمبەر (دروودی خودای لئ بئ) پئغەمبەر (دروودی خودای لئ بئ) بە دەنگى ئەودا دەنگى خەدیجەى بىرکەوتەووە وایزانی ئەو، چونکە دەنگیان لەیەك دەچوو، لەبەر ئەو ەراچەنى و فەرمووی: ئەى خودایە! دەى ھالەى کچی خوومیلیدبى! منیش دەمار گرتەى و گوتم: ئەو ەچییە ئەوەندە یادى ئەم پیرئزە قورەیشییە کەپووە، لاغاو ە سوورە، ددان لە دەمانەماوە دەکەیتەووە، کە سەردەمیکی دوور و درێژە لەناو چوووە مردوووە، کە لەگەڵ ئەوەیشدا خودا لە جیاتی ئەو ژنى باشتري پئ بەخشیوی). (تاج/۵ ز/۳۶ ل/۱۵۱ ف/۴).

پوونکردنەو:

خەدیجەى کچی خوومیلید (رمزای خودای لئ بئ) یەكەم ھاسەرى پئغەمبەر بوو، لە پشەووە بە چوارپشت دەگاتەووە بە پئغەمبەر، بەپئى رەگەز نزیكترین ژنیەتى لئیهو، پئغەمبەر (دروودی خودای لئ بئ) لەسەر پای جەماوەر، تەمەنى بیست و پئنج سال بوو کە خەدیجەى ھیناوە، خوومیلیدی باوکی لئى ماری کرد، لەپئش داژنى ئەبو ھالە بوو، لە پاش ئەو شووی کرد بە ەتیقى کوپی عائیز، پاش ئەو شووی کرد بە پئغەمبەر، وەلە لای پئغەمبەرما ەتا مرد، بەر لە پازدە سال لە پئغەمبەراییەتى شووی کردبە پئغەمبەر (دروودی خودای لئ بئ) ژنیکی دارای دەولەمەندبوو، یەكەم کەس بوو کە نیسلام بوو، زۆر زۆر دلنەوایی پئغەمبەرى دەکرد، دلى دەدایەووە، ھانى دەدا لەسەر خوگري و تیکۆشان و پەخشی داواکەى، ھەمیشە پشٹیوانیکی جوان بوو بۆ پئغەمبەر، لەم لایەنەووە، ئەوسەردەمەى پئغەمبەر لە ئەشکەوتى حیراء، لە پئش سەردەمى پئغەمبەراییەتى خەلۆەى دەکیشاو خواپەرستى لەسەر نایینی ئیبراھیم دەکرد، خەدیجە نان و ناوى بۆ دەبرد.

دهلین: پازده سال له پیغه مبه ر گهورتر بووه، له تهمه نی چل سالی دا شووی پیکردووه، هه موومنا له گانی پیغه مبه ر (درووی خودای لی بی) به بی راجیایی له خه دیجه ن بیجگه له دوا منالی، که ئیراهیمه، که له ماریه ی قیبطیه یه، که که نیزی پیغه مبه ر بوو، بیست و چوار سال له گه ل پیغه مبه ردا ژیاوه، به کووی دهنگ پیغه مبه ر (درووی خودای لی بی) له خه دیجه چوارگی بووه، که هه رچواریان ئیسلام بوون و کوچیان کردووه له گه لیا، له مه ککه وه بو مه دینه، که فاطیمه و زهینه ب و روقیه و ئوم که لپووم بوون، به کووی دهنگ کوپیکیشی لی بووه ناوی قاسم بووه، له به رنه وه به پیغه مبه ریان ده گوت: نه بول قاسم، واته: باوکی قاسم.

هه تا خه دیجه له ژیا نا بوو، پیغه مبه ر ژنی تری نه هی ناوه له پیش کوچ دا به سی سال کوچی دوا یی کردووه، له مانگی رده زانا، له مه که وفاتی کرد، له پیش هه رزبوونی نوژدا، به ر له پهیدا بوونی کردنی نوژی مردوو له سه ر تهرم، تهمه نی شهست و پینج سال بوو، له مه ککه له هه جوون نیژراوه، دهلین: مه رگی خه دیجه له پاش مه رگی نه بوتالیب به سی رۆژ بووه، پیغه مبه ر خووی چوو ه ناو گوړه که ی و دایه یلایه ناو گوړه که یه وه. گوړه که ی هه تا ئیستا له مه ککه ماوه، به خزمهت گوړی پیروزی گه یشتووم، وابه قه د لاپالیکه وه، گوړستانه که ناوی گوړستانی خه دیجه ی کو برایه گوړه که ی تا ئیستاش ده ناسری.

هه رمووده یه کی زور سه بارهت به هه زل و مه زناهیی خاتوو خه دیجه هه یه، وه هه رمووده ی ژماره: ۱۴۹۸، ۱۴۹۹، ۱۵۰۰. هه روا برپاوه: ۶۱۶، ۱۴۶۲، هه روا برپاوه: تاج/۵ ل- ۱۴۹ ز- ۳۶ هـ + ۲ + ۳ + ۴ + ۵ تاج/۴ ل/ ۲۹۱ ف/۱).

۱۵۰۱ - عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: (جَاءَتْ هِنْدُ بِنْتُ عُتْبَةَ قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا كَانَ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ مِنْ أَهْلِ خِباءٍ أَحَبُّ إِلَيَّ أَنْ يَذُلُّوا مِنْ أَهْلِ خِيبَتِكَ ثُمَّ مَا أَصْبَحَ الْيَوْمَ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ أَهْلُ خِباءٍ أَحَبُّ إِلَيَّ أَنْ يَعِزُّوا مِنْ أَهْلِ

خَبَائِكَ قَالَتْ: وَإِذَا وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ أبا سُفْيَانَ رَجُلٌ مَسِيكٌ فَهَلْ عَلَيَّ حَرَجٌ أَنْ أَطْعِمَ مِنَ الَّذِي لَهُ عِيَالُنَا قَالَ: لَا أَرَاهُ إِلَّا بِالْمَعْرُوفِ (الحديث: ۳۸۲۵، طرفه في: ۹۹۰ = ۲۲۱۱ ف = بقرطی/ ۳ ل - ۵۷) (۲۶۸).

عائشہ (رہزای خودی لے بی) فہرمووی: ہیندی کچی عوتبہ، کہ دایکی موعاویہی کوری نہبو سوفیانہ، کہ یہکیک بوو لہ دوزمنہ سہر سہختہکانی پیغہمبہر، کہلہغہزای ثوحودا، سکی حمزہی مامی پیغہمبہری ہہل دری و ویستی جہرگہکہی بخوات.

نہم ہیندہ پاش نہوہی کہنیسلام بوو، ہاتہ خزمہتی پیغہمبہرو گوتی: نہی پیغہمبہری خودا! بہرلہ نیسلامبوونم، لہسہر رووی زہوی بنہمالہیہک نہبوو کہ بہقہد بنہمالہو کوئمہلہی تۆرقم لکی بی و حمزبکہم کہ کہساس و داماو بن، بہلام نیستا کہ نیسلام بووم، لہ پیتو فہری نہم نایینہ پیروژہوہ، لہسہر رووی زہوی ہیچ کوئمہلہی گومان نابہم کہ حمز بکہم سہربہرزو سہروہربن، وہک کوئمہلہی تۆ! پیغہمبہریش (دروودی خودی لے بی) فہرمووی: (نہی ہیند! سویندم بہ خودا، بہرہبہرہ زیاتریش نیسلامت لہلا خوشہویست دہبی و زیاتر حمز بہسہر کہوتنی دہکہیت!). باقی مہندہی نہم فہرموودہیہ لہ پیشہوہ لہژمارہ (۹۹۰) دا رابورد.

۱۵۰۲ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا): (أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَقِيَ زَيْدَ بْنَ عَمْرٍو بْنَ نُفَيْلٍ بِاسْفَلِ بَلَدٍ قَبْلَ أَنْ يَنْزَلَ عَلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الْوَحْيُ فَقَدَّمَتْ أَلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) سَفَرَةٌ فَأَبَى أَنْ يَأْكُلَ مِنْهَا ثُمَّ قَالَ زَيْدٌ: أَنِّي لَسْتُ أَكُلُ مِمَّا تَدْبَحُونَ عَلَى الصَّابِكُمْ وَلَا أَكُلُ إِلَّا مَا ذَكَرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَأَنَّ زَيْدَ بْنَ عَمْرٍو كَانَ يَعِيبُ عَلَى قُرَيْشٍ ذَبَائِحَهُمْ وَيَقُولُ: الشَّاةُ خَلَقَهَا اللَّهُ وَالزَّلَّ لَهَا مِنَ السَّمَاءِ الْمَاءُ وَأَبَتْ لَهَا مِنَ الْأَرْضِ ثُمَّ

تَذَبُّحُوهَا عَلَى غَيْرِ اسْمِ اللَّهِ الْكَارَ لِذَلِكَ وَأَعْظَمًا لَهُ). (الحديث: ۳۸۲۶، طرفه في: ۵۴۹۹) (۲۶۹)

عبداللای کوری عومەر (رمزای خودایان لی بی) فەر مووی: پیغهمبەر (دروودی خودای لی بی) له پیش نهوه داکه ببی به پیغهمبەر و سروش (وه حی) ی بو بیت، له خوار شیوی به لدهحه وه که شیوکه، واله ریگهی ته نعیم که ده چی بو مه که، ناله و شوینه دهگا به زهیدی کوری عومری کوری نوفهیل، له سهر سفرهیی نان بو پیغهمبەر (دروودی خودای لی بی) دادهنری، خولگی زمیدیش دهکری، که نان بخوا، به لام له بهر نهوهی که نه و گوشتهی له سهر خوانه که بووهی نازه لا بو، که له کاتی سهر برپینیدا ناوی بت و شتی وای لی هیئرابوو، زهید لکی نه خواردو گوتی: من له گوشتی نه و نازه لانهی نیوه ناخوم که سهریان ده برن بو بتان و پهیکه رهکانیان وه نهوهی که ناوی خودای لی نه هیئیری لکی ناخوم، به لام ههر لهو نازه له سهر برپاوانه دهخوم که له کاتی سهر برپین دا ناوی خودایان لی هیئراوه و بهس!

له هه مان کاتدا زمیدی کوری عومر، سه بارمت به سهر برپاوه کانی قورمیش په خنه ی لی دهگرتن و دمیگوت: نه م مهرو بزنه، خودا دروستی کردوون، له ناسمانه وه بارانی بو په حساندوون، له زهمین داگیاو له وهری بو یان پرواندووه، بهرزه ی خوی گه وره دمژین و گه ورده دهن، که چی نیوه له کاتی سهر برپین دا ناوی غهیری خودایان لی ده هیئن، نیعمهت نیعمهتی خودایه که چی نیوه دهیکه ن به هی په کیکی تر که به هیج جوړی نه شایانی نه وه دیه و نه راده ی نهوهی ده که وئ، په خنه ی له م کارمیان دهگرت و هه روا ریژی گه وره یی خودای باس ده کرد).

١٥٠٣ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ إِلَّا مَنْ كَانَ خَالِفًا فَلَا يَخْلِفُ إِلَّا بِاللَّهِ فَكَأَنَّ قُرَيْشَ تَخْلِفُ بِأَبَائِهَا فَقَالَ لَا تَخْلِفُوا بِأَبَائِكُمْ. (الحديث: ٣٨٣٦، طرفه في: ١١٢٥ ت = ٢٦٧٩ ف = بقرطبي/٣/ل/٢٣٠) (٢٧٠).

ثيبنوعومهر (رمزي خوداي لى بى) فهرمووى: خوْشهويست (درودى خوداي لى بى) فهرمووى: (هوشيار بن! كه سى ديهوى سويند بخوات باسويند نه خوات مهگمر به خوا، به غه يري خودا سويند نه خوات)، دستوورى هورديش وا بوو له سهردهمى نه زانى دا سوينديان به سهرى باو باپيريان ده خوارد، وهك نه وه دهيانگوت: سويندم به باوكم، يا به سهرى باوكم، يا به چاوى توو وينه ي نه مانه پيغهمبهريش (درودى خوداي لى بى) بهم بو نه يه وه فهرمووى: (سويند به باو باپيرانتان مه خون).

١٥٠٤ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): اصْدَقُ كَلِمَةٍ قَالَهَا الشَّاعِرُ كَلِمَةٌ لَيْدٍ: لَا كُلُّ شَيْءٍ مَا خَلَا اللَّهَ بَاطِلٌ وَكَأَدَ أَمِيَّةُ بْنُ أَبِي الصَّلْتِ أَنْ يُسَلِّمَ. (الحديث: ٣٨٤١، طرفاه في: ٦١٤٧، ٦٤٨٩) (٢٧١).

نه بو هورديره (رمزي خوداي لى بى) فهرمووى: پيغهمبهر (درودى خوداي لى بى) فهرمووى: (راسترين گوته يى كه هونهر واته: هه ستيار: شاعير: گوتبيتي، نه م گوته يه ي له بيده كه ده لى:

إِلَّا كُلُّ شَيْءٍ مَا خَلَا اللَّهَ بَاطِلٌ
وَكُلُّ نَعِيمٍ لَا مَحَالَةَ زَانِلٌ

(٢٧٠) والحديث أخرجه مسلم في الايمان و النذور (العيني ١٦ ص ٢٩٢) انظر صحيح مسلم

بشرح النووي ج/ ١١ ص ١٠٦ - المترجم .

(٢٧١) أخرجه مسلم في كتاب الشعر (صحيح مسلم بشرح النووي جلد ١٥ ص ١٢) - المترجم.

واته:

نهم دنیایه کاه و بایه
هیچ و پوچ و بن به هایه
نازو به هره بن به قایه
نه وهی راست بن بهس خواهیه!

(تاج/ ۵ ل/ ۱۷۴ ز/ ۶۹ ف/ ۳).

پیغه مبه ر (درویدی خودی لی بن) هه روا فهرمووشی: نومهی بی کوری صهلتیش
له شیعره گانیه وه، وا دمرده که وی خه ریک بووه نیسلام بی - ش/ت).

پوو نکر نه وه:

له سهر فهرمایشی فه تحولباری نیسلام بووه، وه نیمامی بوخاری
به صه حابه ی داناوه. نیمامی عومه ر له باره ی شیعر گوتنه وه ی پاش
نیسلام بوونی پرسپاری لی دهکا، ده لی: خودا له جیاتی شیعربه سوورده تی
به قهره هه قی بو کردوو مه ته وه، له کووفه داده نیشت، هه ر له وی دهری
له سهرده می جینشینی عوسماندا، سه دو په نجا سال ژیاوه.

پایانی (خاتمه)

ماموستای عه سقه لانی لیژمدا دهرموی: (نامه ی فه ضائیلی صه حابه
هه تا نیژه دووسه دو سی و سی فهرمووده ی له خو گرتوو، دووباره گانیان
سه دو سی و ههشت فهرموودن، پوخته که بیان (۲۳۳ - ۱۳۸ = ۹۵) نه وه دو پینج
فهرموودن موسلیمیش نهم پوخته یه ی هه موو دهره ی ناوه، وه ک بوخاری
بیجگه له مانه یان:

۱. فہرموودہ کہی عانیشہ و نہبو سہ عید و ئیبنوعہ باس (رمزی خود اہان لہ بی) کہ دمفہرموون: (وکان ابوبکر مع النبی (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فی الغار) رِیک وا لہ پییش ژمارہ/۳۶۵۲ فہتجہ وہ. لہ تہ جریدہ کہ دا نییہ.
۲. ژمارہ: ۳۶۵۵ ف لہ (ت) نییہ = (کُنَا نُحَیْرُ).
۳. ژمارہ: ۳۶۵۸ ف = (لَوْ کُنْتَ مَتَّخِذًا خَلِيلًا).
۴. ژمارہ: ۱۴۵۰ تا ۳۶۶۰ ف = فہرموودہ کہی عہممار: (رُ مَا مَعَهُ اِلَّا خَمْسَةٌ اَعْبُدُ).
۵. ژمارہ: ۱۴۵۱ - ۳۶۶۱ ف = فہرموودہ کہی نہبود مرداء: (اما صاحبکم فَقَدْ غَامَرَ...).
۶. ژمارہ: ۳۶۶۸ ف = حدیث عائشہ فی طرفٍ مِنْ حدیث السقیفہ.
۷. ژمارہ: ۳۶۷۱ ف = حدیث علی: (خیر الناس).
۸. ژمارہ: ۳۶۷۸ ف = حدیث عبداللہ بن عمر: (اَشَدُّ مَا ضَنَّعَ الْمُشْرِکُونَ).
۹. ژ: ۳۶۸۴ فتح. ابن مسعود: (ما زلنا اعزّة منذ اسلم).
۱۰. ژمارہ: ۳۶۸۷ فتح: ابن عمر: (کَانَ اَجَدُّ وَ اَجَوَدُّ...).
۱۱. ژمارہ: ۳۶۹۴ ف = عبداللہ بن ہشام: (کنا مَعَ النبی (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)) وهو اخذ بيد عُمرَ.
۱۲. ژمارہ: ۳۶۹۶ ف = حدیث عثمان: (بايعتُ).
۱۳. ژمارہ: ۳۷۰۷ ف = حدیث علی: (اَفْضُوا کَمَا کُنْتُمْ تَقْضُونَ).
۱۴. ژمارہ: ۳۷۱۳ ف = حدیث ابی بکر: (ارقبوا محمدا (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فی اهل بيته).
۱۵. ژمارہ: ۳۷۱۲ ف = حدیث ابی بکر: (لَقَرَابَةُ رَسُولِ اللّٰهِ احب الی).
۱۶. ژمارہ: ۳۷۰۸ ف = نہبوہوریرہ فی جعفر.
۱۷. ژمارہ: ۳۷۰۹ ف = ابن عمر فی جعفر.

۱۸. ژماره: ۳۷۱۷ ف = حدیث عثمان فی الزبیر.
۱۹. ته علیه کھی نیبنوعه باس له باره ی فه زلی زوبه یروهه، وا له پیئش ژماره: ۳۷۱۷ ف = (هُوَ حَوَارِیُ النَّبِیِّ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ)).
۲۰. ژماره: ۳۷۲۱ ف = حدیث الزبیر فی الیرموک.
۲۱. حدیث طلحه وسعد ژماره: ۱۴۶۴ ات = حدیث رقم: ۳۷۲۲ ف + حدیث ۳۷۲۳ ف = (لم ینق مع النبی (صَلَّى اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ)).
۲۲. ژماره: ۱۴۶۵ ات = ۳۷۲۴ ف = حدیث مس ید طلحه.
۲۳. ژماره: ۳۷۲۶ ف = حدیث سعد فی اسلامه = انا ثلث الاسلام.
۲۴. ژماره: ۳۷۲۷ ف = حدیث سعد فی اسلامه = انا ثلث الاسلام.
۲۵. ژماره: ۳۷۲۴ ف = هذا محمد بن اسامة = حدیث ابن عمر فی ابن اسامة.
۲۶. ژماره: ۱۴۷۱ ات = ۳۷۳۵ ف = حدیث اسامة انی احبهما.
۲۷. ژماره: ۳۷۴۸ ف = حدیث انس فی الحسین.
۲۸. ژماره: ۳۷۵۲ ف = حدیث انس فی الحسن.
۲۹. ژماره: ۳۷۵۴ ف = حدیث عمر فی بلال.
۳۰. ژماره: ۳۷۶۲ ف = حدیث حذیفه فی ابن مسعود.
۳۱. ژماره: ۳۷۶۵ ف = حدیث معاویة فی الوتر.
۳۲. ژماره: ۳۷۷۱ ف = حدیث ابن عباس فی عائشة.
۳۳. ژماره: ۳۷۷۲ ف = حدیث عمار فی عائشة.
۳۴. ژماره: ۳۷۷۸ حدیث انس فی الانصار. انظر رقم: ۱۲۷۱ تجرید = ۳۱۴۷ ف = بهرگی / ۳ ل / ۲۹۴.
۳۵. ژماره: ۳۷۸۷ ف = حدیث زید بن ارقم فی الانصار.
۳۶. ژماره: ۳۸۱۲ ف = ۱۴۹۶ ت = حدیث سعد فی عبدالله بن سلام.
۳۷. ژماره: ۳۸۱۴ ف = حدیث ابن سلام مع ابي بردة.
۳۸. ژماره: ۱۵۰۲ ت = ۳۸۲۶ ف = حدیث ابن عمر فی زید بن عمرو.

٣٩. ژماره: ٣٨٢٨ ف= حديث اسماء في زيد بن عمرو.
٤٠. ژماره: ٣٨٣٠ ف= حديث ابن الزبير في بناء المسجد الحرام.
٤١. ژماره: ٣٨٣٣ ف= حديث جد سعيد بن المسيب.
٤٢. ژماره: ٣٨٣٤ ف= حديث ابي بكر مع امرأة من احمس.
٤٣. ژماره: ٣٨٣٧ ف= حديث عائشة في القيام للجنابة.
٤٤. ژماره: ٣٨٤٠ ف= حديث ابن عباس في كاسا دهاقا.
٤٥. ژماره: ٣٨٤٢ ف= حديث ابي بكر مع الذي تكهن.
٤٦. ژماره: ٣٨٤٥ ف= حديث ابن عباس في القسامة.
٤٧. ژماره: ٣٨٤٧ ف= حديث ابن عباس في السعي.
٤٨. ژماره: ٣٨٤٨ ف= حديث ابن عباس في الخطيم.
٤٩. ژماره: ٣٨٤٩ فتح = حديث عمرو بن ميمون في القردة.
٥٠. ژماره: ٣٨٥٠ فتح= حديث ابن عباس: (ثلاث من خلال الجاهيلة).

شيخي عه سقه لاني (رحمته خودي لي بن) دمه رموي: (كوي نه م
 فهرموودانهي كه موسليم له م پوختهي نه وودو پينج فهرموودميهي نه م
 باسانه، ريوايه تي نه كردوون، په نجا و دوو فهرموودمن، چونكه فهرمووددي
 يه كه م سي فهرموودميه عائشه، نه بو سه عيد، ثيبنو عه باس. كوي نه وانهي
 كه موسليميش وه شيخي بوخاري له م پوختهي گيراو نيه ته وه، چلو سي
 فهرموودمن ناوا: (٩٥-٥٢=٤٣). وه دمه رموي: حه فده بيستراوي سه حابه و
 كه ساني دوا نه وانيشي واتيادا. ومهر خودا بو خوي زور باشي لي دزمان.

(باسی ده‌ستپیکردنی ره‌وانه کردنی پیغهمبه‌ر)

باب مبعث النبی (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)

مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ بْنِ هَاشِمٍ بْنِ عَبْدِ مَنَافٍ بْنِ قُصَيٍّ بْنِ كِلَابٍ بْنِ مُرَّةَ بْنِ كَعْبٍ بْنِ لُؤَيٍّ بْنِ غَالِبٍ بْنِ فِهْرٍ بْنِ مَالِكٍ بْنِ النَّضْرِ بْنِ كِنَانَةَ بْنِ خُزَيْمَةَ بْنِ مُدْرِكَةَ بْنِ الْيَاسِ بْنِ مُضَرَ بْنِ نِزَارٍ بْنِ مَعَدٍّ بْنِ عَدْنَانَ.

واته: موحه‌مهدی کوپی عه‌بدولای کوپی عه‌بدولوت‌ه‌لیب کوپی هاشم، کوپی عه‌بدمناف، کوپی قوصه‌ی کوپی کیلابی کوپی موپره کوپی که‌عب کوپی لوئه‌ی کوپی غالب کوپی فیه‌ر کوپی مالیک کوپی نه‌زر کوپی کینانه کوپی حوزهمیفه کوپی مودریکه کوپی الیاس کوپی موزمر کوپی نیزار کوپی مه‌عهدد کوپی عه‌دنان.

۱۵۰۵- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: (انْزَلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَهُوَ ابْنُ أَرْبَعِينَ فَمَكَثَ بِمَكَّةَ ثَلَاثَ عَشْرَةَ سَنَةً ثُمَّ أَمَرَ بِالْهَجْرَةِ فَهَاجَرَ إِلَى الْمَدِينَةِ فَمَكَثَ بِهَا عَشْرَ سِنِينَ ثُمَّ تُوُفِّيَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. (الحديث: ۳۸۵۱، اطرافه فی: ۳۹۰۲، ۳۹۰۳، ۴۴۶۵، ۴۹۷۹) (۲۷۲).

بر‌وانه: تاج/ ۴ ز/ ۹۹ ل/ ۲۹۷ ف/ ۱- باسی: ته‌مه‌نی پیغهمبه‌ر (دروودی خودای لئ بی) ثیب‌نو عه‌باس (رمزی خودای لئ بی) فه‌رمووی: ته‌مه‌نی پیر‌وزی خو‌شه‌ویست (دروودی خودای لئ بی) چل سال بوو، کاتی سرووش (وه‌حی) ی بو‌هات و بوو به پیغهمبه‌ر، جا له مه‌ککه، که زی‌دی خو‌ی بوو سیازده سال مایه‌وه، له‌و ماوه‌یه‌دا سه‌رگه‌رمی په‌خشی نی‌سلام بوو، هه‌تاخه‌لکیکی زور موسو‌لمان بوون و ثایینی پیر‌وزی نی‌سلام ناشکرا بوو، وه ناموسو‌لمان‌ه‌کان ده‌ستیان کرد به دوژمنایه‌تی پیغهمبه‌رو موسو‌لمانان، سه‌رم‌نجام خودای گه‌وره فه‌رمانی کرد

(۲۷۲) انظر صحيح مسلم بشرح النووي ج ۱۵/ ص ۱۰۱- ۱۰۲ مبحث قدر عمره (صلی الله علیه

وسلم) واقامته بمكة و المدينة - المترجم .

به پیغمه مهرو موسولمانان: که کۆج بکهن بۆ مه دینه ی نازادار، وه کۆچیان کرد بۆ ئهوی و لهویش ماوهی ده سال درێژهی دابه خهبات و تیکۆشان له پیناوی به خشی نووری ئیسلاما، نهوجا له ته مه نهی شهست و سی سالی دا مرد).

١٥٠٦ - عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى قَالَ: سَأَلْتُ ابْنَ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَخْبَرَنِي بِأَنَّ شَيْءَ صَنَعَةِ الْمُشْرِكُونَ بِالنَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: بَيْنَا النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُصَلِّي فِي حِجْرِ الْكُعبَةِ إِذْ أَقْبَلَ عُقْبَةُ بْنُ أَبِي مُعَيْطٍ فَرَضَعَ ثَوْبَهُ فِي عُقْبِهِ فَخَنَفَهُ خَنَفًا شَدِيدًا فَأَقْبَلَ أَبُو بَكْرٍ حَتَّى أَخَذَ بِمَنْكِبِهِ وَدَفَعَهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: ﴿اتَّقُوا رَجُلًا إِنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ﴾ (الآيَةُ. (الحديث: ٣٨٥٦، طرفه في: ٣٦٧٨، ٤٨١٥) (٢٧٣).

عورو هێ کورێ زوبهیر (دهستهی خودای ئه بی) فهرمووی: له عهبدولای کورێ عهمری کورێ عاصم پرسی: سه بارهت به سه خهترین شهت که هاوهل پهیدا کهران بۆ خودا، دهرحهق به پیغمه مبهه کردبیتیان چی بوو؟ فهرمووی: (جاری پیغمه مبهه له ناو حهجرێ که عهدها نوێژی ده کرد، له وکاته دا له پهرعهقه بهی کورێ نه بوموعه بیت هات، بۆشاکه کهی خۆی خسته ملی پیغمه مبهه و توندتوند له ملیدا بای داو تاساندی له وکاته دا نه بوبه کر پهیدا بوو، شانی عوهقه بهی گرت و پالیکێ پیوه ناو له کۆل پیغمه مبهه کردوه، نهوجا فهرمووی: ﴿اتقتلون رجلا ان يقول ربي الله﴾ تا کۆتایی نایاته که، که مه بهست ئێی نه مه یه: (ئه وه چۆن حالیکه پیاو ده کوژن له سه ره ئه وه که بلی: ته نیا خودا خودای منه و بهس؟! نه مه له کاتیکه که نه و پیاو مو عه جیزه و به لگه ی رۆشن و گه وره گه وره ی هیناوه له لای خودا وه که هه موونیشانه و به لگه ی راست و دروستن له سه ره نه وه که داوا که ی راسته و پیغمه مبهه ی په وانه کراوی خودایه).

(٢٧٣) لم يوافقهم مسلم على تخريج حديث عمرو بن العاص (اشد ما صنعة

المشركون) (فتح/٧ ص ٦٩٨) خاتمة احاديث المبعث وما بعدها . ط . ج المترجم .

۱۵۰۷- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ)، وَقَدْ سئل: مَنْ أَذِنَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِالْجَنِّ لَيْلَةَ اسْتَمْعُوا الْقُرْآنَ؟ فَقَالَ: اللَّهُ أَذِنَ بِهِمْ شَجَرَةَ (الحديث: ۳۸۵۹) (۲۷۴).

پرسیار له عهبدولای کوری مهسعوود کرا: نهو شهوهی ومفدی جنوکهکان گوی له قورئانهکهی پیغهمبهردهگرن، کی پیغهمبهرد (دروودی خودی له بی) ناگادار دهکاتهوه لهوه؟ فهرمووی: درهختی جنوکهکان ناشکرا دهکا له پیغهمبهرد (دروودی خودی له بی) (تاج/ ۷ ل/ ۱۴۱ ف/ ۵ ز/ ۲۹).

۱۵۰۸- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّهُ كَانَ يَحْمِلُ مَعَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَدَاةَ لَوْضُوئِهِ وَحَاجَتِهِ فَبَيْنَمَا هُوَ يَتَّبِعُهُ بِهَا فَقَالَ: مَنْ هَذَا؟ فَقَالَ: أَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ فَقَالَ: ابْغِنِي اخْجَارًا اسْتَنْفِضْ بِهَا وَلَا تَأْتِنِي بِعَظْمٍ وَلَا بِرَوْتَةٍ فَإِئْتُهُ بِاخْجَارٍ أَخْمِلُهَا فِي طَرَفِ ثَوْبِي حَتَّى وَضَعْتُهَا إِلَى جَنْبِهِ ثُمَّ الصَّرَفْتُ حَتَّى إِذَا فَرَعْتُ مَشَيْتُ فَقُلْتُ مَا بَالُ الْعَظْمِ وَالرَّوْتَةِ؟ قَالَ هُمَا مِنْ طَعَامِ الْجَنِّ وَأَنَّهُ أَتَانِي وَقَدْ جُنَّ نَصِيبَيْنِ وَنَعَمَ الْجَنُّ فَسَأَلُونِي الزَّادَ فَدَعَوْتُ اللَّهَ لَهُمْ أَنْ لَا يَمُرُّوا بِعَظْمٍ وَلَا بِرَوْتَةٍ إِلَّا وَجَدُوا عَلَيْهَا طَعَامًا). (الحديث: ۳۸۶۰، طرفه في: ۱۲۲ ت = ۱۵۵ ف = بقرطی یه کتم، لائثرة/ ۱۴۶) (بروانه: بقرطی ۳ ل/ ۹۹ ذ: ۱۰۱۶) (۲۷۵).

نهبو هورمیره (رمزی خودی له بی) فهرمووی: گهلی جار مهتارمیی ناوم ههله دگرت، له خزمهت پیغهمبهردا، بو دهنویژ و تاراتی، جاری بهمهتارمهکه وه له دوايهوه دهرؤیستم، کهههستی پیم کرد کهوا شوینی کهوتووم، فهرمووی: (نهوه کییه؟) گوتم: منم نهبو هورمیره نهی پیغهمبهردی خودا! فهرمووی: (ههولی چهند بهردیکم بو بده خویمان پی پاک دهکهمهوه بهلام نیسقان و

(۲۷۴) اخرجہ مسلم فی الصلاة ، باب: الجهر بالقراءة فی الصبح و القراءة علی الجن، رقم/ ۴۵۰ .

(۲۷۵) راجع (رقم: ۱۲۲ تجرید= ۱۵۵ ففتح = بهرگی / ۱ - ۱۴۶) - المترجم .

تەپالەم بۆ مەھینە) منیش چەند بەردیگم برد بۆی، لە چاکی جەلەکانم دا
هەلەم گرتن و بەبێ دەنگ بە ئەدەبەووە لەتەنشتیەووە هەلەم رشتن و ئیتر خۆم
لێی دوورکەوتەووە.

هەتا لە سەراوێکە ی ئی بوو و خۆی بەبەردەکان پاك کردەووە، چووم بۆ
خزمەتی، عەرزیم کرد: بۆ ئیسقان و تەپالە چیانە، کە بەکەلکی خۆپاک
کردنەووە نایەن؟ فەرمووی: (ئەم دوو لە خۆراکی جنۆکەن، لەبەر ئەووە
واباشە پیس نەکرین) خۆشەویست (دروودی خودای ئی بێ) فەرمووشی: (شانیدی لە
جنۆکەکانی نەصیبین هاتن بۆلام، داوای خۆراکیان ئی کردم، منیش لە خودا
پارامەووە بۆیان کە بەلای هەرنیگ و تەرسیکا بپۆن لە خوداوە خۆراک بگرن
بۆیان و وەک کاتی پێش خواردنیان ئی بێتەووە، ئیسکەکە پێی لەگۆشت و
تەپالەکەش ببیتەووە بەدانەوێلەکە ی جارن و بۆیان بێی بە خۆراکیکی باش)
پێغەمبەر (دروودی خودای ئی بێ) کەناوی جنۆکەکانی نەصیبینی هێنا فەرمووی:
(بەرپاستی ئەو جنۆکانە جنۆکە ی چاک بوون). (تاج ٧/ل ١٤١/ز ٢٩/ف ٤٠٦-
سوورەتی ئەحقاف).

پوونکەنەووە:

جیهانی نادیار کە ناسراو بە عالەمی غەیب جیهانیکی تایبەتە، بە
پێوەری ئەم جیهانە ناپیوری، باشترین سەرچاوە بۆ ئی تیگەیشتنی،
سەرچاوە ئایینیەکانە، شەیاتینی و جنۆکە و فەریشتەو زۆر دروستکراوی
تری خودای گەورە لەم جۆرە بابەتەن. (پروانە: ١٠١٦:تجرید).

١٥٠٩ - عَنْ أَمِّ خَالِدٍ بِنْتِ خَالِدٍ قَالَتْ قَدِمْتُ مِنْ أَرْضِ الْحَبَشَةِ وَأَنَا
جُوَيْرِيَّةٌ فَكَسَانِي رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) خَمِيصَةً لَهَا أَغْلَامٌ فَجَعَلَ
رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَمْسَحُ الْأَغْلَامَ بِيَدِهِ وَيَقُولُ سَنَاءُ سَنَاءُ يَعْنِي

حَسَنٌ حَسَنٌ. (الحديث: ۳۸۷۴، طرفه في: ۳۰۷۱ ف = ۱۲۵۱ تة جريد = بهرگی به کهم، لاپره/ ۳۷۲) (۲۷۶).

مه بهست لهم فهرمووده به له ژماره: ۲۵۱ تة جريده کهدا رابورد.

پوونکړنه وه:

ثوم خاليد ناوی نه مه ته کچی خالده، خوئی و باوکی و دایکی له هاورپیانې پیغه مبهرن، له مقدمه ی فه تحو لباریدا، له بهشی نافر تاندا، له ناوی ثوم خالیدا، له لاپره/ ۴۷۶ دا، دهه رموی: (ثومه یمه ی کچی خالیدی کورې سه عیدی کورې عاص له بوخاریدا دوو فهرمووده ی هه یه).

۱۵۱۰ - عن العباس بن عبد المطلب (رضي الله عنه) قال للنبي (صلى الله عليه وسلم): (ما اغنيت عن عمك فأنه كان يحوطك ويغضب لك؟ قال: هو في ضحضاح من نار ولولا أنا لكان في الدرك الأسفل من النار). (الحديث: ۳۸۸۳، طرفاه في: ۶۲۰۸، ۶۵۷۲) (۲۷۷).

عه باسی کورې عه بدولوت ته لیب (د رمزی خودی له بی) که حه ق مامه ی پیغه مبه ر بوو عهرزی کرد: نه ی پیغه مبه ر ی خودا! نایا هیج که لکا، سوو دیکت هه بوو بو نه بو تالیبی مامه ت، چونکه به راستی نه و زاته له کاتی خوئی دا، هه تا له ژيانا بوو، دالده ی توئی دمداو، له سه ر ی ده کردی ته وه؟ خو شه ویست (د روودی خودی له بی) فهرمووی: (به ئی، واله ناو ته نکاوی ناگره کهدا، خو نه گهر من نه بوو مایه جیگه ی بن بنه وه ی ناخی دوزخ ده بوو).

له گپړانه وه یه کی تاج دا: (به ئی خوئی له ناو گپژاو و نیړینه ی ناگره کهدا بوو، به لام من له وا دهرم هیناو بر دمه ناو ته نکای یه وه). (تاج/ ۶ ل/ ۲۱۳ ف/ ۲۲ ز/ ۱۰- باسی: سوور ه تی ته وبه- ش).

(۲۷۶) لم یوافقه مسلم علی تخريجه (راجع: ۱۲۵۱ تجريد) - المترجم .

(۲۷۷) اخرجه مسلم في الايمان ، باب: شفاعة النبي (صلى الله عليه وسلم) لابي طالب ، رقم: ۲۰۹.

پاشه و شیکرنه وه:

عهباسی کوری عهبدولوته لیب مامه ی پیغه مبه ر بوو، نازناوی نه بولفه ضل بوو، دوو سال له پیغه مر گه وره تربوو، به منالی بزردمبی دایکی ناه (نه زر) دهکا، نه گهر دۆزییه وه بهرگی ناوری شم بۆ که عبه بکا، وه دمیدۆزیته وه، جانه زره که ی جی به جی دهکا، نه و یه که م که س بووه که بهرگی بۆ که عبه کردووه، له غه زای به دردا دیل دهکری، به سه رانه موسولمانان نازادی دهکهن، به لام له و ماوه یه دا ئیسلام دمبی وه له پیش نازاد کردنی مه که ده واته: له پیش فه تح دا، کۆچ دهکا بۆ مه دینه، له غه زای فه تحی مه که ده به شداری دهکا، له رۆژی حونه یین دا، یه کی بوو له و موسولمانانه ی که هه ل نه هاتن و دهوری پیغه مبه ریان چۆل نه کرد.

پیغه مبه ر (دروودی خودای لی بی) دمیفه رموو: (هه ر که سی نازاری عهباس بدا نه وه نازاری من ده دا، چونکه مامی مروف له جیگه ی باوگی تی) عهباس کۆمه لی فه رمووده ی له پیغه مبه ره وه گێراو ته وه، عهباس زۆر سه خ ی بوو، زۆر خزم دۆست بو، له پاش نه بو تالیب له ناو مامه کانی پیغه مبه ردا عهباس له وانی تریان زیاتر یاری ده ی پیغه مبه ری نه دا، پیغه مبه ر (دروودی خودای لی بی) زۆر پیژی عهباسی ده گرت، دمیفه رموو: (عهباس مامه مه، هاو خه لقی باوکه مه) عهباس (رمزی خودای لی بی) هۆشه ند بوو، نزی گیرابوو، له سالی حه قده ی کۆچیدا، بی بارانی بوو، عومه ر له خوا داوای کرد که له بهر خاتری عهباباسی مامه ی پیغه مبه ر، بارانیان بۆ بباری نی، وه خودا بارانی بۆ باراندن.

عهباس پیاویکی بالابه رزی سپیکه له ی جوان بوو. له ته مه نی (٨٧) سائی دا، له مانگی ره جه ب یارمه زاندا له مه دینه مه رگی خودایی بوو به میوانی له ئیستیعا با دمفه رموی: (عهباس پیاویکی جوانی سپی و سووری له ش ناسکی بالا ناو منجی بوو، دوو په لکه ی هه بوو... له مه دینه، له رۆژی هه یینی دا له شه وی دوا زده ی ره جه بدا، له پیش شه هید بوونی ئیمامی عوسماندا به دوو

سال، به مردنی خوا مردووه) هه ندی ده لێن: له رهمه زانی سالی سی و دووی کۆچی له ته مه نهی (٨٨) سالی دا کۆچی دوا یی کردووه، له به قیغ نیژ راوه، ئیما می عوسمان نوێزی مردووی له سه ر کردووه .

سی و دوو سال له سه ر ده می ئیسلام دا ژیاوه، له سه ر ده می نه زانی ش دا په نجاو شه ش سال ژیاوه، که ده کاته: (٥٦ + ٣٢ = ٨٨) سال، عه بدو لای کوری دایه یلایه ناو گۆر مه که یه وه) (رمزی خودی لی بی). (بروانه: تاج/ ٥/ ز ١٧/ ل ١٠٣- باسی: گه وره یی عه بدو لای کوری عه باس + تاج/ ٥/ ز ٢١/ ل ١٢١- باسی: گه وره یی عه بدو لای کوری عه باس + ژماره/ ٥/ به رگی یه که می ته جری د لاپه ره/ ١٩ + ژماره/ ٧٢١ ل- ١٤٩ + ژماره/ ٧٦١ ل/ ١٨٨ به رگی دوو + به رگی دوو ه ژماره/ ٧٨٨ - ٢٠٦).

دوا گوته: له مو قه دی مه ی فه تحو لبا ری دا ده فه رموی: (عه باس پینج فه رمو ده ی هیه له بو خاری دا) (بروانه: ژماره: ١٢٨ ته جری د).

١٥١١- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَذَكَرَ عِنْدَهُ عَمُّهُ فَقَالَ لَعَلَّهُ تَنْفَعُهُ شَفَاعَتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيُجْعَلَ فِي ضَخْخَاحٍ مِنَ النَّارِ يَبْلُغُ كَعْبِنِهِ يَغْلِي مِنْهُ دِمَاعُهُ. (الحديث: ٣٨٨٥، طرفه بی: ٦٥٦٤) (٢٧٨).

ئه بو سه عیدی خودی (رمزی خودی لی بی) فه رمووی: له خزمه تی پیغه مبه ردا، باسی ئه بو تالی بی مامه ی کرا، گویم لی بوو فه رمووی: (هیوام وایه که له رۆزی ژینه وه دا تکاو شه قاعه تی من سوودی هه بی بۆی، سابه شکوو بخری ته ناو ئاگری کی ته نه که وه، ده کاته قوله پیی، می شکی ده کو لی پیی). (تاج/ ٦/ ز ١٠/ ف ٢١/ ل ٢١٣- ش).

فهرمووده که ی نیسراو میعراج

۱۵۱۲- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: (لَمَّا كَذَّبْتَنِي قُرَيْشٌ قُمْتُ فِي الْحِجْرِ فَجَلَا اللَّهُ لِي بَيْتَ الْمَقْدِسِ فَطَفِقْتُ أَخْبِرُهُمْ عَنْ آيَاتِهِ وَأَنَا أَنْظَرُ إِلَيْهِ). (الحديث: ۳۸۸۶، طرفه فی: ۴۷۱۰) (۲۷۹).

جابیری کوپی عه بدولا (رمزای خودای لی بی) فهرمووی: ژنه وتم له پیغه مبه ر (دروودی خودای لی بی) دهیغه رموو: (کاتی که قوردهیش بو مهسه له ی نیسراء (واته: شه ورهوی) باومریان پی نه کردم، له حیجری نیسماعیلا راوستام، که شوینیکه ده که ویتته ناستی پلووسکی رحه مت، له پرووی شامه وه له حه وشه ی که عبه دا، نیتر خودا بهیتوله قدیس (خانه ی پیروزی) ی به ته واوی و به بی پهرده هینایه بهرچاوم، نیتر نیشانه به نیشانه ی و شوین به شوینی، وه که به موجه سسه می له بهر چاوم بی، ناوا به چاوی خوّم ته ماشام ده کرد و باس و وه صفیم ده کرد بۆیان) (تاج/ ۴/ ز/ ۱۰۰/ ل/ ۳۰۵/ ف/ ۲- باسی: نیسرا). .

بوونکردنه وه:

کاتی پیغه مبه ر (دروودی خودای لی بی) ته شریفی چوو بو نیسراو هاته وه و باسی نه وه ی بو خه لکی مه که کرد، خه لکه که بوون به سی به شه وه: به شی یه که م باومریان پی کردو گوتیان: محمد پیغه مبه ری خودایه، پیغه مبه رو درۆیان نه گوتوه، یه کی له م زاتانه نه بو به کری صه دیق بوو، به شی دووهم: یه که سر نه مه یان به درۆیه کی په تی زانی و گوتیان: شتی وا جیگه ی باومرنییه، به شی سییه م: گوتیان نیمه شارمزی بهیتوله قدیسین، موحه مه د له م باب ته دا نه شارمزیی هه یه، نه چوو وه بو قودس، که واته: نیمه داوای ناو نیشان و شتی

وای لئده کهین، نه گهر زانی نه وه دیاره راست دهکاو شتی وایش واتای وایه که موحه ممد پیغه مبه ره .

جا چهند پرسیار یکیان له پیغه مبه ره (دروودی خودای لی بی) کرد، پیغه مبه ره (دروودی خودای لی بی) له سه رتاوه نه یزانی، زور بو نه مه په روش و خه مبار بوو، به لام دوا یی خودا په ردی له نیوانی پیغه مبه ره بهیتول مه قدیس دا هه لگرت، باسی هه رجییان لی دهرسی ریک وهک خوی پیی دهگوتن، وهک به جاوی سهر ته ماشای بهیتوله قدیس و کون و قوزبنی بکا. جا نه مه هه رمووده بیرۆزهیه نه مه هه لویسته روون دهکاته وه!

۱۵۱۳- عَنْ مَالِكِ بْنِ صَفْصَعَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حَدَّثَهُمْ عَنْ لَيْلَةِ اسْرِي بِهِ بَيْنَمَا أَنَا فِي الْحَطِيمِ وَرَبَّمَا قَالَ: فِي الْجَبْرِ مُضْطَجِعًا إِذْ أَتَانِي ابْنُ فَقْدٍ قَالَ: وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ فَشَقَّ مَا بَيْنَ هَذِهِ إِلَى هَذِهِ قَالَ الرَّاي: مِنْ ثَغْرَةٍ لَحَرَهُ إِلَى شِعْرَتِهِ فَاسْتَخْرَجَ قَلْبِي ثُمَّ أَتَيْتُ بِطُسْتٍ مِنْ ذَهَبٍ مَمْلُوءَةٍ إِيْمَانًا فَعَسِلَ قَلْبِي ثُمَّ حُشِيَ ثُمَّ أُعِيدَ ثُمَّ أَتَيْتُ بِدَابَّةٍ دُونَ الْبُغْلِ وَفَوْقَ الْحِمَارِ الْبَيْضَ فَقَالَ الرَّاي: هُوَ الْبَرَقُ يَضَعُ خَطْوَهُ عِنْدَ أَقْصَى طَرَفِهِ فَحُمِلْتُ عَلَيْهِ .

فَانْطَلَقَ بِي جَبْرِيلُ حَتَّى أَتَى السَّمَاءَ الدُّنْيَا فَاسْتَفْتَحَ فَقِيلَ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ: جَبْرِيلُ قِيلَ: وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ: مُحَمَّدٌ قِيلَ: وَقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ ، قَالَ: نَعَمْ ، قِيلَ: مَرْحَبًا بِهِ فَنِعْمَ الْمَجِيءُ جَاءَ فَفَتَحَ فَلَمَّا خَلَصْتُ فَأَذَا فِيهَا أَدَمُ فَقَالَ: هَذَا أَبُوكَ أَدَمُ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَرَدَّ السَّلَامَ ثُمَّ قَالَ: مَرْحَبًا بِالابْنِ الصَّالِحِ وَالنَّبِيِّ الصَّالِحِ ثُمَّ صَعِدَ بِي حَتَّى أَتَى السَّمَاءَ الثَّانِيَةَ فَاسْتَفْتَحَ قِيلَ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ: جَبْرِيلُ قِيلَ: وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ: مُحَمَّدٌ قِيلَ: وَقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ قَالَ: نَعَمْ قِيلَ: مَرْحَبًا بِهِ فَنِعْمَ الْمَجِيءُ جَاءَ فَفَتَحَ فَلَمَّا خَلَصْتُ إِذَا يَحْيَى وَعِيسَى وَهُمَا ابْنَا الْخَالَةِ قَالَ: هَذَا يَحْيَى وَعِيسَى فَسَلَّمَ عَلَيْهِمَا فَسَلَّمْتُ فَرَدَّا ثُمَّ قَالَا مَرْحَبًا بِالْأَخِ الصَّالِحِ وَالنَّبِيِّ الصَّالِحِ .

ثُمَّ صَعِدَ بِي إِلَى السَّمَاءِ الثَّالِثَةِ فَاسْتَفْتَحَ قِيلَ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ: جَبْرِيلُ قِيلَ: وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ: مُحَمَّدٌ قِيلَ: وَقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ قَالَ: نَعَمْ قِيلَ: مَرْحَبًا بِهِ فَنِعْمَ الْمَجِيءُ

جاء ففتح فلما خلصت اذا يوسف قال: هذا يوسف فسلم عليه فسلمت عليه فرد ثم قال: مرحبا بالاخ الصالح والنبى الصالح ثم صعد بي حتى اتى السماء الرابعة فاستفتح قيل: من هذا؟ قال: جبريل قيل: ومن معك؟ قال: محمد قيل: او قد ارسل اليه قال: نعم قيل: مرحبا به فنعمة المحيى جاء ففتح فلما خلصت الى اذريس قال: هذا اذريس فسلم عليه فسلمت عليه فرد ثم قال: مرحبا بالاخ الصالح والنبى الصالح .

ثم صعد بي حتى اتى السماء الخامسة فاستفتح قيل: من هذا؟ قال: جبريل قيل: ومن معك؟ قال: محمد ، قيل: وقد ارسل اليه؟ ، قال: نعم قيل: مرحبا به فنعمة المحيى جاء فلما خلصت فاذا هارون قال: هذا هارون فسلم عليه فسلمت عليه فرد ثم قال: مرحبا بالاخ الصالح والنبى الصالح ثم صعد بي حتى اتى السماء السادسة فاستفتح قيل: من هذا؟ قال: جبريل قيل: من معك؟ قال: محمد قيل: وقد ارسل اليه قال: نعم قال: مرحبا به فنعمة المحيى جاء فلما خلصت فاذا موسى قال: هذا موسى فسلم عليه فسلمت عليه فرد ثم قال: مرحبا بالاخ الصالح والنبى الصالح فلما تجاوزت بكى قيل له: ما يبكيك قال: ابكي لان غلاما بعث بعدي يدخل الجنة من امته اكثر ممن يدخلها من امتي .

ثم صعد بي الى السماء السابعة فاستفتح جبريل قيل: من هذا؟ قال: جبريل قيل: ومن معك؟ قال: محمد قيل: وقد بعث اليه قال: نعم قال: مرحبا به فنعمة المحيى جاء فلما خلصت فاذا ابراهيم قال: هذا ابوك فسلم عليه قال: فسلمت عليه فرد السلام قال: مرحبا بالابن الصالح والنبى الصالح ثم رفعت الي سيدة المنتهى فاذا نبقتها مثل قلال هجر واذا ورقها مثل اذان الفيلة قال: هذه سيدة المنتهى واذا اربعة الهار نهران باطنان وكهران ظاهران فقلت ما هذان يا جبريل قال: اما الباطنان فنهران في الجنة واما الظاهران فالتيل والفرات ثم رفع لي النبي المغمور يدخله كل يوم سبعون الف ملك ثم اتيت باناء من خمر واناء من لبن واناء من عسل فاخذت اللبن فقال: هي الفطرة التي الت عليها وامتك .

ثُمَّ فَرَضْتُ عَلَى الصَّلَوَاتِ خَمْسِينَ صَلَاةً كُلَّ يَوْمٍ فَرَجَعْتُ فَمَرَرْتُ عَلَى مُوسَى فَقَالَ: بِمَا امِرْتُ قَالَ: امِرْتُ بِخَمْسِينَ صَلَاةً كُلَّ يَوْمٍ قَالَ: اِنَّ اَمَّتَكَ لَا تَسْتَطِيعُ خَمْسِينَ صَلَاةً كُلَّ يَوْمٍ وَاَلَيْ وَاللَّهِ قَدْ جَرَّبْتُ النَّاسَ قَبْلَكَ وَعَالَجْتُ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَشَدَّ الْمُعَالَجَةِ فَارْجِعْ إِلَى رَبِّكَ فَاسْأَلْهُ التَّخْفِيفَ لَا مَتِكَ فَرَجَعْتُ فَوَضَعَ عَنِّي عَشْرًا فَرَجَعْتُ إِلَى مُوسَى فَقَالَ: مِثْلَهُ فَرَجَعْتُ فَوَضَعَ عَنِّي عَشْرًا فَرَجَعْتُ إِلَى مُوسَى فَقَالَ: مِثْلَهُ فَرَجَعْتُ فَوَضَعَ عَنِّي عَشْرًا فَرَجَعْتُ إِلَى مُوسَى فَقَالَ: مِثْلَهُ فَرَجَعْتُ فَمِرْتُ بِعَشْرِ صَلَوَاتٍ كُلَّ يَوْمٍ فَرَجَعْتُ فَقَالَ: مِثْلَهُ فَرَجَعْتُ فَمِرْتُ بِخَمْسِ صَلَوَاتٍ كُلَّ يَوْمٍ فَرَجَعْتُ إِلَى مُوسَى فَقَالَ: بِمِ امِرْتُ قُلْتُ: امِرْتُ بِخَمْسِ صَلَوَاتٍ كُلَّ يَوْمٍ قَالَ: اِنَّ اَمَّتَكَ لَا تَسْتَطِيعُ خَمْسَ صَلَوَاتٍ كُلَّ يَوْمٍ وَاَلَيْ قَدْ جَرَّبْتُ النَّاسَ قَبْلَكَ وَعَالَجْتُ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَشَدَّ الْمُعَالَجَةِ فَارْجِعْ إِلَى رَبِّكَ فَاسْأَلْهُ التَّخْفِيفَ لَا مَتِكَ قَالَ: سَأَلْتُ رَبِّي حَتَّى اسْتَحِينْتُ وَلَكِنِّي اَرْضَى وَاسَلَّمُ قَالَ: فَلَمَّا جَاوَزْتُ نَادَى مُنَادٍ اَمْضَيْتُ فَرِيضَتِي وَخَفَفْتُ عَنْ عِبَادِي). (الحديث: ۳۸۸۷، اطرافه في: ۳۲۰۷، ۳۳۹۳، ۳۴۳۰) (۲۸۰).

مالیکی کوری صعه صعه (رمزای خودای لئ بی) فہرمووی: پیغہ مہر (دروودی خودای لئ بی) باسی نہو شہوہی بو کردین، کہبرد بوویان بو ئیسراو میعراج، فہرمووی: (لہلای بہیت، لہ حہطیم، یا لہ حیجردا، لہ نیوانی حہمزہی مامم و جہعفری ناموزاما راکشا بووم، لہ بہینی خہوتوو و بیداردا بووم، لہو کاتہدا تہشتیکی زیرینیان ہیئا، پربوو لہدانایی (حیکمہت) و باومر (ئیمان) ئینجا جوبرائیل و میکائیل و ئیسرافیل، لہدانہی سہرسینگمہوہ لہتیان کرد ہتا بہرمووسلدانم، وەدلیان دمرہینام و بہ ناوی زہمزہم شورڈیانہوہ وئہنجا پر پریان کرد لہ حیکمہت و لہ ئیمان و زانست، ئہوجا نایانہوہ شوینی خوئی.

جا ولاختکی سپیان هیئا بۆم، له هیستەر بچکۆله ترو له گویند ریز
 گهرمتر بوو، ناوی بۆراق بوو، چونکه ده چریسکایه ووه له بهر خیرایا
 دمتگوت بهرقه، واته: بروسکه، چهنده چاوی بری دهکرد دهیکرد بهیهک
 ههنگاو، جاسواری نهو ولاخه بووم و له گهڵ جوبرائیل دا رۆیشتم ههتا
 گهیشتی نه ناسمانی یه کهم، جا جوبرائیل داوای کردنه ووی دمرگای کرد،
 له ناوهوه گوترا: نهوه کییه؟ گوترا: جوبرائیل گوترا: کیت له گهڵ دایه؟
 فهرمووی: موحه ممه، گوترا: نیردراوه به شوینیدا؟ فهرمووی: به ئی: گوترا:
 به خیر بی و هاتنه کهی خیری پێوه بی، جا دمرگا کرایه ووه رۆیشتنه
 ژووره ووه. کاتی گهیشتمه جی له ناسمانی یه کهم، دمروانم وا ئادهم ته شریفی
 والهوی، جوبرائیل فهرمووی: نه مه حه زه رتهی ئادهمی باوکت نه بفرموو
 سلاوو چاک و چۆنی له گهلا بکه، منیش سلاو و رۆژ باشیم ئی کرد، نهویش
 وهلامی سهلاهه کهی دامه ووه، له پاشا فهرمووی: خوش هاتی نهی کوری
 شیرینم! مەر حه بات ئی بی نهی کوری باسم و نهی پێغه مبهری باش و خاس!
 (له گیرانه ویه کی تاج دا ده فهرمووی: کاتی سه رکه وتینه سه ر ناسمانی یه کهم،
 ته ماشام کرد واپیاویکی نوورانی والهوی، له راست و له چه ییه ووه پۆل پۆل
 تارمایی عه شامات دیارن، پیاوه که که سه پیری لای راستی خۆی ده کرد
 پیده که نی، به لام که سه پیری لای چه پی خۆی ده کرد ده گریا، فهرمووی به من:
 مەر حه با له پێغه مبهری باش و له کوری باشم، گوتم: نهی جوبرائیل! نه مه
 کییه؟ فهرمووی: نه مه باوه ئادهم مه و نهو تارمایی و عه شاماته ییش که وان له
 راست و له چه پیه ووه، گینانگه لی وه چه کانیه تی، نه وانه یان که وان له لای
 راستیه ووه نه وانه به هه شتین، به لام نه وانه یان که وان له لای چه پیه ووه نه وانه
 دۆزه خین، جا بۆیه که ته ماشای لای راستی ده کا، له خوشیانا پیده که نی،
 که ته ماشای لای چه پی ده کا، له خه م و خه فته ده گری).

نه و جا سه رکه وتین بۆ ناسمانی دووم، له دمرگای دا، گوتیان: نه و کییه؟
 فهرمووی: جوبرائیل، گوتیان: کیت له گهڵ دایه؟ فهرمووی موحه ممه،

گوتیان: نیردراوه به شوینیاکه ته شریف بهیئی بۆ میعراج و بۆ گهشت کردن بهناو ئاسمانهکاندا؟ فهرمووی: بهئی، گوتیان: به خیری و خیر و خوشی هیئابی، دمرگیان کردهوه، لهویش چوومه لای عیساو یهحیا، که دوو پیغه مبهرن و پوورزای یهکترین، فهرمووی: ئەمه یهحیا و عیسیایه، سلاو و رۆژ باشی یان ئی بکه، منیش سلاوم ئی کردن و ئەوانش وهلامی سلاوهکیان دامهوه ئەوجا فهرموویان: مهرحبا له برای چاک و له پیغه مبهری چاک. ئەوجا بهرزوه بووین بۆ ئاسمانی سییه، داوای کردنهوهی دمرگای کرد، گوترا: کییه؟ فهرمووی: جوبرائیل: گوترا: کییت وا له گهڵ دا؟ فهرمووی: موحه ممه، گوتیان: نیردراوه به شوینی دا...؟ فهرمووی: بهئی، گوتیان: به خیری، لهوئ رۆیشتم بۆ لای یوسف و سلاوم ئی کرد وهلامی سلاوهکی دامهوه، فهرمووی: مهرحبا له برای باش و له پیغه مبهری باش. ئەوجا بهرزوه بووین بۆ ئاسمانی چوارهم، داوای کردنهوهی دمرگای کرد، گوترا: کییه؟ فهرمووی: جوبرائیل، گوترا: کییت وا له گهڵا؟ فهرمووی: موحه ممه؟ گوترا: نیردراوه به شوینی دا؟ فهرمووی: بهئی، گوترا: به خیری، هاتنه کهی خیری پیومبی، دمرگا کرایهوه لهوئ گهیشتم به ئیدریس، فهرمووی: ئەمه ئیدریسه، سلاوی ئی بکه، سلاوم ئی کرد، وهلامی دایهوهوه فهرمووی: مهرحبا له برای باش و له پیغه مبهری باش .

ئەوجا سه رکه وتین بۆ ئاسمانی پینجه م داوای کردنهوهی کرد گوتیان: ئەوه کییه؟ فهرمووی جوبرائیل. گوتیان: کییت وا له گهڵ دا؟ فهرمووی: موحه ممه، گوتیان: نیردراوه به شوینی دا؟ فهرمووی: بهئی گوتیان: به خیری، لهوئ چووین بۆ لای پیغه مبهر هاروونی برای پیغه مبهر موسا (سلامی خوی لا با) فهرمووی: ئەمه هاروونه، سلاوی ئی بکه، سلاوم ئی کرد، وهلامی دامه وه . ئەوجا فهرمووی: مهرحبا له برای باش و له پیغه مبهری باش .

ئەوجا سه رکه وتین بۆ ئاسمانی شه شه م، داوای کردنهوهی دمرگای کرد، گوترا: کییه؟ فهرمووی: جوبرائیل. گوترا: کیی وا له گهڵ تا؟ فهرمووی:

موحه مەمەد، گوترا: نێردراوە بە شوینی دا؟ فەرمووی: بەئێ، گوترا: بەخێربێ و خێرو خوشی هێنابی، لەوێ گەیشتم بە مووسا فەرمووی: ئەوە مووسایە، سلاوی ئێ بکە، سلاوم ئێ کرد، وەلامی سلاوی دامەووە ئەوجا فەرمووی: مەرحەبا لە برای باش و لە پیڤەمبەری باش، کاتی لەمووسا تی پەر بووم دەستی کرد بەگریان، گوترا: ئەوە بۆدەگریت؟ فەرمووی: بۆ ئەوە دەگریم، کە ئەم کوپە جەهێلە ی کە لە پاش من پەوانە کراوە و کراوە بە پیڤەمبەر، لە ئۆمەتی ئەو زیاتر دەچنە بەهەشت هەتا لە ئۆمەتی من.

ئەنجا چووین بۆ ئاسمانی حەوتەم گوترا: ئەوەکییە؟ فەرمووی: جوبرائیل، گوتیان: کی و لەگەڵ دا؟ فەرمووی: موحه مەمەد، گوتیان: نێردراوە بەشوینی دا؟ فەرمووی: بەئێ. گوترا: بەخێربێ، لەوێ چوویمە خزمەتی بابە ئیبراھیم، فەرمووی: ئەمە ئیبراھیمی باوکتە سلاوی ئێ بکە، فەرمووی: سلاوم ئێ کرد، وەلامی سلاومەکی دامەووە فەرمووی: مەرحەبا لە کوپە باش و لە پیڤەمبەری باش ئینجا بەیتولەعمور (خانە ی ئاوەدان) یان پێ نیشان دام، کە لە جوبرائیل پرسی، فەرمووی: ئەمە بەیتولەعمورە کە لە قورئان دا، لەسەرەتای سوورەتی طوورەو خودا سوپندی پێ دەخواو دەفەرمووی: ﴿وَالْبَيْتَ الْمَعْمُورَ﴾ هەموو پۆزا حەفتا هەزار فریشتە نوێژی تیا دا دەکەن، کە لێی چوونە دەرەو ئێتر جاریکی تر ناگەرێنەو بۆی، و سەردان و دینی ئەم مائی ئاوەدانە دوا نەکی سەرشانیانە.

هەروا سیدرەتول مونتەھام بۆ دەرخرا، واتە: دارمۆردی هەرە ئەو پەر، کە ئەو درەختە، زانستی فریشتەکان هەتا ئەو بڕدەکاو لەوێ کۆتایی دی، وەکەس ئەو پەری نەکەوتوو و لکێ پەت نەبوو بە پیڤەمبەر (درووی خودای لێ بێ) کە تەماشام کرد و دەنکە مۆردەکانی واتە: بەرەکی بە قەد کوو پەلە ی گوندی هەجەر گەورە بوون، کە ئەم جۆرە کوو پەییە ناسراو بوون لای گوێگران، وەکەلاکە ی وەک گوێچکە فیل وابوو، وە چوار روبرار لەبنیەو هەل

دەقۇلان، دوانیان دەچوونەو دەناو داو دمرنەدەكەوتن، وە دوانیان بەدمرەو دەبوون، لە جوبرائیلەم پرسی: ئەمانە چین؟ فەرمووی: ئەو دوو جۆگەییەیان کە دەرپۆنە ناو دەو ئەو دەو جۆگەن وان لە بەهشتا، وە ئەم دوو جۆگەییەیان کە وان بەدمرەو دەو پووباری نیل و فوراتن، نیل و لە ناو خاکی میسراو فورات وە ناو خاکی عیراقدا .

(لە گیرانەو مەیکە، کەوا لە (التاج الجامع للاصول في احاديث الرسول) دا دەفەرمووی: ئەنجا بەرزکرامەو بۆ شوینی کەوا لەسەر ووی حەوت ئاسمانەکانەو، هەروا و لەسەر ووی سیدرە تولونتەهاشەو، گویم لەچەرە قەلەمەکان بوو، کە چارەنووسی هەموو شتێکیان دمنووسی، کە پوودەدەن لە لەو حوول مەحفوظ، لەلای کورسی، لە نزیک تەخت و بارەگا (عەرشی) خودای گەورەو میهرەبان، ئەنجا لە لایە نی خوداوە، فریشتەکان قاپی شیرو قاپی مەی و قاپی هەنگوینیان بۆم هینا منیش قاپە شیرەکم و مرگرت و خواردەمەو، جوبرائیل فەرمووی: (ئەم شیرە ئەو سروشتە پاک و پیرۆزە، کە خۆت و ئۆمەتت وان لەسەری).

(ئەنجا لە لایەنی خوداوە پەنجا نوێژ لە سەر خۆم و یەکە یەکە گەلی ئیسلام دانرا، لەماوەی هەموو شەو و پۆژیکا، جا بەرەو دوا گەرامەو هەتا گەیشتمەو لەی مووسا، فەرمووی: چ ئەرکیکت لەسەر دانرا؟ گوتم: پەنجا نوێژم لەسەر فەرزکراوە، لەماوەی هەموو شەو و پۆژیکا. فەرمووی: من لە تۆ باشتەر شارمزییم هەیه لە پەشتاری ئەو خەلکە، چونکە من لە پێش تۆدا زۆربە زەحمەت خەریکی نەوێ ئیسرائیل بووم و، بەراووردەم کردوون، جا بۆیە دەزانم کە ئۆمەتی تۆ تەوانایی ئەوەیان نیە، کەواتە: بگەرێرەو بۆ لای خودا، داوای ئی بکە کە ئەم نوێژانە لەسەر ئۆمەتت سووک بکا.

منیش گەرامەو و داوای ئەو دەم لێکردو ئەوەیش لەپەنجاوە کردنی بەجەل نوێژ، جا گەرامەو بۆ لای مووسا و دووبارە وەك جاری پێشوو پێ

فهرمووم، جا چۆومهوه بۆلای پهرومردگارم، جا دمنویژی تری ئی داشکانن و کردنی به سیی نوپژ، دیسان گهرامهوه بۆلای مووسا دیسان ههمان شتی فهرموو، جا ههمیدیسان گهرامهوه بۆلای پهرومردگار، دیسان دهی تری لئداشکانن و کردنی به بیست نوپژ، دیسان گهرامهوه بۆلای مووسا و چوار بارهوهك جاری پیشووی فهرموو، ئینجا خودا کردنی به دمنویژ.

دیسانهوه گهرامهوه بۆلای مووسا و ههم دیسان وهك جاری پیشووی فهرموو: ئهنجا خودا کردنی بهپینج نوپژ، دیسان کهچوومهوه بۆلای مووسا فهرمووی: هاجیت کرد؟ گوتم: کردنی به پینج نوپژ دیسان مووسا فهرمووی: نهتهوهی تۆ توانای نهومیشی نییه، چونکه من لهم بارمیهوه خاون نهزموونم و بهتایبهتی لهگهل گهلی خۆما کهنهتهوهی جوولهکهیه، که ناسراون به نهوهی نیسرائیل، واته: رۆلهاکانی یهعقوب پیغهمبهر بهراودی زۆرم ههیه، کهواته دیسانهوه برۆروهو بۆلای پهرومردگارت و داوای بار سووکی و کار ئاسانی لئیکه، بۆ نهتهوهکهت منیش گوتم: بهراستی نهومنده دووبارهو سیباره لهم بارهیهوه له پهرومردگارم داوام کردووه نیت شهرم دهکهم کهرووی ئی نیم و لهرووم نایهت، بهلام رازیم بهمهو کاری خۆم دهسپیرم بهخوا فهرمووی: جاکاتی لهوا تی پهربووم، بانگههژی بانگی کرد: وافهرزی خۆمم بریار دا، ومباری بهندهکانی خۆمم سووک کردو ئهرکی سهرشانم سووک کردن). (تاج/٤ ز/١٠٠ ل/٢٩٨ ف/١- باسی : شهورهوی پیغهمبهر (بروودی خودای لی هه).

پهرومردگاره:

ئهم فهرموودهیه بههرهی زۆری واتیادا، لیکۆلینهوهیهکی وردی دوورو درپژی دهوی مامۆستای عهینیو مامۆستای عهسقهلانی لهم بارهیهوه درپژی یان نهکردوو، خودا پاداشی باشیان بداتهوه، بهروونی ئهم بههره سوودانه لهم فهرموودمیهداو له فهرموودهکانی سهحیحهین و پهراوه گهرهکانی تری سهحیحی سوننهتدا رهنگ دهنهوه:

۱- پیغەمبەرەن و پیاوچاكان لەژیانی بەرزەخدا زیندوون، وە پەيوەندی بەیەكتری یەوە دەكەن، هاموشۆی ئاسمانەكان و شوپنانی تر دەكەن، هەروەك پەيوەندیان بەگۆرەكانیانەو دەمیئێ، وە هەروەها بەشداری لە بۆنە و پرووداوە گرنەگەکانی جیهاندا دەكەن، لەجیهانی دوو هەمیشا هەست بەخۆشی و ناخۆشی خۆیان و گەلەكانیان دەكەن، بەخۆشیوباشی نەتەوەكانیان شادمان دەبن، بەكزی و بێ نازی و كەساسی و لاوازی یان دلگران دەبن، كەیفخۆش دەبن، توورە دەبن، پێدەكەن، دەرین، ئاگیان لە حالی ئومەتیان هەیه.

لە ژيانی بەرزەخا، خواپەرستی و پەرستش و عیبادەتی جۆراو جۆر دەكەن، وەك نوێژو جەماعەت و حەج و تەوافی بەیت و زیكری خودا و نزی باش و نامۆزگاری خێرو سلاو و پۆز باشی و چاكۆ چۆنی لە یەكتری و وەلام دانەوێ سلاو. وەزۆر لە پەشتارو خوو و عادت و باوی كۆمەلایەتی جوانی دنیایی لەناو یان دەمیئێ و پەیرەوی دەكەن، وەك ئەو ئەدەم و ئیبراھیم شانازی بەوێ دەكەن كە كۆری خانەدان و نەجیبزادەو پایە بەرزى وەك موحمەدیان هەیه، وەك دەستووری بەیەكتری ناسین، وەك گریان و خەم خواردن بۆ جیماوی و كەساسی گەلی خۆت، وەك پێشوازی و چوون بەپیری میوان و چاك و چۆنی، هەروا مردوو دەتوانی پەيوەندی و قسەو گفتوگۆو چاك و چۆنی و تەفاهوم لەگەڵ زیندوو بكا، وەجیاوازیی زمان و پەگەزو نیشتمان و نەتەو، نابێ بەرپێگر لە تیگەشتن لە یەكتری، وەمردوو لە ژيانی بەرزەخیدا جۆرە پەيوەندییەکی دەمیئێ بە گۆرەكەیهو.

لە فەرموودەییەکی ئیمامی موسلیما: پیغەمبەر (مردودی خودای لێ بێ) دەفەرموی: (ئەو شەو كە چووم بۆ ئیسرا، لەلای مووساوە پەت بووم، لەشام لە لای تەپۆلگە لە سوورمەدا بوو، لەناو گۆرەكەیدا پادەستابوو، بەپێوە نوێژی دەکرد). (پروانە: تاج/ل ٤/ ٢٨٢ هـ/٢).

لههه مان کاتدا زۆر به ناسانی دهتوانن گۆږه کهیان به جی بهیلن و
 بۆکاری شیاو خوڤان بۆ ئەم لاو لا برۆن، وهك ئەوهحه زرمتی مووسا له هه مان
 شهو له مهسجیدو لئه قضا نوێزی به جهماعهت له گهڵ پێغه مبهردا کرد، وه
 لههه مان شهویشاله ئاسمانی شهشم چوو به پیری پێغه مبهردوه، وه راویزو
 ئامۆزگاری و گفتوگۆیهکی به سوودی له گهڵ پێغه مبهردا، سهبارت به
 ژمارهی نوێژه فهرزهکان، نهجمادا، که پێغه مبهرو نهتهوهی ئیسلام سوودیان
 لهو فهرمایشتا نهی هه زهتی مووسا (سلامی خوی لایا) وهرگرت، وه زۆر شتی
 تری لهم بابته له سوننهتی ساخی پێغه مبهردا ههیه، که بهلگه و نیشانهی
 نهوهن که پێغه مبهران و شههیدان و نهولیاکانی خودا له ههردوو جیهانا
 جیگهی قهדר و پێزی خودان و شیای نهوهن که خودابیان کات بهمایه
 خێرو خوشی و پهحمهت بۆ خهئگی سهرزمووی ﴿وَمَالِكُ ذَلِكْ عَلٰی اللّٰهِ بَعِزِزٌ﴾.
 (بروانه: بهرگی یهکهه، لاپهه: ١٧٨، فهرموودهی ژماره: ١٥٩ تهجرید= ٢١٦
 فهتحوالباری + تاج/ ٤/ ل ٣٧٨/ ف ٤/ + ل ٢٨١/ ف ٢/ + ل ٣٨٣/ ف ١/ + ٢/ ل ٣٨٧
 ف/ ١).

٢- مالیکی کورپی صهعهعه نه نصارییه، له مه دینه نیشته جی بوو،
 داستانی ئیسراو میعراجی له پێغه مبهردوه گیراوه تهوه، که ئەم فهرموودهیه
 له بورخاری دا، ئیمامی موسلیمیش گیراویه تهوه، عهسقه لانی له فهتوح دا
 دمهفرموئ: (له بوخاری و له غهیری بوخاریدا هه ئەم فهرموودهیه ههیه
 و بهس، جگه له نه نهسی کورپی مالیکیش، نه زانراوه که کهسێ تر ریوایهتی
 لێوه بکات) به غه ویش له سه ره رمایشی ئیصابه دمهفرموئ له مه دینه نیشته
 جی بوو، ته نیا دوو فهرموودهی له پێغه مبهردوه ههیه). خه تی بیش له
 موبه هه ماته دمهفرموئ: (ئه م مالیکی کورپی صهعهعهیه، نهو پیاوهیه که
 پێغه مبه ره کردبووی به سه رکاری سه ره خه به ره دوایی پێی فهرموو: (اکل تمر
 خیر هکذا؟).

۳- کورت و پوخت: (زۆرشت له جیهانی دوو هه مه دا به پێوهری ئەم جیهانی یه که مه ناپیورئ، بگره زۆر شت لهو جیهان رێک به پێچهوانه ی پێوهره کانی ئەم دنیا یه ۱). (بروانه: ژماره: ۹۸۸ ته جرید= ۲۲۰۱ فه تح = بهرگی ۲/ ل ۵۴).

۴- زۆر لهم وشانه و یێنه ی ئەم وشانه که لهم فهرمووده یه و لهو یێنه ی ئەم فهرمووده یه دا هه یه، که قسه له باسوخواسی جیهانی بالا و جیهانی بهرز ه و ئەو جیهانی ترو جیهانی غه یب دهگا، وهک وشه ی ته شت و دمرگا کردنه وهو شۆردنی دل و.. تاد، زۆر لهم وشانه و له و یێنه یان له باز نه ی ئەم فهرمایشته ی مامۆستای عه سقه لانی دا ده بی لێیان تی بگه ین و واتایان بکه ین، که ده فهرموئ لهم جیگه یه دا: (وجیع ماورد من شق الصدر واستخراج القلب وغير ذلك من الامور الخارقة للعاده، مما يجب التسليم له دون التعرض لصرفه عن حقيقته، لصلاحيه القدرة، فلا يستحيل شيء من ذلك). واته: هه موو ئەو وشه و بیژه و دمر بر پێنه ی که لهم فهرمووده یه دا هاتوون، وهک: له تکر دنی سینگ و دمره یێنانی دل و شتی تری لهم باب ته، له و شتانه ک ه سنووری باری ئاسایی ده به زینن و، له بارو دوخی ئاسایی دا شتیوا سته مه و کاری نه کردنی یه، ئەمانه هه موو پێویسته به بی چه ندو چوون قه بوو لێان بکه ین و باوهر یان پی بکه ین، نابێ له واتای راسته قینه ی خو یان، لایان بده ین، به ته ئویل و شتی وا، چونکه ئەم جوړه شتانه له سه ر پووی راستی و له سه ره وه جهی حه قیقه ت له توانای خوا دا هه ن، وه ه یچ شتی له مانه بو توانایی خودا نه سته من و نه موسته حیل).

بهنده لهم لایه نه وه گوتوومه:

به بـ شـ یـا وـی تـه وـا وـی تـه وـا و
له دهـریـای بـی پـهـی قـهـت مـهـنـی هـهـنـکـا و
جـیـهـا نـی غـهـیـب و جـیـهـا نـی بـهـر زـهـخ
جـیـهـا نـی بـا لـا و بـهـهـشـت و دۆزـهـخ
دهـریـای بـی پـهـیـن، فـیـکـر و هـۆش تـیـا یـا
کـۆل و دـا مـا وـن، نـا چـن بـهـلـا یـا !!
رازی خـو دایـی لـه ژ مـا رـه نـایـه
زیـا تـر لـه کـه فـی نـا وـی دهـریـایـه
چـه نـدی و چـۆنـی یـان، یـا سـا کـه یـ جـیـایـه
بـه پـیـچـه وـا نـه یـ کـا رـی دـنـیـایـه
را زو نـه یـتـی و تـه سـلـیـمـی نـا و ژ یـن
هـهـر و ا هـهـ وـا لـی هـهـر د و و دـنـیـا و د یـن
مـهـر لـه ژ یـر خـا کـا پـه یـی پـی بـه ر یـن
نـیـمـه تـا نـه مـه ر یـن زۆر بـی خـه بـه ر یـن !
لـه پـه ر یـی دـلـت لـه جـیـکـه ی دـه فـتـه ر
بـنـو و سـه بـلـی (الله اکـبـر !)
فـا ر مـایـشـتـی خـو و، قـسـه ی پـیـغـه مـبـه ر
بـه بـی چـه ن و چـو وـن، و هـک تـا جـی کـه و هـه ر
دـه نـیـمـه بـان چـا و، دـه نـیـمـه سـه ر سـه ر
قـسـه ی دـه کـه م بـی کـه بـه پـیـو هـر
بـه قـه د نـیـسـکـی کـه د یـسـکـی کۆمـپـیـتـه ر
بـه قـه د سـه د مـه ل عـیـلـمـی و ا لـه بـه ر !

۱۵۱۴- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى وَمَا جَعَلْنَا الرُّؤْيَا الَّتِي أَرَيْنَاكَ إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ قَالَ: هِيَ رُؤْيَا عَيْنٍ أَرَاهَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَيْلَةَ اسْرِي بِهِ إِلَى بَيْتِ الْمَقْدِسِ قَالَ: وَالشَّجَرَةُ الْمَلْعُونَةُ فِي الْقُرْآنِ قَالَ: هِيَ شَجَرَةُ الزُّقُومِ (الحديث: ۳۸۸۸، طرفاه في: ۴۷۱۶، ۶۶۱۳) (۲۸۱).

ثیبنو عه‌باس (رمزای خودابان لی بی) فه‌رمووی: له‌بارهی فه‌رمایشتی خوداوه ﴿وما جعلنا الرؤيا التي أريناك الا فتنة للناس﴾. واته: نه‌وبینینه‌ی که نیشانی تو‌مان دا کردمان به‌فیتنه‌و نا‌زاوه بو هه‌ندی که‌س، که‌باو‌د‌پ‌ریان لا‌وازه، هه‌روا‌باسی نه‌و درخته‌نا‌هه‌مواره‌ش که‌ دو‌ور له‌ ر‌حه‌مه‌تی خودایه، که‌ له‌نا‌و نا‌گری دو‌زه‌خ دا دم‌پ‌رو‌ی‌نین، نه‌ویش‌مان کردو‌وه به‌ فیتنه‌و نه‌زمو‌ون بو‌ بازئ بی عه‌قل و نه‌قام).

ثیبنو عه‌باس فه‌رمووی: نه‌م نیشاندان و رو‌ن‌یایه که‌ له‌م نایه‌ته‌دا هه‌یه، بر‌یت‌ی بو‌وه له‌ دیت‌نی راستی به‌چا‌وی سه‌ر، نه‌ک به‌خه‌ون وخه‌یا‌ل، نه‌وه‌یش له‌و شه‌ود‌دا پرو‌وی دا‌وه که‌ پ‌ن‌غه‌مبه‌ر (درو‌دی خودای لی بی) برا‌بو‌و بو‌ شه‌و ر‌ه‌وی و نی‌س‌را، که‌ به‌چا‌وی یه‌ق‌ین و ب‌ی‌داری گه‌ل‌ی شتی سه‌یر سه‌یری بین‌ی‌بو‌و، له‌خودا‌وه پ‌یشانی درابو‌و، نه‌و درخته‌ه‌یش که‌له‌م نایه‌ته‌دا نا‌وی برا‌وه به‌ (الشجرة الملعونة = درخته‌ نه‌فه‌رت لی‌ک‌را‌وه‌که) درخته‌ی زه‌فنه‌مو‌وته). (تاج: ۶/ل ۲۷۰/ز ۸ - سو‌ورمه‌تی نی‌س‌راء ف/ ۱۱).

۱۵۱۵- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ تَزَوَّجَنِي النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَأَنَا بِنْتُ سِتِّ سِنِينَ فَقَدِمْنَا الْمَدِينَةَ فَتَزَلَّنَا فِي بَيْتِ الْحَارِثِ بْنِ خَزْرَجٍ فَوَعَكْتُ فْتَمَرَّقَ شَعْرِي فَوَلَّى جُمَيْمَةَ فَأَتَنِي أُمِّي أَمْ رُومَانُ وَأَنِّي لَفِي أَرْجُوْحَةٍ وَمَعِيَ صَوَاحِبٌ لِي فَصَرَخَتْ بِي فَأَتَيْتُهَا لَا أَذْري مَا تُرِيدُ بِي فَأَخَذَتْ يَدَيَّ حَتَّى أَوْقَفْتَنِي

(۲۸۱) له‌ یوا‌فه‌ه‌ه‌ مسلم‌ علی‌ تخ‌ریج‌ حدیث‌ ابن‌ عب‌اس‌ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) فی‌ ق‌وله‌: ﴿وما

جعلنا الرؤيا﴾ -فتح ۷/ص ۶۹۸ - خاتمه. ط.ج - المترجم .

عَلَى بَابِ الدَّارِ وَأَنِّي لَا لَهْجُ حَتَّى سَكَنَ بَعْضَ نَفْسِي ثُمَّ أَخَذْتُ شَيْئًا مِنْ مَاءٍ فَمَسَحْتُ بِهِ وَجْهِي وَرَأْسِي ثُمَّ ادْخَلْتَنِي الدَّارَ فَإِذَا نِسْوَةٌ مِنَ الْإِصْرِ فِي الْبَيْتِ فَقُلْنَ عَلَى الْخَيْرِ وَالْبَرَكَاتِ وَعَلَى خَيْرِ طَائِرٍ فَاسْلَمْتَنِي الْيَهُنَّ فَاصْلَخْنَ مِنْ شَانِي فَلَمْ يَرْغَبْنِي إِلَّا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ضَحَى فَاسْلَمْتَنِي إِلَيْهِ وَأَنَا يَوْمَئِذٍ بِنْتُ تِسْعِ سِنِينَ (الحديث: ٣٨٩٤، اطرافه في: ٣٨٩٦، ٥١٣٣، ٥١٣٤، ٥١٥٦، ٥١٥٨، ٥١٦٠) (٢٨٢).

عائیشہ (رمزی خودی لئ بئ) فہر مووی: کہ پیغہ مہر (درویدی خودی لئ بئ) مارہی کردم، تہ مہنم شہش سال بوو، نہ وکاتہ مالمان لہ مہ ککہ بوو، لہ پاشان کؤچمان کردو چووین بؤ مہینہ لہ ناو خیلئ نہ وہی حاریسی کورپی خہ زرجا دابہ زین، کہ تہ مہنم بوو بہ نؤ سال، پؤزا دایکم ہات بؤلام، لہ وکاتہ دا لہ نہ خوشینی لہرزوتا ہلسا بوومہ وہ، فزہ کمہم پروتا بؤوہ، بہ لام بہشی بہ لکؤلکہ یہ کی ئی بہیدا بوو بوو، کہ دایکم ہات بمبات بہ بووکی، من لہ وکاتہ دا لہ گہل چہند دہستہ خوشکیکما بووم جؤلانیمان دہ کرد، جاکہ ہات قاوی کردم و منیش جووم بؤلای دایکم، نہشم دہزانی دایکم جی لیئم دہوی.

جا پہل گرتہم و بردمی ہہتا گہیشٹینہ بہر دہگای مال، لہوی راوہ ستاین، ہہتا پشووی بدہم، چونکہ ہہناسہ برکیم بوو، جا کہ نہختی ہہناسہم نیشتہ وہ، نہو جانہختی ناوی ہہلگرت و سووی لہدہموچاو وسہرم، نہنجا بردمیہ ژوورہ وہ بؤ ناو مال کہ سہرنجم دا واکؤمہ لئک ژن لہ یاریدہدہمران وان لہ مالہ گہدا، چاومپروانی من دہکن کہ بمکن بہبووک، گوتیان: (عَلَى الْخَيْرِ وَالْبَرَكَاتِ وَعَلَى خَيْرِ طَائِرٍ)، واتہ: لہسہر خیرو خوشی، خوا پیرؤزی کا، بہبہختی باش).

ئیتەر ئوم رۇمانى دايكم منى دايه دەست ژنه ئەنصارىيەكان، ئەوانىش
 نەختى پىكىيان خستەم، ئیتەر ئاگام لى نەبوو، ومهەر ئەوئەندەم زانى بەو
 چىشتەنگاوه، پىغەمبەر (دروودى خودای لى بى) دايچە ئەكانەم و هاتە ژوورەوہ بۆلام،
 ئیتەر ژنەكانىش منيان دايه دەستى و بەجىيان هیشتەم و پىغەمبەر (دروودى خودای
 لى بى) بەدەستى گرتەم. وە ئەو کاتە تەمەنەم نۆ سال بوو) (تاج/۳ ل/۸۸ ز/۳۸
 ف/۳ - باسى: نزاگردن بۆ بووک وزاوا) .

۱۵۱۶ - عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ
 لَهَا: (ارِيْتُكَ فِي الْمَنَامِ مَرَّتَيْنِ ارَى اَنَّكَ فِي سَرَقَةٍ مِنْ حَرِيرٍ وَيَقُولُ: هَذِهِ امْرَأَتُكَ
 فَاكْشِفْ عَنْهَا فَاِذَا هِيَ اَلْتِ فَاَقُولُ: اِنَّ يَكُ هَذَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ يُمْنُهُ) (الحديث:
 ۳۸۹۵ ، اطرافه في: ۵۰۷۸ ، ۵۱۲۵ ، ۷۰۱۱ ، ۷۰۱۲) (۲۸۳) .

عائىشە (رمزى خودای لى بى) دەفەرموئ: پىغەمبەر (دروودى خودای لى بى) پىي
 فەرمووم: (سى شەو، يافەرمووى دووشەو لە خەوما، لەخەوا تۆم پى نىشان
 درا، جوبرائىل (سەلامى خوى لى با) ويئەى تۆى لەناو دەسما لىكى ئاورىشما بۆم
 دەهينا و دەيفەرموو: ئەمە ژنى تۆيە، منىش پرووى ئەو ويئەيەم هەل
 دەدايەوہو تەماشايەم دەکرد، ئەوا ئىستا دەرکەوت کە خاوەنى ئەو ويئەيە تۆ
 بووى! ئەو کاتە دەمگوت: ئەگەر ئەمە لەخواوہ بى دەيكاو دەيھيئيتە دىي!
 ئەومتا ئىستا هينايوہ تە دىي) . (تاج/۵ ل/۱۰۵ ف/۱ - باسى گەورەيى عائىشە).

باسی کوچکردنی پیغمبر ﷺ و هاوریکانی بو مه دینه هجرة النبي ﷺ واصحابه الى المدينة

١٥١٧- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) زَوْجِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَتْ: لَمْ أَغْقِلْ أَبَايَ قَطُّ إِلَّا وَهُمَا يَدِينَانِ الدِّينَ وَلَمْ يَمُرْ عَلَيْنَا يَوْمٌ إِلَّا يَأْتِينَا فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) طَرَفِي النَّهَارِ بُكْرَةً وَعَشِيَّةً فَلَمَّا ابْتَلَى الْمُسْلِمُونَ خَرَجَ أَبُو بَكْرٍ مُهَاجِرًا نَحْوَ أَرْضِ الْحَبَشَةِ حَتَّى إِذَا بَلَغَ بَرَكَ الْغِمَادِ لَقِيَهُ ابْنُ الدُّغْنَةِ وَهُوَ سَيِّدُ الْقَارَةِ فَقَالَ: أَيْنَ تُرِيدُ يَا أبا بَكْرٍ؟ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَخْرَجَنِي قَوْمِي فَأَرِيدُ أَنْ أَسِيحَ فِي الْأَرْضِ وَأَعْبُدَ رَبِّي. قَالَ ابْنُ الدُّغْنَةِ: فَأَنْ مِثْلَكَ يَا أبا بَكْرٍ لَا يُخْرُجُ وَلَا يُخْرُجُ أَنْتَ تَكْسِبُ الْمَغْدُومَ وَتَصِلُ الرَّحِمَ وَتَحْمِلُ الْكُلَّ وَتَقْرِي الضَّيْفَ وَتُعِينُ عَلَى نَوَائِبِ الْحَقِّ فَأَنَا لَكَ جَارٌ أَرْجِعْ وَأَعْبُدْ رَبَّكَ بِبَلَدِكَ فَارْجِعْ وَارْتَحِلْ مَعَهُ ابْنُ الدُّغْنَةِ فَطَافَ ابْنُ الدُّغْنَةِ عَشِيَّةً فِي أَشْرَافِ قُرَيْشٍ فَقَالَ لَهُمْ: إِنَّ أَبَا بَكْرٍ لَا يُخْرُجُ مِثْلَهُ وَلَا يُخْرُجُ إِثْرُ جُونِ رَجُلًا يَكْسِبُ الْمَغْدُومَ وَيَصِلُ الرَّحِمَ وَيَحْمِلُ الْكُلَّ وَيَقْرِي الضَّيْفَ وَيُعِينُ عَلَى نَوَائِبِ الْحَقِّ فَلَمْ تُكَذِّبْ قُرَيْشٌ بِجَوَارِ ابْنِ الدُّغْنَةِ وَقَالُوا: لَا بِنِ الدُّغْنَةِ مُرْ أَبَا بَكْرٍ فَلْيَعْبُدْ رَبَّهُ فِي دَارِهِ فَلْيَصِلْ فِيهَا وَلْيَقْرَأْ مَا شَاءَ وَلَا يُؤْذِنَا بِذَلِكَ وَلَا يَسْتَعْلِنَ بِهِ فَأَنَا نَخْشَى أَنْ يَفْتِنَ نِسَاءَنَا وَأَبْنَاءَنَا فَقَالَ ذَلِكَ ابْنُ الدُّغْنَةِ لَا بِي بَكْرٍ فَلَبِثَ أَبُو بَكْرٍ بِذَلِكَ يَعْبُدُ رَبَّهُ فِي دَارِهِ وَلَا يَسْتَعْلِنُ بِصَلَاتِهِ وَلَا يَقْرَأُ فِي غَيْرِ دَارِهِ.

ثمَّ بَدَأَ لَا بِي بَكْرٍ فَأَبْتَنَى مَسْجِدًا بِفَنَاءِ دَارِهِ وَكَانَ يُصَلِّي فِيهِ وَيَقْرَأُ الْقُرْآنَ فَيَنْقَذُ عَلَيْهِ نِسَاءَ الْمُشْرِكِينَ وَأَبْنَاءَهُمْ وَهُمْ يَعْجَبُونَ مِنْهُ وَيَنْظُرُونَ إِلَيْهِ وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ رَجُلًا بَكَّاءً لَا يَمْلِكُ عَيْنِيهِ إِذَا قَرَأَ الْقُرْآنَ وَأَفْرَعَ ذَلِكَ أَشْرَافَ قُرَيْشٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ فَارْسَلُوا إِلَى ابْنِ الدُّغْنَةِ فَقَدِمَ عَلَيْهِمْ فَقَالُوا: إِنَّا كُنَّا أَجْرَمًا أَبَا بَكْرٍ بِجَوَارِكَ عَلَى أَنْ يَعْبُدَ رَبَّهُ فِي دَارِهِ فَقَدْ جَاوَزَ ذَلِكَ فَأَبْتَنَى مَسْجِدًا بِفَنَاءِ دَارِهِ فَأَعْلَنَ بِالصَّلَاةِ وَالْقِرَاءَةِ فِيهِ وَإِنَّا قَدْ خَشِينَا أَنْ يَفْتِنَ نِسَاءَنَا وَأَبْنَاءَنَا فَالْهَـةُ فَإِنْ أَحَبَّ أَنْ

يَقْتَصِرَ عَلَىٰ أَنْ يَعْبُدَ رَبَّهُ فِي دَارِهِ فَقَالَ وَإِنْ أَبِي إِلَّا أَنْ يُغْلِبَنَ بِذَلِكَ فَسَلَّهُ أَنْ يَرُدُّ إِلَيْكَ ذِمَّتَكَ فَأَمَّا قَدْ كَرِهْنَا أَنْ نُخْفِرَكَ وَلَسْنَا مُقِرِّينَ لِأَبِي بَكْرٍ الْإِسْتِغْلَانِ .

قَالَتْ عَائِشَةُ: فَأَتَى ابْنُ الدُّغْنَةِ إِلَى أَبِي بَكْرٍ فَقَالَ قَدْ عَلِمْتَ الَّذِي عَاقَدْتُ لَكَ عَلَيْهِ فَأَمَّا أَنْ تَقْتَصِرَ عَلَىٰ ذَلِكَ وَأَمَّا أَنْ تَرْجِعَ إِلَيَّ ذِمَّتِي فَأَنِّي لَا أَحِبُّ أَنْ تَسْمَعَ الْعَرَبُ إِلَيَّ اخْفِرْتُ فِي رَجُلٍ عَقَدْتُ لَهُ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: فَأَنِّي أَرُدُّ إِلَيْكَ جِوَارَكَ وَأَرْضِي بِجِوَارِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَالنَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَوْمَئِذٍ بِمَكَّةَ فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لِلْمُسْلِمِينَ: أَنِّي أَرَيْتُ دَارَ هِجْرَتِكُمْ ذَاتَ نُخْلٍ بَيْنَ لَا بَتَيْنِ وَهُمَا الْحَرَّتَانِ فَهَاجَرَ مَنْ هَاجَرَ قَبْلَ الْمَدِينَةِ وَرَجَعَ غَائِمَةٌ مَنْ كَانَ هَاجِرَ بَارِضِ الْحَبَشَةِ إِلَى الْمَدِينَةِ وَتَجَهَّزَ أَبُو بَكْرٍ قَبْلَ الْمَدِينَةِ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَلَى رِسْلِكَ فَأَنِّي أَرْجُو أَنْ يُؤْذَنَ لِي فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ وَهَلْ تَرْجُو ذَلِكَ بَابِي أَنْتَ قَالَ: نَعَمْ فَحَبَسَ أَبُو بَكْرٍ نَفْسَهُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لِيَصْحَبَهُ وَعَلَفَ رَاحِلَتَيْنِ كَانَتَا عِنْدَهُ وَرَقَّ السَّمَرِ وَهُوَ الْخَبْطُ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ .

قَالَتْ عَائِشَةُ: فَبَيْنَمَا نَحْنُ يَوْمًا جُلُوسٌ فِي بَيْتِ أَبِي بَكْرٍ فِي نَحْرِ الظَّهِيرَةِ قَالَ قَائِلٌ لِأَبِي بَكْرٍ: هَذَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مُتَفَنِّعًا فِي سَاعَةٍ لَمْ يَكُنْ يَأْتِينَا فِيهَا فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ فِدَاءَ لَهُ أَبِي وَأُمِّي وَاللَّهِ مَا جَاءَ بِهِ فِي هَذِهِ السَّاعَةِ إِلَّا أَمْرٌ قَالَتْ: فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَاسْتَاذَنَ فَادْنُ لَهُ فَدَخَلَ فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لِأَبِي بَكْرٍ: أَخْرِجْ مَنْ عِنْدَكَ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ أَمَّا هُمْ أَهْلُكَ بَابِي أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: فَأَنِّي قَدْ أَذِنَ لِي فِي الْخُرُوجِ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: الصَّحَابَةُ بَابِي أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): نَعَمْ، قَالَ أَبُو بَكْرٍ فَخَذَ بَابِي أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ اخْدَى رَاحِلَتِي هَاتَيْنِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِالْثَمَنِ .

قَالَتْ عَائِشَةُ: فَجَهَّزَتْهُمَا أَحَبَّ الْجِهَازِ وَصَنَعْنَا لَهُمَا سُفْرَةً فِي حِرَابٍ فَطَقَعْتُ أَسْمَاءُ بِنْتُ أَبِي بَكْرٍ قِطْعَةً مِنْ نِطَاقِهَا فَرَبَطْتُ بِهِ عَلَى فَمِ الْحِرَابِ فَبِذَلِكَ سُمِّيَتْ ذَاتَ النُّطَاقَيْنِ قَالَتْ ثُمَّ لَحِقَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَأَبُو بَكْرٍ

بَغَارٍ فِي جَبَلٍ ثَوْرٍ فَكَمْنَا فِيهِ ثَلَاثَ لَيَالٍ يَبِيتُ عِنْدَهُمَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ وَهُوَ غُلَامٌ شَابٌّ ثَقِفٌ لَقِنٌ فَيُدْلِجُ مِنْ عِنْدِهِمَا بِسَحَرٍ فَيُصْبِحُ مَعَ قُرَيْشٍ بِمَكَّةَ كَبَائِتٍ فَلَا يَسْمَعُ أَمْرًا يُكَتَادَانِ بِهِ إِلَّا وَعَاهُ حَتَّى يَأْتِيَهُمَا بِخَبَرٍ ذَلِكَ حِينَ يَخْتَلِطُ الظَّلَامُ وَيَرْعَى عَلَيْهِمَا عَامِرُ بْنُ فُهَيْرَةَ مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ مِنْحَةً مِنْ غَنَمٍ فَيُرِيحُهَا عَلَيْهِمَا حِينَ تَذْهَبُ سَاعَةٌ مِنَ الْعِشَاءِ فَيَبِيتَانِ فِي رِسْلِ وَهُوَ لَبَنٌ مِنْحَتُهُمَا وَرَضِيفُهُمَا حَتَّى يَنْعَقَ بِهَا عَامِرُ بْنُ فُهَيْرَةَ بَغْلَسٌ يَفْعَلُ ذَلِكَ فِي كُلِّ لَيْلَةٍ مِنْ تِلْكَ اللَّيَالِي الثَّلَاثِ وَاسْتَأْجَرَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَأَبُو بَكْرٍ رَجُلًا مِنْ بَنِي الدَّبِيلِ وَهُوَ مِنْ بَنِي عَبْدِ بْنِ عَدِيٍّ هَادِيًا خَرِيَّتًا وَالْخَرِيَّتُ الْمَاهِرُ بِالْهَدَايَةِ قَدْ غَمَسَ حَلْفًا فِي الْإِلِ الْعَاصِ بْنِ وَائِلِ السَّهْمِيِّ وَهُوَ عَلَى دِينِ كُفَّارٍ قُرَيْشٍ فَأَمِنَاهُ فَدَفَعَا إِلَيْهِ رَاحِلَتَيْهِمَا وَوَعَدَاهُ غَارَ ثَوْرٍ بَعْدَ ثَلَاثَ لَيَالٍ فَاتَاهُمَا بِرَاحِلَتَيْهِمَا صُبْحَ ثَلَاثٍ وَالطَّلَقَ مَعَهُمَا عَامِرُ بْنُ فُهَيْرَةَ وَالذَّلِيلُ فَآخَذَ بِهِمْ طَرِيقَ السَّوَاكِحِلِ. (الحديث: ٣٩٠٥، اطرافه في: ٢١٣٨، ٢٢٦٣، ٢٢٦٤، ٢٢٩٧، ٤٠٩٣، ٥٨٠٧، ٦٠٧٩).

قَالَ سُرَاقَةُ بْنُ مَالِكٍ بْنُ جُعْشُمٍ الْمَذَلِجِيُّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ): جَاءَنَا رَسُولُ كُفَّارٍ قُرَيْشٍ يَجْعَلُونَ فِي رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَأَبِي بَكْرٍ دِيَّةَ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مَنْ قَتَلَهُ أَوْ أَسْرَهُ فَيَبِيتُ أَمَّا جَالِسٌ فِي مَجْلِسٍ مِنْ مَجَالِسِ قَوْمِي بَنِي مُذَلِجٍ أَقْبَلَ رَجُلٌ مِنْهُمْ حَتَّى قَامَ عَلَيْنَا وَكُنْ جُلُوسٌ فَقَالَ: يَا سُرَاقَةُ أَنِّي قَدْ رَأَيْتُ أَنْفَا اسْوَدَّةَ بِالسَّاحِلِ أَرَاهَا مُحَمَّدًا وَأَصْحَابَهُ قَالَ سُرَاقَةُ: فَعَرَفْتُ أَنَّهُمْ هُمْ فَقُلْتُ لَهُ: أَنَّهُمْ لَيْسُوا بِهِمْ وَلَكِنَّكَ رَأَيْتَ فَلَانًا وَفَلَانًا الطَّلُقُوا بِأَعْيُنِنَا.

ثُمَّ لَبِثْتُ فِي الْمَجْلِسِ سَاعَةً ثُمَّ قُمْتُ فَدَخَلْتُ فَأَمَرْتُ جَارِيَّتِي أَنْ تَخْرُجَ بِفَرَسِي وَهِيَ مِنْ وَرَاءِ أَكْمَةٍ فَتَحْبِسَهَا عَلَيَّ وَآخَذْتُ رُمْحِي فَخَرَجْتُ بِهِ مِنْ ظَهْرِ الْبَيْتِ فَحَطَطْتُ بِرُجْهِ الْأَرْضَ وَخَفَضْتُ عَلَيْهِ حَتَّى آتَيْتُ فَرَسِي فَرَكِبْتُهَا فَرَفَعْتُهَا ثَقَرَبُ بِي حَتَّى ذَكُوتُ مِنْهُمْ فَعَثَرْتُ بِي فَرَسِي فَخَرَزْتُ عَنْهَا فَقُمْتُ فَأَهْوَيْتُ يَدِي إِلَى كِنَانَتِي فَاسْتَخَرَجْتُ مِنْهَا الْأَزْلَامَ فَاسْتَقَسَمْتُ بِهَا أَضْرَهُمْ أَمْ لَا فَخَرَجَ الَّذِي أَكْرَهُ فَرَكِبْتُ فَرَسِي وَعَصَيْتُ الْأَزْلَامَ ثَقَرَبُ بِي حَتَّى إِذَا سَمِعْتُ قِرَاءَةَ رَسُولِ اللَّهِ

(صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَهُوَ لَا يَلْتَفِتُ وَأَبُو بَكْرٍ يُكْثِرُ الْإِلْفَاتِ سَاخَتْ يَدَا فَرَسِي فِي الْأَرْضِ حَتَّى بَلَغْنَا الرُّكْبَتَيْنِ فَخَرَزْتُ عَنْهَا ثُمَّ زَجَرْتُهَا فَتَهَضَّتْ فَلَمْ تَكُذْ تُخْرِجْ يَدَيْهَا فَلَمَّا اسْتَوَتْ قَائِمَةً إِذَا لَاثِرٌ يَدِيهَا غُثَاثٌ سَاطِعٌ فِي السَّمَاءِ مِثْلُ الدُّخَانِ فَاسْتَقْسَمْتُ بِالْإِزْلَامِ فَخَرَجَ الَّذِي أَكْرَهُ فَنَادَيْتُهُمْ بِالْأَمَانِ فَوَقَفُوا فَرَكِبْتُ فَرَسِي حَتَّى جِئْتُهُمْ وَوَقَعَ فِي نَفْسِي حِينَ لَقِيتُ مَا لَقِيتُ مِنَ الْحَبْسِ عَنْهُمْ أَنْ سَيَظْهَرُ أَمْرُ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقُلْتُ لَهُ إِنَّ قَوْمَكَ قَدْ جَعَلُوا فِيكَ الدِّيَةَ وَاخْتَبَرْتُهُمْ أَخْبَارَ مَا يُرِيدُ النَّاسُ بِهِمْ وَعَرَضْتُ عَلَيْهِمُ الزَّادَ وَالْمَتَاعَ فَلَمْ يَرْزَانِي وَلَمْ يَسْأَلَانِي إِلَّا أَنْ قَالَ اخْفِ عَنَّا فَسَأَلْتُهُ أَنْ يَكْتُبَ لِي كِتَابَ أَمْنٍ فَأَمَرَ عَامِرَ بْنَ فُهَيْرَةَ فَكَتَبَ فِي رُقْعَةٍ مِنْ أَدِيمٍ ثُمَّ مَضَى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ).

قَالَ ابْنُ شِهَابٍ فَأَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَقِيَ الزُّبَيْرَ فِي رَكْبٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ كَانُوا تَحَارًا قَافِلِينَ مِنَ الشَّامِ فَكَسَا الزُّبَيْرُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَأَبَا بَكْرٍ ثِيَابَ بَيَاضٍ وَسَمِعَ الْمُسْلِمُونَ بِالْمَدِينَةِ مَخْرَجَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِنْ مَكَّةَ فَكَانُوا يَعْدُونَ كُلَّ غَدَاةٍ إِلَى الْحَرَّةِ فَيَنْتَظِرُونَهُ حَتَّى يَرُدَّهُمْ حَرُّ الظَّهِيرَةِ فَانْقَلَبُوا يَوْمًا بَعْدَ مَا أَطَالُوا انْتِظَارَهُمْ فَلَمَّا أَوْوَا إِلَى بُيُوتِهِمْ أَوْفَى رَجُلٌ مِنْ يَهُودَ عَلَى أَطْمٍ مِنْ أَطْمِهِمْ لِأَمْرٍ يَنْظُرُ إِلَيْهِ فَبَصُرَ بِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَأَصْحَابِهِ مُبَيِّضِينَ يَزُولُ بِهِمُ السَّرَابُ فَلَمْ يَمْلِكِ الْيَهُودِيُّ أَنْ قَالَ بَاغِلَى صَوْتِهِ يَا مَعْاشِرَ الْعَرَبِ هَذَا جَدُّكُمْ الَّذِي تَنْتَظِرُونَ فَتَارَ الْمُسْلِمُونَ إِلَى السِّلَاحِ فَتَلَقَّوْا رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِظَهْرِ الْحَرَّةِ فَعَدَلَ بِهِمْ ذَاتَ الْيَمِينِ حَتَّى نَزَلَ بِهِمْ فِي بَنِي عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ وَذَلِكَ يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ مِنْ شَهْرِ رَجَبِ الْاَوَّلِ فَقَامَ أَبُو بَكْرٍ لِلنَّاسِ وَجَلَسَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) صَامِتًا لَفُطْفِقَ مَنْ جَاءَ مِنَ الْأَنْصَارِ مِمَّنْ لَمْ يَرَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُحَيِّي أَبَا بَكْرٍ حَتَّى أَصَابَتْ الشَّمْسُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَاقْبَلَ أَبُو بَكْرٍ حَتَّى ظَلَّلَ عَلَيْهِ بِرِدَائِهِ فَعَرَفَ النَّاسُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عِنْدَ ذَلِكَ فَلَبِثَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي بَنِي عَمْرِو

بْنِ عَوْفٍ بَضَعَ عَشْرَةَ لَيْلَةً وَاسَّسَ الْمَسْجِدَ الَّذِي اسَّسَ عَلَى الثَّقَوَى وَصَلَّى فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ثُمَّ رَكِبَ رَاحِلَتَهُ فَسَارَ يَمْشِي مَعَهُ النَّاسُ حَتَّى بَرَكْتَ عِنْدَ مَسْجِدِ الرَّسُولِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِالْمَدِينَةِ وَهُوَ يُصَلِّي فِيهِ يَوْمَئِذٍ رِجَالٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَكَانَ مِرْبَدًا لِلتَّمْرِ لِسُهَيْلٍ وَسَهْلٍ غُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي حَجَرٍ اسْعَدَ بَنُ زُرَّارَةَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حِينَ بَرَكْتَ بِهِ رَاحِلَتُهُ هَذَا إِنْ شَاءَ اللَّهُ الْمَنْزِلُ ثُمَّ دَعَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الْغُلَامَيْنِ فَسَاوَمَهُمَا بِالْمِرْبَدِ لِيَتَّخِذَهُ مَسْجِدًا فَقَالَا لَا بَلْ نَهَيْكَ لَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَأَبَى رَسُولُ اللَّهِ إِنْ يَقْبَلَهُ مِنْهُمَا هِبَةٌ حَتَّى ابْتَاعَهُ مِنْهُمَا ثُمَّ بَنَاهُ مَسْجِدًا وَطَفِقَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَنْقُلُ مَعَهُمُ اللَّبَنَ فِي بُتْيَانِهِ وَيَقُولُ وَهُوَ يَنْقُلُ اللَّبَنَ:

هَذَا ابْنُ رَبَّنَا وَأَظْهَرَ

هَذَا الْحِمَالُ لَا حِمَالَ خَيْبَرُ

وَيَقُولُ:

اللَّهُمَّ انْ الْاَجْرُ اَجْرُ الْاِخْوَةِ قَارَحِمُ الْاَنْصَارِ وَالْمُهَاجِرَةِ

الْحَدِيثُ: (٣٩٠٦) (٢٨٤)

عائشه (رمزي خودى لى بى) فهرموى: به بيره و مری من باوك و دايكم بهم
ثايینی پیرۆزی نیسلامه ربهفتاریان کردوو و نهومتی من له بیرم بی شهوان
ههه موسولمان بوون، ههه موو روژیکیش پیغه مبههه (درودى خودای لى بى)
سهه له به یانیان و سهه له نیواران تهه شریضی دههات بو مالمان. کاتاکه
موسولمانان دوو چاری چهه و سانهه و دهستی بابرواکانی هوژی هوپههش بوون
و لهتاو زولم و زووری نهوان، ههه ریبه کهه یان به لایهه کا پهه ردهه وازه بوون،
نهه بوبهه کریش بهه رهه خاکی چهه بهه شه سهه ری نایهه وهه و کوچی کرد، دهه روات ههه تا
دهه گاته بهه رکو لغیمار، لهه وی تووشی نیبنو دوغه نهه دهه بی کهه سهه رهه گهه وهی هوژی
نهه لهقارهه بوو. پیی دهه لی: نهه ی نهه بوبهه کرا! نهه وهه خیرهه بوکوئی دهه چیت؟

دەلى: خەزىمەتلىك دەريانى پەرماندووم و دەمەۋى بەولاتانا بىگەرپىم و بەبى پەرۋا،
بۇخۇم خۇدايخۇم بېرستەم و بەندەيى بۇبىكەم ئىبنودوغوننەش دەلى: ئەي
نەبۇبەكر! تۆۋ دەرگىردن؟ شتىۋا چۆن دەبى، شتىۋا نەبۇۋەم نەئەبى،
پىاۋەتى و مەردايەتى تۆ بىۋىنەيە، تۆ پىاۋىكى خەزىم دۆستىت و، داللىدە
پىاۋى ھەزار و بىنەۋايت و، خاۋەن نان و دىۋەخانەيت و، لەكاتى لىقەۋمانا تۆ
پشت و پەنايت، جا ئەۋا مەن بۆت دەبىم بە داللىدە، كەۋاتە بىگەرپىرەۋە لە
ولاتىخۇت خۇداي خۇت بېرستە.

جا ئەۋىش دەگەرپىتەۋە، ئىبىتو دوغوننەش لەگەلىدە، ۋە ئىۋارەيى
ئىبنو دوغوننە سوۋرپايەۋە بەناۋ پىاۋماقۇۋلان و خانەدانەكانى ھۆزى
قورمىش دا، پىي گوتەن: ئەبۇ بەكر پىاۋىكى پىاۋانەيە، پىاۋى ئەۋە نىيە كە
لەخۇيەۋە بېرۋا، يا ئىۋە بە زۆر دەرى بىكەن، پىاۋىۋا باش و جۋانمەرد چۆن
دەردەكرى، پىاۋىكى نانبدەۋ بەخشندەۋ كەم وىنەيە، خەزىم دۆست و خەزىم
بېرستە، پشت و پەناي زەبۇۋەن و پىاۋى ناشىۋ كۆلىيە، خاۋەن قۇناخ
ۋىۋەخانەۋ، لەكاتى سەختى و لى قەۋمانا، فرىپارەسىمى پەنا بەرانە!

ئىتر قورمىش قەسە ئىبنودوغوننەيان نەشكان ۋە داللىدەدان و
پشتگرتەكەي ئەۋىان قە بوۋل كىردو، پىيان گوت: بەئەبۇبەكر بلى: كە
لەمالەكەي خۇيىدا، خۇداي خۇي بېرستى و نوپۇزى تىا بكاۋ، چەندە نارەزىۋو
دەكا قورناتى تىا بخوئىنى، بەلام ئەۋەندە ھەيە ئازارى ئىمەي پى نەداۋ بە
ناشكرا نەيكا^(۲۸۵).

چۈنكە مەترسى ئەۋەمان ھەيە كەژن و مەنالى و خىزانمان لە خىشتە
بەرىۋ لەرپى دەرگا! جانيبنو دوغەننەش ئەدەمەي بە ئەبۇ بەكر گوت، ئەبۇ
بەكرىش بەم پىيەۋ لەسەر ئەم حالە ماۋەيى مايەۋەۋ لەمالەۋە خۇداي خۇي

(۲۸۵) پەخمەت لەۋكەسەي كە دەلى:

دهپهرستو نوږزی دهکرد به لّام به پئی مهرجه که، ناشکرای نه دهکرد، وههر له ماله وهیش قورنانی ده خویند، پاشان نه بوبه کر برپاری داو، له بهر دهم خانوه که یدا، مزگه وتیکی دروست کردو نوږزی تیادا دهکردو، قورنانی تیادا ده خویند.

جا ژنان و کوپان و منالانی بته پرسته کانی لی خرې دهبونه وهو، ته ماشای نه بو به کریان دهکردو، پئیان سهیربوو، نه بوبه کر پیاویتی گرینووی دلنه رمی خوشگریان بوو، که قورنانی ده خویند گریانی بو ږاگیر نه دهکرا، جا خانه دانه کانی قورپه ش له بته پرسته کان له م حاله توقین ون ناردیان به شوینی نیبندود غوننه دا، کاتی هات بو لایان پئیان گوت: نیمه له بهر خاتری تۆو به دالدهی تۆ، په نای نه بو به کرمان دا، بهو مهرجه که له مائی خوئی دا به باقره خودای خوئی به پرستا، که چی نهو له م رادهیه ږمتی کردووهو، نه وه تانی له بهر دهم ماله که یدا مزگه وتی دروست کردووهو به ناشکرا نوږزی تیادا دهکاو قورنانی تیادا ده خوینی، نیمه ش له وه دهرسین که ژنان و خاوو خیزانمان له ږی دمرکا.

جا پئی بللی باوانه کا، نه گهر هرز دهکا باهر له مائی خوئی دا خودای خوئی به پرستی نهوا بابیکاو، که سا ههقی نییه به سه ریه وه، دمن داواى لی بکه که له په نای تۆ دمرچی، چونکه نیمه هرزناکه ین که په یمانی تۆ بشکینین، وه قاییلش نابین که نه بو به کر ناوا ناشکرای بکا، نیبندو دغغنه هات بولای نه بو به کر، گوتی: خوت دمرانیت که من له سهر چی په یمانم له گهل تۆدا به ستووه، جاده بی هر نه وه بکه یت یادمی په یمانم که مان پووج بکه ینه وهو من له زامنیت دمرده چم، چونک هرزناکه م که عهرمان بیستنه وه که من په یمانم داوه به پیاوړیک و له پاشابی په یمان دمرچووم نه بو به کریش گوتی: نهوا منیش له په ناو دالدهی تۆ دمرچووم و رازیم به په نای خودای گه وره و سه رور نهو هرله ش پیغمبر (درودی خودای لی بی) هیشتا له مه کهکه بوو، فهرمووی به موسوئلمانان: (هه واری کوچتانم، له خه ودا، پی

نیشان درا، شوپنی بوو باخه خورمای زور بوو، له نیوانی دوو شوپنی بهردهلانی پمش دا بوو، واته: دوو جیگهی بهردهلان، که بهردی رهشیان زوربی، نیتر موسولمانان پروو مه دینه کۆجیان کردو، زوربهی نهوانه کی که کۆجیان کردبوو بۆ حه به شه گه پانه وهو چوون بۆ مه دینه، نه بوبه کریش به رهو مه دینه ته داره کی کردو تفاقى خست، به لام خوشه ویست (دروودی خودی لی بی) پیی فهرموو: (هیواشکه و په له مه که، چونکه من خوشم به هیوام که خودا ریگه م پی بدات و کۆج بکه م، نه بوبه کریش گوتی باوکم و دایکم له دهورت گه پین، بۆچی تۆیش هیوا کی کۆج کردنت هه یه؟ فهرمووی: (به لی).

نیتر نه بو به کر خۆی گل دایه وه به لای پیغه مبه ره وه (دروودی خودی لی بی) هه تا له م سه فه ری کۆچه دا بیی به هاوپی، وه دوو وشتری خۆی هه بوو، به مه به ستی ناگادار کردنیان بۆ نه م سه فه ره چوار مانگ نالیکی گلای دار (سه موره - السمر) ی دانئ، که به قه له نگ ده یومرینن و ده یکه ن به گه ل. (تاج/ ۴ ل/ ۳۰۹ ف/ ۱).

عانیشه (رمزی خودی لی بی) فهرمووی: نهوا پۆزا له مالی نه بوبه کر دانیشتبووین، هرچه ی نیومرپۆ بوو، له وکاته دا یه کی به نه بو به کری گوت: نه وه پیغه مبه ره (دروودی خودی لی بی) ده م و لووتی خۆی هه لبه ستوو، تا نه ناسریته وه، جارانی تر له کاتی وادا نه ده هات بۆ مالم ان بۆیه نه بو به کر فهرمووی: باوک و دایکم به قوربان یی، به خودا دیاره کاریکی گرنگی هه یه بۆیه له م کاته دا ها تووه، پیغه مبه ر (دروودی خودی لی بی) گه یشته جی و داوا ی ریگه پادانی: کرد که بیته ژوو ره وهو ریگه ی پی دراو ها ته ژوو ره وهو به نه بوبه کری فهرموو: (کی ت له لایه بابچه دمه وه) نه بو به کریش فهرمووی: (نه ی پیغه مبه ری خودا! باوکم به قوربانت بی غه ربه مان تیادا نییه، هه رکه سوکاره کی خۆمن، که که سوکاری خۆتن فهرمووی: (ده ی من خودا ریگه ی پی داوم که دمر بچم و کۆج و بار بکه م) نه بوبه کر فهرمووی: (نه ی پیغه مبه ری خودا! باوکم به قوربانت بی بکه به هاوپی خۆت له م

سەفەرە پیرۆزەدا، فەرمووی: (بە ئۆ باشە، ئەبو بەکر گوتی: ئەی پیغمبەری خودا! یەکی لەم دوو وشترە من هەلبەرە بۆ سواریی پێگەت. پیغمبەر (درووی خودای ئۆ) فەرمووی: (باشە بەلام بە کرێ) .

عائیشە - رمزای خودای ئۆی - فەرمووی: جا تفاقێکی زۆر جوانمان بۆ نامادەکردن و تۆیشوومان لەتۆیشە بەرمیەکا بۆیان کرد، کە بریتی بوو لە مەرپێکی قاووورمە، وە ئەسمای خوشکەم پارچەیهکی لە پشتینەکە ی خۆی دادەری و دەمی تۆیشەبەرکە ی پێ بەست، جالەمەووە ناوێرا: (ذاتونطاهین واتە: خاوەنی دوو پشتین) فەرمووی: ئەو جا پیغمبەر و ئەبو بەکر چوونە ناو ئەشکەوتی ئەکیوی سەور، وەسی شەو لەوێ خۆیان حەشار دەدەن، عەبدوڵلا کۆری ئەبوبەکر کە جەھێلێکی وشیری وریابوو شەوی لە لایان دەکردهو، بەلام شەوێکی شەوی دەگرت بەدەمەو و لە لای ئەوانەو دەگەرپایەو بۆ مەککە، بەیانی لە قورەیش و خەلکی مەککە وابوو، کە عەبدوڵلا شەوی لە مەککە کردۆتەو، جا عەبدوڵلا هەرجی بەرگۆی دەکەوت لەو پیلان و فڕو فیلانە ی کە بێ برپاوانی مەککە دەیانکرد، لە پیغمبەر و ئەبو بەکر، و مری دەگرت و کەتاریک دادەهات هەوائی ئەوانە ی بۆیان دەبردهو.

وە عامیری کۆری فوھەیرەیش، کە نۆکەری ئەبو بەکر بوو، لە دەورو بەری ئەوان پوانکە ی ئەبوبەکر دەلەومراندو بە تاوی لە پاش شیوان، مێگەلەکە ی لەدەرگای ئەشکەوتەکەدا مۆل دەدا، ئێتر شیرێ مەرپان دەدۆشی و لەگێنەیهکا بەبەردی داخی بەرخۆر شەلتینیان دەکرد، واتە: بەردە داخەکیان دەخستە ناو جامە شیرەکەو، تا تۆزی گەرمی بکا، هەتا خاوی و لیقنی یەکە ی نەمی، و مەموو شەوی تیرو پریان لەو شیرە جوانە دەخواردەو!

وسەر له بهیان واته: دهمه و بهیان به تاريك وليله كه، عامير رانه كهی رادمداو پيركهی ئی دمکرد، هه رسی شه و كه عامير نه مه کاری بوو، پيغه مبهرو نه بو بهكر، كابرايه كي بهنی دیلی یان به كری گرتبوو، ريزانيكي به درهق و شارمزا بوو، سویند خوارو هاوپهیمانی بنه ماله ی عاصی كوری وائیلی نهل سههمی بوو، وهله نه مانی نه وان دابوو، وه ئی له سه ر ئایینی بی پرواكانی قورمیش بوو، به لام پيغه مبهرو نه بو به كرتمانه ی پی دهكهن و هه ردوو و شتره كهی دهمنیو به ئین دهمدن به یه كتر كه له پاش ساشه و له شهكه و ته كهی چیا ی سه ور یه ك بگرنه وه، جا له كاتی ناوبراودا له به یانی شهوی سییه م دا، هه ردوو و شتره كه یان بو ده بات، عامیری كوری فوهه یره ش له گه لیان ده چی، وه ریزانه شارمزاكه ش له ریگه ی پی ده شته وه ده یان بات، نه وهك له شارپوه له بهر شوینه گومكی (تاج/ ٤/ ل ٣١٣/ ز ١٠١- باسی كوچ كردن، هه رمووده ی ژماره/ ٣) .

سوراهه ی كوری مالیکی كوری جو عشوص مودلیجی (رمزی خودی لی بی) هه رمووی: رابهرو هروستاده كانی بی پرواكانی قورمیش هاتن بو ناومان، جارپان دمداو گوتیان: هه ركه سی پيغه مبه ر (درووی خودی لی بی) یا نه بو به كرت بكوژی، یادیلیان بكا، خه لاتی ده كه یین و له باتی هه ریه كيكيان خوینبایی خوئی خه لات دهمینی، كه ده كاته سه د و شتر، منیش له ناو كوژی دانیشتنی هوژی بهنی مودلیج دا دانیشتبوو كه خزمانی خو م بوون له پر پیاوئ دمركه وت، هات به دیارمانه وه وستا، ئیمه پیش هه ر به دانیشتنه وه گوئ قولاخ بووین، كه بزانیان چی هه والیكي وایی، پیاوه كه گوتی: نه ی سوراهه! ئیستا له پاده شته كه رمشایی چه ند زه لامیكهم به دی كرد، وابزانم كه موحه ممه دو هاوړپكانی بوون، سوراهه گوتی: خو م زانیم كه نه وانه خو یان بوون، به لام خو م ئی هه له كردو ویستم نه وانیش چه واشه بكه م ، بۆیه گوتم: نه وانه نه وان نه بوون، به لام نه وانه ی كه تودیوتن و به وانت زانیون نه وانه، فیساره كهس و فیساره كهس بوون، كه توژی له مه و بهر به بهرچاوی خو مانه وه دمرچوون، نه نجا تاوئ

له کۆرپه کهدا مامهوه، ههتا نه یانخه مه سه ره شهك و تهواو له ههواله که چه واشه یان بکهه، نینجا هه لاسام و چوو مه وه به که نه یزه که که مه مه گوت: ماینه که مه مه بۆ ببه له پشته نهو یاله وه پای بگره بۆم، نه نجا ڕمه که مه مه هه لگرت و له پشته ماله وه به کورپه کورپه، به دز که وه دهرچووم، نووکی ڕمه که مه دهخشانده له زهوی و سه ره که مه مه شوڕ کرده وه، ههتا که سه ههستی پی نه کاو پی مه نه زانن، که وامن به نیازی خه لاته که مه قورمه ش دهچم به شوین پیغه مه به ره نه بوبه کردا.

رۆیشتم ههتا چوو مه لای ماینه که مه و سواری بووم وتیم تهقاند، به چوار ناله بردمی ههتا لیلیان نزیك بوومه وه، ماینه که مه مه سه رسمیکێ داو گلاندی، جا هه لاسامه وه دهستم برد له تیردانه که مه دانه (نه زلام) که مه مه دهره یناو، دانه یه که مه پی گرته وه، تا بزانه زیانه ده بی بۆیان یانا، جاکه دانه که مه گرته وه نه وهی هی نا که مه من پی ناخۆش بوو، که نه وه بوو: زیانه نابۆ بۆیان، به لām به گوپی دانه نه کردو سواری ماینه که مه بوومه وه به چوار ناله بردمی ههتا والیلیان نزیك بوومه وه، گویم له دهنگی پیغه مه به ره بوو قورنانی دهخویند.

پیغه مه به ره (دروودی خودی لی بی) ناووری نه ده دایه وه، به لām نه بوبه کر زۆر ناووری نه دایه وه، جا دیسان ماینه که مه لهو زهوی یه ڕهقه نه دا هه ره دوودهستی ههتا نه ژنۆکانی داچوون و هه مه دیسانه وه لئی به ره بوومه وه، له پاشاتیم خوپی، به لām زۆر به گران هه لاسایه وه، زۆر به زهحمهت دهستهکانی له زهویه کهدا دهره ینا!

جاکاتی که هه لاسایه وه سه ره پی شوینی هه ره دوودهستی گهردیکی شه وقدری لی هه لاسا به ناسمانا، وهك دوو که ل، هه مه دیسان به دانه که دانه یه که تره گرته وه، دووباره نه وه دهرچوو مه که به دām نه بوو، ئیتر بانگم کردن و نه مانم پی یان دا، نه و جا وهستان، منیش سواری ماینه که مه بوومه وه و چووم بۆلایان، به هۆی نه وه وه که به سه ره هات به هۆی

ئەوانە و دەوبە ھۆی ئەو ھەشەو ھە دەستەم نەگەشت پێیان ھات بە دلما؛ کە کاری پێغەمبەر (دروودی خودای لی بی) سەردەگری و ھەزەرت سەردەگەوی، و ھەرزیم کرد؛ کە ھۆزەگەت بپاریان داو ھەرکەسی بەزیندوویی یا بەمردوویی تۆیان بدا بە دەستەو، خوینبایی پیاوی خەلات و مزگینی پی دەدەن! و ھەتیم گەیانەن کە ئەو خەلگە چییان لێیان دەوی، تۆیشە وشت و متم پێشکەش کردن، بەلام نەھیچیان لێ وەرگرتە و نەھیچیان لێ داوا کرد، جگە لەو ھەگە فەرمووی: ئاشکرمان مەکە منیش داوام لێ کرد کە نامە ی ئەمانەم بۆ بنووسی، جا فەرمانی کرد بە عامیری کۆری فوھەیرە لە پارچە پی چەرما نامە ی ئەمانە نووسی بۆم، ئەو جا پێغەمبەر و ئەوان پۆشتن و منیش گەرامەو ھە بۆ شوینی خۆم.

ئیبنو شەھاب فەرمووی: لە ڕێگە پێغەمبەر (دروودی خودای لی بی) دەگات بەزومبەیری کۆری عەوام، عورەوی کۆری زوبەیر بۆیگێرامەو، فەرمووی: پێغەمبەر و ئەبو بەکر، لەم سەفەری کۆچەدا لە ڕێ دەگەن بەزوبەیر و کاروانی لە موسوڵمانان، کە بازەرگان بوون و لەشام گەرابوونەو، زوبەیر سەرو دەست بەرگی سپی لە بەر پێغەمبەر و ئەبو بەکر دەکا، لەو لاشەو موسوڵمانەکان لە مەدینە دەبیستەو کە وا پێغەمبەر (دروودی خودای لی بی) لەمەکە دەرچوو، جا ھەموو بە یانیانی دەھاتن بە پیریەو ھەتا بەردەلانی یەکە، کەناو دارە بە (ئەلحەرە) ئیتەر لەوی چاومروانیان دەکرد، تا گەرمای نیومرۆ زۆری بۆ دەھێنان، ئەو جا دەگەرانەو، جا پۆزا زۆر چاومرواپ دەکەن، کە ھیچ نابێ دەگەرنەو، ھەرکە دەگەنە مائەو پیاویکی جوو دەچیتە سەر قەلایەکی خۆیان بۆ تەماشاکردنی شتی، جا بە ڕێکەوت لە دوورەو پێغەمبەر و ھاوڕێکانی بەدی دەکا: بەرگەکانیان لە دوورەو سپی دەکاتەو، تارماییەکەیان لە ناو ڕیکی بیابان (سەراب)دا، کەرویشکە دەکاو دەرەکەوی!

جا کابرای جوو خۆی پی ناگیرئ و بەھەموو دەنگی خۆی بانگەواز دەکاو دەلی: ئەی کۆمەلە عەرەب! ئەمە ئەو شانازییەتە کە چاومرواپی

دەگەن! جا موسولمانەکان پەلاماری چەك دەدەن و دەچن بە پیری
 پیغەمبەرەو (دروودی خودای لێ بێ) وە لە پشت بەردەلانی کەوێ پێی دەگەن،
 جابەلای راستا دەیانبات هەتا دەچیته ناو بنەمالەیی عەمری کۆری عەوف و
 لەوێ دا دەبەزن، ئەمەش پۆژی دووشەمە بوو، لەمانگی مەولود (مانگی
 ڕەمبەول ئەووەل) وە ئەبۆبەکر دەچوو بە پیر خەلگەوێ لە جیاتی
 پیغەمبەر چاک و چۆنی لەگەڵ دەکردن، بەلام پیغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ)
 خۆی بێ دەنگ دانیشتبوو، جا ئەوانەیی لە یاری دەدەران کە پیغەمبەریان
 نەدیوو کە دەهاتن پۆز باشییان لە ئەبۆبەکر دەکرد.

هەتا هەتاوەکە دەدا لە پیغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) و ئەبو بەکر دەچی
 بەپۆشاکەکی خۆی سیبەری بۆ دەکا، ئەو ساکە خەلگەکە پیغەمبەر دەناسن،
 جا پیغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) دەشەو زیاتر لەناو بنەمالەیی عەمری کۆری
 عەوف دادەمیێتەو، وە ئەو مزگەوتە دا دەمەزرێنی کە بناغەیی لەسەر
 تەقوا دامەزرێوە بە پێی نایەتی قورئان، وەخۆی نوێژی تیا دەکات، ئینجا
 سواری و لاخەکی دەبی و لەگەڵ خەلگەکە دا دەروا هەتا و شترەکی لەلای
 شوێن مزگەوتەکی ئیستای پیغەمبەر دا لەمەدینە چۆک دادەدا، کە لەو
 سەردەمە دا چەند پیاوی لەموسولمانان لەویدا نوێژیان دەکرد، کە لەو دەپیش
 جێگە مشتاخێ خەرمانی خورماوو، هێ دوو کۆر بوو، ناویان سوهیل و
 سەهل بوو، هەتیو بوون، ئەسەدی کۆری زورارە سەرپەرشتی دەکردن.

جا پیغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) کە و شترەکی لە ژێر خۆیا چۆکی دادا
 لەوێ دا پال کەوت و سینگێ دادا، فەرمووی: (خودا حەزکا ئەمە جێگە یەتی!)
 لە پاشا پیغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) هەردوو کۆرەکی بانگ کردو سەودای
 شوێن مشتاخەکی ئی کردن هەتا بیکات بە مزگەوت گوتیان، ئەو
 پیغەمبەری خودا! بەلگۆو دەیبەخشین پێت. پیغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ)
 قاییل نەبوو، کە بەبەخشین لێیان و مەبگرێ، لە ئەنجامدا لێی کرپن و کردی
 بەمزگەوت، پیغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) خۆشی لەگەڵ هاوێی یاناختی کالی

دەگواستەووە بۆ دروست کردنەگەیی، وەبەدەم خشت گواستەووەو، پێخەمبەر
(دروودی خودای لی بێ) سۆزی دەکردو دەیفەرموو:

(هَذَا الْحَمَالُ لَا حِمَالَ خَيْبَرِ هَذَا اِبْرَ رَبَّنَا وَاطْهَرِ

واتە:

كۆل نەم كۆلەییە، نەك كۆلی خەیبەر

چاكتەرەو پاكتەرە، خودای بانس سەر

حەزەرت (دروودی خودای لی بێ) دەشی فەرموو:

(اللهم ان الاجر اجرُ الاخرة فارحم الانصار والمهاجرة)

واتە:

خێر نەو خێرەییە سەبەس لەخۆنە! بەحمەت لە نەنصار، لەكوچكارانە!

ئێبنو شەهاب واتە: ئیمامی زوهری (رەحمەتی خودای لی بێ) دەفەرموێ: لە
فەرموودەو فەرمايشتدا نەمان بیستوووە گە پێخەمبەر (دروودی خودای لی بێ)
هۆنراوەی تەواوی خویندبێتەووەو بێکا بەنەموونەو سەرمەشق بێجگە لەم
هۆنراوانە (تاج/ ٤/ ل ٣١٦/ ز ١٠١- باسی کۆچکردن- ف- ٤) بڕوانە: ژمارە: ٣٦٤
تەجرید = ٤٢٨ فەتەح - بەرگی یەك لاپەرە/ ٢٧٤.

پووێژکردنەو:

ئەم بەهرانەو چەند بەهرە تریش وان لەم فەرموودەیدەدا:

١- موسوڵمانان لە پێناوی بیرو باومرێ خۆیاندا تووشی سەخڵەتی و
مەینەت و زیانی گیانی و سامانی دەبن و، دەبێ خۆیان نامادە بکەن بۆ شتی
واو، پشت بە ستنی گەورەیان لە سەر خوابێ.

٢- دروستە موسوڵمان پەناي ناموسوڵمان قەبوول بکات. ئەمڕۆ ئەم
جۆرە ئەمانە و جیوارو پەنا وەر گرتنە هەر زۆر زۆر، جیگە داخە ئێستا
لەم رۆژگارە ئێمەدا، زۆرینە موسوڵمانان، لە دەست سەرۆکە بەناو

موسوئمانه مله ورهكان هه ل دین و، له ناو ولاتانی ناموسوئمان دا دهبن به په نابهر.

۳- عامیری کورې فوههیره موسوئمان بوو، وه موسوئمانیکی جوانی لی دمرچوو. وه نامادهی غهزای بهدرو نوحود بووه، له پوژمهکهی بیری مهعوونه دا کوژراوه، له ته مهنی چل سالی دا، عامیری کورې طوفهیل دمیکوژی، خوئی دهلی: په کهم زام که له عامیری کورې فوههیره م کرد نووریکم بینی له ده می زامه که په وه دمرچوو، ده لپن: پاش شهید بوونی جهسته که ی ون ده بی و فریشته دمی نیژن پرووداوه که ی پوژی بیری مهعوو نه له سالی چواری کوچی دابوو.

۴- سوراوهی کورې مالیکی مودلیجی، په کی که له هاوړی ناوداره کان، کو مه لا هه والی له ناو دهقی فهرمووده که دا رابورد، پیغه مبه ر (درویدی خودی لی بی) فهرمووی: (نای له و پوژدهی که بازبیه نه کانی کیسرا له قول ده که یت) وه له سهرده می پی شه و عومه ردا کاتی تاج و پشتین و بازبیه نه کانی کیسرایان هی نا بو عومه ر، سوراوهی بانگ کردو بازبیه نه دکانی کرده هه ر دوو قولی. سوراوه شاعیریکی جوان بوو، کو مه لا له هاوړی یان فهرمووده کانی نه و ده گیر نه وه، وه ک: نیب نو عه باس و جابیر، له بیست و چواری کوچی دا کوچی دواپی کرد (رمزی خودی لی بی)، په ک فهرمووده ی له بوخاریدایه.

۱۵۱۸- عَنْ اسماء (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) أَلْهَا حَمَلْتُ بِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ قَالَتْ فَخَرَجْتُ وَأَنَا مُتِمَّةٌ فَاتَيْتُ الْمَدِينَةَ فَتَزَلْتُ بِقُبَاءٍ فَوَلَدْتُهُ بِقُبَاءٍ ثُمَّ أَتَيْتُ بِهِ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَوَضَعْتُهُ فِي حَجَرِهِ ثُمَّ دَعَا بِتَمْرَةٍ فَمَضَعَهَا ثُمَّ تَقَلَّ فِي فِيهِ فَكَانَ أَوَّلَ شَيْءٍ دَخَلَ جَوْفَهُ رَيْقُ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ثُمَّ حَنَّكَهُ بِتَمْرَةٍ ثُمَّ دَعَا لَهُ وَبَرَكَ عَلَيْهِ وَكَانَ أَوَّلَ مَوْلُودٍ وُلِدَ فِي الْإِسْلَامِ (الحديث: ۳۹۰۳، طرفه في: ۵۴۶۹) (۲۸۶).

ئەسمای کچی ئەبوبەکر (رمزای خودای لی بی) فەرمووی: سەم بەعەبدوللای کوری زوبەیر پەربوو، وەبێ و مانگی خۆم بوو، چووم بۆ مەدینە، لەقوباء لام دا، لەوێ عەبدوللام بوو، ئەنجا درێژم بە سەفەری کۆچم دا و چووم بۆ مەدینە، پێغەمبەریش (دروودی خودای لی بی) لە (قەبائەو) ه گواستبوویەو بە مەدینەو گەشتیۆ ئەوێ، جا بەخودی خۆم عەبدوللام برد بۆ خەزمەتی، وەلەکۆشیدا دامنا، جاپێغەمبەر (دروودی خودای لی بی) داوای دەنکی خورمای کردو خۆی جوویی و، ئەوجا بەتەپایی دەمیەو تەفانیە ناودەمی عەبدوللاو، یەکەم شت کەچوو ئەو دیوی دەرروونی عەبدوللای کورم تەپایی دەمی پێغەمبەر بوو، ئەوجا بەدەنکی خورما مەلاشووی هەنوو، وەدەمی شیرین کرد، وە دووعاو نزای باشی بۆی کردو نزای پیرۆزی و پیت و فەری بۆی کرد. عەبدوللای کورم یەکەم منال بوو، لە کۆچکاران، کەلە مەدینە لە دایک بێی (بەروانە: تاج/ ۴/ ل ۳۳/ ف ۵/ ز ۱۱- باسی حەوتم و ئەوێ کە دەستووڕە دەکری بۆ منال) + (تاج/ ۱۰/ ل ۱۶۰/ ز ۶۴/ ف ۴،۳ - باسی ناونانی منالی تازە بوو، گۆشکردنی و شیرن کردنی مەلا شووی بە خورما، یا بە شیرینی تر) .

۱۵۱۹- عَنْ أَبِي بَكْرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي الْغَارِ فَرَفَعْتُ رَأْسِي فَأَدَا أَنَا بِأَقْدَامِ الْقَوْمِ فَقُلْتُ يَا نَبِيَّ اللَّهِ لَوْ أَنَّ بَعْضَهُمْ طَاطَا بَصَرَهُ رَأَا قَالَ اسْكُتْ يَا أَبَا بَكْرٍ إِنَّهُ لَالِثُهُمَا (الحديث: ۳۹۲۲، اطرافه في: ۳۶۵۳، ۴۶۶۳) (۲۸۷) .

ئەبو بەکر (رمزای خودای لی بی) فەرمووی: لەخەزمەت پێغەمبەردا بووم، لە ناو ئەشکەوتەکەى جیای سەور بووین لەکاتی کۆچکردنمانا ئەو دەستەییەى کە لە ناموسوولمانەکانی مەککە شوینمان گەوتبوون، گەبمانکۆژن، سەرگەوتبوونە سەر سەربانی ئەشکەوتەکەو بەسەر سەرمانەو و پادەستابوون،

کہ تہ ماشام کردو سہرم ھہ لپری وا قاجی ٲہو دہستہ یدہ دیارن لہ منہوہ،
عہرزی پٲغہ مہرم کرد: ٲہی پٲغہ مہری خودا! خو ٲہ گہر یدہ کیکیان
تہ ماشای خوار خوٰی بکا دہمان بینٲ و کہشف دہبین و دہمان کوژن!

فہرمووی: (دروودی خودی لی ہی) (ٲہی ٲہ بوبہ کرا بی دہنگ بہ، ٲی مہ
دووکہ سین، خودا خوٰی کہسی سیٲہ میانہ!) واٲہ: خہمت نہ بی خودای گہورہ
خوٰی لہ زیانی ٲہمانہ دہمان پارٲزی) (تاج/ ٲ/ ٲٲٲ/ ٲٲٲ- تہفسیری سوورہتی
تہوبہ).

ٲٲٲ- عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ أَوَّلُ مَنْ قَدِمَ عَلَيْنَا
مُضْعَبُ بْنُ عُمَيْرٍ وَابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ وَكَانَا يُقْرِئَانِ النَّاسَ فَقَدِمَ بِلَالٌ وَسَعْدٌ وَعَمَارُ بْنُ
يَاسِرٍ ثُمَّ قَدِمَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فِي عِشْرِينَ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ) ثُمَّ قَدِمَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَمَا رَأَيْتُ أَهْلَ الْمَدِينَةِ فَرَحُوا بِشَيْءٍ
فَرَحَهُمْ بِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حَتَّى جَعَلَ الْأَمَاءُ يَقْلُنَ قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ
(صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَمَا قَدِمَ حَتَّى قَرَأْتُ سَبْحَ اسْمِ رَبِّكَ الْأَعْلَى فِي سُورٍ مِنْ
الْمُفْصَلِ (الحديث: ٣٩٩٢٥، طرفاه في: ٣٩٢٤، ٤٩٤١، ٤٩٩٥) (ٲٲٲ).

بہراء (رہزی خودی لی ہی) فہرمووی: یدہ کم کہس لہ ہاورٲیانی
پٲغہ مہرم (دروودی خودی لی ہی) کہ لہ مہ مککہوہ کوچیان کرد بوٰی ٲی مہ لہ مہ دینہ،
موصعبی کوپی عومہ یرو ٲیینو ٲومومہ کتووم بوو، جا دہستیان کرد بہ
خوٲندنی قورٲان بہ ٲی مہی ٲہ نصار، ٲہو جا بیلال و سہعدی کوپی ٲہبو
وہ قاس و عہماری کوپی یاسیر ہاتن و کوچیان کرد بوٰ مہ دینہ، لہ پاشا
عومہری کوپی خہطاب بہ خوٰی و بیست کہ سہوہ ہاتن، ٲینجا پٲغہ مہریش
ہات، نہ مدیوہ کہ خہ لکی مہ دینہ بہ ہیچ شٲیکی تر ٲاوا شادمان بب، وہک
بہ ہاتنی پٲغہ مہرم کہ یفخوٰش بوون، تہانہت کہ نیزہک و مندالانیش بہ

چاوی خوّم دهمدین دهمیانگوت؛ ئوخه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا ته‌شریفی‌هینا! جا هه‌رکه پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای لی بی) ته‌شریفی‌هینا، ئیت‌ر به‌بی دره‌نگ ده‌ستم کرد به‌خویندنی قورئان هه‌تا له‌لای خو‌ی (دروودی خودای لی بی) سوورته‌ی ﴿سبح اسم ربك الاعلی﴾ و چه‌ند سوورته‌تیک‌ی تری له‌م چه‌شنه‌یه‌م له‌ خزمه‌تیدا له به‌ر کرد (تاج/ ۷ ل- ۲۴۹- ز- ۷۰- سوورته‌ی ئه‌عرفاف/ ۱) .

۱۵۲۱- عَنْ اَلْعَلَاءِ بْنِ اَلْحَضْرَمِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ثَلَاثٌ لِلْمُهَاجِرِ بَعْدَ الصَّدْرِ (الحدیث: ۳۹۳۳) .

عه‌لای کوری چه‌زره‌می (ره‌زای خودای لی بی) فه‌رمووی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای لی بی) فه‌رمووی: (له‌پاش ته‌وافی ئیفازه، که له‌پاش گه‌رانه‌وه له‌ مینا نه‌نجام دمه‌ری، کۆچه‌ری مافی سی شه‌وی هه‌یه‌که له‌ مه‌که‌که بمینیت‌ه‌وه) .

۱۵۲۲- عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ لَوْ اَمَنَ بِي عَشْرَةٌ مِنَ الْيَهُودِ لَأَمَنَ بِي الْيَهُودُ (الحدیث: ۳۹۴۱) (۲۸۹) .

ئهبو هورمه‌یره (ره‌زای خودای لی بی) فه‌رمووی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای لی بی) فه‌رمووی: (ده‌که‌س هه‌ن له‌ناو داران و زانایانی جووله‌که‌ن نه‌گه‌ر ئه‌و ده‌که‌سه باوم‌رم پی بکه‌ن وئیمانم پی به‌ینن، جووله‌که هه‌موویان ئیمانم پی ده‌هینن) .

پایانی (خاتمه)

یه‌که‌م- عه‌لای چه‌زره‌می (ره‌زای خودای لی بی) ناوی عه‌بدوئلا‌ی کوری عمادبوو، عه‌لاو چه‌ند براه‌یه‌کی هه‌بوو، یه‌کیکیان ناوی عه‌مری کوری چه‌زره‌می بوو، یه‌که‌م گوژراوی شه‌ری ئیسلام و نا موسوئلمانان بوو، به ناموسوئلمانی موسوئلمانی کوشتی، ماله‌که‌ی یه‌که‌م تالانی بوو، که‌ده‌ست موسوئلمانان که‌وت و پینج یه‌کی ئی دهرکرا، ئه‌وه بوو به‌ ه‌وی شه‌ری به‌در،

له ناو په راوه کانی فوتاحاتا مه شهووره: که عه لا نزاگیر ابووه، چهند وشه و نرای تایبته تی خویندوووه به سهر دم ریادا به پېړ پوښتووه! پټغم مېر (دروودی خودی لئ بئ) عه لای کرد به سهرکاری سهرولاتی به حره ین، له سهرده می جینشینکی نه بو به کرو عومهردا هر به رده وام بوو، تاله سالی چوارده دا فهرمانی هه قی به جیښنا، له سهرده می جینشین عومهردا.

دووهم- ماموستانی پایه بهرز شیخی عه سقه لانی (رحمتی خودی لئ بئ) له م پایانه دا دده رموی: (باسه گانی مه بهس و باسه گانی پاشی هه تا ئیره، سه دو بیست فهرمووده ی بهرزه وه بووی واتیادا، په یوه ست مه وصول) ه گانیان سه دو سی فهرموودن، نه وانی تریان بیرشته و موتابه عاتن، دوو بار گانیان حه فتاو حه وت فهرموودن، پوخته که یان ده کاته: (۱۲۰- ۷۷ = ۴۳) چل و سی فهرمووده: پی شه وا موسلیم (رحمتی خودی لئ بئ) نه ویش پوخته که ی هه موو گپراوه ته وه، بیچکه له مانه یان:

۱. فهرمووده که ی خه باب (لقد کان من قبلکم عیسط...) ژماره: ۳۸۵۲ فه تح = ۱۴۳۷ ته جرید .

۲. ژماره: ۱۵۰۶ ات = فهرمووده که ی عه مری کوری عاص: (اشد ما صنعہ المشرکون) = ۳۸۵۶ فه تح .

۳. ژماره: ۱۵۰۷ ته جرید = ۳۸۵۹ فه تح = فهرمووده که ی ئیبنو مه سعوود: (اذنت بالجن شجرة) به لام نه م فهرموودمیه موسلیمیش دهری هی ناوه، برپوانه: بهرگی چواره م سه حیجی موسلیم به شرحی نه وه ی ص ۱۷۱ برپوانه په راویزی ژماره: ۱۵۰۷ ته جرید.

۴. ژماره: ۳۸۶۴، ۳۸۶۵ فه تح. باسی ئیسلامبوونی عومهر.

۵. ژماره: ۳۸۶۶ فه تح فهرمووده که ی سواد ی کوری قارب = تاج/ ۴ ل- ۲۸۶- ۹۵ ف- ۱ له ته جریده که دا نیه.

۶. فهرمووده که ی عومهر: (یا جلیج) = ۳۸۶۶ فه تح .

۷. ژماره: ۲۸۶۸ فهتج، فهرمووده که ی سه عیدی کوری زهید، له باره ی نیسلامبوونی خوږه وه.
۸. فهرمووده ی ژماره: ۱۵۰۹ ته جريد = ۲۸۷۴ فهتج = (حديث ام خالد بنت خالد في الحمصة) بروانه: ژماره: ۱۲۵۱ ته جريد = ۳۰۷۱ فهتج = بهرگی/۳- ۳۷۲: نه وه ی که له پهراویزی نه م ژماره وه، له بهرگی سی دا ناوا نوسراوه (راجع رقم: ۶۷۰ ت = ۱۴۰۲ ف = مجلد ۲/ ل- ۹۵) په یو مندی به م ژماره وه نییه، به لکوو په یو مندی به ژماره ی: ۱۵۵۲ ت = ۳۰۷۳ فهتج دوه هه یه، هه رو دک له کو تای ی ژماره: ۱۲۵۲ ت وه نه م ناما زه یه نووسراوه.
۹. ژماره: ۱۵۱۴ ت = ۳۸۸۸ ف. ته ماشای پهراویزی نه م ژماره یه بکه، که له پیښه وه، له م باسه دا رابوورد (حديث ابن مسعود في قوله تعالى: ﴿وَمَا جَعَلْنَا الرُّؤْيَا﴾).
۱۰. ژماره: ۲۸۹۰ فهتج = (شَهْدَ بِي خَالَايَ الْعَقَبَةَ).
۱۱. ژماره: ۳۸۹۹، ۳۹۰۰ فهتج، فهرمووده که ی ئیبنو عومرو عانیشه: (لا هجرة بعد الفتح).
۱۲. ژماره: ۳۹۰۵ فهتج = (ان الزبير لقي النبي (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) في ركب كانوا تجارا) + ژماره: ۳۹۰۶ فهتج = ۱۵۱۷ ته جريد .
۱۳. ژماره: ۳۹۱۱ فهتج = فهرمووده که ی نه نه س، سه باره ت به کوچ، داستانه که ی سورا هه ی واتیادا، به لام به ناو، ناوی ناهینی.
۱۴. ژماره: ۳۹۱۵ فهتج = باسی کوچ، که عومرو و نه بو مووسا ده یگیړنه وه.
۱۵. ژماره: ۳۹۱۶ فهتج = فهرمووده که ی ئیبنو عومرو، سه باره ت به په یمان و به یعت.
۱۶. ژماره: ۳۹۲۱ فهتج = (ان ابا بكر تزوج امرأة من كليب) .
۱۷. ژماره: ۱۵۲۰ ته جريد = فهتج (اول من قدم) .
۱۸. ژماره: ۳۹۳۴ ف (ما عدّوا من مبعث النبي ولامن وفاته) .

۱۹. ژماره: ۳۹۴۵ ف - (جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ) .

۲۰. ژماره: ۳۹۴۶، ۳۹۴۷، ۳۹۴۸ ههتج. ههروا دمفه رموی: چوار یا پینج بیستراو -
نهتهر- یشی واتیادا.

تییبینی:

لهم پوختهیه، ههفدهیان له تهجریده کهدا هاتوو، له ژماره (۱۵۰۶) ههتا
(۱۵۲۲) واته: ۱۵۲۲ - ۱۵۰۵ = ۱۷ فهرمووده.

سییه: ههزده کهم له دوا ئهه بابتهانهی کهرا بووردن کورتهیهکی
پوختیش له ژبانی پیغه مبهه بنووسین ههتا ببی به تهواو کهری ژباننامهی
هاوریکانی:

یه کهم: پاکی و خاوینی و خانه دانکی رهسه نی پیرۆزی پیغه مبهه (درووی
خودی لی بی) خو شه ویست خو ی (درووی خودی لی بی) سهرو مال و منال و ههست و
نهست به هوربانی گهردی سهه گۆری پیرۆزی بی لهه بارهیهوه بو (تَحَدُّث) به
نیعمهتی خودا دمفه رموی: (چهه به چهه و پشت به پشت به پاکی و
پیرۆزی، له پشتی باوک و دایکی پاک و پاک دامنه پاک هاتوو مه ته خوارهوه،
له ئاده مه وه ههتا باوک و دایکی خو م) (بروانه: ژماره: ۱۶۲۱ ههتا ۱۶۲۹ له دواوه
دیت) که په یوه نندیان به ژبانی خو شه ویسته وه ههیه .

دوووه: زاناکان (رهحه تهی خودایان لی بی) دمفه رموون: (یه کهم ئهه کی
پیویست له سهه ردایک و باوک: کهه فیری منالی قامیدهی خو یانی بکه نه مهیه:
الله خودای نی مهیه، موحه مهه د پیغه مبهه رمانه، له مه که که له دایک بووه، ههه
له مه که که خودا کردوو یه ته به پیغه مبهه رو، په یامی ئیسلامی پیادا نارد، له
مه دینهی نازدار و هفاتی کردوو، گۆری پیرۆزی وا لهو ئی له مه دینه).

پیغه مبهه (درووی خودی لی بی) ناوی (موحه مهه دی کوری عه بدو ئلا، کوری
عه بدول موته لیب، کوری هاشم) دایکی پیغه مبهه (درووی خودی لی بی) ناوی

نامینهی کچی و مهبه، دایک و باوکی پیغهمبهر له هۆزی قورەیشن، له باپیری شهشەم دا که ناوی کیلابه رەچه ئەکی باوک و دایکی یەک دەرگەنەوه، پیغهمبهر بەنەتەوه عەرەبه، لەنەوهی ئیسماعیلی کوری حەزەرەتی ئیبراهیمە (سەلامی خوادایان لا با).

پیغهمبهر (دروودی خودی لی بی) لەسائی عامولفیلدا له دایک بووه، له پۆژی دووشەممەدا، له شهوی دوازدەدی مانگی مەولوودا (ربیع الاول) بە چل پۆژ له دوا پروودا و (واقیعه)ی فیل، لەسائی: (٥٧٠) ی زاینیدا، له سەردهمی پادشای ئەنەوشیرەوانی دادپەرەمردا، له شاری مەککه لەدایک بووه، که لەدایک بووه پوومیبە یەگەم جار شیری پی دا، لەدوای ئەو حەلیمە ی سەعدیە شیری پی داو بوو بەدایەنی، و ئوم ئەیمەن لەلە ی بوو.

ئەوهی که گومانی تیادا نییه: پیغهمبهر (دروودی خودی لی بی) لەهەموو کاتیکی ژیانیدا، جیگە ی چاودیری تایبەتی خودای گەوره بوو، وه زۆربە ی ژبانی پڕبووه له موعجیزات و ئیرھاسات، لەسەرمتای له دایکبوونیەوه هەتا کاتی وفاتی، خەواریق و موعجیزاتی لی بینراوه، له سوننەتی ساخدا تۆمار کراوه.

وەکی تریش بەپی دەقی پۆشنی قورئان، له دایکبوونی مووسا و عیساو یەحیا و مەریەم، سەر ئاسا و موعجیزە ئامیز بوون، دە ی دەبیت پیغهمبەری خۆمان چی لەوان کەمتر بیت، هەتا ئەوهی بۆ ئەوان دروست بیت بۆ ئەو دروست نەبی.

سپیەم: پیغهمبهر (دروودی خودی لی بی) هەتا بلایی شیوهی شیرین بوو، قەلەمیکی ریکی هەبوو، سوورو سپی یەکی زۆر جوان بوو، پۆلەتیکی نوورانی هەبوو، بالای ناومندی بوو، ناو قەدی باریک بوو، لەشی قەبە نەبوو، بەلام له پۆ لاوازیش نەبوو، سەر و کەللە ی قەوی بوو، ناوچەوانی پان و جوان و نوورانی بوو، لاجانگەکانی پان بوون، برۆی باریک و کەوانی و دریز کۆوله

و پېرېوون، برژانگی درېژو پېرو جوان بوو، چاوهکانی قهوی و نهخشین و نهکچهل بوون، رهشینهی چاوهکانی گهوره و پېرش بوون، بهشه و لهپېش خهوتنا بهکل چاوی دهپژا، هر چاوهی سى جار سپینهی چاوی خالخالى سووری تیادا بوو، لووتی کهمى درېژ بوو، ناوهپاستی لووتی کهمى کوور بوو، سهری لووتی کهما باریک بوو، دهمی گهوره بوو، بهلام زورنا، ددانی ورد بوون وهک سهدهف بریقه دارو ناودار بوون، کهما ددانهکانی بلاوبوون، بهلام شاش نهبوون، لهکاتی قسه کردندا قوببه قوببه نوور لهزاری دمهبارى!

سهړکولمهکانی ساف بوون، دهموچاوی گووپن نهبوو، پرومهتی پان بوو، نهمه تهختی پرومهتی بوو، ناوشان و سینگى گهوره و پان بوون دهستی نهړم وشل بوو، باسکهکانی قهوی بوون، مووی پېرش بوو، قژسهری زور پېر بوو، زور جار قژسهری دهیدا لهناو شانى، جارو باریش سهری خوځى دمتاشى، قژى کهمى لوول بوو، بهلام لوللیکی کرژى وهک هی قوله پېشهکان نا، جاروبار مووی سهری دهگرتنه خهنه، یان به رهنګى زهره بویهى دهکرد، جاروبار پرچى دههونییهوهو دهیکرد به پهک .

مووی پېشى پېرش و پېروو، نهتهنک بوو، نهدرېژ، لهپانى و درېژى ریشی دهگرت، ههمیشه ریش و قژسهری شاندهمکردو بونی خوځى لئدهدان، بهپاستی شیوهی شیرین بوو، سیمای نوورین بوو، ههتا بللی پمفتاری جوان و شیرین بوو، کرداری جوان بوو، کاتى سرووش (وهحى) بؤهات و بوو به پېغهمبهړ، تهمهنی چل سال بوو، کات مانګى رهمهزان بوو، شوپن نهشکهوتی حیراو بوو ههزرمتى جوبرائیل سهرمتای سوورمتی علهقى بؤ هینا، پوژى دووشههمه بوو، ههفدهی مانګى رهمهزان بوو، له پاش هاتنى سرووش بوى سیازده سال له مهککه مایهوه، سهرو مېر، بهبى وچان سهړگهرمى راګهپاندنى پهپامهکهى بوو، له پاشا بؤ ههمان مهبهست کوچى گر دبؤ شارى مهدينهى پېروژ، دمسالیش لهمهدينه مایهوه، دهلین: پیکهینى قاقای نهبووه، ههروا باویشک و نیحتیلامى نهبووه، قهتیش کوپنووشى بؤیت نهبردووه، موزى

پېغەمبەرایەتی بەناو شانیه وە بوو، بەقەد دووگمە ی پەردە کوللەیی دەبوو،
وہک ھیلکە ی کەو نەخشین بوو، لەشیوہ ی دەستی نووقاودا بوو، وردەخالی
زۆری پێوہ بوو، لە چەشنی وردە بالووکە. ھەمیشە رووی خۆش بوو، زۆر
جاران زەردەخەنە دەیگرت، ددانە چوارینەکە ی لە پیزی خورارەوہ، لەلای
راستەوہ، لە غەزای ئوحودا شکا بوو، دەنگی گەورەبوو، دەنگی زۆر خۆش
بوو، زۆرکاریگەر و بە تەئسیر بوو.

چوارەم: پېغەمبەر (دروودی خودای لی بێ) زۆر گرنگی بە پاک و خاوینی دەدا،
بەتایبەتی ھی جلو بەرگ و خواردن و خواردنەوہو جیگە و شوین، ھەر
واگرنگی دەدا بە بۆنی خۆش، بۆنی خۆشی زۆر بەکار دەھینا، خۆشی بۆنی
زۆر خۆش بو، گەلی جار ئارمقی پېغەمبەریان دەگرت و دەیان کردە ناو
گولاووہو ھەتا بۆن خۆش تری بکا! حەزی لە دەنگە دەنگ و قەرە قەرە نەبوو،
حەزی لە ئارامی و ھیمنی بوو، بۆنی ناخۆشی زۆر پێ ناخۆش بوو، وەک
بۆنی سیرو پیاز و شتی تری وا.

پێنجەم: خۆشەویست (دروودی خودای لی بێ) ھیمن و لەسەرخۆ بوو،
بەتایبەتی لە قسە کردندا، زۆربە ی فەرماشتەکانی کورت و پوخت و پڕواتاو
رەوان و ئاسان بوون، لە شیوہ ی قسە ی نەستەق و پەند ی پێشینان، گەلی جار
کەوتە یەکی دەفەرموو سی جار دووبارە ی دەکردەوہ، رۆژانی ھەینی و
جەژنەکان خۆی ووتاری دەخویندەوہ، لەبۆنەو مونسەبەکاندا ووتاری
شیرین و بەرز ی دەخویندەوہ. خۆشەویست گەم دوو وگەم خۆرو گەم خەو
بوو، بەسی پەنجەنانی دەخوارد، زۆر بێ دەنگ بوو، زۆر بەشەرم و شکۆ بوو
شەو نوپژی زۆری دەکرد، پۆژوو ی سوننەتی زۆری دەگرت.

شەشەم: خۆشەویست (دروودی خودای لی بێ) بەچاو دەخەوت بەلام بەدل وریا
بوو، ھەرگیز دلی نەدەخەوت، ھەمیشە دلی لای خوابوو، بەھەناسە لە خوا
غافل نەبوو، ھەموو شەوا لەخەو ھەلدەسا بۆ شەو نوپژو بۆ پارانەوہو نزا،

جاروبار بەرپۇزۇش دەخەوت، گەلى جارى لە خەوندە وەحى بۇ دەھات، گەلى خەونى جوان جوانى ديوە لە سوننەتدا تۆمار كراون.

حەوتەم: پەقتارە شىرىنەكانى: پەقتارى زۆر بەرز بوو، پەقتارى پەنگدانەوہى ئايەتەكانى قورئان بوو، كاتى خۇى قەت بە فيرپۇ نەدەدا، ھەمىشە سەرگەرمى تىكۆشان و ھەول دان و خواپەرستى جوان بوو، ھەزى لەكارو فرمان بوو، لەشى زۆر سووك بوو، دژى تەمەلى و تەومزەلى بوو، قەت لەيادى خوداى گەورە بى ئاگا نەبوو، ھەمىشە نوپۇزى بە جەماعەت دەکرد، وەخۇى بەرنوپۇزى بۇ يارانى دەکرد، شەونو يۇزىكى زۆرى كەردبوو بەپىشەى ھەمىشەى شەوى ئەوئەندە لە شەو نوپۇزدا پادەستا بوو، ھەردوولاقەكانى پەنەما بوون، زۆر زۆر پۇزۇوى سوننەتى دەگرت، زۆربەى كات دووشەممان و پىنچ شەمان بەرپۇزۇو دەبوو، ھەتا بلىكى دەست بە خىرو سەخى بوو.

ھەموو پەمەزانى دە پۇز لەناو مەزگەوتدا خەلۋەى دەكىشا، ھەموو پەمەزانى جوبرائىل گوئى لە پىغەمبەر دەگرت، يەك خەتمى پى دەکرد، لەوماومىيەدا فيرى تەجویدو قىرائاتى دەکرد، خۇشەويست (درودى خوداى لى بى) ھەتا بلىلى دل و دەروونى گەورە بوو، راستگۇ بوو، قەسە راستى وەك خۇى نەبوو، زۆر نەرم و نىان بوو، چەندە بلىلى پوووخۇش و قەسە شىرىن و مامەلە خۇش بوو، زۆر ھىمەن و بەسەبر بوو، لەو پەرى ئازابى و دلپىرىدا بوو، لەخوا نەبى لەكەسى تر نەدەترسا، زۆر بەرپەحم بوو، زۆر بەتەنگى نەتەوہى ئىسلامەوہ بوو، زۆر بە پەرۇش بوو بۇ گەلى ئىسلام.

زۆر جارى لەترسى خودا دەگريا، بەتايبەتى لە كاتى نزاو پارانەوہو شەو نوپۇز قورئان خویندن دا، گەلى جارى ھەرمانى دەکرد بە دەنگ خۇشەكانى يارانى لەناو مەجلىسەكەدا قورئاننىان بەدەنگى خۇش دەخویند وە قورئانەكە كارى تىكەدەکردو دەگريا، زۆر ھىمەن و سەلار و بى ھەوا بوو، زۆر بەتەوہەككول بوو، خاومنى چا و پۇشى و لىبوردن بوو، زۆر پوووخۇش بوو، مەرقەن و مۇن و دلپەرق نەبوو، زۆر بەوفا بوو، زۆر بەقنىيات بوو، گوزمرانى خۇى و خىزانى

زۆر سادىمبوو، بەنان و ئاۋ ھەلىيان دەکرد، لەگەلا خىزان و مال و منالى خۆيدا زۆر مەشەرمب خۆش بوو، گەلى جار لەمالەو ھە ئىشى مالەو ھە دەکرد، منالى خۆى ماچ دەکرد، سەرى منالى تىرىشى ماچ دەکرد، دەستى دەھىنا بەسەرياندا، نزاى باشى بۆ دەکردن، سلاوى لە کۆمەلى ژنان دەکرد.

بەراستى ھاوسەرەکانى و منالەکانى کەس وکارە خواپیدا وەکانى مال و منالى پەحمەت بوون، نەوونەلى بوون لەپىغەمبەر خۆى، لەناو یاران و ھاوپی یانىدا وەك برايان وابوو، خۆى جیا نەدەکردە وەلىيان، قەبوولى نەدەکرد کە کەس لەبەرى ھەلىسى، زۆر ميان پەرورەر بوو، پىشەى ھەمىشەى چاکەکردن بوو، خۆشەويست کەمەکەمە لەگەل ھاوولانىدا سوعبەت و قسەى خۆشى دەکرد، جارو بار مەتەلى لىيان دەپرسى، گووى لە قسەو باس و سەرگوزەشتەى یارانى دەگرت، ھەروا گووى لە شیعرى جوانى یارانى دەگرت، ھەروا ھى سەردەمى پىش ئىسلام جارجارىش خۆى بەلگەى بە شیعەر دەھىناپەو.

ھەشتەم: پىغەمبەر (درووى خودى لى بى) لە ژيانىدا خەباتگىر و تىکۆشەر بوو، پتر لەحەقدە غەزای گەورە خۆى سەرکردەى سوپای ئىسلام بوو، ھەر لەمنالەو ھە لەسەر بىشکەو ھە عىنايەت و چاودىرى خواى گەورەى لەگەلدا بوو، لەبەر ئەو ھەت عىبادەت و سوجدە و کورنووشى بۆ غەبرى خودا نەبردوو ھە . لەژيانىدا خۆشى و ناخۆشى دیو، کارو کاسبى ھەلالى کردوو، شوانى کردوو، کاروانى کردوو، بازىرگانیى کردوو، سەفەرى کردوو، لەسەرفەرێکا گەشتۆتە شام، ناوى دەرکردوو ھەبوو بەموحەمەدى ھىم و بىو ھە و ئەمىندار، سى ھەجى کردوو، ھەمەرى زۆرى کردوو. جىھاد و غەزای زۆرى کردوو، بەمەندالى لە ناو منالانا یارى کردوو، خىرو قوربانى زۆر زۆرى کردوو، موسابەھەو پىشپکى لەگەل یارانىدا دەکرد . نەخۆش کەوتوو، دەرمانى بەکارھىناو، کەلەشاخى لەخۆى گرتوو، زامداربوو، ددانى لەغەزادا شکاو، پەنجەى زامار بوو، لەغەزادا سەرکەوتن و

ژیرکەوتنی بەخۆیەو دەبوو (بەر: ژمارە ١٥٤٨ تەجرید، لەم بەرگەدا) سەرئێشەییەکی لەگەڵدا بوو: لایی لەسەری دەئیشا، پێی دەئین: (شقیقة) سەری لەنەخۆش دەدا، دوو عاو نزای شیفای بۆ نەخۆش دەکرد، خەلکی هان دەدا کەخۆیان دەرمان بکەن و سەر لە پزیشک بدەن.

لەگەڵ تەرمی مردوودا دەچوو بۆسەر گۆرستان، نوێژی لەسەر مردوو دەکرد، سەردانی گۆرستانی دەکرد، سلاوی لێیان دەکردو بۆیان دەپارێهە، سێ پۆژ تازیی بۆ مردووی خۆی دەگرت، وەک لەکاتی مەرگی ئیمامی جەعفەردا، لە مزگەت بەغەمباری دانیشت بۆ قەبوولی پرسەو سەرخۆشی.

بایەخی چاکی بەرپۆشنیری دەدا، خەلکی هان دەدا کە فیّری خۆیندەواری ببین، بەلام خۆی خۆیندەوار نەبوو، لەکاتی رۆیشتندا کەمی بەبەردا دەینواند، دەتگوت: تەنگی زەوی بۆ دەکیشریت، ئەمە کورتەییەکی بوخت بوو لە ژایاننامەی پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) گشتی لەفەرماشتی راست و دروست و لەسەر چاوەی باومرپێکراو و مرگێراوە، خاویاربی ئەم کورتەییە بۆکەسی خۆی، بۆ ناشقانی ژین نامەی خۆشەویست (دروودی خودای لێ بێ) دەبی بەهۆی ناسینی پێغەمبەر، ئەوەش گەورەترین ئاواتی مرۆی موسوڵمانی ھۆشیارە، چونکە ھەم دەبی بەهۆی خۆشەویستکی پێغەمبەر و ھەم دەبی بەسەر مەشق بۆ موسوڵمانان ھەتا لەبەری فیّری کاری شیرین و پەشتازی جوان ببین، وەک خۆی گەورە دەفەرموێ: ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُو اللَّهَ﴾، ﴿لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ﴾.

کۆتایی:

پێغەمبەری خودا (دروودی خودای لێ بێ) نۆبەرەو تاقانەیی باوک و دایکی بوو، براو خوشکی نەبوو، لەتەمەنی (٢٥) ساڵیدا ژنی ھیناوە، دوو کۆر و چوار کچی بوو، ھەموویان لەیەکەم ژنی بوون، کەخاتوو خەدیجە کچی خووەیلیدە، بێجگە لە ئیبراھیم کە لەمارییە قیبتی یەبوو، منالەکانی

بېنجان له پېش خوږه وه به مردنی خوا مردوون، ته نیا فته مه ی کچی شەش مانگ له پاش خوږی ژیاوه باوکی خوږی نه دیوه پېنچ شەش مانگان بووه له سکی دایکی دا که باوکی مردووه، باپیره ی به خپوی کردووه هه تا ته مه نی بووه به هه شت سال، باپرمیشی دهمری، نه بو تالیبی مامه ی که برای باوک و دایکی عه بدو لای باوکی بووه به خپوی کردووه.

یازده مامه ی بووه، ته نیا دوانیان نیسلام بوون، که حه مزه و عه باس بوون، شەش پووری باوکی بووه، صه فی یه یان نیسلام بووه، له ته مه نی چل سالیډا خودا کردی به پېغه مبه ر، ماوه ی پېغه مبه رایه تییه که ی بیست و سی سال بووه، له ته مه نی شەست و سی سالیډا کاتی نه خوږ کەوت، له پېش مه رگیدا به چه ند رۆژی له مالی عانیشه ی هاوسه ری مایه وه هه تا گیانی پاکی سپارد، نه و جا به شالی یه مه نی دایان پۆشی، نه وسا عه لی و فه زل و ئوسامه ی کوپی زهید شۆردیان، وه له سی لۆ جلی یه مه نی سپی خاوینی لۆکه دا کفن کرا، شه قرانی نۆکه ری، پارچه یی قه یفه ی له ناو گۆره که ی دا بو تهرمه که ی راخست، عه لی و فه زل و ئوسامه ی کوپی زهید دایان هیلا یه ناو گۆره که یه وه.

موسولمانان هه رکه س بو خوږی به ته نه نا نو یژی مردوویان له سه ر تهرمه رکه ی کرد، نه و جا له ناو نه و هوډمه ده که تیادا وه فاتی کرد ناشتیان، نیستا گومه زیکی سه وزی له سه ر کراوه، ناوداره به (القبة الخضراء) نه و مالی که پېغه مبه ری تیاله دایک بووه هه تا نیستاش هه رماوه، به لام هه ندی ده سکاری تازه کراوه، وه له لایه نی حوکومه ته وه کراوه به مه کته به کاتی وفاتی کرد، ده وری بیست مووی سپی له سه روو ریشیدا هه بوو، به لام پېشه سه ری و چالی چه ناگه ی که میک بۆز بوو بوون.

سه رنج بفه رموون: نه م گشته ده ولته ت و کۆمه ل و گه ل و نه ته وه موسولمانان و نه م حه مکه ولات و نیشتمان و جیگه پیرۆزانه، نه م گشت فیرگا و زانستگا و زانکوو نامه خانه و لایه ن و ریکخراوه نیسلامیانه، نه م حه مکه مزگه وته، پتر له یه ک ملیار موسولمان، زیاتر له په نجا ده ولته تی

ئىسلامى، كە ئەمانە ئىستا ھەموو ۋەك گۈلى بەھار پەخش و پىرىش لەسەر
 پرووى گۆى زەوى، ئەم ھەمكە پەحمەتە، ئەم ھەمووخىرو بىرى دىن و
 دىنايە، ھەمووى بەرى خەبات و تىكۆشانى بىست و سى سالى تاقەيەك
 كەسەوبەس، كەحەزەرتى موحەممەدى خۆشەويستە (درودى خودى لى بى)
 پىغەمبەرى خۆشەويست و نازدار ھەزى لە سىواك كردن و بۆنى خۆش و
 شەونۆيژ بوو، ھەستىكى ناسكى ھەبوو، ھەزى لە پاكى و تەمىزى بوو،
 ھەزى لەپىس و پۇخلى نەبوو، كەمە كەمە لەمالەوہ ئىشى دەكردو يارىدەى
 خىزانى دىدا، جلى كۆنەو نوئى لەبەر دەكرد، مېزىمى لەسەر دەكرد، جلى
 خۆى پىنە دەكرد، ھەروا پىلاوى پىنە دەكرد، گەلى جار جل و بەرگى خۆى
 دىدا بە موسولمانانى تر ، ھەتا بىكەن بەكفن و ژىر كفن لە پاش مردن.

مەگەر لە ھەج و ھەمەدا دەنا ھەت سەرى پرووت نەكردووە، مەگەر
 لەبەر ھۆيەك، ۋەك بەسەرى پرووت چوو پىتە بەرەكەم باران، ياسەرى
 تاشىبى ھەتا ئىستاش لەلای گەورە پىاوان و لە مۆزەخانەكانا ئاسەوارى
 پىغەمبەر ماوە، ۋەك مووى پىشى، يابەر مال و شتى واى، لە بيارەى شەرىف
 چەن موويەكى پىغەمبەرى لى بوو، زۆر بەرپىزو قەدرەو ھەلگىرابوو، لەناو
 شووشەيەكا بوو، لە ناو سىندووقىكا، سىندووقەكەش لەناو تاقىكا بوو، تاقەكە
 دەرگايەكى ئاسنى ھەبوو، بە قفللىكى ئاسنى گەورە داخرا بوو، لە بۆنەو
 مونسەبەتەكاندا، دىريان دەھىنا، ۋەك كاتى بى بارانى، پىيان دەگوت:
 مەحاسىنى شەرىف! لەكەركووك لەمالى شىخ ھەلى خادەم السجادة،
 سەجادەيەكم دى، دىيانگوت ھى پىغەمبەر بوو، ئەو بنەمالەيە زمىوانى ئەو
 سەجادەيە بوون، و بەھۆى ئەو دەو ھەورەترىن پىزو ھەدرى دىن و دىنايان
 ھەبوو، ھەمىشە ۋەك تەكىە و خانەقا دىوانيان گەرم بوو.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٦٧- نامه‌ی گوشت و گوشتاره‌کان

(کتاب المغازی)

(غزوة العُشیرة)

١٥٢٣- عن زَيْدِ بْنِ اِرْقَمَ (رضي الله عنه) قِيلَ لَهُ: (كَمْ غَزَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِنْ غَزْوَةٍ؟ قَالَ: تِسْعَ عَشْرَةَ قِيلَ: كَمْ غَزَوْتَ اَنْتَ مَعَهُ؟ قَالَ: سَبْعَ عَشْرَةَ ، قُلْتُ: فَأَيُّهُمْ كَانَتْ اَوَّلَ؟ قَالَ: الْعُسَيْرَةُ اَوْ الْعُسَيْرُ فَذَكَرْتُ لِقَتَادَةَ فَقَالَ: الْعُسَيْرُ. (الحديث: ٣٩٤٩، طرفاه في: ٤٤٠٤، ٤٤٧١) (٢٩٠).

نه‌بو نيسحاق فهرمووی: تووشی زهیدی کوری نه‌رقه‌م (رمزای خودای لب بئ) بووم، عه‌رزیم کرد: پیغهمبه‌ر (درویدی خودای لب بئ) چه‌ند غه‌زای کردوو؟ فهرمووی: نوژده غه‌زا، گوتم: له‌چه‌ند غه‌زایان توخوت له‌گه‌لیا بووی؟ فهرمووی: له‌حه‌فده غه‌زایاندا له‌گه‌لی دا بووم و به‌شداریم کردوون گوتم: کامه‌یان یه‌که‌م غه‌زای بوو؟ فهرمووی: غه‌زای عوشه‌یر، یافه‌رمووی: غه‌زای عوسه‌یر (تاج/ل ٨/ ١٩٥/ ز ٨٣/ ف ٢ - باسی غه‌زاکان).

داستان‌ی غه‌زای به‌در (قصه غزوة بدر)

١٥٢٤- عن عبد الله بن مسعود يَقُولُ شَهِدْتُ مِنَ الْمُقَدَّادِ بْنِ الْاَسْوَدِ (رضي الله عنه) مَشْهَدًا لَانْ اَكُوْنَ صَاحِبَهُ اَحَبُّ اِلَيَّ مِمَّا غَدِلَ بِهِ اَيُّ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَهُوَ يَدْعُو عَلَيَّ الْمُشْرِكِينَ فَقَالَ: (لَا تَقُولُ كَمَا قَالَ قَوْمُ مُوسَى: اذْهَبْ اَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَا وَلَكِنَّا نَقَاتِلُ عَنْ يَمِينِكَ وَعَنْ شِمَالِكَ وَبَيْنَ يَدَيْكَ وَخَلْفَكَ

(٢٩٠) اخبره مسلم في الحج، باب: بيان عدد عمر النبي (صلى الله عليه وسلم) وزمائه، وفي

الجهاد و السير باب عدد غزوات النبي (صلى الله عليه وسلم)، رقم: ١٢٥٤ .

فَرَأَيْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) اِشْرَقَ وَجْهُهُ وَسَرَّهُ يَغْنِي قَوْلُهُ. (الحديث: ٣٩٥٢، طرفه في: ٤٦٠٩) (٢٩١).

عەبدوللای کوری مەسعوود (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: هەلۆیستیکی مەردانەم لە میقدادی کوری ئەسود دیوە، حەز دەکەم کە من خاوەنی ئەو هەلۆیستە پیاوانە بوومایە، بەهەرچی شتا کە بەبەها گران بێ و بەکیش سووک بێ: جارا پیغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) خەریک بوو نزای شەری لەفرەخواکان دەکرد، میقداد لەم کاتەدا هات، عەرزی کرد: قوربان! ئەو پیغەمبەری خودا! ئێمە وەک گەلی مووسا ناکەین، کە وەک قورئان دەگێڕێتەوه، بە مووسایان گوت: ﴿فَاذْهَبْ أَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَا إِنَّا هُنَا قَاعِدُونَ﴾ - مائیدە - ٢٤/٥. واتە: (ئەو مووسا! ئێمە بەهیچ جوۆی ناچین بۆ غەزا، بۆ سەر ئەم هۆزە ملهوپە زەبەللاخانە، کەوان لەخاکی پیروۆزی بەیتولەقدیس دا، هەتا ئەوان لەوێ بن ئێمە سەری پیا ناکەین، ئەو بەو خۆت و خواکەت دوو بەدوو ناچن بۆ ئەم شەپەدی کەخۆت دەلێی، ئێمەیش ئالێردەدا بۆ خۆمان دادەنیشین، دەو فەرموون برۆن ئێمەیش وا لێردەدا چاوە نۆرتان دەکەین!) عەرزی کرد: قوربان! حاشا ئێمە هەلەو وا گەورە ناکەین بەلام ئێمە لە هەر چوار لاتەوه بۆت دەبین بە شوورای پۆلایین، لە راستتەوه، لە چەپتەوه، لەبەردەمتەوه، لە پشتتەوه، جەنگ دەکەین و بەری هیڤشی دوژمن دەگرین. کە ئەو وای فەرموو، تەماشام کرد پرووی پیغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) بە هۆی ئەم قسانە میقدادەوه، وەک گول گەشایەوه، وە ئەوێ زۆر پێ خۆش بوو!). (تاج/ ٨ ل/ ١٩٦ ز/ ٨٤ - ٢).

١٥٢٥ - عَنْ الْبَرَاءِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) يَقُولُ: حَدَّثَنِي اصْحَابُ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِمَّنْ شَهِدَ بَدْرًا: (أَلَهُمْ كَانُوا عِدَّةَ اصْحَابِ طَالُوتَ الَّذِينَ جَاؤُوا

مَعَهُ النَّهْرَ بِضْعَةَ عَشَرَ وَثَلَاثَ مِائَةٍ قَالَ الْبَرَاءُ: لَا وَاللَّهِ مَا جَاوَزَ مَعَهُ النَّهْرَ إِلَّا مُؤْمِنٌ. (الحديث: ٣٩٥٧، طرفاه في: ٣٩٥٨، ٣٩٥٩) (٢٩٢).

بهراء (رمزی خودی لئ بئ) فہرمووی: ہاورپیانی موحممہد (دروودی خودی لئ بئ) قسہیان بؤ کردووم و جاران لہناوخو مانا دہماودہم دہمانگیرایہوہ بؤ یہکتری، بہتایبہتی ئہوانہیان کہ نامادہی جہنگی بہدر بوون، دہیانفہرموو: کہ ژمارہی ئہو ہاورپیانہی موحممہد (دروودی خودی لئ بئ) کہ لہ غہزای بہدردا لہ گہئی دا بوون، سی سہد و دہوچہن کہسی بوون، دہق بہ قہد ژمارہی ہاورپیانی تالووت کہ کاتی خوئی لہگہئیا لہ رووبارکہ پہرینہوہ، ئہوہیشی کہ موسولمان نہبی لہگہئیا لہ رووبارکہ نہپہری یہوہ) (تاج/ ٨/ ل ١٨١/ ز ٩/ سوورہتی ئہنفال ف/ ٢) ئہم فہرموودہیہ دانانری بہمورسہلی صہحابی، چونکہ گہرجی بہراو بہدری نییہ و نامادہی غہزای بہدر نہبووہ، بہلام بہراشکاوی خوئی دہفہرموی: کہ ہاورپیانی موحممہد ئہمہیان بؤم گیراوتہوہ.

پوونکردنہوہ:

ئہم فہرموودہیہ پہیودندی بہم داستانی تالووت و جالووتہوہ ہہیہ کہ لہسوورہتی بہقہردا باسکراوہ، برپوانہ تہفسیری سوورہتی بہقہرہ ئایہتی: ١٤٦ ہہتا ٢٤٩ برپوانہ: تہفسیری نامی زیپرین بہرگی یہکہم لہلاپہرہ: ٥٢٨ و ہہتا لاپہرہ: ٥٢٩).

١٥٢٦ - عَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): مَنْ يَنْظُرْ مَا صَنَعَ أَبُو جَهْلٍ فَأَنْطَلَقَ ابْنُ مَسْعُودٍ فَوَجَدَهُ قَدْ ضَرَبَهُ ابْنَا عَفْرَاءَ حَتَّى بَرَدَ قَالَ أَلَيْتَ أَبُو جَهْلٍ قَالَ فَآخَذَ بِلِحْيَتِهِ قَالَ وَهَلْ فَوْقَ رَجُلٍ قَتَلْتُمُوهُ أَوْ رَجُلٍ قَتَلَهُ قَوْمُهُ (الحديث: ٣٩٦٢، طرفاه في: ٣٩٦٣، ٤٠٢٠) (٢٩٣)

(٢٩٢) و الحديث من افرادہ (العيني/١٧ص٨٣) - المترجم .

(٢٩٣) قال العيني و اخرجہ مسلم في المغازي (العيني /١٧ص٨٥ راجع صحيح مسلم بشرح

ئەنەس (رمزای خودای لى بى) دمهفرموى: پىغهمبەر (دروودى خودای لى بى) فەرمووى: (كى دەچى بزائى كه ئەبو جەهل ماوه ياكوزراوه؟) جا ئىبنو مەسعوود دەچى، تەماشادەكا وا دووگورەكەى عەفراء، كەناويان مەعازو موعەوويز بوو، بەشیر لىيان داوو له پەل و پۆيان خستووو خەريكه سارد دەبىتەووو دەمرى، جا ئىبنو مەسعوود (رمزای خودای لى بى) ريشى دەگرى و پى دەلى: تۆ ئەبو جەهليت؟ دەلى: بەلى ئەوم جا چى تيايه، پياوى ئىوه بيكوژن، نەبو ئەو شوورەيىيەو نەبو ئىوه شانازىيە، يا دەلى: چى تيايە، پياو هۆزى خۆى بيكوژى، بەلام خۆزىا پياويكى پياوانە بيكوشتمايەو، بەدەستى وەرزيرو سەپان نەكوژرامايە، بە ئىبنومەسعوود دەلى لەوكاتەدا كەپى دەنىتە سەر بۆتەهەى لاملى هەتا سەرى لە لاشەى بكاتەوه لەو كاتەدا پى دەلى: ئەى شوانە بچكۆلەى ران! ئەى بەرخەلەوان! چوویتە سەر جىگەيهكى بەرزى سەخت! دواتر ئىبنو مەسعوود هەندى قەسەى ترى لەگەل دەكاو ئەوجا بە تەواوى دەيكوژى و بەدۆزەخى شاد دەكاو، سەرەكەى لى دەكاتەووو دەيهيئى بۆ خزمەتى پىغهمبەر (دروودى خودای لى بى) (تاج/ ٢٠٨/ ٨ ز/ ٨٦ ف/ ١- گوشتنى ئەبو جەهل له غەزای بەدردا) .

فەرمایشى دروست ئەوێه، كه ئەم فەرموودەيه لەمور سەلى صەحابى نييه، چونكه گەرچى له كاتى غەزای بەدردا ئەنەس مەناكار بوو، بەلام مامۆستای عەينى دمهفرموى: بەرشتيهكى دروست، له ئەبو داو و دەو دەگيرنەوه: كه ئەنەس فەرموويەتى: (له رۆزى غەزای بەدردا ناوم دەگيرى بەسەر هاوړيكانمەوه) .

١٥٢٧- عَنْ أَبِي طَلْحَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَمَرَ يَوْمَ بَدْرٍ بَارِبَعَةَ وَعِشْرِينَ رَجُلًا مِنْ صَنَادِيدِ قُرَيْشٍ فَقَذَفُوا فِي طَرَفٍ مِنْ أَطْوَاءِ بَدْرٍ خَبِيثٍ مُخْبِتٍ وَكَانَ إِذَا ظَهَرَ عَلَى قَوْمٍ أَقَامَ بِالْعَرَصَةِ ثَلَاثَ لَيَالٍ فَلَمَّا كَانَ يَبْدُرُ الْيَوْمُ الثَّالِثُ أَمَرَ بِرَاحِلَتِهِ فَشَدَّ عَلَيْهَا رَحْلَهَا ثُمَّ مَشَى وَاتَّبَعَهُ أَصْحَابُهُ

وَقَالُوا: مَا نُنْزِلُ إِلَّا لِبَعْضِ حَاجَتِهِ حَتَّى قَامَ عَلَى شَفَةِ الرِّكْبِيِّ فَجَعَلَ يُنَادِيهِمْ
بِأَسْمَائِهِمْ وَأَسْمَاءَ آبَائِهِمْ يَا فُلَانُ بْنُ فُلَانٍ وَيَا فُلَانُ بْنُ فُلَانٍ أَيْسَرُكُمْ أَكُمُ اطْعَمُ
اللَّهُ وَرَسُولُهُ فَأَنَا قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدْنَا رَبُّنَا حَقًّا فَهَلْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا
قَالَ: فَقَالَ عُمَرُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا تَكَلَّمُ مِنْ اجْسَادٍ لَا أَرْوَاحَ لَهَا؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ
(صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ مَا أَنتُمْ بِأَسْمَعٍ لِمَا أَقُولُ مِنْهُمْ
(الحديث: ۳۹۷۶) (۲۹۴).

نهبو طه لحه (رمزی خودای لی بن) فهرمووی: پیغهمبر (درویدی خودای لی بن) له
پوژی به دردا، فهرمانی فهرموو لاشه ی بیست و چوار که سیان له گه وره بیاوانی
قوردهش، که له غه زای به دردا کوژرا بوون، برک دایه ناو بیرئ له بیره گانی
به دروه که به بهرد هه لچنرابوون، به راستی تابلیتی بیریکی پیس و چه پهل
بوو، پیغهمبر (درویدی خودای لی بن) دهستووری وابوو که خودا سه ری ده خست
به سهر هوژیکا سی شو لهو مهیدانه دا، له دهشتایکی به رمالان دا دهمایه وه، له
غه زای به دریش دا له پوژی سییه می زالبوونی دا، فهرمانی فهرموو
وشره که یان بو کوپان کرد، نهوسا سواربوو و پوئیست و، یارانی شوینی که و تن
و گوتیان: ببی و نه بی بو کاریکی تایبه تی خوئی ده چی، خه شه ویست (درویدی
خودای لی بن) سواربوو، پوئیست هه تا چوو ه سهر لیواری بیره که و، له وی پراوه ستاو
دهستی کرد به بانگ کردنی کافره کوژراوه گانی ناو بیره که و یه که یه که ناوی
خوین و به نای باوکیانه وه بانگی ده کردن و دهیغه رموو: (نه ی فیساری کوری
فیسار! نه ی نه وه نه ی نه وه! نایا په شیمانیتان حاسل کردو، نیستا خوژگه
ده خوازن که نه م پهنده تان به خو تان نه دایه، وه له دنیا دا موسولمانان
ببونایه و، له فهرمانی خودا و پیغهمبری خودا دهرنه چوونایه و، نه م پوژی
ره شه تان به سهر خو تان نه هینایه، ده ی بزائن نه وای نیمه له سایه ی خواوه به

ئاواتی خۆمان گەشتین و ئەو مژدەو بەئێنەى كە خودای خۆمان وا دەى پى دابووین دەستمان كەوت و بە چاوى خۆمان دیمان، ديارە ئیوەش بەتۆلەى سەختى كاری بەدى خۆتان گەشتوون و ئەو ھەرەشەو ئیش و نازارەى كە خودا وادەى ئەوەى پىتتان دابوو، بەچاوى خۆتان دیتان، عومەر (رمزى خودای لى بى) فەرمووى: قوربان! قسەى چى لەگەڵ جستەى بى گياندا دەكەى؟ فەرمووى: (بەو خودایەى كەرۆحى من والە دەستیدا، ئەوانیش ەك ئیوە ئاوا گویان لەم قسانەى منە، بەلام ئەوەندە ھەيە كە ناتوانن ەلام بەمنەو) (تاج/ ٨ ل/ ٢٠٠ ز/ ٨٤ ف/ ٦- باسى غەزای بەدر) .

١٥٢٨- عَنْ رِفَاعَةَ بْنِ رَافِعٍ الزُّرْقِيِّ عَنْ أَبِيهِ وَكَانَ أَبُوهُ مِنْ أَهْلِ بَدْرٍ قَالَ جَاءَ جَبْرِيلُ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ مَا تَعْدُونَ أَهْلَ بَدْرٍ فَيُكْفَمُ قَالَ مِنْ أَفْضَلِ الْمُسْلِمِينَ أَوْ كَلِمَةً نَحْوَهَا قَالَ وَكَذَلِكَ مَنْ شَهِدَ بَدْرًا مِنَ الْمَلَائِكَةِ (الحديث: ٣٩٩٢، طرفه في: ٣٩٩٤) (٢٩٥) .

رِفاعەى كورى رافیعى زورەقى (رمزى خودای لى بى) فەرمووى: جوبرائیل (سەلامى خۆى لى بى) ھاتەلای پىغەمبەر (درودى خودای لى بى) پى فەرموو: ئیوە لەناو خۆتان ئەوانەى كە لە غەزای بەدردا بەشداری یان كردوو چى پایەيەكیان بۆ دادەنئى؟ فەرمووى (درودى خودای لى بى) (لە ریزى ھەرمباشى موسولمانانیاں حسیب دەكەین) یا خۆشەویست (درودى خودای لى بى) ووشەيەكى ئاواى فەرموو: جوبرائیلش دەفەرموى: (ھەروەھا ئیەمەش لەناو خۆماندا ئەو فریشتانەى كە بەشداری یان كردبى لەم جەنگەدا، لە ریزى فریشتەھارە باشەكانیاں دادەنئین!). (تاج/ ٨ ل/ ٢٠٢ ز/ ٨٥- گەورەى پایەى یارانى بەشدار بوانى غەزای بەدرو ژمارەیان . ف- ١)

(٢٩٥) لم يوافقہ مسلم على تخريج حديث رفاعۃ بن رافع في فضل اهل بدر (فتح -

تتبیینی:

به سهرنجه وه نه وهی که له تاجول نوصول دا، له بهرگی هه شته دا، له لاپه ره/ ٢٠٢، له م جیگه یه دا نووسراوه هه تا لاپه ره / ٢٠٧ بهرموو بخوینه ره وه. به لام نیستا سه ره پای نه و گله یی یانه ی که له وی له باره ی هه له ی چاپیه وه کراوه، کو مه لی هه له ی که وره تر له چاپه مه نی کوردیدا پهیدا بووه، جاران برای چاپکار عهره بی به غدادی بوو، چی نووسرابوو، نه وه ی چاپ ده کرد به بی زیادو که م، به لام نیستا چاپکار کورده، هه ره له خو یه وه به بی نه هلیه ت، ده قه کان ده گو ری، ده سکاری شت ده کن، له وان وایه که دانه ر، یانووسه ری خاوه نی کتیه که هه له ی کردوو، کوردی نه زانیوه نه وان بو ی راست ده که نه وه.

جا له بهر نه وه که نه م به ری زانه خو یان له ده قه که تی نا گن، چونکه له اختصاصی نه وان نییه، هه ره له خو یانه وه سلب ده کن به ایجاب و ره ش ده کن به سپی. له هه مووی سه یرتر ده سکاری نه ظمی شعریش ده کن، که شتی وا کاری گه ری له کی ش و سه روای چامه و شیعه ده ک ش ده کا، به لام نه وان هه له که به راست داد نه ی و راسته که به هه له ﴿إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾ به هه ره حال مه رج نییه که له مه دا هه موو که س وابی.

١٥٢٩ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ يَوْمَ بَدْرٍ هَذَا جِبْرِيلُ اخِذْ بِرَأْسِ فَرَسِهِ عَلَيْهِ إِذَاةُ الْحَرْبِ (الحديث ٣٩٩٥ - طرفه فی: ٤٠٤١) (٢٩٦).

ئیبینوعه باس (رمزای خودایان له بی) فهرمووی: پوژی بهدر پیغه مبه ره (درویدی خودی له بی) فهرمووی: (ئه وه جو برائیل، جله وی ئه سپه که ی خو ی گرتوو وه، بهرگ وتفاقی جهنگی پو شیوه). (تاج/ ٨ ل/ ٢١٣ ز/ ٨٧ ف/ ٤- باسی غه زای نوحود).

١٥٣٠ - عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى قَالَ: قَالَ الزُّبَيْرُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ): (لَقِيتُ يَوْمَ بَدْرٍ عُبَيْدَةَ بْنَ سَعِيدِ بْنِ الْعَاصِ وَهُوَ مُدَجَّجٌ لَا يُرَى مِنْهُ إِلَّا عَيْنَاهُ وَهُوَ يُكْنَى أَبُو ذَاتِ الْكُرْشِ، فَقَالَ: أَنَا أَبُو ذَاتِ الْكُرْشِ فَحَمَلْتُ عَلَيْهِ بِالْعَنْزَةِ فَطَعَنْتُهُ فِي عَيْنِهِ فَمَاتَ قَالَ هِشَامٌ: فَأَخْبَرْتُ: أَنَّ الزُّبَيْرَ قَالَ: لَقَدْ وَضَعْتُ رِجْلِي عَلَيْهِ ثُمَّ تَمَطَّاتُ فَكَانَ الْجَهْدُ أَنْ تَزْعَتَهَا وَقَدْ انْتَشَى طَرَفَاهَا قَالَ عُرْوَةُ: فَسَأَلَهُ أَيَّاهَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَأَغَطَاهُ فَلَمَّا قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَخَذَهَا ثُمَّ طَلَبَهَا أَبُو بَكْرٍ فَأَغَطَاهُ فَلَمَّا قُبِضَ أَبُو بَكْرٍ سَأَلَهَا أَيَّاهُ عُمَرُ فَأَغَطَاهُ أَيَّاهَا فَلَمَّا قُبِضَ عُمَرُ أَخَذَهَا ثُمَّ طَلَبَهَا عُثْمَانُ مِنْهُ فَأَغَطَاهُ أَيَّاهَا فَلَمَّا قُتِلَ عُثْمَانُ وَقَعَتْ عِنْدَ آلِ عَلِيٍّ فَطَلَبَهَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الزُّبَيْرِ فَكَأَنَّكَ عِنْدَهُ حَتَّى قُتِلَ). (الحديث: ٣٩٩٨) (٢٩٧).

هیشامی کوپی عوروه، له باوکیه وه، که عوروهی کوپی زوبهیره، (رحمتی خودی لب بن)، فهرمووی: زوبهیر (رمزی خودی لب بن) فهرمووی: پوژی جهنگی بهدر، تووشی عوبهیدهی کوپی سهعیدی کوپی عاص بووم، بهرگی جهنگی پووشی بوو، زریه و کلاوزریه له بهردا بوو، بهس همدوو چاوی بهدمروه بوو، له بهرجهک نهندامی تری بهدمروه نهبوو، وهپیان دهگوت: تهنکه قهوی، خووی بو شانازی دهیگوت: من نهو پالهلوانه که ناوم دمرکردوو به تهنکه قهوی (کی خووی به نازا دمرانی بابیتته مهیدان بووم) زوبهیر فهرمووی: جامنیش بهنیزه وه شالوم بردهسهری و نیزه کهم کردبه چاویا و پیی مرد.

هیشام فهرمووی: ههوا لم پی دراوه: که زوبهیر فهرموویه تی: (جا پییم نایه سهر تهرمه کهی و به حوجهت خووم راپسکاندو ههوا لم دا که نیزه که دمر بکیشم تاماندوو بووم نهوسا به جهخت دمرم هیئا له کالانهی چاوی، وه رمه که دوو نووکی هه بوو همدوو نوو که کهی چه مابوونه وه، گیرابوون

(٢٩٧) لم یوافقه مسلم على تخريج حديث الزبير في قتله عبدة بن سعيد بن العاص

(خاتمة كتاب المغازي ففتح ج / ٨ ص ١٥٤) - المترجم .

لهنه لقهي زری و شتی وا، عوروه فهرمووی؛ جا پیغه مبهه (دروودی خودای لی بی) داوای نهو نیزهیهی له زوبهیر کردو لی خواست، نهویش پیی دا، کاتی پیغه مبهه (دروودی خودای لی بی) مرد، زوبهیر نیزهکهی بردهوه، له پاشا نه بوبه کیش لی خواست له لای نهویش بوو تامرد، دیسان زوبهیر نیزهکهی بردهوه، عومهریش ههروا، له پاشا عوسمان داوای نیزهکهی له زوبهیر دهکا و دیداتی، ههتا کاتی عوسمان شهید دهکری، نیت نیزهکهی دهکویته لای عهلی و که سوکارهکهی، ههتا عهبدولای کوری زوبهیر داوای کردهوه و وری گرتوه، وهله لای خوئی مایهوه ههتا شهید بوو.

۱۵۳۱- عَنْ الرَّبِيعِ بِنْتِ مُعَوِّذٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: دَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) غَدَاةَ بُنَيَّ عَلَيَّ فَجَلَسَ عَلَيَّ فِرَاشِي كَمَا جَلَسَ مِنِّي وَجُورِيَّاتٍ يَضْرِبْنَ بِالْذِّفِّ يَنْدُبْنَ مَنْ قِيلَ مِنْ أَبَائِهِنَّ يَوْمَ بَذَرٍ حَتَّى قَالَتْ جَارِيَةٌ وَفِينَا نَبِيٌّ يَعْلَمُ مَا فِي غَدٍ فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): لَا تَقُولِي هَكَذَا وَقُولِي مَا كُنْتَ تَقُولِينَ (الحدیث: ۴۰۰۱، طرفه فی: ۵۱۴۷) (۲۹۸).

روبهي کچی موعه وویز (رمزی خودای لی بی) فهرمووی؛ که چووم به بووکی، بهیانی شهوی بووکی نیم، پیغه مبهه (دروودی خودای لی بی) بهم بونهیهوه، بو پیرۆزی، ته شریفی هات بۆلام، لهم جیگهی تۆدا، نهی خالیدی کوری زهکوان، وهک ئیستای تۆ له سهه نوینهکهی من دانیشت، چه ند که نیزه کی کمان هه بوون، دمستیان کردبه سۆزو دهف لیدان و نهوانهی له باوانم و له باوانیان، له پیرۆزی به دردا شهید بوو بوون نهوانهیان دهلاوانهوه و گۆرانیان پیا دا ههلا ددان، ههتا یه کیکیان گوتی: پیغه مبهریکی و امان تیا هه لکه وتوو ده زانی که سبهی چی دهقه ومی! پیغه مبهه (دروودی خودای لی بی) فهرمووی؛ کچی! وامه لی، له

پیش داجیت دموت هەر لهو بابته بلی)، (تاج/٣ ل/٨٦ ز/٣٧ ف/١ - سوننه ته
ژنهینان به ئاشکرابی، وهشایی بۆبکری).

پوونکردنهوه:

١- روبه یعی کچی موعه وویز، یه کیکه له هاوړپکانی پیغه مبهه ره کیکه
لهو ژنانه که له ژیر شه جهرمتی ریضوان (دره ختی خوشنوودی) دا به یعهت
و پهیمانی له گهل پیغه مبهه را به ست، جاری له مائی خویا به فه رمانی
پیغه مبهه ره خوی، ناوی دهنوویزی کرد به دهستی پیغه مبهه را، له بهر نه وه
ئیبنو عه باس چوو بۆ خزمهتی و له باره ی چۆنیتی دهنوویژ گرتنی
پیغه مبهه ره وه پرسایاری ئی کرد.

رپیژیکی زۆری تایبهتی له لای پیغه مبهه ره هه بوو، خۆشی ژنیکی ساژن
بوو، له گهل پیغه مبهه را ده چوو بۆ غهزا، له گهل چهند ژنی تر دا، ناویان دها
به جهنگاو مرهکان و خزمهتیان دهکردن و زاماریان دمرمان دهکردو
کوژراو وزاماریان دمبهردمهوه بۆ مه دینه، له بوخاری نازداردا سی فهرمووده ی
ههیه، نه م زاتانه له پهیرهوان (تابیعین) فهقیی بوون، واته گیرانه وه ی
فهرمووده یان له وه وه نه نجام داوه: سلیمانی کورپی په سار وعبادی کورپی
ولهید و موحه ممه دی کورپی عه ماری کورپی یاسیرو کهسانی تریش. (بروانه:
ژماره ١٨٦ - بهرگی ١/ ل/٣١٣).

٢- هوی نه وه ی که پیغه مبهه ره (دروودی خودی ئی بی) رپیگهی نه دا که بلین:
(پیغه مبهه ره غهیب دمزانئ وشت له پیش روودانی دا چۆن با دهیزانی) هوی
نه مه نه وه بووه: که نه با به اطراء (بروانه: ژماره: ١٣٧٣ ت = ٣٤٤٥ فتح. له م
بهرگه دا) وه نه بی به پی ئی هه لبرینی نارهوا، دها یه کی له موعجیزهکانی
پیغه مبهه ره نه وه بووه، که هه وائی له غهیب داوه چۆنیشی فهرمووه وا

دەرچۈۋە: (بېروانە: تاج ۴/ ل ۳۶۲- ۳۷۲ + ژمارە: ۱۵۵۱ تەجۋىد، كە لەدواۋە لەم بەرگەدا دىت).

۳- چەند فەرمودەيى لەم بابەتە، سەبارت بەگۆرانى و ئامىرى پەۋاى ئاۋاز و لەھوى برى لەھەر بابەتتى بى، ۋەك: جەژن گۆرانى، ھەلپەركى، يارى بەجەك، پىشپىركى، مۇسقىقا، شىمال و بىلۋىر، شايى، لەسووننەتى راست و دروست داھەيە. (بېروانە: ژمارە: ۱۳۵۶) ۋەلەبەر ئەۋەدى كە ئەم بابەتە زۆر گرنگە، ۋە زۆر بەزەقى لەسەر ئاستى جىھانى و لەسەر ئاستى جىھانى ئىسلامى، سەرى ھەل داۋە، ۋە بوۋە بە جۆرەكىشەيى، بەتايىبەتى بۆ كۆمەلەى لاۋان، لەھەردوۋ پەگەزى نېرو مى.

ۋەخۇدزىنەۋە لەدۇزىنەۋەى چارەسەرى ئايىنىو كۆمەلايەتى بۆ ئەم جۆرە كىشانە خۇدزىنەۋەىە لەئەركى ئايىنى سەرشانى زانايانى موسولمانان ، ۋە لەبەر ئەۋەدى ئەم بابەتەنە لەكۆن دا، زانايانى مەزھەبەكان، بەدوۋورودىرى لىيان كۆلىۋەتەۋە، ۋە ھەتۋاى جۇراۋ جۇريان لە بارمىانەۋە دەر كردوۋە، ۋەبە پىي سەردەم و چاخ و كاتى ئەۋان ئەۋ ھەتۋاينە بەرەۋدا و كارىگەربوون، راي ئىمامى نەۋەۋى سەبارت بەچەند جۇرىكى گۆرانى و ئامىرى رابواردن و گوڭگرتن لەمانە، لەبەرگى چۈرەمى مغنى المحتاج دا، لەسەر باسى (كتاب الشهادات) یدا، لە لاپەرە (۴۲۸) دا تۆمار كراۋە. ۋە پىشەۋا غەزالى (رحمىتى خودى تى بى) لە (احياء علوم الدين) دا، لە بەرگى دوۋەمداد، لە لاپەرە: ۲۲۶، لەسەر باسى (كتاب اداب السماع والوجد) دا، باسىكى زۆر جوان و لەبارى لەم بابەتەنە نوۋوسىۋە، ھەتا لاپەرە: ۲۶۹ لەبەر رۈۋناكى ئەمانە ھەموو ئەم لىكۆلىنەۋەىە دەنوۋسەم: لەراستىدا گەرچى زۆرىنەى بابەتەكان راجىيى جۇراۋ جۇرى بەھىزيان واتىادا، كە لە بازنەى تەحرىم و اباحەۋ كراھەۋ ھەلالدا دەخولنەۋە، بەلام لەبارتريانىان بۆ ئەمپۇى ئىمە، ھەتۋاى ئىمامى غەزالىيە، جاۋا بەندەمىش بۆ سوۋدى گشتى، بەپىي تۈۋاناي سنووردارى خۆم، چەند سەرنجى لەم بارمىەۋە دەردەبېرم:

۱/ پيشهكى تكام واپه لهخه مخوراني پسپوراني نهم بابته بهوردى
 فتهوا و بوجوونهكانى نيمامى غهزالى لهه شوينهدها، له (احياء العلوم) دا
 رهچاو بكنه و بههره سوودى بهكردهوه لى و مربرگرن بؤ بهرژه وهندى گشتى .
 ب/ پاش نهمه، بهبى گومان زور لهگوراني و هوكارهكانى بهزم و پرزم،
 بهتايبهتى نهوانهى كه نه مړو باون، بهبى گومان حهرامن و بهرمهنگووقى
 نهم نايهته پيروزهيه دهكهون: ﴿ومن الناس من يشترى هو الحديث ليضل عن
 سبيل الله بغير علم ويتخذها هزوا﴾ - لوقمان/ ۳۱ - ۶.

ج/ بهلام دهبى نهوهمشان له بهر چاوبى، كه دنيا گوډاوه، نهو خه لكه
 بمانهوى و نه مانهوى، پريشكى مهدهنييهت و عهلا نيهت و ماددييهت
 دهيانگرپتهوه، ومزورينه خه لك، بهتايبهتى كومه لى لاوان، چ نير، چ مى،
 تيكه لى كومه لگاي خويان دهبن، خو و عادات و پرفتارو نه ريتى نهوان
 دهگرن، وه نهوهى كه له بهر چاوه نهم كومه لگا به ناو شارستانى يانه
 به گندهل و بهر بهرهلایى و بى دينى گوشكراون، وه به ناشكرا هولى (حيونه
 الانسان) يان تياده درى، بهتايبهتى له پرووى تيركردنى نارمزوى نيرو
 مئى ييهوه! ومزورينه كاتيش مهردوم بهه موچين و تويزو
 گووروپه كانينهوه له فهراغا دمزين و كاتيكي زوريان ههيه كه بى نيش
 وكارن و موسته هدهفن بؤ نهوه: كه ببن به بهندو داوى لايه نه نهيارهكانى
 نايينهوه، وه له مړوژگار دى نيمه دا كومه لگا نااييى پهكان، نهو بوشاييه،
 بهگورانيو موسيقاو بهزم و پرزم و سهماو هه لپهركى ومه و بادهو يارو وازى
 و ومرزش و شتى ترى وا پر دهكه نهوه، وه نهوهك دهر بهستى نهوه نين،
 بهلكوو زور مه بهستiane، له زورينه كات، نهم جوړه (هو) و له عبه،
 سهر بكيشى بؤ پرفتارى گندهل و گندهل كومه ل، ومنهو حمايه و پاراستن و
 بهرگرى ييهى نه مړو به ناوى سهر بهستى و نازادى و شارستانيه تهوه، له تاوانى
 رهوشتى و، له بهر بهرهلایى نيرومپيى دهكرى، مه گهر له كورسى و رژيمى
 ديكتاتور هكان بكر!!

د/ جا کاتئ تهماشای هؤو بایستی قهدهغهکردن و نادرست بوونی گۆرانی و بیستن و مۆسیقاو ئامیرەکانی ئەم جۆره بابەتانه دکهین، دهبینین دهگهپینهوه، بۆ چهندشتی، که گرنگترینیان ئەم دووشتیه: یهکهه: دل تووشی بی ناگایی و ئازەلی و لهخوا دووری دهکهه. دووهم: نهوانه ی که گۆرانی و شتی وا دهلین و ئامیرەکانی مۆسیقاو رابواردن بهکاردهینن، مرقفی پایه نزم، لهناو کۆمهله دا بهچاوی سووک تهماشا دهکریه، ومزۆرینه ی ئامیرەکانیش تایبهتن به بهدکارو شهلاتی ولۆتی و چهقهنه بازو سهرسهریه کانهوه.

ه/ بهلام پاش ئەم پێشهکیه، دهلیم:

۱- مهرج نییه که ههموو جۆری له گۆرانی و ئاواز سهربکیشی بۆ دلرمقی بی ناگایی لهخوا، بگره ههیانه دل نهرم دهکا، مرقف له خواوه نزیك دهکاتهوه، وهك غهزالی دهقهرموی.

۲- ئیستا مۆزیک و مۆسیقارومۆسیقاژمن و گۆرانیبیژو ئاواز سازو ئەمانه، وهك گۆن نهماون، لهناو کۆمهلهگه دا پێزی تایبهتیا ن ههیه، وه دهرچووی پهیمانگهی هونهره جوانهکان و زانستگا بهرزهکان، وهخهك بهچاوی پێزهوه تهماشایان دهکهه، بگره زۆر له نههلی دین، لهلای کاربهدستان و پاشاو سهروکهکانمان خۆشهویست ترن ههمیشه پێشوازیان لئدهکهه و خهلات و دیاری و دهسهنه ی شایانیا ن پێ دهبهخشن! وهك وتراوه: قهله و قهله و کۆتر و کۆتر وهکی تریش ههیانه نوێژ دهکهه، پۆزوو دهگرن، چهچ دهکهه، خێردهکهه، ئەندامیکی کارای به پێزی کۆمهلگای خۆیان.

۳- جا پاش ئەم پێگه خۆشکردنه، به استناد لهسهر راپوههتوای ئیمامی غهزالی، بهدلتیاییه دهلیم:

(کورت و پوخت، به کوردی پهتی: ئهرکی ئایینی سهرشانی ههموو خهمخۆران و پسرپۆرانی راگهیا نددنی ئایینییه، لههویکی بهرئ پێشکەش بکری، بهکۆمهلگای موسولمانان، بهتایبهتی بهجهماوهری لاوان، بهکۆرو

کچیانہو، ھەتالایەنە نەپارەکان لەمە زیاتر نەیانقۆژنەو، زیاتریش لەخشتە یان نەبەن! ئیتەر ئەو (لەو بەرینە) خۆی گۆرانى بى، خواھ سروودبى، وەج وەرزش و یاری و نمایشو شانۆگەری و شتى تری وابى قەیدى نییە و دروستەو، بەپێی نیازو نیەتى خواونى بۆی دەبى بەھۆی پاداشى باشى لای خۆی گەرودو میھرەبان و داناو زانا و ڕەحیم و مەرھمان تەنانەت ئەگەر ئامیرى دەنگى و دەنگى ژن و مێ یینە یشى تیا دابى، بەمەرچى لەسنورى شەرم و شکۆ دابى، نادروست نییەو ھەر ھىچ نەبى بەر ئەو ئەصلە ئو صوولئىیە دەکەوئ کە دەفەر موئ: (ناچارى حەرەم حەلال دەکا).

یادەفەر موئ (خۆتان باشتەر لەکاروبارى دنیا تان دەزانن) چونکە بەراستى کارى نەکردە نییە، کە تۆ ھەر لەبەیانى یەو ھەتا نیو ھەو، لە کەنالەکانى ڕاگەیانندنەو، ھەرباسى دۆزەخ و قەبر و بڤەو دوو کەل و ناگرو خەم و خەفەت و باوکە ڕۆیان بۆ بکەى! بڕوانە: ریاض ٢/ ل ٢١٩ ز ٩١- ژمارە: ٦٩٩/١.

ئیمامى غەزالى (رەحمەتى خودای لى بى) لەمە عەرمزى باسى ڕەوا بوونى گوێگرتن لەگۆرانى و موسیقا، لەسنوورى شەرعاً، دەفەر موئ: (... و قد فعل ذلك كثير من السلف الصالح، صحابي و تابعي باحسان... وقال: ولم يزل الحجازيون عندنا بمكة يسمعون السماع في افضل ايام السنة وهي الايام المعدودات التي امر الله عباده فيها بذكره كايام التشريق، ولم يزل اهل المدينة مواظبين كاهل مكة على السماع الى زماننا هذا، فادركنا ابا مروان القاضي وله جوارى يُسمعن الناس التلحين قد اعدهن للصوفية) وقال الغزالي: وقال ابوطالب المكي ايضا: (وكان لعطاء جاريثان تلحنان، فكان اخوانه يستمعون اليهما).

وہلحاصل ئیمامى غەزالى (رەحمەتى خودای لى بى) بەعەقل و بەنەقل ئیسپاتى دەکا کە گۆرانى و دەنگى خۆش و ئاواز و ھۆرەو گوێگرتن و ئەم جوړە شتانە موباح و ڕەوان، مەگەر دەقى تايبەتى ھەبا لەسەر حەرەمى ئەو ئامیرى

مؤسّيقايه، ياخود نهو نهوازو گؤرانى و دمنگه خوښه سهرېكېښى بؤ نازاوده و
فیتنه و ببی به بهریدى بى رهوشتى و بى دینى، دمناره وایه و بیستنى
دروسته، و دثیمامى غه زالى بؤره و بوونى نه م بابته به دهق دمه رموى:

۱- (...) بطل القول بتحريمه، وبقي فعلا لاجرج فيه كسائر المباحات،
ولا يدل على تحريم السّماع نصّ ولا قياس (...).

۲- (قال النبی (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) في مدح ابي موسى الاشعري: لَقَدْ
اعطى مِنْ مَّارًا مِنْ مَزَامِيرِ اِلِ دَاوُدَ) وقول الله تعالى: ﴿اِنَّ اَنْكَرَ الْاَصْوَاتِ لَصَوْتُ
الْحَمِيرِ﴾ يدلّ بمفهومه على مدح الصوت الحسن !

۳- ولم يزل الحداء من وراء الجمال من عادة العرب في زمان رسول الله
(صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وزمان الصحابة (رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ) وما هو الا اشعار تُؤدّى
باصوات طيبة والحنّ موزونة ولم ينقل عن احدٍ من الصّحابة انكاره، بل ربّما
يلتمسون ذلك، تارة لتحريك الجمال وتارة للالتزاز....)

۴- (السّماع في اوقات السرور.... مباح، ان كان ذلك السرور مباحا،
كالغناء في ايام العيد و في العرس و في وقت قدوم الغائب و في وقت الوليمة
والعقيقة وعند ولادة المولود وعند ختانه وعند حفظه القرآن العزيز، وكلّ ذلك
مباح لاجل اظهار السرور به، ووجه جوازه انّ من الالحان ما يثير الفرح و السرور
و الطرب فكلّ ما جاز السرور به جاز اثارة السرور فيه، ويدلّ على هذا من النقل
انشاد النساء على السّطوح بالدّف والالحان عند قدوم رسول الله (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ):

طلع البدر علينا من ثنيات الوداع   وجب الشكر علينا مادعا لله داع)

۵- (فهذه المقاييس و التّصوص تدل على اباحة الغناء و الرقص و الضرب
بالدّف و اللعب بالدرق و الحراب و النظر الى رقص الحبشة و الزنوج في اوقات
السرور كلّها قياسا على يوم العيد....).

٦- بؤ تيگه يشتنى تهواو لهه بابيه تى لههوى بهريشه بپروانه: (فيقهى ناسان/ ٢ ل- ٦٤٤) + (بهرگى / ٣ ل ٩٤٣ ههتا ٩٤٨ + ل/ ٩٩٢) + (تهجريد بهرگى / ١ ل ٨٧ ژ: ٦١، ژ: ٢٦٤ ل/ ٢٧٤، ژ: ٢٦٩ = ل/ ٢٧٨، ژ: ٢٧٧ ل/ ٢٨٥، ٢٧٨ ل/ ٢٨٦، ژ: ٥٠٩ ل/ ٤٨٤، ژماره: ٤٩٨ ل/ ٤٧٦ + بهرگى/ ٢ ل ٢٨٧ ژماره: ٩٠٥ + بهرگى/ ٣ ل ١٣٥ ژماره: ١٠٤٣ + ژماره: ١٥٦٨ تهجريد = ٤١٩٦ فتح واطرفه + رقم: ٣٢- باب هل تكتسر الدنان... فتح رقم: ٢٤٧٧).

٧- له فهتحو لباريش دا زور شتم وميهرچاو كهوتوو لهه بارميهوه، وهك ئهم فهرموودانه و نهگرافه كانيان، له فهرموودهى ژماره: (٦١٤٧) دا، له شهرحه كه دا، دمفهرموئ: (ومانعه اي الحداء محجوج بالا حاديث الصحيحة، ويلحق بالحداء الحجيج المشتمل على التشوق الى الحج بذكر الكعبة و غيرها من المشاهد ، ونظيره ما يحرض اهل الجهاد على القتال ، ومنه غناء المرأة لتسكين الولد في المهدي) .

٨- بپروانه: تاج الاصول بهرگى دووهم ص ٣٠١ مبحث اعلان النكاح واللوه فيه ههتا ص ٣٠٨ + بهرگى/ ٣ ل- ٨٥ ز- ٣٦، ز- ٣٧، ز- ٣٨، ز- ٣٩، ز- ٤٠، ز- ٤١، ز- ٤٢. ٩- سهرهنجى ئهم فهرموودهيهى بوخارى بفرموون، كه دانهرى تاجول

نوصوول (رهحمته خودى لى به) له بهرگى/ ٢ ص ٣٠١ دا راگويزى دهكا:

عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) أَلْهَا زَقَّتْ امْرَأَةً إِلَى رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ لَبِئْسَ اللَّهُ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَا عَائِشَةُ مَا كَانَ مَعَكُمْ لَهْوٌ فَأَنَّ الْأَنْصَارَ يُعْجِبُهُمُ اللَّهْوُ. رواه البخاري و احمد . وفي رواية منقولة في الشرح ج/ ٢ ص ٣٠١ :

فهل بعثتم جارية تضرب بالدف وتغني؟ قالت: ماذا تقول يا رسول الله؟ قال: تقول:

اتيناكم اتيناكم فحيانا وحياكم

ولولا الذهب الاحمر ما حلت بواديكم

ولولا الحنطة السمراء ما سمت عذارىكم .

۱۰- واباشه بهرنامه‌ی نه‌فلام کارتۆنی خوۆش و په‌راوی مه‌ته‌ل و داستانی منالانه‌ی سه‌رنج راگیش، پيشكه‌ش به‌منالان بكرى و موتوربه بكرى به‌داستان و چيرۆك و په‌ندى پيشينان هه‌تا ببن به‌هۆى شيرن كردن و خوۆسيستكردنى خواو پيغه‌مبه‌رو ئاييىنى ئيسلامى پيرۆز له‌ به‌رچاوى منالان، چونكه‌ هه‌ر زانستىكى جوان له‌ دل و ده‌روونى منالا چه‌سپ بوو، وه‌ جىى خوۆى گرت، وه‌ك نه‌خشی به‌رد وایه، هه‌تا هه‌تايه‌ ده‌مىنى و سوودو كه‌لكى ده‌بى.

مه‌به‌ستى به‌نده‌ خزمه‌تى ئاييىنى ئيسلامى پيرۆزه، نه‌ك په‌خشی هه‌واو هه‌وه‌س. بىستوو مه‌له‌ مامۆستاكانى خوۆم ده‌يان فه‌رموو: له‌پاش جه‌نگى جيهانى يه‌كه‌م، كاتى سوپاى انگليز، به‌نده‌رى به‌صره‌ى گرت، مامۆستا مه‌لا حوسه‌يىنى پيسكه‌ندى به‌مه‌لاكانى شارى سليمانى ده‌فه‌رموى: مه‌لاينه‌! زوو يا دره‌نگ نه‌مانه‌ ده‌گه‌نه‌ ئيره‌يش، وه‌به‌بى گومان بۆ ساردكردنه‌وه‌ى ئيمه‌ له‌دين و نيشتمانمان، جوۆرها پروپاگه‌نده‌ى زه‌هراويمان له‌ دژده‌كه‌ن، يه‌كى له‌و بابه‌تانه‌ باسى خولانه‌وه‌ى زه‌وييه‌ به‌ده‌هورى خوۆى داو، جوۆنىتى پروودانى ديارده‌ى خوۆر گيران و مانگ گيران و زۆر ديارده‌ى ترى له‌م بابه‌تانه، كه‌ له‌كتيبه‌كانى خوۆماندا، به‌چه‌ند شيوه‌يى باسيان لى‌كراوه، جا نه‌گه‌ر شتى له‌م بابه‌تانه‌ پرووى دا، مه‌به‌شووكي و واز له‌و درۆ و ده‌له‌سانه به‌يىن كه‌وان له‌ (ده‌ائق الاخبار) و (نزهة الناظرين) و ريوايه‌ته‌ لاوازه‌كانى خازين و حه‌ياتى حه‌يوان و عه‌صفورى يه‌و نه‌مانه‌دا، به‌لكو بليى: له‌ (تشریح الافلاك) و له‌ (اسطرلاب) و له‌ (تهذيب الكلام)ى ئيمه‌ش دا هه‌روا ده‌لى و به‌دوو رو دريژى و زۆربه‌ وردى باسى ئه‌م جوۆره‌ دياردانه‌كراوه، ئه‌م زانستانه‌ ئيوه‌ له‌ ئيمه‌تان دزيوه‌و كردووتانه‌ به‌هى خوۆتان! .

كاتى مامۆستا مه‌لا حوسه‌يىنى پيسكه‌ندى ئه‌م قسه‌ جووانه‌و ئه‌م وه‌لامه‌ ده‌مكوته، پيشنيار ده‌كا بۆ مه‌لاكان، بۆ ئه‌و قوناغه، مه‌لاكان به‌يه‌ك

دەنگ دەلێن: (پەکوو لەم حەلاماتەیی! ئینگلیز هێشتا لە فاو، مەلاحوسەین هەر لە نیستاوێ لێرەو چووتەسەر دینەگەیی). .

جا ئازیزان بەخوا، نە مامۆستا مەلاحوسەین، نەمن، نەچووینەتە سەردینی ئەوان و نەدەچین، بەلام دەبێ ئەو بزانین، گە هەركات و سەردەمی، اعلام و ڕاگەیانندی خۆی هەیە، گە دەبێ پەسپۆرانی دڵسۆز ڕەنگرێژی بکەن و سەربەڕشتی بکەن، چونکە موخاتەبەیی خەڵکی سەددی بیست و یەکەم، بەهەمان شیوە نامێرو شیوازی سەددی بیستەم، وەك ئەو وایە لەم سەددیدە بەهۆکارەکانی گواستەووی سەددی پێشو، لە نیوان شارو ولاتان دا هاتو چۆ بکەیی!

نویس قارس حەمە خان

١٥٣٢- عَنْ أَبِي طَلْحَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) صَاحِبِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَكَانَ قَدْ شَهِدَ بَذْرًا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنَّهُ قَالَ: (لَا تَدْخُلُ الْمَلَائِكَةُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ وَلَا صُورَةٌ يُرِيدُ التَّمَاثِيلَ الَّتِي فِيهَا الْأَرْوَاحُ). (الحديث: ٤٠٠٢، اطرافه في: ٣٢٢٥، ٣٢٢٦، ٣٣٢٢، ٥٩٤٩، ٥٩٥٨) (٢٩٩).

ئەبوطەلحە (ڕەزای خۆدای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خۆدای لێ بێ) فەرمووی: (فریشتە ناچنە ناو مائا سەگ و وێنەی تیادا بێ، یایەکی لەم دووێ تیادابا) مەبەستی وێنەی ئەو پەیکەرانیە کە ڕۆحیان واتیادا. (بروانە: ژمارە: ٩٥٥ تەجرید).

١٥٣٣- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: تَأَيَّمْتُ حَفْصَةَ بِنْتُ عَمْرِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) مِنْ خُنَيْسِ بْنِ خَدَافَةَ السَّهْمِيِّ وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ

(صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَدْ شَهِدَ بَدْرًا ثَوَلِّي بِالْمَدِينَةِ قَالَ عُمَرُ فَلَقِيتُ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ فَعَرَضْتُ عَلَيْهِ حَفْصَةَ فَقُلْتُ اِنْ شِئْتَ الْكَحْتُكَ حَفْصَةَ بِنْتَ عُمَرَ قَالَ سَأُنْظُرُ فِي امْرِي فَلَبِثْتُ لَيْالِي فَقَالَ: قَدْ بَدَأَ لِي اِنْ لَا اتَزَوَّجَ يَوْمِي هَذَا قَالَ عُمَرُ فَلَقِيتُ ابا بَكْرٍ فَقُلْتُ: اِنْ شِئْتَ الْكَحْتُكَ حَفْصَةَ بِنْتَ عُمَرَ فَصَمَتَ أَبُو بَكْرٍ فَلَمْ يَرْجِعْ اِلَيَّ شَيْئًا فَكُنْتُ عَلَيْهِ اَوْجَدَ مِنِّي عَلَى عُثْمَانَ فَلَبِثْتُ لَيْالِي ثُمَّ خَطَبَهَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَالْكَحْتُهَا اَيَّاهُ فَلَقِيتُ ابا بَكْرٍ فَقَالَ: لَعَلَّكَ وَجَدْتَ عَلَيَّ حِينَ عَرَضْتَ عَلَيَّ حَفْصَةَ فَلَمْ اَرْجِعْ اِلَيْكَ؟ قُلْتُ: نَعَمْ قَالَ: فَاِنَّهُ لَمْ يَمْنَعْنِي اِنْ اَرْجِعْ اِلَيْكَ فِيمَا عَرَضْتَ اِلَّا اَنِّي قَدْ عَلِمْتُ اَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَدْ ذَكَرَهَا فَلَمْ اَكُنْ لافْشِي سِرَّ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَلَوْ تَرَكَهَا لَقَبَلْتُهَا). (الحدیث: ٤٠٠٥، اطرافه فی: ٥١٢٢، ٥١٢٩، ٥١٤٥) (٣٠٠)

عہدوللای کوری عومہر (رمزی خودایان لہ بی) فہرمووی: خونہیسی کوری حوزافہی نل سہمی، کہ یہکیک بوو لہ یارانہ پیغہمبہر (درویدی خودای لہ بی) لہ مہدینہ مرد، وہ حہفصہی ژنی کہ گچی عومہر بوو بیوژن کہوت، عومہر (رمزی خودای لہ بی) دمیگوت: گہیشتم بہ عوسمانی کوری عہفان، حہفصہم پیشکەش کرد، پیم گوت: نہگہر حہزدہکەہی حہفصہی کچمت لی مارہ دہکەم، فہرمووی: با بیرئ لہ کاری خوُم بکہمہوہ، نہو ساوہلامت دہدہمہوہ، جا لہپاش چہند شہوئ عوسمانم پی گہیشتم، گوتی: وابہ باشی دہزانم کہ نیستا ژن نہہینم. جا نہبوبہکری صہدیقم بینی، چیم گوت بہ عوسمان نہوہیشم بہو گوت نہبوبہکر بی دہنگ بوو، قسہی نہکرد، جا منیش لہدلی خوُمہوہ لہنہبوبہکر زیاتر دلگیر بووم تاعوسمان.

ہہتا چہند پوژیککی پیچوو، نہو جا پیغہمبہر (درویدی خودای لہ بی) داخوازی حہفصہی کرد بوخوی، منیش مارہم بری لئی، نہنجا نہبو بہکرم بینی، فہرمووی: رہنگہ دلگیر بووبیت لیئم لہسہر نہوہکە حہفصہت

پیشکش کردیم و من وہلام نہادیتہوہ؟ منیش گوتم: بہائی وایہ،
فہرمووی: دہسا من لہبہر نہوہ وہلام نہادیتہوہ بؤ نہو مہسہلہیہ چونکہ
دہمزانی کہ پیغہمبہر (دروودی خودی لہ بی) بہتہمایہتی، خو نہیش دہبوو کہ
نہینی پیغہمبہر (دروودی خودی لہ بی) ناشکراکہم، نہگینا من لہ دئی خو مہوہ بہ
تہمابووم نہگہر نہونہیہوئی من بؤخوم بیخوام (ہروانہ: ریاض الصالحین،
بہرگی دووہم ل- ۲۰۲ فہرموودہی ژمارہ: ۶۶۸ / ۲)، (تاج/ ۳ ل- ۶۴ ز- ۲۸-
دروستہ ژن پیشکش بکری بہ پیای باش) .

۱۵۳۴- عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْبَذَرِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ
(صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الْإِيتَانِ مِنْ آخِرِ سُورَةِ الْبَقَرَةِ مَنْ قَرَأَهُمَا فِي لَيْلَةٍ كَفَّاهُ
(الحديث: ۴۰۰۸، اطرافہ فی: ۵۰۰۸، ۵۰۰۹، ۵۰۴۰، ۵۰۵۱) (۳۰۱) .

نہو مہسعوودی بہدری (رمزای خودی لہ بی) فہرمووی: پیغہمبہر (دروودی خودی
لہ بی) فہرمووی: (ہہرکہسی بہشہو دوو نایہتہکھی کوتایی سوورہتی
بہفہرمبخیونی نہو شہوہ نہوہی بہسہ). (تاج- ۵- ش/ د ت ل- ۲۰۲ ف- ۵-
+۸۲ ریاض/ بہرگی / ۳ لاپہرہ : ۸۱۷ ژ: ۹ زنجیرہی ۸۳ .

ہوونکر نہوہ:

نہمہ دوو نایہتہکھن: ﴿ اَمَنْ الرَّسُولُ بِمَا اَنْزَلَ اِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ
اَمَنَ بِاللّٰهِ وَمَلٰئِكَتِهِ وَكِتٰبِهِ وَرُسُلِهِ لَا يُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقَالُوا: سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا
غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَاِلَيْكَ الْمَصِيْرُ ﴿ لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلًا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا
مَا اكْتَسَبَتْ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا اِنْ نَسِيْنَا اَوْ اِخْطَاْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا اَصْرًا كَمَا
حَمَلْتُهُ عَلٰى الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَاعْفِرْ لَنَا
وَارْحَمْنَا اِنَّتَ مَوْلَانَا فَانصُرْنَا عَلٰى الْقَوْمِ الْكَافِرِيْنَ ﴾ .

(۳۰۱) اخرجه مسلم في صلاة المسافرين وقصرها، باب: فضل الفاتحة وخواتيم سورة البقرة،

واته: همرکەسی به شهو بیکا به عادتت ئەم دوو نایه‌ته به نیازی پاراستن بخوینێ، خوا له شه‌ری ئەو شه‌وه ده‌پارێزی.

تەبیین:

تەخ‌ریجی فەرموودەکان له موس‌لیم داو، ئاماژە کردن بۆ ئەو باسانە ی که‌وان تیادا له موس‌لیم دا، باش‌ترین ئاماژەو به‌لگەن بۆ دەستدانی ئەم فەرموودانە بۆ ئەو سەرباسانە‌پیش (ب‌روانە: ژمارە: ٥١ = ٥٥٥ = ١/ - ٧٧).

١٥٣٥ - عَنْ الْمِقْدَادِ بْنِ عَمْرِو الْكِنْدِيِّ وَكَانَ حَلِيفًا لِّبَنِي زُهْرَةَ وَكَانَ يَمُنُّ شَهِدَ بَذَرًا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): أَنَّهُ قَالَ لِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): أَرَأَيْتَ إِنْ لَقِيتُ رَجُلًا مِنَ الْكُفَّارِ فَأَقْتَلْتُنَا فَضَرَبَ أَخَذَى يَدَيَّ بِالسَّيْفِ فَقَطَعَهَا ثُمَّ لاذَ مِنِّي بِشَجَرَةٍ فَقَالَ: اسْلَمْتُ لِلَّهِ أَقْتُلْهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ بَعْدَ أَنْ قَالَهَا؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): لَا تَقْتُلْهُ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنَّهُ قَطَعَ أَخَذَى يَدَيَّ ثُمَّ قَالَ ذَلِكَ بَعْدَ مَا قَطَعَهَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): لَا تَقْتُلْهُ فَإِنْ قَتَلْتَهُ فَأَنْتَ بِمَنْزِلَتِكَ قَبْلَ أَنْ تَقْتُلْهُ وَأَنْتَ بِمَنْزِلَتِهِ قَبْلَ أَنْ يَقُولَ كَلِمَتَهُ الَّتِي قَالَ). (الحديث: ٤٠١٩، طرفه في: ٦٨٦٥) (٣٠٢).

م‌یقدادی گ‌وری عەمری ئەل ک‌یندی (رەزای خ‌ودی ل‌ی ب‌ی) گ‌ە سو‌ی‌ند‌خ‌وار (حەلیف) ی ه‌ۆزی بە‌نی زوهرەبوو، وە‌له خ‌زمەت پ‌ی‌غە‌مبەرە (دروودی خ‌ودی ل‌ی ب‌ی) نامادە ی جە‌نگی بە‌در بوو بوو، فەر‌مووی: عە‌رزی خ‌ۆ‌شە‌و‌ی‌ستم کرد: ق‌وربان! ئە ی پ‌ی‌غە‌مبە‌ری خ‌ودا! پ‌ی‌م ب‌ضەر‌موو: ئە‌گەر تو‌وشی ک‌اب‌رایە‌کی ب‌ی‌پ‌روا (ک‌افر) بووم و چ‌ووین بە‌گ‌ز یە‌کا، بە‌ش‌م‌ش‌یر‌دای لە‌دە‌ست‌یک‌م وە دە‌ستی پ‌ەر‌اند‌م و ئە‌نجا خ‌ۆی ل‌ی‌م دایە پ‌ال درە‌خت‌یک (ی‌اشت‌ی وا) و گ‌وت‌ی: ئە‌وا موس‌ول‌مان بووم و با‌و‌م‌پ ه‌ینا بە‌خ‌ودا، جا ئایا لە پ‌اش گ‌وت‌نی ئە‌م وشە‌یە، لە هە‌ل و مەر‌ج‌یک‌ی وا‌وای‌دا ب‌یک‌وز‌م ی‌انا؟ پ‌ی‌غە‌مبەر (دروودی خ‌ودی ل‌ی ب‌ی) فەر‌مووی

(مہیکوزہ) گوتم: نہی پیغہ مہبری خودا! نہو پاش نہوہی کہ دەستیکی پەراندووم نہو جا وا دەلی؟

پیغہ مہبریش (دروودی خودای لی بئ) فەر مووی: مہیکوزہ، خو ئەگەر بیکوژیت، ئەوہ ئەو دەجیته پایە تو بەر لە وەی کہ ئەو بکوژیت و وەک ئەو کاتە تو، رشتنی خوینی حەرام و ناپەوا دەبی، وە تۆیش دەجیته پایە ئەو، بەر لەوہی کہ موسولمان ببە و، وەک ئەو کاتە ئەو رشتنی خوینت حەلال دەبی، بەلام لەبەر شلوقی هەلویست بەھانەت هەبەو تۆلەت لی ناسینری). (ت/ ۸ ل/ ۱۱۵ ف/ ۴ ز/ ۴۳ - خەبات و غەزالە بنەرەتدا دەبی لەبەر رەزای خودایی).

مەبەستی سەرەکی لەم فەرموودەیە ئەوہیە: (کوشتنی گەسی وشە شایەتمان بلی و بەدیمەن موسولمان بی، تاوانیکی گەلی گەورە، هەرکەسی تاوانی وا گەورە ئەنجام بدە خوێ لە کوفرو بیروایی نزیک دەکاتەو) ژینامە میقداد لە دوا ئەم فەرموودە ترمو دەیت.

دەنا بە هیچ جوړی مەبەست ئەوہ نییە، کہ لەکاتی شەردا، موسولمان بە فرو فیلی جەنگی کافران تەفرەبخوات، چونکە جەنگ خوێ فرو فیلی و تەفرەمدان و هەتخەلەتانیە! بڕوانە: ژمارە: ۱۵۸۱ تەجرید کہ لەم بەرگەدا لە دواوە دا .

۱۵۳۶ - عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ): (إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ فِي إِسَارَى بَدْرٍ: لَوْ كَانَ الْمُطْعِمُ بْنُ عَدِيٍّ حَيًّا لَمَّ كَلَّمَنِي فِي هَؤُلَاءِ النَّتْنَى لَتَرَكْتُهُمْ لَهُ، (الحدیث: ۴۰۲۴، اطرافە فی: ۷۶۵، ۳۰۵۰، ۴۰۲۳، ۴۸۵۴ (۳۰۳).

جوبەیری کوړی موطعیم (رەزای خودای لی بئ) فەر مووی: لەبارە دیلەکانی بەدرەو، پیغە مەبر (دروودی خودای لی بئ) فەر مووی: (ئەگەر موطعیمی کوړی عەدی

ئىستا زىندوو بوايه و له بارهى ئهم بۆگه نانه وه، تكاى لى بىكردمايه و، داواى لى بىكردمايه كه به خۆپايى، به بى سهرانه بهريان بدهم، تكا كه م دهگرت و به به لاش بهرم دهدان).

روونكر د نه وه و هيتانه وهى تهرم له دووره و لات هه:

١- هوى هاتنى ئهم فهرمووده يه نه وه بوو، مو طعيم گهرجى به ناموسولمانيش مردوو، زۆر باش بووه بۆ پيغه مبهرو هه لويستى له گهل ئيسلام دا زۆر مهردانه بووه، مو تعيم له ته مه نى نه وه دبهره و ژوور تر دا، له پيش رووداوى به دردا مردوو.

٢- مىقدادى كورپى عه مرى كيندى، كه مىقدادى كورپى نه سه وديشى پى دهگوترى (رهزى خودى لى بى)، يه كي كه له ناو داره فره باشه كانى يارانى پيغه مبهرو، پيغه مبهرو (درووى خودى لى بى) داي ناوه به يه كى له وه زيره به ريزه كانى خوى، مىقداد نامادهى نازاد كردنى مىصربوو، وه له ويش مردوو، به لام له وپوه، تهرمه گهيان هيتا يه وه بۆ مهدينه، له مهدينه ناشتيان، چه زره تى عوسمان نويزى مردووى له سه رى كرد، له سالى سى و سى كۆچيدا بوو. دوو كۆچى كردوو، كۆچا بۆ چه به شه و كۆچى بۆ مهدينه، نامادهى غه زاي به درو شه رپاگانى دواى به در بووه، بۆيه كى له سه ر به رزييه كانى مىقداد بپروانه فهرموودهى ژماره: (١٥٢٤ ت = ٣٩٥٢ هـ) له م بهر گه دا رابوورد له پيشه وه.

خوى ده فهرموئ: كه هاتين بۆ مهدينه، پيغه مبهرو دهكهس، دهكهس دابه شى كردين به سه ر ماله كانا، من له و دهكه سه بووم كه له گهل پيغه مبهردا بوون، ته نيا يه ك مه رمان هه بوو، شير مه كي مان له ناو خومانا به ش ده كرد، به وه ده زيان! يه ك فهرموودهى له بوخارى پيرۆزدا هه يه.

مىقداد خولاميكى رۆمى هه بوو، ده ستى پزيشكى هه بوو، مىقداديش وركن بوو، وركى زۆر گه وره بوو، خولامه كهى پى گوت: نه گهر چه ز دهكهى

سکت هه‌ل ددرم و نه‌م به‌زو چه‌ورییه‌ی ئی ددرمه‌یینم و سووکی ده‌که‌م، جاوای کردو شوینه‌که‌ی دوورییه‌وه، به‌لام سکی هه‌وی کردو میقداد مرد، خو‌لامه‌که‌ش هه‌له‌ات و رای کرد نه‌نجامدانی کاری وا و هی‌نانه‌وه‌ی تهرمی میقداد له‌میصره‌وه بو مه‌دینه، له‌سه‌رده‌می جینشینی عوسمانا به‌بی دهربرینی ره‌خنه و پیشگیری له‌م گاره، له‌لایه‌نی سه‌حابه‌و تابیعینه‌وه، به‌لگه‌یه له‌سه‌ر نه‌وه که‌کاری وا دروسته، که‌واته: دروسته تهرمی کورده ناوارمه‌کانی خو‌شمان له‌م سه‌رده‌مه‌دا له هه‌ندمرانی دووره‌وه به‌یترینه‌وه بو کوردستانی خو‌مان وه‌کاری وا بی شهرعی نییه، که‌رچی خالیش نیه له‌گیره‌و کیشه‌و سه‌راسی.

۳- نه‌م فه‌رمووده‌یه باشترین به‌لگه‌یه له‌سه‌ر دروستبوونی کرداری نه‌شته‌رگه‌ری له‌کاتی پئویستا.

سه‌رگوزه‌شته‌ی نه‌وه‌ی نه‌ضیر

۱۵۳۷- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: (حَارَبَتِ النَّضِيرُ وَقُرَيْظَةُ فَاجَلَى بَنِي النَّضِيرِ وَأَقْرَ قُرَيْظَةَ وَمَنْ عَلَيْهِمْ حَتَّى حَارَبَتْ قُرَيْظَةُ فَقَتَلَ رِجَالَهُمْ وَقَسَمَ نِسَاءَهُمْ وَأَوْلَادَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ لَا بَغْضَهُمْ لِحِقْوَا بِالنَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَأَمَنَهُمْ وَأَسْلَمُوا وَاجَلَى يَهُودَ الْمَدِينَةِ كُلَّهُمْ بَنِي قَيْنِقَاعَ وَهُمْ رَهْطُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ وَيَهُودَ بَنِي حَارِثَةَ وَكُلَّ يَهُودِ الْمَدِينَةِ). (الحدیث: ۴۰۲۸) (۳۰۴).

ئیب‌نوعومه‌ر (رم‌زای خودایان لئ بی) فه‌رمووی: هۆزی نه‌وه‌ی نه‌ضیر و هۆزی نه‌وه‌ی قوره‌یزه له دزی پی‌غه‌مبه‌ر شه‌ریان کرد، له‌نه‌نجاما پی‌غه‌مبه‌ر (درووی خودای لئ بی) مه‌دینه‌ی به‌نه‌وه‌ی نه‌ضیر چۆل کرد و نه‌وه‌ی قوره‌یزه له‌شوینی‌خو‌یان له‌وی هی‌شته‌وه و هی‌چی ئی نه‌سه‌ندن و کردی به‌پیاوه‌تی

به سه ریانه وه، به لām دووباره بهنی قوره یزه دهستیان کرده وه به شهرو بهیمانه که یانیان شکان، بویه پیغه مبه ریش (دروودی خودی لی بی) له سه ر نه وه پیاوه جه نگاومره کانی کوشتن و ژن و مندال و مالیشیانی به سه ر موسولماناندا دابه ش کرد، وه لی هۆزه که ی عهبدو لای کوری سه لام هاتنه لای پیغه مبه ر (دروودی خودی لی بی) نه ویش نه مانی دان و نه وانیش موسولمان بوون. دواتر پیغه مبه ر (دروودی خودی لی بی) مه دینه ی چۆل کرد به هه موو جووله که یی، وه ک بهنی قهینو قاع و بهنی حاریسه و جووله که کانی تری مه دینه (تاج/ ۸ ل/ ۲۲۲ ف/ ۳ ز/ ۸۹ - غه زای بهنی نه زیر و بهنی قوره یزه - ش).

۱۵۳۸ - عَنْ ابْنِ عَمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: حَرَّقَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) نَخْلَ بَنِي النَّضِيرِ وَقَطَعَ وَهِيَ الْبُؤَيْرَةُ فَزَلْتُ مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لِينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلَى أُصُولِهَا فَبِإِذْنِ اللَّهِ (الْحَدِيثُ ۴۰۳۱ - اطرافه فی: ۳۰۲۱، ۴۰۳۲، ۴۸۸۴) (۳۰۵).

ئیبینوعومهر (رمزای خودایان لی بی) هه رمووی: کاتی پیغه مبه ر (دروودی خودی لی بی) رمزه دار خورماکانی بهنی نه زیری سووتاند و هه رمانی دا به پرنیان، که له بووهیره بوون، که نزیکى دوومیل له مه دینه وه دووره، جووله که کان بهمه ناگریان تابه ربوو، گوتیان: نه ی موحه ممه دا تو له لایه که وه ده لییت: من پیغه مبه رم، که چی له لایه کی تره وه ده چی رمزو باخ داده یینی و داری بهریی و دهرختی بهردار و سیبهردار ده سووتینی و داده پاچی، نه مه چی به سه ر چیه وه یه؟! جاخودا نه م نایه تانه ی نارد: ﴿مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لِينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلَى أُصُولِهَا فَبِإِذْنِ اللَّهِ وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِينَ﴾ (حه شر- ۵/۵۹)، واته: هه رچی ئیوه بریتان که باخه کانی نه وه ی نه زیر بوو، یا هیشتا نه وه به راوه ستاوی له سه ر په گ و ریشه و قه دی خو ی، هه مووی به هه رمانی خودا بوو، هه تا کافرانی پی چاوشکین ببن و نه و به دکارو فاسیق وله بهیمان دهرجوانه ره نه جه

رؤوسوا ببن، بهفه رمانی خودا)، (تاج/ ٧ ز/ ٤٢ ف/ ٢ ل/ ١٨٨- ب/ ت- تهفسیری سووردهتی چهشر).

١٥٣٩- عَائِشَةُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) زَوْجُ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) تَقُولُ: (أَرْسَلَ أَزْوَاجُ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عُثْمَانُ إِلَى أَبِي بَكْرٍ يَسْأَلُهُ ثَمَنَهُنَّ مِمَّا آفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَكُنْتُ أَنَا أَرْدُهُنَّ فَقُلْتُ لَهُنَّ أَلَا تَتَّقِينَ اللَّهَ أَلَمْ تَعْلَمْنَ أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَانَ يَقُولُ لَا تُورَثَ مَا تَرَكَنَا صَدَقَةً يُرِيدُ بِذَلِكَ نَفْسَهُ أَلَمَّا يَأْكُلُ الْ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِنْ هَذَا الْمَالِ فَأَنْتَهُنَّ أَزْوَاجُ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِلَى مَا أَخْبَرْتُهُنَّ) (الحديث: ٤٠٣٤ ، طرفاه في: ٦٧٢٧ ، ٦٧٣٠) (٣٠٦).

عائیشه (رمزی خودای لی بی) فهرمووی: هاوسهره گانی پیغه مبهه (دروودی خودای لی بی) له پاش مه رگی پیغه مبهه، عوسمانی کوری عهفانیان نارد بوخرمه تی نه بوبه کری صه دیق، که نه وکاته نه وجینیشین (خه لیفه) بوو، که عه رزی بکا، هه شتی هکی خو یان پی بدا، لهو مفت ه ماله ی که خودای گه وره ره خساند بووی بو پیغه مبهه (دروودی خودای لی بی) له تالانی دیهاتی ده ور بهری مه دینه ی پیرو ز ، منیش په شیمانم ده گردنه وه پیانم ده گوت: نه وه بو له خودا ناترسن، نه دی نازانن که پیغه مبهه (دروودی خودای لی بی) ده یفه رموو: (میرات و که له پوو ره له ئیمه ناگیری، که ده سته ی پیغه مبهه راینن، ژیوزار ومه سهر مفی که سوکاری موحه ممه د (دروودی خودای لی بی) له سه ره به ی توماله).

نیتر هاوسهره گانی تری پیغه مبهه ریش هاتنه سهر قسه که ی وداوای به شه میراتیان نه کرد، له به جیماوه ی پیغه مبهه، (تاج/ ٣ ل/ ٢٤ ف/ ٢).

کوشتنی که عبی کوری نه شرف

۱۵۴۰ - عن جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (مَنْ لِكَعْبِ بْنِ الْأَشْرَفِ فَأَلَّهُ قَدْ أَذَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَامَ مُحَمَّدُ بْنُ مَسْلَمَةَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ: أَتُحِبُّ أَنْ أَقْتُلَهُ؟ قَالَ: نَعَمْ قَالَ: فَاذَنْ لِي أَنْ أَقُولَ شَيْئًا قَالَ: قُلْ: فَأَتَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ مَسْلَمَةَ فَقَالَ: إِنَّ هَذَا الرَّجُلَ قَدْ سَأَلَنَا صَدَقَةً وَأَلَّهُ قَدْ عَنَّا وَإِنِّي قَدْ أَتَيْتُكَ اسْتَسْلِفَكَ قَالَ: وَابْنُهَا وَاللَّهِ لَتَمْلُكُنَّ قَالَ إِنَّا قَدْ اتَّبَعْنَاهُ فَلَا نُحِبُّ أَنْ نَدْعَهُ حَتَّى نَنْظُرَ إِلَى أَيْ شَيْءٍ يَصِيرُ شَأْنُهُ وَقَدْ أَرَدْنَا أَنْ تُسْلِفَنَا وَسَقَا أَوْ فَقَالَ: نَعَمْ ارْهَنُونِي قَالُوا: أَيْ شَيْءٍ تُرِيدُ؟ قَالَ: ارْهَنُونِي نِسَاءَكُمْ قَالُوا: كَيْفَ نَرَهْنُكَ نِسَاءَنَا وَآتَى أَجْمَلَ الْعَرَبِ قَالَ: فَارْهَنُونِي ابْنَاءَكُمْ ، قَالُوا: كَيْفَ نَرَهْنُكَ ابْنَاءَنَا فَيُسَبُّ أَحَدُهُمْ فَيَقَالُ: رَهْنٌ يَوْسُفِي أَوْ وَسْقِينِ هَذَا عَارٌّ عَلَيْنَا وَلَكِنَّا نَرَهْنُكَ الْإِلَامَةَ قَالَ سُفْيَانُ: يَعْنِي السِّلَاحَ فَوَاعَدَهُ أَنْ يَأْتِيَهُ.

فَجَاءَهُ لَيْلًا وَمَعَهُ أَبُو نَائِلَةَ وَهُوَ أَخُو كَعْبٍ مِنَ الرُّضَاعَةِ فَدَعَاهُمْ إِلَى الْحِصْنِ فَنَزَلَ إِلَيْهِمْ فَقَالَتْ لَهُ امْرَأَتُهُ: أَيْنَ تَخْرُجُ هَذِهِ السَّاعَةَ فَقَالَ: أَلَمَّا هُوَ مُحَمَّدُ بْنُ مَسْلَمَةَ وَآخِي أَبُو نَائِلَةَ ، قَالَتْ: اسْمَعْ صَوْتًا كَأَنَّهُ يَقَطُرُ مِنْهُ الدَّمُ . قَالَ: أَلَمَّا هُوَ أَخِي مُحَمَّدُ بْنُ مَسْلَمَةَ وَرَضِيعِي أَبُو نَائِلَةَ إِنَّ الْكَرِيمَ لَوْ دُعِيَ إِلَى طَعْنَةٍ بِلِيلٍ لَاجَابَ قَالَ: وَيَدْخُلُ مُحَمَّدُ بْنُ مَسْلَمَةَ مَعَهُ رَجُلَيْنِ.

وفي رواية: أَبُو عَنَسٍ بْنُ جَبْرِ وَالْحَارِثُ بْنُ أَوْسٍ وَعَبَادُ بْنُ بَشِيرٍ ، فَقَالَ: إِذَا مَا جَاءَ فَأَتِي قَائِلٌ بِشَعْرِهِ فَاسْمُهُ فَاذَا رَأَيْتُمُونِي اسْتَمَكَنْتُ مِنْ رَأْسِهِ فَذُوْنُكُمْ فَاضْرِبُوهُ وَقَالَ مَرَّةً: ثُمَّ اسْمُكُمْ فَنَزَلَ إِلَيْهِمْ مَتَوَشِّحًا وَهُوَ يَنْفُخُ مِنْهُ رِيحَ الطَّيِّبِ فَقَالَ: مَا رَأَيْتُ كَالْيَوْمِ رِيحًا أَيْ طَيِّبًا ، قَالَ: عِنْدِي أَغْطَرُ نِسَاءَ الْعَرَبِ وَاكْمَلُ الْعَرَبِ ، فَقَالَ: أَتَاذَنْ لِي أَنْ أَشُمَّ رَأْسَكَ؟ قَالَ: نَعَمْ فَشَمَّهُ ثُمَّ أَشَمَّ أَصْحَابَهُ ثُمَّ قَالَ: أَتَاذَنْ لِي؟ قَالَ: نَعَمْ فَلَمَّا اسْتَمَكَنَ مِنْهُ قَالَ: ذُوْنُكُمْ فَقَتَلُوهُ ثُمَّ اتَّوَا النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَأَخْبَرُوهُ، (الحديث: ٤٠٣٧، اطرافه في: ٢٥١٠، ٣٠٣١، ٣٠٣٢، ٤٠٣٢) (٣٠٧).

جابیری کوری عه بدوللا (رمزی خودایان لی بی) فهرمووی: پیغه مبهه (دروودی خودای لی بی) فهرمووی: (کی دمتوانی چاره کی عیبی کوری نه شرف بکاو له ناوی ببات، چونکه به راستی نازاری خواو پیغه مبهه ری خودا نه دا؟). موحه مبهه دی کوری مه سلهمه ش دمه رموی: نهی پیغه مبهه ری خودا! حمزده کی که بیکوژم، فهرمووی: (به لی) فهرمووی: به لام ریگه م پی بده که شتی له باره ی تووه بلیم، که بی بی به هوئی نه وه که به و فیله بیخه له تینم؟ فهرموو: (بی لی) جا موحه مبهه دی کوری مه سلهمه ش چوو بولای و پیی گوت: نه م پیاوه هر رپوژی داوای شتی کمان لی دهکا، رپوژی داوای زمکاتمان لی دهکا، به راستی رمجانندووینی و بیزاری کردووین وه منیش هاتووم بولات یه ک دوو وه سقمان به قهرز بدمیتی .

که عیبش ده لی: به خوا دیسانیش لی بیزار تریش دهن، نه ویش گوتی: تازه نیمه شوینی که وتووین و توو شبووین، حمزیش ناکهین هه روا به بی مه هانه وازی لی بنین، جاری هه روا دهمینین هه تا بزاین کاروباری نه م پیاوه دهگات به جی، وه دشمانه وی وه سقی دوو وه سق خوراکمان به قهرز پی بدهیت؟ که عیب گوتی: به لی باشه، به لام دهبی بارمته م پی بدن، وتیان: چیت دهوی که له بارمته دا دای بنین؟ گوتی: ژنه کانتانم به بارمته له لا دانین، گوتیان: تو جوانترین عهرمی، چون ژنت به بارمته له لا دابنین؟ تووشی سر شوپی دهبین. گوتی: دهی کوری خوتانم بدمنی به بارمته . گوتیان: نه ویش هر زحمه ته، سبهی جنیویان پی ددهن و پیان ده لی: نهی بارمته ی ته غاری خوراک! شتی وا ریسواییه بو نیمه، به لام زریه واته: چه ک و شتی وات له لا به بارمته داده نیین.

ئەویش بەئینی پى دا كەبچى بۆلای، ئەویش شەوا چوو بۆلای، ئەبونائیلەیشى لەگەل خۆیدا برد، كەبرای شیرى كەعب بوو، جا ئەویش بانگى كردن بۆ ناو قەلا كەو ھاتە خوارووە بۆ لایان، ژنەكەى پى دەلى: بەم ناو ختە بۆ كوئ دەچیت؟ گوتى: خۆمانن: تەنیا موخەممەدى كورى مەسلەمەو ئەبو نائیلەى برا مە، ژنەكەى گوتى: دەى من دەنگى دیتە گویم خوینی ئى دەتكى، كەعب گوتى: خۆمانن، ھەرموخمەمەى كورى مەسلەمەى برا م و ئەبو نائیلەى ھاوشیر مە، پیاوى مەردیش بەشەو ئەگەر خۆلك بكرى بۆپەتى سىدارەش دەچى بەپىرەو! دەلى: موخەممەدى كورى مەسلەمەش لەگەلا خۆیدا دوو پیاو پىتریش دەباتە ژوورەو، لەگىرپانەو مەكا: ئەم سى كەسەى لەگەل خۆى بردە ناو قەلا كە: ئەبو عەبەس كورى جەبرو حارىسى كورى ئەوس و عەببەدى كورى بېشەر.

موخەممەدى كورى مەسلەمە تەگبىر بۆ ھاوړپكانى دەكاو دەلى: كاتى ھات من قەزەكەى دەگرم و بۆنى دەكەم، جا كە ئیو مە تان دى كە دەستەم لە قەزەكەى گىر بوو و سەرىم توند گرتوو، ئىتر خۆكەون و داگىرن بە شمشىر جارىكیان گوتى: بە ئیو مە ئادەى بۆنى بكەن.

جا كەعب خۆى لەبەر كردو خۆى پەرچەك كردو ھاتە خوارووە بۆ لایان، بۆن و بەرامەى پەرچوینەكەى كرد، موخەممەدى كورى مەسلەمەش بۆ فیل گوتى: قەت بۆنى وا خۆشەم نەدیو. كەعب بەشانازییەو گوتى: بۆنخۆشترین و جوانترین ژنى عەرەبانم لەلایە، لەگەل ئیان كەیف دەكەم، ئەم بۆنەھى ئەومە، موخەممەدیش دەلى: رېگەم نادەى كەبۆنى ئەم بۆنە خۆشەى سەرت بكەم؟ كەعب گوتى: بۆرموو، ئەویش خۆى بۆنى كردو، ئەو جا ھاوړپكانیشى بۆنیان كرد، ديسان گوتیەو: رېگەم دەدەیتەو كەبۆنى سەرت بكەمەو؟ گوتى: بەلى: جا كەچنگى لەسەرى گىر بوو، گوتى: ئادەى داگىرن، ئەوانیش كوشتیان، لە پاشا گەپانەو بۆ خزمەتى پىغەمبەر و ھەوالەكەیان پى راگەياند).

كُوشْتَنِي نَهَبُو رَافِعِي كُورِي نَهَبُول حَه قِيَق

قتل ابي رافع عبدالله بن ابي الحقيق، ويقال: سلام بن ابي الحقيق

١٥٤١- عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِلَى أَبِي رَافِعٍ الْيَهُودِيَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ فَأَمَرَ عَلَيْهِمْ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمِيكٍ وَكَانَ أَبُو رَافِعٍ يُؤْذِي رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَيُعِينُ عَلَيْهِ وَكَانَ فِي حِصْنٍ لَهُ بَارِضَ الْحِجَازِ فَلَمَّا دَنَوْا مِنْهُ وَقَدْ غَرَبَتِ الشَّمْسُ وَرَاحَ النَّاسُ بِسَرَحِهِمْ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ لِأَصْحَابِهِ اجْلِسُوا مَكَانَكُمْ فَإِنِّي مُنْطَلِقٌ وَمُتَلَطِّفٌ لِلْبُؤَابِ لَعَلِّي إِنْ ادْخُلْتُ فَاقْبَلَ حَتَّى دَنَا مِنَ الْبَابِ ثُمَّ تَقَنَّعَ بِثَوْبِهِ كَأَنَّهُ يَقْضِي حَاجَةً وَقَدْ دَخَلَ النَّاسُ فَهَتَفَ بِهِ الْبُؤَابُ: يَا عَبْدَ اللَّهِ إِنْ كُنْتَ تُرِيدُ أَنْ تَدْخُلَ فَادْخُلْ فَإِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَغْلِقَ الْبَابَ فَدَخَلْتُ فَكَمَنْتُ فَلَمَّا دَخَلَ النَّاسُ أَغْلَقَ الْبَابَ ثُمَّ عَلَّقَ الْأَغَالِيقَ عَلَى وَتَدٍ .

قَالَ: فَقُمْتُ إِلَى الْأَقَالِيدِ فَأَخَذْتُهَا فَفَتَحْتُ الْبَابَ وَكَانَ أَبُو رَافِعٍ يُسَمِّرُ عِنْدَهُ وَكَانَ فِي عِلَالِي لَهُ فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْهُ أَهْلُ سَمَرِهِ صَعِدْتُ إِلَيْهِ فَجَعَلْتُ كُلَّمَا فَتَحْتُ بَابًا أَغْلَقْتُ عَلَيَّ مِنْ دَاخِلٍ قُلْتُ: إِنَّ الْقَوْمَ نَذَرُوا بِي لَمْ يَخْلُصُوا إِلَيَّ حَتَّى أَقْتُلَهُ فَأَتَيْتُ إِلَيْهِ فَإِذَا هُوَ فِي بَيْتٍ مُظْلِمٍ وَسَطَ عِيَالِهِ لَا أَذْرِي أَيْنَ هُوَ مِنَ الْبَيْتِ فَقُلْتُ: يَا أَبَا رَافِعٍ قَالَ: مَنْ هَذَا؟ فَاهْوَيْتُ نَحْوَ الصَّوْتِ فَاضْرِبْهُ بِالسَّيْفِ وَأَنَا دَهْشُ فَمَا أَغْنَيْتُ شَيْئًا وَصَاحَ فَخَرَجْتُ مِنَ الْبَيْتِ فَأَمْكُثُ غَيْرَ بَعِيدٍ ثُمَّ دَخَلْتُ إِلَيْهِ فَقُلْتُ: مَا هَذَا الصَّوْتُ يَا أَبَا رَافِعٍ؟ فَقَالَ: لَا مَكَّ الْوَيْلُ أَنْ رَجُلًا فِي الْبَيْتِ ضَرَبَنِي قَبْلَ بِالسَّيْفِ قَالَ: فَاضْرِبْهُ ضَرْبَةً ائْخَنْتَهُ وَلَمْ أَقْتُلْهُ ثُمَّ وَضَعْتُ طَبَّةَ السَّيْفِ فِي بَطْنِهِ حَتَّى أَخَذَ فِي ظَهْرِهِ فَعَرَفْتُ أَنِّي قَتَلْتُهُ فَجَعَلْتُ أَفْتَحُ الْأَبْوَابَ بَابًا بِأَبَا حَتَّى اتَّهَيْتُ إِلَى دَرَجَةٍ لَهُ فَوَضَعْتُ رِجْلِي وَأَنَا أَرَى أَنِّي قَدْ اتَّهَيْتُ إِلَى الْأَرْضِ فَوَقَعْتُ فِي لَيْلَةٍ مُقْمَرَةٍ فَالْكَسْرَتِ سَاقِي فَعَصَبَتْهَا بِعِمَامَةٍ ثُمَّ انْطَلَقْتُ حَتَّى جَلَسْتُ عَلَى الْبَابِ فَقُلْتُ: لَا أَخْرُجُ اللَّيْلَةَ حَتَّى أَغْلَمَ أَقْتُلْتُهُ؟ فَلَمَّا صَاحَ الدِّيكُ قَامَ النَّاعِي عَلَى السُّورِ فَقَالَ: أَعْنَى أَبَا رَافِعٍ تَاجِرُ أَهْلِ الْحِجَازِ فَانْطَلَقْتُ إِلَى أَصْحَابِي فَقُلْتُ النَّجَاءَ فَقَدْ

قَتَلَ اللَّهُ أَبَا رَافِعٍ فَأَتَتْهُنَّ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَحَدَّثَتْهُ فَقَالَ: ابْسُطْ رِجْلَكَ فَبَسَطْتُ رِجْلِي فَمَسَحَهَا فَكَأَلَهَا لَمْ اشْتَكِهَا قَطُّ. (الحديث: ٤٠٣٩، اطرافه في: ٣٠٢٢، ٣٠٢٣، ٤٠٣٨، ٤٠٤٠) (٣٠٨).

بہراء (رمزای خودای لب بئ) فہر مووی: پیغہ مبہر (دروودی خودای لب بئ) چہند پیاوینکی ئەنصاری نارد بۆ کوشتنی ئەبورا فیعی جوولہگہ، وەعەبدوللای کوپی عەتیککی کرد بەسەر کردەیان، ئەم ئەبورا فیعە ئازاری زۆری پیغە مبہری دەداو گەلەکو مەکیی لی دەکرد، پارەو پوولی زۆری دەدا بەھۆزە عەرەبە بتپەرستەکان کە دوژمنایەتی پیغە مبہریان دەکرد، وەک ھۆزی غەتەفان، وە لە ناو قەلایەکی خۆیا بوو، لەخاکی حیجاز، لەنزیک خەیبەر.

جا کاتی لەقەلاکە نزیک دەبنەو، خەریک بوو خۆر ئاوا دەبوو، خەلکەکە مالات و ئازەئیان بەرەو مال بۆ ناو قەلاکە دەبردەو و عەبدوللایش بەھاوڕێکانی خۆی دەلی: ئیوہ لە شوینی خۆتان دابنیشن، من خۆم ئەچم و خۆم لە دەرکەوانەکە شیرین دەکەم، بەشکم بچمە ژوورەو، ئەوجا دەچیتە پیشەوہ تا لە دەرگاکی نزیک دەبیئتەو، ئەوجا خۆی دەپێچێ لە جلەکانیەو و لەسەر شیوہی کەسی دەس بە ئاوبگەینێ وە مەردومیش ئەوانە ی کە لەدەرەوہی قەلاکەبوون، ھەموو چووبوونە ژوورەو، کەسی وا لەدەرەوہی قەلاکە نەما بوو، دەرکەوانەکەش قاوی لی کردم: ئە ی بەندە ی خودا! دتەوێت بجیتە ژوورەو، زووکەو مەرە بجۆرە ژوورەو، چونکە من دەمەوێ دەرگای قەلاکە دا بچەم.

ئیتەر منیش چوومە ژوورەو، وەخۆم لەپەنایە کاحەشاردا، پاش ئەوہی خەلکەکە ھەموو چوونە ژوورەو دەرگاکی داخست و کلیلەکانی ھەلواسی بەمیخیکا، گوتی: منیش بەدزییەوہ چووم بۆ کلیلەکان و بردمن و دەرگاکی کردەوہ.

ئەبوراڧىع دەستوورى وابوو، ديوەخانى ھەبوو، بەشەو لەلای کۆ دەبوونەو دەمەتەڧى يان دەکرد، ھەتا کاتى خەوا وەلە ناو ڧەلاکەدا لەناو کۆشکىكى چەند نھۆم دابوو، کەھى خۆى بوو، جا کە دەورىيان چۆل کردو دەمە تەڧى تەواو بوو، من ھەر خۆم بەدزکە دزکە سەرکەوتە بۆلای، ھەموو جارێ کە دەرگاىەکم دەکردەو، لەناو دەو لەسەر خۆم دادەخست، لەدئى خۆم دا گوتە: ئابەم جوړە ئەگەر ھۆزەمەى پېشيان زانيم و کەشف بووم، لەبەر ئەو دەرگاگان داخراو ھەتا ئەم ھەموو دەرگاىە دەکەنەو دەگەنە لای من، من دىکۆزم و ئەرکى خۆم ئەنجام دەدم.

جا کاتى گەيشتمە لای، ھەستم کرد کەوا لە ھۆدەمەكى تاريکا، وا لەناو خيزانەکەيدا، نەم دەزانى لە کوڤى ژوورەکەدايە، جا ھەتا کەشفى بکەم، بانگم کرد: ئەى ئەبو راڧىع! بەسەر سامىيەکەو گوتى: ئەوەکیيە؟؟ منيش بە شەلەزاوى، ږوو دەنگەکە دامپاچى و بەشمشیر کوڤرانە دامگرت وشمشیرم يەك لە دوايەك داوەشانە بەلام ھىچم بە ھىچ نەکرد، ئەویش دەستى کرد بەھاوارو بۆرەبوو، منيش بەڧیل لە ژوورەکە چوومە دەرەو دە پاش کەمى وەك کەسى ھاتبى بەھاواریەو گوتە: ئەى ئەبو راڧىع! ئەو دەنگە جى بوو؟ گوتى: کۆستى دايکت کەوئ، خو ئیستا پیاوئ ویستى بەشمشیر بمکوژئ گوتى: ئەمجارە بەدەنگەکەيا بەتەواوى جیگەکەيم دیارى کردو بە شمشیر ھەلەمەت بۆى بردو دامەبەر شمشیرو کۆلەوارم کرد، بەلام ھىشتا بەتەواوى نەم کوشت، دوايى نووکی شمشیرەکم کردبە ناو پرستی ورگیدا، لە گازمەرى پشتيەو ھاتە دەرەو ئیتى زانيم کە کوشتوومە.

ئەوجا بەرەو دوا گەرامەو دەيەکە یەکە دەرگاگانەم کردەو ھەتا خۆم دەر باز بکەم، ھەتا گەيشتمە پەيزمە پیا ھاتمەخوارەو، لەمن وایە گەيشتوومەتە سەرزەوى، بەلام مابووى، دنیا مانگە شەو بوو، تەرب کەوتە خوارەو، لاقم شکا، بەمیزمەکم پېچام، ئەوجا خۆم بەکیش کردو چوومە دەرەوى ڧەلاکەو لەلای دەرگاگەدا دانیشتم گوتە: لە ڧەلاکە دەرناچم ھەتا

نہم شہو بؤم دمرنہ کہوئ کہ کوشتوومہ یانا؟ جاکاتی کہ لہ باب خویندی، جارچی جاری دا لہ سہر دیواری شوورای قہ لاکہ وہ (مہرگی نہ بورافیعی بازرگانی گہورہی حیجازتان پی رادہ گہیہ نم).

نہو ساخوم گہ پانده ہاوریکانم وگوتم؛ خیراکہن فریام کہون خوشتان دمر باز بکہن، خودا نہ بو رافیعی کوشت، جاکاتی چوومہ وہ خزمہ تی پیغہ مبہر (دروودی خودی لی بی) ہہو اللہ کہم پی پی راگہ یانند، فہرمووی؛ (قاجت راکیشہ) منیش قاجم راکیشا، پیغہ مبہر (دروودی خودی لی بی) دہستیکی پیاہینا، نیر ہہر وک نہ نیشابی وابوو.

غہ زای نوحود (غزوۃ احد)

۱۵۴۲- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: (قَالَ رَجُلٌ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَوْمَ أُحُدٍ: أَرَأَيْتَ إِنْ قُتِلْتُ فَأَيُّنَ آتَا؟ قَالَ: فِي الْجَنَّةِ فَأَلْقَى ثَمَرَاتٍ فِي يَدِهِ ثُمَّ قَاتَلَ حَتَّى قُتِلَ). (الحديث: ۴۰۴۶) (۳۰۹)

جابیری کوری عہدو للا (مزی خودایان لی بی) فہرمووی؛ پوژی غہ زای نوحود، پیایو عہرزی حہرہ متی کرد؛ نہی پیغہ مبہری خودا! پیم بفہرموو، نہ گہر من بکوژیم لہ غہ زادا جیگہم کوئیہ؟ فہرمووی؛ (جیگہت ناوبہ ہہشتہ) پیاوہ کہ چہند دہنکی خورما لہ ناو دہستی بوو، خہریکی خواردنیان بوو، وک بلئی نہو خورمایانہ پیگرین لہ چوونہ ناو بہہشتی، فہری دان وشیرانہ چہنگی کرد ہہتا کوژا).

۱۵۴۳- عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَوْمَ أُحُدٍ وَمَعَهُ رَجُلَانِ يُقَاتِلَانِ عَنْهُ عَلَيْهِمَا ثِيَابٌ بَيْضٌ كَأَشَدِّ الْقِتَالِ مَا رَأَيْتُهُمَا قَبْلُ وَلَا بَعْدُ. (الحديث: ۴۰۵۴) (۳۱۰).

سه عدى كورى نه بو و مقاص (رمزى خودى لى بى) فه رموى: رۆزى غه زاي
 ئو حود دوو پياوى بهرگ سپيم دى، له راست و چه پى پيغه مبهروه بوون،
 شهريكى زور گهرميان به دهورى هه زه رته ده كرد و ئاگادارييان ده كرد، نه له
 وه پيش نه وانه م ديبوو، نه له وه پاشيش ديمنه وه، نه وه دوو پياوه هه زه رته
 جو برائيل و ميكانيل بوون) (تاج/ ٨/ ل ٢١٤/ ف/ ٥ - ش- باسى غه زاي ئو حود).
 ١٥٤٤ - وعنه قال: ثَلَّ لِي النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كِنَاتَهُ يَوْمَ أُحُدٍ
 فَقَالَ أَرَمَ فِدَاكَ أَبِي وَأُمِّي. (الحديث: ٤٠٥٥، اطرافه في: ٣٧٢٥ ف = ١٤٦٦
 تجريد) + (تاج/ ٨/ ل ٢١٤) (٣١١)

ومرگه پاره كهى له پيشه وه له ژماره: (١٤٦٦) ته جريده كه دا رابورد.
 ١٥٤٥ - عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) شَجَّ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَوْمَ
 أُحُدٍ فَقَالَ: كَيْفَ يُفْلِحُ قَوْمٌ شَجُّوا نَبِيَّهُمْ فَتَزَلَّتْ ﴿لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ﴾ (٣١٢)
 (ليس لهذا الحديث رقم في الطبعة المرقمة لفتح الباري . واقع بين الحديث رقم:
 ٤٠٦٨ و الحديث رقم: ٤٠٦٩).

ئيمامى نه نه س (رمزى خودى لى بى) فه رموى: له رۆزى هه راى ئو حودا،
 دندانى پيشيني پيغه مبهر (درووى خودى لى بى) شكا، له پيرى لاي راستى له خواره وه
 دانى چوارين (رهباعيه) شكا، وه ناوچه وانى شكاو خوين به ده م و چا ويا
 هاته خواره وه، پيغه مبهر (درووى خودى لى بى) فه رموى: هۆزا كه ناهه قى ناوا
 له پيغه مبهرى خويان بكهن، چون سه رده كه ون، نه وه پيش له كاتيكه كه نه وه
 پيغه مبهريان دلسوزانه خهريك بى بانگيان بكا بۆلاى خوداو ريگه راستيان

(٣١٠) اخرجہ مسلم في الفضائل، باب: في قتال جبريل وميكانيل عن النبي (صلی اللہ علیہ وسلم)، رقم: ٢٢٠٦ .

(٣١١) راجع طرفه: رقم: ١٤٦٦ تجريد - المترجم .

(٣١٢) اخرجہ مسلم في الجهاد و السير، باب: غزوة احد، رقم: ١٧٩١ .

پئ نیشان بدا. جا خودای گه وره بهم بۆنه یوه ئه م ئایه ته ی نارد ه خواره وه
﴿ليس لك من الامر شيء﴾. (تاج/ ٦ ل ٨٤/ ف ١٤- ٤- سورمتی ئالی عیمران).

پاشه و پوونکرده وه:

له تاجول ئوصولا له م شوینه دا، له بهرگی شه شه م، لاپه ره/ ٨٤
نه خشه یه کی جوانم بۆ سی و ددانه نووسی بوو، به لام له بهر ئه وه ی
چاپه مه نی کوردی له و رۆژگاردا ئه ومنده پێشکه وتووو نه بوو، واله م شوینه دا،
به شیوه یه کی پوونتر و جوانتر دووباره ی ده که ی نه وه، خوا یاربئ ئه مجاره
نه خشه که سه رکه و توو ده بئ و له ناو په راوه که دا په خشه وه ده بئ:

ضواحك: مقدم الفم

١٦	١٥	١٤	١٣	١٢	١١	١٠	٩	٨	٧	٦	٥	٤	٣	٢	١
٨	٧	٦	٥	٤	٣	٢	١	١	٢	٣	٤	٥	٦	٧	٨
لَیْلَی	لَیْلَی	لَیْلَی	لَیْلَی	لَیْلَی	لَیْلَی	لَیْلَی	لَیْلَی	لَیْلَی	لَیْلَی	لَیْلَی	لَیْلَی	لَیْلَی	لَیْلَی	لَیْلَی	لَیْلَی
ارخاء = اضراس												ارخاء = اضراس			

ئه مه وینه و شکلی شه ویله ی سه ره وه یه، که کۆی ددانه گانی ده که نه (١٦)
ددان. شه ویله ی خواره وش هه روا به بئ که م و زیاد، که واته (١٦+١٦= ٣٢) ددان.
واته: سه نایا (ددانه: دوانینه) چوارن، دوو له سه ره وه و دوو له خواره وه، هه روا
رمبا عیه (ددانه: جوارینه) چوارن، دووله سه ره وه و دوو له خواره وه، هه روا
ناب (واته: که لب) هه روا ضواحك (زمرده دان) ره حاش واته: (ضرس= کاکیله =
خرئ) یا چوارن یابینجن، له هه ردوولای شه ویله، واته: له شه ویله ی سه ره وه:
یا هه شتن، یاده، هه روا له شه ویله ی خواره وش یا هه شتن یا ده، ددانی
ئه قلیش چوارن، دوو له خواره وه و دوو له سه ره وه که واته: کۆیان ده کاته (٣٢)
سی و دوو ددان. زانی نی ئه م نه خشه یه ئاسانکارییه بۆ زۆر له بهرپاره

فقیہیہ کان، بہ تائبہت لہ بابہت قصاص و خوینی ددانہ کان و زور شتی ترہوہ

۱۵۴۶- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ مِنَ الرَّكْعَةِ الْآخِرَةِ مِنَ الْفَجْرِ يَقُولُ اللَّهُمَّ الْعَنِ فُلَانًا وَفُلَانًا وَفُلَانًا بَعْدَ مَا يَقُولُ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ: ﴿لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ - أَلَيْ قَوْلُهُ - فَأَنَّهُمْ ظَالِمُونَ﴾. (الحديث: ۴۰۶۹، اطرافہ فی: ۴۰۷۰، ۴۵۵۹، ۷۳۴۶) (۳۱۳).

ثیبنو عومہر (رمزی خودایان لی بی) فہرمووی: گویم لی بوو، کاتی پیغہمبہر (دروودی خودای لی بی) سہری لہروکووی رکاتی دواپی نویژی بہیانی ہل دہبری و راست دہبویہوہ دہیفہرموو (سمع الله لمن حمده ربنا ولك الحمد) نہو جا دہیفہرموو: (خودایہ! نہفرمت لہصہفوانی کوپی نو مہیہ و سوهیلی کوپی عہمرو حاریسی کوپی ہیشام بکہ) جاخودا نہم نایہتہی ناردهخوارہوہ کہ دہفہرموی: ﴿لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ﴾ ہمتا دہگاتہ: ﴿فَأَنَّهُمْ ظَالِمُونَ﴾ جا لہپاشتر خودا تہوبہی نہم سی کہسہی فہبولکردو ہہموویان موسولمان بوون و سہرو موسولمانی جوانیان لی دہرچوو). (تاج/۶ ل/۸۳ ف/۲۲ ز/۴- سوورمتی ثالی عیمران).

۱۵۴۷- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَدِيٍّ بْنِ خَيْسَارٍ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى أَنَّهُ قَالَ لَوْحَشِي (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ): إِلَّا تُخْبِرُنَا بِقَتْلِ حَمْزَةَ؟ قَالَ: نَعَمْ إِنَّ حَمْزَةَ قَتَلَ طُعَيْمَةَ بِنْتَ عَدِيٍّ بِنِ الْخِجَارِ بِدَرٍ فَقَالَ لِي مَوْلَايَ جُبَيْرُ بْنُ مُطْعِمٍ إِنَّ قَتَلَ حَمْزَةَ بِعَمِّي فَأَلَتْ حُرٌّ قَالَ فَلَمَّا أَنْ خَرَجَ النَّاسُ عَامَ عَيْنَيْنِ وَعَيْنَيْنِ جَبَلٍ بِحِيَالِ أَحَدٍ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ وَادٍ خَرَجْتُ مَعَ النَّاسِ إِلَى الْقِتَالِ فَلَمَّا أَنْ اصْطَفَوْا لِلْقِتَالِ خَرَجَ سِبَاعٌ فَقَالَ هَلْ مِنْ مُبَارِزٍ قَالَ فَخَرَجَ إِلَيْهِ حَمْزَةُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَقَالَ: يَا سِبَاعُ يَا ابْنَ أُمِّ الْمَارِ مُقْطَعَةُ الْبُظُورِ

اتَّخَذَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَ: ثُمَّ شَدَّ عَلَيْهِ فَكَانَ كَأَمْسِ الدَّاهِبِ
قَالَ: وَكَمَنْتُ لِحِمْزَةٍ تَحْتَ صَخْرَةٍ فَلَمَّا ذَا مَنِّي رَمَيْتُهُ بِحَرَّتَيْي فَاضْعُفَهَا فِي ثَنِيَّتِهِ
حَتَّى خَرَجْتُ مِنْ بَيْنِ وَرِكَئِهِ قَالَ: فَكَانَ ذَاكَ الْعَهْدُ بِهِ فَلَمَّا رَجَعَ النَّاسُ رَجَعْتُ
مَعَهُمْ فَأَقَمْتُ بِمَكَّةَ حَتَّى فُتِنَا فِيهَا الْإِسْلَامَ.

ثُمَّ خَرَجْتُ إِلَى الطَّائِفِ فَأَرْسَلُوا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)
رَسُولًا فَقِيلَ لِي: إِنَّهُ لَا يَهِيْجُ الرُّسُلَ قَالَ: فَخَرَجْتُ مَعَهُمْ حَتَّى قَدِمْتُ عَلَى رَسُولِ
اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَلَمَّا رَأَانِي قَالَ: أَلَيْتَ وَحْشِي؟ قُلْتُ: نَعَمْ قَالَ: أَلَيْتَ
قَتَلْتَ حِمْزَةً؟ قُلْتُ: قَدْ كَانَ مِنَ الْأَمْرِ مَا بَلَغَكَ قَالَ: فَهَلْ تَسْتَطِيعُ أَنْ تُغَيِّبَ وَجْهَكَ
عَنِّي قَالَ: فَخَرَجْتُ فَلَمَّا قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَخَرَجَ مُسَيِّمَةُ
الْكَذَّابُ قُلْتُ: لَا خُرُجَنِّي إِلَى مُسَيِّمَةَ لَعَلِّي أَقْتُلُهُ فَأَكْفِيَنِي بِهِ حِمْزَةً قَالَ: فَخَرَجْتُ مَعَ
النَّاسِ فَكَانَ مِنْ أَمْرِهِ مَا كَانَ قَالَ: فَأَذَا رَجُلٌ قَائِمٌ فِي ثَلَمَةِ جِدَارٍ كَأَنَّهُ جَمَلٌ أَوْ رَقٌّ
ثَائِرُ الرَّاسِ قَالَ: فَرَمَيْتُهُ بِحَرَّتَيْي فَاضْعُفَهَا بَيْنَ ثَدْيَيْهِ حَتَّى خَرَجْتُ مِنْ بَيْنِ كَتِفَيْهِ قَالَ:
وَوَتَبَ إِلَيْهِ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَضَرَبَهُ بِالسَّيْفِ عَلَى هَامَتِهِ. (الحديث: ٤٠٧٢) (٣١٤)

عوبه ييدوللاى كورى عهدى كورى خيار (رهمنى خودى لى بى) به وهشى
بكورى حهمزهى فهرموو: (ههوالى كوشتنى حهمزه مان بو باس بكه) وهشى
(رمزى خودى لى بى) فهرمووى: (بهلى باشه، له پوروى غهزاي بهدرا، حهمزه
توعهيمهى كورى عهدى كورى خيار دهكوژا، لهكاتى فهورمانى غهزاي نوحوودا
من بهندهى جوبهپرى كورى موتعم بووم، جوبهپرى ناغام پيى گوتم: نهگهر
تولهى مامهم له حهمزه بوپسينى و لهجياتى توعهيمهى مامهم بيكوژى تو
نازادى. جا كاتى سالهكهى عهينهين جهماومرهكه دمرچوون بو غهزاي
نوحود، منيش لهگهل نهو خهلكه كهوتمه پرى، عهينهين كيويكه بهرابهر
نوحود، شيوا له نيوانيانايه، كاتى جهنگاومرهكان ريزيان بهست بوجهنگين،

سیباع که پالہوانیکی ناودار بوو هاته مهیدان و گوتی: کی نازایه و لهخوی
 رائه بویری بابیتته مهیدان بۆم. جا حهمزه کی کوری عهبدو لموته لیب بۆی
 چوو مهیدان و فهرمووی: نهی سیباع! نهی کورده کی نوم نهنباری قیتکه
 بر! نهوه بهربه رهکانا و دزایه تی له گهل خوداو پیغه مبهه ده کی؟ نهوجا
 حهمزه پهلاماری داو ههلمه تی برده سهرو بهچا و نووقانی کردی به پۆری
 خوراو! منیش منهی حهمزه ده کرد، له ژیر تاویری کا خۆم ملاس دابوو،
 چاوهر وانی زمه رهینان له حهمزه ده کرد جابه ره بهره حهمزه لی نزیک
 بۆوه، خۆم ملاس دا ههتا بواری دا بۆم نیزه که مم تی گرت و دای له بهر
 مووسلدانی له بهینی ههردوو سمتیه وه دمرچوو، ئیتر یه کسه مردو په تای
 نه برد، کاتی جهنگاو مره کان گه پانه وه بۆ مه ککه، منیش له گه ئیانا گه پانه وه،
 له مه ککه جینشین بووم، ههتا نازاد کراو بووبه ولاتی ئیسلام .

نهوجا رۆیشتم بۆ تانیف، نهوانیش نوینه ریان نارد بۆ لای پیغه مبهه
 (دروودی خودای لی بی) وه به منیشیان گوت: پیغه مبهه (دروودی خودای لی بی) دهست بۆ
 موسوئمان نابات، جا منیش له خزمه تیانا چووم بۆ خزمه تی پیغه مبهه (دروودی
 خودای لی بی) وه شایه تمانم هیئا کاتی منی بینی فهرمووی: (تۆ وه حشیت؟ گوتم:
 بهائی نهوم فهرمووی: (تۆحه مزمت کوشت؟) گوتم: (وهک بیستوته وایه، من
 نهوزاته م کوشت) فهرمووی: (له مهو دوا مه یهره بهرچاوم، برۆ خۆت ونکه)
 وه حشی (رمزی خودای لی بی) فهرمووی منیش رۆیشتم جاله پاش و وفات و مه رگی
 پیغه مبهه (دروودی خودای لی بی) کاتی موسه یله مهی که زراب هه ئساو ئازاوهی
 بهرپا کرد و له گهل موسوئماناندا کردی به ههراو کی شهو بهره، له دلی خۆما
 گوتم: واباشه نه م ههله بقوزمه وهو بچم بۆ نه م شه ره بۆ گیانی موسه یله مه،
 به شکم موسه یله مه بکوژم و تاوانی کوشتنی حهمزه پی بشۆرمه وه. گوتی:
 جا له گهل له شکری موسوئمانان به رهو ولاتی موسو یله مهی درۆزن دمرچووین،
 تاکاتی بوو به شهرو ههراو کوشوتاره گه وره و زۆرهی که هه موومان دمیزانی. ن
 وه حشی فهرمووی: شه ر گهرم بوو بوو سوپای موسو یله زۆریان بۆ هاتبوو،

حالی موسویله مه خوئی شربوو، جا تهماشام کرد وازه لامی، ده لئی وشتی دیزه، له نیوانی که لینی دیواریکا وهستاوه، قژمه سری گیف بووه، ته و او قزی ئالۆسکاوه تومەز ئەوه موسەیلەمەیه، منیش نێزمیه کم تی سره واند، دام له کۆلهی سینگ، له نیوانی ههردوو مه مک، له گازمەری پشتیه وه له بهینی ههردوو شانیه وه دەرچوو. جا پیاویکی نه نصاریش په لاماری داو شیریکی کیشا به که للهی سه ری دا).

پوو نکرده وه:

وه حشی کوری حه ربی حه بهشی (رمزی خودی لی بی) سه حابهی پیغه مبه ر بووه، له پاش غه زای تانیف نیسلام بوو. ئاماده ی غه زای په مامه بوو، نيزه یه کی هه بوو، خوئی ده یگوت: به م نيزه یه م باشترین که سم پی کوشتووه، که حه مزه ی مامه ی پغه مبه ر بوو، هه روا خراپترین که سیشم پی کوشتووه که موسه یله مه ی که ز زاب بوو.

وه حشی له بوخاریدا یه ک فهرمووده ی هه یه، هه تا سه رده می جینشینی عوسمان ژیاوه، له حمص داده نیشت، وه هه ر له ویش مردوو، کورپیکی هه بوو ناوی حه رب بوو، ئەوو عه بدو لای کورپی عه دی کورپی خیارو جه عفه ری کورپی عومه رو که سانی تریش فهرمووده کانی ئەویان گیرا وه ته وه، به شیکی زۆر له داستانی ژبانی واله م فهرمووده یه دا، له ناو سه حابه کانی پیغه مبه ردا که سیکی تر نییه به م ناوه. له هه تحو لباریدا له شرحی ئەم فهرمووده یه دا ده فهرموئی: (کاتی وه حشی دی بۆلای پیغه مبه ر، عه رزی ده که ن، قوربان ئەمه وه حشی یه، بکوژی حه مزه ی مامه ته؟ ده فهرموا: (وازی لی بینن بابی موسو لمان ببی، له راستیدا من نیسلام بوونی یه ک که سم گه لی پی باشتره له کوشتنی هه زار کافری بی بروا).

۱۵۴۸- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): اشْتَدَّ غَضَبُ اللَّهِ عَلَى قَوْمٍ فَعَلُوا بِنَبِيِّهِ يُشِيرُ إِلَى رِبَاعِيَّتِهِ اشْتَدَّ غَضَبُ اللَّهِ عَلَى رَجُلٍ يَقْتُلُهُ رَسُولُ اللَّهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ (الحديث: ٤٠٧٣) (٣١٥).

نهبو هورمهیره (رمزی خودای لی بی) فهرمووی: پیغهمبهری خودا (دروودی خودی لی بی) فهرمووی: (رق و توورمیی خودا تهواو تاوی سهندووه دژی نهو کۆمهلهی ناویان له پیغهمبهری خودا کردووه) ئاماژهی کرد بو ددانه چوارینهکهی خۆی که لهغهزای ئو خوددا هاوبهش پهیدا که رهکان شکاند بوویان. ههروا فهرمووشی: (رق و توورمیی خودا تهواو جۆشی سهندووه، دژی نهو کهسه که پیغهمبهری خودا بهدهستی خۆی بیکوژی لهپیناوی سهرکهوتنی نایینی خودا دا).

پونکردنهوه:

لهغهزای ئو خوددا کۆمهلهی پیکان له پیغهمبهر (دروودی خودی لی بی) کرا، چهند زامیکی گهوره گهوره لهچهند جیگهیهکی لهشی کرا، دهموچاوی زامار بوو، ددانه چوارینهی لهلای خوارموی شکا، لیوی خوارموی زامار بوو، تهویلی زاماربوو، دوو نهلقهی کلاو زریهکهی ههڵ چهقینه کوئمی، کلاو زریهکهی لهسهریا شکا، توپخی کلاوی نهژنۆی لیبووه، دهوری ههفتا شمشیڕ بهر پرووی کهوت خودا لهههموویان پاراستی. ئوبهیهیهی کوپی خهلهف ههلی کوتایه سهری و هیڕشی بو بردو سویندی خوارد، که ناگهپرتهوه ههتا موحهمهده نهکوژی. پیغهمبهر (دروودی خودی لی بی) فهرمووی: نهخهیر، نهو ناتوانی من بکوژی، بهلکو من نهو دهکوژم، پیغهمبهر (دروودی خودی لی بی) لهدرزی زریهکهی ههتا تای سهرماند، وهک گا کهوتهسهر زموی و دهستی کرد بهبۆره بۆر،

(٣١٥) اخرجه مسلم في الجهاد و السير، باب: اشتداد غضب الله على من قتل رسول الله

(صلی الله علیه وسلم) رقم: ١٧٩٣ .

کۆمهلهکهی هه‌ئیان گرت و بردیان، پۆژیکی نه‌برد که توپی و گیانی به‌دۆزه‌خ شاد بوو.

له‌قه‌تحو‌لباریدا ئهم زانیاریانه‌ی واتیا: عوتبه‌ی کوری نه‌بو وه‌قاص ددانه چوارینه‌که‌ی پیغه‌مه‌بری شکاند، وه‌لیوی خوارووی زامار کرد، وه عه‌بدو‌ل‌لای کوری شه‌هاب ته‌وی‌لی شکاند، وه عه‌بدو‌ل‌لای کوری قه‌مه (که ناوداره به‌ئیب‌نو قه‌مه) کۆلمی پیغه‌مه‌بری زامار کرد، وه مالیکی کوری سنان خوینه‌که‌ی له‌پرووی پیغه‌مه‌بر ده‌مزی و ده‌لی‌سایه‌وه‌و دوایی قووتی دهدا، چونکه به‌بی ئه‌ده‌بی ده‌زانی که نه‌و خوینه‌ پیرۆزه به‌تفینیه‌وه‌و. وه پیغه‌مه‌بر (دروودی خودی لی بی) له‌سه‌ر ئهم د‌ل‌سۆزی‌یه‌ مه‌رده‌ی پی داو پیی فه‌رموو ئاگری دۆزه‌خ چه‌شکه‌ت ناکات! وه فه‌رمووی: (ئه‌گه‌ر که‌سی ده‌یه‌وی ته‌ماشای که‌سی بکا، که خوینی من و خوینی نه‌و تیکه‌لی یه‌ک بووبی له‌ودا، با‌ته‌ماشای مالیکی کوری سینان بکا). سه‌عدی کوری نه‌بو وه‌قاص (دروزی خودی لی بی) فه‌رمووی: قه‌ت نه‌ومنده سوورو مجیز نه‌بووم له‌سه‌ر گوشتنی که‌سی، وه‌ک نه‌و پۆزه سوور و مجیز بووم له‌سه‌ر گوشتنی عوتبه‌ی ب‌رام، له‌سه‌ر نه‌وه‌ی که نه‌و زیانه جه‌سته‌یی‌یه‌ی له‌ پیغه‌مه‌بردا).

عه‌بدو‌ل‌لای کوری قه‌مه‌ینه، له‌پۆژی ئو‌حو‌دا که رو‌خساری پیغه‌مه‌بری زامار کردو ددانه چوارینه‌ی له‌لای راسته‌وه، له‌شه‌ویله‌ی خوراوه‌ی شکاند، وتی: هاومری بگه‌ر ئهم گورزه له‌ده‌ستی ئیب‌نو قه‌مه‌ینه! پیغه‌مه‌بر (دروودی خودی لی بی) خوینه‌که‌ی له‌پرو‌خساری س‌ری و فه‌رمووی: (ئه‌وه چیته، بۆ وات کرد: (اقم‌اک الله) واته: (اذلک الله) خوا داماو و که‌ساست کا). جا خودا ساب‌رینه ک‌یوییه‌ک زال ده‌کا به‌سه‌ریا، به‌قۆچ ده‌یکۆژی وه‌ه‌ر شۆقی تاهه‌ل دهدا هه‌تا پارچه پارچه‌ی ده‌کا).

١٥٤٩ - عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) لَمَّا أَصَابَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (مَا أَصَابَ يَوْمَ الْحُدِّ وَالْأَصْرَفِ عَنْهُ الْمُشْرِكُونَ خَافَ أَنْ يَرْجِعُوا قَالَ:

مَنْ يَذْهَبُ فِي أَثَرِهِمْ فَاتَّذَبَّ مِنْهُمْ سَبْعُونَ رَجُلًا قَالَ: كَانَ فِيهِمْ أَبُو بَكْرٍ وَالزُّبَيْرُ.
(الحديث: ٢١٤، ٤٠٧٧) (٣١٦).

عائشه (رمزی خودای لی بی) به عورودی کوری زوبه پری گوت؛ نهی خوشکه زام! کاتی که له پوژی غه زای نوحود دا، پیغه مبه (دروودی خودای لی بی) تووشی نهو دمردی سه ری به بوو، که گه لی له یارانی کوژران و زامار بوون، که له شکری بته رسته کان گه رانه وه بو مه ککه ی پیرۆز، پیغه مبه (دروودی خودای لی بی) مه ترسی نه وه ی کرد، که دیسان له ناکاو دوشمن بگه ریته وه بو سه ریان، جا له بهر نه وه له بهر نه وه میش که وورده موسو لمانان به رزی و به نهو زیان و کوشت و کوشتاره چا و مه ترسی نه بن و دلیان نه ترسی. هه رمووی، (کی دمروا به شوینیان؟ جا هه فتا پیای لی هه لباردن و ناردنی، نه بوبه گر و زوبه یریشیان تیابوو) (تاج/ ٦ ل- ٩٢ ف- ٣٢ ز- ٤).

غزای خه ندهق که پیشی ده کوتری غه زای نه حزاب غزوة الخندق - وهي الاحزاب

١٥٥٠- عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) فَقَالَ: (أَنَا يَوْمَ الْخَنْدَقِ نَحْفِرُ فَعَرَضَتْ كُدْيَةٌ شَدِيدَةٌ فَجَاءُوا النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالُوا: هَذِهِ كُدْيَةٌ عَرَضَتْ فِي الْخَنْدَقِ فَقَالَ: أَنَا نَازِلٌ ثُمَّ قَامَ وَبَطْنُهُ مَغْضُوبٌ بِحَجَرٍ وَلَبَسْنَا ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ لَا نَذُوقُ ذَوَاقًا فَأَخَذَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الْمِغْوَلَ فَضْرَبَ فَعَادَ كَثِيرًا أَهْلًا).
(الحديث: ٤١٠١، طرفه في: ١٢٥٠ تجريد = ٣٠٧٠ فتح = بقرطی/ ٣ ل/ ٣٧١) (٣١٧).

جالبير (رمزى خودى لى بى) فهرمووى: پۇزى غەزاي خەندەق كاتى خەندەقكەمان ھەل دەكەن، بەردە تەمتەمى ھاتەراي، چوونە لاي پيغەمبەر (دروودى خودى لى بى) گوتيان: قوربان! خەندەقكە تەمتەمىكى ھاتۆتە بەر، فهرمووى: (وا خۇم دەچمە خوارەوہ بۆي) .

خۆشەويست (دروودى خودى لى بى) كەھەلسا، سەرنجەمان دا واسكى خۆي بەبەردى جەپاندبوو! چونكە سى پۇز بوو ئەوۋى پاي بگوترى نان و ئاو چەشكەمان نەكرد بوو، پيغەمبەر (دروودى خودى لى بى) دەستى دايە پاچەكەو مالى بەتاويرەكە دا، ئيتەر ئەو گابەردەكە لەوۋو پيش پيك و پاچ كاري لى نەدەكردو ياران ھاواريان بوو لەدەستى، بەوليدانەي پيغەمبەر (دروودى خودى لى بى) وردوخاش بوو، وە بوو بەخاك و خۆل)، (تاج/ ۸ ل/ ۲۱۷ ف/ ۴ ز/ ۸۸- غەزاي خەندەق). بېروانە: ژمارە: ۱۲۵۰ تەجربىر- بەرگى/ ۳ ل/ ۲۱۷ .

۱۵۵۱- عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ صُرَدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): يَوْمَ الْأَخْزَابِ: نَغْزُوهُمْ وَلَا يَغْزُونَا. (الحديث: ۴۱۰۹، طرفه في: ۴۱۱۰) (۳۱۸) .

سولەيمانى كورى صورەد (رمزى خودى لى بى) فهرمووى: پۇزى غەزاي ئوھود، پاش ئەوۋى سوپاي ئەھزاب كشانەوۋو ھىچيان بۆنەگرا، پيغەمبەر (دروودى خودى لى بى) لەسەر شىۋەي ھەوال لە ئايندە، واتە: لەسەر شىۋەي موعجيزە، فهرمووى: (ئيتەر نۆرەي ئىمەيە كە بچينە سەر ئەوان و لەناو جيگەو پيگەي خۇيان دا ھەلمەت بەرينە سەريان و غەزايان بکەين، وەجارى تر ئەوان ئىمە غەزا ناکەنەوۋە). وە پيغەمبەر چۆنى فهرموو، پيك و ابوو، تالە ئەنجاما مەككە ئازاد گراو سوپاي ھاوبەش پەيداگەران تەفرو توونابوون. نوخشەبى لەسوپاي زولم و زورى ئەمپۇيش لەھەموو لايى، بۇ خوا جى تى دەچى).

سولهيماني كورې صوره دى كورې نهل- جهون، هاوه ئيكي ناودارى
پيغه مبه ربوو، له بوخاريدا دوو فهرموودهى ههيه، يه كيكيان نهم فهرموودهيه،
ئهوى تريشيان له (صفه ابليس) دا رابورد، پياويكي پياوانهى خيّر خوازى
به ناييني خاوهن په رستش و خوا په رستى بوو، نهو كاتهى كووفه دروست كرا
لهوئ بو خوى خانوويهكى دروست كردو لهوئ دانيشت به مالهوه، له گهل
سوپاي عه لىدا ئامادهى صهفين بوو، له سالى شهست و پينجى كوچيدا، بوو
به سه روكى سوپايهكى چوار هزار كهس، له ته مهنى نهوودو سى سائيدا،
له شه پركى خوينين دا، له شوئيئ به ناوى (عين الورد) له موعه سكه رى
مهروان، سولهيمان و سوپاكهى هه موو كوژران، عوبه يدوللاى كورې زياد،
سه رى سولهيماني برى و به ديارى بردى بو مهروانى كورې حكه مى
ئاغاي. (بروانه: ژماره: ١٣٢٥ = بهرگى: ٣ لاپه ره: ٤٥٢).

١٥٥٢- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ) كَانَ يَقُولُ: (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ، اعَزَّ جُنْدُهُ وَنَصَرَ عَبْدُهُ وَغَلَبَ الْأَحْزَابَ
وَخَذَهُ فَلَا شَيْءَ بَعْدَهُ)، (الحديث: ٤١١٤) (٣١٩).

نه بو هورهيره (برمى خودى لى بى) فهرمووى: پيغه مبه ر (درووى خودى لى بى)
دهيفه رموو: (لا اله الا الله وحده، اعز جنده، ونصر عبده، وغلب الاحزاب
وحده، فلا شيء بعده). واته: هه ر خودا ته نيا خوى خودايه و بهس، له شكرى
خوى له روژى نه حزبا سه رخست، بهنده كهى خوى كه مو حه مه دى
پيغه مبه رى خودايه سه رخست، به ته نها خوى له شكرى نه حزابى به زانند
وتيك و پيكي شكاند، خوى نه بى هه موو شتى تر هيچ و پووجه، بيچگه
له خوى هه موو شتى بوونى نه بوونه).

۱۵۵۳- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) يَقُولُ: (نَزَلَ أَهْلُ قُرَيْظَةَ عَلَى حُكْمِ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ فَارْسَلَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِلَى سَعْدٍ فَأَتَى عَلَى حِمَارٍ فَلَمَّا دَنَا مِنَ الْمَسْجِدِ قَالَ لِلْأَنْصَارِ: قُومُوا إِلَيَّ سَيِّدِكُمْ أَوْ خَيْرِكُمْ فَقَالَ: هَؤُلَاءِ نَزَلُوا عَلَى حُكْمِكَ فَقَالَ تَقْتُلُ مُقَاتِلَتَهُمْ وَتَسْبِي ذُرَارِيَهُمْ قَالَ: قَضَيْتَ بِحُكْمِ اللَّهِ وَرُبَّمَا قَالَ: بِحُكْمِ الْمَلِكِ). (الحديث: ٤١٢١، طرفه في: ٣٠٤٣، ٣٨٠٤، ٦٢٦٢) (٣٢٠).

ئەبو سەعیدی خودری (رمزی خودای لی بی) فەرمووی: ھۆزی بەنی قوڕەیزە، کاتی لەشکری ئیسلام دەورەیان دان و، بیست و پینج زۆر گەمارۆی قەلاکانیان دان چاریان ئەما پازی بوون بەو گەسەعدی کۆری موغاز ھەر بپار و ھوکی دەربارە ئێوان دەرگا، ئێوان پای ھایل بن، جا لەسەنگەر و قەلاکانیان ھاتنە دەرەوە، بەلام لەودەمەدا سەعد لەوئێوە بوو، چونکە لەغەزای خەندەقا زامار بوو بوو، پێغەمبەر (درویدی خودای لی بی) ناردی بەشوینیدا، سەعد بەسواری گۆیدریژئ ھات، جا کە گەیشتە نزیکێ مزگەوت (واتە: نوێزگاگە) پێغەمبەر (درویدی خودای لی بی) بەئەنصاری فەرموو: (بچن بەپیری ئاغاتانەو) یا پای فەرموون: (بچن بەپیری پیاو بەگەتەنەو).

ئەوجا فەرمووی: (ئەو سەعد! ئەمانە تۆیان کردوو بە ھەم و فەرمانرەوا بەبپاری تۆ پازی بوون). سەعدیش فەرمووی: (دەوا من ئەم بپارەیان بۆ دەدەم: کە جەنگاو مەرەکانیان بکوژرێن و خاوو خیزانیشیان بەتالانی بگیرێن!) پێغەمبەر (درویدی خودای لی بی) فەرمووی: (بە پای فەرمانی خودا فەرمانت دا) یا فەرمووی: (بە پای فەرمانی پادشای گەرە کە خودایە فەرمانت دەرکرد) تاج/ ٥ ل/ ١٧٥ ھ/ ٤ ز/ ٤٥- باسی گەورەیی سەعدی کۆری موغاز+تاج/ ٨- ل/ ٢٢٢- ٤ ز/ ٨٩- غەزای بەنی نەزیر (...).

غزای زاتوریقاع: غهزا پهړۆینه غزوة ذات الرقاع

۱۵۵۴- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) صَلَّى بِاصْحَابِهِ فِي الْخَوْفِ فِي غَزْوَةِ السَّابِغَةِ غَزْوَةِ ذَاتِ الرَّقَاعِ. (الحديث ۴۱۲۵- اطرافه في: ۴۱۲۶، ۴۱۲۷، ۴۱۳۰، ۴۱۳۷) (۳۲۱).

جایبری کوری عهبدوللا (رمزی خودایان لى بى) فهرمووی: پیغهمبهر (دروودی خودای لى بى) لهغهزای حهوتهم دا، کهغهزای زاتوریقاع بوو، نو یژی ترسی بو هاوریکانی کرد) بوچونیتی و دهستوورهکانی نو یژی ترس پروانه: (تاج ۱/ ل ۴۴۲ ز ۱۵۲ + ز ۱۵۳ + ز ۱۵۴ + تهجرید بهرگی یهکه م ل ۴۷۳ ف . ژ: ۴۹۶ ت - فتح ۹۴۲ ههتا لابهړه: ۴۷۵). ل = لابهړه ، ز = زنجیره ، ژ = ژماره فتح - فتح الباری شهرحی صهحیحی بوخاری ، ف = فهرمووده .

۱۵۵۵- عَنْ أَبِي مُوسَى (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي غَزْوَةٍ وَكُنْ سِتَّةَ نَفَرٍ بَيْنَنَا بَعِيرٌ نَعْتَقِبُهُ فَتَقَبَّتْ أَقْدَامُنَا وَتَقَبَّتْ قَدَمَايَ وَسَقَطَتْ أَظْفَارِي وَكُنَّا لُفًّا عَلَى أَرْجُلِنَا الْخِرْقَ فُسِمَتِ غَزْوَةُ ذَاتِ الرَّقَاعِ لِمَا كُنَّا نَعْصِبُ مِنَ الْخِرْقِ عَلَى أَرْجُلِنَا. (الحديث: ۴۱۲۸) (۳۲۲).

نهبو موسا (رمزی خودای لى بى) فهرمووی: لهخزمهتی حهزرت دا (دروودی خودای لى بى) چووین بو غهزایا، تاهمهکه ی من شهنش کهس بووین، تاهه وشتریکمان بهرکهوتبوو، ههشهشمان بهسهره بهرودوا سواری دهبووین، گوتی: نهومنده بهېی ریگهمان بری بهپای پهتی، پیمان کوتراو تو یجی بهردا، منیش قاههکانم تو یکیان بهرداو نینوکهکانم کهوتن، لهتاواندا لهبه ربی پیلای و لهبه رگهرا بهرؤمان بههچمانهوه دهپیچا، بویه نهو غهزایه ناوړا غهزای

(۲۲۱) اخرجه مسلم في صلاة المسافرين وقصرها، باب: صلاة الخوف ، رقم: ۸۴۲ .

(۲۲۲) اخرجه مسلم في الجهاد و السير ، باب: غزوة ذات الرقاع، رقم: ۱۸۱۶ .

زاتوریقاع (واته: غهزا پهړوینه) چونکه له بهر پي څاوسی پهړو پالمان
دمنالان له قاجمانه وه. (تاج/ ۸ ل ۲۲۵- ۹۱ ف/ ۱- غهزای زاتوریقاع- ش) + (بر :
ریاض/ ۲ ل ۹۷ ژ: ۵۲۵) .

۱۵۵۶- عَنْ سَهْلِ بْنِ أَبِي حَثْمَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) ، وَكَانَ شَهِدَ رَسُولَ اللَّهِ
(صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَوْمَ ذَاتِ الرَّقَاقِ صَلَّى صَلَاةَ الْخَوْفِ أَنَّ طَائِفَةً صَفَّتْ مَعَهُ
وَطَائِفَةٌ وَجَّاهُ الْعُدُوَّ فَصَلَّى بِأَلْتِي مَعَهُ رُكْعَةً ثُمَّ ثَبَّتَ قَائِمًا وَاتَّمُوا لِأَنْفُسِهِمْ ثُمَّ
انْصَرَفُوا فَصَفُّوا وَجَّاهُ الْعُدُوَّ وَجَاءَتِ الطَّائِفَةُ الْآخَرَى فَصَلَّى بِهِمُ الرُّكْعَةَ الَّتِي بَقِيَتْ
مِنْ صَلَاتِهِ ثُمَّ ثَبَّتَ جَالِسًا وَاتَّمُوا لِأَنْفُسِهِمْ ثُمَّ سَلَّمَ بِهِمْ (الحديث: ۴۱۲۹) (۳۲۳) .

سه هلی کورې نه بی حسمه (رمزای خودای لی بی) که له غهزای زاتو ریقاعا،
له خزمه تی پیغه مبهردا بووه، له وکاته دا که نویژی ترس بو څاوپړکاني
کردووه، همرمووی: موسلماننه کان بوون به دوو دسته وه، دسته یه کيان له پشت
پیغه مبهروه ریز بوون و دسته که ی تریش بهر ابر دوزمن راوستان، جا
پیغه مبهر (درووی خودای لی بی) پرکاتیکی ته واو کرد بهو تاقمه یه ی که
له که لیا بوون، نهو ساخوی به پیومړیک راوستا، هه تا نه وان پرکاتیکی تریان
کردو نویژی څویان بو څویان ته واو کردو، رویشتن رووبه پرووی دوزمن
راوستان، نهو جا نهو دسته که ی ترهاتن، که هه تا نیستا رووبه پرووی دوزمن
راوستان بوون، نهو جا پیغه مبهر څوی له دوو پرکاته که ی څوی پرکاتیکی مابوو،
نهو پرکاته ی شې کرد له که ل نه وانا، واته: له پرکاتی دوو همیا پیشنویژی بو
دسته ی دوو هم کرد، نهو جا پیغه مبهر (درووی خودای لی بی) له سر شپوه ی
ته حیات پرک دانیش، هه تا تاقمه ی دوو هم هستان سهرو پرکاتی تریان کرد بو
څویان، نهو جا ته حیاتیان خویند و پیغه مبهر سلاوی پپیان دایه وه).

۱۵۵۷- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّهُ غَزَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَبْلَ تَجْدِ فَلَمَّا قَفَلَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَفَلَ مَعَهُ فَأَذْرَكَتَهُمُ الْقَائِلَةُ فِي وَادٍ كَثِيرِ الْعُضَاهِ فَتَزَلَّ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَفَرَّقَ النَّاسُ فِي الْعُضَاهِ يَسْتَظِلُّونَ بِالشَّجَرِ فَتَزَلَّ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) تَحْتَ سَمُرَةٍ وَعَلَّقَ بِهَا سَيْفَهُ قَالَ جَابِرٌ: وَنِمْنَا نَوْمَةً فَأَذَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَدْعُونَا فَجِئْنَاهُ فَأَذَا عِنْدَهُ اِغْرَابِيٌّ جَالِسٌ فَقَالَ: (إِنَّ هَذَا اخْتَرَطَ عَلَيَّ سَيْفِي وَأَنَا نَائِمٌ فَاسْتَيْقِظْتُ وَهُوَ فِي يَدِي صَلَّيْنَا فَقَالَ لِي: مَنْ يَمْنَعُكَ مِنِّي؟ فَقُلْتُ: اللَّهُ، فَهَا هُوَ جَالِسٌ، ثُمَّ لَمْ يُعَاقِبْنِي رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)). (الحديث: ٤١٣٥، اطرافه في: ٢٩١٣، ٤١٣٤، ٤١٣٦) (٣٢٤).

جابیری کوپی عہدوللا (رمزای خودی لے بی) فہرمووی: لہ غہ زایہ ک دا، لہ خزمہ تی پیغہ مہردا (دروودی خودای لہ سمر بی) بہرہو نہ جد رؤیشتین بؤ غہزا، لہ قرچہ ی نیومرودا لہ شوینیکی دپکہ زیایو دا بؤ سہرخہو شکاندن لامان دا، خہ لکہ کہ بہناو شیوہ کہدا بلاو بوونہوہو چوونہ سیبہری دارہ کانہوہ، پیغہ مہریش (دروودی خودی لے بی) لہ بن داریکا دابہزی و شمشیرہ کہی پیادا ہہ لواسی و خہوت، کاتی خہ بہری دمہیتہوہ دمروانی و پایوی لہ لایہ تی، کہ ہاتوہوہ حہ زرت ہہستی پی نہ کردوہ، جا نیمہ ی بان کرد و فہرمووی: (نہم پیاوہ شمشیرہ کہی منی ہہ لکیشابوو، بہرووی گرتبووی بہدہستیہوہ دہیگوت پییم: کی رزگارت دمکات لہدہستم؟ منیش گوتہم خودا. جا شمشیرہ کہی نایہوہ ناو کیلانہ کہی، وا ئہوہ تانی بؤ خوئی دانیشتوہوہ نیر پیغہ مہریش = (دروودی خودی لے بی) توآہی لہ پیاوہ کہ نہ سہندو ہیچی لیی نہ کرد). (تاج/ ٨/ ل ١١٠- ١- ٣٩- شمشیر).

غزای بهنی موسته لیک، که غزای مه ریسعه غزوة بني المصطلق، وهي غزوة المريسيع

۱۵۵۸- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي غَزْوَةِ بَنِي الْمُصْطَلِقِ فَاصْبْنَا سَبِيًّا مِنْ سَبْيِ الْعَرَبِ فَاشْتَهَيْنَا النِّسَاءَ فَاشْتَدَّتْ عَلَيْنَا الْعُزْبَةُ وَاحْبَبْنَا الْعِزْلَ فَارْدْنَا أَنْ نَعِزَلَ، وَقَلْنَا: نَعِزْلُ وَرَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بَيْنَ أَظْهَرْنَا، قَبْلَ أَنْ نَسَالَهُ، فَسَالْنَاهُ فَقَالَ: مَا عَلَيْكُمْ أَنْ لَا تَفْعَلُوا مَا مِنْ نَسَمَةٍ كَانَتْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ إِلَّا وَهِيَ كَانَتْ (الحديث: ٤١٣٨، اطرافه في: ٢٥٤٢، ٥٢١٠، ٦٦٠٣، ٧٤٠٩) (٣٢٥).

ئەبو سەعیدی خۆدڕی (رەزای خۆدی لێ بێ) فەرمووی: لە خەزمەتی پێغەمبەر دا (دروودی خۆدی لێ بێ) چووین بۆ غەزای بەنی موسته لیک، ژنانی نازدارانی عەرەبمان بە تالانی گرت، وەبێ ژنی و دوور لە هاوسەری زۆری بۆهینا بووین، وەحەزیشمان لە فرۆشتنی ئەو ژنە تالانی یانە هەبوو، جاوێستمان لە گەڵایان رابووێرین و بچینە لایان، بەلام خۆمان بکێشینەو، هەتا ئاوەکە نەگاتە جێی خۆی و نەبێ بە منال، ئەگینا ژنەکان دێن بە دایکی منالمان و ئەو کاتە بۆمان نافرۆشێن، واتە: هەم حەزمان لە مال بوو، هەم حەزمان لە کەیف و رابواردن بوو، وێستمان چارەسەری بدۆزینەو، کە هەردوو لامان بۆ دابین بکا، بەبیری خۆمان عەزل واتە: خۆکێشانەو ئەو دوو مەبەستەمان بۆ دابین دەکا، دوازی گوتمان: ئێمە ئێستا لە خەزمەتی پێغەمبەر داین چۆن دەبێ بەبێ پرسی ئەو (دروودی خۆدی لێ بێ) شتی وا بکەین، جاکاتی لێمان پرسی، فەرمووی: (قەیناکەن ئەگەر وانەکەن! چونکە چارەنووسی خۆدایی رەتبوونەو دی نییە، وەهەرکەسی هەتا رۆژی قیامەت، خۆدای گەورە چی لە چارە نووسی بێ دەبێ بێتە دی، ئەگەر لە چارە

که سیکی نووسیپی که دهمی دروست ببی نه وه دروست دهمی و له دایک دهمی و به عهزل و شتی و ا بهری چارنووسی خودایی ناگیرئ). (تاج/ ۳/ ل/ ۱۰۰/ ف/ ۸/ ز/ ۴۳- دهستووری سهرجیی).

غه زای نه نمار (غزوة انمار)

۱۵۵۹- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي غَزْوَةِ الْأَمَارِ يُصَلِّي عَلَى رَاحِلَتِهِ مُتَوَجِّهًا قِبَلَ الْمَشْرِقِ مُتَطَوِّعًا. (الحديث: ۴۱۴۰، اطرافه في: ۲۵۳ تجريد = ۴۰۰ فتح = بقرطی یه کم ل/ ۲۶۴) (۳۲۶).

لیره دا جابیر دهمه رموی: به چاوی خوّم خو شه ویستم دی، له غه زای نه نماردا، به سواری ولاخ، پرووی له خوړ هه لات بوو، نویژی سوننه تی ده کرد).

غه زوهی حوده یبیه (غزوة الحديبية)

خوای گه وړه دهمه رموی: ﴿لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ﴾ الفتح: ۱۸.

۱۵۶۰- عَنْ الْبَرَاءِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ تَعْدُونَ أَثَمَ الْفَتْحِ فَتَحَ مَكَّةَ وَقَدْ كَانَ فَتَحُ مَكَّةَ فَتَحًا وَكُنْ تَعْدُ الْفَتْحَ بَيْعَةَ الرُّضْوَانِ يَوْمَ الْحُدَيْبِيَّةِ كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَرْبَعَ عَشْرَةَ مِائَةً وَالْحُدَيْبِيَّةُ بَرْقُ فَتَرَحْنَا فِيهَا فَلَمْ تَشْرُكْ فِيهَا قَطْرَةً قَبْلَ ذَلِكَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَأَتَاهَا فَجَلَسَ عَلَى شَفِيرِهَا ثُمَّ دَعَا بِأَنْاءٍ مِنْ مَاءٍ فَتَوَضَّأَ ثُمَّ مَضَمَضَ وَدَعَا ثُمَّ صَبَّهُ فِيهَا فَتَرَكْنَاهَا غَيْرَ بَعِيدٍ ثُمَّ أَتَاهَا

اصْدَرْتُنَا مَا شِئْنَا لَحْنُ وَرَكَابُنَا (الحديث: ٤١٥٠، طرفاه في: ٣٥٧٧، ٤١٥١) (٣٢٧).

بهراء (رمزی خودای لی بی) فهرموی: نیوه فهتخی مهککه بهفهتج دائه نین، راسته که فهتخی مهککه فهتخیکی گه وره بوو، به لام لهباری دلی نیمه دا، به یعه تولریزان، که له پوژی حوده بیبیه دا پرووی دا فهتخی ههره گه وره نه وه چونکه نه و ریگهی خوش کرد بو فهتخی مهککه و بوو بههوی رزمه نندی خودای گه وره، نه و سه رده مه نیمه هه زارو جوار سه د کهس بووین، که له خزمهت پیغه مبهردا بووین فهتخی حوده بیبیه مان نه نجام دا، حوده بیبیه خوی بیرئ بوو، که چووینه سهری یه کسهر ناوه کهی ناویمان هه لگوزی، یه ک دلوپ ناوی تیادا نه ما.

دهنگوباسی نه و مزعه گه یشته وه به پیغه مبهرد (دروودی خودای لی بی) ته شریفی هاته سهری، له سهر لیوار کهی دانیش، نه و جا له حاجه تیک دا، داوای هه نی ناوی کردو له و ناوه ده سنویزی گرت، ناوی له دهمی راداو نزای خویندو ناوه کهی ناو دهمی تفانه وه ناو بیر که، جا توژی، دهوری تاوی له بیر که دوور که وتینه وه، نیتر به نارمزووی خو مان، به زیاده وه ناوی بیر که بهشی نیمه و بهشی ولاخه گانهانی کردو هه تاله وی بووین به باشی پاراوی ده کردین).

١٥٦١ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ قَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَوْمَ الْخُدَيْيَةِ: ائْتُمْ خَيْرَ أَهْلِ الْأَرْضِ. وَكُنَّا أَلْفًا وَارْبَعًا مِائَةً وَلَوْ كُنْتُ أَبْصِرُ الْيَوْمَ لَارْتَكُمُ مَكَانَ الشَّجَرَةِ (الحديث: ٤١٥٤، اطرافه في: ٣٥٧٦، ٣١٥٢، ٤١٥٣، ٤٨٤٠، ٥٦٣٩) (٣٢٨).

(٣٢٧) راجع (خاتمة المناقب النبوية، بعد الحديث رقم: ١٤٤٨ تجريد، تسلسل: ٨ حيث قال العسقلاني لم يوافق مسلم على تخريج حديث البراء: (كنا بالحديبية اربع عشرة مائة...)) - المترجم.

(٣٢٨) اخرجه مسلم في الامارة، باب: استحباب مبايعة الامام الجيش، رقم: ٨٥٦.

جابر (رمزای خودی لی بی) فہرمووی: لہ پڑوی خودہیبیبیہ دا، خوشہ ویست (دروودی خودی لی بی) بہ نیمہی فہرموو، کہ نامادہی نہو غزایہ بووین لہ خرمہ تیدا: (نیوہ باشترینی دانیشتونانی سہر پرووی زہوین) وہ نہو کاتہ نیمہ ہزارو چوار سہد کہس بووین، جابر (رمزای خودی لی بی) لہ کوتایی تہمہنی دا کویربوو بوو، بویہ دمیفہرموو (نہ گہر نیستا چاوم ہمایہ شوینی نہو دمرہ ختم پی نشان دہدان کہ یارانی پیغہمبہر (دروودی خودی لی بی) لہ ژیریدا بہیعت و بہیمانیان دا، بہ پیغہمبہر (دروودی خودا لہ سہر پیغہمبہرو رمزای خودا لہ یارانی و پیرہوانی).

۱۵۶۲- عَنْ سُوَيْدِ بْنِ الثُّعْمَانَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ الشَّجَرَةِ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَأَصْحَابُهُ أَثَوَا بِسَوِيْقٍ فَلَاكُوهُ (الحديث: ۴۱۷۵، طرفہ فی: ۱۵۳ ت = ۲۰۹ ف = بقرطی یہ کتم ل/ ۱۷۰) (۳۲۹).

۱۵۶۳- عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَانَ يَسِيرُ فِي بَعْضِ اسْفَارِهِ وَعُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ يَسِيرُ مَعَهُ لَيْلًا فَسَأَلَهُ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ عَنْ شَيْءٍ فَلَمْ يُجِبْهُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ثُمَّ سَأَلَهُ فَلَمْ يُجِبْهُ ثُمَّ سَأَلَهُ فَلَمْ يُجِبْهُ وَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ: ثَكِلَتْكَ أُمُّكَ يَا عُمَرُ نَزَرَتْ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ثَلَاثَ مَرَّاتٍ كُلُّ ذَلِكَ لَا يُجِيبُكَ قَالَ عُمَرُ فَحَرَّكَتُ بَعِيرِي ثُمَّ تَقَدَّمْتُ أَمَامَ الْمُسْلِمِينَ وَخَشِيتُ أَنْ يَنْزِلَ فِي قُرْآنٍ فَمَا لَشِئْتُ أَنْ سَمِعْتُ صَارِخًا يَصْرُخُ بِي قَالَ: فَقُلْتُ: لَقَدْ خَشِيتُ أَنْ يَكُونَ نَزْلٌ فِي قُرْآنٍ وَجِئْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَقَالَ: (لَقَدْ أُنْزِلَتْ عَلَيَّ اللَّيْلَةَ سُورَةٌ لَهَا أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ) ثُمَّ قَرَأَ ﴿إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا﴾ (الحديث: ۴۱۷۷، طرفاه فی: ۴۸۳۳، ۵۰۱۲) (۳۳۰).

(۳۲۹) لم يوافقہ مسلم على تخريج حديث سويد بن الثعمان في المضضة من السويق ،

فتح الباري ۱/ ص (۲۵۸) خاتمة كتاب الوضوء - المترجم .

(۳۳۰) لم يستثنه العسقلاني من الاحاديث المتفق عليها - المترجم .

عومہری کوپری خہتاب (رمزای خودی لی بی) فہرمووی: لہسہفہریکا، بہشہو
لہخزمہتی پیغہمبہردا، بہسواری دہرؤیشتین، پرسیاریکم لہ پیغہمبہر
(دروودی خودی لی بی) کرد، پیغہمبہر (دروودی خودی لی بی) وہلامی نہدامہوہ، دیسان
ہہمان پرسیارم لی کردہوہ ہہمدیس وہلامی نہدامہوہ، ہہمدیسان ہہمان
وہلامم لی پرسی، ہہمدیسانہوہ وہلامی نہدامہوہ.

منیش لہبہر خؤمہوہ گوتم: نہی عومہرا بہگوستی دایکت بکہویت،
نہومسی جار لہسہریہک پیغہمبہرت قہئس و بیزار کرد، کہچی وہلامیشی
نہادیتہوہ، جا وشرہکہمم تیز کردو لیہم خوپی ہہتا چوومہ پیش پیشہوہ،
وہمہترسی نہوہم ہہبوو، کہبی ویلیم کردبی و لہبارہی نہم ہہلوہستہی
منہوہ نایہتی قورئان بیتہ خوارہوہو سہر زہنشتہم بکا لہسہر نہوہ،
جا نہوہندہم نہخایاند کہ گویم لی بوو بانگکہری بانگم دہکا، لہدلی خؤما
گوتم: تۆ بلئی بؤیہ بانگم دہکەن، چونکہ سہبارمت بہسہرزہنشتی من
نایہتی قورئان ہاتبی.

جا چووم بؤ خزمہتی پیغہمبہر (دروودی خودی لی بی) وہسلاوم لی کرد، جا
پیغہمبہر (دروودی خودی لی بی) ہؤی وہلام نہدانہوہگہی بؤم پروونکردہوہ نہم
مژدہیہی پیہم داو فہرمووی: (نہوہ نہم شہو سوورمتیکم بؤ ہاتؤ تہخوارہوہ،
لہہہموو دنیاہم پیخؤشترہ) ئینجا بؤ نہوہی کہ بؤم پروون بکاتہوہ کہ نہو
سوورہتہ کامہیہ ﴿اَنَا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا﴾ خویند.

۱۵۶۴- عَنْ الْمِسْوَرِ بْنِ مَخْرَمَةَ وَمَرْوَانَ بْنِ الْحَكَمِ يَزِيدُ أَحَدُهُمَا عَلَى
صَاحِبِهِ قَالَا خَرَجَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَامَ الْخُدَيْيَةِ فِي بَضْعِ عَشْرَةِ مِائَةٍ
مِنْ أَصْحَابِهِ فَلَمَّا أَتَى ذَا الْخُلَيْفَةِ قُلْدَ الْهَذِيِّ وَاشْعَرَةَ وَاحْرَمَ مِنْهَا بِعُمْرَةٍ وَبَعَثَ عَيْنًا
لَهُ مِنْ خَزَاعَةَ وَسَارَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حَتَّى كَانَ بِغَدِيرِ الْأَشْطَاطِ إِتَاهُ
عَيْنُهُ قَالَ إِنَّ قُرَيْشًا جَمَعُوا لَكَ جُمُوعًا وَقَدْ جَمَعُوا لَكَ الْإِحَابِيشَ وَهُمْ مُقَاتِلُوكَ
وَصَادُوكَ عَنِ الْبَيْتِ وَمَانِعُوكَ فَقَالَ اشِيرُوا أَيُّهَا النَّاسُ عَلَيَّ اأَرُونِ إِنْ أَمِيلَ إِلَى

عِيَالِهِمْ وَذُرَارِيَّ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ يُرِيدُونَ أَنْ يَصُدُّوْنَا عَنْ الْبَيْتِ فَإِنْ يَأْتُواَنَا كَانَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ قَطَعَ عَيْنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ وَالَا تَرْكَنَاهُمْ مَخْرُوبِينَ قَالَ أَبُو بَكْرٍ يَا رَسُولَ اللَّهِ خَرَجْتَ عَامِدًا لِهَذَا الْبَيْتِ لَا تُرِيدُ قَتْلَ أَحَدٍ وَلَا حَرْبَ أَحَدٍ فَتَوَجَّهَ لَهُ فَمَنْ صَدَّنَا عَنْهُ قَاتِلْنَاهُ قَالَ امْضُوا عَلَى اسْمِ اللَّهِ. (الحديثين: ٤١٧٨، ٤١٧٩، طرفهما في: ٧٩٩ ت = ١٦٩٤ ف، ١٦٩٥ ف = بهرگی دووهم لاپه‌ره: ٢١٥ لهم په‌راوه پیرۆزه‌ی که واین له‌خزمه‌تی دا) (٣٣).

میسوره‌ی کوری مه‌خرمه‌ه (رمزای خودای لی بی) فه‌رمووی: له‌کاتی غه‌زای حوده‌یبیبیه‌دا، پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای لی بی) خو‌ی و نزیکه‌ی هه‌زارو چوار سه‌د که‌س له‌یارانی، له‌ مه‌دینه‌وه‌ه رو‌یشتن بو‌ مه‌که‌ه، جارو‌یشتن هه‌تا که‌یشتنه‌ه زولحو‌له‌یفه‌ه، له‌وئ پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای لی بی) وشتره‌ دیارییه‌کانی به‌یتی دیاریکردو یه‌کی جووتی سو‌لی کرده‌ ملیان و تیغ‌دا له‌دوو گیان هه‌تا نی‌شانه‌ه ببن که‌ نه‌م ناژه‌لانه‌ه دیاری مائی خودان، باکه‌س ده‌ستیان بو‌ نه‌با، هه‌تا ده‌که‌نه‌ه جیگه‌ی سه‌ربرینیان، وه‌ پیغه‌مبه‌رو هاو‌رپییانی له‌ میقاتی خه‌لکی مه‌دینه‌وه‌ه که‌ زولحو‌له‌یفه‌یه‌ه ئیحرامی عه‌مه‌ریان به‌ست.

جا پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای لی بی) خه‌فییه‌کی نارد، له‌هو‌زی خو‌زاعه‌ه، که‌سووسه‌ی ده‌نگوباسی دو‌ژمنی بو‌بکات، پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای لی بی) که‌وته‌ری، خو‌ی و هاوه‌لانی، هه‌تا که‌یشتنه‌ه ئه‌ستیله‌که‌ی ئه‌شتات، له‌وئ خه‌فییه‌کی هاته‌وه‌ه، که‌ناوی بوسری کوری سو‌فیان بوو (رمزای خودای لی بی) وه‌ ئه‌وسائه‌ه موسو‌لمان بوو، که‌سائی شه‌شی کو‌چی بوو، وه‌ ئاماده‌ی غه‌زای حوده‌یبیبیه‌ه بوو، هاته‌ وه‌ گو‌تی: قو‌ره‌یش که‌له‌کو‌مه‌یان لی کردووی، له‌ هه‌مووتیره‌و هو‌زی، هه‌رجی هه‌رجی و په‌رجیه‌ه کو‌یان کردو‌ته‌وه‌ه له‌ دزی تو‌، ده‌یانه‌وئ شه‌رت له‌که‌ل بکه‌ن و نا‌هی‌لن بجیته‌ه ناو مه‌که‌وه‌و نا‌هی‌لن دینی و سه‌ردانی به‌یت بکه‌یت! ئیتر پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای لی بی) فه‌رمووی: (ئه‌ی

مہردوم! راپوڑم بؤ بکھن، چی بکھین، چی نہ کھین، دہلین چی بدھین بہ سہر مال و خاووخیزانیان دا، چونکہ مہودامان نادن کہ دینی خانہی پیروزی خودای گہورہ بکھین، حال لہم دووخالہ بہدہر نییہ، یادین و بہلاماری یہ کتری دہدہین، نہوہ وک نہوہ وایہ نہوہ خہفی یہی کہ لہ بتپہرستان ناردمان بؤ ہیئانی ہہوالیان، نہگہراوہتہوہو خوالہ ناوی بردوہو ہہروہک لہبنہرہتہوہ خہفیمان نہناردبی وایہو، بہبی وادہ لووتمان تہقی بی بہلووتی یہ کتری دا، وکی تریش نہگہر نہیہن و نیہمہ بچین گورزی لہمال و منالیان بوہشینین و بگہرپینہوہو بہجہنگ زہدمی بہجیان بہیلین).

نہبو بہکریش فہرمووی: نہی پیغہمبہری خودا! تو بؤ نہمہ نہہاتووی، تو ہاتوویت بؤ دینی وسہردانی نہم خانہی خودایہ، بؤ کوشتنی کہس نہہاتووی و ہہروا بؤ شہریش لہگہل کہسی نہہاتووی، کہواتہ: بہرہو مہبہستی سہرہکی خوت کہسہردانی خانہی خودایہ، برؤ، ہہرکہسا ریمان پی بگری و پیکہا نہودمان نہدا دہچین بہگزیدا پیغہمبہریش (دروودی خودای لہ بی) فہرمووی: (بہ پیروزی ناوی خوا بکھونہرئ).

۱۵۶۵ - عَنْ نَافِعٍ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى قَالَ: أَنَّ النَّاسَ يَتَحَدَّثُونَ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ اسْلَمَ قَبْلَ عُمَرَ وَلَيْسَ كَذَلِكَ وَلَكِنْ عُمَرُ يَوْمَ الْحُدَيْبِيَةِ ارْسَلَ عَبْدَ اللَّهِ إِلَى فَرَسٍ لَهُ عِنْدَ رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ يَأْتِي بِهِ لِيُقَاتِلَ عَلَيْهِ وَرَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُبَايِعُ عِنْدَ الشَّجَرَةِ وَعُمَرُ لَا يَذِرِي بِذَلِكَ فَبَايَعَهُ عَبْدُ اللَّهِ ثُمَّ ذَهَبَ إِلَى الْفَرَسِ فَجَاءَ بِهِ إِلَى عُمَرَ وَعُمَرُ يَسْتَلِمُهُمُ لِلْقِتَالِ فَاخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُبَايِعُ تَحْتَ الشَّجَرَةِ قَالَ فَاطْلُقْ فَذَهَبَ مَعَهُ حَتَّى بَايَعَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَهِيَ الَّتِي يَتَحَدَّثُ النَّاسُ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ اسْلَمَ قَبْلَ عُمَرَ. (الحديث: ٤١٨٦، طرفاه في: ٣٩١٦، ٤١٨٧) (٣٣٢).

نافیع (رمزی خودای لـ بـ) کھفہ قتی ئیبنو عومەر بووه، فہرمووی: ئه وخه لکه گوايه ده لئین: ئیبنو عومەر له پیش عومهری باوکی دا موسولمان بووه، به لام ئه مه وانیه، ئه م گومانه هه ئه یه له مه وه بووه، پوژی غه زای حوده یبیه، عومەر ئه سپیکی له لای پیاویکی ئه نصاری ده بی، ئیبنو عومهری کوری که ناوی عه بدوللابوو، ده نیرئ بو ئه و ئه سپه، تا بو ی به یئنی غه زه له سه رپشتی بکا، که ئیبنو عومەر ده چئ به م کاره وه، ده روانی وا پیغه مبه ر (درووی خودای لـ بـ) له بن دره ختی به یعه تولر یزوانا له حوده یبیه، په یمان و مرده گری له یارانی، نیمامی عومەر ناگای له مه نه بوو، جا عه بدوللای کوری له پیش باوکی دا په یمان ددها به پیغه مبه ر، ئه و جا ده چئ بو ئه سپه که و دمیا بو عومهری باوکی، ده روانی وا باوکی زریه له به رده کا بو شه پر کردن.

جا عه بدوللا هه والی پی ددها، که پیغه مبه ر (درووی خودای لـ بـ) له بن دره خته که دا خه ریکه په یمان له موسولمانان و مر ده گری. فہرمووی: ئه و جا عومهرو عه بدوللای کوری ده چن بو خزمهت پیغه مبهرو عومەر په یمان ددها به پیغه مبهرو دیسان عه بدوللایش په یمانی ددهاتی جا ئاله م هه ئو یسته وه خه لکه که به هه ئه ده لئین: عه بدوللای کوری عومەر، له پیش باوکی دا موسولمان بووه).

١٥٦٦ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حِينَ اعْتَمَرَ فَطَافَ فَطَفْنَا مَعَهُ وَصَلَّى وَصَلَّيْنَا مَعَهُ وَسَعَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ فَكُنَّا نَسْتُرُهُ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ لَا يُصِيبُهُ أَحَدٌ بِشَيْءٍ. (الحديث: ١٨٨، ٤، طرفه في: ٧٦٨ تجريد = ١٦٠٠ فتح = بقرطی/ ٢ ل - ١٩٤) (٣٣٣)

لیرمدا دمفه رموی: خو شم له گه ل پیغه مبه ردا بووم له ته واف کردن وله نویژ کر نه که دا، وه هه روه ها دمفه رموی: خو شم به شداریم ده کرد له ناگاداریی پیغه مبه ردا، نه وه کا زیانیکی پی بگه یه نن.

غزای زاتول قهرده (غزوة ذات القرد)

١٥٦٧- عن سلمة بن الأكوع (رضي الله عنه) يقول خرجت قبل ان يؤذن بالاولى وكانت لقاح رسول الله (صلى الله عليه وسلم) ترعى بذي قرد قال فلقيني غلام لعبد الرحمن بن عوف فقال اخذت لقاح رسول الله (صلى الله عليه وسلم) قلت: من اخذها؟ قال غطفان قال فصرخت ثلاث صرخات يا صباحاه قال فاسمعت ما بين لابتي المدينة ثم اندفعت على وجهي حتى اذركتهم وقد اخذوا يستقون من الماء فجعلت ازميهم ببلي وكنت راميا واقول:

انا ابن الاكوع واليوم يوم الرضع

وارتجز حتى استنقذت اللقاح منهم واستلبت منهم ثلاثين برودة قال وجاء النبي (صلى الله عليه وسلم) والناس فقلت يا نبي الله قد حميت القوم الماء وهم عطاش فابعث اليهم الساعة فقال يا ابن الاكوع ملكت فاسحج قال ثم رجعنا ويؤدفي رسول الله (صلى الله عليه وسلم) على ناقته حتى دخلنا المدينة. (الحديث: ٤١٩٤، طرفه في: ١٢٤٠ تجريد = ٣٠٤١ فتح = بطرطى/٣ - ٣٦٤) (٣٣٤).

نهم قهرموودميه له پيشهوه رابورد، لييره نهم بههرانهى ترى واتيادا:

١- له پيش مهلا بانگدانا سهلهمه لهمال دمرچوو.

٢- نهم پرووداوه پيى دهگوترى: غزای زى هورمد، لهسالى شهشى كوجيدا بووه.

٣- لهم گيپرانهومدا سهلهمه دمهروموى: سى عابايشم بهتالانى لى گرتن.

٤- لييرمدا دمهروموى: كاتى گهراينهوه بو مهدينه، من پيادمبووم، پيغهمبهه خوى بو زيده ريز، لهپاشكوى خويهوه تا مهدينه سوارى كردم، پيغهمبهه(درووى خودى لى بى) وشترىكى مينگهى له زييردا بوو.

غہ زای خہ یبہر (غزوۂ خیبر)

۱۵۶۸- عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْاَكْوَعِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِلَى خَيْبَرَ فَمِيزَنَا لَيْلًا فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ لِعَامِرٍ يَا عَامِرُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَلَا تُسْمِعُنَا مِنْ هُنِيهَاتِكَ وَكَانَ عَامِرٌ رَجُلًا شَاعِرًا حَدَاءَ فَتَزَلَّ يَحْدُو بِالْقَوْمِ يَقُولُ:

اللَّهُمَّ لَوْلَا أَنْتَ مَا اهْتَدَيْنَا وَلَا تَصَدَّقْنَا وَلَا صَلِّينَا
فَاغْفِرْ فِدَاءَ لَكَ مَا أَبْقَيْنَا وَتَبَّتْ الْأَقْدَامُ إِنْ لَا قَيْنَا
وَالْقَيْنَ سَكِينَةً عَلَيْنَا إِنَّا إِذَا صِيحَ بِنَا أَبِينَا
وَبِالصِّيَامِ عَوْلُوا عَلَيْنَا

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): مَنْ هَذَا؟ السَّائِقُ قَالُوا: عَامِرُ بْنُ الْاَكْوَعِ قَالَ يَرْحَمُهُ اللَّهُ قَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ وَجَبَتْ يَا بُنَيَّ اللَّهُ لَوْلَا اِمْتَعَتْتَا بِهِ؟ فَاتَيْنَا خَيْبَرَ فَحَاصَرْنَاهُمْ حَتَّى اصَابَتْنَا مَخْمَصَةٌ شَدِيدَةٌ ثُمَّ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى فَتَحَهَا عَلَيْهِمْ فَلَمَّا امْسَى النَّاسُ مَسَاءَ الْيَوْمِ الَّذِي فَتَحَتْ عَلَيْهِمْ اوقَدُوا نِيرَانًا كَثِيرَةً فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): مَا هَذِهِ النَّيْرَانُ عَلَى اَيِّ شَيْءٍ تُوقِدُونَ قَالُوا: عَلَى لَحْمٍ قَالَ: عَلَى اَيِّ لَحْمٍ قَالُوا: لَحْمِ حُمُرِ الْاَلْسِيَةِ قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): اَهْرِيقُوهَا وَاكْسِرُوهَا فَقَالَ: رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ اَوْ لَهْرِيقُهَا وَنَغْسِلُهَا قَالَ اَوْ ذَاكَ فَلَمَّا تَصَافَّ الْقَوْمُ كَانَ سَيْفُ عَامِرٍ قَصِيرًا فَتَنَاولَ بِهِ سَاقَ يَهُودِيٍّ لِيَضْرِبَهُ وَيَرْجِعُ ذَبَابُ سَيْفِهِ فَاصَابَ عَيْنَ رُكْبَةٍ عَامِرٍ فَمَاتَ مِنْهُ قَالَ فَلَمَّا قَفَلُوا قَالَ سَلَمَةُ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَهُوَ اخِذٌ بِيَدِي قَالَ مَا لَكَ قُلْتَ لَهُ: فَذَاكَ اَبِي وَآمِي زَعَمُوا اِنَّ عَامِرًا حِطَّ عَمَلُهُ قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): كَذَبَ مَنْ قَالَهُ اِنَّ لَهُ لَا جَرَيْنِ وَجَمَعَ بَيْنَ اصْبَعَيْهِ اِنَّهُ لَجَاهِدٌ مُجَاهِدٌ قُلَّ عَرَبِيٌّ مَشَى بِهَا مِثْلُهُ حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا حَاتِمٌ قَالَ: نَشَأَ بِهَا). (الحديث: ٤١٩٦، اطرافه في: ٢٤٧٧، ٥٤٩٧، ٦١٤٨، ٦٣٣١، ٦٨٩١) (٣٣٥).

سەلەمەى كۆرى ئەكۈە (رەزىي خۇداى لى بى) فەرموۋى: لەخزىمەت
پېغەمبەردا، دەرچوۋىن بۇ غەزى خەيبەر، شەو بوو دەرپۇشتىن، پىاۋى لە
لەشكرەكە بە عامىرى مامەى گوت: ئەى عامىر! نەختى وورەوورمان بۇ
ناكەيت، ئادەى كەمى ھۆرەو سۆزىمان بە دەنگە خۆشەكەت بۇيكە.

فەرموۋى: عامىر پىاۋىكى شاعىر بوو، ھۆرەو سۆزى خۆشى دەكرد، جا
ئەۋىش دابەزى ۋە دەستى كەرد بە سۆز كەردن ۋ گوتى:

اللهم لولا انت ما اهتدينا

ولا تصدقنا ولا صلينا

فاغفر فداء لك ما القينا

وثبت الاقدام ان لاقينا

والقين سكينه علينا

انا اذا صيح بنا ابينا

وبالصياح عولوا علينا

(بېروانە: بەرگى سى، لاپەرە: ۳۰۰ - ۱۱۶۸ تەجىرىد).

جا خۆشەۋىست (درودى خۇداى لى بى) فەرموۋى: (ئەم دەنگخۆشەكى يەكە
بەدەنگى خۆشى وشرەكان لى دەخوپۇ؟) گوتيان: عامىرى كۆرى ئەكۈە،
فەرموۋى: (رەحمەتى خۇداى لى بى) پىاۋى لەياران كە ئىمامى عومەر بوو،
عەرزى پېغەمبەرى كەرد: شەھىد بوۋنى مەسكەر بوو، خۆزگەپىمانت
دەھىشت، بۇيە عومەر ۋايفەرموۋ، چۈنكە بە ئەزموۋن بۇيان دەرەكەوتبوو،
پېغەمبەر (درودى خۇداى لى بى) بەھەرەكەسى ۋابلىئو ئەم نەزى (رەمە اللە) بۇ
بكا، شەھىد دەبى ۋ بەھەشتى بۇ مەسكەر دەبى.

جا رۇشتىن ھەتا گەشتىنە خەيبەر ۋ گەمارۇمان داۋ دەورەمان گەرت،
توۋشى بىرسىتىيەكى سەخت بوۋىن، لە پاش ماۋەپى خۇداى گەرۋە بۇى
فەتە كەردىن ۋ ھەلاكەمان نازاد كەرد، جالە ئىۋارەى ئەو رۇژەدا كە ھەلاكەيان

نازاد کرد، مەردو مەكە ناگریکی زۆریان کردووه، پێغه مبهەر (دروودی خودای لێ بێ) فەرمووی: (نەم ناگرانە چین؟ وە لە ژیری چی دا دەگرین؟) گوتیان: گۆشتیان وابەسەرەوه، فەرمووی: (گۆشتی چی؟) گوتیان: گۆشتی کەری مائی پێغه مبهەر (دروودی خودای لێ بێ) فەرمووی: (گۆشتەكە برێژن و مەنجه لێگان بشکێنن) بیاویکیش گوتی: ئەو پێغه مبهەری خودا! ئەو بۆ گۆشتەكە نە برێژین و مەنجه لێگان بشۆین؟ فەرمووی: (یاوا بکەن ئەو مەیش دەبێ).

جا کاتی جەنگاومرەگان لە هەردوو بەرەو شەڕ، ریزبوون و بەرابەر وەستان، مەرحەبێ شای خەیبەر خۆی چوو مەیدان و دەستی کرد بە هەرشە کردن و تەحەدا کردن، عامیریش بۆی چوو مەیدان، شمشیرەکی عامیر کورت بوو، دەستی کرد بە لێدانی قاچی کابرایەکی جوولەکە، کە مەرحەب بوو، بە لām نووکی شمشیرەکی گەرایەوه بۆ خۆی و دای لە کەشکە ئەژنۆی خۆی و بەوه شەهید بوو.

سە لە مە فەرمووی: کاتی شەڕ تەواو بوو، گەرایەوه بۆ مەدینە، لەرئ پێغه مبهەر (دروودی خودای لێ بێ) بینیمی، دەستی گرتم و فەرمووی: (ئەوه چیتە بۆ وابرسکاوی؟) عەرزیم کرد: ئەو پێغه مبهەری خوا باوک و دایکەم بە قوربانت بێ، پەستی ئەو مە کە دەلێن: عامیری مامەم کردووی بە فێرۆ چوو، گواپە خۆی خۆی کوشتوو؟ پێغه مبهەر (دروودی خودای لێ بێ) فەرمووی: (ئەوهی وادەلێ درۆ دەکا، بە لکوو بە پێچەوانەوه عامیر لەسەر ئەم شەهید بوونە دوو پاداشتی گەورە بۆ هەیه) پێغه مبهەر (دروودی خودای لێ بێ) دوو پەنجە خۆی نووسان بە یەكەوه، ئەو جا فەرمووی: (ئەو دوو پاداشە هی ئەم دوو شەهیدە: یەكەم عامیر لە عیبادەتا خۆی دەرەنجان و پەرستکاریکی چاک بوو، دووهم عامیر تیکۆشەر و غەزاکاریکی کەم مانەندبوو، بە دەگمەن وا بوو هەتا ئێستا لەناو عەرەبانا، کە لەم پۆژگارەدا زۆرینە موسوڵمان عەرەبن، بیاوی وەك عامیر هەبێ کە ئەم دوو رەفتارە شیرینە تیادابی!).

۱۵۶۹- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَتَى خَيْبَرَ لَيْلًا وَكَانَ إِذَا أَتَى قَوْمًا بَلَيْلَ لَمْ يُغْرِ بِهَمْ حَتَّى يُصْبِحَ فَلَمَّا اصْبَحَ خَرَجَتْ الْيَهُودُ بِمَسَاحِيهِمْ وَمَكَاتِلِهِمْ فَلَمَّا رَأَوْهُ قَالُوا: مُحَمَّدٌ وَاللَّهِ مُحَمَّدٌ وَالْخَمِيسُ فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): خَرِبَتْ خَيْبَرُ أَنَا إِذَا نَزَلْنَا بِسَاحَةِ قَوْمٍ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُتَذَرِّينَ. (الحديث: ۴۱۲۷، طرفه سبق في: ۲۳۵ ت= ۳۷۱ فتح = بهرگی یه کهم، لایمپره: ۲۴۸) وفي رواية: فقتل النبي (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الْمُقَاتِلَةَ وَسَبَى الذَّرِيَّةَ. (الحديث: ۴۲۰۰، طرفه سبق في: ۳۷۱ فتح) (۳۳۶).

واتاو رافهی نهم فهرموودهیه له پتیشهوه له ژماره: ۱۲۳۵ رابورد. پروانه: تاج/ ۸ ل/ ۲۲۴ ز/ ۹۰ ف/ ۲+ - باسی غهزای خهیبهر.

۱۵۷۰- عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: (لَمَّا غَزَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) خَيْبَرَ أَوْ قَالَ لَمَّا تَوَجَّهَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَشْرَفَ النَّاسُ عَلَى وَادٍ فَرَفَعُوا أَصْوَاتَهُمْ بِالتَّكْبِيرِ اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ارْبِعُوا عَلَى الْفُسَيْكُمُ أَكُمُ لَا تَدْعُونَ أَصَمَّ وَلَا غَائِبًا أَكُمُ تَدْعُونَ سَمِيعًا قَرِيبًا وَهُوَ مَعَكُمْ وَأَنَا خَلْفَ دَائِبَةِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَسَمِعَنِي وَأَنَا أَقُولُ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ فَقَالَ لِي يَا عَبْدَ اللَّهِ بْنَ قَيْسٍ قُلْتُ لَبَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ إِلَّا أَذْلَكَ عَلَى كَلِمَةٍ مِنْ كَنْزٍ مِنْ كُنُوزِ الْجَنَّةِ قُلْتُ بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ فَذَكَ ابْنِي وَأُمِّي قَالَ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ. (الحديث: ۴۲۰۲) (۳۳۷).

عبدالولای کوری قهیس (رمزی خودای لی بی) که ناسراوه به نه بو مووسای نه شعمری (رمزی خودای لی بی) فهرمووی: کاتی پیغه مبه ر (درووی خودای لی بی) قه لای خهیبهری نازاد کرد، له شکره که له شیوی که وه بهر وه خوار بوونه وه، بهو

بؤنه یه وه دهستیان کرد بهئه لاهوئه کبهرو دمیانگوت: (الله اکبر الله اکبر لاله الله) پیغه مبه ریش (دروودی خودای لیج) فهرمووی: (هیواش بن و دهنکه دهنک مهکن، خوئیوه بانگی کهرولال ناکهن، ههتا وادهنگ هه لپرن، یابانگی کهسی ناکهن که غائب و نادیاربی و پیویستی بهدمنگ هه لپرنی نیومبی تاگوئی له دمنگتان بی، نهوکه سهی کهئیوه هاواری لی دهکن و بانگی دهکن، ههم بیسهرو ژنه وایه، ههم نزیکه و له گهلتانایه و بهکهم و بهزور ناگای له حالتانه).

من لهم کاته دا له پشت ولاخه کهی پیغه مبه ره وه بووم، پیغه مبه ر (دروودی خودای لیج) گوئی له من بوو گوتم: (لاحول ولا قوه الا بالله) فهرمووی: (ئهی عهبدو لای کوری قهیس!) عهزیم کرد: بفرموو، ئهی پیغه مبه ری خودا! وام له خزمه تدا، فرهووی: (با وشه یه کت پی نشان بدهم، که گهنجیکه له گهنجینه کانی بهههشت) گوتم: بفرموو، یار رسول الله، باوک و دایکم بهقوربانن بن، فرهمووی: (نهو وشه یه وشه ی لاحول ولا قوه الا بالله) یه.

۱۵۷۱- عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) اتَّقَى هُوَ وَالْمُشْرِكُونَ فَأَقْتُلُوا فَلَمَّا مَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِلَى عَسْكَرِهِ وَمَالَ الْآخَرُونَ إِلَى عَسْكَرِهِمْ وَفِي اصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) رَجُلٌ لَا يَدْعُ لَهُمْ شَاذَةً وَلَا فَاذَةً إِلَّا اتَّبَعَهَا يَضْرِبُهَا بِسَيْفِهِ فَقِيلَ: مَا اجْزَأَ مِنَّا الْيَوْمَ أَحَدٌ كَمَا اجْزَأَ فُلَانٌ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَمَّا أَنَا مِنْ أَهْلِ النَّارِ فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ: أَنَا صَاحِبُهُ. قَالَ: فَخَرَجَ مَعَهُ كُلَّمَا وَقَفَ وَقَفَ مَعَهُ وَإِذَا اسْرَعَ اسْرَعَ مَعَهُ قَالَ: فَجَرِحَ الرَّجُلُ جُرْحًا شَدِيدًا فَاسْتَعْجَلَ الْمَوْتَ فَوَضَعَ كَصَلِّ سَيْفِهِ بِالْأَرْضِ وَذَبَابَهُ بَيْنَ ثَدْيَيْهِ ثُمَّ تَحَامَلَ عَلَى سَيْفِهِ فَقَتَلَ نَفْسَهُ فَخَرَجَ الرَّجُلُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: اشْهَدْ أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ قَالَ: وَمَا ذَاكَ قَالَ الرَّجُلُ الَّذِي ذَكَرْتَ إِنْفًا: أَنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ فَاعْظَمَ النَّاسُ ذَلِكَ فَقُلْتُ: أَنَا لَكُمْ بِهِ فَخَرَجْتُ فِي طَلَبِهِ ثُمَّ جَرِحَ جُرْحًا شَدِيدًا فَاسْتَعْجَلَ

الْمَوْتَ فَوَضَعَ نَصْلَ سَيْفِهِ فِي الْأَرْضِ وَذَبَابُهُ بَيْنَ ثَدْيَيْهِ ثُمَّ تَحَامَلَ عَلَيْهِ فَقَتَلَ نَفْسَهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): عِنْدَ ذَلِكَ أَنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ عَمَلًا أَهْلُ الْجَنَّةِ فِيمَا يَبْدُو لِلنَّاسِ وَهُوَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ وَأَنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ عَمَلًا أَهْلُ النَّارِ فِيمَا يَبْدُو لِلنَّاسِ وَهُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ. (الحديث: ٤٢٠٣، اطرافه في: ٤٢٠٢، ٤٢٠٧، ٦٤٩٣، ٦٦٠٢) (٣٣٨).

سه هلی کوړی سه عدی ئهل ساعیدی (دروودی خودای لئ بئ) فه رمووی: پیغه مبهه
(دروودی خودای لئ بئ) له گهل دوزمنی هاو به شکارانا ناو قه دی یه ک بون و بوو
به جهنگ له نیوانیان دا، جا کاتی هه ردوولا به رهو به ره ی خو یان کشانه وه،
پیاوئ هه بوو له ناو یارانی پیغه مبهه دا له کاتی شه ره که دا به ره نگاری هه ری ه کی
له له شکری دوزمن ببوا یه، بواره ی نه ده دا، به شمشیر دایده گرت، یارانی
پیغه مبهه (دروودی خوا له سهه پیغه مبهه و رمزای خوا له وان) فه رموویان:
به راستی ئه مړو فیساره که س فریامان که وت، پیغه مبهه (دروودی خودای لئ بئ)
فه رمووی: (دهی ئه و زه لاه له نه هلی دوزخه) پیاوئ له هاوړپیان فه رمووی:
دهبی ئه م نه یی یه بدوزمه وه. فه رمووی: جا شوینی ده که وئ له کاتی
شه پرکردن و هه ئه مت بردن دا، پیاوه نازاکه له کوی ده ویستی ئه ویش له گهلئ
ده ویستی، له کوی خیراده روا ئه ویش خیرا ده روا، جاله کاتی جهنگین دا پیاوه
نازاکه زامار ده کړئ، زامیکی سه ختی ئی ده کړئ جا په له له مه رگی خو ی ده کا،
مشتووی شمشیره که ی له سهه رزه وییه که داده نی و نوو که که ی له نیوانی
هه ردو و مه کی خو یا داده نی و ئه و جا به هه موو هیزی خو ی به حوجهت
خو ی ده دا به سهه ر شمشیره که ی دا و خو ی ده کوړئ! جا پیاوه که ی که شوینی
که وت بوو هاته وه بو خزمه تی پیغه مبهه (دروودی خودای لئ بئ) وه عه رزی کرد:
شایه تی به حه ق دده م که تو پیغه مبهه ری ره وانه گراوی خودای بو سهه

بهری ئادهمیزاد، فهرمووی (دروودی خودی لی بی) (چۆن؟) گوتی؛ چونکه نهوهی
 فهرمووت لهباری نهو پیاووه هاته دی، نهوه بوو کهتۆ فهرمووت نهو پیاوه
 لهخه لکی دۆزهخه، مهر دومه که نهومیان بهلاوه زهمهت بوو، نهو نهومنده
 نازاو سوودمه ندبی بۆ سوپای نیسلام کهچی دۆزهخیش بی!! منیش بیانمه
 گوت: لپی گهرپن بۆ من و من نهو نهینییه تان بۆ دمردهخه، نیتیر شوینی
 کهوتم، جا پیاوه که چۆن زامار بوو، وهچۆن خۆی کوشت ناوا لهنووکه وه
 گێرپیه وه بۆ پیغه مبه ر (دروودی خودی لی بی) . جا پیغه مبه ر (دروودی خودی لی بی) پاش
 بیستنی نهو داستانه فهرمووی: (پیاوی واهیه کردارو رهمتاری وه کردارو
 رهمتاری بهههشتی وا، لهخه لک وایه بهههشتییه، به لام خۆی دۆزهخییه،
 پیاوی وایش هیه به پیچه وانه وه، لهخه لک وایه که دۆزهخییه، به لام خۆی
 بهههشتییه). خوایه! بمانپاریزی لهشتیوا. (بروانه: تاج/ ۱ ل/ ۴۰ ز/ ۶ ف/ ۴ -
 باسی باومر به چاره نووس).

۱۵۷۱م- وفي رواية عن أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ
 صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قُمْ يَا فُلَانُ فَاذْنُ اللَّهُ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا مُؤْمِنٌ إِنَّ اللَّهَ لَيُؤَيِّدُ
 الدِّينَ بِالرَّجُلِ الْفَاجِرِ (الحديث: ۴۲۰۴، اطرافه في: ۳۰۶۲، ۴۲۰۳، ۶۶۰۶) (۳۳۹).

له گێرپانه وهیه کا، له نه بوهورمیره وه (رمزی خودی لی بی) دمه فهرمووی: (جا
 خوشه ویست (دروودی خودی لی بی) فهرمووی: (نهی فیساره کهس! نادهی هه لسه،
 به فهرمانی خواو پیغه مبه ری خوا، جار به ده ناو خه لکه که دا و بانگه واز هه ل
 ده که: بیجگه له موسو لمان که سی تر ناچیت بهههشت، بهههشت له سه ر
 کافری بیباومر حه رامه، زۆر جاریش وا دمبی که خودای گه وره بههوی پیاوی
 به دکاره وه یاری دهی نهو ئایینی پیرۆزی نیسلامه ده دات). (بروانه: ژ: ۱۳۸۰
 تجرید).

رافعه و پوونکردنهوه:

- ١- وەك: پیاو نموونهیه نهوێك مه‌رج و قه‌ید، ژنیش هه‌روایه له كاتی وادا، واته: كه‌سه‌كه ژن بێ یان پیاو حیاوازی نییه. دووهم: مه‌به‌ست له‌م جۆره ته‌عبیرانه (نه‌وه دۆزه‌خیه) یا (نه‌وه له‌ناگردایه) ناگری هه‌تاهه‌تایی نییه، به‌لگه‌و مه‌به‌ست نه‌وه‌یه: كه به‌هۆی هه‌ندێ كاری گونا‌هه‌وه، شایانی نه‌وه‌یه كه بجێته ناو دۆزه‌خه‌وه، وه به‌پێی تاوان و گونا‌هه‌كه‌ی له‌دۆزه‌خا بمینیته‌وه، دوا‌یی له‌ دۆزه‌خ دهرچێ و بجێته ناو به‌هه‌شت، مه‌گه‌ر له‌هه‌ندێ حالا كه كاهرا كافر، یامونافق، یامولحید بێ. هه‌تا نه‌مڕۆكه‌ش زۆر جار خودا به‌هۆی پیاوی به‌دكاره‌وه، نی‌سلام سه‌رده‌خا. ده‌لێن: نه‌م پیاوه ناوی قزمان بووه، رافعه‌نووسان وایان له‌قه‌له‌م داوه، كه قه‌زمان به‌كافری مرده‌بێ، یا به‌ فاسقی.
- ٢- زانیان دمه‌فرموون: خۆ كوژ به‌دكارو فاسقه، به‌لام به‌ خۆكوژین كافر نابێ، كه‌واته: نه‌به‌دی نابێ له‌دۆزه‌خا.
- ٣- ناو‌نیشانی باش ناشكرا بكرێ باشه، وەك: نه‌وه بگوترێ: مامۆستا مه‌لا عه‌بدولكه‌ریمی بیاره زانیه‌کی گه‌وره‌یه، كاكه احمد شیخ وه‌لی خوابووه، خه‌واریقی شه‌رعی ئی بینه‌راوه بۆ نه‌م بره‌گه‌یه نیمامی عه‌سقه‌لانی له‌ فه‌تحولباریدا به‌ده‌ق دمه‌فرموئ: (وفي الحديث جواز اعلام الرجل الصالح بفضيلة تكون فيه).
- ٤- به‌بێ ڕاجیایی، به‌پێی ده‌قی نایه‌تی قورئان، هه‌موو گونا‌هێ بیجگه له‌ هاو‌پێ بریاردان بۆ خودای گه‌وره، نه‌گه‌ری ئی‌خۆشبوونی هه‌یه وه‌ زۆربه‌ی نه‌م هه‌والانه‌ی كه پێغه‌مبه‌ر (دروودی خودای ئی بێ) له‌م باره‌یه‌وه ڕایگه‌یان‌دوون له‌م جۆره‌ن، له‌به‌ر نه‌وه بۆ ئێمه واباشه له‌م كاتا نه‌داعیبه‌رت و په‌ندو دهرس و وانه له‌فه‌رمووده‌كه و ناو‌مڕۆكه‌كه‌ی ومه‌برگیرین، نه‌وه‌ك گومانی به‌ دوقسه‌ی خراب به‌م جۆره‌كه‌سانه‌ی له‌م

جوڑہ فہرموودانہ دا ناوبراون بکہین، چونکہ زورینہیان لہوہ دوا نیسلام بوون مروی باشیان لی دمرچووہ.

۱۵۷۲- عن یزید بن ابی عیینہ رحمہ اللہ تعالیٰ قال: رأیتُ اثرَ ضربَةٍ فی ساقِ سلمةَ بن الاکوع (رضی اللہ عنہ) فقلتُ: یا ابا مُسلمٍ ما ہذہ الضربۃ؟ فقال ہذہ ضربۃُ اصابتني یومَ خیبرَ فقالَ الناسُ اصیبَ سلمۃُ فأتیتُ النبیَّ (صلی اللہ علیہ وسلم) فنفت فی ثلاثِ نَفَساتٍ فما اشتَکَیتُہا حَتّٰی السَّاعۃَ (الحديث: ۴۲۰۶) (۳۴۰).

یہ زیدی کوری تہوہوہید (رحمہتی خودای گہورہی لی بی) فہرمووی: شوینی برینی گورزیکی کوئم بہ لاقی سہلہ مہی کوری تہوہوہ بینی، پیم گوت: تہوہوسلیم! تہم جیگہ برینہ کوئمہ چییہ؟ فہرمووی: لہرؤزی غہزای خہیبہردا تہم برینہم لا کرا، خہلکہکہ ہاواریان لی ہہلسا: ئای سہلہ پیکرا! منیش لہسہر تہوہوہ حالہ چووہہ خزمہتی پیغہمہر (درودی خودای لی بی) پیغہمہر بہتہری دہمی پیرؤزی سی جار پفی لہ شوینی زامہ سہختہکہ کرد، ئیتر واجاک بووہ لہوساکاوہ ہہتا ئیستاسکالام نہمالہ دہستی.

پوونکر دہوہ:

بروانہ: تاج/ ۸ ل/ ۲۲۵ ف/ ۴ ز/ ۹۰ غہزای خہیبہر. تہم فہرموودمیہ جواردہہم فہرموودمیہ لہ فہرموودہسیانی (ثلاثی) یہکانی صہحیحی بوخاری، بروانہ: فہرموودہی ژمارہ: ۱۲۴۰ تہجرید = ۳۰۴۱ فہتج = بہرگی سییہم لاپہرہ: ۳۶۴. بروانہ: ژمارہ: ۱۵۴۱ تہجرید.

۱۵۷۳- عن انس (رضی اللہ عنہ) یقولُ اقامَ النبیُّ (صلی اللہ علیہ وسلم) بَینَ خیبرَ والمَدینَۃِ ثلاثَ لَیالٍ یُنْیَ عَلَیْہِ بِصَفِیَۃٍ فَدَعَوْتُ الْمُسْلِمِینَ اِلَی وَلِیمَہِ وَمَا کَانَ فِیْہَا مِنْ خُبْزٍ وَلَا لَحْمٍ وَمَا کَانَ فِیْہَا اِلَّا اَنْ اَمَرَ بِاللَّاطِاعِ فَبَسِطْتُ فَاَلْقٰی

عَلَيْهَا التَّمْرَ وَالْأَقِطَ وَالسَّمْنَ فَقَالَ الْمُسْلِمُونَ: اخَذَى امْهَاتِ الْمُؤْمِنِينَ أَوْ مَا مَلَكَتْ يَمِينُهُ؟ قَالُوا: اِنْ حَجَبَهَا فَهِيَ اخَذَى امْهَاتِ الْمُؤْمِنِينَ وَإِنْ لَمْ يَحْجُبْهَا فَهِيَ مِمَّا مَلَكَتْ يَمِينُهُ فَلَمَّا ارْتَحَلَ وَطَأَ لَهَا خَلْفَهُ وَمَدَّ الْحِجَابَ. (الحديث: ٤٢١٣، طرفه سبق في: ٣٧١ تجريد = ٦١٠ فتح = بقرطی/ ٣ ل - ٢٤٨) (٣٤١).

نه نهس (رمزی خودای لی بی) دمفه رموی: پیغه مبهر (دروودی خودای لی بی) له پاش تهاو بوونی غه زای خه یبر، له جیگه یی، له نیوانی خه یبرو مه دینه دا، سی شهو مایه وه، صه فیه ی کچی حویه ییان بو گواسته وه، من خوّم خو لکی موسولمانانم ده کرد بو سه رنانی شای، نانی شایه که نان و گوشتی تیا نه بوو، تهنیا بریتی بوو له وه که حه زرمّت (دروودی خودای لی بی) فه رمانی کرد سفره کانیان راخت و هنی خورما و که شک و رو نیان هه لدرشته سه ریان و ده ستیان کرد به خواردنی! نیتر نه وه نانی شای یه که ی پیغه مبهر بوو، که کردی بو صه فیه، موسولمانانیش له ناو خو یانا که وتنه مقومقو: نایا صه فیه یه کی که دمی له دایکانی موسولمانان، یا که نیزه کا ده بی له که نیزه که کانی پیغه مبهر؟ نه نجا گوتیان: نه که ر پیغه مبهر (دروودی خودای لی بی) په رده ی گرتنه وه بو ی نه وه ژنیه تی و ده بی به دایکی موسولمانان، نه گینا نه وه که نیزه کیه تی و نابی به دایکی موسولمانان، جاکاتی پیغه مبهر (دروودی خودای لی بی) که وتنه ری له پاشکو ی خو یه وه جیگه ی بو خوش کردو خسته ی پاشکو ی خو ی و چارشو ی بو گرتنه وه تا خه لک نه یبینن). (تاج: ٢/ ل ٩٣ ز/ ٤٠ ف/ ٣- نانی شای).

١٥٧٤ - عَنْ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) نَهَى عَنْ مُتَعَةِ النِّسَاءِ يَوْمَ خَيْبَرٍ وَعَنْ أَكْلِ لُحُومِ الْحُمُرِ الْأَنْسِيَةِ (الحديث: ٤٢١٦، اطرافه في: ٥١١٥، ٥٥٢٣، ٦٩٦١) (٣٤٢).

(٣٤١) راجع رقم: ٢٢٥ تجريد - المترجم .

(٣٤٢) اخرجه مسلم في التكا، باب: نكاح المتعة وبيان انه ابيع ثم نسخ، وفي الصيد و

نیمامی علی (دعای خودی لی بی) فہرمووی: لہکاتی غہزای خہیبہردا، پیغہمبہر (درویدی خودی لی بی) فہرمووی: لہکاتی غہزای خہیبہردا، پیغہمبہر (درویدی خودی لی بی) ژن سیغہگردنی قہدہغہ کرد، ہہروا خواردنی گوشتی کھری مالیشی قہدہغہ کرد. (بپروانہ: تاج/۲ ل/۱۴۷ ز/۶۰- باسی سیغہکردن حہرامہ ف/۱+۲+۳+۴).

۱۵۷۵- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ قَسَمَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَوْمَ خَيْبَرٍ لِلْفَرَسِ سَهْمَيْنِ وَلِلرَّاحِلِ سَهْمًا. (الحديث: ۴۲۲۸، طرفہ فی: ۱۱۸۲ تجرید = ۲۸۶۳ فتح = بقرطی/۳ ل - ۳۱۰).

۱۵۷۶- عَنْ أَبِي مُوسَى (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ بَلَّغْنَا مَخْرَجَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَنَحْنُ بِالْيَمَنِ فَخَرَجْنَا مُهَاجِرِينَ إِلَيْهِ اَنَا وَاخْوَانِي لِي اَنَا اصْغَرُهُمْ اَحَدُهُمَا أَبُو بُرْدَةَ وَالْآخَرُ أَبُو رُحْمٍ اَمَّا قَالَ: فِي بَضْعٍ وَاَمَّا قَالَ: فِي ثَلَاثَةِ وَخَمْسِينَ اَوْ اثْنَيْنِ وَخَمْسِينَ رَجُلًا مِنْ قَوْمِي فَرَكَبْنَا سَفِينَةً فَالْقَتْنَا سَفِينَتَنَا اِلَى النَّجَاشِيِّ بِالْحَبَشَةِ فَوَافَقَنَا جَعْفَرُ بْنُ أَبِي طَالِبٍ فَاَقَمْنَا مَعَهُ حَتَّى قَدِمْنَا جَمِيعًا فَوَافَقَنَا النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حِينَ افْتَتَحَ خَيْبَرَ.

وَكَانَ اِنْسٌ مِنَ النَّاسِ يَقُولُونَ لَنَا: يَغْنِي لاهِلِ السَّفِينَةِ سَبَقْنَاكُمْ بِالْهَجْرَةِ وَدَخَلَتْ اَسْمَاءُ بِنْتُ عُمَيْسٍ وَهِيَ مِنْ قَدِيمٍ مَعَنَا عَلَى حَفْصَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) زَائِرَةٌ وَقَدْ كَانَتْ هَاجَرَتْ اِلَى النَّجَاشِيِّ فِيمَنْ هَاجَرَ فَدَخَلَ عُمَرُ عَلَى حَفْصَةَ وَاسْمَاءَ عِنْدَهَا فَقَالَ عُمَرُ: حِينَ رَأَى اَسْمَاءَ مِنْ هَذِهِ قَالَتْ اَسْمَاءُ بِنْتُ عُمَيْسٍ: قَالَ عُمَرُ: الْحَبَشِيَّةُ هَذِهِ الْبَحْرِيَّةُ هَذِهِ؟ قَالَتْ اَسْمَاءُ: نَعَمْ قَالَ: سَبَقْنَاكُمْ بِالْهَجْرَةِ فَتَحْنُ احَقُّ بِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِنْكُمْ فَغَضِبَتْ وَقَالَتْ: كَلَّا وَاللَّهِ كُنْتُمْ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُطْعِمُ جَائِعَكُمْ وَيَعْظِي جَاهِلَكُمْ وَكُنَّا فِي دَارٍ اَوْ فِي اَرْضِ الْبُعْدَاءِ الْبُعْضَاءِ بِالْحَبَشَةِ وَذَلِكَ فِي اللَّهِ وَفِي رَسُولِهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَاَيْمُ اللَّهِ لَا اطْعَمُ طَعَامًا وَلَا اشْرَبُ شَرَابًا حَتَّى اَذْكُرَ مَا قُلْتُ لِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَنَحْنُ كُنَّا نُؤْذِي وَنُخَافُ

وَسَادَكُرْ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَاسْأَلْهُ وَاللَّهُ لَا اكْذِبُ وَلَا اَزِيغُ وَلَا اَزِيدُ عَلَيْهِ.

فَلَمَّا جَاءَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَتْ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ اِنَّ عُمَرَ قَالَ كَذَا وَكَذَا؟ قَالَ: فَمَا قُلْتَ لَهُ؟ قَالَتْ: قُلْتُ لَهُ: كَذَا وَكَذَا قَالَ: لَيْسَ بِأَحَقَّ بِي مِنْكُمْ وَلَهُ وَلَا صَحَابِهِ هِجْرَةٌ وَاحِدَةٌ وَلَكُمْ اَتُمُّ اَهْلُ السَّفِينَةِ هِجْرَتَانِ (الحديث: ٤٢٣٠، اطرافه في: ٣١٣٦، ٣٨٧٦، ٤٢٣٣) (ر: ١٥٧٨ تجريد) (٣٤٣).

نهبومووسا (رمزای خودای لی بی) فہرمووی: لہیہ مہن بووین خہبہرمان ژنہوت کہ پیغہمبہر (درودی خودای لی بی) کوچی کردووہ بو مہدینہ، جا خوّم و دووبرام و پہنجاوسی کہسی تر لہ خزمہکانم کوچمان کرد بولای، من بچوویکی ہہردوو براگانم بووم، کہ یہ کیکیان نہبو بوردهو نہوی تریاتن نہبورہم بوو، سواری پاپوڑی بووین لہ حہبہش لہلای نہجاشی ہہلی پشتین، ولہوئی تووشی جہعفری کوری نہبوتالیب و ہاورپکانی بووین، کہ نہوانیش لہتاو زولم و زوری ناموسولمانہکانی مہککہ و بی دمرہتانی رہویان کردبوو بو حہبہشہ، جہعفر (رمزای خودای لی بی) فہرمووی: پیغہمبہر (درودی خودای لی بی) ئیمہی ناردووہ بو ئیرہ وہ فہرمانی پا کردووین کہ لیہرہ بمینینہوہ، ئیوہش لہگہل ئیمہ بمیننہوہ، ئیرہ ئیمہیش ماینہوہ لہگہلیانا، ہہتا کاتی گشتمان پیکہوہ ہاتینہوہ.

وا رپکہوت کہچوینہ خزمہتی پیغہمبہر (درودی خودای لی بی) نہوکاتہ بوو کہ لہلای خہیبہری فہتج کردبوو، جا بہشہ پشکی لہتالانی خہیبہر بو ئیمہیش دانا یا فہرمووی: بہشی ئیمہشی دا لیی، نہوہی کہ لہکاتی گرتنی لہلای خہیبہردا لہوئی نہبوو بی پیغہمبہر (درودی خودای لی بی) بہشی بوئی دانہناوہ، بیجگہ لہ ئیمہ، کہتاقمہی پاپوڑہکہ بووین، جگہ لہ جہعفر و ہاورپکانی، بہشی نہوانیشی دانا لہگہل نہوانا، جاہی واہہبووپیمان دہگوت:

ئیمه له کۆچ کردندا واین له پێش ئیوهوه، پۆژی ئهسمای کچی عومهیس که یهکیک بوو له دهستهی گهمیکه، دهچی بۆ دیدهنی ههفصه، عومهیریش دهچی بۆ لایان، ئهسماء لهوئ دهبینا، به ههفصه کچی دهلی: ئهم ژنه ئهو ئهسمانهیه که لهحهبهشه بوو، لهو له دهریاوه هاتۆتهوه؟ ئهسماء دهلی: بهلی ئهوم، عومهیر دهلی: بۆکۆچ کردن ئیمه واین له پێش ئیوهوه، کهواته: ئیمه له ئیوه له پێشترین به پیغهمبهر (دروودی خودای لی بی) ئهسمائیش تووردهدی و دهلی: درۆت کرد ئهی عومهیر! نهخیر نه بهخودا وانیه، چونکه ئیوه لهخزمهتی پیغهمبهردا بوون وخۆی خهمی خواردوون و سههرهوکاری کاروباری ئیوهی کردووهو برسیستانی نان و ئاوداوهو، نادانتانی تهمی و ئامۆژگاری کردووه...

وهی ئیمه لهحهبهشه بووین و لهدووره ولات بووین و لهناو بیگانان و ناحهزان دا ژیاوین، گهلی داماو وبی نازبووین ئهمهش که بووه و قههبوولمان کردووه ههمووی له پیناوی پرمزای خوداو، له پیناوی نایینی پیغهمبهری ئهو دا بووه، جا سویندبی به خودا نهنان دهخۆم و نهئاو دهخۆمه ههتا ئهم قسهی تۆیه ئهی عومهیر! نهگیرمهوه بۆ پیغهمبهر (دروودی خودای لی بی) ئیمه ئازار و ئهشکهنجه دهراین و تالامان دهنۆشی و دهرسینراین، وه ئهمانه ههمووی باس دهکهم بۆ پیغهمبهر (دروودی خودای لی بی) وه بهباشی لکی دهپرسم، دهسا بهو خودایه پیک و راست عهرزی دهکهم، نهدرۆی تیاذهکهم و نه راوهپۆیی، وهنه لی پتردهکهم.

جا که پیغهمبهر (دروودی خودای لی بی) هات، گوتم پیی: ئهی پیغهمبهری خودا! عومهیر واوا دهلی: فهرمووی (دروودی لهسهر) ئهی تۆجیت پئی گوت). گوتم: واوام پئی گوت: فهرمووی: (عومهیر له ئیوه له پێشتر نییه بهمن، وه بۆ ئهو وبۆ هاوڕیکانی یهک کۆچ ههیه، بهلام بۆ ئیوه کهدهستهی گهمیکه دوو کۆچتان بۆههیه! ئهسماء فهرمووی: ئیتر ئههه مووسا و

دانیشتوانی ناو پاپۆرەکه، که له حەبەشەو له گەڵ من دا کۆچیان کردبوو بۆ مەدینە، دەستەدەستە دەهاتن بۆلای من و ئەم فەرموودەیەیان لی دەپرسیمەو، شت نییه لەم جیهانەدا که وەک ئەم مژدەیی پیغەمبەرە (دروودی خودای لی بێ) ئاوا شادمانیان بکاو، ئاوا له دایانەدا گەورەو دڵ خوشکەرەبی ئەسماء فەرمووی: گەلی جار ئەبو موسا، که خۆی یەکیک بوو له سەرنشینەکانی پاپۆرەکه، له خوشیانان ئەم فەرموودەیی دووبارەو سێ بارە پا دەگیرامەو! (تاج/ ۴ ل ۳۲۷ ز - ۱۰۲ ف - ۱ باسی: کۆچی دەستەیی گەمیکه).

۱۵۷۷ - عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): اِنِّي لَا غَرَفَ اصْوَاتِ رُقَّةِ الاشْعَرِيِّينَ بِالْقُرْآنِ حِينَ يَدْخُلُونَ بِاللَّيْلِ وَاعْرِفْ مَنَازِلَهُمْ مِنْ اصْوَاتِهِمْ بِالْقُرْآنِ بِاللَّيْلِ وَانْ كُنْتُ لَمْ اَرْ مَنَازِلَهُمْ حِينَ نَزَلُوا بِالنَّهَارِ وَمِنْهُمْ حَكِيمٌ اِذَا لَقِيَ الْخَيْلَ اَوْ قَالَ الْعَدُوَّ قَالَ لَهُمْ اِنَّ اَصْحَابِي يَأْمُرُوكُمْ اَنْ تَنْظُرُوهُمْ. (الحديث: ۲۳۲/ ۴) (۳۴۴).

ئەبو موسا (رمزای خودای لی بێ) فەرمووی: پیغەمبەر (دروودی خودای لی بێ) فەرمووی: (دەنگی کاروانی ھاوڕێییانی ئەشعەری دەناسمەو، لەشەودا که دەرۆنەو بەو مائەو، بەھۆی خۆیندنی قورئانەو دەیان ناسمەو، گەرچی بەرپۆزیش مائە کانیانم نەدیووە نازانم لەکوێ دادەنیشن، حەکیم یەکیکه لەوان پیاوی دانای وایان تیا دایە کاتی دەگا بە لەشکری دوژمن، بەبی پەر واپێیان دەلی: ھاوڕێکانم فەرمانتان پێ دەکەن که چاومڕوانیان بکەن واتە: دەلی بە ھاوڕێییانی خۆی: ئەی دەستەسوار! باپێکەو بەرپۆین بۆسەر دوژمن، یادەلی بە لەشکری دوژمن: ئەی سوپای دوژمن! ئەگەر ئێو نازان و مەردن و ترسنۆک و کوونی نین، مەرپۆن و رامەکەن هەتا کۆمەلەیی منیش دین، ئەوسا بۆتان دەر دەکەوێ که کێ نازیە). (تاج/ ۵ ل ۲۲۷ ز - ۶۳ ف - ۳ مەزنای ئەبو موسا).

۱۵۷۸- و عَنْهُ قَالَ أَبُو مُوسَى (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ قَدِمْنَا عَلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بَعْدَ أَنْ افْتَتَحَ خَيْبَرَ فَقَسَمَ لَنَا وَلَمْ يَقْسِمْ لِاحِدٍ لَمْ يَشْهَدْ الْفَتْحَ غَيْرَنَا (الحديث: ۴۲۳۳، اطرافه في: ۳۱۳۶، ۳۸۷۶، ۴۲۳۰).

واتای نهم فهرمودمیه له تهرمفی/۴۲۳۰ی دا رابورد = ۱۵۷۶ تجرید.

۱۵۷۹- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ تَزَوَّجَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَيْمُونَةَ وَهُوَ مُحْرِمٌ وَبَنَى بِهَا وَهُوَ حَلَالٌ وَمَاتَتْ بِسَرَفٍ. (الحديث: ۴۲۵۹، طرفه في: ۸۴۵ تجرید = ۱۸۴۰ فتح).

نیبنو عبباس (رمزای خودای لئ بی) فهرمووی: پیغهمبهر (دروودی خودای لئ بی) کاتی مهیموونهی هاوسهری مارهکرد لهئیحرامدا بوو، لهئیحرامی عهمره تول قهزادا بوو، کاتی گواستیهوه بی ئیحرام بوو، مهیموونه (رمزای خودای لئ بی) لهسهرف نهمری خودای کرد، که جیگهیهکه شهش میل لهمهکهوه دووره).

پوونکردنهوه:

نهم فهرموودانه دوورو نزیك پهپوهندیان به خهپهرهوه ههیه فهرموودهی ژماره: ۱۵۷۹ نهبی، که پهپوهندی بهعهمره تول قهزاوه ههیه، که نهویش لهپریزی غهزاكانه.

مهیموونه ناوی (بره) بوو، پیغهمبهر (دروودی خودای لئ بی) ناوی مهیموونه، چهوت فهرموودهی له بوخاریدا ههیه، بویه پیغهمبهر (دروودی خودای لئ بی) (دروودی خودای لئ بی) ناوی مهیموونهی گوږی چونکه پئی ناخوښ بوو که بگوتری: پیغهمبهر لهلای بهرپروه دمرچووو، پروانه: ژماره: ۱۵۴ تهجرید + تاج/ ۱۰ ل/ ۱۶۳ ف/ ۴+ ۳ ز/ ۶۵- گوږینی ناوی ناشیرین) مهیموونه (رمزای خودای لئ بی) دواهمین ژنی گوازاوهی پیغهمبهر بوو که مردووه دروودی خوا له پیغهمبهر و رمزای خوا له ههموو هاوسهرهکانی بی.

غزای مؤتہ له ولاتى شام (غزوة مؤتة من ارض الشام)

۱۵۸۰- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): فِي غَزْوَةِ مُؤْتَةَ زَيْدُ بْنُ حَارِثَةَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): إِنْ قُتِلَ زَيْدٌ فَجَعْفَرٌ وَإِنْ قُتِلَ جَعْفَرٌ فَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَوَاحَةَ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: كُنْتُ فِيهِمْ فِي تِلْكَ الْغَزْوَةِ فَالْتَمَسْنَا جَعْفَرَ بْنَ أَبِي طَالِبٍ فَوَجَدْنَاهُ فِي الْقَتْلَى وَوَجَدْنَا مَا فِي جَسَدِهِ بَضْعًا وَتَسْعِينَ مِنْ طَعْنَةٍ وَرَمِيَةٍ. (الحديث: ۴۲۶۱، طرفه في: ۴۲۶۰) (انظر رقم: ۱۴۷۸ تجريد) (۳۴۵).

عہدوئلای کوری عومہر (رمزی خودایان لی بی) فہرمووی: لہ غہزای مؤتہدا،
حہ زہمت (دروودی خودای لی بی) کاتی سوپاکہی بہر پیکردو زہیدی کوری حاریسہی
کرد بہ سہر کردہی سوپاکہ، فہرمووی: (نہ گہر زہید کوژرا نہوا جہ عفر لہ
شوینی نہو سہر کردہی، نہ گہر جہ عفریش کوژرا عہدوئلای کوری پہواحہ
سہر کردہی). نینوعومہر (رمزی خودایان لی بی) فہرمووی: خوُم لہو غہزایہدا
نامادہ بووم، کاتی گہراین بو تہرمہکہی جہ عفری کوری نہ بوتالیب، کہ
دوژیمانہوہ لہناو کوژراوہکان دا، زیاتر لہنہوود زامی سہرہ پم و دہمہ شیرو
تیری پئوہ بوو). (تاج/ ۸/ ل ۲۴۴/ ز ۱۰۰/ ف ۱- سہرباسی غہزای مؤتہ لہ ولاتی
شام) + (تاج/ ۵/ ل ۱۴۳/ و ۳۲- ف ۱/ بہرگی یہکہم تاج/ ۱/ ل ۵۳۰/ ف ۳/ ز ۱۹۷-
گریان بہ بی دہنگی).

۱۵۸۱- عَنْ اسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) يَقُولُ: بَعَثَنَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِلَى الْحُرْقَةِ فَصَبَحْنَا الْقَوْمَ فَهَزَمْنَاهُمْ وَلَحِقْتُ أَنَا وَرَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ رَجُلًا مِنْهُمْ فَلَمَّا غَشِينَاهُ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَكَفَّ الْأَنْصَارِيُّ عَنْهُ فَطَعْنَتْهُ بِرُمْحِي حَتَّى قَتَلْتُهُ فَلَمَّا قَدِمْنَا بَلَغَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: يَا اسَامَةُ

أَقْتَلْتُهُ بَعْدَ مَا قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ قُلْتُ: كَانَ مُتَعَوِّدًا فَمَا زَالَ يُكْرِّرُهَا حَتَّى تَمْنَيْتُ
أَنِّي لَمْ أَكُنْ اسْلَمْتُ قَبْلَ ذَلِكَ الْيَوْمِ (الحديث: ٤٢٦٩، طرفه في: ٦٨٧٢) (٣٤٦).

نوسامه‌ی کوپی زهید (رمزای خودا له‌خوی و باوکی بی) فه‌رمووی:
پیغهمبهر (رمزای خودای لی بی) له‌شکری بووین، پیغهمبهر (دروودی خودای لی بی)
ناردینی بو سهره‌ووزی حورمه‌ه، له‌گهل به‌یانا دامان به‌سهریانا، وه‌خویان بو
پانه‌گیراو شکان، وه‌من و پیاویکی نه‌نصاری نیشتی‌نه سهر پیاوی له‌وان،
ده‌ورده‌مان داو گرتمان‌ه ناو، له‌م ده‌مه‌دا ده‌ستی کرد به‌گوتنی: (لا اله الا الله)
نیتر نه‌نصاریه که‌وازی لی‌هینا، به‌لام من دامه‌بهرم، هه‌تا کوشتم.

که‌هاتینه‌وه نه‌م هه‌واله‌ گه‌یشته‌وه به‌پیغهمبهر (دروودی خودای لی بی)
فه‌رمووی: (نه‌ی نوسامه‌! شتی وات کردووه، نه‌و که‌ گوتی: لا اله الا الله، نیتر
چون ده‌ستت تی چوو؟) عهرزیم کرد: قوربان! به‌راستی نه‌بوو، نه‌ی ویست
به‌و بیانوووه خوی رزگار بکا له‌ده‌ستم به‌لام پیغهمبهر (دروودی خودای لی بی) نه‌م
وه‌لامه‌ی منی به‌دل نه‌بوو، بو‌یه بو سهرزه‌نشتی من هه‌رده‌یفه‌رموو: (پاش
نه‌وه‌که نه‌وووشه پیرۆزه‌ی گوت چون کوشت؟) نیتر نه‌وه‌نده‌ی دووباره
کرده‌وه، له‌دل‌وه‌ه خۆزگه‌م خواست که نه‌م که‌تنه‌م به‌سهر نه‌هاتیه، ته‌نانه‌ت
نه‌گه‌ر به‌و نه‌گه‌ره‌یش بوایه که هه‌تا نه‌و رۆزه موسو‌ل‌مان نه‌بوومایه و پاش
نه‌م داستان‌ه نی‌سلام ببومایه، هه‌تا له‌سه‌رده‌می نی‌سلاما تووشی تاوانی
که‌وره‌ی وانه بوومایه).

پووونکردنه‌وه:

نه‌م غه‌زایه ناوداره به غه‌زای غالیبی له‌یسی که‌لی له‌م غه‌زایه دا غالیب
خوی سهرکرده‌بوو، له‌مانگی رده‌زانی سالی حه‌وتی کۆچی دابوو، خیلێ
به‌نی عه‌ون و به‌نی عه‌بدی شه‌عه‌به، له مه‌یفه‌عه‌ی بوون، له پشت به‌تن

نه خله وه، له ناوچه ی نه جد، له مه دینه وه ههشت بهرید دووره، له شکره که سه دوسی پیاو بوون ده لێن: ئەم ئایه ته ﴿وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ أَلْقَى إِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًا﴾ سه بارهت بهم غه زایه دابه زیوه. برپاوه: ژماره: ۱۵۳۵ ت = ۴۰۱۹ + (تاج/ ۸ ل/ ۱۱۴ ف/ ۳ ز/ ۴۳ - خه بات و غه زایه ده بی له پیناوی نایین دابی).

۱۵۸۲- عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ قَالَ: غَزَوْتُ مَعَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) سَبْعَ غَزَوَاتٍ وَخَرَجْتُ فِيمَا يَنْعَثُ مِنَ الْبُعْثِ تِسْعَ غَزَوَاتٍ عَلَيْنَا مَرَّةً أَبُو بَكْرٍ وَمَرَّةً اسَامَةُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا). (الحديث: ۴۲۷۰، اطرافه في: ۴۲۷۱، ۴۲۷۲، ۴۲۷۳) (۳۴۷).

سه له مه ی کوری نه کووه (رزمای خودای لێ بێ) فه رمووی: جهوت غه زام له گه ل پیغه مه رخوی کردووه، وه له گه ل نێرده ی سه ربازیش دا که پیغه مبه ر (درووی خودای لێ بێ) دهیناردین به لایه کا، بو نو غه زای ترچوو، جاری له م نوچاره ئه بو به کری سه دیق سه رکرده مان بوو، جاری کیش ئوسامه بوو (رزمای خودایان لێ بێ).

غه زای فه تخی مه که له ره مه زانا (غزوة الفتح في رمضان)

۱۵۸۳- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) خَرَجَ فِي رَمَضَانَ مِنَ الْمَدِينَةِ وَمَعَهُ عَشْرَةُ أَلْفٍ وَذَلِكَ عَلَى رَأْسِ ثَمَانِ سِنِينَ وَيَصْنَفُ مِنْ مَقْدَمِهِ الْمَدِينَةَ فَسَارَ هُوَ وَمَنْ مَعَهُ مِنَ الْمُسْلِمِينَ إِلَى مَكَّةَ يَصُومُونَ حَتَّى بَلَغَ الْكَدِيدَ وَهُوَ مَاءٌ بَيْنَ غُسْفَانَ وَقُدَيْدٍ افْطَرُوا وَافْطَرُوا. (الحديث: ۴۲۷۶، طرفه في: ۸۹۶ تجريد = ۱۹۴۴ فتح = بقرطی/ ۲ ل - ۲۸۱) (۳۴۸).
واتاکه ی رویشته له پيشه وه.

(۲۴۷) اخرجه مسلم في الجهاد و السير ، باب: عدد غزوات النبي (صلى الله عليه وسلم) رقم: ۱۸۱۵ .

(۲۴۸) اخرجه مسلم في الصيام ، باب: جواز الصوم و الفطر للمسافر .. رقم: ۱۱۱۲ .

۱۵۸۴- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ خَرَجَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي رَمَضَانَ إِلَى حُتَيْنٍ وَالنَّاسُ مُخْتَلِفُونَ فَصَائِمٌ وَمُفْطِرٌ فَلَمَّا اسْتَوَى عَلَى رَاحِلَتِهِ دَعَا بِأَنَاءٍ مِنْ لَبَنٍ أَوْ مَاءٍ فَرَضَعَهُ عَلَى رَاحَتِهِ أَوْ عَلَى رَاحِلَتِهِ ثُمَّ نَظَرَ إِلَى النَّاسِ فَقَالَ الْمُفْطَرُونَ لِلصَّوَّامِ افْطَرُوا. (الحديث: ۴۲۷۷، طرفه في: ۹۸۹۶ ت = ۱۹۴۴ ف = بقرطی/۲ ل/۲۸۱) (۳۴۹).

ديسان ئىيىنو عەبباس (رمزى خودايان لى بى) فەرموۋى: پېغەمبەر (دروۋى خودى لى بى) لەپاش فەتھى مەككە، كە لەمانگى رەمەزانا ئەنجامى دا چوو بۆ فەتھى حونەين، لەرېگە موسولمانان بوون، بەدوو دەستەود: ھەبوو بەرپۆزوو بوو، ھەشيان بوو بەرپۆزوو نەبوو، جاكاتى پېغەمبەر (دروۋى خودى لى بى) سوارى ولاخەكەى بوو، ومړېك جېگەى خۆى گرت لەسەر پىشتى، ويستى نيشانى لەشكرەكەى خۆى بىداكە خۆى لەم سەفەرەدا بەرپۆزوو نابى، بۆيە وائىستا پۆزوو دەشكىنى، جابۆ ئەم مەبەستە داواى جامى شير، ياناۋى كرد، وەلەسەر لەپى خۆى دايىنا، يافەرموۋى: لەبەر دەمى خۆيا لەسەر پىشتى ولاخەكە دايىنا، ھەتا لەشكرەكە سەپرى بكەن و بىيىن كەوا پېغەمبەر پۆزوو دەشكىنى، تا ئەوانىش چاۋى لى بكەن و پۆزوو دەكەيان بشكىن. تەننەت ئەوانەى كە بە پۆزوو نەبوون دەيانگوت بەرپۆزوو دەوانەكان: پۆزووكانتان بشكىن).

پەروەنكردنەو:

ئەم فەرموۋدەيە جۆرەكېشەيەكى واتيادا:

۱- پېغەمبەر (دروۋى خودى لى بى) لەمانگى شەوالدا، واتە: لە شەشەلان دا، غەزاي حونەينى ئەنجام دا، نەوەك لەرەمەزانا.

٢- رهنك بن نهم رُوِزُووه رُوِزُووى سوننه تى شه شهلان بووبى (بروانه: تاج/ ٨
ل/ ٢٢٨ ز/ ٩٥- غه زای هه تى مه ککه + بهرگی/ ٨ ل/ ٢٣٧ ز/ ٩٦- غه زای
حونهين).

١٥٨٥- عن عروة بن الزبير (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: لَمَّا سَارَ رَسُولُ اللَّهِ
(صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَامَ الْفَتْحِ فَلَبَّغَ ذَلِكَ قُرَيْشًا خَرَجَ أَبُو سُفْيَانَ بْنُ حَرْبٍ
وَحَكِيمُ بْنُ حِزَامٍ وَبُدَيْلُ بْنُ وَرْقَاءٍ يَلْتَمِسُونَ الْخَبَرَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ) فَاقْبَلُوا يَسِيرُونَ حَتَّى اتَّوَا مَرَّ الظُّهْرَانِ فَإِذَا هُمْ بِبِرَّانٍ كَانَتْهَا بِرَّانُ عَرْفَةَ فَقَالَ
أَبُو سُفْيَانَ: مَا هَذِهِ لَكَانَتْهَا بِرَّانُ عَرْفَةَ؟ فَقَالَ بُدَيْلُ بْنُ وَرْقَاءٍ: بِرَّانُ بَنِي عَمْرٍو فَقَالَ
أَبُو سُفْيَانَ: عَمْرٍو أَقَلُّ مِنْ ذَلِكَ فَارَاهُمْ نَاسٌ مِنْ حَرَسِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ) فَادْرَكُوهُمْ فَاخْذَوْهُمْ فَاتَّوَا بِهِمْ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)
فَاسْلَمَ أَبُو سُفْيَانَ.

فَلَمَّا سَارَ قَالَ لِلْعَبَّاسِ: اخْسِ ابَا سُفْيَانَ عِنْدَ حَطَمِ الْخَيْلِ حَتَّى يَنْظُرَ إِلَى
الْمُسْلِمِينَ فَحَبَسَهُ الْعَبَّاسُ فَجَعَلَتْ الْقَبَائِلُ تَمُرُّ مَعَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) تَمُرُّ
كَتَيْبَةً كَتَيْبَةً عَلَى أَبِي سُفْيَانَ فَمَرَّتْ كَتَيْبَةٌ قَالَ يَا عَبَّاسُ: مَنْ هَذِهِ؟ قَالَ: هَذِهِ غِفَارُ
قَالَ: مَا لِي وَلِغِفَارٍ ثُمَّ مَرَّتْ جُهَيْنَةُ قَالَ: مِثْلَ ذَلِكَ ثُمَّ مَرَّتْ سَعْدُ بْنُ هُذَيْمٍ فَقَالَ
مِثْلَ ذَلِكَ وَمَرَّتْ سُلَيْمٌ فَقَالَ مِثْلَ ذَلِكَ حَتَّى أَقْبَلَتْ كَتَيْبَةٌ لَمْ يَرَ مِثْلَهَا قَالَ: مَنْ
هَذِهِ؟ قَالَ: هَؤُلَاءِ الْأَنْصَارُ عَلَيْهِمْ سَعْدُ بْنُ عُבَادَةَ مَعَهُ الرَّايَةُ فَقَالَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ:
يَا أَبَا سُفْيَانَ الْيَوْمَ يَوْمُ الْمَلْحَمَةِ الْيَوْمَ تُسْتَحْلُ الْكَعْبَةُ فَقَالَ أَبُو سُفْيَانَ: يَا عَبَّاسُ حَبِّدَا
يَوْمَ الدَّمَارِ.

ثُمَّ جَاءَتْ كَتَيْبَةٌ وَهِيَ أَقَلُّ الْكَتَائِبِ فِيهِمْ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)
وَاصْحَابُهُ وَرَايَةُ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَعَ الزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ فَلَمَّا مَرَّ رَسُولُ
اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِأَبِي سُفْيَانَ قَالَ: أَلَمْ تَعْلَمْ مَا قَالَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ؟ قَالَ:
مَا قَالَ؟ قَالَ: كَذَا وَكَذَا فَقَالَ: كَذَبَ سَعْدُ وَلَكِنْ هَذَا يَوْمٌ يُعْظَمُ اللَّهُ فِيهِ الْكَعْبَةُ
وَيَوْمٌ تُكْسَى فِيهِ الْكَعْبَةُ قَالَ: وَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنْ تُرَكَّزَ

رَأَيْتُهُ بِالْحَجُّونِ قَالَ عُرْوَةُ وَاخْبَرَنِي نَافِعُ بْنُ جُبَيْرٍ بْنُ مُطْعِمٍ قَالَ: سَمِعْتُ الْعَبَّاسَ يَقُولُ لِلزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ: يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ هَا هُنَا أَمْرُكَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنْ تَرْكُزَ الرَّأْيَةَ قَالَ: وَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَوْمَئِذٍ خَالِدَ بْنَ الْوَلِيدِ أَنْ يَدْخُلَ مِنْ أَعْلَى مَكَّةَ مِنْ كَدَاءٍ وَدَخَلَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِنْ كَدَاءٍ فَقَتِلَ مِنْ خَيْلِ خَالِدِ بْنِ الْوَلِيدِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) يَوْمَئِذٍ رَجُلَانِ حُبَيْشُ بْنُ الْأَشْعَرِ وَكَرُزُ بْنُ جَابِرٍ الْفَهْرِيُّ). (الحديث: ٤٢٨٠، طرفه في: ١٢١٨ تجريد = بقرطی / ٣٤٣-٣٥٠).

عوروہی کوپری زوبہیر (رمزای خودای لی بی) دمفہرموی سالی نازاد کردنی مہککہ، پیغہمبہر (دروودی خودای لی بی) کہوتہرپی بہرہو مہککہ، کاتی بی برپواکانی قورہیش بہمہدمزانن نہبو سوفیانی کوپری حہربو حہکیمی کوپری حیزام و بودہیلی کوپری و مرقا لہمہککہ دہردہچن و دین بہرہو نہوان ہتا سووسہی ہہوائی حہزرت بکہن، ملی ری دہگرن تا دہگنہ مہرو زمہران لہوی دمروانن وا ریزہ ناگریکی زور زور، وہک ناگری شہوی عہرفہ ناوا زور دہگری و دیارہ و دہلئی چراخانہ، نہبوسوفیان دہلی: نہم ہمگہ ناگرہ چییہ؟ دہلئی چراخانہ شہوی عہرفہیہ، بو دہیل دہلی: ناگری بہنی عہمرہ، نہبوسوفیان دہلی: لہکوی بہنی عہمر نہوہندہ دہبن؟! چہند کہسی لہ پاسہوانانی پیغہمبہر (دروودی خودای لی بی) نہم زہلامانہ دہبینن و دہچن بویان و دہیانگرن و دہیانبہن بولای پیغہمبہر (دروودی خودای لی بی) لہوی نہبو سوفیان موسولمان دہبی.

پیغہمبہر (دروودی خودای لی بی) کہ دہکہویتیہ ری بہعہبباس دمفہرموی: لہکویدا ریگہکہ تہنگہبہر دہبیتیہ وہو سوارہکان کہلہکہ دہبہستن نالہویدا نہبو سوفیان رابگرہ ہتا بہچاوی خوی بہباشی سوپای نیسلام ببینی

وبزانی که لهوزهی ئەودا نییه و ئیتێر خەیاڵی بەرابەر وەستانی لەشکری نیسلام لەکەللەیی خۆی دەرگا، عەبباس لەویدا رایدەگرێ، ھۆزەکان پۆل پۆل لەخزمەتی پیڤەمبەردا (دروودی خودای لێ بێ) ریز بوون و دەستیان کرد بە پۆشتن و پۆل لەدوا پۆل بەسەر ئەبوسوفیاندا تێ دەپەرن، دەستەسوارا لەلایەو وەخت دەبن، گوتی: عەبباس! ئەمانە کی؟ فەرمووی: لەشکری ھۆزی غیفارن، گوتی: من لەمانەچی کەئێمانە ناحەزی من بوون (وانیستا ھاتوون بۆسەر م؟)

ئەمجا ھۆزی جووھەینە راووردن، ھەروا ھۆزی سەعدی کۆری ھوزەیم و ھۆزی سولەیم، یەکە یەکە ئەبوسوفیان دەپێرسی و عەبباس وەلامی دەداوە و ئەویش وایدەگوتەو، ھەتا دەستە سواری دین، وینەئێ ئەوانی نەدیوو، گوتی: عەباس! ئەمانە کی؟ فەرمووی: لەشکری یاریدەدەرانن، سەعدی عوبادە سەرکردەیانە، ئالاکە بەو بوو، سەعد گوتی: ئەئێبوسوفیان! ئەمە پۆزی کۆشت و کۆشتارە، ئەمە پۆ کۆشت و کۆشتار لە ناو بەست و حەرم و کابەدا حەلال دەبێ و قەردەخرێتە ناو ناموسولمانەکانی مەککە، بەتایبەتی گەورە پیامکانیان، وەئێبوسوفیان، ئەبوسوفیان گوتی: ئەئێ عەبباس! خۆزگەم بەمەردن، ئای بۆ کەئێ مێردێکی مەرد پەنای بەدایناوە!

لەپاشا دەستە سواریکی تر ھاتن بەژمارە لەھەموو دەستە سوارەکانی تر کە مەتر بوون ئەوانە پۆل پیڤەمبەر و یارانێ بوون، ئالاکە پیڤەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) بەزوبەیری کۆری عەووام دەبێ، کاتێ پیڤەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) لەلای ئەبوسوفیانەو و پادەبووری عەرزێ دەکا: قوربان دەزانیت کە سەعدی کۆری عوبادە چی دەلێ؟ فەرمووی: دەلێ چی؟ گوتی: وا وا دەلێ: ئەمە پۆ کۆشت و کۆشتار لە ناو کەعبەدا پەوا دەبینرێ! فەرمووی: (سەعد درۆ دەکا، لەخۆیەو وەقسەئێ دەکا، بەئێکوو بە پیڤەوانەو ئەمە پۆ ئەو پۆزەییە کە خودا قەدر و پۆزی کەعبەئێ تیا دا دەگرێ و، ئەمە پۆ ئەو پۆزەییە کە کەعبە

پوښته و په پرداخ ده کړي ته وه! گوټی: حه رزمت (دروودی خودی لى بى) فهرمانی دا که نالاکه ی خوی له حه جوون هه لېکړی، نه و پړوژمیش فهرمانی کړدبه خالیدی کورې وه لید که له لای سه رووی مه ککه وه له که دانه وه بچي ته ناو شاری مه ککه وه پیغه مېهر (دروودی خودی لى بى) خوی له کوداوه له دامینى شاره وه پړیښته ناو شاره وه نه و پړوژه له سواره ی خالید دوو کهس کوژران : حوبه یشى کورې نه شعهر و، کورزی کورې جابیری فیهری بوون). (تاج/ ۸ ل/ ۲۲۸ ز/ ۹۵ ف/ ۲- غمزای فتهج- نازاد کردن- ی مه ککه).

پوونکړدنه وه:

نهم فهرمودیه مورسه لی تابعیه، چونکه عوروه ی کورې زوبه یر تابعیه، مبه ستي پېشه ووا بوخاری له م فهرمودیه، کوټایه که یه تی، که عوروه له نافع ی کورې جوبه یره وه له عه باسی کورې موته لیبه وه ده یگړي ته وه، چونکه نهم نه ندازمیه ی مه و صووله.

۱۵۸۶- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَعْقِلٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) يَقُولُ: (رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَوْمَ فَتْحِ مَكَّةَ عَلَى نَاقَتِهِ وَهُوَ يَقْرَأُ سُورَةَ الْفَتْحِ يُرْجِعُ وَقَالَ: لَوْلَا أَنْ يَجْتَمِعَ النَّاسُ حَوْلِي لَرَجَعْتُ كَمَا رَجَعْتُ). (الحديث: ۴۲۸۱، اطرافه في: ۴۸۳۵، ۵۰۳۴، ۷۵۴۰) (۳۵۱).

عه بدوللای کورې موغه فضل (رمزی خودی لى بى) فهرمووی: له پړوژی نازاد کړدنی مه ککه، خوښه ویستم دی (دروودی خودی لى بى) به پړوه، به سوار ی وشتره مینکه که ی خوی سوورمتی فته چی ده خویند، له کاتی خویندنه که دا دنگی خو یی به سوژو به ناوازه وه ده لهرانه وه، به تیرو ته سه لی گو ی به پیته کان ده کړد، مو عاوییه ی کورې قوره (رحمته خودی لى بى) فهرمووی: دهرسم خه لک

(۳۵۱) اخرجه مسلم في صلاة المسافرين وقصرها، باب: ذكر قراءة النبي (صلی الله عليه وسلم)

سورة الفتح، رقم: ۷۹۴.

کہ لہ کہم لی بکہن، نہ گینا نیستا بہ جوانی لاسایی شیوہی قورئان خویند نہ کہی عہدوللای کورپی موعہ فہلم بو دمکردنہ وہ، وہک چون نہو لاسایی شیوہی تہرجیعہ کہی پیغہ مہبری دہکردہ وہ۔ (تاج/ ۵ ل ۲۸۶ ف/ ۴ - ز/ ۷۸)۔

۱۵۸۷- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ دَخَلَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَكَّةَ يَوْمَ الْفَتْحِ وَحَوْلَ الْبَيْتِ سِتُّونَ وَثَلَاثَ مِائَةٍ تُصَبِّ فَجَعَلَ يَطْعُنُهَا بِعُودٍ فِي يَدِهِ وَيَقُولُ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ جَاءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ. (الحديث: ۴۲۸۷، طرفاه في: ۴۲۸۷، ۴۷۲۰) (۳۵۲)۔

عہدوللای کورپی مہسعوود (رمزای خودی لی بی) فہرمووی: لہرؤژی نازاد کردنی شاری مہککہدا، کاتی پیغہ مہبر (دروودی خودی لی بی) ہاتہ ناوشاری مہککہوہ، لہوکاتہدا بہ گرد (دہور) ی مائی بہیتا، سیسہدو شہست بتی لیبوو!! پیغہ مہبر (دروودی خودی لی بی) داردہستیکی بہدہستہوہ بوو، دہیزمند بہچاوی بہیکہری بتہکانداو بتہکان فنگہوتلوور دہکہوتن و پیغہ مہبر دہیفہرموو: ﴿جاء الحق وزهق الباطل ان الباطل كان زهوقاً﴾ - ۱۸/۱۷. واتہ: ہق و راستی واہات، نایینی پیرؤزی نیسلام سہرکہوت، جیگہی بہشتی ہیچ و پووج و نایینی پړو پووجی بتپہرستی لہق کرد، لہراستی دا سہردہمی پړو پووجی بہسہر چوو، شتی وا باوی نہما، پړو پړوژی نیسلامہ کہرپکی ہوشی ساخہ، پړوژی کوفرو بتپہرستی و شتی وا تہواو.

وہہرودہا حہزرت (دروودی خودی لی بی) دوابہ دواۓ نہمہ نہم نایہتہی تیشی دہخویندہوہ: ﴿جاء الحق وما يبدئ الباطل ما يُعيد﴾ - ۴۹/۳۴. واتہ: بظہرموو: وارپڑی حہق ہلہات و نووری نیسلام بلاو بووہ بہجیاندا، نیتر نایینی بتپہرستی وشتی وا ہیچ و پووج باوی نہماو، کاتی

بہ سہر چو وہو بنہ بر بووہ، وہ بر برای بر برای جاری کی تر پیز بہید انا کاتہ وہو
سہر ہل ناداتہ وہو! (تاج: ۶/ ل ۲۷۵/ ف ۸/ ز ۸ - سوورمتی نیسراء).

۱۵۸۸ - عَنْ عَمْرِو بْنِ سَلَمَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كُنَّا بِمَاءِ مَمَرِ النَّاسِ وَكَانَ يَمُرُّ بِنَا الرُّكْبَانُ فَتَسَالَهُمْ مَا لِلنَّاسِ مَا لِلنَّاسِ؟ مَا هَذَا الرَّجُلُ؟ فَيَقُولُونَ: يَزْعُمُ أَنَّ اللَّهَ أَرْسَلَهُ، أَوْحَى إِلَيْهِ، أَوْ أَوْحَى اللَّهُ بِكَذَا. فَكُنْتُ أَخْفِظُ ذَلِكَ الْكَلَامَ وَكَأَلَّمَا يُقَرُّ فِي صَدْرِي وَكَانَتْ الْعَرَبُ تَلُومُ بِإِسْلَامِهِمْ الْفَتْحَ فَيَقُولُونَ اثْرُكُوهُ وَقَوْمَهُ فَأَنَّهُ إِذَا ظَهَرَ عَلَيْهِمْ فَهُوَ نَبِيٌّ صَادِقٌ فَلَمَّا كَانَتْ وَقَعَةُ أَهْلِ الْفَتْحِ بَادَرَ كُلُّ قَوْمٍ بِإِسْلَامِهِمْ وَبَدَرَ أَبِي قَوْمِي بِإِسْلَامِهِمْ فَلَمَّا قَدِمَ قَالَ: حِثُّكُمْ وَاللَّهِ مِنْ عِنْدِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حَقًّا فَقَالَ: صَلُّوا صَلَاةَ كَذَا فِي حِينَ كَذَا وَصَلُّوا صَلَاةَ كَذَا فِي حِينَ كَذَا فَإِذَا حَضَرَتِ الصَّلَاةُ فَلْيُؤْذِنِ أَحَدُكُمْ وَلْيُؤْمِكُمْ أَكْثَرُكُمْ قُرْآنًا فَنُظَرُوا فَلَمْ يَكُنْ أَحَدٌ أَكْثَرَ قُرْآنًا مِنِّي لِمَا كُنْتُ اتَّكَلَيْتُ مِنَ الرُّكْبَانِ فَقَدُّمُونِي بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَأَنَا ابْنُ سِتٍّ أَوْ سَبْعِ سِنِينَ وَكَانَتْ عَلَيَّ بُرْدَةٌ كُنْتُ إِذَا سَجَدْتُ تَقَلَّصَتْ عَنِّي فَقَالَتْ امْرَأَةٌ مِنْ الْحَيِّ إِلَّا تُغَطُّوا عَنَّا اسْتَ قَارِيكُمْ؟ فَاشْتَرَوْا فَقَطَعُوا لِي قَمِيصًا فَمَا فَرِحْتُ بِشَيْءٍ فَرِحِي بِذَلِكَ الْقَمِيصِ. (الحديث: ۴۳۰۲) (۳۵۳).

عہم ری کوری سہلہ مہ (رمزی خودی لہ بر) فہرمووی: نیمہ لہ ہہوارگہ پی
بویں، ناوی ماو بوو، سہرہ پیگہی خیلا و کوچہ ریہکان بوو، لہوی
ہہواریان دہگرت، ناوبہ ناو کاروانا دہہاتن و ہاموشویان دہکرد، نیمہیش
برسیارمان لئدہکردن: نہوہ نہو خہلکہ چیہ ہہرباسی نہم پیاوہ دہکہن؟
نہوانیش دہیانگوت: نہم پیاوہکہ ناوی موچہ مہدہ بہقسہی خوئی دہلی:
فرستادہی خودایہ، خودا سوروشی بو دہکا، فریشتہ نیگای خواپی بو دہہینی،
دہلی: نہم نایہ تانہم بہ سرووش بو ہاتوہ، منیش ریک نہو قورٹانہم لہ بہر
دہکرد، کہنہوا دہیانگوت: موچہ مہد دہلی: نہمہم بہوہی بو ہاتوہ،

(۳۵۳) لم یوافقه مسلم على تخريج حديث عمرو بن سلمة في الصلاة (فتح - ۸ - خاتمة

كتاب المغازي/ص ۱۵۴-فتح/ص ۵۰۴)- المترجم

وھکوو لەخوداوە لەدڵما کۆبکریتەوھو بێتەبەرم وا بوو، زۆرینەی ھۆزە گەورەکانی عەرەب چاوەڕوانی ئەوھ بوون، ئەگەر موحەممەد (بروودی خودای ئێ بێ) بتوانی مەککە ئازاد بکا، ئەوانیش ئیسلامبوونی خۆیان ئاشکرا بکەن، دەیانگوت: واز لەموحەممەد بھێنن، ھەتا بزانی لەگەڵ ھۆزەکەیخۆی داچی بەچی دەکا، ئەگەر سەرکەوت بەسەریانان ئەوا راستە کە ھەق پیغەمبەری خودایە.

جا کاتا ڀوڊوڊاڙي ٺاڙاڊڪرڊني مهڪڪه ڀوڙي داو، خه لڱي مهڪڪه هه موو
 ئيسلامبوون،هؤزه گاني تري دهو روبهري مهڪڪه ٻيش، هه ريه گهيان له لاي
 خؤيانه وه زوو به زوو ئيسلام بوون، وه با وڪيشم به زووي وي و مڌي هؤزه گه ي
 برد بؤخزمه تي پيغه مبهرو خؤي و هؤزه گه ي ئيسلام بوون، جاکاتي هاتنه وه،
 باوڪم فهرمووي: سويندم به خودا، له خزمه تي پيغه مبهري خودا وه گه ڀاوم ه وه
 بؤلاتان، نهو ڀياوه به ڀاستي نيڙاي خودايه، فهرمووي: پيغه مبهري (درووي خوداي
 بي) فهرمووي پيمان: (کاتي نهو نوڙه فيساره کاته، وه کاتي نهو نوڙه ي تري
 نهو کاته يه ومهه روا، کاتي کيش نوڙ بوو يه کيکتان بانگ بدنه، وه کاميشتان
 زياتر هورناني له بهر بوو با نهو پيش نوڙيتان بؤبکات) که ته ماشايان کرد
 که سيان به همد من هورناني له بهر نه بوو، به هؤي نهو هورنانه وه که له وهو
 بيش له کاروانه کانم و مرده گرت و له بهرم دهم کرد.

نېترمىيان گىرد بەپېشنىوېژى خۇيان و پېش خۇيانىيان خىستم ومنىش
بەرنوېژىم بۇ دەگىردن، وە ئەو كاتە شەش سالان يان حەوت سالان بووم، وە
بالاپۇشېكم لەبەردا بوو، كەدەچوومە كورپنووش و سوزدەم دەبرد، كۆل
دەبوو و دەهاتە وە يەك، ژنى لە خىللە كەمان گوتى: ئەمە چۆن خائىكە، ئەم
مناڵە كە بەرنوېژىمان بۇدەكا، لەسە جەمدا شەرمگای دەردەكە وئ كەواتە
چارىكى ئەم خائە بكەن و بە پارچە يا پۇشاك گەلۇگونی داپۇشن، ئەوانىش
پارچە يى قوماشيان كرى و كراسىكى ئاودامانىيان بۇ دروست كىردم، وەك

دیشداشه، ودهرمگامی شاردوده همت وهك بهو كراسه شادمان بووم به هیچی تر ناوا كهیف خوښ نه بووم).

پوونكردنه وه:

عهمری كورپی سه له مهي كورپی قهيسي الجرمی خوئی و باوكی له هاوولانی پیغه مبهرن، له سهر رای به هیز به مندالی به خزمهت پیغه مبهرن گه یشتووه، وهك له م فهرمووده په دا دمردكه وی خوئی مه لای هوزده کیان بووه، به منالی بهرنویژی بویان كردووه، باوكیشی له پاش نازاد كردنی مهككه، بهزووی له گهل شاندی له هوزده کی دهچن بولای پیغه مبهرن و ههموو موسولمان دمن، عهمر له بوخاریدا ههر نه م فهرمووده یی ئیردی ههیه، ههروا باوكیشی، عهمر له به صره نیشته چی بوو.

نه م زاتانه شاگردی بوون، فهرمووده کیانی نه و یان گیراوده ته وه: نه بو قلابه و عاصمی نه حوول و نه یوی سهختیانی و كهسانی تریش. ناوی باوكی عهمر بهرېك و پېكی سه لیمه یه، به ژیری لام، نه وهك سه له مه به سهری لام، سه له میسرییه عهمری كورپی فهرمووده یی نه وی گیراوده ته وه بپروانه فهرمووده یی ژماره: ۳۶۲ ت = ۶۲۸ ف + حدیث/۶۲۰ ف - بهرگی یه كه م ل/۲۵۸-۲۵۹ رمزاو په حمه تی خودا له عهمرو له سه لیمه یی باوكی.

۱۵۸۹ - عن عبدالله بن ابي اوفى انه كان يده ضربة، قال: ضربتها مع النبي صلى الله عليه وسلم يوم حنين (الحديث: ۴۳۱۴) (۳۵۴).

عهدوولای كورپی نه بو نه وها دمفهرموئی: (نه م جیگه پېكانه كهوا به باسكه موه، هی كاتی غهزای حونه ینه، له و غهزایه دا من له خزمه تی پیغه مبهردا بووم) بپروانه: فهرمووده یی ژماره: ۷۲۰ ت = ۱۴۹۷ ف - بهرگی دووهم لاپه ره: ۱۴۱.

غزای نه و طاس (غزوة اوطاس)

۱۵۹۰- عَنْ أَبِي مُوسَى (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ لَمَّا فَرَعَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِنْ حُتَيْنَ بَعَثَ أَبَا عَامِرٍ عَلَى جَيْشٍ إِلَى أَوْطَاسٍ فَلَقِيَ دُرَيْدَ بْنَ الصَّمَةِ فَقُتِلَ دُرَيْدٌ وَهَزَمَ اللَّهُ أَصْحَابَهُ قَالَ أَبُو مُوسَى: وَبَعَثَنِي مَعَ أَبِي عَامِرٍ فَرُمِيَ أَبُو عَامِرٍ فِي رُكْبَتِهِ رَمَاهُ جُشَمِيُّ بَسْهَمٍ فَأَثْبَتَهُ فِي رُكْبَتِهِ فَأَتَتْهُنَّ إِلَيْهِ فَقُلْتُ: يَا عَمُّ مَنْ رَمَاكَ؟ فَأَشَارَ إِلَى أَبِي مُوسَى فَقَالَ: ذَاكَ قَاتِلِي الَّذِي رَمَانِي فَقَصَدْتُ لَهُ فَلَحِقْتُهُ فَلَمَّا رَأْنِي وَلِي فَأَتْبَعْتُهُ وَجَعَلْتُ أَقُولُ لَهُ: أَلَا تَسْتَحْيِي أَلَا تُبْتُ فَكَفَّ فَأَخْتَلَفْنَا ضَرْبَتَيْنِ بِالسَّيْفِ فَقَتَلْتُهُ ثُمَّ قُلْتُ لِأَبِي عَامِرٍ: قَتَلَ اللَّهُ صَاحِبَكَ قَالَ: فَأَنْزِعْ هَذَا السَّهْمَ فَنَزَعْتُهُ فَنَزَا مِنْهُ الْمَاءُ قَالَ: يَا ابْنَ أَخِي أَفَرَأَى النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) السَّلَامَ وَقُلَّ لَهُ: اسْتَغْفِرْ لِي وَاسْتَخْلَفَنِي أَبُو عَامِرٍ عَلَى النَّاسِ فَمَكَثَ يَسِيرًا ثُمَّ مَاتَ. فَرَجَعْتُ فَدَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي بَيْتِهِ عَلَى سَرِيرٍ مُرْمَلٍ وَعَلَيْهِ فِرَاشٌ قَدْ ائْتَرَ رِمَالُ السَّرِيرِ بِظَهْرِهِ وَجَنْبَيْهِ فَأَخْبَرْتُهُ بِخَبَرِكَا وَخَبَرِ أَبِي عَامِرٍ وَقَالَ قُلْ لَهُ اسْتَغْفِرْ لِي فَدَعَا بِمَاءٍ فَتَوَضَّأَ ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ فَقَالَ: (اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِعَبْدِي أَبِي عَامِرٍ وَرَأَيْتُ بَيَاضَ ابْطِينِهِ) ثُمَّ قَالَ: (اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَوْقَ كَثِيرٍ مِنْ خَلْقِكَ مِنْ النَّاسِ) فَقُلْتُ: وَلِي فَاسْتَغْفِرْ فَقَالَ: (اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ قَيْسٍ ذَنْبَهُ وَادْخِلْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُدْخَلًا كَرِيمًا). (الحديث: ۴۳۲۳، اطرافه في: ۲۸۸۴، ۶۳۸۳) (۳۵۵).

نهبو مووسا (رمزی خودی لب بر) فہر مووی: کاتی پیغہ مبہر (درویدی خودی لب بر) لغہ زای حونہین لی بؤوہ، نهبو عامری مامہ می کردبہ سہر کردی لہ شکرک و ناردی بؤ دؤلی نہوتاس، لہوی بہرہنگاری دورمیدی کوری صیممہ دہبن، وہ دورمید خوی کوژراو ہاوریکانی، لہ سایہی خودا وہ لہ شہرہ کدہدا دہشکین و ہہلدین، نهبو مووسا (رمزی خودی لب بر) فہر مووی: منیش بہ فہرمانی پیغہ مبہر

(دروودی خودای لی بی) له گهل نه بو عامیردا چووم بو نه م غه زایه، له شه ره که دا کابرایه کی به نی جه شه می تیریکی له نه ژنوی نه بو عامیردا، منیش خو م که یانده لای مامه م و پی م گوت: مامه کی نه م تیره ی پیوه نای؟ نه ویش ئاماژه ی بوم کرد: هو ئانه و پیاوه بکوژی منه، منیش نیستمه سه ری و گرتمه وه، که ههستی پی کردم و منی بینی رایکرد، منیش شوینی که وتم و خوش خوش تانهم لئده داو پییم ده گوت: نه وه شهرم ناکه ی وا راده که ی، نه گهر مه ردی بوسته بوم، نه ویش شهرم گرتی و وهستا، ئیتر به شیر به ربووینه یه کتر، من نه وم کوشت، نه و جا گه رامه وه بو لای نه بو عامیر و پی م گوت: مامه! یاروی توی والی کرد خودا له کوئی کرده وه و کوشتم هه رمووی: ئاده ی نه م جا نه م تیره له نه ژنوم دمرکی شه، کاتا تیره که م دمرکی شا له ژنوی له جی ئی تیره که وه ئاوی لینجی لی هات.

جا نه بو عامیر هه رمووی: سلاوم رایگه یه نه به پیغه مبه ری خودا، ومه رزی بکه: نه بو عامیر عه رزی ده کردی که داوای لیخوشبوونی له خودا بۆبکه ی. نه بو عامیری منی له جی خوی کرد به سه ره لشکر و پاش که می عه مری حه قی به جی هی ناو مرد (رمزای خودای لی بی)، که گه رامه وه چومه خزمه تی حه زرمه ت (دروودی خودای لی بی) له مائی خوی بوو، له سه رته ختا بوو، رایه لی ته خته که به پووشی په لکه خورما چنرابوو، نه وه ی که پی بلیی رایه خ و به ره وشتی وا به سه ریه وه نه بوو، په لکه خورماکانی رایه لی چارپایه که چه قی بوونه پشت و هه ردوو لاته نشتی پیغه مبه ر و شوین شریتی ته خته که وهك نه خش نه خشابوو جا ده نگ و باسی خو مان و باسو خواسی نه بو عامیرم بۆیگی رایه وه، نه وه شم بوی گیرپایه وه که نه بو عامیر داوای کردبوو لئی که بوی بپاریته وه، جاحه زرمه ت (دروودی خودای لی بی) داوای ئاوی کردو ده سنوژی پی گرت و هه ردوو ده سی خوی نه وه نه هه لپی هه تا سپیده ی هه ردوو بنباخه لی دمرکه وتن، نه و جا دهستی کرد به نزاگردن و هه رمووی:

خودایه! خوښ ببه له بهنده بچکوله که ی خوټ له نه بو عامیر نه ی خودایه! له رږزی قیامه تا له سه رووی زور له دروستکراوانی خوټه وه دایبني).
منیش عهریزم کرد: قوربان دهمفه رموو بو منیش داوای لی بووردن و لیخوښبون بکه فهرمووی: (خودایه! له گوناھی عه بدوللای کوری قهیس خوښ ببه و له رږزی قیامه تا، له پایه یه کی به ریزدا دایبني (تاج/ ۵ ل/ ۲۲۵ ف/ ۲ ز/ ۶۳- ش).

غزای تاییف له مانگی شه شه لانا بوو، سالی هه شتی کوچی (غزوة الطائف في شوال سنة ثمان)

۱۵۹۱- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: دَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَعِنْدِي مُخَنَّثٌ فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أُمَيَّةَ يَا عَبْدَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ إِنْ فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ الطَّائِفَ غَدًا فَعَلَيْكَ بَابَتُهُ غِيلَانٌ فَأَلْهَأَ ثَقْبُلٌ بَارَتِجٌ وَتَذْبُرُ بِثَمَانٍ وَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (لَا يَدْخُلَنَّ هَؤُلَاءُ عَلَيْكُمْ). (الحديث: ۴۳۲۴، طرفاه في: ۵۲۳۵، ۵۸۸۷) (۳۵۶)

نوم سه له مه (رمزای خودای لی بئ) فهرمووی: پیغه مبه ر (دروودی خودای لی بئ) ته شریفی هیئا بولام، لهو کاته دا پیاویکی سهرژنانی له وی بوو، جا پیاوه که به عه بدوللای کوری نومه ییه ی گوت، که عه بدوللا برای من بوو، پی گوت: نه گهر سبه ینی به پستی خودا تانیفتان نازاد کرد، خوم کچه که ی غه یلانت پی نشان ددهم، له دهستی نه دهی، نیچیریک ی قه له وه، چون شوخ و شهنگ و گهرم و نه رمیکه!! له پی شه وه نه رم و نوله و چوار لویه، له پاشه وه خرو پره و هه شت لویه! پیغه مبه ریش (دروودی خودای لی بئ) به نیمه ی فهرموو: (مه یلن نه م جوړه که سه هاموشوتان بکا).

لەگىرانە ۋە مەيەكا كەۋالە تاج دا، دەرەمىۋى؛ (كە دادەنىشى خىروخەپانە و
 ھەر لۆيە و دەنىشىتە سەر لۆ، كە قەسە دەكا دەئىي شەكر دەشكىنى، يا
 بولبولە دەخوينا بەينى ھەردوۋ پانى ۋەك خەپلەي ھەلاتەۋايە! جا كە
 پىغەمبەر (دروۋى خودى لى بى) گوۋى لەم قسانەي بوو، ھەرموۋى؛ (مەھىلن
 ئەمەبا بۆ لاتان) (تاج/۳ ل/۱۴۰ ف/۶ ز/۵۶- باسى بەتەنيا كۆبۈۋنە ۋە...).

پوۋونكرەنە ۋە:

ئەو بەھرانەي لەم ھەرموۋدەيە ۋەردەگىرېن؛

- ۱- ئەم پىاۋە سەرژاننىيە ناۋى (ھىت)بوو، ۋەدا دەنرى بەصەحابى!
- ۲- ئەم عەبدوللايە لەگەل ئەبوسوفيانا ئىسلام بوون لە ئازادکردنى مەككەدا،
 لەغەزاي تائىف دا بە تىرى شەھىد بوو.
- ۳- پىغەمبەر (دروۋى خودى لى بى) لەسەر ئەم جۆرە قسانە ھىتى لەمەدینە
 ۋەردەنا، ناردى بۆ (الحمى) نەفىكردن و رەھەنەكردن جۆرىكە لەسزا.
- ۴- عەرزى پىغەمبەريان نكرد؛ بافیسارە پىاۋى سەرژاننى بكوژېن؟ ھەرموۋى؛
 (خودا رىگەي ئەۋەي نەداۋم كە نوپژكاران بكوژم).

لە پراسىتدا ئەم ھەرموۋدەيە چارسەرى كىشەيەكى گەۋرەي ئەم
 سەردەمەمان بۆ دەكا. زۆرىنەي لاۋان و ھونەرەمەندان و گۆرانى بېژان لەم
 بابەتەن، جا كورت و پۇخت: ھاۋرېتى و دۇستايەتى ئەم جۆرە مەۋقە سەر
 ژاننىيەنە كارىكى ناباشە، بەلام جىئو پېدان و غەيبەت و ئازاردانىيان بە
 لاش و بەخۇپايى نادروستە و ئەمانەيش ھەر بە موسولمان دادەنرېن، ئەۋەي
 كەلەسەر ئىمەيە ھەۋلى چاكبوونىيان بىدەين، بەلام تۆلەۋ ھەپەشەۋ
 ئازاردانىيان ئەۋە لە ئەستۋى دەۋلەتە، بۆ ئىمە نەھاتوۋە لەۋەدا تەخل بىكەين
 بەلام ئەۋەندە ھەيە (لە كاتى پېۋىستدا، ۋە بۆ پوۋونكرەنەۋەي پوۋى پاستى،
 ۋە بۆ بەرژەۋەندى دىن و دىنيا، ۋە بۆ بەرژەۋەندى خاۋەن پەيۋەندى، ۋە لە
 كاتى پەرسىارو ھەۋالپەرسى لە پەشتارى كەسى، بۆ ئەم مەبەستا نەۋ لەم

کاتانه‌دا: (لاغیبه فی فاسق) به مهرجی باسی فیسقه‌که‌ی بؤ مه‌به‌ستیکی ره‌وا بیت).

۱۵۹۲- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: لَمَّا حَاصَرَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الطَّائِفَ فَلَمْ يَنْلِ مِنْهُمْ شَيْئًا قَالَ: (أَنَا قَافِلُونَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ) فَتَقَلَّ عَلَيْهِمْ وَقَالُوا: لَنَذْهَبُ وَلَا نَفْتَحُهُ وَقَالَ مَرَّةً: (تَقْفُلُ) فَقَالَ: (اغْدُوا عَلَى الْقِتَالِ فَعَدُّوا فَاصَابَهُمْ جَرَّاحٌ) فَقَالَ: (أَنَا قَافِلُونَ غَدًا إِنْ شَاءَ اللَّهُ) فَاعْجَبَهُمْ فَضَحِكَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ). (الحديث: ۴۳۲۵، طرفاه فی: ۶۰۸۶، ۷۴۸۰) (۳۵۷).

عبدالوللای کورپی عومهر (رمزی خودایان لی بی) فهرمووی: له‌پاش غه‌زای حونه‌ین و نه‌وتاس پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای لی بی) دموره‌ی خه‌لکی قه‌لای تاییزی دا، به‌لام زه‌به‌ری پی نه‌بردن، فهرمووی: (خودا چه‌زکا ده‌گه‌رپینه‌وه) یارانیش (رمزی خودایان لی بی) له‌به‌ریان گران بوو، فهرموویان: (چون بگه‌رپینه‌وه، خو ئیمه هیشتا قه‌لاکه‌مان نازاد نه‌کردوو؟). فهرمووی (دروودی خودای لی بی) (ده‌سبه‌ینی سهر له‌یانی برپون بؤ شه‌رو هه‌لکوتنه‌ سهریان) جا بؤ سبه‌ینی که‌چوون، بؤ شه‌رو هه‌را، له‌سهر لی‌واری شووره‌ی قه‌لاکه‌وه به‌ دوورمتیر هه‌ندا له‌ موسولمانان زامار بوون وده‌یچیشیان پی نه‌کردن، پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای لی بی) دیسان پیی فهرموونه‌وه: (خوا چه‌زکا سبه‌ینی ده‌گه‌رپینه‌وه) فهرمووی: که‌چی نه‌مجاره‌ یاران گه‌رانه‌وه‌میان به‌دل بوو، ره‌خنه‌یان نه‌بوو، پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای لی بی) که‌بینی وا رایان گو‌ری و نه‌وانیش له‌پاش نه‌زموون و تاقی‌کردنه‌ هاتنه‌ سهرقه‌سه‌که‌ی نه‌و، له‌م حاله‌یان پیکه‌نی). (تاج/ ۸/ ل ۲۴۲/ ز ۹۸ - غه‌زای تانیف).

۱۵۹۳- عَنْ سَعْدِ وَابِيِّ بَكْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - فَقَالَا سَمِعْنَا النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ مَنْ ادَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ وَهُوَ يَعْلَمُ فَلَنَجَنَّهُ عَلَيْهِ حَرَامٌ وَ فِي

روایۃ اَمَّا احَدُهُمَا فَاَوَّلُ مَنْ رَمَى بِسَهْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَاَمَّا الْاٰخَرُ فَنَزَلَ اِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ثَلَاثَ ثَلَاثَةٍ وَعِشْرِينَ مِنَ الطَّائِفِ. (الحديث: ۴۳۲۶، طرفه فی: ۶۷۶۶ الحديث ۴۳۲۷ - طرفه فی: ۶۷۶۷).

سہعدو نہبو بہ کرہ (رمزی خودای لی بی) فہر موویان: ژنہ وتمان لہ زاری
پیر وزی پیغہ مہر (درویدی خودای لی بی) دہیفہر موو: (بروانہ: ژمارہ ۱۳۹۵،
لہ پیغہوہ رمت بوو...).

لہ گیرانہ وہیہ کا: یہ کیکیان کہ سہعدہ، یہ کہم کہس بوو، کہ یہ کہم تیری
ہاویشت لہ ریگہی خواہا، نہوی تریشیان کہ نہبو بہ کرہیہ، سییہم کہس بوو،
لہوبیست و سی کہسہی کہ ہہ ژنی بوون بہ شووراکہی فہلای تائیف دا
وہ خوویان پزگار کردبوو، و مہاتبوون نیسلام بوو بوون).

۱۵۹۴ - عَنْ أَبِي مُوسَى (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ كُنْتُ عِنْدَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَهُوَ نَازِلٌ بِالْجِعْرَانَةِ بَيْنَ مَكَّةَ وَالْمَدِينَةِ وَمَعَهُ بِلَالٌ فَأَتَى النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) اِغْرَابِي فَقَالَ اَلَا تُنْجِزُ لِي مَا وَعَدْتَنِي؟ فَقَالَ لَهُ: اَبَشِرْ فَقَالَ قَدْ اَكْثَرْتَ عَلَيَّ مِنْ اَبَشِرٍ فَاَقْبَلَ عَلَيَّ اَبِي مُوسَى وَبِلَالٌ كَهَيْئَةِ الْقَضْبَانِ فَقَالَ رَدَّ الْبَشْرَى فَاَقْبَلَا قَالَا قَبِلْنَا ثُمَّ دَعَا بِقَدَحٍ فِيهِ مَاءٌ فَغَسَلَ يَدَيْهِ وَوَجْهَهُ فِيهِ وَمَجَّ فِيهِ ثُمَّ قَالَ اَشْرَبَا مِنْهُ وَاَفْرِغَا عَلَيَّ وَجُوهَكُمَا وَتُحَوِّرْكُمَا وَاَبَشِرَا فَاَخَذَا الْقَدَحَ فَفَعَلَا فَنَادَتْ اُمُّ سَلَمَةَ مِنْ وَّرَاءِ السِّتْرِ اِنْ اَفْضَلَا لَامُكُمَا فَاَفْضَلَا لَهَا مِنْهُ طَائِفَةً. (الحديث: ۴۳۲۸، طرفاه فی: ۱۸۸، ۱۹۶) (۳۵۸).

نہبو موسا (رمزی خودای لی بی) فہر مووی: لہ خزمہتی پیغہ مہر دا بووم، لہ
پاش غہزای حونہین، لہ جیعرانہ دا بہہ زیبوو، کہ جیعرانہ وا لہ نیوانی
مہ کہکی پیر وزو مہدینہی نازداردا، بیلالیسی لہ خزمہتا بوو، عارہ بیکی
دہشتہ کی ہاتہ خزمہتی، کوتی: نہی موحمہد! گفتت پیم داوہ کہ لہم
تالانیہ بہشم بدہی، کوا گفتہ کہت؟ پیغہ مہر (درویدی خودای لی بی) فہر مووی:

(موژدهبی له تۆ) نه ویش گوتی: زۆرت پی گوتووم موژدهبی له تۆ! من دهمه وئ به ئینه که تم بۆ جا به جی بکهی.

پیغه مبهەر (درووی خودی لی بی) وهک که سی دلیگری له قسه کهی کابرا، پرووی کرده من و بیلال و فهرمووی: (خۆدیتان نه مه موژدهی ناوی و دایه وه به سه رما، چونکه نرخسی نازانی، دهی ئیوه نه و موژدهیه و مریگر بۆخۆتان) نه وانیش گوتیان: هوربان! نیمه قوبوولمانه، جا پیغه مبهەر (درووی خودی لی بی) داوای جامی ناوی کردو ههردوو دهست و دهم و چاوی خۆی تیا شۆرد و قومئ ناوی هه لگرت و له ده می خۆی و مرداو تفانیه وه ناو جامه که، نه و جا به ئیمه ی فهرموو: (لیی بخۆنه وه و لیی به ره ژینن له دهم و چاوو سینگ و به روکی خۆتان، وه موژدهبی لی تان).

نه وانیش جامه که یان لی و مرگرت و فهرمانه که ی پیغه مبهریان به جی هینا، نوم سه له مه ییش (رمزی خودی لی بی) که هاوسه ری پیغه مبه ره، له پشته به رده وه، بانگی لی کردن: له ناوی جامه که تان به شی نه م دایکی خۆتانه به ئینه وه، نه وانیش چۆریکیان تیا دا هیشته وه بۆی (تاج/ ۵ ل/ ۲۲۴ ز/ ۶۳ ف/ ۱ - ش/ ت باسی مه زناهی نه بو موسا).

۱۵۹۵- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ جَمَعَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) نَاسًا مِنَ الْأَنْصَارِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ فَقَالَ: إِنَّ قُرَيْشًا حَدِيثَ عَهْدٍ بِجَاهِلِيَّةٍ وَمُصِيبَةٍ وَأَنِّي أَرَدْتُ أَنْ أَجْبِرَهُمْ وَأَتَأَلَّفَهُمْ أَمَّا تَرْضَوْنَ أَنْ يَرْجِعَ النَّاسُ بِالذُّنُوبِ وَتَرْجِعُونَ بِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِلَى يُبُوتِكُمْ؟ قَالُوا: بَلَى قَالَ: لَوْ سَلَكَ النَّاسُ وَأَدْيَا وَسَلَكَتِ الْأَنْصَارُ شِعْبًا لَسَلَكَتُ وَأَدْيَا الْأَنْصَارُ أَوْ شِعْبَ الْأَنْصَارِ (الحديث: ۴۳۳۴، طرفه في: ۱۲۷۰ ت = ۳۱۴۶ ف = بترطی/ ۳ تة جریدی صتریح = موخته صتری صه حیخی بوخاری، لائره: ۳۹۴) + (ذمارة: ۱۲۷۱ تجرید) (۳۵۹).

ئەنەسى كۆرى مالىك (رەزى خۇداى لى بى) ھەرمووى؛ پۇژى غەزای حونەين،
 كە خۇدا مالىكى بى ئارمقى مفتى رەخساند بۇ پېغەمبەر (درووى خۇداى لى بى)
 لەو مالىە كە لەھۇزى ھەوازىن بەتالانى گىرا، پېغەمبەر (درووى خۇداى لى بى)
 دەستى كر دىبە بەخشىن لىكى، ۋەچەند پىاۋى لە قورمىش، يەكى سەرو سەد
 و شتى دا پىيان، چاچەند كەسى لەيارىدەدەمران (لەئەنصار) گوتيان؛ خۇدا لە
 پېغەمبەر خۇش بى، دەچى بەشى قورمىشىيەكان دەدات كەھەتا دويىنى بى
 باومر بوون و بەرھەلىستى ئىسلاميان دەكرد، كەچى بەشى ئىمە مانان نادات،
 كە ھىشتا خويىنى شەرى كاتى بىباومرپى ئەوان لە شمشىرەكانمان دەتكى و
 ئەوان لە چاۋ ئىمەدا دويىنى موسولمان بوون، ئىتر بۇ بەشى ئەوان دەدا
 ۋىبەشى ئىمە نادات؟

پېغەمبەرىش (درووى خۇداى لى بى) قەسكەپانى بەرگوى كەوتەۋەو ناردى
 بەشىۋن يارىدەدەمران داۋ، لە خىۋەتلىكى چەرمىن دا كۆيكرەنەۋەو كە كۆ
 بوونەۋە خۇشى تەشرىفى چوۋ بۇ ناويان و ھەرمووى؛ (كەسىكى واتان
 تىيادايە كە لە خۇتان نەبى؟). گوتيان؛ نەخەير، مەگەر خۇشكەزای خۇمانمان
 لەناۋ دابى، ھەرمووى؛ (خۇشكەزای عەشرەت يەككىكە لەخۇيان).

ئەۋجا ھەرمووى (ھەموو دىزانىن كەھۇزى قورمىش ھەم نۇ موسولمانن
 و ھەم تازە كۆست كەۋوتوون، جابۇيە منىش دەمەۋى تۆلەيان بۇ بىكەمەۋە و
 دىنەۋايىيان بىكەم، باشە ئەدىي ئىۋە بەۋە پازى نابن كە خەللىكر دىنارو
 درەم و مەرۋ مالات لەگەل خۇيان بىبەنەۋە بۇ مالىەۋميان، كەنەمانە مايەى
 خۇشى ئەم جىھانە بىبەقايەن، بەلام ئىۋە لەباتى ئەو پىرو پىتى دىنايە كە
 ئەوان دىبەنەۋە، پېغەمبەرى خۇدا لەگەل خۇتان بىبەنەۋە بۇمالىەۋمتان و
 ئەو لەخۇتان پازى بىكەن، كە پىزى ئەو مايەى بەختەۋمى ھەردوۋ ژيانە!
 بزانن ئەگەر خەللىكر ھەموۋيان لە شارپىگەكانە بىرۋن، بەلام ئىۋە ئەنصار
 لە بارىكە رىگەيەكەۋە بىرۋن، مەن لەگەل ئەو خەللىكە ناپۇم بەلام لەگەل ئىۋە
 دىرۋم، خەيال نەكەن و دل لەدل مەدەن، ژىنم ژىنى ئىۋمىيە، مىردنم مىردنى

نیومیه، هاوژینی نیوه به که سی ترنادهم) (تاج/ ۸ ل/ ۱۵۶ ف/ ۲+ ۱ ز/ ۶۵-
باسی: خه لاتکردنی نو موسولمان).

۱۵۹۶- عن عبد الله بن عمر (رضي الله عنهما) قَالَ: بَعَثَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) خَالِدَ بْنَ الْوَلِيدِ إِلَى بَنِي حَارِثَةَ فَدَعَاهُمْ إِلَى الْإِسْلَامِ فَلَمْ يُخْسِنُوا أَنْ يَقُولُوا اسْلَمْنَا فَجَعَلُوا يَقُولُونَ صَبَانَا صَبَانَا فَجَعَلَ خَالِدٌ يَقْتُلُ مِنْهُمْ وَيَأْسِرُ وَدَفَعَ إِلَى كُلِّ رَجُلٍ مِّنَّا اسِيرَهُ حَتَّى إِذَا كَانَ يَوْمَ أَمَرَ خَالِدٌ أَنْ يَقْتُلَ كُلَّ رَجُلٍ مِّنَّا اسِيرَهُ فَقُلْتُ: وَاللَّهِ لَا أَقْتُلُ اسِيرِي وَلَا يَقْتُلُ رَجُلٌ مِّنْ أَصْحَابِي اسِيرَهُ حَتَّى قَدِمْنَا عَلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَذَكَرْنَاهُ فَرَفَعَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَدَهُ فَقَالَ اللَّهُمَّ إِنِّي أَبْرَأُ إِلَيْكَ مِمَّا صَنَعَ خَالِدٌ مَرَّتَيْنِ (الحديث: ۴۳۳۹، طرفه في: ۷۱۸۹).

عبدالولای کوری عومهر (رمزی خودمان لئ بئ) فهرمووی: پیغه مبهه (دروودی
خودی لئ بئ) خالیدی کوری وهلیدی کرد به سهه رگردهی لهشکری و ناردنی بو
سه رهوژی بهنی حاریسه، خالید بانگیان دهکا بو سهه نیسلام بوون و دهلی:
ومرن موسولمان بن، ئەم غهزایه له پاش فهتجی مه کهکه دهبی.

ئهوانیش له بهر نهوهی نازانن چۆن چۆنی نیسلامبوونی خوڤیان به جوانی
پاڤگهیهنن و بلین: باشه و نیسلام بووین، له باتی نهوه دهلین: باشه و
ومرگه پراین واته: له بتپه رستی یهوه بو سهه نیسلامهتی و بووین به صابیئی،
چونکه له سهه رتای بلاو بوونهوهی نیسلامهوه، کهسی که نیسلام دهبوو، پییان
دهگوت: صابیئی، واته: له نایینی باو باپیری خوئی و مرگه پراوهو چووته سهه
دینیکی تازه، وه ئەمه پان بو تانه وته شهه دهگوت.

خالیدیش واهزانن که ئەمانه نایانهوئ نیسلام ببن و ههه به واته
کۆنه کهی قورمیش، وشه (صابیئی) دهلین، له بهر نهوه دهست دهکا به کوشتارو
به دیل کردن لییان، له دوایی دا که شهه تهواو بوو، ههه پیاوئ له نیمه، خالید
دیلی خوئی دایه دهستی، ههتا رۆژی خالید فهه رمانی داو فهه رمووی: ههه که سهه
دیلی خوئی بکوژی، منیش گوتم: به خودا نه خووم دیلی خووم دهکوژم و

نەدەشەیتەم کە کەسێ لە ھاوڕێیانی من دیلی خۆی بکوژی، نیتەر هەندێ لە لەشکرە کە دیلی خۆی گوشت و هەندیکیان نەیانکوشتن، کاتی چووینەووە خزمەتی حەزەرت (دروودی خودای لێ بێ) ئەم باسەمان بۆیگێڕایەو، ئەویش بێزارێ لەکارە کە خالید دەرپری و هەردوو دەستی خۆی وەک کاتی پارانەووە بەرز کردەووە دووجار فەرمووی: خودایە! من بەریم لەمە کە خالید کردوویەتی و من لە شتی وا بەدوورم بەشایەتی تۆ ئەی خودایە! (تاج/ ۸/ ۲۵۷ - ۱۰۳/ ز).

۱۵۹۷ - عَنْ عَلِيٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: (بَعَثَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) سَرِيَّةً فَاسْتَعْمَلَ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ وَأَمَرَهُمْ أَنْ يُطِيعُوهُ فَعُضِبَ فَقَالَ: أَلَيْسَ أَمْرُكُمْ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنْ تُطِيعُونِي؟ قَالُوا: بَلَى قَالَ: فَاجْمَعُوا لِي حَطْبًا فَجَمَعُوا فَقَالَ: اؤْقِدُوا نَارًا فَأَوْقِدُوهَا فَقَالَ: اذْخُلُوهَا فَهَمُّوا وَجَعَلَ بَعْضُهُمْ يُمْسِكُ بَعْضًا وَيَقُولُونَ فَرَرْنَا إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِنَ النَّارِ فَمَا زَالُوا حَتَّى خَمَدَتِ النَّارُ فَسَكَنَ غَضَبُهُ فَبَلَغَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: لَوْ دَخَلُوهَا مَا خَرَجُوا مِنْهَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ الطَّاعَةُ فِي الْمَعْرُوفِ). (الحديث: ۴۳۴۰، طرفاه في: ۷۱۴۵، ۷۲۵۷) (۳۶۰).

ئێمامی عەلی (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) لقیکی نارد و پیاویکی لە یاریدەدەران (ئەنصار) کرد بە بەسەر کردەیان، وە فەرمانی پێیان کرد، کە فەرمانبەری ئەو فەرماندەییە بکەن و لە فەرمانی دەرئەجەن، جا پوژی فەرماندە کە تووڕە دەبێ، لەسەر ئەو فەرمانیکیان پێ دەکا، ئەوانیش بەگوێی ناکەن، جادەلێ: ئەی باشە! پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمانی نەکردوو بە ئێوە کە لە فەرمانی من دەرئەجەن و بەگوێم بکەن! گوتیان: بەلێ. دەلێ: کەواتە ئادەی بارێ دارم بۆ کۆبکەنەووە ئەوانیش

داره که ی بۆ کۆده که نه وه، ده لێ؛ ئاده ی ئاگری تی به رده ن، نه وانیش ئاگری تی به رده دن، نه و جا ده لێ؛ ده چنه ناوی!

جا نه وانیش له سه ره تاوه خه ریک ده بن بچنه ناوی، به لام به ره به ره رایان ده گوێرا و نه وانیه ی که ده یانه وی بچنه ناو ئاگره که، که سانی تر له هاوړیکانیان ده یانگرن و ناهیلن بچنه ناوی و به یه کتری ده لێن: ئیمه له دهستی چوونه ناو ئاگر هه نامان بر دووه بۆ په نای ئایینی موحه ممه د، ئیتر چۆن ئیستا بچینه ناوی؟ ئیتر نه مه حالیان بوو، له م باره یه وه هه ر مقومقویان بوو، وه نه چوونه ناوی هه تا ئاگره که دامر ده وه، له ولاشه وه فه رمانده که یان رقه که ی نیشه وه.

ئه م باس و خواسه که شیشه وه به پیغه مبه ر (درودی خودای لێ بێ) بۆ روون کردنه وه ی کاره که فه رمووی: (نه وانه ئه گه ر به قسه ی نه و فه رمانده یه ی خۆیان بکرا یه، به بی لیکۆلینه وه ی شایان لێ، بچوونا یه ته ناو نه و ئاگره، نه وه تاوانیکی گه وره ی وا ده بوو، که له تۆ له و سزای نه ودا هه تا پۆزی قیامه ت له و ئاگره دا ده مانه وه له ژبانی به رزه خ دا له ناو نه و ئاگره دا ده بوون، باشیان کردووه که له مه دا به گوێی فه رمانداره که ی خۆیانیان نه کردووه، چونکه فه رمانه که ی ناهه ق بووه، نه وه ی که له سه ر فه رمانبه ره، فه رمانی فه رمان په واکه ی جی به جی بکا، به لام به مه رجی فه رمانه که ی هه ق و دروست بی نه وه ک ناحه ق و نادروست، وه ک ئه م حاله ته ی نه مان).

۱۵۹۸ - عَنْ أَبِي مُوسَى (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ بَعَثَ أَبَا مُوسَى وَمُعَاذَ بْنِ جَبَلٍ إِلَى الْيَمَنِ قَالَ وَبَعَثَ كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا عَلَى مِخْلَافٍ قَالَ وَالْيَمَنُ مِخْلَافَانِ ثُمَّ قَالَ يَسْرًا وَلَا تُعْسرًا وَبَشْرًا وَلَا تُنْفَرًا فَاطْلُقْ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا إِلَى عَمَلِهِ وَكَانَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا إِذَا سَارَ فِي أَرْضِهِ كَانَ قَرِيبًا مِنْ صَاحِبِهِ اخْدَثَ بِهِ عَهْدًا فَسَلَّمَ عَلَيْهِ فَسَارَ مُعَاذٌ فِي أَرْضِهِ قَرِيبًا مِنْ صَاحِبِهِ أَبِي مُوسَى فَجَاءَ يَسِيرُ عَلَى بَغْلَتِهِ حَتَّى انْتَهَى إِلَيْهِ وَإِذَا هُوَ جَالِسٌ وَقَدْ اجْتَمَعَ إِلَيْهِ النَّاسُ وَإِذَا رَجُلٌ عِنْدَهُ قَدْ جُمِعَتْ يَدَاهُ إِلَى

عُنُقِهِ فَقَالَ لَهُ مُعَاذُ: يَا عَبْدَ اللَّهِ بْنَ قَيْسٍ أَيْمٌ هَذَا؟ قَالَ: هَذَا رَجُلٌ كَفَرَ بَعْدَ إِسْلَامِهِ
قَالَ: لَا أَنْزِلُ حَتَّى يُقْتَلَ قَالَ: أَلَمَّا جِئْتُ بِهِ لِذَلِكَ فَأَنْزَلَ قَالَ: مَا أَنْزَلَ حَتَّى يُقْتَلَ
فَأَمَرَ بِهِ فُقْتُلَ ثُمَّ نَزَلَ فَقَالَ يَا عَبْدَ اللَّهِ كَيْفَ تَقْرَأُ الْقُرْآنَ؟ قَالَ: أَتَفَوَّقُهُ تَفَوُّقًا قَالَ:
فَكَيْفَ تَقْرَأُ الْتِ يَا مُعَاذُ؟ قَالَ: أَنَا أَوَّلُ اللَّيْلِ فَأَقُومُ وَقَدْ قَضَيْتُ جُزْئِي مِنَ التَّوْحِيدِ
فَأَقْرَأُ مَا كَتَبَ اللَّهُ لِي فَأَحْتَسِبُ نَوْمِي كَمَا أَحْتَسِبُ قَوْمِي. (الحديث: ۴۳۴۲،
طرفه في: ۴۳۴۵)، (انظر: ۲۲۶۱ فتح الباري) (۳۶۱).

ئەبو بوردەى كۆرى ئەبو موسای ئەشعەرى (رمزى خودايان لى بى) ھەرمووى:
پېغەمبەر (دروودى خودى لى بى) لە پېش ھەجى مالاوايى دا، ئەبو موسای
باوکەم و مەعازى كۆرى جەبەل دەنیرى بۆ ولاتى يەمەن، ھەر يەكەك لەم
دووكەسە دەكا بەسەرۆكى ناوچەيى لەدوو ناوچەكەى سەرو و خوارووى
يەمەن، موعاز دەكا بە سەرۆكى ھەريى سەروو، ئەبو موسايش دەكا بە
سەرۆكى ھەريى خواروو، ولاتى يەمەن ئەوكاتە دوو ھەريى دەبى (ھەريى
=مخلاف= اقليم - فەتح البارى).

پېغەمبەر (دروودى خودى لى بى) پېيان دەفەر موئى: (ھەتا دەتوانن کاربۆخەك
ئاسان بکەن و بارىان گران مەکەن، ھەميشە دەمتان خیربىنى و موژدەى
خۆش بەمەردوم بدەن و، بەھەرەشەو گۆرەشەى زۆر خەك لەخۆتان و
لەدين تەرامەکەن!).

ئەنجا ھەردوکیان پۆشتن بەلای کارى خۆیانەو، دەستووريشيان وا دەبى
ئەگەر يەکیکیان سەرى لەقەلەمەرەوگەى خۆى بدایە و، لە ھەمان کاتا لە
ھەريى ھاوړیکەيەو نزيك ببوايە تەو دەچوو بۆلای و سلاوى لى دەکردو
ھەوالى دەپرسى.

(۳۶۱) اخراجه مسلم في الجهاد و السير ، باب: في الامر بالتيسير و ترك التنفير في الاشربة...

جا جارئ موعاز به قه لہ مہروی خۇیدا دەسووریتەوہ کەلە ئەبو مووسای
 ھاوړئى نزيك دەبیتهوہ، بەسوارى قاترئ دەچئ بۆ لای، دەروانى وا
 ئەبو مووسا دانىشتووہ و خەلک دەورمیان ئى داوہو، پیاویکیش والەلایدا،
 ھەردوو دەستی بە کۆت و زنجیر شەتەک دراوہو کراوہتەملی.
 موعاز دھەرموئ: (ئەى عەبدوللای کورې قەیس! ئەم پیاوہ چییە، بۆ واکۆت
 و زنجیر کراوہ؟ ھەرمووی: ئەوہ لە دینی ئیسلام ھەلگەپراوہتەوہو، لە پێشا
 جوولەکە بووہو موسولمان بووہو کافر بۆتەوہ، موعاز دھەرموئ: دانابەزم
 ھەتا نەکوژرئ، ئەبومووسا دھەرموئ: دەتۆ دابەزە خۆشمان بۆ ئەوہمان
 ھیناوە کە بیکوژین. دھەرموئ: خەیر، دانابەزم تانەکوژرئ، جا ئەبو مووسا
 ھەرمان دەداو پیاوہکە دەکوژرئ، ئەوجا موعاز دادەبەزئ و دھەرموئ ئەى
 عەبدوللای! لەسەر چى شیومئى دەورى قورئان دەکەویتەوہو چۆن چۆنى
 قورئان دەخوینئ؟ ھەرمووی: وەك و شترئ ژەم لە دواژەم بیدۆشیت، ئاوا
 بەرودوا ھەر جارەى بەپئى توانا چەندەم بۆ لوا ئەوہندە دەور دەکەمەوہ
 گوتى: ئەى تۆ چۆنى دەور دەکەیتەوہ؟ موعاز ھەرمووی (من لەسەرەتای
 شەوہوہ بەشى خۆم دەخەوم ئەوجا ھەل دەستم، چەندەى خودا بۆى
 نووسیبەم ئەوہندە دەور دەکەمەوہ، ئیتەر بەتەمای ئەوہم کە خودا ئەو
 خەوتنەیشم وەك شەونویژو قورئانخویندەکە، کە لە خەو ھەل دەستم بۆى،
 ئەوہیشم ئاوابەتاعەت و بەندەى بۆم حەلیب بکا (تاج/ ۸ ل/ ۲۵۸ ز/ ۱۰۴ ف/ ۱).

پروونکردنەوہ:

ئەم ھەرموودە پیرۆزمیە، گەورەترین بەلگەییە لەسەر سیستەمى دەولەتى
 ویلايات لە ئیسلام دا، کەبەزمانى سەردەم پئى دەگوترئ: دەولەتى فیدرالى
 لەسەردەمى پێغەمبەر خۇیدا، چەند ئەمارەتیکى ئیسلامى نیمیچە سەربەخۆ،
 ھەبوو، وەك بەحرەین عەلای حەزەمى کرد بەفەرمانرەوایان (بەروانە:

ژماره: ۱۵۲۲ ته جريد، لهم بهرگه دا، ژيانی عهلاء) + (بهرگی/۲ ل/۴۰۲ ژ: ۱۳۷۷) ههتا ته نانهت دروسته ههریمئ لهو ههریماننه دانیشوو دهکانی موسوئلمان نه بین و سهروکه که یان له خوئیان بی و ناموسوئلمان بی، وهك نهوه مهسیحی بی (پروانه: ژماره: ۷۱۳ = بهرگی/۲ ل/۱۳۵ = ژماره: ۱۴۸۱ و تهرمه کهانی له فتهحولباریدا + ۳۱۶۲ فتهج).

ماموستانی مهزنی عهینی له عومده تولقارئ دا، بهرگی/۹ لاپه ره/۶۶ دمهفرموی: (له تهلو یح دا دمهفرموی: نهام شای نهیلهیه ناوی یوحه ننای کوری روبه بووه) وههروهها له هه مان شوین دا دمهفرموی: (... كان النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) اقطع هذا الملك من بلاده قطائع، وفرض اليه حكومتها.. واته: پیغه مبهری خودا (دروودی خودای لی بی) چهند شوینیکئی له ولاتی نهام شای نهیلهیه هه لئزاردو به خهلاتی دای به خوئیو حوکهمرانی ولاته کهیشی سپارد به خوئی!).

وههروهها دمهفرموی: (وفيه قبول هدية الكفار، وفيه جواز الاهداء لملك الكفار وجاز اقطاع ارض لهم) واته: لهم فهرموودهی داستانی شای نهیله دا نهام بههرانهی واتیادا: دروسته دیاری له ناو موسوئلمان وهر بگیری، وههروا دیاری بدرئ به شای ناموسوئلمانان، وهخهلات و بهخشیش و زهوی و زار به خهلاتی بدرئ به ناموسوئلمان.. (عینی/۹ ص/۷۰) پروانه: ژماره: ۴۳۸۰/۱۶۱۰ لهم بهرگه دا.

۱۵۹۹ - عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بَعَثَهُ إِلَى الْيَمَنِ فَسَأَلَهُ عَنْ أَشْرَبَةِ تُصْنَعُ بِهَا فَقَالَ وَمَا هِيَ قَالَ الْبُتْعُ وَالْمِزْرُ فَقُلْتُ لَا بِي بُرْدَةَ مَا الْبُتْعُ قَالَ بُيْدَ الْعَسَلِ وَالْمِزْرُ بُيْدَ الشَّعِيرِ فَقَالَ كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ رَوَاهُ جَرِيرٌ وَعَبْدُ الْوَاحِدِ عَنِ الشَّيْبَانِيِّ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ (الْحَدِيث: ۴۳۴۳، طرفه في: ۱۰۰۲ تجريد = ۲۲۶۱ فتح = بقرطی/۳ ل - ۷۵) (۳۶۲).

ئەبو موسای ئەشعەری (رەزای خودای لى بى) فەرمووى: پېغەمبەر (دروودى خودای لى بى) منى نارد بۆيەمەن (وگەردمى بەسەرۆكى ھەريىمى خواروو بېروانە: ژمارە: ۱۵۹۸) وەمنىش لەبابەتى چەند جۆرە خواردنە وەيەكەوہ كەلەو ولاتە دروست دەكرين پرسیارم لى كرد.

فەرمووى: (ئەوانە چىن) ەرزىم كرد: خۇشاوى ھەنگوين و خۇشاوى جۇن، كەبەزمانى خەلگى ئەوى بەيەكەمیان دەگوترى: بتە و بەدوومیان دەلین: میزر فەرمووى (ھەمووسەر خۇشیکەرئى نادروستە) قسەگپرەوہ (راوى) دەفەر موئ: بەتە: خۇشاوى ھەنگوينە، میزرىش ئاوى جوى خووساوہ). (تاج/ل ۸۷/ف ۷).

۱۶۰۰ - عَنْ الْأَبْرَاءِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: بَعَثْنَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَعَ خَالِدِ بْنِ الْوَلِيدِ إِلَى الْيَمَنِ قَالَ ثُمَّ بَعَثَ عَلِيًّا بَعْدَ ذَلِكَ مَكَائَهُ فَقَالَ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): مَرُّ أَصْحَابِ خَالِدٍ مَنْ شَاءَ مِنْهُمْ أَنْ يُعَقَّبَ مَعَكَ فَلْيُعَقَّبْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُقْبَلْ فَكُنْتُ فِيمَنْ عَقَّبَ مَعَهُ قَالَ فَغَنِمْتُ أَوَاقٍ ذَوَاتِ عَدَدٍ (الحديث: ۴۳۴۹) (۳۶۳).

بەرەاء (رەزای خودای لى بى) فەرمووى: پېغەمبەر (دروودى خودای لەسەر بى) لەگەڵ خالیدی کوری وەلیددا، ناریدینی بۆ یەمەن، بۆ غەزا کردن، لە پاش گەرانی وەمان لە تانیف، لەپاش ماومی عەلی نارد لە شوپین خالید، وە بە عەلی دەفەر موئ: (بەهاورپکانی خالید بلی: ئەووی کە حەز دەکا لەگەڵ خالیددا بگەرپتەوہ بۆ مەدینە، ئەوہکەیفی خۆیەتی، ئەوہیشی کە حەز دەکا لەگەڵ تۆدا بۆمینیتەوہ لە پاشدا لەگەڵ تۆدا بگەرپتەوہ بۆیەمەن، ئەویش ھەرنارمزووی خۆیەتی، من خۆم یەکیک بووم لەوانەى کە لەگەڵ عەلیدا گەرپتەوہ بۆیەمەن و، لەگەڵیا ماینەوہ لەوى، جا ئەندازمەکی باش پارەو

پوولم له تالان وه دهست كهوت!) (تاج/ ۸ ل/ ۲۶۰ ف/ ۱ ز/ ۱۰۵- باسی ناردنی
عهلی و خالید بۆ ولاتی یه مهن).

۱۶۰۱- عَنْ بُرَيْدَةَ عَنْ أَبِيهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: (بَعَثَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَلِيًّا إِلَى خَالِدٍ لِيَقْبِضَ الْخُمْسَ وَكُنْتُ ابْغِضُ عَلِيًّا وَقَدْ اغْتَسَلَ فَقُلْتُ لِحَالِدٍ: أَلَا تَرَى إِلَى هَذَا فَلَمَّا قَدِمْنَا عَلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ يَا بُرَيْدَةُ ابْغِضْ عَلِيًّا فَقُلْتُ نَعَمْ قَالَ: لَا تُبْغِضْهُ فَإِنَّ لَهُ فِي الْخُمْسِ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ) (الحديث: ۴۳۵۰) (۳۶۴).

بورهید (رمزی خودای لی بڅ) فهرمووی: پیغه مبهری خودا (دروودی خودای لسمر بی)
عهلی نارد بۆلای خالیدی کوپی وهلید، له یه مهن ههتا پینج یهکی نهو
تالانییه ودریگری، که له شکره کهی خالید دهستیان کهوتبوو، ودهن له بهرشتی
رقم له عمل گرت، چونکه دیم له تالانییه که، که نیزیکی جوانی ههلبژارد
بۆخوی له باتی بهش و به دهستی گرت و له پاشا خوی شۆردو غوسلی خوی
دهرکرد، ودهن نه مهن دانا به گزی له تالانییه که. جا به خالیدم گوت: سهیری
نه مه ناکه ی، چی کاریکی ناشیرینی کرد!!

جا کاتی هاتینه وه بۆ خزمهتی پیغه مبهر له مه دینه ی نازدار، نه مهن بۆ
باس کردو عه رزیم کرد که من له بهر نهو ده رقم له عه لی یه، فهرمووی: (نه ی
بورمیده! نایا رقت له عه لی یه؟) گوتم: به ئی، فهرمووی: (رقت له عه لی نه بی،
چونکه عه لی لهو پینج یه که، له وهیش زیاتر به شه پشکی ده که وئ). (بپروانه:
ژماره: ۱۶۰۰).

۱۶۰۲- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) يَقُولُ: (بَعَثَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِنَ الْيَمَنِ

(۳۶۴) قال في الفتح: (لم يوافقه مسلم على تخريج حديث البراء في قصة على مع الجارية ،

وحديث بريدة فيه - خاتمة كتاب المغازي ج/ ۸ ص ۱۵۴) - المترجم .

بذهبيّة في اديم مقروط لم تحصل من ثرابها قال: فقسّمها بين اربعة نفر بين عيّنة بن بدر وافرّع بن حابس وزند الخيل والرابع اما علقمة واما عامر بن الطفيل.

فقال رجل من اصحابه: كُنّا نحن احقّ بهذا من هؤلاء قال: قبلغ ذلك النبي (صلى الله عليه وسلم) فقال الا تامنوني وانا امين من في السماء ياتيني خبر السماء صباحا ومساء قال فقام رجل غائر العينين مشرف الوجنتين ناشز الجبهة كثر اللحية مخلوق الرأس مشمر الازار فقال يا رسول الله اتقي الله قال وتلك اولست احقّ اهل الارض ان يتقي الله قال: ثم ولي الرجل قال خالد بن الوليد: يا رسول الله الا اضرب عنقه؟ قال: لا لعلة ان يكون يصلي فقال خالد: وكم من مصل يقول بلسانه ما ليس في قلبه قال رسول الله (صلى الله عليه وسلم): اني لم اومر ان اتقب عن قلوب الناس ولا اشق بطونهم قال: ثم نظر اليه وهو مقف فقال: انه يخرج من ضنصي هذا قوم يتلون كتاب الله رطباً لا يجاوز حناجرهم يمرقون من الدين كما يمرق السهم من الرمية واظنه قال: لئن اذركتهم لا قتلنهم قتل ثمود) (الحديث: ٤٣٥١، اطرافه في: ٣٣٤٤، ٣٦١٠، ٤٦٦٧، ٥٠٥٨، ٦١٦٣، ٦٩٣١، ٦٩٣٣، ٧٤٣٣، ٧٥٦٢) (٣٦٥).

نهو سه عیدی خودری (رمزی خودی لئ بئ) فه رموی: عه لی لهیه مه نهوه پارچوله یا زیری پوخته نه کرانی له مالی تالانی، نارد بو پیغه مبهه (دروودی خودی لئ بئ) زیړه که له پارچه قایشیکا بوو به که لا سه لهه (قورظ) خوشه کرا بوو، هیشتا خاک وخوئی ناو کانه که ی پیوه بوو، پیغه مبهه (دروودی خودی لئ بئ) دابه شی کرد به سه نهه چواره که سه دا: به سه ره عویه پینه ی کوری به درونه همرعی کوری جابیس وزمیدی خهیل و، چواره میشیان یا عهلقه مه ی کوری عولاسه بوو، یا عامیری کوری توفهیل بوو.

پیاوئ له یارانانی پیغهمبهر (دروودی خودای لی بی) فهرمووی: ئیمه شایسته تر بووین بهم مالا وسامانی تالانییه، که پیغهمبهر دابهشی کرد بهسهر نه مانهدا! ئهم قسه یه گه یشته وه به پیغهمبهر (دروودی خودای لی بی) فهرمووی: (من که ئهمینداری خودای ئهرزو ئاسمانم و ئیوارمو به یانی له ئاسمانه وه وه حی و سرووشم بو دی، که چی هیشتا ئیوه متمانه م پی ناکهن و، نه وه تانی هندیکتان به قای پییم نییه و رهخنه م لی دهگری! فهرمووی: جا کابرایه کی چاو به قوولاچووی، سهر کوئم دهر په ریوی، گونا زمقیا، ناوچاوان قووقزی، ریش پری، سهر تاشراوی، چاک به لادا کردوو، پیاویکی له م حاله و له م رهنگه، هه ئسا کوتی: ئهی پیغهمبهری خودا! له خودا بترسه و شهرم و شکوئی له خودا بکه!!

حه زه مت (دروودی خودای لی بی) فهرمووی: به دبیه خت خوئا! ئهی مال ویران! بو کس هیه له سهر پرووی زه وی که ئاوا وهک من له خودای گه وره بترسی و، ئه وهنده ی من شهرم و شکوله خودا بکا! کوتی: نه و جا کابراکه رویشته، خالیدی کوپی وه لیدیش فهرمووی: ئهی پیغهمبهری خودا! بوچی نه ده م له گه ردنی؟ فهرمووی: (نا، شتی وا مه که، به شکم نوپزکه ر بی) خالید فهرمووی: زور نوپزکه ری وا هیه زمان و دلی یهک نین و، سهری زمانی شیرینه و بنی زمانی ژههرینه پیغهمبهریش (دروودی خودای لی بی) فهرمووی: (من خودا نه یفه رموو به پییم که ناو دلی خه لک بپشکنم، یا ناو سکیان هه ل بدپم). کوتی: که کاتی پیاوه که پشتی هه لکردو رویشته، پیغهمبهر (دروودی خودای له سهر بی) فهرمووی: (له نه وه ی ئهمه هوزی ده که ونه وه، به زمانی پاراو، نامه ی خودا: قورئانی پیروز، دهور ده که نه وه، به لام له گه روویان رمت نابی و ناچیته ناو دلپانه وه، نه وانه وا له نایین به له سه ده بن وا له ئایینی ئیسلام به په له دهر ده چن وهک چو ن تیری، که بدا له نیچیری، خیرا گورج ده یسمی و لیی دهر ده په ری ئه وانیش ئاوا).

فهرمووده گیره وه واته: راوی دمه رموی: واده زانم چه زرهت (دروودی خودای
 لسه ربی) فهرمووشی (نه گهر خوّم فریای نهو هؤزهو وه چهیه بکهوم و،
 له چه رخی من دا، که سی له وانه پهیدا ببی وهک چون خودا یافتی هؤزی
 سه موودی برپییه وه، منیش ناوایافتی نهوان دمبرمه وهو، هه موویان ده کوژم!)
 (تاج/ ۸ ل/ ۲۶۱ ف/ ۲ ز/ ۱۰۵) ف = فهرمووده.

غه زای زول خه له سه (غزوة ذي الخلصة)

۱۶۰۳- عَنْ جَرِيرٍ قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (الَا تُرِيحُنِي مِنْ ذِي الْخَلْصَةِ فَقُلْتُ: بَلَى فَأُطْلِقْتُ فِي خَمْسِينَ وَمِائَةِ فَارِسٍ مِنْ أَحْمَسَ وَكَانُوا أَصْحَابَ خَيْلٍ وَكُنْتُ لَا أَتُبْتُ عَلَى الْخَيْلِ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَضَرَبَ يَدَهُ عَلَى صَدْرِي حَتَّى رَأَيْتُ اثْرَ يَدِهِ فِي صَدْرِي وَقَالَ: اللَّهُمَّ ثَبِّتْهُ وَاجْعَلْهُ هَادِيًا مَهْدِيًا قَالَ: فَمَا وَقَعْتُ عَنْ فَرَسٍ بَعْدُ قَالَ: وَكَانَ ذُو الْخَلْصَةِ بَيْنَنَا بِالْيَمَنِ لِحَنَعَمَ وَبَحِيلَةَ فِيهِ نُصْبٌ نَعْبَدُ يَقَالُ لَهُ: الْكَعْبَةُ قَالَ: فَأَتَاهَا فَحَرَّقَهَا بِالنَّارِ وَكَسَرَهَا قَالَ: وَلَمَّا قَدِمَ جَرِيرُ الْيَمَنِ كَانَ بِهَا رَجُلٌ يَسْتَفْسِمُ بِالْأَزْلَامِ فَقِيلَ لَهُ: إِنَّ رَسُولَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) هَا هُنَا فَإِنْ قَدَرَ عَلَيْكَ ضَرْبَ عُقْنِكَ قَالَ: فَبَيْنَمَا هُوَ يَضْرِبُ بِهَا إِذْ وَقَفَ عَلَيْهِ جَرِيرٌ فَقَالَ: لَتَكْسِرَنَّهَا وَلَتَشْهَدَنَّ إِنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ أَوْ لَأَضْرِبَنَّ عُقْنَكَ قَالَ: فَكَسَرَهَا وَشَهِدَ ثُمَّ بَعَثَ جَرِيرٌ رَجُلًا مِنْ أَحْمَسَ يُكْنَى أبا اِرْطَاةَ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُبَشِّرُهُ بِذَلِكَ فَلَمَّا أَتَى النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا جِئْتُ حَتَّى تَرَكْتُهَا كَأَنَّهَا جَمَلٌ اجْرُبُ قَالَ: فَبَرَكَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَلَى خَيْلِ أَحْمَسَ وَرِجَالِهَا خَمْسَ مَرَّاتٍ) (الحديث: ۴۳۵۷، طرفه في: ۱۲۳۷ تجريد
 = ۳۰۲۰ فتح = بقرطی/ ۳ ل - ۳۵۸) (۳۶۶).

(۳۶۶) اخرجه مسلم في فضائل الصحابة، باب: من فضائل جرير بن عبدالله (رضي الله

واتای نهم فهرموودمیه له پېشه‌وه به ته‌واوی رږښت، ته‌نیا نهم زیاده‌یهی نه‌بې (له‌ناو نهم خانه‌یه‌دا کومه‌لې په‌یکه‌ری بوتیان تیا‌دا بوو دمیانه‌پرستن... له‌و دهم‌دا که‌جهریر ده‌گاته پېشه‌وه دم‌روانې وا پیاوې له‌ناو خانووه‌که‌دا به نه‌زلام دانه نه‌گریته‌وه، پېی ده‌لې؛ سویندم به خودا یا نهم نه‌زلامانه ده‌شکینې و شایه‌تمان دینې که؛ اشهد ان لا اله الا الله، یاخود له‌گه‌ردنت نه‌دم و به‌شیر ده‌تکوزم؟ فهرمووی؛ نیت کابرا دانه‌کانی شکان و شایه‌تمانی هی‌نا...).

۱۶۰۴ - عَنْ جَرِيرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ كُنْتُ بَالِيمَنٍ فَلَقِيتُ رَجُلَيْنِ مِنْ أَهْلِ الْيَمَنِ ذَا كَلَاعٍ وَذَا عَمْرٍو فَجَعَلْتُ أَحَدُهُمَا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ لِي: ذُو عَمْرٍو لَيْنٌ كَانَ الَّذِي تَذْكُرُ مِنْ أَمْرِ صَاحِبِكَ لَقَدْ مَرَّ عَلَى أَجَلِهِ مِنْذُ ثَلَاثٍ وَأَقْبَلَ مَعِيَ حَتَّى إِذَا كُنَّا فِي بَعْضِ الطَّرِيقِ رَفَعَ لَنَا رَكْبٌ مِنَ قِبَلِ الْمَدِينَةِ فَسَأَلْتَاهُمَا فَقَالَا: قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَاسْتُخْلِفَ أَبُو بَكْرٍ وَالنَّاسُ صَالِحُونَ فَقَالَا اخْبِرْ صَاحِبَكَ أَنَّا قَدْ جِئْنَا وَلَعَلَّنَا سَعُودُ أَنْ شَاءَ اللَّهُ وَرَجَعَا إِلَى الْيَمَنِ فَأَخْبَرْتُ أَبَا بَكْرٍ بِحَدِيثِهِمْ قَالَ أَفَلَا جِئْتَ بِهِمَا فَلَمَّا كَانَ بَعْدُ قَالَ لِي ذُو عَمْرٍو يَا جَرِيرُ إِنَّ بَكَ عَلَيَّ كَرَامَةً وَأَنِّي مُنْخَبِرُكَ خَيْرًا أَلَيْسَ مَعْشَرَ الْعَرَبِ لَنْ تَرَأَوْا بِخَيْرٍ مَا كُنْتُمْ إِذَا هَلَكَ أَمِيرٌ تَأْتَرْتُمْ فِيهِ آخَرٌ فَاذَا كَانَتْ بِالسَّيْفِ كَانُوا مُلُوكًا يَغْضَبُونَ غَضَبَ الْمُلُوكِ وَيَرْضَوْنَ رِضَا الْمُلُوكِ (الْحَدِيثُ: ۴۳۵۹) (۳۶۷).

دیسان جهریر (رمزی خودای لی بن) فهرمووی؛ له‌یه‌من بووم، دوو پیاوې شاپیاوې خه‌لکی یه‌مه‌نم بینې، که زوکه‌لاع و زوعه‌مر بوون، که‌زو که‌لاعیان رږځانییه‌کی که‌وره‌ی کاتی سه‌رده‌می نه‌زانی (جاهلیه) بوو، لافی خوایه‌تی لی دهم‌دا، وه زوعه‌مریشیان له پادشایانی یه‌مه‌ن بوو، منیش له‌باری پی‌غه‌مبه‌رایه‌تی پی‌غه‌مبه‌ره‌وه (درویدی خودای لمسر بن) قسه‌م بو کردن، که‌چی

(۳۶۷) لم یوافقه مسلم على تخريج حديث جرير في بعثته الى اليمن (فتح/۸ص ۱۵۴ خاتمة

زوعه مريان پى گوتەم: ئەگەر تۆ ئەم دەنگوباسەى ھاوريكەى خۆتمان بۆ دەگىرپىتەو، دەسا ئەو وەيش بزانە بامنىش چى لەبارەى ھاوريكەتەو دەزانە پىت بلىيم: ئەو سى پۆژە مردوو! جامنىش بۆ سۆپاخى ئەم ھەوالە بەرەو مەدينە لەگەڵ لەشكرىكا كەوتەمە پىگە، ھەتا گەيشتىنە ھەوارى گەيشتىن بەپر كەيەك سوار لەلای مەدينەو ھاتبوون، كە بۆ ئەم ھەوالە لىمان پرسىن، گوتيان: راستە پىغەمبەر (درووى خودى لەسەر بى) وەفاتی كردوو ھەبو بەكرىش كراو بەجىنشىن، وە موسولمانانىش زۆرباش و تەبان و ھىچ كىشەيەكيان نىيە، بە بۆنەى وەفاتی پىغەمبەر ھەو.

جا زوكەلاع و زوعەمر، خۆيان گەرانەو بۆ يەمەن و بەمىيان گوت: بە برادرمەكەت بلى، واتە: بە ئەبوبەكر، ئىمە نىازمان بووكە بىين بۆ مەدينە، بەلام مادام موخەمەد وەفاتی كردوو دەگەريينەو بۆ يەمەن، سابەشكوو لە دەرغەتيكا خوا ھەزكەبىينەو بۆ مەدينە، جا ئەوان گەرانەو بۆ يەمەن و من چوو مەو ھەو بۆ مەدينەو بەخزمەت ئەبو بەكر گەيشتم و باسوخواسى ئەوانم بۆى گىرايەو، كە ھەتا ئەويش لەگەلمان ھاتن و دوايى كەبىستيان پىغەمبەر (درووى خودى لەسەر بى) مردوو گەرانەو، ئەبو بەكر (رەزى خودى لەسەر بى) ھەرمووى: ئەى بۆ نەتھىيان. لەو دەوا زوكەلاع پىي گوتەم: ئەى جەرير! تۆ پياويكى خاوم پۆزو قەدرى لەلای من، لەبەر ئەو بە ئەم قەسەيت بۆ بكەم: ئىوھى كۆمەئەى ھەرب مادام ھەتا وەك ئىستان، ئاوا لەناو خۆتان يەك دل و يەك بن، ھەر كاتى ھەرمەنرەوايەكتان بمرى وەك ئىستا بەپراويژو پراويژكارى و بە ناشتى و ھىمنى ھەرمەنرەوايەكىتر لە خۆتان دابنن، ئەى جەرير! ھەتا ئىوھە وەبەن ھەر خىر دىتە پىتان و سەركەوتوو دەبن، بەلام كىشەو بەرەى گەورەكاتى دروست دەبى كەفەرمانرەوايى بەزەبرى شىرو تىر بەبەسەپى بەسەر مەردوم دا، ئەو كاتە ھەرمەنرەواكانتان دەبن بەپادشاى زۆردار، وەك ئەوان توورە دەبن و وەك ئەوان لە مەردوم رازى دەبن).

پوونکردنهوه:

زوكه لای و زوعه مر دوو پادشا بوون له پادشایانی یه مهن، ده لئین: زوكه لای عیان داوای خوایه تی کردوو، به لام گرنگ نهومیه كه ههردوکیان ئیسلام بون و له زه مانی چه زهرتی عومه ردا كوچیان کردوو به مایدنه زوكه لای كه هات بو مینه، دوازه ههزار مال كوێله ی هه بوو، عومه ر پئی گوت: كه نه مانه بفروشه به من، هه تا له م جهنگی نامسو لمانه نه دا به کاریان بهینم؟ زوكه لای گوتی: نه مانه نازادن، له یهك ساعه تا هه موویانی نازادکرد، زوكه لای پیاویکی جوان خاس بوو، كاتی دهرؤیشته ناو مهككه وه میزمری دهبهسته وه، نهو سهرو میزمره هه ر له خو ی جوان بوو، له شه ری صه فین دا نویننه ری موعاوییه بوو، له پیش تهواو بونی شه ركه دا كوژرا، وه موعاوییه به مردنه كه ی خو شحال بوو، سالی سی و چهوت كوژرا (رهزاو رهحه تهی خودا لهوو له زوعه مر).

غزای قهراخی ده ریا (سیف البحر)

كه خو یان مات دابوو بو په لاماردانی كاروانیكی قورمیش، نه م له شكری ئیسلامه نه بو عوبه یده ی كوری جهراح (رمزای خودای لی بن) سه ره لشكریان بوو. (غزوة سیف البحر، وه م یلقون عیرا لقریش وامیرهم ابو عبیده بن الجراح (رضی الله عنه)).

١٦٠٥- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّهُ قَالَ: (لَمَّا بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بَعَثًا قَبْلَ السَّاحِلِ وَأَمَرَ عَلَيْهِمْ ابَا عُبَيْدَةَ بْنَ الْجَرَّاحِ وَهُمْ ثَلَاثُ مِائَةٍ فَخَرَجْنَا وَكُنَّا بِبَعْضِ الطَّرِيقِ فَنَبِي الزَّادُ فَأَمَرَ أَبُو عُبَيْدَةَ بِأَزْوَادِ الْجَنْشِ فَجُمِعَ فَكَانَ مِزْوَدِي تَمْرٍ فَكَانَ يَقْرَأُنَا كُلُّ يَوْمٍ قَلِيلًا قَلِيلًا حَتَّى فَنَبِي فَلَمْ يَكُنْ يُصَيِّنَا إِلَّا تَمْرَةً تَمْرَةً فَقُلْتُ: مَا تُعْنِي عَنْكُمْ تَمْرَةٌ فَقَالَ: لَقَدْ وَجَدْنَا فَقْدَهَا حِينَ فَنَيْتُ ثُمَّ انْتَهَيْنَا إِلَى الْبَحْرِ فَاذَا حُوتٌ مِثْلُ الظَّرْبِ فَآكَلْنَا مِنْهَا الْقَوْمُ ثَمَانِي عَشْرَةَ لَيْلَةً ثُمَّ أَمَرَ

أَبُو عُيَيْدَةَ بَضَلَعَيْنِ مِنْ اضْلَاعِهِ فَنَصَبَا ثُمَّ أَمَرَ بِرَاحِلَةٍ فَرُحِلَتْ ثُمَّ مَرَّتْ تَحْتَهُمَا فَلَمْ تُصْبِهْهُمَا. (الحديث: ٤٣٦٠، اطرافه في: ٢٤٨٣، ٢٩٨٣، ٤٣٦١، ٤٣٦٢، ٥٤٩٣، ٥٤٩٤) (٣٦٨).

١٦٠٥م- وعنه (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) فِي رِوَايَةٍ أَنَّهُ قَالَ: فَالْقَى لَنَا الْبَحْرُ ذَابَةً يُقَالُ لَهَا الْعَنْبَرُ فَآكَلْنَا مِنْهُ نِصْفَ شَهْرٍ وَأَدَهْنَا مِنْ وَدَكِهِ حَتَّى ثَابَتَ الْيَنَّا أَجْسَامُنَا (الحديث: ٤٣٦١، طرفه في: ٤٣٦٠).

١٦٠٥م- وعنه فِي رِوَايَةٍ أُخْرَى: قَالَ أَبُو عُيَيْدَةَ: (كُلُوا فَلَمَّا قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ ذَكَّرْنَا ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ كُلُوا رِزْقًا أَخْرَجَهُ اللَّهُ أَطْعَمُونَا إِنْ كَانَ مَعَكُمْ فَآتَاهُ بَعْضُهُمْ بَعْضًا فَآكَلَهُ). (الحديث: ٤٣٦٢، طرفه في: ٤٣٦٠).

جَابِرِي كُورِي عَهْدِوَلَّلا (رمزای خودایان لرح بی) فِهْرَمُووی: پیغهمبر (دروودی خودای
لسمرب بی) لهشکریکی سی سهد کهسی نارد بوقهراخی دهریا، وه نهبوعوبهیدهی
کُورِي جهرراحی کرد بهسهر لهشکریان، من خوم لهو لهشکرا دابووم، سی
سهد سوار بووین، دمرچووین ههتا گهیشینه جیگهیی تویشوومان پی نهما،
خوراگمان تهواو هاته گزی، تووشی برسییتییهکی سهخت بووین، لهتاوانا
بهگهلاکوتک گهلا دارمان دهمرانلدو دهمانخوارد! جا نهبو عوبهیده فهرمانی
کرد، ههموو تویشووهکانی لهشکرهکهیان گوکردهوه، ههمووی پر دوو تویشه
بهره خورما بوو، نیتر ههموو رُوژی، بهکهمه کهمه دهیژی یانلین، ههتا
نهوهیش نهما، و تهنیا رُوژانهیهکی سهرو دهنک خورمامان پی دهربرا وهبی
کُورِي کیسان فهرمووی به جابیرم گوت: جا تافهدهنکی خورما بهکهلکی
جیتان دههات؟ فهرمووی: وهک چون منالی ساوا مهکی دایکی دهمژی، ناوا
نهودهنکه خورمایهمان دهمژی، وهناومان دهکرد بهسهریدا، نیتر بهشی نهو

رؤژه تائیواری دہ کردین، کاتی ئەوەیش نەما ئەوسا ھەستمان کرد بەسوودی بوونەکە و نرخیمان زانی.

لە پاشا گەشتینە سەردەریا، روانیمان وا نەھەنگێک وەک یائی وەھایە، لەکەنار دەریاکە بەمردوویی کەوتوو، ئیتر برادەران ھەژدەشەو لێیان خواردو خۆمان بەپیوەکە چەوردەکرد، ھەتا لەشمان بووژایەو، ئەوجا ئەبوعوبەیدە فەرمانی کرد دوو پەرا سووی ئەو نەھەنگیان راست کردو و لەبنەو کەمێ بلاویان کردنەو و لەسەرەو نوو کەکانیان نووساندن بەیەکەو، لەچەشنی دوو لا شیاپانە دەروازە، ئەوجا فەرمانی کرد و شترێکی زەبەلاحیان کۆپان کردو پیاویکی فیلەتەنمان تیا دا بوو لەسەر ئەو کۆپانەو سواری ئەو و شترە کردو بە ژێر ئەو دوو پەراسوو دا رۆشت سەری نەیدا لەپەراسوو کەن.

دەفەرموئ: ئەبو عوبەیدە فەرمووی: (دەو لێی بخۆن) جاکاتی ھاتینەو و بۆ مەدینە، بایە کەمان عەرزی حەزەرت کرد، فەرمووی: (بخۆن لەو رزق و رۆژیە پاکە کە خودا رەخساندوو یەتی، دەرخواردی ئیمەیش بێدەن لێی، ئەگەر لاتان ماو) جاھەندێ لەبرادەران لەگۆشتی ئەو نەھەنگە لەلا ما بوو، بۆیھێنا، پێغەمبەریش لێی خوارد) (بروانە: تاج/ ۴/ ل/ ۹/ ز/ ۲/ ف/ ۱ - گیانلەبەری ئاوی و مردارەو بوویشی دەخوری).

شانەدەکە بەنی تەمیم

۱۶۰۶ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) (اللَّهُ قَدِمَ رَكْبٌ مِنْ بَنِي تَمِيمٍ عَلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ أَمْرُ الْقَعْقَاعِ بْنِ مَعْبُدٍ بَنِ زُرَّارَةَ قَالَ عُمَرُ بَلْ أَمْرُ الْأَقْرَعِ بْنِ حَابِسٍ قَالَ أَبُو بَكْرٍ مَا أَرَدْتُ إِلَّا خِلَافِي قَالَ عُمَرُ مَا أَرَدْتُ خِلَافَكَ فَمَتَارِيَا حَتَّى ارْتَفَعَتْ أَصْوَاتُهُمَا فَنَزَلَ فِي ذَلِكَ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ

امَّنُوا لَا تُفَدُّمُوا حَتَّى انْقَضَتْ). (الحديث: ۴۳۶۷، اطرافه في: ۴۸۴۵، ۴۸۴۷، ۷۳۰۲) (۳۶۹)

عبدالوللای کوری زوبهیر (رمزی خودای لئ بی) فہرمووی: دہستہ پی سواری بہنی تہمیمی ہاتنہ خزمہتی پیغہمبہر (درویدی خودای لئسر بی) بہم بؤنہیہوہ نہبو بہکر عہرزی کرد: نہی پیغہمبہری خودا!! قہعقاعی کوری مہعہدی کوری زورادہ بکہ بہگہورہو و فہرمانرہوایان، نیمامی عومہریش فہرمووی: نہقرہمی کوری حابیس بکہ بہگہورہیان، نہبویہکر لہقسہکھی عومہر دلگران بوو، پی گوت: تۆہر مہبہستت دزایہتی و بہربہرہکانی من بوو، لہم قسہیہدا! عومہریش فہرمووی: مہبہستم شتی وانییہ، نیتر بووبہمشت و مریان و دہنگیان بہرزہومبوو. نیتر نہم نایہتہ بہم بؤنہیہوہ ہات بؤ پیغہمبہر: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْدُمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ سوورہتی حوجورات/ ۴۹ / ۱-، واتہ: نہی موسولمانییہ! ہیج کاری خود سہر، لہ خۆتانہوہ بہبی فہرمانی خودا و پیغہمبہری خودا مہکەن، لہخودابترسن چونکہ خودا ناگای لہ ہہموو شتیکہو ہہمووشتی دہزانئ). (تاج/ ۷ / ل ۱۴۸ / ز ۳۲- سوورہتی حوجورات).

شاندهکھی بہنی حہنیفہو سہرگوروشتہی نیسلامبوونی

سومامہی کوری نوسال

(وفد بني تمیم وحديث ثمامة بن اثال)

۱۶۰۷- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: بَعَثَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) خَيْلًا قَبْلَ نَجْدٍ فَجَاءَتْ بِرَجُلٍ مِنْ بَنِي حَنِيفَةَ يُقَالُ لَهُ: ثَمَامَةُ بْنُ اثَالٍ فَرَبَطُوهُ

(۳۶۹) لم يوافقہ مسلم على تخريج حديث عبد الله بن الزبير في وفد بني تميم (خاتمة

كتاب المغازي ج- / ۸ ص ۱۵۴ ج- / ص ۵۰۴ ط . ج)- المترجم.

بِسَارِيَةٍ مِنْ سَوَارِي الْمَسْجِدِ فَخَرَجَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: مَا عِنْدَكَ يَا ثَمَامَةُ؟ فَقَالَ: عِنْدِي خَيْرٌ يَا مُحَمَّدُ إِنْ تَقْتُلَنِي تَقْتُلَ ذَا دِمٍّ وَإِنْ تُنْعِمَ تُنْعِمَ عَلَيَّ شَاكِرٍ وَإِنْ كُنْتَ تُرِيدُ الْمَالَ فَسَلْ مِنْهُ مَا شِئْتَ فَتَرَكَ حَتَّى كَانَ الْقَدْتُ ثُمَّ قَالَ لَهُ: مَا عِنْدَكَ يَا ثَمَامَةُ قَالَ: مَا قُلْتُ لَكَ: إِنْ تُنْعِمَ تُنْعِمَ عَلَيَّ شَاكِرٍ فَتَرَكَهُ حَتَّى كَانَ بَعْدَ الْقَدِّ فَقَالَ: مَا عِنْدَكَ يَا ثَمَامَةُ فَقَالَ: عِنْدِي مَا قُلْتُ لَكَ فَقَالَ: اطْلُقُوا ثَمَامَةَ.

فَانْطَلَقَ إِلَى تَخْلٍ قَرِيبٍ مِنَ الْمَسْجِدِ فَاغْتَسَلَ ثُمَّ دَخَلَ الْمَسْجِدَ فَقَالَ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ يَا مُحَمَّدُ وَاللَّهِ مَا كَانَ عَلَى الْأَرْضِ وَجْهٌ ابْغَضَ إِلَيَّ مِنْ وَجْهِكَ فَقَدْ اصْبَحَ وَجْهَكَ أَحَبَّ الْوُجُوهِ إِلَيَّ وَاللَّهِ مَا كَانَ مِنْ دِينٍ ابْغَضَ إِلَيَّ مِنْ دِينِكَ فَاصْبَحَ دِينُكَ أَحَبَّ الدِّينِ إِلَيَّ وَاللَّهِ مَا كَانَ مِنْ بَلَدٍ ابْغَضَ إِلَيَّ مِنْ بَلَدِكَ فَاصْبَحَ بَلَدُكَ أَحَبَّ الْبِلَادِ إِلَيَّ وَإِنْ خِئْلَكَ اخْذُتْنِي وَأَنَا أُرِيدُ الْعُمْرَةَ فَمَاذَا تَرَى فَبَشَّرَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَامْرَأَةٌ إِنْ يَعْتَمِرَ فَلَمَّا قَدِمَ مَكَّةَ قَالَ لَهُ قَائِلٌ صَبَوْتُ قَالَ لَا وَلَكِنْ اسْلَمْتُ مَعَ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَلَا وَاللَّهِ لَا يَأْتِيكُمْ مِنَ الْإِمَامَةِ حَبَّةٌ حِنْطَةٍ حَتَّى يَأْذَنَ فِيهَا النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) (الحديث: ٤٣٧٢، اطرافه في: ٤٦٢٠، ٤٦٩، ٢٤٢٢، ٢٤٢٣) (٣٧٠).

نه‌بو هوره‌یره (رمزی خودای لی بی) فه‌رمووی: چه‌زهرت (دروودو سلاوی خوای گه‌وردی له‌سهر بی و سه‌رو مالا و منالاه هه‌ست و نه‌ست به‌قوربانی گه‌ردی سهر گۆری پیرۆزی) برکه‌یی سواری به‌رهو نه‌جد نارد، که‌هاتنه‌وه پیاویکی به‌نی چه‌نیفه‌یی یان دیل کردبوو، له‌گه‌ل خو‌یان هی‌نابوو‌یان، ناوی سومامه‌ی کو‌ری ئوسال بوو، سه‌رگه‌وردی خه‌لکی یه‌مامه‌ بوو، جا له‌به‌ر ئه‌وه‌ی که‌له‌سه‌رده‌می چه‌زهرتدا به‌ندیخانه‌یان نه‌بوو، چونکه‌ حوکمیان تابلی‌ی سادهو پر‌دادو عه‌دالته‌ت بوو، پی‌ویستیان به‌ پۆلیس و که‌له‌بچه‌ و زیندان

نەبوو، لەبەر ئەوە پیاووەکیان بە کۆڵەکەیی لەکۆڵەکەکانی مزگەوتەو بەستەو...

پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) چوو بۆلای و فەرمووی پای: ئەی پومامە! پێت وایە چیت ئێ دەکەین؟ ئەویش گوتی: ئەی موحەممەد! ئومیدی خێرت ئێ دەکەم: چونکە تۆ پیاویکی حەققانیت، لەبەر ئەوە، ئەوەی کەتۆ بیکوژی شایانی کوشتنەنە وە ئەوەی کە تۆ پیاویتی لەگەڵ بکە مایە سوپاس و شانازییە بۆی، خۆ ئەگەر پارەو مائیش دەوێ، چەندە حەز دەکەم داوا بکە دمتەدم، جا پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) وازی ئێ هیئاو بۆ دووسبە، فەرموویە وەپێی (ئەی سومامە! لات وایە کە چیت ئێ دەکەم؟) ئەویش گوتی: هەرئەوێ کە پێم گوتیت! پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) ئەو پۆژەیش وازی ئێ هیئایە و بۆسبەینێ فەرموویە: (ئەی سومامە! لات وایە چیت ئێ دەکەم؟ گوتی: هەر ئەوێ کە ئەو پۆژە پێم گوتووی، ئومیدی خێرت ئێ دەکەم: چونکە ئەوەی تۆ دیکوژی شایانی کوشتنە، وە ئەوەی کەتۆ پیاویتی لەگەڵ بکە مایە سوپاسکردنە، کەواتە بۆ منیش چ بیکوژیت و چ پیاوتم لەگەڵ بکەم جیگە خۆپەتی، خۆ ئەگەر دمتەوێ بە پارەو مائیش بەرم بەدیت چەندە دمت دەوێ داوا بکە دەیدەم پێت، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (سومامە بەردەن).

سومامە پۆیشت لەناو باخە خورمایەکا، کە لەنزیکی مزگەوتەو بوو لەوێ خۆی شۆردو هاتەو بۆ مزگەوت و گوتی: (اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمدا عبده ورسوله) ئەی موحەممەد! بەزاتی خودا لەمەوپێش کەس نەبوو لەسەر پەرووی زەوی، کە بەقەد تۆرقەم لێی بێ، بەلام ئیستاکە کەس نییە کە بەقەد تۆخۆشم بۆی هەروەها ئایینەکەت و ولاتەکەشت، بەزاتی کەزاتی خودایە، دین نەبوو کە بەقەد دینەکە تۆ رقەم لێی بێ بەلام ئیستاکە دینەکە تۆم لەهەموو دینیکی تر خۆشتر دەوێ، بەزاتی کەزاتی خودایە،

ولات نه بووه كه به قهد ولاته كه ی تورقم لئی بی، به لام نیستا ولاته كه ی تو خوشه ویست ترین ولاته به لامه وه، من لهو کاته دا كه سوارمکانی تو گرتمیان دهمویست عه مره بکه م، بو نه مه چی دمه رمووی؟ پیغه مبه ریش (دروودی خودی لسمر بی) مزگینی پی داو قهرمانی کرد، كه بجی عه مره كه ی بکا. چا كه ده چی بو مه ككه، یه کی پیی ده لی: نه وه له نایینی خوت و مرگه پراویت و بوویت به صابیئی (واته: به موسولمان) سومامه پیی گوت: نه خیر نه بووم به صابیئی، به لام موسولمان بووم و دینی پیغه مبه ری راست و دروستی خودام و مر گرتووه، كه موحه ممه ده، دسا به زاتی خودا، تا نیوه له سر نه م بارودوخه ناحه زانه بن له گه ل نیسلام دا، یه ك دنگ گهنم چیه، له ولاتی یه مامه وه بو تان نایی، مه گهر رما نه ندی پیغه مبه ری له سهر بی^۱. (تاج/ ۸ ل/ ۱۷۱ ز/ ۷۰ - باسی دیل).

نهو به هرهانی له م قهرمووده بیرۆزه یه و مرده گیرین:

۱- دروسته گومانبار چه پس بکری، یابه شیوه پیی كه له باربی بو حال بیه سترپته وه.

۲- بوونی بیباومر له ناو مزگهوتا له بهر پیویستی رهوا دروسته.

۳- له کاتی نیسلامبوونا غوسل کردن مه شرووع و رهوا یه.

۴- سومامه یه کیكه له گه وهه پیاوانی هاوړپییانی پیغه مبه ر (دروودی خودی لسمر بی)

له پیش نازاد کردنی مه ككه دا نیسلام بووه. قهرمووده کانی له بوخاریدا له ریگه ی سه عیدی مه قه بوریه وه، له نه بو هورهیره وه گیرد راونه ته وه، کاتی خه لکی یه مامه له نیسلام هه لگه پرا نه وهو دوای موسه یله مه ی كه زاب كه وتن، سومامه و نهو موسولمانانه ی به گوپیان کرد كوچیان کرد بو لای عه لانی حه زمی بو به حره بن، وه له گه ل نه وانا چوون به گز هه لگه پرا وه کانی موسویله مه دا.

۱۶۰۸- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: قَدِمَ مُسَيْلِمَةُ الْكَذَابُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَجَعَلَ يَقُولُ اِنْ جَعَلَ لِي مُحَمَّدٌ اَمْرٌ مِنْ بَعْدِهِ تَبَعْتُهُ وَقَدِمَهَا فِي بَشَرٍ كَثِيرٍ مِنْ قَوْمِهِ فَاَقْبَلَ اِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَمَعَهُ ثَابِتُ بْنُ قَيْسٍ بْنُ شَمَّاسٍ وَفِي يَدِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قِطْعَةٌ جَرِيدٍ حَتَّى وَقَفَ عَلَى مُسَيْلِمَةَ فِي اصْحَابِهِ فَقَالَ لَوْ سَأَلْتَنِي هَذِهِ الْقِطْعَةَ مَا اَعْطَيْتُكَهَا وَلَنْ تَعْدُوَ اَمْرَ اللَّهِ فِيكَ وَلَئِنْ اَذْبَرْتَ لَيَغْفِرَنَّكَ اللَّهُ وَاَنْتِ لَارَاكَ الَّذِي اَرَيْتُ فِيهِ مَا رَأَيْتُ وَهَذَا ثَابِتٌ يُجِيبُكَ عَنِّي ثُمَّ انْصَرَفَ عَنْهُ. (الحديث: ۴۳۷۳، اطرافه في: ۳۶۲۰، ۴۳۷۸، ۷۰۳۳، ۷۴۶۱).

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: فَسَأَلْتُ عَنْ قَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) (اِنَّكَ اَرَى الَّذِي اَرَيْتُ فِيهِ مَا اَرَيْتُ فَاخْبَرْنِي أَبُو هُرَيْرَةَ اَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ بَيْنَا اَنَا نَائِمٌ رَأَيْتُ فِي يَدَيَّ سِوَارَيْنِ مِنْ ذَهَبٍ فَاهْمَيْتَنِي شَائِهْمَا فَاَوْحَى اِلَيَّ فِي الْمَنَامِ اِنَّ الْفُخْهَمَا فَتَفَحَّهْتُهُمَا فَطَارَا فَاَوَّلَتْهُمَا كَذَابَيْنِ يَخْرُجَانِ بَعْدِي احَدُهُمَا الْعَنَسِيُّ وَالْآخَرُ مُسَيْلِمَةُ. (الحديث: ۴۳۷۴، اطرافه في: ۳۶۲۱، ۴۳۷۵، ۴۳۷۹،

۷۰۳۴، ۷۰۳۷) (۳۷۱).

ثَيْنِبُوْعَه بَاس (رمزی خودایمان لئ بی) فہر مووی: بہ سہرینکی پیغہ مبہر خوی موسہ یلہ مہی دروژن کہ ناسراو مہ موسہ یلہ مہی کہ زاب ہات بؤمہ دینہ، عہ شاماتیکی زوری لہ ہوزمکی خوی لہ گہل دابوو، دہیگوت: نہ گہر مو حہ ممہد لہ دوای مردنی خوی، کاروبارو جینشینکی خوی بسپیڑی بہ من وبمکات بہ جینشینکی خوی دیمہ سہر دینہ کہی و بہ پیرہوی نہو دہ کہم، پیغہ مبہریش (دروودی خودای لئ بی) سابیتی کوری قہیسی کوری شہ مماسی لہ گہل خوی برد.

ئەم بابىتە خەتتېبى پېغەمبەر بوو، وە چوۋ بۆلەي موسەيلەمە، ھەتتا لەبەرچاۋى ھەموان اقامە حوججەي لەسەر بىكات، وەلەم كاتەدا پېغەمبەر (دروودى خودى لى بى) پارچە چىلكەيەكى پەلكەي خورماي بەدەستەۋە بوو، كەگەشتە لاي موسەيلەمە، لەناو ھۆزەكەيا بوو، پېغەمبەر (دروودى خودى لى بى) لەديارى راۋەستا، لەپاش گوشتوگۆيەك، كەبرىتى بوو لەۋە موسەيلەمە داۋاي جىنىشنى پېغەمبەرى كرد، پېغەمبەر (دروودى خودى لى بى) پىئى فەرموو: (ئەگەر داۋاي ئەم پارچە چىلكە يەشم ئى بىكەي نايدەم پىتە چاى جاي ئەۋەي كەبتەكم بە جىنىشنى خۆم لەداۋاي خۆم، تۆ ناتوانى فەرمانى خودا سەبارەت بەخۆت بىشكىنى و، ئەۋ فەرمانەي خوا لەبارەي تۆۋە بىرپارى داۋە بەتۆرەت نابىتەۋە، خۆ ئەگەرتۆ لەمن ھەلەگەپىتەۋە، خودا لەگلوگۆت دەخات، وات دەبىنم كە تۆ ئەۋكابرەيەيت كە بەخەۋ ھالى بەدى ئەۋم پى نىشان دراۋە، ئەۋا من دەپۆم، ئەمە سابىتە چى قەسەيەكت ھەيە ئەۋ لەباتى من وەلامەت دەداتەۋە پېغەمبەر (دروودى خودى لى بى) بەجىپى ھىشت و رۆپىشت.

ئىبىنو عەباس (رەزاي خوداىيان لى بى) فەرموۋى: لەبارەي ئەم خەۋنەي پېغەمبەرەۋە، كە فەرموۋى: (تۆ ناتوانى فەرمانى خودا سەبارەت بەخۆت...) لەبارەي ئەم خەۋنەيەۋە لە ئەۋبەۋرەمىرەم پىرسى، فەرموۋى: (پېغەمبەر (دروودى خودى لى بى) فەرموۋى: نووستىۋوم لەخەۋما دىم كە لە ھەردوۋ دەستەدا دوو بازنى زىرەم دى، ئەۋە خەمگىنى كردم، لە خەۋەكەما سىرووشم بۆكرا: ئادەي ھوۋيان ئى بىكە منىش ھوۋم ئى كردن جا ھەردوۋىكىان بابرەنى ھەپىن ئەۋ بازنانەم بە دوو درۆزن لىك دايەۋە، كە لەداۋاي من شۆرمەتيان بلاۋدەپىتەۋە ناۋيان دەزى، ئەۋ دوو ھەرە درۆزنە يەككىيان: ئەسۋەدى عەنسى بوو، يەككىيان: موسەيلەمەي كەزاب بوو. لەگىرەنەۋەيەكا: بەم دوو درۆزنەم لىك دانەۋە كەخۆم وام لە نىۋانىيان دا، بەكابرەي سەنعاۋ بە كابرەي يەمامە كە مەدەينە دەكەۋىتە بەينى ئەم دوانەۋە). (تاج/ ۱۰/ ل ۲۴۵/ ھ/ ۱/ ز ۹۵).

۱۶۰۹ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (بَيْنَا أَنَا نَائِمٌ آتَيْتُ بِخَزَائِنِ الْأَرْضِ فَوَضَعَ فِي كَفِّي سِوَارَانِ مِنْ ذَهَبٍ فَكَبَّرَا عَلَيَّ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيَّ أَنْ الْفُخْهَمَا فَتَفَخَّهْتُهُمَا فَذَهَبَا فَأَوْتَتْهُمَا الْكَذَابَيْنِ اللَّذَيْنِ أَنَا بَيْنَهُمَا صَاحِبَ صَنْعَاءَ وَصَاحِبَ الْيَمَامَةِ) (الحديث: ۴۳۷۵، طرفه في: ۴۳۷۴) (۳۷۲).

نهبو هورهيره (رمزي خودای لی بی) فهرمووی: پیغهمبهر (دروودی خودای لی بی) فهرمووی: لهخهوما بینیم کهوا دووبازنی زیپریم وا لهدست دا، وه زورم پی ناخوش بوو، له خهوهکهدا سرووش (وهحی) یم بوهات: که فوویان لی که، جاکه فووم لی کردن بابر دنی! جالیکم دانه وه بهم دوو پیغهمبهره دروژنه که له پاش من دمر دکهون، که یه کیکیان نه سوه دی عه نه سیه، که له صه نعايه، نهوی تریشیان موسه یله مهی دروژنه که له یه مامه یه (تاج/ ۸ ل/ ۱۶ ز/ ۵ - نهو خه ونانه ی که پیغهمبهر خوئی) (دروودی خودای لی بی) دیویانی).

داستانی خه لکی نه جران (قصه اهل النجران)

۱۶۱۰ - عَنْ حُذَيْفَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: (جَاءَ الْعَاقِبُ وَالسَّيِّدُ صَاحِبَا نَجْرَانَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُرِيدَانِ أَنْ يُلَاعِنَاهُ قَالَ فَقَالَ أَحَدُهُمَا لِصَاحِبِهِ لَا تَفْعَلْ فَوَاللَّهِ لَئِنْ كَانَ كَيْيَا فَلَا عَنَّا لَا نُفْلِحُ نَحْنُ وَلَا عَقِبُنَا مِنْ بَعْدِنَا قَالَا: أَلَا نُغْطِيكَ مَا سَأَلْتَنَا وَأَبْعَثَ مَعَنَا رَجُلًا امِينًا وَلَا تَبْعَثَ مَعَنَا إِلَّا امِينًا فَقَالَ: لَا بَعَثَنَّ مَعَكُمْ رَجُلًا امِينًا حَقَّ امِينٍ فَاسْتَشْرَفَ لَهُ اصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ قُمْ يَا اَبَا عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ فَلَمَّا قَامَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (هَذَا امِينٌ هَذِهِ الْأُمَّةُ). (الحديث: ۴۳۸۰، اطرافه في: ۳۷۴۵، ۴۳۸۱، ۷۲۵۴)

وفي رواية عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: (لِكُلِّ أُمَّةٍ أَمِينٌ وَآمِينُ هَذِهِ الْأُمَّةِ أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ). (الحديث: ٤٣٨١، اطرافه في: ٣٧٤٤، ٤٣٨٢، ٧٢٥٥) (٣٧٣).

حوزہ دہلی (رمزی خودی لئ ہی) فہر ممووی: عاقیب و سہید کہ ہر یہ کی لہ
پروہ کہ وہ دہم راستی و لاتی نہ جران بوون، عاقیب ناوی عبدالمسیح بوو،
سہیدیش ناوی نہیہم بوو، ہاتن بو خزمہتی حہ زرمتی پیغہ مہر (دروودی
خودی لئ ہی) چوونہ ناو مزگہ وتہ وہ، پرووہو خورہلات نوپڑی خویمان کرد،
لہ پاشا پڑیشتنہ خزمہت پیغہ مہر (دروودی خودی لئ ہی) سلاویان لی کرد، وہ لامی
سلاوہ کی دانہ وہ، بانگہ شہی لی کردن بو نیسلام بوون، رازی نہ بوون کہ
نیسلام بب، دواپی بوو بہ گوشتو گوو دہمہ قری، وہ پیغہ مہری خوا چہند
نایہ تیکی قورنانی بو خویندنہ وہ، دواپی داوی لی کردن کہ موباہلہ بیان
لہ گہل دابکا، موباہلہ نہ وہیہ کہ ہر دوولا لہ خودا داوا بکہن و بلین:
ہر کہہ سی بہہق رازی نابی و لہم لایہ نہ وہ درودکا نہ فرمت و لہ عنہتی
خودا لہو زالمانہ بی..).

نہ وانیش بہمہ رازی بوون و ویستیان موباہلہو مولاعنہ لہ گہل
پیغہ مہر بکہن، بہ لام دواپی یہ کیکیان بہوی تریانی گوت: نہ کہی شتیوا
بکہیت، شتی وامہ کہ، سابہو خودایہ نہ گہر راست بی پیغہ مہر بی و
موباہلہی لہ گہل بکہین، نہ خویمان و نہ نہ وہو و چہمان لہ پاش خویمان قہت
خیرنایہ تہ ریمان و سہر کہوتوو نابین، دواپی عہرزی حہ زرمتیان کرد:
پیویست بہ شہرہ نہ فرمت ناکا، دہمانہوی بہ ناشتی لہ گہلتا ریک کہوین، نیمہ
نیسلام نابین بہ لام سہرانت دہمین و چیمان لئ داوا دہ کہیت دہیدمین
بیٹ، وہ بو جابہ جاکردنی نہم سولحنامہیہ پیوپیکی دہستپاکی نہ میندارمان

له گه لدا بنیره، توخوا نائه مینمان بۆ مه نیڤره، پیڤه مبه ریش (دروودی خودای لی بی)
 فهرمووی: (له گه لتانان بۆ ئەم مه بهسته پیاویکی زۆر نه میندارو نیازپاکتان بۆ
 دمنیرم) جا زۆر له هاوړپیکانی پیڤه مبه ر (دروودی خودای لی بی) هه رکه سه یان له لای
 خۆیه وه، خۆی بۆ ئەم پایه مه زنه قوت کرده وه و هه زی له وه بوو، که ئەو
 نه مینداره خۆی بی.

جا پیڤه مبه ر (دروودی خودای لی بی) فهرمووی: (ئه ی نه بو عوبه یده ی کورپی
 جهراح هه لسه) که نه بو عوبه یده هه لسا، پیڤه مبه ر (دروودی خودای لی بی)
 فهرمووی: (ئه مه نه مینداری ئەم میلله ته ی ئیمه یه!) وه نه وی نارد له
 که لیا نا له گێرانه وه یه کا (هه موو نه ته وه یی نه مینداریکی هه یه، نه مینداری
 ئیمه ییش که نه ته وه ی ئیسلامین، نه بو عوبه یده ی کورپی جهراحه) (تاج/ ۵
 ل/ ۹۱ ز/ ۱۳ ف/ ۲+۳) پروانه: ژماره: ۱۵۹۸ له م به رگه دا.

پوهنکده وه:

نه جران ولاتیکی گه وره بوو، جهوت قوناغ له مه ککه وه دوور بوو، که
 به ره و یه مه ن برۆی، ده وری جهفتاو سی دا سه ر به شاری نه جران بوون،
 خه لکه که ی مه سیحی بوون، پیڤه مبه ر (دروودی خودای لی بی) به پپی ریکه وتن
 نامه یی، به رابه ر به رانه یه ی دیاری کراو، هیشتیه وه له سه ر ولاتی خۆیان و
 له سه ر دینی خۆیان، پاش که می سه ییدو عاقیب هاتنه وه بۆ مه دینه
 هه ردوکیان ئیسلام بوون له سه ر دهستی پیڤه مبه ردا (دروودی خودای لی بی) .

مامۆستای گه وره و مه زن ئیمامی عه سقه لانی (رحمهتی خودای لی بی)
 ده فهرمووی: (شه ره نه فرمت له گه ل سه ر پیچی کارا، له پاش راستکردنه ی
 به لگه ی راست و دروست، کاریکی پره وایه، زۆر له زانایان نه مه یان کردووه، به
 نه زموون چه سه پاوه نه وانه ی که به ناهه ق موباهه له و شه ره نه فرمت ده که ن
 ناگاته سا لا که له ناو ده چن، مه ن خۆم له گه ل کابرایه کا، که لایه نگیری

زندیقانی دهکرد، موباهه لهو شه‌په نه‌فرتم کرد، دوومانگی نه‌برد که خوا
له‌ناوی برد فه‌رمایشتی عه‌سقه‌لانی ته‌واو).

زۆر به‌هری گرنگ له‌م فه‌رموودمدا هه‌یه، وه‌ک:

۱- هاتنی ئەم شانده‌ی نه‌جران له‌ سالی نو‌ی کۆچیدا بووه.

۲- پێشه‌وا‌ی موسو‌ل‌مانان له‌ هه‌ل و مه‌رجی وادا چی به‌ به‌رژه‌وه‌ندی
موسو‌ل‌مانان ده‌زان‌ی نه‌وه هه‌ل ده‌ب‌ز‌ی‌ری، هه‌میشه ناشتی له‌پروانگه‌ی
ئیسلا‌مه‌وه له‌ شه‌رو شو‌پ‌ باش‌تره، پێکه‌وه ژیان له‌ناو چوارچ‌یه‌ی
ده‌وله‌تی ئیسلا‌ما له‌گه‌ل که‌مایه‌تی ئایینی تر وه‌ک مه‌سیحی دروسته.

۳- خاوه‌ن نامه‌کان دروسته بۆ‌کاری په‌وا هامو‌شو‌ی مزگه‌وت بکه‌ن، بگره
دروسته نو‌ی‌زی تیا بکه‌ن و له‌ ناو مزگه‌ تی ئی‌مه‌دا پ‌ووبکه‌نه قیبله‌ و
پ‌ووه‌گی خۆیان.

۴- ئەمانه‌ت و ده‌ست‌پاکی له‌ هه‌موو سه‌رده‌م‌یکا هه‌و‌ینی ب‌رایه‌تی و ناشتی و
خۆشه‌خت‌یه‌ به‌داخه‌وه له‌ ولاتی ئی‌مه‌دا، وه‌ک ته‌یری عه‌نق‌ای
ل‌که‌هاتووه، تانه‌پاک‌تر‌ی له‌ پێش‌تری. قه‌ت باو‌رم نه‌ده‌کرد که ئەم کورده
ب‌ی‌ که‌سه، ژێ‌رده‌سه، زۆر چه‌وساو‌وه که‌ساسه، ناوا به‌ ده‌نکه‌ جو‌ی‌ی
ب‌زم‌پ‌ری و ئاسمان به‌ چات‌و‌ل‌ بزانی و خۆی ل‌ی ب‌ی‌ به‌میکی ماوس!

هاتنی نه‌شه‌رییه‌کان و خه‌لکی یه‌مه‌ن (قدومُ الاشعرين واهل اليمن)

۱۶۱۱- عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: أِنَّا أَتَيْنَا النَّبِيَّ (صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) نَقَرُّ مِنَ الْأَشْعَرِيِّينَ فَاسْتَحْمَلْنَاهُ فَأَبَى أَنْ يَحْمِلَنَا فَاسْتَحْمَلْنَاهُ فَحَلَفَ
أَنْ لَا يَحْمِلَنَا ثُمَّ لَمْ يَلْبَثِ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنْ أَتَيْتِ بَنُهْبَ إِبِلٍ فَأَمَرَ لَنَا
بِخَمْسِ ذَوْدٍ فَلَمَّا قَبَضْنَاهَا قُلْنَا تَغْفُلْنَا النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَمِينُهُ لَا تُفْلِحُ
بَعْدَهَا أَبَدًا فَأَتَيْتُهُ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَيْكَ حَلَفْتُ أَنْ لَا تَحْمِلَنَا وَقَدْ حَمَلْتَنَا؟ قَالَ:

اجَلْ وَلَكِنْ لَا اخْلِفْ عَلَى يَمِينٍ فَرَى غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا إِلَّا آتَيْتُ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ مِنْهَا
وَتَحْلُلْتُهَا (الحديث: ٤٣٨٥، اطرافه في: ٣١٣٣، ٤٤١٥، ٥٥١٧، ٥٥١٨،
٦٦٢٣، ٦٦٤٩، ٦٦٧٨، ٦٦٨٠، ٦٧١٨، ٦٧١٩، ٦٧٢١،
٧٥٥٥) (٣٧٤).

ئەبو موسسا (رمزای خودای لی بی) فەرمووی: کۆمەڵی لە ئەشعەری یەکان بووین،
چووینە خزمەتی حەزەرتی پیغەمبەر (درودی خودای لی بی) داوامان لێی کرد کە
ولاخی سواریمان بداتی، هەتا بەشداری بکەین لە غەزای تەبووکا لە
خزمەتیدا، واریکەوت لەو کاتەدا تووڕە بوو، بۆیە سوێندی خوارد کە ولاخمان
پێ نەدات، وە جاری تریش داوامان لێی کردەووە، وەهەر وەها هەروا، بەلام
زۆری نەخایاند و شتری تالانی زۆریان بۆیھێنا، جا پیغەمبەر (درودی خودای لی بی)
فەرمانی کرد پێنج و شتریان پێمان دا، کاتی و شترەکانمان وەرگرت، گوتمان:
کاریکی باشمان نەکرد، چونکە پیغەمبەر (درودی خودای لی بی) ناگای لەو نەما
بوو کە سوێندی خواردوو و شتری سواریمان پێنەدات، وە ئێمەش ئەوەمان
بەهەل زانی و یادمان نەخستەو کەشتیکی واهەییە، چاو لە مەبەخشیین و
پیغەمبەری ئی ناگادار نەکەینەو ئەو بەگزی دادەنرا، شتی وایش بکەین
هەتا هەتایە سەرکەوتوو نابین.

جا من خۆم جوومە خزمەتی وەرزیم کرد: قوربان! خۆت دەزانی کە
تۆ سوێندت خوارد کە ولاخی سواریمان پێ نەدمیت لەم غەزایەدا، کەچی
ئەو هەتا ولاخی سواریت داو پێمان، ئەمە چۆنە؟ فەرمووی (بەلێ چۆن
دەلێیت وایە، بەلام من هەرکاتی سوێند لەسەر شتی بخۆم کە نەیکەم، یا
بیەکەم، وەلە پاشا بۆم دەر بکەوێ کە بەپێچەوانەی سوێندەکە منەو بەشترە،

جی باش بی نهوه دهکهم و کهفارمتی سویندهکهو تووکهکهم دهمدم) (تاج/۳-
۳۴۲- ههتا ل/۲۴۵- باسی کهفارمتی سویند).

۱۶۱۲- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)
أَنَّكُمْ أَهْلُ الْيَمَنِ هُمْ أَرْقُ أَفِيدَةٍ وَالْيَمَنُ قُلُوبُ الْإِيمَانِ يَمَانٌ وَالْحِكْمَةُ يَمَانِيَّةٌ وَالْفَخْرُ
وَالْخِيَلَاءُ فِي أَصْحَابِ الْأَيْلِ وَالسَّكِينَةُ وَالْوَقَارُ فِي أَهْلِ الْقَوْمِ (الحديث: ۴۳۸۷،
طرفه في: ز ۱۳۳۰ ات = رقم: ۳۳۱۰ ف = بقرطی ۳- ۴۵۶) (۳۷۵)

نهبو هورهیره (رمزی خودی لئ بئ) فهرمووی: پیغه مبهه (درویدی خودی لئ بئ)
فهرمووی: (خوا خه لکی یه مهن هاتن بو لاتان، زوربه ویزدان و دلنه رمن،
یه مهن کانگهی باومروئیمان، ههروهک حیکمت و داناییش سهر به یه مهن و
یه مهن سهر چاوه یه کی پوشنه بو نیسلامه تیو شه ریعت.. باهی و مرگه پراوی
نهم فهرمووده یه، له پیشه وه له م شوینه دا رابورد: ژ ۱۳۳۱ ت = رقم: ۳۳۰۲ ف
= بهرگی ۳/ ل/۴۵۷).

هه جی مالاوایی (هجة الوداع)

۱۶۱۳- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: (اقْبَلَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)
عَامَ الْفَتْحِ وَهُوَ مُرْدِفٌ اسْمًا عَلَى الْقَصْوَاءِ وَمَعَهُ بِلَالٌ وَعُثْمَانُ بْنُ طَلْحَةَ
حَتَّى آتَاخَ عِنْدَ الْبَيْتِ ثُمَّ قَالَ لِعُثْمَانَ ابْنِ تَيْمٍ بِالْمِفْتَاحِ فَجَاءَهُ بِالْمِفْتَاحِ فَفَتَحَ لَهُ الْبَابَ
فَدَخَلَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَاسْمَاءُ وَبِلَالٌ وَعُثْمَانُ ثُمَّ اغْلَقُوا عَلَيْهِمُ الْبَابَ
فَمَكَثَ نَهَارًا طَوِيلًا ثُمَّ خَرَجَ وَابْتَدَرَ النَّاسُ الدُّخُولَ فَسَبَقَتْهُمْ فَوَجَدَتْ بِلَالًا قَائِمًا
مِنْ وَرَاءِ الْبَابِ فَقُلْتُ لَهُ: أَيْنَ صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ:
صَلَّى بَيْنَ ذَيْنِكَ الْعَمُودَيْنِ الْمُقَدَّمَيْنِ وَكَانَ الْبَيْتُ عَلَى سِتَّةِ أَعْمِدَةٍ سَطْرَيْنِ صَلَّى
بَيْنَ الْعَمُودَيْنِ مِنَ السَّطْرِ الْمُقَدَّمِ وَجَعَلَ بَابَ الْبَيْتِ خَلْفَ ظَهْرِهِ وَاسْتَقْبَلَ بِوَجْهِهِ

الَّذِي يَسْتَقْبِلُكَ حِينَ تَلُجُ الْبَيْتَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجِدَارِ قَالَ وَكَسَيْتُ اِنْ اسْأَلَهُ كَمْ صَلَّى
وَعِنْدَ الْمَكَانِ الَّذِي صَلَّى فِيهِ مَرْمَرَةً حُمْرَاءُ (الحديث: ٤٤٠٠، اطرافه في: ٣٩٧،
٤٦٨، ٥٠٤، ٥٠٥، ٥٠٦، ١١٦٧، ١٥٩٨، ١٥٩٩، ٢٩٨٨، ٤٢٨٦، ٤٤٠٠) (٣٧٦).

پوخته‌ی واتای ئەم فەرمووده پیرۆزمیه له پێشهوه له‌م شوێنانه‌دا رابورد
ژماره: ٢٨٨ ت - ژماره: ٤٦٨ هه‌تج - به‌رگی ١/ ل ٢٩٦ + ژماره: ٢٠١ ته‌جرید -
٥٠٥/ هه‌تج - به‌رگی ١/ ل ٣١٠ + ژماره: ١٢٢٣ ت - ٢٩٨٨ هه‌تج - به‌رگی ٣/
ل ٣٤٧ له‌گێڕانه‌وه‌ی نێرددا ئەم پتریه هه‌یه:

ئهو رۆژگار هه‌م ئه‌و به‌یت له‌سه‌ر شه‌ش کۆله‌ که‌بوو، که‌بریتی بوون له‌ دوو
ریز، هه‌ر ریزه‌ی سێ کۆله‌ که‌ بوو، له‌ نیوانی دوو کۆله‌ که‌دا له‌ ریزی یه‌که‌م
نوێژی کرد، پشتی کرده‌ دهرگای به‌یت و روه‌ی کرده‌ ئه‌و شوێنه‌ که‌ کاتی له‌
دهرگای به‌یته‌وه‌ ده‌چیه‌ ناوی به‌ رابه‌رته‌و ده‌که‌وێته‌ نیوانی تۆو نیوانی
دیواره‌ که‌ی ئه‌و به‌ری دهرگا که‌ (له‌و شوێنه‌دا که‌ پێغه‌ر نوێژی تیا‌دا کرد،
ته‌خته‌ به‌ردیکی سووری مه‌رپه‌ری ئی بوو.

پوونکردنه‌وه‌:

مامۆستای عه‌سقه‌لانی ده‌فه‌رموئ: (ئهم شیوازی چۆنییتی خانیه‌ی
خودایه‌ له‌و سه‌رده‌مه‌دا وا بووه‌، به‌لام له‌پاش چاخێ پێغه‌مبه‌ر، له‌سه‌رده‌می
ئێبێنو زوبه‌یردا شیوازی به‌یت ته‌واو گۆراوه‌).
١٦١٤ - عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمٍ أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) غَزَا تِسْعَ عَشْرَةَ
غَزْوَةً وَأَنَّ حَجَّ بَغْدَا مَا هَاجَرَ حَجَّةً وَاحِدَةً لَمْ يَحْجْ بَعْدَهَا حَجَّةَ الْوَدَاعِ (الحديث:

٤٤٠٤، طرفه في رقم: ١٥٢٣ = ٣٩٤٩ ف. سبق في بداية كتاب المغازي من هذا المجلد^(٣٧٧).

له كغيره وهى ثيرمدا له دواكهيدا دفعه رموى: بيغهمبهر (درودى خودى لى بن)

له پاش كؤچكردن بؤمه دينه يه كه حه جى كردووه كه حه جى مالاوايى بوو.
 ١٦١٥- عَنْ أَبِي بَكْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: (الزَّمَانُ قَدْ اسْتَدَارَ كَهَيْئَةِ يَوْمٍ خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ السَّنَةَ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ثَلَاثَةٌ مَتَوَالِيَاتٌ ذُو الْقَعْدَةِ وَذُو الْحِجَّةِ وَالْمَحَرَّمُ وَرَجَبُ مُضَرَ الَّذِي بَيْنَ جُمَادَى وَشَعْبَانَ أَيُّ شَهْرٍ هَذَا قُلْنَا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيُسَمِّيهِ بغيرِ اسْمِهِ قَالَ: أَلَيْسَ ذُو الْحِجَّةِ؟ قُلْنَا: بَلَى قَالَ: فَإِيُّ بَلَدٍ هَذَا قُلْنَا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيُسَمِّيهِ بغيرِ اسْمِهِ قَالَ: أَلَيْسَ يَوْمٌ هَذَا قُلْنَا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيُسَمِّيهِ بغيرِ اسْمِهِ قَالَ: أَلَيْسَ يَوْمَ النَّحْرِ؟ قُلْنَا: بَلَى قَالَ: فَإِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ قَالَ: مُحَمَّدٌ وَأَحْسِبُهُ قَالَ: وَأَغْرَاضُكُمْ عَلَيْكُمْ حَرَامٌ كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا فِي بَلَدِكُمْ هَذَا فِي شَهْرِكُمْ هَذَا وَاسْتَلْقُون رِيكُمْ فَسَيَسْأَلُكُمْ عَنْ أَعْمَالِكُمْ إِنْ لَا تَرْجِعُوا بَعْدِي ضَلَالًا يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ إِنْ لَا لِيُبْلَغَ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ فَلَعَلَّ بَعْضَ مَنْ يُبْلَغُهُ إِنْ يَكُونُ أَوْعَى لَهُ مِنْ بَعْضٍ مَنْ سَمِعَهُ، إِنْ هَلْ بَلَغْتُ مَرَّتَيْنِ). (الحديث: ٤٤٠٦، طرفه في: ٦٧/٦٠ ف = بقرطى/١١-٨٥)^(٣٧٨).

بيغهمبهر (درودى خودى لى بن) فهرمووى: (چهرخ چووته وه دؤخى جارانى خوى، وه زهمان هه لسووراومته وه سهر نهو شيؤميهى خوى كه خوداى گه وهه ناسمانه كان و زهوى دروست كردو، شهوو رؤزو مانگ و سالى دانا، ئيمسال سال بووته وه به دوانزه مانگ و هه موو مانگى له دوانزه مانگهى خودا كه وتؤته وه

(٣٧٧) اخرجہ مسلم في الحج ، باب: عدد عمر النبي (صلى الله عليه وسلم) وزمانهن ، وفي الجهاد و السير ، باب: عدد غزوات النبي (صلى الله عليه وسلم) ... رقم: ١٢٥٤ .

(٣٧٨) اخرجہ مسلم في القسامة ، باب: تغليظ تحريم الدماء .. رقم: ١٦٧٩ .

شوینی راسته قینهی خوئی و نه سئی نه ما، وه وهك سه رده می پیغه مبه ردهگان نه وهی ره وایه بوو ته وه به ره و او نه وهی نار په وایه بوو ته وه به نار په و او، وه نه و گوپان و ده ستکاری شه ریعه ته که له سه رده می نه زانی دا، کرابوون راست کرانه وه، وه نه م دوانزه مانگه چواریان مانگی حه رامن و خاومن پیزو قه درو نرخن و له بهر نه وه شه رو شوپ و هه راو جه نگیان زور تیا حه رامه. وه نه م چوار مانگه سیانیان به رو دوان و به شوین یه کادیڼ: که نا وجه ژنان و نومینه و مو حه رده من، نه وی تریشیان ته نیایه که مانگی ره جه به، که نا وداره به ره جه بی هوژی موزمر، له بهر نه وه که هوژی موزمر زور قه دری نه م مانگه ده گرن، که ده که ویته بهینی جومادای دوو هه م و کوئه مانگه وه ته و او که ری فهرمو وده که له پی شه وه راپورد. (بروانه: تاج / ۲ ل / ۲۲۱ ز / ۱۱۲ ف / ۳).

۱۶۱۶ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) خَلَقَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ وَالْأَسَّ مِنْ اصْحَابِهِ وَقَصَرَ بَعْضُهُمْ. (الحديث: ۴۴۱۱، طرفه فی رقم: ۸۰۷ ت = رقم: ۱۷۲۶ ف = بقرطی دوو م لائره: ۲۲۰).

لیره دا نه م پرتیه ی هیه: که سانی تریش له حه جکاران وهك پیغه مبه ر (دروودی خودی له سه ر بئ) له پاش ته و او کردنی کرداره گانی حه ج، بو ئی حرام شکاندن سه ری خویان تاشی، وده ندیکی تریان مووی سه ری خویان کورت کرده وه).

غزه وی ته بووک، که بریتیه له غه زای عوسره

(غزوة تبوک، وهي العسرة)

۱۶۱۷ - عَنْ أَبِي مُوسَى (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: (ارْسَلَنِي اصْحَابِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) اسْأَلُهُ الْخُمْلَانَ لَهُمْ إِذْ هُمْ مَعَهُ فِي جَيْشِ الْعُسْرَةِ وَهِيَ غَزْوَةُ تَبُوكَ فَقُلْتُ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ إِنَّ اصْحَابِي ارْسَلُونِي إِلَيْكَ لِتَحْمِلَهُمْ فَقَالَ: (وَاللَّهِ لَا أَحْمِلُكُمْ عَلَى شَيْءٍ) وَوَأَقْتَهُ وَهُوَ غَضْبَانٌ وَلَا اشْعُرُ وَرَجَعْتُ حَزِينًا مِنْ مَنَعَ النَّبِيَّ

(صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَمِنْ مَخَافَةِ أَنْ يَكُونَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَجَدَ فِي نَفْسِهِ عَلَى.

فَرَجَعْتُ إِلَى أَصْحَابِي فَأَخْبَرْتُهُمُ الَّذِي قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَلَمْ يَبْتَ إِلَّا سَوِيعةً أَدْ سَمِعْتُ بِلَالًا يُنَادِي أَيُّ عَبْدَ اللَّهِ بْنِ قَيْسٍ فَاجْتَبَهُ فَقَالَ: أَحِبُّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَدْعُوكَ فَلَمَّا أَتَيْتُهُ قَالَ خُذْ هَذَيْنِ الْقَرِينَيْنِ وَهَذَيْنِ الْقَرِينَيْنِ لِسِتَّةِ ابْعِرَةٍ ابْتِاعَهُنَّ حِينَئِذٍ مِنْ سَعْدٍ فَأَنْطَلِقُ بِهِنَّ إِلَى أَصْحَابِكَ فَقُلْتُ إِنَّ اللَّهَ أَوْ قَالَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَحْمِلُكُمْ عَلَى هَؤُلَاءِ فَارْكَبُوهُنَّ فَأَنْطَلَقْتُ إِلَيْهِنَّ بِهِنَّ فَقُلْتُ: إِنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَحْمِلُكُمْ عَلَى هَؤُلَاءِ وَلَكِنِّي وَاللَّهِ لَا أَدْعُكُمْ حَتَّى يَنْطَلِقَ مَعِيَ بَعْضُكُمْ إِلَى مَنْ سَمِعَ مَقَالَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَا تَطْثُوا إِلَيَّ حَدَّثْتُكُمْ شَيْئًا لَمْ يَقُلْهُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالُوا: لِي وَاللَّهِ أَلَّاكَ عِنْدَنَا لِمُصَدِّقٍ وَلَنْتَفَعَلَنَّ مَا أَحْبَبْتَ فَأَنْطَلَقَ أَبُو مُوسَى يَنْفَرُ مِنْهُمْ حَتَّى أَتَا الَّذِينَ سَمِعُوا قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَنَعَهُ أَيَاهُمْ ثُمَّ أَغْطَاءَهُمْ بَعْدَ فَحَدَّثُوهُمْ بِمِثْلِ مَا حَدَّثَهُمْ بِهِ أَبُو مُوسَى. (ر: ١٦١١) (الحديث: ٤٤١٥، طرفه في: ١٦١١ ت = ٤٣٨٥ ف) (٣٧٩).

بوخته‌ی و اتاکه‌ی له پی‌شوه رابوورد.

١٦١٨- عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَاصٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) خَرَجَ إِلَى تَبُوكَ وَاسْتَخْلَفَ عَلِيًّا فَقَالَ ائْخُلْفُنِي فِي الصَّبِيَّانِ وَالنِّسَاءِ قَالَ إِلَّا تَرْضَى أَنْ تَكُونَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لَيْسَ لِي بِبُعْدِي. (الحديث: ٤٤١٦، طرفه في: ٣٧٠٦) (٣٨٠).

سه‌عدی کوپی نه‌بو ومقاس (رمزی خودی لب ب) فه‌رمووی: کاتی پی‌غه‌مبه‌ر
دمرجوو بؤ غه‌زای ته‌بووک، عه‌لی کوپی نه‌بو تالیبی کرد به

جینشینی خۆی و لهسهر مه دینه داینا، عهلی فهرمووی: نهی پیغه مبهری خودا! ده مکهیت به جینشین و به جیم دیلی له ناو ژنان و مندا لانا؟ فهرمووی: (نهدی تۆ به وه پازی نابیت که تۆ بۆمن له پایهی هارووندا بیت بۆ موسای برای، وهک خودای گه وره له قورئانی پیرۆزدا دمفه رموی: ﴿وقال موسى لآخيه هارون اخلفني في قومي واصلح ولا تتبع سبيل المفسدين﴾ ۱۴۲/۷. واته: مووسا کاتی پۆیشت بۆ به جیهینانی خوا به رستی چل پۆزه که، به هاروونی برای فهرموو: له جیگهی مندا دابنیشه و نیش و کاری نایینی و دنیا یی به جی بهینه له ناو گه له که ماو، با رهمفارت له گه ئیانا به شیوهی خۆم بی و مه به ستت ریک و پیک و دامه زرانی ناو کۆمه ل بی و چاو له گیره شیوینان مه کهو، دوور به له رهمفارتو کردارو کۆمه ل و کۆریان. فهرمووی (دروندی خودای لی بی) نه مه حال و پایهی من و تۆیه له گه ل یه کا، وه لی نه و منده جیاوازی ههیه له نیوان تۆو هاروون دا هاروون پیغه مبهر بووه به لام تۆ پیغه مبهر نیت، چونکه له دوا ی من پیغه مبهری تر نییه و نابی). (تاج/ ۵ ل/ ۶۲ ز/ ۹ ف/ ۴ - باسی سهروه ری و شانازییه کانی عهلی کوری نه بوتالیب).

فهرمووده که ی که عبی کوری مالیک

له که ل فه رما یشتی خودای که وره: (وعلى الثلاثة الذين خلفوا..).

(حدیث کعب بن مالک)

وقول الله عزوجل: (وعلى الثلاثة الذين خلفوا) التوبة: ۱۱۸.

۱۶۱۹ - عن كعب بن مالك قال: لم اختلف عن رسول الله (صلى الله عليه وسلم) في غزوة غزاها الا في غزوة تبوك غير اني كنت تخلفت في غزوة بدر ولم يعاتب احدا تخلف عنها الا ما خرج رسول الله (صلى الله عليه وسلم) يريد غير قریش حتى جمع الله بينهم وبين عدوهم على غير ميعاد ولقد شهدت

مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَيْلَةَ الْعَقَبَةِ حِينَ تَوَاقَفْنَا عَلَى الْإِسْلَامِ وَمَا أَحْبَبْتُ لِي بِهَا مَشْهَدَ بَذَرٍ وَإِنْ كَانَتْ بَذَرٌ أَذْكَرَ فِي النَّاسِ مِنْهَا.

كَانَ مِنْ خَبَرِي أَنِّي لَمْ أَكُنْ قَطُّ أَقْوَى وَلَا أَيْسَرَ حِينَ تَخَلَّفْتُ عَنْهُ فِي تِلْكَ الْغَزَاةِ وَاللَّهُ مَا اجْتَمَعَتْ عِنْدِي قَبْلَهُ رَاحِلَتَانِ قَطُّ حَتَّى جَمَعْتُهُمَا فِي تِلْكَ الْغَزَاةِ وَلَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُرِيدُ غَزَاةً إِلَّا وَرَى بِغَيْرِهَا حَتَّى كَانَتْ تِلْكَ الْغَزَاةُ غَزَاةَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي حَرٍّ شَدِيدٍ وَاسْتَقْبَلَ سَفَرًا بَعِيدًا وَمَقَارًا وَعَدُوًّا كَثِيرًا فَجَلَّى لِلْمُسْلِمِينَ أَمْرَهُمْ لِيَتَأَهَّبُوا أَهْبَةً غَزَوْهُمْ فَأَخْبَرَهُمْ بِوَجْهِهِ الَّذِي يُرِيدُ وَالْمُسْلِمُونَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَثِيرٌ وَلَا يَجْمَعُهُمْ كِتَابٌ حَافِظٌ يُرِيدُ الدِّيَّانَ قَالَ كَغَبٍّ: فَمَا رَجُلٌ يُرِيدُ أَنْ يَتَغَيَّبَ إِلَّا ظَنَّ أَنْ سَيَخْفَى لَهُ مَا لَمْ يَنْزِلْ فِيهِ وَخِيَّ اللَّهُ.

وَعَزَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) تِلْكَ الْغَزَاةَ حِينَ طَابَتْ الثَّمَارُ وَالظَّلَالُ وَتَجَهَّزَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَالْمُسْلِمُونَ مَعَهُ فَطَفِقْتُ أَغْدُو لِكَيْ أَتَجَهَّزَ مَعَهُمْ فَأَرْجِعُ وَلَمْ أَقْضِ شَيْئًا فَأَقُولُ فِي نَفْسِي أِنَّا قَادِرٌ عَلَيْهِ فَلَمْ يَزَلْ يَتِمَادَى بِي حَتَّى اشْتَدَّ بِالنَّاسِ الْجَدُّ فَاصْبَحَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَالْمُسْلِمُونَ مَعَهُ وَلَمْ أَقْضِ مِنْ جَهَازِي شَيْئًا فَقُلْتُ اتَّجَهَّزُ بَعْدَهُ يَوْمٍ أَوْ يَوْمَيْنِ ثُمَّ الْحَقُّهُمْ فَعَدَوْتُ بَعْدَ أَنْ فَصَلُّوا لِاتَّجَهَّزَ فَرَجَعْتُ وَلَمْ أَقْضِ شَيْئًا ثُمَّ عَدَوْتُ ثُمَّ رَجَعْتُ وَلَمْ أَقْضِ شَيْئًا فَلَمْ يَزَلْ بِي حَتَّى اسْرِعُوا وَتَفَارَطَ الْغَزَاةُ وَهَمَمْتُ أَنْ ارْتَحِلَ فَأَدْرَكَهُمْ وَلَيْتَنِي فَعَلْتُ فَلَمْ يَقْدَرْ لِي ذَلِكَ.

فَكُنْتُ إِذَا خَرَجْتُ فِي النَّاسِ بَعْدَ خُرُوجِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَطَفْتُ فِيهِمْ أَحْزَنِي أَنِّي لَا أَرَى إِلَّا رَجُلًا مَعْمُوصًا عَلَيْهِ التَّفَاقُّ أَوْ رَجُلًا مِمَّنْ عَذَرَ اللَّهُ مِنَ الضَّعَفَاءِ وَلَمْ يَذْكُرْنِي رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حَتَّى بَلَغَ تَبُوكُ فَقَالَ: وَهُوَ جَالِسٌ فِي الْقَوْمِ بِتُبُوكَ مَا فَعَلَ كَغَبٌّ؟ فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي سَلِمْةَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ حَبَسَهُ بُرْدَاهُ وَنَظَرُهُ فِي عِطْفِهِ فَقَالَ مُعَاذُ بَنِي جَبَلٍ: بَشَسَ مَا قُلْتَ وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ إِلَّا خَيْرًا فَسَكَتَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ

كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ: فَلَمَّا بَلَغَنِي أَنَّهُ تَوَجَّهَ قَافِلًا حَضَرَنِي هَمِّي وَطَفِيقْتُ اتِّذَكُّرُ الْكَذِبَ وَأَقُولُ بِمَاذَا أَخْرُجُ مِنْ سَخَطِهِ غَدًا وَاسْتَعْنْتُ عَلَى ذَلِكَ بِكُلِّ ذِي رَأْيٍ مِنْ أَهْلِي فَلَمَّا قِيلَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَدْ أَظَلَّ قَادِمًا زَاخَ عَنِّي الْبَاطِلُ وَعَرَفْتُ أَنِّي لَنْ أَخْرُجَ مِنْهُ أَبَدًا بِشَيْءٍ فِيهِ كَذِبٌ فَاجْمَعْتُ صِدْقَهُ وَأَصْبَحَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَادِمًا وَكَانَ إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ بَدَأَ بِالْمَسْجِدِ فَيَرْكَعُ فِيهِ رَكَعَتَيْنِ ثُمَّ جَلَسَ لِلنَّاسِ فَلَمَّا فَعَلَ ذَلِكَ جَاءَهُ الْمُخَلَّفُونَ فَطَفِقُوا يَعْتَذِرُونَ إِلَيْهِ وَيَخْلِفُونَ لَهُ وَكَانُوا بِضْعَةَ وَثَمَانِينَ رَجُلًا فَقَبِلَ مِنْهُمْ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عِلَانِيَتَهُمْ وَبَايَعَهُمْ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمْ وَوَكَّلَ سَرَائِرَهُمْ إِلَى اللَّهِ..

فَجِئْتُهُ فَلَمَّا سَلَّمْتُ عَلَيْهِ تَبَسَّمَ تَبَسُّمًا لَمُغْضِبٍ ثُمَّ قَالَ: تَعَالَ فَجِئْتُ أَمْشِي حَتَّى جَلَسْتُ بَيْنَ يَدَيْهِ فَقَالَ لِي: مَا خَلَّفَكَ أَلَمْ تَكُنْ قَدْ ابْتَغْتَ ظَهْرَكَ؟ فَقُلْتُ: بَلَى أَنِّي وَاللَّهِ لَوْ جَلَسْتُ عِنْدَ غَيْرِكَ مِنْ أَهْلِ الدُّنْيَا لَرَأَيْتُ أَنْ سَاخِرُجُ مِنْ سَخَطِهِ بِغُذْرٍ وَلَقَدْ أُعْطِيتُ جَدَلًا وَلَكِنِّي وَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمْتُ لَيْسَ حَدَّثُكَ الْيَوْمَ حَدِيثٌ كَذِبٌ تَرْضَى بِهِ عَنِّي لِيُوشِكَنَّ اللَّهُ أَنْ يُسَخِّطَكَ عَلَيَّ وَلَيْنَ حَدَّثْتُكَ حَدِيثَ صِدْقٍ تَجِدُ عَلَيَّ فِيهِ أَنِّي لَا رَجُو فِيهِ عَفْوَ اللَّهِ لَا وَاللَّهِ مَا كَانَ لِي مِنْ عُذْرٍ وَاللَّهِ مَا كُنْتُ قَطُّ أَقْوَى وَلَا أَيْسَرُ مِنِّي حِينَ تَخَلَّفْتُ عَنْكَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): أَمَّا هَذَا فَقَدْ صَدَقَ فَقُمْ حَتَّى يَقْضِيَ اللَّهُ فِيكَ.

فَقُمْتُ وَتَارَ رِجَالٌ مِنْ بَنِي سَلَمَةَ فَاتَّبَعُونِي فَقَالُوا: لِي وَاللَّهِ مَا عَلِمْنَاكَ كُنْتَ ادْتَبَيْتَ ذُلًّا قَبْلَ هَذَا وَلَقَدْ عَجَزْتَ أَنْ لَا تَكُونَ اعْتَذَرْتَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِمَا اعْتَذَرَ إِلَيْهِ الْمُتَخَلَّفُونَ قَدْ كَانَ كَافِيكَ ذَنْبَكَ اسْتَغْفَارَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَكَ فَوَاللَّهِ مَا زَالُوا يُؤْتِبُونِي حَتَّى ارْذْتُ أَنْ أَرْجِعَ فَأَكْذِبَ نَفْسِي ثُمَّ قُلْتُ لَهُمْ: هَلْ لَقِي هَذَا مَعِيَ أَحَدٌ؟ قَالُوا: نَعَمْ رَجُلَانِ قَالَا: مِثْلَ مَا قُلْتَ فَقِيلَ لَهُمَا: مِثْلُ مَا قِيلَ لَكَ: فَقُلْتُ: مَنْ هُمَا؟ قَالُوا: مُرَارَةُ بْنُ الرَّبِيعِ الْعَمَرِيُّ وَهِلَالُ بْنُ أُمَيَّةَ الْوَاقِفِيُّ فَذَكَرُوا لِي رَجُلَيْنِ صَالِحَيْنِ قَدْ شَهِدَا بَدْرًا فِيهِمَا اسْوَةٌ فَمَضَيْتُ حِينَ ذَكَرُوهُمَا لِي.

وَكَلَّمَنِي رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الْمُسْلِمِينَ عَنْ كَلَامِنَا إِلَيْهَا الثَّلَاثَةَ مِنْ بَيْنِ مَنْ تَخَلَّفَ عَنْهُ فَاجْتَبَيْنَا النَّاسَ وَتَغَيَّرُوا لَنَا حَتَّى تَنَكَّرْتُ فِي نَفْسِي الْأَرْضَ فَمَا هِيَ إِلَّا الَّتِي أَعْرِفُ فَلَبِثْنَا عَلَى ذَلِكَ خَمْسِينَ لَيْلَةً فَأَمَّا صَاحِبَايَ فَاسْتَكَاثَا وَقَعَدَا فِي بُيُوتِهِمَا يَنْكِيَانِ وَأَمَّا أَنَا فَكُنْتُ أَشْبُ الْقَوْمَ وَاجْلَدَهُمْ فَكُنْتُ أَخْرُجُ فَأَشْهَدُ الصَّلَاةَ مَعَ الْمُسْلِمِينَ وَأَطُوفُ فِي الْأَسْوَاقِ وَلَا يُكَلِّمُنِي أَحَدٌ وَاتَى رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَاسَلَّمُ عَلَيْهِ وَهُوَ فِي مَجْلِسِهِ بَعْدَ الصَّلَاةِ فَأَقُولُ فِي نَفْسِي هَلْ حَرَّكَ شَفَتَيْهِ بِرَدِّ السَّلَامِ عَلَيَّ أَمْ لَا؟ ثُمَّ أَصْلِي قَرِيبًا مِنْهُ فَاسَارِقُهُ النَّظَرَ فَإِذَا أَقْبَلْتُ عَلَى صَلَاتِي أَقْبَلَ إِلَيَّ وَإِذَا انْتَفَتُ نَحْوَهُ اغْرَضَ عَنِّي حَتَّى إِذَا طَالَ عَلَيَّ ذَلِكَ مِنْ جَفْوَةِ النَّاسِ مَشَيْتُ حَتَّى تَسَوَّرْتُ جِدَارَ حَائِطِ أَبِي قَتَادَةَ وَهُوَ ابْنُ عَمِّي وَاحِبُ النَّاسِ إِلَيَّ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَوَاللَّهِ مَا رَدَّ عَلَيَّ السَّلَامَ فَقُلْتُ: يَا أَبَا قَتَادَةَ الْشُّدُكُ بِاللَّهِ هَلْ تَعْلَمُنِي أَحِبُّ اللَّهُ وَرَسُولُهُ فَسَكَتَ فَعُدْتُ لَهُ فَتَشَدَّثْتُ فَسَكَتَ فَعُدْتُ لَهُ فَتَشَدَّثْتُ فَقَالَ: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَغْلَمُ فَقَاضَتْ عَيْنَايَ وَتَوَلَّيْتُ حَتَّى تَسَوَّرْتُ الْجِدَارَ.

قَالَ: فَبَيْنَا أَنَا أَمْشِي بِسُوقِ الْمَدِينَةِ إِذَا بَطِيٌّ مِنَ الْبَاطِلِ أَهْلِ الشَّامِ مِنْ قَدِيمٍ بِالطَّعَامِ يَبِيعُهُ بِالْمَدِينَةِ يَقُولُ مَنْ يَذُلُّ عَلَيَّ كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ فَطَفِقَ النَّاسُ يُشِيرُونَ لَهُ حَتَّى إِذَا جَاءَنِي دَفَعَ إِلَيَّ كِتَابًا مِنْ مِلْكِ غَسَّانٍ فَإِذَا فِيهِ أَمَّا بَعْدُ فَأَنَّهُ قَدْ بَلَغَنِي أَنَّ صَاحِبَكَ قَدْ جَفَاكَ وَلَمْ يَجْعَلْكَ اللَّهُ بِدَارِ هَوَانَ وَلَا مَضِيعَةٍ فَالْحَقُّ بِنَا نُوَاسِكَ فَقُلْتُ لَمَّا قَرَأْتُهَا وَهَذَا أَيْضًا مِنَ الْبَلَاءِ فَتَيَمَّمْتُ بِهَا التَّوَرَّ فَسَجَرْتُهُ بِهَا حَتَّى إِذَا مَضَتْ أَرْبَعُونَ لَيْلَةً مِنَ الْخَمْسِينَ إِذَا رَسُولُ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَأْتِينِي فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَأْمُرُكَ أَنْ تَعْتَزَلَ أَمْرَاتِكَ فَقُلْتُ أَطْلُقُهَا أَمْ مَاذَا أَفْعَلُ قَالَ: لَا بَلْ اعْتَزِلْنَهَا وَلَا تَقْرُبْنَهَا وَأَرْسَلْ إِلَيَّ صَاحِبِي مِثْلَ ذَلِكَ فَقُلْتُ لَا مَرَاتِي: الْحَقِّي بِأَهْلِكَ فَتَكُونِي عِنْدَهُمْ حَتَّى يَقْضِيَ اللَّهُ فِي هَذَا الْأَمْرِ قَالَ كَعْبُ: فَجَاءَتْ أَمْرَاءُ هِلَالِ بْنِ أُمَيَّةَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ هِلَالَ بْنِ أُمَيَّةَ شَيْخٌ ضَائِعٌ لَيْسَ لَهُ خَادِمٌ فَهَلْ تُكْرَهُ أَنْ أَخْدَمَهُ قَالَ:

لَا وَلَكِنْ لَا يَفْرَبُكَ قَالَتْ: اللَّهُ مَا بِهِ حَرَكَةٌ إِلَى شَيْءٍ وَاللَّهُ مَا زَالَ يَنْكِي مِنْذُ كَانَ مِنْ أَمْرِهِ مَا كَانَ إِلَى يَوْمِهِ هَذَا.

فَقَالَ لِي بَعْضُ أَهْلِي: لَوْ اسْتَأْذَنْتَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي أَمْرَاتِكَ كَمَا أَذِنَ لَامْرَأَةٍ هِلَالِ بْنِ أُمَيَّةَ أَنْ تَخْدُمَهُ فَقُلْتُ وَاللَّهِ لَا اسْتَأْذَنْ فِيهَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَمَا يُذَرِّبُنِي مَا يَقُولُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِذَا اسْتَأْذَنْتُهُ فِيهَا وَأَنَا رَجُلٌ شَابٌّ فَلَبِثْتُ بَعْدَ ذَلِكَ عَشْرَ لَيَالٍ حَتَّى كَمَلْتُ لَنَا خُمْسُونَ لَيْلَةً مِنْ حِينَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنْ كَلَامِنَا فَلَمَّا صَلَّيْتُ صَلَاةَ الْفَجْرِ صُبْحَ خَمْسِينَ لَيْلَةً وَأَنَا عَلَى ظَهْرِ بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِنَا فَبَيْنَا أَنَا جَالِسٌ عَلَى الْحَالِ الَّتِي ذَكَرَ اللَّهُ قَدْ ضَاعَتْ عَلَيَّ نَفْسِي وَضَاعَتْ عَلَيَّ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ سَمِعْتُ صَوْتَ صَارِخٍ أَوْفَى عَلَى جَبَلٍ سَلَعٍ بَاعِلَى صَوْتِهِ يَا كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ ابْشِرْ قَالَ: فَخَرَزْتُ سَاجِدًا وَعَرَفْتُ أَنْ قَدْ جَاءَ فَرَجٌ وَأَذِنَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِتَوْبَةِ اللَّهِ عَلَيْنَا حِينَ صَلَّى صَلَاةَ الْفَجْرِ فَذَهَبَ النَّاسُ يُبَشِّرُونَنَا وَذَهَبَ قَبْلَ صَاحِبِي مُبَشِّرُونَ وَرَكَضَ إِلَيَّ رَجُلٌ فَرَسًا وَسَعَى سَاعٍ مِنْ أَسْلَمَ فَأَوْفَى عَلَى الْجَبَلِ وَكَانَ الصَّوْتُ اسْرَعَ مِنَ الْفَرَسِ فَلَمَّا جَاءَنِي الَّذِي سَمِعْتُ صَوْتَهُ يُبَشِّرُنِي نَزَعْتُ لَهُ ثَوْبِي فَكَسَوْتُهُمَا أَيَاهُمَا بِبُشْرَاهُ وَاللَّهُ مَا أَمْلِكُ غَيْرَهُمَا يَوْمَئِذٍ وَاسْتَعْرْتُ ثَوْبَيْنِ فَلَبِسْتُهُمَا وَاطْلَقْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَيَتَلَقَّانِي النَّاسُ فَوْجًا فَوْجًا يُهْتَوْنِي بِالتَّوْبَةِ يَقُولُونَ لِيْتَهَنِكَ تَوْبَةُ اللَّهِ عَلَيْكَ.

قَالَ كَعْبُ: حَتَّى دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) جَالِسٌ حَوْلَهُ النَّاسُ فَقَامَ إِلَيَّ طَلْحَةُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ يُهْرِلُ حَتَّى صَافَحَنِي وَهَنَانِي وَاللَّهُ مَا قَامَ إِلَيَّ رَجُلٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ غَيْرَهُ وَلَا السَّاهَا لَطَلْحَةَ قَالَ كَعْبُ: فَلَمَّا سَلِمْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): وَهُوَ يَبْرُقُ وَجْهُهُ مِنَ السُّرُورِ ابْشِرْ بِخَيْرِ يَوْمٍ مَرَّ عَلَيْكَ مِنْذُ وَلَدْتُكَ أُمُّكَ قَالَ: قُلْتُ: آمِنْ عِنْدَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَمْ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ؟ قَالَ: لَا بَلْ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ.

وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِذَا سُرَّ اسْتَنَارَ وَجْهُهُ حَتَّى كَانَهُ قِطْعَةً قَمَرٍ وَكُنَّا نَعْرِفُ ذَلِكَ مِنْهُ فَلَمَّا جَلَسْتُ بَيْنَ يَدَيْهِ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنْ مِنْ تَوْبَتِي أَنْ أَخْلَعَ مِنْ مَالِي صَدَقَةً إِلَى اللَّهِ وَالْيَاسِرِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): أَمْسِكْ عَلَيْكَ بَعْضَ مَالِكَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ قُلْتُ فَأَنَّى أَمْسِكُ سَهْمِي الَّذِي بِخَيْرٍ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنْ اللَّهُ أَمَّا نَجَانِي بِالصَّدَقِ وَأَنْ مِنْ تَوْبَتِي أَنْ لَا أَحْدِثَ إِلَّا صِدْقًا مَا بَقِيَتْ فَوَاللَّهِ مَا أَغْلَمُ أَحَدًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ ابْلَاهُ اللَّهُ فِي صِدْقِ الْحَدِيثِ مُنْذُ ذَكَرْتُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَحْسَنَ مِمَّا ابْلَانِي مَا تَعَمَّدْتُ مُنْذُ ذَكَرْتُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِلَى يَوْمِي هَذَا كَذَبًا وَأَنِّي لَا رَجُو أَنْ يَحْفَظَنِي اللَّهُ فِيمَا بَقِيَتْ وَانْزَلَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ﴿لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ... إِلَى قَوْلِهِ... وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ﴾ فَوَاللَّهِ مَا أُنْعِمَ اللَّهُ عَلَيَّ مِنْ نِعْمَةٍ قَطْ بَعْدَ أَنْ هَدَانِي لِلْإِسْلَامِ أَعْظَمَ فِي نَفْسِي مِنْ صِدْقِي لِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِنْ لَا أَكُونَ كَذْبُهُ فَاهْلِكَ كَمَا هَلَكَ الَّذِينَ كَذَبُوا فَإِنَّ اللَّهَ قَالَ لِلَّذِينَ كَذَبُوا حِينَ انْزَلَ الْوَحْيَ شَرًّا مَا قَالَ لِأَحَدٍ فَقَالَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: ﴿سَيَخْلِفُونَ بِاللَّهِ لَكُمْ إِذَا انْقَلَبْتُمْ... إِلَى قَوْلِهِ...﴾ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَرْضَى عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ﴿قَالَ كَعْبٌ: وَكُنَّا تَخْلَفْنَا أَيُّهَا الثَّلَاثَةُ عَنْ أَمْرِ أُولَئِكَ الَّذِينَ قَبِلَ مِنْهُمْ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حِينَ خَلَفُوا لَهُ فَبَايَعَهُمْ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمْ وَارْجَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَمْرًا حَتَّى قَضَى اللَّهُ فِيهِ فَبِذَلِكَ قَالَ اللَّهُ: ﴿وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خَلَفُوا﴾ وَأَيَسُّ الَّذِي ذَكَرَ اللَّهُ مِمَّا خَلَفْنَا عَنْ الْغَزْوِ أَمَّا هُوَ تَخْلِيفُهُ إِيَّاَنَا وَارْجَاؤُهُ أَمْرًا عَمَّنْ حَلَفَ لَهُ وَاعْتَذَرَ إِلَيْهِ فَقِيلَ مِنْهُ. (الحديث: ٤٤١٨، اطرافه في: ٢٧٥٧، ٢٩٤٧، ٢٩٤٩، ٢٩٥٠، ٣٠٨٨، ٣٥٥٦، ٣٨٨٩، ٣٩٥١، ٤٦٧٣، ٤٦٧٦، ٤٦٧٧، ٤٦٧٨، ٦٢٥٥، ٦٦٩٠، ٧٢٢٥) (٣٨١).

عہدوئلائی کوڑی کہعبی کوڑی مالیک (رمزای خودای لی بی) کہچاوساخی باوکی
 بوو، نہوکاتہی کہباوکی کوڑ بووبوو، لہناو کوڑہکانی کہعبا فہرمووی؛
 لہکہعبی کوڑی مالیکم ژنہوت (رمزای خودای لی بی) کہداستانی دواکہوتنی خوئی لہ
 پیغہمہ (دروودی خودای لی بی) دہگیراپیہوہ، لہغہزای تہبووکا، کہعب فہرمووی؛
 لہھیچ غہزایہکی تردا جگہ لہ غہزای تہبووک لہ پیغہمبہر (دروودی خودای لی بی)
 دوانہکہوتووم، لہہموو غہزاگانیا لہخزمہتیدا بوم، وہئی لہغہزای بہدریش
 دا لہ خزمہتیدا نہبوم، بہلام لہم غہزایہدا، حہزمت (دروودی خودای لی بی) گلہیی
 لہوانہ نہکرد کہ لہم غہزایہدا دواکہوتبوون، چونکہ پیغہمبہرو موسولمانان
 لہم غہزایہدا کہ دمرچوون لہمال مہبہستیان کردنی ئەم غہزایہ نہبوو،
 بہلگوو مہبہستیان گرتنی کاروانہکہی قوڑہیش بوو، کہ بہمالیکی بازرگانی
 زۆرہوہ لہشام گہرابوونہوہ، بہلام ئەوہ بووکہ خودا بہبی وادہ لہگہل
 دوشمنی خویناندا بہرہنگاری یہکتری کردن، وہمن لہ شہوہ کہی عہقہبہدا
 لہخزمہتی پیغہمبہردا بووم، لہو کاتہدا کہ پہیمانمان بہست لہگہلیدا لہسہر
 نیسلامہتی، وہمن بہش بہحالی خوّم ئەم شہوہ ناگوڑمہوہ بہ نامادہبوونی
 غہزای بہدر، ہہرچہند لہناو خہلکا، غہزای بہدر بہناو بانگترہ لہم شہوہ.

لہراستیدا ئەوکاتہ کہ لہغہزای تہبووک دواکہوتم لہپیغہمبہر (دروودی
 خودای لی بی) ہہرگیز وەک ئەوکاتہ ئاوا بہہیزو تہوانا و، دہست پویشتوو
 نہبووم، بہ خودا لہوہ پئیش ہہرگیز دوو ولاخی سواریم پیکہوہ نہبووہ،
 بہلام لہکاتی ئەو غہزایہدا دوو ولاخم ہہبوو، پیغہمبہر (دروودی خودای لی بی) کہ
 تہشریفی چوو بۆ ئەم غہزای تہبووکہ، کات جہنگہی گہرمابوو، ریگہیہکی
 دوورو دریزی گرہ بہرو پووی کردہ بیابانیکی وشک و برینگ و بہرہو
 دوشمنیکی زۆرو بی شومار کہوتہرئی، جالہبہر ئەوہ لہپیشدا ہہمووشتیکی
 بہباشی، بۆ موسولمانان پروون کردہوہو پیی گوتن، کہدہیہوئی بجئی بۆ کوئی،
 ہہتا تفاقی جہنگ بخەن و کہرہستہی پیویست نامادہ بکہن بۆ غہزاکیان،
 سوپای موسولمانانیش کہ لہم غہزایہدا لہ خزمہتی حہزرتدابوون لہبہر

زۆری له ژماره نه ده هاتن و دهفته رو تو مار نهی دهگرتن، له بهر نه وه نه گهر که سی بیویستایه که خو بشاریت هوه وه نه چی بو نه وه غهزایه، وای دمرانی که کهس پئی نازانی، مه گهر تاك و تهرا، یا خود خودا سرووش (وهی) نازل بکا دمربارهی نهو!

که نه غهزایه رویدا سال جهنگهی میوه بوو، بهر سیبهر تهواو خوش بوو بوو، منیش حهزم له وهیه که به دهستی خویم باخ برنم، جا کاتی پیغه مبهرو موسو لمانان تفاقیان خست، منیش ده میست بچم له که ئیاندا، تفاق بخه، به لام ده گهرامه وه و هیچم نه ده کرد، وه له دلی خویم دا ده مگوت؛ ئاسانه هه رکاتی بهوئی ده توانم تفاق بخه، نیت نه دله پراوکیه م درێزه ی کیشا، تاخه لکه که به گهرمی په لاماری تفاق خستنیان دا، و متفافی تهواویان خست، وهی من هیچم دیار نه بوو، تا پۆژی پیغه مبهرو موسو لمانان سه ر له به یانی که وتنه ری، منیش له که ئیانا دهر چووم به لام به بی ئازو که و تفاق، وه له دوا ییدا گهرامه وه نه چووم، نیت نه دله پراوکیه م هه روا درێزه ی کیشا هه تا نه وان خیرا ناویان کردو بهر مبه ره تهواو دوور که وتنه وه، غهزا که له کیس چوو، هه رچه ند نیازم هه بوو که برپۆم پئیان بگه م به لام نه وه ش له چاره م نه نوو سرا بوو خوژگه م نه وه م بکر دایه.

جا له پاش نه وه که پیغه مبهر پۆشت هه رچه ند ده چوومه دمه وه و ده چومه ناو خه لک تهواو په شیمان ده بوومه وه خه م دای ده گرتم، چونکه ته ماشای دهو روبه ری خویم ده کرد که سیکی وام نه ددی که له م غهزایه دوا که وتی و بۆنی پیاوه تی لی بی و دس بدا بو نه وه که بیکه م به سه رمه شق بو خویم، جگه له وانه ی که تانه ی نیفاق و ناپاکی یان ئی دمه را و گومانی دوو رووی و مخه ننه تی یان ئی ده کرا، مه گهر نه و بی هیزو لازمه بوونانه ی که خودای گه وه به هانه و عوزری نهوانی په سه ند کردو وه، نیت پیغه مبهر (درووی خودی لی بی) باسی من نا که هه تا ده گاته ته بووک له کاتی که له ناو کوژی موسو لماناندا داده نیشت ده فهرموئی: (ده بی که عبی کوری مالیک خه ریکی

چیسی، بۆنه هات بۆ ئەم غەزایە؟! پیاویکی بەنیسە لەمەیی هەڵ دەدات و دەلی: ئەی پیغەمبەری خودا! ئەو لەخۆی بایی بوو و دەعیە نایەت کەبێ بۆ غەزا و بەکەش و فەشەو لە کالای و الاکەیی بەری خۆی مۆر دەبێتەو و خێسە لەخۆی دەکا!!

موغاز کۆری جەبەلێش پێی دەلی: قەسەیکە نابەجێت کرد، وای نێی، بەخوێنە پیغەمبەری خودا! ئەوێ باش نەبێ لەو پیاو نەمان دیو، نێتر پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) بێ دەنگ دەبێ، جا لەوکاتەدا لە دوورەو تارمایی زەلامێک دەبینی، لەناوسەرەب (بەردەخۆی = تراویکە) دا کەروێشکە دەکا، دەفەر مۆی (دەو ئەم زەلامە ئەبوخەیسەمە بێ) جا کەدێتە بەردەو ئەبوخەیسەمە خۆی دەبێ. ئەم ئەبو خەیسەمەیی ئەو پیاو ئەنصارییە بوو، کەمەنی خورمای کردبوو بەخێر، وەمونا فێق و ناپاکەکان تەوسیان پێ کردبوو لەسەر ئەو! جاکاتی کە هەوالم زانی و پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) خەریکە دەگەرێتەو لەتەبووک دێتەو بۆ مەدینە، خەم و پەژاردی خۆ پەراندنەو دایدەگرت، وە دەستم کرد بەدرۆ پێکخستن، وە لەدلی خۆم دا دەمگوت: سبەینی خۆم بەچی پزگار بکەم لە عاجز بوون و پەنجاندنی پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) وە بۆ ئەمە پرس و پام بەهەموو کەسیکی خاوەن پراو تەگبێر لەکەس وکاری خۆم کرد.

بەلام هەر کە لەگەڵ گوتیان ئەو خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) گەیشته بەروە ئەم خەیلانە پێو پووچانە لەدەم پەوینەو بەرچاوم پۆشن بوو و زانیم کە بەدرۆ سازکردن لە دەستی پزگارم نابێ جا لەبەر ئەو بپارم دا چی راست و پەوانە ئەوێ عەرزبکەم، جا خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) سەر لەبەیانێ یەک تەشریفی هاتەووە گەیشته جێ، دەستووری وابوو، کاتی لەسەفەری دەگەرێتەو، لە پێش دا دەچوو بۆ مزگەوت، دوورکات نوێژی سوننەتی لێدەکرد، ئەوجا لەوێ دادەنێشت بۆ پێشوازی خەلک، جاکە ئەمەیی کرد نێتر دوو کەوتوووەکان لە غەزای تەبووک، بەرودوا چوون بۆ خەزمەتی،

وده‌هستیان کرد به‌پاکانه کردن بوی و کهم و زور بیانوو و به‌هانه‌یان
ده‌دوژییه‌وه بوی، ژماره‌ی نه‌مانه له هه‌شه‌تا زه‌لام پتربوون، پیغه‌مبه‌ریش
(دروودی خودی لی بئ) به‌پروالته‌ت نه‌م به‌هانه‌ی لی‌ئومرگرتن و په‌یمانی له‌گه‌لیانا
به‌ست و بویان پاراپیه‌وه و رازو نه‌ینی دلیشیانی پرووبه‌پرووی خودای گه‌وره
کرده‌وه.

منیش پویشتم بوخزمه‌تی و سلاوم لی‌کرد، وه‌کوو مروفتیکی زویرو
عاجز زیر، زه‌رده‌خه‌نه‌یه‌کی به‌توو‌په‌یی یه‌وه کردو فه‌رمووی: (وه‌ره) منیش
چوو‌مه به‌ره‌وه هه‌تا له‌به‌ر ده‌میدا دانیشتم، فه‌رمووی پی‌م: (بوچی پاش
که‌وتی له‌م سه‌فه‌ره، خو‌تۆ لای خو‌ت و لاخ‌ت ک‌ریبوو، بو‌خه‌بات‌گی‌پ‌ران و غه‌زا
کردن!). منیش عه‌رزیم کرد: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! خودا گو‌ساخی و
ده‌مو‌پ‌لی‌کی وای داوه پی‌م، نه‌گه‌ر له‌خزمه‌تی تۆدا نه‌بو‌ومایه، له‌لای
هه‌رکه‌سی‌کی تر‌بو‌ومایه له‌خه‌ل‌کی سه‌ر‌ئه‌م زه‌مینه، ده‌متوانی به‌عوز‌رو
به‌هانه‌و درۆ خو‌م قوتار بکه‌م له‌ده‌ستی، به‌لام به‌خودا من باش ده‌زانم نه‌گه‌ر
ئه‌م‌پ‌رۆش له‌خزمه‌تا قسه‌یه‌کی درۆت بو‌ بکه‌م و به‌وه له‌خو‌مت رازی بکه‌م،
دوو‌ر نییه‌ که له‌ئایینه‌دا خودا تو‌ره‌و عاجزت بکا لی‌م، وه‌ نه‌گه‌ر قسه‌ی
راست‌یشت بو‌ بکه‌م هه‌رچه‌ند له‌وانه‌یه‌ که ئی‌ستا به‌و قسه‌یه لی‌م دل‌گران
ببیت به‌لام له‌راستی په‌حمه‌ت ده‌باری، سه‌رم‌ن‌جام ئوم‌ید ده‌که‌م که‌له‌لای خودا
به‌گو‌تنی راستی رزگارم ببی، ده‌ی نه‌وی راست بی‌ به‌خودا قوربان! هیج
به‌هانه‌م نه‌بوو، به‌خودا هه‌رگیز وه‌ک نه‌م جاره‌ ئاوا ته‌واناو ده‌وله‌مه‌ند
نه‌بوم، به‌لام چاره‌نووس وا بو‌وکه له‌م سه‌فه‌ره‌دا له‌تۆ دوا‌بکه‌وم!

حه‌ز‌ره‌ت (دروودو سلاوو په‌حمه‌ت و سه‌لاوات و به‌ره‌کاتی خوای گه‌وره‌ی
له‌سه‌رب‌ی و سه‌رو مال و منال و هه‌ست و نه‌ست هه‌مووی به‌قوربانی گه‌ردی
به‌رپ‌یی دینی کارانی گو‌پ‌ری پ‌ی‌رو‌زی بی) فه‌رمووی: (تۆ راست ده‌که‌ی! ده‌ی
هه‌سته برۆ هه‌تا‌بزانی خودا چی ده‌فه‌رموئ) منیش هه‌ل‌سام و پویشتم،
کو‌مه‌لی له‌ پیاوانی به‌نی سه‌له‌مه‌ شو‌ینم که‌وتن و سه‌رز‌ه‌ن‌یشتیان کردم و

گوتیان: بۆچی تۆش وەکوو ئەو دواکە و تەوانەیت، عوزرو مەهانەت نەهاوردەووە بۆ پێغەمبەر، دەستەلاتی ئەو مەندەشت نەبوو، چونکە ئەم گوناھەیی تۆ ئەو مەندەیی بەس بوو کە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) داوای لێخۆشبوونت بۆ بکا لەخودا، وە گوتیان: بەو خودایە لە پێش ئەمە دا ناگامان لێت نییە کە گوناھەیی تەرت کردبێ.

کەعب فەرمووی: بەخودا ئەو مەندەیان سەر زەشت کردم، لەم بارەییەووە، تەنانەت خەریک بوو بگەرێمەووە بۆلای پێغەمبەر و خۆم بەدرۆبخەمەووە، بەلام لەپاشا پێیانم وت: ئایا کەسی تر لەگەڵ مندا ئاوا بەسەر هاتوو؟ گوتیان: ئا، دوو پیاوی تریش وەکوو تۆ هەمان شتیان بەسەر هاتوو، تۆچیت گوتووە ئەوانیش هەر ئەو مەندیان گوتوو، و بە تۆچی گوتراوە، بەوانیش هەر ئەووە گوتراوە. گۆتم: کێ و کێن؟ گوتیان: بەئێ: مەراری کۆری پەمبەیی ئەل-عامیری و هیلالی کۆری ئومەیی ئەل-واقیقی کە ناوی ئەم دوو پیاو بەشەیان بۆم هێنا، روانیم دەست دەدەن بۆ ئەو کە بیانکەم بە پێشەواو سەرمەشق بۆخۆم و، چاو لە وان بکەم، ئێتر رۆیشتەم و نەگەرێمەووە بۆ خەزەمتی حەزەمت و لە پێیانم لەگوناھەیی خۆم پەشیمان نەبوومەووە. چونکە ئەم دوانە موسوڵمانی ساغ بوون و نامادەیی غەزای بەدر بوو بوون! جا خۆشەویست (دروودی خودای لێ بێ) موسوڵمانەکانی قەدەغە کرد لەو کە قەسە و گۆفتوگۆ بکەن لەگەڵ ئێمەدا، کە ئەم سێ کەسە بوین و بەس! بەلام قەسە و گۆفتوگۆی لەگەڵ دواکە و تەووە کانی تر دا قەدەغە نەکرد، ئێتر خەلکی هەموو دوورە پەریزیان لێ گرتین و لەگەڵمانا گۆران، بەجۆرا دنیام لەلا تاریک بوو تەنگ بوو، لە دنیا کە لەو پێشی نەدەکرد، جا لەسەر ئەم حالە بەنجا شەوی دەق ماینەووە، هەردوو هاورێکەم دۆش دامان و لەمالەووە دادەنیشتن و دەگریان، بەلام من کە لەوان لاوتر بووم چاکتر بووم، دەرۆیشتەم لەگەڵ موسوڵمانان ناویژم دەکردو بە بازاردا دەگەرێم، بەلام کەس قەسە لەگەڵدا نەدەکردم لەپاش نوێژ دەرۆیشتەم بۆ کۆری دانیشتنی پێغەمبەر (دروودی خودای لێ

بە سەلام ئى دەكرىد، لە دىلى خۆمدا دەمگوت؛ ئەرى لىوى جولاند بۇ وەلامى
سەلامەكەم يان نا، جارىبە جارىكەش لەنزىكى حەرزتەو نوپۇزم دەكرىد
بەدزىيەو بەگۆشەى چاوسەرنجەم دەدا، كەپرووم دەكرىد سوجدەگاگەم ئەو
بەلاچا بۆمى دەپروانى وكتى من بەقەنگە چا بۇ ئەوم دەپروانى ئىتر ئەولای
تى دەكرىد.

لەسەر ئەم حالە ماوەيەكى زۆر مامەووە جەخارىكى زۆرم دەخوارد
لەدەست لووتەلایى موسولمانان! ھەتا پۇزى پۇشتم بە شووپاى باخەكەى
ئەبوقاتادەى نامۇزما، كە خۆشەويستىرەن كەسم بوو ھەلەزىنەم و چوومە ناو
باخەكەيەو بۆلای و سەلام لىلى كرىد، بەخودايە وەلامى سەلامەكەمى
نەسەندەو، گوتەم: پىلى، ئەى ئەبوقاتادە! تۆ خودا ئايا تۆ دەرنايت كەوا من
خودا و پىغەمبەرى خودام خۆش دەوى؟ كەچى نەقى نەكرىد، دووبارە سۆيىندەم
دایەو ھەرنەقى نەكرىدەو، سىبارمەكە سۆيىندەم دایەو، بەس ئەوندەى گوت:
خودا و پىغەمبەرى خودا باشتى دەرناى! ئىتر ناو بەچاوەكانەدا ھاتە
خوارەو، بەرو دواگەرەمەو بە دىوارى باخەكەدا ھەلەزىنەمەو (پەنگەى
ئەبوقاتادە قەبوولى نەكرىدى كەدەرگای باخەكەى بۇ بكاەو، بۆيە
بەدىوارمەكەدا ھەلەزىنەو- ن).

پۇزا لەپۇزان لەبازاردا دەسورەمەو، تەماشە دەكەم واجوتیارى- لە
نەبەتەكانى شام، كەخۇراك دەھىنەن بۇ مەدینەو لەوى دەپفۇشەن پەرسىارى
من دەكا، دەلى: كى كەعبى كوپى مالىكەم پى نىشان دەدا؟! خەلكەكەش
بەنامازە منیان پى نىشان دەدا، جوتیارمەكە ھات بۆلام و كاغەزىكى دا پىم،
شاى غەسان نووسىبووى بۆم، منىش خۆم خۆپىندەواربووم، كە خۆپىندەمەو
ئەمەى تىادا نووسرابوو: (لەپاش ئەمە بىستوو مانەتەو، كە ھاورىكەت (واتە:
پىغەمبەر) لىت لووتەلایە، تۆش خودا بىلانەو بى دالەدە و بى دەرەتانى
نەكرىدووى، بىھەرموو وەرە بۆلای ئىمە، ھەتا دالەوايىت بكەين، كە
خۆپىندەمەو گوتەم: ئەمەش بەلاو مەپنەتەكى ترە!!).

جا چوومهوه له مائهوه نامهکهه خسته ناو گپی تهن دوورو سووتاندم،
 جا که له په نجا شهوه که جل شهوی رۆیشت، فروستادهی چه زرت (دروودی خودای
 لئ بئ) هاته لام، گوتی: پیغه مبهه (دروودی خودای لئ بئ) فه رمانت پی دهکا که
 له زنهکت دوور بکه ویتهوه، گوتم: ته لاقی بدهم یاچی بکهه؟ گوتی: نا، ته لاقی
 مه ده، بهس توخنی مه کههوهو نزیککی مه بههروه، له هه مان کاتا هه مان
 فه رمایشی به هه ردوو هاوړیکانم کرد، منیش زنه کهه ناردوهو بۆ مالی باوکی و
 گوتم: بجۆ بۆ مالی باوانت و لهوئ به، هه تا بزانیخ خوا چی دمه فرموئ،
 که عب فه رمووی: به لام زنه کهه هیلالی کوری ئومه ییه چوو بۆ خزمه تی
 خو شه ویست (دروودی خودای لئ بئ) عه رزی دهکا: ئه ی پیغه مبهه ری خودا! هیلالی
 میردم پیاو یکی ئیختاری که فته کاره و نوکه ریشی نییه، که خزمه تی بکا، خو
 پیئت ناخو ش نییه که من خزمه تی بکهه؟ فه رمووی: (نهو، به لام توخت
 نه کهه وئ) زنه کهه گوتی: خو به خودا تاهه تی سه رجییی و شتی وای نه ماوه،
 به خودا لهو رۆژه وه ئه م کاره ی ئی فه و ماوه هه تا ئه م رۆ سه رو مره رده گری!
 جا خیزانه کی منیش به منیان گوت: بۆچی تویش عه رزی چه زرت
 ناکه یت، که زنه کهت پی بداته وه، خزمه ت بکا، ئه وه تا ریگه ی زنه کهه هیلالی
 داوه که خزمه تی بکات؟ گوتم: داوای شتیوا له چه زرت (دروودی خودای لئ بئ)
 ناکه م، یه کهه له بهر ئه وه کی ده ئی: ئه گه ر پرووی ئه وه ی ئی بنییم، زنه کهه
 دمه داته وه، دوو دمییش من پیاو یکی گه نجم و ده توانم خزمه تی خو م بکهه و
 ده شترسم نه فسی خو م پی زهوت نه کری و توخنی زنه کهه بکهه م، که عب
 فه رمووی: له سه ر ئه م حاله ییش ده شه وی تریش ماینه وه، به م پی یه
 له وکاته وه که پیغه مبهه (دروودی خودای لئ بئ) فه ده غه ی کرد، که موسو لمانان
 فه سه مان له گه ل بکه ن په نجا شه وی دمه قمان ته واکرد.

جا بۆ به یانی شه وی په نجاهه م، له سه ر سه ربانی خانویه کی خو مان،
 نو یژی به یانیم کرد، وه له سه ر ئه و حالئ په ریشانییه دانیشتبووم که خودای
 گه وره باسی کردووه: له گیانی خو م وهرس بووم و گیانی خو م ئی بووو بوو

به بارو گۆی زهوی بهو هه موو گوشادییه وه له بهر چاوم تهنگ بووبوو، له م کاته داو له م حالی دلتتهنگیه دا دهنگی چرپه ندمیه کم بیست، که سه ر که وتبووه سه رکپوی سه لع، وه به هه موو هیزی خۆی بانگی ده کرد: ئه ی که عبی کورپی مالیک موژدمت ئی بی، یه که سه ر کورپووشی سوپاسی خودام بر دو زانیم که خودا دهر ووی میهره بانی خۆی کردۆته وه بۆمان، چه ر زهت (دروودی خودای لی بی) له پاش نوپزی به یانی شه و پۆژه، راده گه یه نی که خودا ته وه بی ئیمه ی قه بوول کردوو، جا خه لکی ده هاتن پۆل پۆل موژدمیان پی دمداین و پیرۆزباییان لی مان ده کرد، وه چه ند که سی موژده ده بن بۆه ر دوو هاوړیکه م، دوو پیاویش موژده یان به من دا: پیاوړیکیان ماینه که ی غار دما به ره و من، ئه وی تریشیان له ئه سه له مه وه راده کا و سه ر ده که ویته سه ر چای سه لع و له وی وه پر به ده م بانگ ده کا: ئه ی که عب مزدمت لئبی له بهر ئه وه ی که دمنگه که له ماینه که خیرا تر بوو، دمنگه که زووتر گه یشت کاتی کابرای خاوم دمنگ گه یشته لام، جله کانی خۆم بۆ داکه ندو، له باتی مزگینی دا من پی، به و خودایه ئه و پۆژه ته نیا ئه و دوو جله کم هه بوون، که دامن به و، جا دوو جله کم له برادمری خواست و له بهرم کردن و پۆیشتم بۆ خزمه تی پیغه مبه ر (دروودی خودای لی بی) .

برادهران پۆل پۆل پیم ده گه یشتن و ده هاتن به پیرمه وه و پیرۆز بایی قه بوولی ته وه بیهان ئی ده کردم: دمیانگوت: پیرۆزت بی قه بوولی ته وه، له لایه نی خودا وه، که چوومه مزگه وت چه ر زهت (دروودی خودای لی بی) دانیشتبوو، مه ردمه که له ده وری بوون، ته له عی کورپی عه به یدوئلا به هه راکردن هات به پیرمه وو ته و قه و پیرۆزبایی له گه ئما کرد، به خودا له و زیاتر، له کۆچکاران که سی تر هه ل نه ساو نه هات به پیرمه وه، ئه م پیاوتمییه ی ته له عیه قه ت فه رامۆش ناکه م، جاکاتی سلاوم کرد له خۆشه و یست (دروودی خودای لی بی) رووی موباره کی له خۆشییانا شه و قی دمدایه وه و دمه ره وشایه وه، فه رمووی: (موژده بی له تو، ئه وه تی له دایک بووی پۆزی وه ک ئه مرۆ وا باش و پیرۆزت به خۆته وه نه دیوه!).

عەرزیم کرد: قوربان! ئەم قەبوولی تەووبەییە لەلایەنی تۆویدیە، یالە لایەنی خوداویدیە، لەقورئانا نایەتی لەسەر هاتوو؟ فەرمووی: (نەو، لەلایەنی منەو نییە، لەلایەنی خودا ویدیە، خودا لەم باردیەو نایەتی ناردوو).

دەستووری پیغەمبەر (درودی خودای لی بی) وابوو، کە کەیفی خوش بوایە، پرووی وەك مانگی چواردە دەدرەوشایەو، ئیئمە خویمان ئەمەمان باش دزمانی، کە حەزەرت لە حالی خوشیدا نوور لەپروخساری دیمباری، وەك تریفەیی مانگە شەو!

کاتی لەبەردەمیا دانیشتم گوتم: قوربان! لەتەواوکردنی تەووبەکەمە کە لە هەموو سامان و دارایی خۆم دەسبەرداربیم بۆ موسوڵمانان و هەمووی ببەخشم بە خودا، پیغەمبەری خودا، ئەوان چی لی دەکەن بیکەن فەرمووی: (نەو، هەنێ لەمالەکەت بەیئەلەرەو بۆخۆت ئەو بەشترە) گوتم: باشە، ئەو پشکەم کە لەخەیبەردا هەیە، ئەو گل دەدەمەو بۆ خۆم گوتم: ئەو پیغەمبەری خودا! راستی منی پزگار کرد، بەشی بی لەتەواوی تەووبەکەم هەتا ماوم قسەیی راست نەبی ئەیکەم کە عەب (مزمی خودای لی بی) فەرمووی: (بەخودا کەس گومان نابەم لەموسوڵمانان کە وەك من خودا وابەجوانی گوتاری راستی پی بەخشیبی لەو پۆژەو، دیسان بەخودا، لەو پۆژەو کە ئەو دەم عەززی حەزەرت کردوو، هەتا ئەم پۆ، هیشتا بەقەستی درۆم نەکردوو، وە ئومیدم هەیە کە تاماوم خودا بمپاریزی.

جا خودای گەورەو سەرورەر ئەم نایەتە نارد: ﴿لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ﴾ هەتا دەگاتە ﴿وَكُنْزًا مَعَ الصَّادِقِينَ﴾ - التوبة/ ۱۱۷ - ۱۱۹.

کە ئەمە پوختەیی واتاکەییەتی: خودا بارانی پەحمەت و تەووبەیی داباراند بەسەر پیغەمبەر و کۆچکاران و یاریدەدەراندا، ئەوانەیی کە لەو کاتە ناسک و نەهاتەدا شوین حەزەرت کەوتن، پاش ئەو کە خەریک بوو دلی تاقیمکیان

لابدا له پښه پېرېځه پېرېځه پېرېځه، جا خودا سهره نجام له باره یی نه و ورده خه یالاته وه به خشینی و بارانی میهر و ډه حممت و تهوبه یی پړاند به سهریاندا.

هه روا تهوبه یی هه بولل کرد له سهر نه و سئ که سه موسولمانه که پاش خران، له لایه نی پیغه مېهر وه، که له ماوه یی نه په نجاهه ودا نه سئ که سه ته و او پهریشان بوون، وایان لیها تبوو زهوی بهم پان و پوړییه یی خوږه وه و هکوو زیندانی لیها تبوو، له گیانی خوږان جاپس بوون، باومړی ته و اوایان هاته سهر نه وه که پشت و په نا هه رخودایه و پاسارو په نا له هاری خودا نییه، مه گهر لای خودا خوږ! خودایش به به خشش و نه و ازشتی خوږی دمرگای تهوبه و به خشینی خوږی پئنیشان دان، و نه و انیش روپان کرده هاپی که رهمی خودا و تهوبه یی به پراستی یان کرد، نه ی موسولمانینه! له خودا بترسن و به دل و به کول و به گیان و به گوشتار و به کردار هه میسه له گهل پیاو راستانابن.

که عب (رمزای خودی لی یز) هه رموی: به خودا به لامه وه له زیانما گه وره ترین به هره و نازو به خشش که خودای گه وره خه لاتی کردبئ به من، په که م: نه و میه که هیدایهت و رینمایي کردووم بو ئایینی پیروزی نیسلام، دوو هه میس: نه و میه که نه و پوژه قسه یی راستم عهرزی خه زمرت کرد، له پره حمه تی خودا و مېوو، که درؤم له خزمه تیدا نه کرد، نه گینا منیش وه درؤ که رهمکان به هه تارمت ده جووم، نه و هتانی خودای گه وره له هورثانا خراپترین هه پشه و گورپه یی لی کردوون، له شانیا نا ده هه رموی: ﴿سبحلقرن بالله﴾ هه تا ده گاته: ﴿فان الله لایرچی عن القوم الفاسیقین﴾ که نه مه پوخته یی رافه که یه تی: کاتی نیوه گه رانه وه بولای نه و ناپاک و مونافیقانه، به گهرمی سویندی گه وره گه وره تان بو ده خوږ و ده لئین: نیمه بویه نه هاتین بو نه غه زایه چونکه عوزرمان هه بوو، نه و سویندانه ش بویه ده خوږ که نیوه گله یی یان لی نه که ن و وازیان لی بهینن و سهر زمیشتیان نه که ن، جا نیوه پشت گوږیان بخه ن، چونکه به پراستی ناو دلایان پیسه، نه وانه نه سویندیان راسته و نه

به گله یی و سهرزمنشت بیرده که نه وه، وه جیگه ی پاشه رۆ ژیان دۆزه خه له سزای کرده وه نابارو ناشیرینه گانیانا، نه وانه سویندی درۆتان بۆ دهخۆن بۆ نه وه که ئیوه لییان رازی بن، به راستی خودا لییان رازی نابۆ، چونکه نه وانه له ری دمرچوون و له یاسای حق به دمرن و خو دایش رازی نابۆ له کۆمه لی له ری دمرچوان).

که عب (رمزای خودی لی بی) فهرمووی: مه به ست له ﴿وعلى الثلاثة الذين خلفوا﴾ نه وه نییه، که ئیمه که نه ووسی که سه بووین، له وغه زای ته بوکه دواکه وتووین، به لکوه مه به ست نه وه یه که ئیمه نه م سۆ که سه، کاتی چووینه خزمه تی چه زره تو راستیمان له خۆمان دا، پیغه مبه ر (دروودی خودی لی بی) کاری ئیمه ی دواخت و عوزری ئیمه ی قه بوول نه کردو په یمانی له ئیمه و مرنه گرت و بۆمان نه پاریه وه، وه که عوزری نه و دواکه وتووانه ی قه بوول کردو په یمانی لی و مر گرتن و بۆیان پاریه وه، که به سویندی درۆ پاکانه یان بۆ خۆیان کرد. چونکه نه وه بوو، پیغه مبه ر (دروودی خودی لی بی) برپاری سه باره ت به ئیمه ی دواخت، هه تا خودا خۆی له م باره یه وه برپاری داو فهرمووی: ﴿وعلى البلايه الزين خلفوا﴾: (ریاض الصالحین/ بهرگی/ ۱/ ل ۲۸/ ز ۲/ ه ۹/ ۲۱ + تاج/ ۶/ ل ۲۲۱/ + ل ۲۱۶/ ز ۲).

پووێژیه:

- ۱- به هره برپاری شه رعی (واته: حوكمی فیهی) - زۆر وا له م فهرمووده یه دا وه که شیخی عه سقه لانی و عهینی ده فهرمون:
- ۱- زمندیق نه گهر تهو به بکا ناکوژری، وه که هه شتا که سه که.
- ۲- مونا فیهی (ناپاک) ناکوژری.
- ۳- سه رکو نه و مو حاسه به کردن له سه ر ئایین، به پیکی ته وانی و ناته وانی.

ده گۆری.

- ۴- مەتھى باشەى لەرپوو دروستە، بەمەر جى دۇنيا بوون لەبايى نەبوون.
  - ۵- كەسىكى تەربكرى بەسەر مەشق، بەتايبەتى لەكاتى لىقەو مانا.
  - ۶- شوپنەونكى لەكاتى لەباردا.
  - ۷- خۆزەگە خواستن بۇ خىرى لەدەست چوو (خىرى فەوتاو).
  - ۸- كەسى لەسەفەر دەگەرپتەو دەستنويزى ھەبى، لە پيشا لەمزگەوت دابنىشى بۇ پيشوازي لە بەپىرەوە جوانى.
  - ۹- بربار بەظاھىر بكرى.
  - ۱۰- قەبول كەردنى مەھانەوشتى وا.
  - ۱۱- سلاو نەكەردن لەگوناهكارو تاونبارو قەسە ئى دابرىنى.
  - ۱۲- شتا كەناوى خواى پيۈەبا دروستە بە پيى بەرژەومند بسووتينرى.
  - ۱۳- لەكاتى موزدەو پروودانى خوشيدا كورنووشى سوپاس سوننەتە.
  - ۱۴- موزدەدان و موزدانە پيدان بە موزدەدەر سووننەتە.
  - ۱۵- ھەئسان لەبەر ھاتوو، وەتەوقە كەردن لەگەئى دا رەوايە.
  - ۱۶- لەپاش تەوبە كەردن خىر كەردن سوننەتە.
  - ۱۷- بەزەويھاتنەو بەخوداو گريان بۇحالى شرى خوى.
- ۱۶۲۰- عَنْ أَبِي بَكْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: (لَقَدْ نَفَعَنِي اللَّهُ بِكَلِمَةِ أَيَّامِ الْجَمَلِ بَعْدَ مَا كُنْتُ أَنْ أَلْقَى بِأَصْحَابِ الْجَمَلِ فَاقَاتِلَ مَعَهُمْ. قَالَ: لَمَّا بَلَغَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنَّ أَهْلَ فَارِسَ مَلَكَوا عَلَيْهِمْ ابْنَةَ كِسْرَى قَالَ لَنْ يُفْلِحَ قَوْمٌ وَلَوْ أَمَرَهُمْ امْرَأَةٌ). (الحدیث: ۴۴۲۵، طرفه في: ۷۰۹۹) (۳۸۲).

ئەبو بەكرە (رەزى خودى ئى بى) فەرمووى: لەكاتى پروودانى پرووداوى شەرى ئەلجەمەلدان، خوداى گەرە بەھوى و شەيەكەو كە لەزارى پيغەمبەرى خودام بىست، خودا بەو وشەيە لەم بارەيەو سوودى پى بەخشىم، چونكە

(۲۸۲) لم يوافقہ مسلم على تخريج حديث أبي بكر: (لايفلح قوم ولوا امرهم امرأة) -

خاتمة كتاب المغازي/ فتح/ ص ۱۵۴ - المترجم .

دوو دل بووم له به شداريکړدن له م جهنگه دا، خهريکبووم له گه ل عايشه دا
بروم له دزی عه ل و سوپاکه ی بجهنگم، نه و وشه يه ش نه مه بوو، کاتې که
گه يشته وه به پیغه مبه ر (دروودی خودای لى بى) که خه لکى ولاتى نیړان، کچى
کيسرايان کردووه به پادشای خوږيان له شوینى باوکى کاتې کوژرا، هه رمووی
(دروودی خودای لى بى) (هه رگه لى که سه ر گه وره یى خوږيان بسپړن به ژنى و ژن
بکه ن به سه روک وپاشای خوږيان هه ت سه رکه وتوو نابن). (تاج/ ۳/ ز/ ۱۱۰/ ل/ ۳۰۱
ف/ ۳ + تاج/ ۵/ ل/ ۲۴۲/ ز/ ۹۳/ ف/ ۱+ ۲+ ۳).

نه خوښينه که ی پیغه مبه رو کوچى دوايى ﷺ (مرض النبي ﷺ و وفاته).

۱۶۲۱- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ دَعَا النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَاطِمَةَ ابْنَتَهُ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ فِي شُكْرَاهُ الَّذِي قُبِضَ فِيهِ فَسَارَهَا بِشَيْءٍ فَبَكَتْ ثُمَّ دَعَاهَا فَسَارَهَا بِشَيْءٍ فَضَحِكَتْ قَالَتْ فَسَأَلْتُهَا عَنْ ذَلِكَ فَقَالَتْ سَارَنِي النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَأَخْبَرَنِي أَنَّهُ يُقْبِضُ فِي وَجَعِهِ الَّذِي تُوْفِّي فِيهِ فَبَكَيتُ ثُمَّ سَارَنِي فَأَخْبَرَنِي أَنِّي أَوَّلُ أَهْلِ بَيْتِهِ اتَّبَعُهُ فَضَحِكْتُ (الحدِيث: ۴۴۳۳، ۴۴۳۴، اطرافهما في: ۳۶۲۳، ۳۶۲۵، ۳۷۱۵، ۶۲۸۵، ۳۶۲۶، ۳۷۱۶، ۶۲۸۶) (۳۸۳).

عايشه ی هاوسه رى پیغه مبه ر دروودی خودا له سه ر پیغه مبه رو ږمزاى
خودا له عايشه هه رمو ی پیغه مبه ر (دروودی خودای لى بى) له نه خوښى سه ر هه رگا،
فاطيمه ی کچى بانگ کردو چپه يه کى له گه ليدا کرد، فاطيمه ده ستى کرد
به گريان، له پاشا بانگى کرده وه و سرته يه کى ترى له گه لدا کرده وه،
نه مجاره يان فاطيمه ده ستى کرد به پیکه نين، عايشه هه رمووی: بو نه مه له
فاطيمه م پرسى، هه رمووی: له جارى يه که مدا پیغه مبه ر (دروودی خودای لى بى)

که چپهی له گهڵ دا کردم هه وائی پێ دام، که له م نه خوشییهدا دهمرئ، بۆیه منیش گریام، به لām له جاری دووههم دا به نهیئنی پێی گوتم؛ که من یه کهم کهس دهم، له کهس و کاری پێغه مبههر که له پاشی خوی دهمرم و دهچم بۆلای نهو، بۆیه منیش له خوشییانا پێکه نیم). (تاج/ ٥ ل/ ١٠٩ ز/ ١٩ ه/ ٣).

١٦٢٢- وَعَنْهَا (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ كُنْتُ أَسْمَعُ اللَّهَ لَا يَمُوتُ لَيْتَ حَتَّى يُخَيَّرَ بَيْنَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ فَسَمِعْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: فِي مَرَضِهِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ وَآخِذُهُ بُحَّةٌ يَقُولُ مَعَ الَّذِينَ أُنْعِمَ اللَّهُ عَلَيْهِمُ الْآيَةَ فَظَنَنْتُ أَنَّهُ خَيْرَ (الحديث: ٤٤٣٥، اطرافه في: ٤٤٣٦، ٤٤٣٧، ٤٤٦٣، ٤٥٨٦، ٦٣٤٨، ٦٥٠٩) (٣٨٤).

دیسان عایشه (رمزی خودای لـ بـ) فهرمووی: له پێغه مبههرم ده بیست دهیفهرموو؛ (کههیچ پێغه مبههرئ نامرئ و فهرمانی هه ق بهجئ ناهیئئ تاخوی نه کرئ به سه ره پشک له نیوانی گوزمرانی جیهان و ژیا نی جاویدانی پاشه رۆژدا، فهرمووی: جا له سه ره مه رگا، پێغه مبههر (دروودی خودای لـ بـ) له و کاته دا که دهنگی تهواو گرپوو بوو، لیم ژنهوت دهیفهرموو: ﴿مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمُ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَٰئِكَ رَفِيقًا﴾ - النساء - ٦٩/٤. واته: له گهڵ نهو که سانه دا که خودا نیعمه تی پێ داو و دهستی هه درو پێزی ئی ناو، له پێغه مبههران و له پیاوه راست و دروستهکانی خوداو، له دۆستانی خوداو، له شه هیدان و له پیاوچاکان، به راستی ئهم چه شنه دۆست و برادهره، برادهری یان خۆشه و دۆستایه تی و ناشنایه تی له گه ئیانا زۆر جوان په سه نده.

عایشه (رمزی خودای لـ بـ) فهرمووی: ئیتر زانیم که چه زهرمت دروودو سلاوو په حمهت و به ره کات و سه لاواتی خودای گه وره و سه روهری ئی بی و سه رو مال و

منال و ههست و نهست به قوربانی گهردو توژی به ربیی دینی کارانی گوژی
پیرۆزی بیت- کراوه به سهرپشك و ژيانی دوايی هه لئباردوووه خوئی). (تاج/ ۴
ل/ ۳۷۲ ز/ ۱۱۴ ف/ ۲).

۱۶۲۲م- وعنہا (رَضِيَ اللهُ عَنْهَا) قَالَتْ: (كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ) وَهُوَ صَاحِبُ يَقُولُ أَنَّهُ لَمْ يُفْبِضْ نَبِيٌّ قَطُّ حَتَّى يَرَى مَقْعَدَهُ مِنَ الْجَنَّةِ ثُمَّ يُحْيَا
أَوْ يُخَيِّرَ فَلَمَّا اشْتَكَى وَحَضَرَهُ الْقَبْضُ وَرَأَسُهُ عَلَى فَخِذِ عَائِشَةَ غُشِيَ عَلَيْهِ فَلَمَّا
أَفَاقَ شَخْصَ بَصَرُهُ لَحَوْ سَقْفِ الْبَيْتِ ثُمَّ قَالَ: (اللَّهُمَّ فِي الرَّفِيقِ الْأَعْلَى فَقُلْتُ إِذَا
لَا يُجَاوِرُنَا فَعَرَفْتُ أَنَّهُ حَدِيثُهُ الَّذِي كَانَ يُحَدِّثُنَا وَهُوَ صَاحِبُ). (الحديث: ۴۴۳۷،
طرفه في: ۱۶۲۲ / ۴۴۳۵) (۳۸۵).

ديسان نهو (رمزی خودی لی بی) فهرمووی: خو شه ویست (درووی خودی لی بی) کاتی
ساخ بوو، دهی فهرموو: (هه رگیز هیج پیغه مبه ری گیانی ناکیش ری هه تا
جیگه ی خو ی له به هه شتا نه دینی، نه و جا خودا خو ی خاترخو ده کا له
نیوانی مان و مردندا) عائیشه فهرمووی: له سه ره مهرگا، سه ری پیغه مبه ر
(درووی خودی لی بی) له سه ر پانم بوو، له و کاته دا تاوی بوو رایه وه، له پاشا هو شی
هاته وهو چاوی بری یه بنمیچه کهو فهرمووی: (نه ی خودایه! بمگه یه نه
به کاروانی یاران و به زه واری هاوده مانی خو م، که وان له به هه شتی هه ره
بالادا).

عائیشه فهرمووی: که گویم له م فهرمایشته ی بوو، گوتم، نیتر
حه زه رت (درووی خودی لی بی) لای نیمه نامینی و هه زی له جیهان نه ماوهو،
وادیاره نه مجاره نارمزووی لای په رومردگاری هه یه. و مزانیم که نه مه نهو
فهرمایشته یه تی که کاتی پیغه مبه ر ساخ بوو باسی ده کرد، دوا وشه که

به سهر زاری پیغهمبره وه بوو نهم وشهیه بوو (اللهم الرفیق الاعلی). (تاج/۴ ل/۳۷۳ ز/۱۱۴ ف/۳-ش).

بووونکرده وه:

له فته تحولباریدا دمفه رموی: سووه یلی له واقیدی یه وه، راگو یز دهکا: یه کهم وشه که به سهر زاری پیروزی پیغهمبردا هاتووه، وشه ی (الله اکبر) ه، دواوشه یش (فی الرفیق الاعلی) یه.

۱۶۲۳- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) أَخْبَرَتْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَانَ إِذَا اشْتَكَى نَفْثَ عَلَى نَفْسِهِ بِالْمُعَوَّذَاتِ وَمَسَحَ عَنْهُ بِيَدِهِ فَلَمَّا اشْتَكَى وَجَعَهُ الَّذِي تُوفِّي فِيهِ طَفِقَتْ الْفِثَ عَلَى نَفْسِهِ بِالْمُعَوَّذَاتِ الَّتِي كَانَ يَنْفِثُ وَامْسَحَ بِيَدِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنْهُ. (الحديث: ۴۴۳۹، اطرافه فی: ۵۰۱۶، ۵۷۳۵، ۵۷۵۱) (۳۸۶).

عائیشه (رمزی خودای لی بئ) فهرمووی: جاران کاتی پیغهمبر (برودی خودای لی بئ) که خوئی نه خووش ده کهوت سوورمتی: ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ﴾ و سوورمتی: ﴿قُلْ اعوذ بربّ الفلق﴾ و سوورمتی: ﴿قُلْ اعوذ برب الناس﴾ ی به سهر خویدا ده خویند و له پاشا به ته پرای یی ده می پفی له خوئی ده کرد، به لām له و نه خووشی یه دا که تیادا ومفاتی کرد، که نه خووش کهوت، من خووم سوورمه کانم به سهریدا ده خویندو، نه نجا به ته پرای ده مم قوم لئده کرد، به لām دهستی پیغهمبر خویم هه ل دهگرت و ده مهینا به سهرجه سته ی پیروزیدا، له بهر نه وه ی که دهستی نه و که ل له دهستی من به پیت و فهروو بهر که تهره. (تاج/۴ ل/۲۲۲ ز/۷۵ ف/۱).

١٦٢٤- وعنها (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) أَلْهَا سَمِعَتِ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَاصْنَعَتْ إِلَيْهِ قَبْلَ أَنْ يَمُوتَ وَهُوَ مُسْنِدٌ أَلَيْ ظَهْرُهُ يَقُولُ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَالْحَقْنِي بِالرَّفِيقِ الْأَعْلَى. (الحديث: ٤٤٤٠، طرفه في: ٥٦٧٤) (٣٨٧).

ديسان عانيشه (رمزي خودای لی بر) دمفه رموی: پیغه مبهری خو شه ویست و نازدار له سهرمه رگا، سهری نابوو به سینگمه وه، له وکاته دا گویم هه نخست تابزانم چی دمفه رموی، گویم لکنی بوو دهیغه رموو: (اللهم اغفر لي وارحمني والحقني بالرفيق الاعلى): نهی خودای خوډ! لیم خو شه و رهحم پی بکه و به زه بیت بیت وه پیما وبمگه یه نه به کاروانی یارانن نازیزو شادم که به دیداریان) (تاج/ ٤/ ل ٣٧٢/ ف ١/ ز ١١٤).

١٦٢٤- (مکرر) و عنها (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) فِي رَاوِيَةٍ: قَالَتْ: (مَاتَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَأَلَّهُ لَبَيْنَ حَاقِنِي وَذَاقِنِي فَلَا أَكْرَهُ شِدَّةَ الْمَوْتِ لِاحِدٍ أَبَدًا بَعْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ). (الحديث: ٤٤٤٦، اطرافه في: ٨٩٠، ١٣٨٩، ٣١٠٠، ٣٧٧٤، ٤٤٣٨، ٤٤٤٦، ٤٤٤٩، ٤٤٥٠، ٤٤٥١، ٥٢١٧، ٦٥١٠) (٣٨٨).

ديسان عانيشه (رمزي خودای لی بر) فهرمووی: کاتی پیغه مبهر (دروودی خودای لی بر) مرد، ناله وکاته دا سهری پیرۆزی له سهرسینگم بوو، له باوشما گیانی دمرچوو، سهری له سهر سینگ و بهرۆکم بوو، له بهر نه وهی که به چاوی خوډ دیم، له وسهره مهرگ و کاتی گیانه له دا پیغه مبهر چهنده ساخلته بوو، وه که سهری نه وه نه وهنده کاری تئ کردوو نیت در بهستی سه خله تکی مهرگی که سی ترنیم له پاش مهرگی پیغه مبهر هه تا هه تایه) (بر: تاج/ ٤/ ل ٣٧٤ - ١١٤ ف/ ٤) هه تا له و سه خله تییهی سهرمه رگی پیغه مبهر ناگادار بیی.

١٦٢٥- عن ابن عباس ان علي بن ابي طالب (رضي الله عنه) خرج من عند رسول الله (صلى الله عليه وسلم) في وجعه الذي توفي فيه فقال الناس: يا ابا الحسن كيف اصبح رسول الله (صلى الله عليه وسلم)؟ فقال: اصبح بحمد الله بارئاً فآخذ بيده عباس بن عبد المطلب فقال له: انت والله بعد ثلاث عبد العصا وائي والله لا رى رسول الله (صلى الله عليه وسلم) سوف يتوفى من وجعه هذا اني لا عرف وجوه بني عبد المطلب عند الموت اذهب بنا الى رسول الله (صلى الله عليه وسلم) فلنساله فيمن هذا الامر ان كان فينا علمنا ذلك وان كان في غيرنا علمناه فاوصى بنا فقال علي: انا والله لئن سألناها رسول الله (صلى الله عليه وسلم) فمنعناها لا يعطيناها الناس بعده وائي والله لا اسألها رسول الله (صلى الله عليه وسلم). (الحديث: ٤٤٤٧، طرفه في: ٦٢٦٦) (٣٨٩).

ئيبنو عهباس (رمزي خودى لى بى) فهمووى: عهلى كورى ئه بوتاليب (رمزي خودى لى بى) له خزمهت پيغهمبهروه هات، لهو نه خوشينهيدا كه تيادا مرد، مهردوم گوتيان: نهى عهلى، نهى باوكى حهسهن! تو لهلاى پيغهمبهر بووى، تهنندروستى پيغهمبهر چونه؟ فهمووى: سوپاس بو خوا له سايهى خواوه چاك بوته وه.

جا عهباسى كورى عهبدولوته ليب، كه مامى پيغهمبهر و مامى ئيمامى عهلىيه، دهستى عهلى گرتو پيى گوت: به خوا تو هه لهيت، به خوا له زمرفى سىروژا پيغهمبهر دهمرى، نهوكاته تو لهپاش سيشهوى تر بهندهى كوته كيت و دهبيت به ژير دهستى نهوكه سهى كه دهبيت به جيئيشينى پيغهمبهر لهپاش مردنى وهمن به خودا وادهمانم: كه پيغهمبهر (درودى خودى لى بى) لهم نه خوشيهدا نه مري، چونكه من رووى كه سوكارى خوم، كه نه وهى عهبدولوته ليب، لهكاتى سهردمه رگا دناسم، كه واته برؤ بابجين بو لاى

پیغہ مبہر (درویدی خودی لے ہی) ہر سیاری لئیکہین: کہ خہ لافہت و جینیشینی
لہ پاش مہرگی نہو ہی کیہ؟ نہ گہر ہی نیہی کہ سوکاری پیغہ مبہرہ، نہوا
نہوہ مان بؤ روونو ناشکرا دہبی و دہیزانین، خو نہ گہر ہی کہ سیکی تریشہ
نہوا ہمروا، وہ داوا لہ پیغہ مبہر (درویدی خودی لے ہی) دہکہین کہ ناموزگاری
خیری موسولمانان و کاربہ دہستہ کانیان سہبارمت بہ پاراستنی مافی نیہی
کہ سوکاری خوئی بفرموی۔

بہ لام عہلی (رمزی خودی لے ہی) فہرمووی: بہ خوا شتیوا ناکہین، چونکہ
نہ گہر نیہی نہوہی لئ داوا بکہین و نہو نہیدا پیمان و نہوہ مان لئ قہدغہ
بکات، نیتر نہبی بہدق و لہ پاش پیغہ مبہر، ہہرگیز موسولمانان جینیشینی
پیغہ مبہرو فہرمان پروایی نادن بہ نیہی، جا بہ خوامن قہت داوا نیہوہ
لہ پیغہ مبہر ناکہم و لہو بارمیہوہ ہر سیاری لئ ناکہم)۔

۱۶۲۶ - عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) أَنَّهَا كَانَتْ تَقُولُ: (إِنَّ مِنْ نِعَمِ اللَّهِ عَلَيَّ
أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) تُوَفِّيَ فِي بَيْتِي وَفِي يَوْمِي وَبَيْنَ سَخْرِي
وَتَخْرِي وَأَنَّ اللَّهَ جَمَعَ بَيْنَ رِيقِي وَرِيقِهِ عِنْدَ مَوْتِهِ دَخَلَ عَلَيَّ عَبْدُ الرَّحْمَنِ وَبِيَدِهِ
السَّوَّاءُ وَأَنَا مُسْنِدَةٌ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَرَأَيْتُهُ يَنْظُرُ إِلَيْهِ وَعَرَفْتُ
أَنَّهُ يُحِبُّ السَّوَّاءَ فَقُلْتُ: اخْذْهُ لَكَ فَاشَارَ بِرَأْسِهِ أَنْ نَعَمْ فَتَنَاقَشْتُ فَاشْتَدَّ عَلَيْهِ
وَقُلْتُ: الْيَنَّةُ لَكَ فَاشَارَ بِرَأْسِهِ أَنْ نَعَمْ فَلَيْتَهُ فَاَمَرَهُ وَبَيْنَ يَدَيْهِ رَكُوعًا أَوْ غَلَبَةً يَشْكُ
عَمْرُ فِيهَا مَاءً فَجَعَلَ يُدْخِلُ يَدَيْهِ فِي الْمَاءِ فَيَمْسَحُ بِهِمَا وَجْهَهُ يَقُولُ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ
أَنْ لِمَوْتِ سَكَرَاتٍ ثُمَّ نَصَبَ يَدَهُ فَجَعَلَ يَقُولُ: اللَّهُمَّ فِي الرَّفِيقِ الْأَعْلَى حَتَّى قُبِضَ
وَمَالَتْ يَدُهُ). (الحديث: ۴۴۴۹، طرفه في: ۱۶۲۴ (مكرر) = ۴۴۴۶ فتح (۳۹۰)۔

عائیشہی ہاوسہری پیغہ مبہر (درویدی خودی لے ہی) فہرمووی: لہ بہ ہرہو نازو
نیعمہتی خودایہ بہ سہرمنہوہ، کہ خودای گہورہ نہم چہند خہلاتہی ہی

به خشیوم: پیغمه مېهر (درویدی خودای لی بی) له نوره پوژی خوځم له قهسمی
 هاوسه رځانی و، له مالې مناو له سهر سینګ وېره وکم مردو گیانی پاکي
 سپارد، وه لهو سهرمه رځه پر له نه سرارو سام و شکوډا، ته پرایي دهمی من و
 ته پرایي دهمی پیغمه مېهر نامیته بوون له سهر هم شیوهیه: عه بدوړه حمانی
 برام هات بو سهر دانی پیغمه مېهر، سیواکي به دهسته وه بوو، منیش پیغمه مېهر
 همل سپارد بوو به باو دشی خوځه وه، سهرنجم دا پیغمه مېهر به شیوهیه کی
 تایبته چاوی بریو ته سیواکه که، زانیم که هزی له سیواک کردنه، عهرزیم
 کرد: بوټ و مریگرم له عه بدوړه حمان سیواکي پی بکه یت؟ به سهری ناماژهی
 کرد: (به لئ) منیش و مرم گرت بوټی، ویستی سیواکي پی بکا، له وکاته دا
 نه خوشینه که ی زوری بو هیئا، عهرزیم کرد: بوټی نهرم بکه م؟ به سهری
 ناماژهی کرد: (نابه لئ) منیش نهرم کرد بوټی، بهم شیوه سیواکه که م ته او
 جوی به دهمی خوځ و نهرم کرد بوټی و دامه وه دهستی، نه ویش سیواکي پی
 کردو هیئای به سهر ددانه گانی دا، نا له سهر هم شیوهیه لیکی من و لیکی
 پیغمه مېهر لهم کاته پر سام و شکویده نامیته و تیکه ل بوو لهم کاته ناسکه دا
 : جه و ننده یی، یا کاسه یی ناوی له بهر دهست دابوو.

عومهری کورې سه عید، گومانی بو په یدا بوو بوو: که عانیسه جه و ننده ی
 فهرموو یا کوچه له، پیغمه مېهر (درویدی خودای لسم بی) خوځ خوځ دهستی ده کرد
 به جامه ناوه که داو ده یه یئا به روخساری خوټی دا، تاهه لاوی تاکه ی پا فینک
 بکاته وه، وه هه موو جارئ ده یه فهرموو: (لا اله الا الله) به راستی حالاتی گیانه لا
 سهخت وزه حمه ته شالاوی مهرگ به زه برو زهنگه، له پاشا دهستی راست
 ده کرده وه و ههر ده یه فهرموو: (فی الرقیق الاعلی: شادمکه به کاروانی نازیزان،
 که وان له به هشتی بالادا) هه تا خودا گیانی پیروزی و مریگرت هوه نه مه حالی
 بوو، نیت بهر بهر له گل و گو کهوت، دهستی شل بوو ولا ربوو وه، مهرگ
 بوو به میوانی). (تاج/ ۴ ل/ ۳۷۴ ف/ ۴ - ۱۱۴).

۱۶۲۷- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: (لَدَدْنَاهُ فِي مَرَضِهِ فَجَعَلَ يُشِيرُ إِلَيْنَا أَنْ لَا تُلْدُونِي فَقُلْنَا كَرَاهِيَةَ الْمَرِيضِ لِلدَّوَاءِ فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ: أَلَمْ أَلْهَكُمُ أَنْ تُلْدُونِي قُلْنَا: كَرَاهِيَةَ الْمَرِيضِ لِلدَّوَاءِ فَقَالَ: لَا يَبْقَى فِي الْبَيْتِ أَحَدٌ إِلَّا لَدُّ وَأَنَا أَنْظَرُ إِلَّا الْعَبَّاسَ فَإِنَّهُ لَمْ يَشْهَدْكُمْ) (الحديث: ۴۴۵۸، اطرافه في: ۵۷۱۲، ۶۸۸۶، ۶۸۹۷) (۳۹۱).

دیسان عائشہ (رمزی خودی لئ بی) فہرمووی: لہ نہ خویشینہ کہی پیغہ مہردا (درویدی خودی لئ بی) دمرمانمان دہکرد بہدہم پیغہ مہرہوہ، لہلای دہمیہوہ بہزور، ئہویش ئہمہی بہدل نہبوو، ئامازہی بو کردین کہشتی وا مہکہن ئیمہش ہہرکردمان و گوتمان: بوئہ وانیشان دہدا، چونکہ نہخوش حہزی لہ دمرمان نییہ، بہلام کہہوشی ہاتہوہ فہرمووی: (ئہوہ من نہمگوت کہ بہزور دمرمان مہکہن بہلادہم مہوہ!) گوتمان: بوئہ بہگویمان نہکردی، لہدلیخومان دا گوتمان: نہخوش حہزی لہدمرمان نییہ فہرمووی: (دہبی لہتولہی ئہوہدا کہواتان لہمن کرد، ئہوہی کہوا لہم ہودمیہوہ، لہبہر چاوی خوم، بہزور بہ نابہدلا دمرمان بکری بہدہمیہوہ لہ لادہمیہوہ! تہنیا عہبباس نہبی چونکہ لہوکاتہدا ئہوتان لہگہل دا نہبوو) تہنانت لہبہر سویندہکہی پیغہ مہمر (درویدی خودی لئ بی) دایکی باومرداران مہیمونہ خاتوون، بہرؤزووش بوو، بہلام بہزور دمرمانیان کرد بہلادہمیہوہ بہزور دمرمانہکیان دمرخوارددا). (تاج/۴ ل/۲۰۲ ز/۶۴ ف/۱).

۱۶۲۸- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ لَمَّا ثَقُلَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) جَعَلَ يَتَعَشَّاهُ فَقَالَتْ فَاطِمَةُ عَلَيْهَا السَّلَامُ وَأَا كَرَبَ أَبَاهُ فَقَالَ لَهَا لَيْسَ عَلَيَّ إِيَّاكَ كَرَبٌ بَعْدَ الْيَوْمِ. (الحديث: ۴۴۶۲).

ئەنەس (رمزى خودى لى بىن) فەرموۋى: كاتى ئەنەخۇشىنى سەرمەرگا ئەخۇشىيىكە پېغەمبەر (درودى خودى لى بىن) تەواۋ گران بوو، بەرە بەرە پەرۋشى و سەخلەتى پېغەمبەرى داگرت و بەينە بەينە دىبوورايەو و ھەناسە تەواۋ توندو سوار دىبوو فاتىمەيش سلاۋى خۋاى لەسەربى لە پەرۋشى بۇ باۋكى، بانگەوازی ھەل داۋ لەسەرە خۇ، بەبى ھات و ھاوار دىيوت: ئاى بۇ ئەم مەينەتى و سەخلەتى و ئىش و ئازارمى باۋكىمى واتيادا ! پېغەمبەريش (درودى خودى لەسەر بىن) پېي فەرموو: (لەپاش ئەمپۇ، باۋكت ئەوۋى ناخۇشى پەرۋشى بى نايىبىنى).

۱۶۲۹ - عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) تَوَلَّى وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ (الْحَدِيث: ۴۴۶۶، طرفه في: ۱۴۱۰ تجريد= ۳۵۳۶ فتح= بقرطى / ۴ ل -). واتی فەرموودەكە لەۋى بەتەواۋى رۇيشت.

پايانى (خاتمة)

مامۇستاي شىخى عەسقىلانى (رەمىتى خودى لى بىن) دىفەرموۋى: (نامەى مەغازى پىنج سەدو شەست و سى فەرموودەى بەرزەو كراۋ (مەرفووع) ى لەخۇگرتوۋە، ھەندا لەم فەرموودانە، لەخۇكىمى ھەدىسى مەرفووع دان، مەرفووعى تەواۋىن. بېرشتە (معلّق) ە كانىان ھەفتاۋ شەش فەرموودەن، ئەوانىترىان پەيوەستن، واتە: موصولن- دووبارەكانىيان چوارسەدو دىفەرموودەن، پوختەكەيان: (۵۶۳-۴۱۰-۱۵۲) دىكاتە سەدو پەنجاۋ سى فەرموودە، موسلىمىش ەك شىخى بوخارى (رەمىتى خودى لى بىن) ھەموۋيانى گېراۋتەو، واتە: ۱۵۳ فەرموودە پوختەكە، بىجگە لە شەست و سى فەرموودەيان كەئەمانەن :

۱- ھەدىسى ئىبنو مەسعوود: (شهدت من المقداد بن الاسود مشهدا=۱۵۲ت=۳۹۵۲ فتح).

۲- فہرموودہ ٹیبنو عہباس: (لا یتوی القاعدون من المؤمنین) = ۳۹۵۴ فتح
لہتہ جریدہ کدا نییہ.

۳- فہرموودہ کھی عہلی: (انا اول من یجثو للخصومة) = ۳۹۶۵ فہتحو لباری
لہتہ جریدہ کدا لہم شوینہ دا نییہ.

۴- فہرموودہ ی بہراء: (شہد علی بدرا وبارز وظاهر) = ۳۹۷۰ ف لہتہ جریدہ کدا
دانییہ.

۵- ٹیبنو عومہر: (فی توجہہ الی سعید بن زیدوگان بدریا) = ۳۹۹۰ ف لہتہ جریدہ
کدا نییہ.

۶- محمدی کوری ایاس کوری البکیر = ۳۹۹۱ ف. لہ (ت = تہ جرید) دانییہ.

۷- فہرموودہ ی رفاعہ ی کوری رافع لہفہ ضلی ٹہہلی بہ دردا = ۱۵۲۸ ات = ۳۹۹۲ ف.
لہم بہرگہ دایہ.

۸- ٹیبنو عہباس: (ہذا جبریل اخذ براس فرسہ ..) = ۱۵۲۹ ات = ۴۰۰۱ ف.
۹-

۱۱- کوشتنی عوبہیدی کوری سہ عیدی کوری عاص = ۱۵۳۰ ات = ۳۹۹۸ ف.

۱۲- حہدیس ی روبہ بیع (فی الضرب بالدف = ۱۵۳۱ = ۴۰۰۱ ف)

۱۳- حہدیس ی عہلی: (فی تکبیرۃ علی سہل بن حنیف) = ۴۰۰۴ ف،
لہ (ت) دا نییہ.

۱۴- حہدیس ی عومہر: (تایمت حفصہ = ۱۵۳۳ ات = ۴۰۰۵ فتح الباری.
۱۵-

۱۶- فہرموودہ ی کوشتنی ٹہبو رافیع = ۱۵۴۱ ات = ۴۰۳۹ ف. لہہ موو شوینی لہم
جیگایانہ دا (ت) = (تہ جرید) وہ ف (ف) = (فتح الباری شرح صحیح
البخاری).

۱۷- حہدیس ی عہ بدورہ حمانی کوری عہوف، سہ بارمت بہ شہید بوونی
موصعہ بی کوری عومہیر = ۴۰۴۵ فتح. لہ (ت) یدا نییہ.

- ۱۸- حەدیسى زەیدى كۆرى سابت: (حين نسخ المصاحف=۴۰۴۹ فەتەج. لەتەجریدەكەدا نییە.
- ۱۹- حەدیسى وەحشى سەبارت بەكۆشتنى حەمزە=۱۵۴۷ت=۴۰۷۲ فەتەج.
- ۲۰- حەدیسى ژمارە (۱۹) لە ئاخەركەيەو، لە فەتەحا هەيە، لە تەجریدەكەدا نییە=حدیث ابن عمر في قتل مسیلة.
- ۲۱- حەدیسى ئەبو ھورەیرە سەبارت بەداستانی شەھید بوونی خوەیى كۆرى عدی=۴۰۸۶ ف لەتەجریدا لەم شوینەدا نیە.
- ۲۲- فەرموودەى ژمارە: ۱۵۵۱ لەتەجریدا=فەرموودەى ژمارە: ۴۱۰۹ لە فەتەحولباریدا=الان نغزوهم.
- ۲۳- حەدیسى ابن عباس: ((صلى الخوف بنى فرد=۴۱۲۵ و ئەطرافەکانى) = ژمارە: ۱۵۵۴ تەجرید= ۴۱۲۵ فەتەحول بارى. گێرپانەوئەكەى ئیبنوعەباس والە كۆتایى ئەم ژمارەيەو لە فەتەحولباریدا، بەلام لەتەجریدەكەدا نییە.
- ۲۴- وحدیث ابى موسى فية معلق.
- ۲۵- وحدیث جابر فيه معلق.
- ۲۶- ژمارە: ۱۵۵۹ تەجرید=۴۱۴۰ فەتەحول بارى. رپوايەتى القاسم.
- ۲۷- حدیث الافك=۴۱۴۴ فەرموودەكەى عائیشە: (تقول: الولق الكذب) لە تەجریدەكەدا نییە.
- ۲۸- فەرموودەكەى بەراء سەبارت بەبیری حودەیبىیە=ژمارە: ۱۵۶۰ تەجرید=۴۱۵۰ فەتەحولبارى.
- ۲۹- فەرموودەى میراداس: (يذهب الصالحون..=۴۱۵۶ فەتەحول بارى. لەتەجریدەكەدا نییە.
- ۳۰- حەدیسى بنت خفاف مع عمر=۴۱۶۰ ف. لەتەجریدا نییە.
- ۳۱- حەدیسى عومەر لەگەڵ بنتى خفاف دا=۴۱۶۱ لەتەجریدا نیە.

- ۳۲- هدیسی بهراو: (لا ندري ما احدثنا=۴۱۷۰) فهتحول باری. له ته جریده کهدا نییه.
- ۳۳- هدیسی زاهیر (في لحوم الحمر=۴۱۷۳) فهتحولباری. له ته جریدا نییه.
- ۳۴- هدیسی اهبانی کوری نهوس لهباری کور نووشه وه (كان اذا اشتكى ركبته وكان اذا سجد جعل تحت ركبته وسادة)=۴۱۷۱ فهتحولباری له ته جریده کهدا نییه.
- ۳۵- هدیسی عانیذی کوری عه مر: (هل ينقض الوضوء)=۴۱۷۶ فهتحولباری له ته جریده کهدا نییه.
- ۳۶- هدیسی هه تاده سهبارت به موثله=۴۱۹۲ فهتحولباری. له ته جریدا نییه.
- ۳۷- ژماره: ۱۵۶۷ ته جرید=۴۱۹۴ فهتحول باری. سه له مهی کوری نه گووه (في الضرب يوم خيبر).
- ۳۸- ژماره: ۴۲۰۸ فهرمووده ی نه نهس لهباری طه یله سانه وه له ته جریده کهدا نییه.
- ۳۹- هدیسی عانیشه: فی تمر خیبر=۴۲۴۲ فهتحولباری له (ت) یدا نییه.
- ۴۰- هدیسی نیبنو عومه ر، هه ر لهباری خورمای خه یبه ره وه= (ما شبعنا حتى فتحنا خيبر)= ۴۲۴۳ فهتحولباری له ته جریدا نییه
- ۴۱- هدیسی نیبنو عومه ر لهباری غه زای مؤته وه=۱۵۸۰ ته جرید= ۴۲۶۱ فهتحولباری.
- ۴۲- فهرمووده که ی خالیدی کوری وه لید لهباری غه زای مؤته وه: (لقد دق في يدي يوم مؤتة تسعة اسياف)= ۴۲۶۶ فهتج له ته جریده کهدا نییه.
- ۴۳- هدیسی (عمرة بنت رواح في البكاء)= ۴۲۶۷ فهتحولباری له ته جریده کهدا نییه.
- ۴۴- فهرمووده که ی عوره سهبارت به داستانی نازادکردنی مه کهه =۴۲۸۰ فهتحولباری =۱۵۸۵ ته جرید.

- ۴۵- فہرموودہ کہی عہدوئلائی کورپی ثہ علہ بہ، لہ بارہی: (وکان النبی (صلی اللہ علیہ وسلم) قد مسح وجہہ عام الفتح) = ۴۳۰۰ فہتحو لباری. لہتہ جریدہ کہدا نییہ.
- ۴۶- حہ دیسی (عمرو بن سلمة في الصلاة) = ۱۵۸۸ تہ جرید = ۴۳۰۲ فہتحو لباری.
- ۴۷- وفیہ حدیثہ عن ابیہ.
- ۴۸- فہرموودہی ژمارہ: ۱۵۸۹ تہ جرید = ۴۳۱۴ فہتحو لباری.
- ۴۹- فہرموودہی ژمارہ: ۱۵۹۶ تہ جرید = ۴۳۳۹ فہتحو.
- ۵۰- داستانی کوشتنی جوولہ کہ ہلگہ راوہ کہ = ژمارہ: ۱۵۹۸ تہ جرید = ۴۳۴۲ فہتحو لباری.
- ۵۱- داستانی علو کہ نیزہ کہ = ژمارہ: ۱۶۰۰ تہ جرید = ۴۳۵۱ فہتحو لباری
- ۵۲- حدیث بریدۃ فیہ = ژمارہ: ۱۶۰۱ تہ جرید = ۴۳۵۰ فہتحو.
- ۵۳- فہرموودہ کہی جہریر کہ چوو بو یہ مہن = ژمارہ: ۱۶۰۴ تہ جرید = ۴۳۵۹ فہتحو لباری.
- ۵۴- وفیہ روایتہ عن ذی عمرو.
- ۵۵- وحدیث عبداللہ بن الزبیر فی وفد بنی تمیم = ژمارہ: ۱۶۰۶ تہ جرید = ۴۳۶۷ فہتحو لباری.
- ۵۶- ژمارہ: ۴۳۶۷- فہتحو لباری = حدیث ابی رجاء المطاردی فی رجب. لہتہ جریدہ کہدا نییہ.
- ۵۷- حدیثہ فرر نا الی النار، الی مسیلمۃ الکذاب- فہرموودہی ژمارہ: ۴۳۷۷ فہتحو لباری. لہتہ جریددا نییہ.
- ۵۸- (حدیث ابن مسعود مع خباب وفیہ قراءة علقمة) = رقم: ۴۳۹۱ فتح الباری. لہتہ جریدہ کہدا نییہ.

۵۹- فہر موودہی ژمارہ: ۴۳۹۴ فتح الباری- حدیث عدی مع عمر. لہ
تہ جریدہ مکہ دا نییہ.

۶۰- حدیث ابی بکرہ: (لا یفلح قوم ولوا امرہم امراة) - رقم: ۱۶۲۰ تجرید-
رقم: ۴۴۲۵ فتح الباری.

۶۱- وحدیث علی مع ابن عباس فی الوفاة النبویة - رقم: ۱۶۲۵ تجرید- رقم:
۴۴۴۷ فتح الباری.

۶۲- حدیث انس مع فاطمة فی الوفاة النبویة - رقم: ۱۶۲۸ تجرید - رقم:
۴۴۶۲ فتح الباری.

۶۳- (حدیث بلال فی لیلة القدر) - رقم: ۴۴۷۰ فتح الباری. لہ
تہ جریدہ مکہ دا نییہ.

ہہروہا نیمامی عہسقلانی (رحمتی خودی لب) ہکوٹای نیہم
پایانہ (خاتمہ) دا دمفہرموی (چل و دوو بیستراو (اثر) ی صہحابہو
تابیعینیشی- واتیادا. جگہ لہو چہند ئہسہرہی کہ موسنہ دیوون و لہو کمی
مہرفووعدا بوون، وہ خودای پاک و پیروژ خوی باشتی لی دمرانی.

باسی غہزاو غہزوات تہواو، نۆرہی کیتابی تہفسیرہ، کہبہ پشتی خودای
گہورہ، یہ کسہربہ شوین ئہم باسہدا شہرہ فی خودوم دہبہ خشاو دیت لہ کوٹای
ئہم باسہدا، کاتی خوی لہرہ شنووسہ کہم نووسیوہ:

(خودایہ! بہ میہرمبانی خۆت، بہر تکای ئہم پیغہ مہرہ نازدارہی خۆتمان
بخہو، لہ خۆمان و کہس و کارمان و دایک و باوکمان و مردو زیندوومان
خۆش ببہ، وہ لہسہرہ مہرگا فریامان بکہوہ و ببہ بہ فریاد رہس بۆمان. دہسا:
برپژہ خوا رہمہت بہ دانیمس تا نہبہد

سہر خۆشہو یستت کہ چاکترینی خہ لکہ بہ جہم

خودایہ! نانومییدی بہر ناسانہی خۆتمان نہ کہس.

ئەمە دەقى ئەو نزاىەىە كە لە سالى (١٩٧٣) دا لە مستشفى كەركوك
العسكرى لەم جىگەىەدا نووسىومە. وە ئىستاش كەشەوى ١٠/١٠/٢٠٠٤
زاینىیە، بەئومىدى قەبوول بوون دەئیم: ئامین.

وەرگێر: نوری فارس جەمەخان
١٠/١٠/٢٠٠٤ ی ٢٠٠٤/٢٤/١٠
مامۇستایان / سلیمانی / کوردستان

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٦٨- نامەى تەفسیری قورئان (کتاب التفسیر)

(باسى كەورەىى سوورەتى فاتىحە)

١٦٣٠- عَنْ أَبِي سَعِيدِ بْنِ الْمَعْلَى (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: (كُنْتُ أَصَلِّي فِي الْمَسْجِدِ فَدَعَانِي رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَلَمْ أَجِبْهُ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي كُنْتُ أَصَلِّي فَقَالَ: (أَلَمْ يَقُلْ اللَّهُ: ﴿اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ﴾ ثُمَّ قَالَ لِي: (لَا عِلْمَ لَكَ سُرَّةَ هِيَ أَكْثَرُ السُّورِ فِي الْقُرْآنِ قَبْلَ أَنْ تَخْرُجَ مِنَ الْمَسْجِدِ)، ثُمَّ أَخَذَ بِيَدِي فَلَمَّا ارَادَ أَنْ يَخْرُجَ قُلْتُ لَهُ: أَلَمْ تَقُلْ لَا عِلْمَ لَكَ سُرَّةَ هِيَ أَكْثَرُ السُّورِ فِي الْقُرْآنِ قَالَ: (الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ هِيَ السَّبْعُ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنُ الْعَظِيمُ الَّذِي أُوتِيَتْهُ). (الحديث: ٤٤٧٤، اطرافه في: ٤٦٤٧، ٤٧٠٣، ٥٠٠٦) (٣٩٢).

نەبوسە عیدی کوری موعەللا (رمزای خودای لى بى) (رمزای خودای لى بى) فەرمووی جارێك لە مزگەوت نوێژم دەکرد، لەناو نوێژە کەدا، پێغەمبەر (درودی خودای لى بى) بانگی کردم، وەلامە نەدایەو، کە نوێژە کەم تەواو کرد چوو مەخزمەتی، فەرمووی (بۆچی بانگم کردی و نەهاتی؟) عەرزی بەزوویی کرد: ئەى پێغەمبەر! خودا! ئەو کاتەى کە تۆ بانگت کردم، من نوێژم دەکرد، بۆیە وەلامە نەدایتەو. فەرمووی (بۆچی ئەى خودای گەورە نافەرموئ؟) ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ﴾ ئەفەل ۸/۲۴.

واتە: ئەى کەسانى کە باوەڕتان بە ئایینی ئیسلام هێناوە؛ بە پەلە وەلامی خودا و پێغەمبەری خودا بدەنەو بەزوویی بچن بە دەنگیانەو، هەر کاتى پێغەمبەری من بانگی کردن بۆ سەر ئەو کارانەى کە دەبن بە مایەى سەربەرزى ژینى جیهانتان و، بەهۆى روو سوورى و ژيانى جاويدانى خوشى بئێش و نازارى ئەو جیهانتان، بەگورجى بچن بە دەنگیانەو.

لەپاشا فەرمووی: (هۆشیار بە! لە پێش ئەویدا کە لە مزگەوت بجیتە دەرەوە، سوورەتێکت نیشان ئەدەم، کە گەورەترین سوورەتە لە قورئاندا. فەرمووی: (ئەو سوورەتە ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ کە ئەو (سبعاً من المثاني) و (القرآن العظيم) مەى کە خۆى گەورە بە خەلات بەخشیویەتى بە من، کە لەم ئایەتەدا دەفەرموئ: ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ﴾ ۱۵/۸۷-.

واتە: بەراستی ئێمە کە پەرورەدگارى ئێوەین، حەوت ئایەتى قورئانمان داو بە تۆ ئەى موحەممەد؛ کە لە هەموو ژۆشە و یەکدا، چەند جارێك لە نوێژدا دوبارە دەکړینهو، سەرەرای ئەم حەوتەى دوبار پاتەش، هەموو سوورەتەکانى تری قورئانیشم پێ خەلات کردووی، کە قورئان گشتى بەبى جیاوازی لە نێوان سوورەتێك و سوورەتێكى تردا، هەموى گەورەیه و خاوەنى پایە و مایەیه). (تاج/ ۵/ ز ۸۱/ ل ۲۹۳/ ف ۱/ باسى گەورەى سوورەتى فاتىحە) فەرماشتى خۆى گەورە (البقرە- ۲/۲۲).

فہرما یشتی خوا ی کہورہ:

﴿فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ اندَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ البقرة: ۲۲/۲.

۱۶۳۱- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ سَأَلْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَيُّ الذُّلْبِ أَكْثَرُ عِنْدَ اللَّهِ؟ قَالَ: أَنْ تَجْعَلَ لِلَّهِ نِدًّا وَهُوَ خَلَقَكَ قُلْتُ: أَلَا ذَلِكَ لِعَظِيمٍ قُلْتُ: ثُمَّ أَيُّ؟ قَالَ: وَأَنْ تَقْتُلَ وَلَدَكَ تَخَافُ أَنْ يَطْعَمَ مَعَكَ قُلْتُ: ثُمَّ أَيُّ؟ قَالَ: أَنْ تُزَانِيَ حَلِيلَةَ جَارِكَ. الحديث ۴۴۷۷، اطرافه فی: ۴۷۶۱، ۶۰۰۱، ۶۸۱۱، ۶۸۶۱، ۷۵۲۰، ۷۵۳۲ (۳۹۳).

عہدوللای کوری مہسعود (رمزی خودایان لے بی) دہفہرموی: پرسیارم کردلہ پیغہمبہر (درویدی خودای لے بی) نہی پیغہمبہری خودا؛ کام گوناہہ لہلای خودا زور گہورہیہو بہ تاوانیکی زورگہورہ دمزمیہردریٹ؟ فہرمووی: (نہومیہ کہ مانہند بوخودا برپار بدہیت، نہوخودایہی کہ توئی دروست کردووہ تو بلی: ہاودلی ہہیہ) گوتم: لہراستیدا نہوہ تاوانیکی زور گہورہیہ، نہی لہدوای نہوہ چی تاوانیکی تر فرہ گہورہیہ؟ فہرمووی: (نہومیہ کہلہترسی نہوہی منالی خوت نان و ناوہکمت بخوات بیکوڑیت ۱) عہرزیم کرد: نہمجارہ چی تاوانیک زورگہورمترہ؟ فہرمووی: (نہومیہ کہ داوین پیسی بکہیت لہگہل حہلال و ہاوسہری دراوسیکمت دا.

فہرما یشتی خوا ی کہورہ:

﴿وَوَضَّلْنَا عَلَيْكُمْ الْعِمَامَ وَأَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّاءَ وَالسَّلْوَى﴾ ۵۷/۲

۱۶۳۲- عَنْ سَعِيدِ بْنِ زَيْدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (الْكَمَاءُ مِنَ الْمَنَّاءِ وَمَاؤُهَا شِفَاءٌ لِلْعَيْنِ) الحديث: ۴۴۷۸، طرفاه فی: ۴۶۳۹، ۵۷۰۸ (۳۹۴).

(۳۹۳) اخرجہ مسلم فی الایمان، باب: کون الشریک اقبح الذنوب و بیان اعظمہا بعدہ، رقم: ۸۶.

(۳۹۴) اخرجہ مسلم فی الاشریہ . باب: فضل الکماء ومداواة العین بها، ، رقم: ۲۰۴۹.

سەعیلی کۆری زەید (زەزای خودای لێ بێ) فەر موی: خوشەوێست (دروودی خودای لێ بێ) فەر موی: (دوومەلان لەچەشنی ئەو گەزۆیە کە دەباری بۆ ئەوێ ئیسرائیل، کە ناسراون بە بەنی ئیسرائیل، واتە: وەك ئەو لەخۆیەو بەبێ ئەوێ کەسێ بپروینێ خۆی دەروێ، وە ئاوەکە ی دەرمانە بۆ چاوە ئیمامی تیرمیزی (دەستی خودای لێ بێ) ئەمە ی پترە: (والعجوة من الجنة وهي شفاء من السم) خورمای عەجوەش ه ی بەهەشتەو دەرمانە بۆ زەهر) (تاج/ ٤/ ز/ ٦٥ ل/ ٢٠٤ ف/ ٢- باسی خورمای عەجوە).

فەرماشتی خۆای کەوهر:

﴿وَإِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ﴾ ٥٨/٢

١٦٣٣- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (قِيلَ لِبَنِي إِسْرَائِيلَ: ﴿ادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةً﴾ فَدْخَلُوا يَزْحَفُونَ عَلَى أَسْطَاهِمُ فَبَدَّلُوا وَقَالُوا: حَبَّةٌ فِي شَعْرَةٍ (الحديث: ٤٤٧٩، طرفاه في: ٣٤٠٣، ٤٦٤١) (٣٩٥).

ئەبوهورەیرە (زەزای خودای لێ بێ) فەر موی: پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) فەر موی: (گوترا بەبنی ئیسرائیل: ﴿وَإِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةً﴾. کەچی ئەوان بەپێچەوانەو، لەباتی ئەوێ بەمل کەچی وکرنووش بردنەو، بچنە ژوورەو، بە هەنگە خشکێ چوونە ژوورەو و لەجیاتی ئەوێ کە بلێن: حێگە، زمانیان گۆری و وتیان: خێگە، حەبە فی شەعەرە، کەقسە یەکی بێمەعنا یە لەسەر گوتە ی عەللامە ی عەینی -رەحمەتی خۆای لێ بێ- وەمەبەستیان لەم قسە بامەعنا یە لێدەمەوێ و شکاندنێ فەرمانی خودابوو) (تاج/ ٦ ز/ ٣ ل/ ٩ ف/ ٥- باسی تەفسیری سورەتی بەقەرە).

فہرمایشتی خوی گہورہ:

﴿مَا نَسَخَ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَا﴾ ۱۰۶/۲

۱۶۳۴ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ عُمَرُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ):
اَقْرؤْنَا اَبِيَّ، وَاَقْضَانَا عَلِيَّ، وَاَنَا لَنَدْعُ مِنْ قَوْلِ اَبِيٍّ، وَذَاكَ اِنَّ اَبِيًّا يَقُولُ: لَا اَدْعُ شَيْئًا
سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَقَدْ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى ﴿مَا نَسَخَ مِنْ
آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا﴾. (الحديث: ۴۴۸۱، طرفه في: ۵۰۰۵) (۳۹۶).

ثیبونوعہ بباس (رمزای خودای لہ بی) فہرمووی: عومہر (رمزای خودای لہ بی) فہرمووی:
باشترین قورٹان خوینمان ٹوبہیہی کوری کہعبہ، باشترین دادومر۔ قازی۔
یشمان عہلی کوری ٹہبو تالیبہ، بہ لآم لہ گہل ٹہم راستیہ شدا، ٹیمہ زور جاران
واز لہ قیرائتہ تی ٹوبہی دہینین، چونکہ ٹوبہی دہلی: ہہرجیم لہ زاری
پیرؤزی پیغہ مبرہ بیستبی، بہ قسہی کہ ستر وازی لئناہینما دہی ٹہم
بؤچونہی ٹوبہی بہرہہرچ دہریتہ و مہم فہرمودہیہی خودای گہورہ کہ
دہفہرمووی: ﴿مَا نَسَخَ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا﴾ چونکہ ٹہوہتا خودای گہورہ لہم
ٹایہ تہدا، بہ دہق دہفہرمووی: ہہندی لہ ٹایہ تی قورٹان سراوہ تہوہ ولہیری
پیغہ مبرہ براوہ تہوہ، کہواتہ: دوور نیہ ہہندی لہ وقیرائاتانہی ٹوبہی دہیان
خوینی سرابونہ تہوہ، نہسخہوہ بووبن کہچی ٹہو ہہربیان خوینی).

پاٹھو پوون کردنہوہ:

لہرشتہی ٹہم فہرمودہیہدا ٹہم ناسککاریہی واتیدا: سیسہحابہ بہریر
یہ کہم لہ دووہ مہوہ دووہ لہ سییہ مہوہ گیرانہوہ ٹہنجام دہدن:
ثیبونوعہ بباس دہفہرمووی: عومہر دہفہرمووی: ٹوبہی دہفہرمووی: (ہہرجیم
لہ زاری پیغہ مبرہ بیستبی بہ قسہی کہ ستر وازی لئ نایہ نم).

فہرما یستی خوی کہ ورہ:

﴿وَقَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ﴾ ۱۱۶/۲

۱۶۳۵- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: قَالَ اللَّهُ: كَذَّبَنِي ابْنُ آدَمَ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ ذَلِكَ وَشَتَمَنِي وَلَمْ يَكُنْ لَهُ ذَلِكَ فَأَمَّا تَكْذِيبُهُ أَيَايَ فَرَعَمَ أَنِّي لَا أَقْدِرُ أَنْ أَعِيدَهُ كَمَا كَانَ وَأَمَّا شَتْمُهُ أَيَايَ فَقَوْلُهُ لِي وَلَدٌ فَسُبْحَانِي أَنْ اتَّخَذَ صَاحِبَةً أَوْ وَلَدًا). (الحديث ۴۴۸۲) (۳۹۷).

ثیبنو عہ عباس (رمزای خودایان لہ بی) دمفہ رموی: پیغہ مبہر (دروودی خودای لہ بی) دمفہ رموی: (خودای گہ ورہ دمفہ رموی: نادمہ میزاد رادہی نہ وہی نیہ کہ من بہ درو بخاتہ وہ، یاجنیویم پی بدات کہ چی شتی وا دہکات، نہ وہیان کہ من بہ درو دہخاتہ وہمہو قسہ یہ تی کہ دہ لی: گوا یہ من ناتوانم کہ لہ پاش مردن وہک جاران سہر لہ نوی دروستی بکہ مہ وہ، جنیوہ کہ شی بہ من نہو قسہ یہ کہ دہ لی: گوا یہ من منالہم ہہ یہ: شتی وا نہ بووہ و نابی، من گہ لی پاک و پیروزو بہ دوورم لہ وہ کہ منالہم ہہ بی). (تاج/ ۶ ز/ ۳ ل/ ۱۴ ف/ ۱۰) ف/ ۱۰ = ژمارہی فہر موودہ لہو لاپہ ردا دمیہ.

فہرما یستی خوی کہ ورہ:

﴿وَاتَّخِذُوا مِنْ مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى﴾ ۱۲۵/۲

۱۶۳۶- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ عُمَرُ: (وَأَقِفْتُ رَبِّي فِي ثَلَاثٍ أَوْ وَأَقِفْنِي رَبِّي فِي ثَلَاثٍ، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ اتَّخَذْتَ مَقَامَ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى؟ وَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ يَدْخُلُ عَلَيْكَ الْبَرُّ وَالْفَاجِرُ فَلَوْ أَمَرْتَ أُمَّهَاتِ الْمُؤْمِنِينَ بِالْحِجَابِ، فَأَنزَلَ اللَّهُ آيَةَ الْحِجَابِ قَالَ: وَبَلَغَنِي مُعَابَةُ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بَعْضُ نِسَائِهِ فَدَخَلْتُ عَلَيْهِنَّ قُلْتُ: إِنْ اتَّهَيْتُنَّ أَوْ لَيْدَلْنَ اللَّهُ رَسُولَهُ (صَلَّى

(۲۹۷) لم يوافقہ مسلم على تخريج حديث ابن عباس (كذبني ابن آدم) (خاتمة كتاب

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) خَيْرًا مِنْكُمْ حَتَّى آتَيْتُ اخْدَى نِسَائِهِ قَالَتْ يَا عُمَرُ أَمَا فِي رَسُولِ
اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَا يَعِظُ نِسَاءَهُ حَتَّى تَعْظُهُنَّ الت؟ فَأَنْزَلَ اللَّهُ: ﴿عَسَى
رُبُّهُ أَنْ يُلْقِيَنَّ أَنْ يُبَدِّلَهُ أَزْوَاجًا خَيْرًا مِنْكُمْ مُسْلِمَاتٍ﴾ الآية. (الحديث ٤٤٨٣ -
طرفه في = ٤٠٢، ٢٥٥، بترطی/ ١/ ل/ ٢٦٥).

نه نهس (رمزای خودای لی بی) فهرمووی: عومهر (رمزای خودای لی بی) فهرمووی : لهم
سی شتهدا پیشنیاری من له گهل فهرمانی پهرومردگاری گه وره ما یه کی گرت:
یه کهم گوتم : نهی پیغه مبهری خودا خوژگه مه قامی نیبراهیممان دمکرد به
نویژگا، واته : نهو شوینهی له کاتی دروست کردنی که عبهدا چه زره تی
نیبراهیم تیدا وهستا دهمان کرد به جیگه نویژ... تاد (بروانه: ژماره: ٢٥٥
ته جرید، واته: ژماره: ٤٠٢ هفتح واته بهرگی یه کهم لاپه ره/ ٢٦٥) + (تاج/ ١
ل/ ٢١١ ف/ ٥ ز/ ٥٢).

فهرمایستی خوی که وره:

﴿قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا﴾ ١٣٦/٢

١٦٣٧- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ كَانَ أَهْلُ الْكِتَابِ يَقْرَءُونَ
التَّوْرَةَ بِالْعِبْرَانِيَّةِ وَيُفَسِّرُونَهَا بِالْعَرَبِيَّةِ لِأَهْلِ الْإِسْلَامِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَا تُصَدِّقُوا أَهْلَ الْكِتَابِ وَلَا تُكَذِّبُوهُمْ وَ﴿قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ
إِلَيْنَا﴾ الآية. (الحديث: ٤٤٨٥، طرفاه في: ٧٣٦٢، ٧٥٤٢) (٣٩٨).

نه بو هورمیره (رمزای خودای لی بی) فهرمووی: جاران خاومن نامه کان ته وراتیان
به زمانی عیبری ده خوینده وه به عهره بی شهرح وراهه یان دمکرد بو
موسلمانان، پیغه مبه ریش (دروودی خودای لی بی) فهرمووی : (نه باومر بهم هسانه ی
خاومن نامه کان بکه ن وده به درویشیان بخه نه وه، به لام بلین: ﴿آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا

انزَلَ الْإِنسَاءَ..... ﴿ تا کۆتایی نایمت- به قههه ۱۳۶/۲- واته باومری تهواومان هیئاوه به خوا، هه روا به قورئان که به هوئی موحه ممه دمهو بهؤمان هاتوو، باومرمان هیئاوه به کتیب و شه ریه تی نیبراهیم و نیسماعیل ونیسحاق و یه عقوب ونه ته وه گانی یه عقوب ومباومرمان هه یه به ته ورات که هاتوو بهؤ مووسا و، به ئینجیل که هاتوو بهؤ عیسا، وه به و کتیبانه ی که دراون به پیغه مبه ران به خه لاتیله لایه نی خودای خوئیانه وه... تادوایی). (تاج/ ۶ ل/ ۲۶- ف/ ۱۴).

فه رمایشی خوای که وه:

﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ

عَلَيْكُمْ شَهِيدًا﴾ ۱۴۳/۲

۱۶۳۸- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (يُذَعَّى نُوحٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيَقُولُ لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ يَا رَبِّ) فَيَقُولُ: هَلْ بَلَّغْتُ؟ فَيَقُولُ: نَعَمْ فَيَقَالُ: لَأَمْتِهِ هَلْ بَلَّغْتُمْ؟ فَيَقُولُونَ: (مَا آتَانَا مِنْ كَذِبٍ) فَيَقُولُ: مَنْ يَشْهَدُ لَكَ؟ فَيَقُولُ: (مُحَمَّدٌ وَأَمَّتُهُ فَتَشْهَدُونَ أَنَّهُ قَدْ بَلَّغَ وَيَكُونُ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا) فَذَلِكَ قَوْلُهُ جَلَّ ذِكْرُهُ ﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا﴾. (الحديث ۴۴۸۷، طرفاه في: ۳۳۳۹، ۷۳۴۹).

ئه بو سه عیدی خدری (رمزی خودای لی بی) فه رموی: پیغه مبه ر (دروودی خودای لی بی) فه رموی: (رۆزی قیامهت نووح پیغه مبه ر (دروودی خودای لی بی) بانگ ده کری بۆ حوزوری خودا، که دی دمفه رموی: ئه ی په رومردگاری من بفه رموو، تۆ سه رومرو من فه رمانبه ر، فه رمانت وابه چی من سه رم وا له پیتدا، خودای که وه دمفه رموی: ئایا ئه ی نوح تۆ په یامی منت راگه یاند به گه له که ی خۆت؟ نووح دمفه رموی: به ئی پیم راگه یاندن، ئینجا ده گوتیت به گه لی نووح:

نایا وهك نوح خۆی ده‌لێ پهیامی خودای به‌نیوه راگهیاندوه؟ ده‌لێین : كه‌س نه‌هاتوووه بۆ لای ئێمه كه‌ بۆشتی وا هۆشیارو ئاگادارمان بكاته‌وه.

ئه‌وجا خودا به‌نوووح دمفه‌رموی: كێ شایه‌تیت بۆ ده‌دات؟ نوح دمفه‌رموی: موچه‌مه‌د و گه‌لی موچه‌مه‌د شایه‌تیم بۆ ده‌دێن ئه‌وچه‌له‌ نیوه ئه‌ی ئوممه‌تی موچه‌مه‌د؛ شایه‌تی بۆ ده‌دێن، كه‌ ئه‌و زاته‌ پهیامی خودای پێیان راگهیاندوووه، منیش كه‌ پێغه‌مبه‌ری ئێوهم ده‌بم به‌شایه‌ت له‌سه‌ر راستی شایه‌تی یه‌كه‌ی نیوه، مه‌به‌ست له‌م ئایه‌ته ئه‌م مه‌به‌سته‌یه‌ كه‌ دمفه‌رموی: ﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا﴾ - ١٤٢/٢ - (واته‌ : هه‌روه‌كو ڕووگه‌م بۆ گۆڕین، به‌ڕووگه‌یی كه‌ به‌دلی خۆتان بێو، له‌هه‌مان كات داڕپه‌گه‌ی راستم پێ نیشان دان، ئاوهمایش ئێوهم كردوووه به‌گه‌لیكی میانه‌ڕه‌وی سه‌رده‌سته، نه‌وه‌ك گه‌لی موسا به‌ته‌واوی ماده‌ده‌ په‌رست و نه‌وه‌كوو گه‌لی عیسا‌ی پێش ته‌حریف، جیهان نه‌ویست و زاھیدو پشت له‌دونیا، هه‌تا له‌ پاشه‌ڕۆژدا ببن به‌ شایه‌ت له‌سه‌ر نه‌ته‌وه‌كانی پێغه‌مبه‌ره‌كانیتر، وه‌ پێغه‌مبه‌ری خۆشتان كه‌ موچه‌مه‌ده، ببێ به‌ شایه‌ت له‌سه‌ر راستی ئێوه) (تاج/٦ ل/٢٧ ز/٣ ف/١٥).

فه‌رمایشتی خۆای كه‌وره‌:

﴿فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ﴾ ١٩٦/٢

١٦٣٩ - عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ أُنْزِلَتْ آيَةُ الْمُتَمَتُّعِ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَفَعَلْنَاهَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَلَمْ يُنْزَلْ قُرْآنُ يُحَرِّمُهُ وَلَمْ يَنْهَ عَنْهَا حَتَّى مَاتَ قَالَ رَجُلٌ بَرَأِيهِ مَا شَاءَ (الحدیث ٤٥١٨) (٣٩٩).

له‌م شوێنه‌دا مه‌به‌ست و واتاكه‌ی به‌ ته‌واوی ڕۆیشت: ژماره‌: ٧٥٧ ته‌جرید ١٥٧١ فه‌تحولباری به‌رگی یه‌كه‌م لاپه‌ره‌ ١٨٤).

فهرمایشتی خوای کهوره:

﴿ثُمَّ اَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ اَفَاضَ النَّاسُ﴾ ۱۹۹/۲

۱۶۴۰- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) كَانَتْ قُرَيْشٌ وَمَنْ دَانَ دِينَهَا يَقْفُونَ بِالْمُزْدَلِفَةِ وَكَانُوا يُسَمُّونَ الْحُمْسَ وَكَانَ سَائِرُ الْعَرَبِ يَقْفُونَ بِعَرَفَاتٍ فَلَمَّا جَاءَ الْإِسْلَامَ أَمَرَ اللَّهُ نَبِيَّهُ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنْ يَأْتِيَ عَرَفَاتٍ ثُمَّ يَقِفَ بِهَا ثُمَّ يُفِيضُ مِنْهَا فَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى ﴿ثُمَّ اَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ اَفَاضَ النَّاسُ﴾ (الحديث ۴۵۲۰، طرفه في: ۱۶۶۵) (۴۰۰).

نهم فهرمودهیه بهتهواوی لهم شوینهدا واتاکی رپویشته، له ژماره ۷۸۹ ته جرید بهرگی دووهم لاپهړه: ۲۰۹ بهشی: (رافه و شیکردنه وه) گپړانه وه که ی تاحول نوسوولته.

فهرمایشتی خوای کهوره:

﴿وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾ ۲۰۱/۲

۱۶۴۱- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: اللَّهُمَّ ﴿رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾. (الحديث ۴۵۲۲، طرفه في: ۶۳۸۵).

نه نه هس (رمزی خودی لئ بئ) فهرموی : هه می شه پیښه مېهر (دروودی خودی لئ بئ) نهم نزیایه ده کردو دهیغه رموو: ﴿اللَّهُمَّ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾ ۲۰۱/۲ - واته: خودایه! نهی په روه ردگاری نیمه! ههم له جیهاندا و ههم له رپوژی پاشه رپوژدا بهشی باشمان بدمری و، له هه ردوو جیهاندا چاکمان بوبکه، وېمان پاریزه له سزای دوزخ). (تاج ۶/ ل ۳۹).

(۴۰۰) اخرجه مسلم في الحج. باب: جواز التمتع ، و في الوقوف، قوله تعالى: ﴿ثُمَّ اَفِيضُوا

من حيث﴾ رقم: ۱۲۱۹ .

فهرمایشتی خوای کهوره:

﴿لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ الْحَافَا﴾ البقرة/ ۲۷۳

۱۶۴۲- عن أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) يَقُولُ قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (لَيْسَ الْمُسْكِينُ الَّذِي تُرْدُهُ الثَّمَرَةُ وَالثَّمَرَتَانِ وَلَا اللَّقْمَةُ وَلَا اللَّقْمَتَانِ أَمَّا الْمُسْكِينُ الَّذِي يَتَعَفَّفُ وَاقْرَأُوا إِنَّ شَيْئَكُمْ يَعْنِي قَوْلُهُ: ﴿لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ الْحَافَا﴾. (الحديث: ۴۵۳۹، طرفه في: ۷۱۲ ت = ۱۴۷۹، ۱۴۷۶) بةتقواوی لقبه رطی دوو، ل/ ۱۳۴ دا رابورد^(۴۰۱).

تهفسیری سورہتی نالی عیمران (تفسیر سورة ال عمران)

فهرمایشتی خوای کهوره:

﴿مِنْهُ آيَاتٌ مُّحْكَمَاتٌ﴾ ۷/۳

۱۶۴۳- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: (كَلَّا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) هَذِهِ الْآيَةُ: ﴿هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُّحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذْكُرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ﴾ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (فَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ فَأُولَئِكَ الَّذِينَ سَمَّى اللَّهُ فَاحْذَرُوهُمْ). (الحديث ۴۵۴۷) ^(۴۰۲).

عائیشه (رمزی خودی لى بى) فهرمووی: پیغهمبر (درویدی خودی لى بى) لهم
نايهتهی خویندهوه ولهپاشا فهرمووی: (کاتی نهو کهسانهت دی کهشوینی نهو
نايهتانهدهکهون، کهچهن واتایکدهگرن که پییان دهگوتری: نايهته
موتهشابیهمکان وروالهتی نهو نايهتانه دهکهن بهبههانهو بیانوو وچاو وراوی

(۴۰۱) اخرجہ مسلم في الزكاة ، باب: المسكين الذي لايجد غنى ولايفطس له ... رقم: ۱۰۳۹.

(۴۰۲) اخرجہ مسلم في العلم ، باب: النهي عن اتباع متشابه القرآن ... رقم: ۲۶۶۵ .

لهمه ردووم پئدمهکن وخه لگی پئله خسته دمه بن، نهی گویدار! بزانه که نهوانه نهو که سانهن، که خوداناوی بردوون ودمر باره بیان له قورناندا فهرموویه تی: ﴿فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ﴾: (دل دمه زداره کان له دووی نایه ته چهن واتا هه لگره کان ده گه پین، به نیازی نهودی که نازاوه بهرپا بکهن. چه زمرت فهرمووی: جا که واته نهی گهل نیسلام! خوتانیان لی بپاریزن ومه ترسیتان لی یان هه بی). (ش/د/ت- تاج/٦ ز/٤ - سوورتهی نالی عیمران فه- ١).

فهرمایشتی خوای کهوره:

﴿إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَٰئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ﴾ ٧٧/٣

١٦٤٤- عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ (رحمه الله تعالى) أَنَّ امْرَأَتَيْنِ كَانَتَا تَخْزِرَانِ فِي بَيْتٍ أَوْ فِي الْحُجْرَةِ فَخَرَجَتْ أَخَذَاهُمَا وَقَدْ انْفَذَ بَاشَقِي فِي كَفِّهَا فَادَّعَتْ عَلَى الْآخَرَى فَرَفَعَ امْرُهُمَا إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (لَوْ يُعْطَى النَّاسُ بِدَعْوَاهُمْ لَذَهَبَ دِمَاءُ قَوْمٍ وَأَمْوَالُهُمْ ذَكَرُوهَا بِاللَّهِ وَأَقْرَأُوا عَلَيْهَا: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ﴾ فَذَكَرُوهَا فَاعْتَرَفْتِ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (الْيَمِينُ عَلَى الْمُدْعَى عَلَيْهِ). (الحديث: ٤٥٥٢، طرفاه في: ٢٥١٤، ٢٦٦٨) بترطی/ ٣ - ١٧٥ ذمارة: ١٠٨٢ ته جريد (٤٠٣).

ئیبنو نهبی مولهیکه (رحمتهی خودای لی بی) فهرمووی: دوو ژن له ناو ماییکا، یاله ناوه ودمیه کدا، دره وشه کاری ده کهن یه کیکیان بریندار ده بی، دره وشه یی چوو بوو به ناو له پیا، داوای نهوه بوو که گوایه ژنه که یتر وای لی کردووه، داوا که یان برا بو لای ئیبنوعه باس (رمزای خودایان لی بی) فهرمووی: پینغه مبهه (درودی

خودای لمسه رب (دفعه رموی: (نه گهر نهو خه لکه له سه رب داوای خوایان، به بی پی نیشان دانی به لکه و راستکردنه وهی شایهت، هر چی داوا بکن بدری پئیان نهو ده بی به تیکه و لیکه و هر که سهو بوخوی سه رنه نجام، گه لی سه رو مال و خوین و سامانی زور که سه به فیر و دمروا).

ثیب نو عه بباس (رمزای خودایان لی بی) سه رموی: ته میو ناموزگاری ژنه گومان لیکراوه که بکن و ریزی خودای یاد بخه نه وه ترسی خودای بخه نه بهر، به تایبه تی نه م نایه ته ی بوخوین نه وه: ﴿اِنَّ الَّذِیْنَ یَشْتَرُوْنَ بِعَهْدِ اللّٰهِ وَاَیْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِیْلًا﴾ ۷۷/۳. (واته: که سانی که به لئین و پیمیمان به خودا دمه دن و سویند دمه خون و، له پاشا بهیمان که ده شکین و سویند ده کانیان نابه نه سه رب و، به به هایه کی دونیایی دهیانگو پنه وه...). سه رموی: که وایان کرد، ژنه که پی لی لی نا که نه وای لی کرد وه. ثیب نو عه بباس (رمزای خودایان لی بی) سه رموی: پیغه مبه رب (درووی خودای لی بی) دفعه رموی: (له کاتی داوا و داوا کاریدا، سویند دمه ربی به داوا لیکراو) (تاج/ ۶ ل/ ۷۸ ز/ ۴ ف/ ۱۳).

سه رمایشی خوی که وه:

﴿اِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَکُمْ فَاخْشَوْهُمْ﴾ ۱۷۳/۳:

۱۶۴۵- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ: (حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِیْلُ) قَالَهَا اِبْرَاهِیْمُ عَلَیْهِ السَّلَامُ حِیْنَ الْقِیَ فِي النَّارِ وَقَالَهَا مُحَمَّدٌ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ) حِیْنَ قَالُوا: ﴿اِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَکُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَرَاذَهُمْ اِیْمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِیْلُ﴾ (الحدیث ۴۵۶۳، طرفه فی: ۴۵۶۴).

ثیب نو عه بباس (رمزای خودایان لی بی) سه رموی: نه و کاته ی که ثیبرا هیم (سه لاسی خوی لی بی) سه رب درایه ناو مه نه نه نیقه که وه، سه رموی: (حسبنا الله و نعم الوکیل) وه موحه ممه دیش (درووی خودای لی بی) دیسان سه رب وای سه رب مو واته: نه و کاته ی که پییان گوت: ﴿اِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَکُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَرَاذَهُمْ اِیْمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِیْلُ﴾ ۱۷۳/۳.

واته: نه و مهردانه که یاران و هاوړپښانی موحه ممه‌دن، مهردایه‌تیه‌کی
 تریشیان هه‌یه، کاتې که هه‌ندې که‌سی ناحه‌ز- بو نه‌وه‌ی که دلیان سارد
 بکه‌نه‌وه و زنده‌قیان به‌رن، هه‌تا نه‌چن بو شه‌رو پروو به‌رویی دوژمن، له
 پاش جه‌نگی نوحود، نه‌و ناحه‌زانه به‌م مهردانه‌یان ده‌گوت: که سوپایه‌کی
 گه‌وره‌ی بت په‌رسته‌کانی مه‌ککه، به‌سه‌رؤکایه‌تی نه‌بوسوفیان، گردبوو
 نه‌ته‌وه‌و که له‌کؤمه‌یه‌کی که‌لې گه‌وره‌یان له‌نږوه کردووه‌و، ده‌یانه‌وئ بدن
 به‌سه‌رتانا و به‌یه‌کجاری پشه‌که‌نتان بکه‌ن، که وابوو دمرمه‌چن و مه‌رؤن
 بو‌شهر له‌که‌لیانداو هاوکاری له‌که‌ل له‌شکری نی‌سلام مه‌که‌ن و شه‌ری خو‌ترپن
 مه‌که‌ن و، خه‌می خو‌تان هه‌بی و ترسی مال و مندالې خو‌تان هه‌بی‌و، سه‌ری
 خو‌تان به‌لایه‌کدا دمرکه‌ن، به‌لام نه‌وان مه‌ردانه‌و دلیرانه‌و شیرانه‌، نه‌وقسه
 ناباره‌و نه‌و هه‌ره‌شه‌و گوهرشه‌و ژه‌راوی و ناهه‌مواره، نه‌و پیلانه‌و ژمه‌رداره،
 نه‌وه‌نده‌ی‌تر شیرهی کردن و نی‌مان و باوه‌ری پتر و چاک‌ترکردن و، دلی
 نه‌ستورتر کردن و ووره‌ی به‌رزترکردن و، له‌کانی دلیانه‌وه، به‌زمانیکی پاراو،
 به‌متمانه‌یه‌کی ته‌واوبه‌خواوبه‌خو، هه‌رموویان: ﴿حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ﴾
 نی‌مه‌ خودامان به‌سه، خودا که‌سی نی‌مه‌یه، هه‌ر خودایه‌ پشت و په‌نامان، دیاره
 که باشترین پشت و په‌ناش خودای گه‌وره و ته‌وانایه. (تاج/ ٦ ز/ ٤ ل/ ٩٢
 ف/ ٣٣).

هه‌رمایشی‌ خوای گه‌وره:

﴿وَلْتَسْمَعْنَ مِنَ الَّذِينَ آوُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا اِذْی
 کَثُرًا﴾ ١٨٦ / ٣

١٦٤٦- عَنْ اسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
 وَسَلَّمَ) رَكَبَ عَلَى حِمَارٍ عَلَى قَطِيفَةٍ فَذَكِيَّةٌ وَارْدَفَ اسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ وَرَأَاهُ يَعُودُ سَعْدَ
 بْنَ عُبَادَةَ فِي بَنِي الْحَارِثِ بْنِ الْخَزْرَجِ قَبْلَ وَقْعَةِ بَدْرٍ قَالَ: حَتَّى مَرَّ بِمَجْلِسٍ فِيهِ

عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي ابْنِ سُلُوفٍ وَذَلِكَ قَبْلَ أَنْ يُسَلِّمَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي قَازَا فِي الْمَجْلِسِ اخْلَاطَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُشْرِكِينَ عَبْدَةَ الْاَوْتَانِ وَالْيَهُودِ وَالْمُسْلِمِينَ وَفِي الْمَجْلِسِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَوَاحَةَ فَلَمَّا غَشِيَتِ الْمَجْلِسَ عَجَاجَةُ الدَّابَّةِ خَمَرَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي الْفَهْ بِرِدَائِهِ ثُمَّ قَالَ: لَا تُغَبِّرُوا عَلَيْنَا فَسَلَّمَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَلَيْهِمْ ثُمَّ وَقَفَ فَتَنَزَلَ فَدَعَاهُمْ إِلَى اللَّهِ وَقَرَأَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنَ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي ابْنِ سُلُوفٍ: أَيُّهَا الْمَرْءُ اللَّهُ لَا أَحْسَنَ مِمَّا تَقُولُ إِنْ كَانَ حَقًّا فَلَا تُؤْذِنَا بِهِ فِي مَجْلِسِنَا ارْجِعْ إِلَى رَحْلِكَ فَمَنْ جَاءَكَ فَاقْصُصْ عَلَيْهِ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَوَاحَةَ: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ فَأَغَشَيْنَا بِهِ فِي مَجَالِسِنَا فَأَنَا لِحُبِّ ذَلِكَ فَاسْتَبَّ الْمُسْلِمُونَ وَالْمُشْرِكُونَ وَالْيَهُودُ حَتَّى كَادُوا يَتَنَازَرُونَ فَلَمْ يَزَلِ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُحْفَظُهُمْ حَتَّى سَكَنُوا.

ثُمَّ رَكِبَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ذَابْتَهُ فَسَارَ حَتَّى دَخَلَ عَلَى سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَا سَعْدُ أَلَمْ تَسْمَعْ مَا قَالَ أَبُو حُبَابٍ يُرِيدُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي قَالَ: كَذَا وَكَذَا قَالَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ اغْفُ عَنْهُ وَاصْفَحْ عَنْهُ فَوَالَّذِي انْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ لَقَدْ جَاءَ اللَّهُ بِالْحَقِّ الَّذِي انْزَلَ عَلَيْكَ لَقَدْ اضْطَلَحَ أَهْلُ هَذِهِ الْبُحَيْرَةِ عَلَى أَنْ يَتَوَجَّهُوا فَيُعَصِّبُوهُ بِالْعَصَابَةِ فَلَمَّا أَتَى اللَّهُ ذَلِكَ بِالْحَقِّ الَّذِي أَعْطَاكَ اللَّهُ شَرِيقَ ذَلِكَ فَفَعَلَ بِهِ مَا رَأَيْتَ فَعَفَا عَنْهُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَكَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَأَصْحَابُهُ يَغْفُونَ عَنْ الْمُشْرِكِينَ وَأَهْلِ الْكِتَابِ كَمَا أَمَرَهُمُ اللَّهُ وَيَصْبِرُونَ عَلَى الْإِذْيِ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذِينَ آوَوْا إِلَى الْكِتَابِ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا إِذَى كَثِيرًا﴾ الْآيَةُ ﴿وَقَالَ اللَّهُ وَكَثِيرٌ مِنَ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّوكُمْ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا حَسَدًا مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ﴾ إِلَى آخِرِ الْآيَةِ.

وَكَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَتَأَوَّلُ الْغَفْوَ مَا أَمَرَهُ اللَّهُ بِهِ حَتَّى أَذِنَ اللَّهُ فِيهِمْ فَلَمَّا غَزَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِذَرًا فَقَتَلَ اللَّهُ بِهِ صَنَادِيدَ كُفَّارِ قُرَيْشٍ قَالَ ابْنُ أَبِي ابْنِ سُلُوفٍ وَمَنْ مَعَهُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ وَعَبْدَةَ الْاَوْتَانِ: هَذَا أَمْرٌ قَدْ

تَوَجَّهَ فَبَايَعُوا الرَّسُولَ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَلَى الْإِسْلَامِ فَاسْلَمُوا. (الحديث ٤٥٦٦) (٤٠٤).

ئوسامەى كۆرى زەھىد (رەزەى خودەى لى بى) فەرمووى: پىغەمبەر (دروودى خودەى لى بى) بەسوارى گویدرېژىك، كەجلىكى قەيفەى فەدەكى ئى كرابوو، چوو بۇ سەدان و ھەوالپەرسى سەعدى كۆرى عوبادە، لەخىلى بەنى حارىسى كۆرى خەزرەج، سەعد نەخۇش بوو، ئوسامەى كۆرى زەھىدى خستە پاشكووى خۇى ئەمەيش لەپېش روداوى بەدردابوو..

رۆيشت تا گەيشتە لای كۆرى دانىشتنى، عەبدوللاى كۆرى ئوبەى، كەناسراوہ بەناوى دايكىيەوہ بە ئىبنو سەلوول لەناو ئەو كۆرەدا بوو، ئەمەيش لەپېش ئەوہدا بوو كە ئىبنوسەلوول بە روالەت و بەدرۆ موسلمان ببى، وە لەناو كۆرەكەدا تىكەئەيەكى لە موسولمانان ولە ھاوبەش پەيداكەران و لە جوولەكە لەوى بوو، عەبدوللاى كۆرى رەواحەى شاعىرىش لەوى بوو. جا كاتى تەپ و تۆزى ولاخەكە چوو بەسەر كۆرەكەدا، عەبدوللاى كۆرى سەلوول، بەپۆشاكەكەى لووتى خۇى گرت و، گوتى: ھىئىتۆزمان بەسەردا مەكەن! پىغەمبەر یش (دروودى خودەى لى بى) سلاوى لىكردن و ئەوجا رابوستا و دابەزى و بانگى كردن بۇ سەر ئاينى خوداوو..

بەپىئى حال چەند ئايەتىكى ھورئانى بەسەردا خویندن، ئىبنو سەلوولیش گوتى: ئەى كابر! ئەم قسانەى تۆدەيكەى لى جوائتر نىيە، ئەگەر حەق بى، بەلام ھەر چۆنى بى، بەم قسانە كۆرى دانىشتنەكەمان لىتتىك مەدە، بچۆ لە شوپن و جىگەى خۆت ئەم قسانە بكە ھەر كەسىك ھات بۆلات ئەم ھەقايەتانەى بۇ بخوینە! عەبدوللاى كۆرى رەواحەش (رەزەى خودەى لى بى) فەرمووى: با، ئەى پىغەمبەرى خودا بفرموولە ھەموو شوپنىك لەھەر

کوی بووین، ئەم پەندو نامۆزگاری و قسە جوانانەمان بۆ بۆهەرموو، بەراستی
ئێمە حەزمان لێیانە ئیتر قسەیهک لەم و قسەیهک لەو، بۆبەشەرە جێو،
لەنیوانی موسلمانەکان و بت پەرستەکان و جولهکەکاندا، تەنانەت خەریک
بوو پەلاماری یەکتەری بدەن، ئیتر پێغەمبەر (درودی خودای لێ بێ) بەرەبەرەخاوی
کردنەوه، هەتا ئارام بوونەوه.

ئەوجا پێغەمبەر (درودی خودای لێ بێ) سواری گۆیدرێژەکە بوو یەو و رۆشت
هەتا چوو لە سەعدی کۆری عوبادە لە ژوورەکەیدا، پێغەمبەر (درودی خودای لێ
بێ) فەرمووی: (ئەو سەعد! دەزانی کە هاتم بۆ لای تۆ، تووشی ئیبنوسەلوول
و کۆمەڵەکەی بووم، ئەو نامەردە واوی گوت). پێغەمبەر (درودی خودای لێ بێ)
قسەکانی ئەبو حووباب (واتە ئیبنوسەلوول) بۆ سەعد گێڕایەوه سەعدیش
فەرمووی: ئەو پێغەمبەری خودا! لێی ببورم و چاوپۆشی لێ بکە، چونکە
سویندم بەو خودایە کە ئەم قورئانە ناردوووە بۆ تۆ، بەر لەوەی کە تۆ
تەشریف بەینیت بۆ مەدینە، و ئەم پەيامە پیرۆزە بەینا بۆ ئێرە، خەلکی
ئەم شارە لەسەر ئەو رێک کەوتبوون کە ئەم کابرایە بکەنە پادشای خۆیان
و تاجی پادشایەتی لەسەر بکەن، جاکاتی کە خودا بەهۆی ئەو پەيامە پیرۆزە
کە بەتۆ داناردی بۆمان، فەشەلێبەو هیناو نەپههشت ئەوەی بۆبێ، پێشی
خواردەوهو تەقی کرد، جا لەبەر ئەمەیه کە دەیبینی ناو دەکاو شەر بەتۆ
دەفرۆشی!

پێغەمبەری چاوپۆشی لێ کرد، ئەو کاتە دەستووری پێغەمبەر و
هاوڕێکانی وابوو، کە چاوپۆشی لە هاوبەش پەیدا کەران (موشریکیین)
و خاوەن نامەکان بکەن، لەسەر ئەو شیۆمەیهی کە خودا فەرمانی پێ کردوون،
و ئەرامیان دەگرت لەسەر ئێش و نازاریان، خودای بالادەست و خاوەن شکۆ
لەم لایەنەوه دەفرموی: ﴿وَلْتَسْمَعْنَ مِنَ الَّذِينَ آوْتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ
الَّذِينَ آسَرُوا اذْی کَثِیرًا﴾ و هەر و هەوا خودای گەورە دەفرموی: ﴿وَدَّ کَثِیرٌ

مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّوكُمْ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا حَسَدًا مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ ﴿١٦٤٧﴾
 تا کو تایی نایه ته که. پیغهمبه (درویدی خودای بی) عه فو که له کو تایی نایه ته که دا
 بهم شیوهمیه باسی لیوهمکراوه : ﴿فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ﴾
 بهوشیوهمیه واتای ده کرد، که خودا فه رمانی پیئیده کردوه که بهو شیوهمیه
 ته نویلی بکات، که فه رمانی پیئکراوه به نارامگرتن و به خوگری له بهرباری
 نیشو نازاریان دا، هه تا خودا فه رمانی دا به پیغهمبه که جهنگیان له گهل
 دابکات.

جا کاتی که پیغهمبه و یارانی غه زای به دریان به سهرکه وتووپی نه انجام
 دا، وه لوتی بی باومرانیان شکاندو کو مه لی له گه وره پیاوانی بی باومرانی
 قورمیشیان کوشت، نهو کاته له ژیر کاریگه ری نه غه زایه دا کو پی سه لول و
 کو مه له که ی له هاویه ش پهیدا که ران و بته مرهستان گوتیان: نیمه بمانه وئو
 نه بمانه وئو نه ئاینی نیسلامه خو ی سه پاندوو چه سپی، که واته تازوو
 باخو مانی پیاکهین، وه له سهر نه ب نیاده نیسلام بوون و به ئین و پهیمانان
 بهست له گهل پیغهمبه ردا که بین به لایه نگرانی نیسلام).

پافه و شیکردنه وه:

بو تیگه یشتنی ته واوی نه فهرمووده یه بر وانه: (پافه و شیکردنه وه) ی
 فهرمووده ی ژماره: ٦٠٩ ت = ١٢٦٩ هـ - بهرگی/ ٢ / ل/ ٣٠).

فهرمایشتی خوی که وره:

﴿لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا آتَاكَ﴾ ١٨٨/٣

١٦٤٧- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْمُنَافِقِينَ عَلَى
 عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَانَ إِذَا خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
 وَسَلَّمَ) إِلَى الْغَزَا تَخَلَّفُوا عَنْهُ وَفَرَحُوا بِمَقْعَدِهِمْ خِلَافَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
 وَسَلَّمَ) فَإِذَا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) اعْتَذَرُوا إِلَيْهِ وَحَلَفُوا وَاحْتَبُوا

ان يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَتُزَلَّتْ ﴿لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا آتَوْا وَيُحِبُّونَ ان يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا﴾ .. الآية (الحديث ٤٥٦٧) (٤٠٥).

ئەبوسەعیدی خەدری (ڕەزای خودای لێ بێ) ھەرمووی: لەسەر دەمی پێغەمبەر
خۆیدا (دروودی خودای لێ بێ) چەند پیاویک ھەبوون، ناپاک (منافق) بوون، کاتی
پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) دەچوو بۆ غەزا، ئەوان بەھێل و ھەرج خۆیان
دەدزییەو و لەمالەو و دەمانەو، بە پێچەوانەی ھەزرەتەو (دروودی خودای لێ بێ)
و بە بۆ دزاییەتی ئەو بەم ھەلۆیستە ناپاکانەیان کەیفخۆش دەبوون، کاتیکیش
کە پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) دەھاتەو لە غەزا دەچوونە خەزەتی و
بەھانە و مەھانەی درۆیان دەھێنایەو، سویندیان لەسەر دەخواردو کەیفیان
بەو دەھات، کە بە بەھلاش لەسەر شتی کە نەیانکردووە سوپاس و تارێف
بکڕن! ئێتر بەم بۆنەییەو ئەم نایەتە پیرۆزە دابەزی کە پەردە لەسەر ئەم
ھەلۆیستە ناجەوان مەردانەیان ھەلەداتەو، کە دەھەرمووی: ﴿لَا تَحْسَبَنَّ
الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا آتَوْا وَيُحِبُّونَ ان يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِنَ
الْعَذَابِ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ ١٨٨/٣، واتە: ئەو پێغەمبەری خۆشەویست!
و ھەتۆش ئەو موسڵمانی بەرپێز! وا مەزانە ئەوانە کە وا دلشادو شادومان دەبن
بە کردەوێ ناشرینی خۆیان و ھەز دەکەن کە لەسەر شتیکی باش، کە بە درۆ
دەئێن: ئەو شتە باشەمان کردووە بەلام لە پراستیدا ئەو ئیشەیان نەکردووە،
ھەز دەکەن لەسەر ئەو شتە باشە، بەھۆی ئەو درۆیانەیانەو، بە بەھلاش
سوپاس و دەسەف بکڕن، قەت وامەزانە کە ئەوانە و ئەو و ئەو، بەم
ساختەکاریە و فەت و فێلە، لە دەست تۆلە و سزاو قاری خودای گەورە قوتار
دەبن و، لە پەنایەکا ئاسوودە و سەرھەراز دەبن و ئۆقەرە و ستار دەگرن، قەت
شتی وانییە بە لکو بۆ ئەوانەو بۆ ئەو و ئەو، ھەبە سزای بەسووی و نازاری

نیش بهناو پهړه د ل گه پین! (تاج/ ٦ ل/ ٩٥ - ش- شه پخان = بوخاری و موسلیم).

١٦٤٨- ع ن ابن عباس (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) وَقَدْ قِيلَ لَهُ: لَئِنْ كَانَ كُلُّ امْرِئٍ فَرِحَ بِمَا أُوتِيَ وَاحَبَّ أَنْ يُحْمَدَ بِمَا لَمْ يَفْعَلْ مُعَذِّبًا لِّلْعَذْبِ اْجْمَعُونَ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ وَمَا لَكُمْ وَلِهَذِهِ اَلْمَا دَعَا النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَهُودَ فَسَأَلَهُمْ عَنْ شَيْءٍ فَكْتُمُوهُ آيَةً وَآخَبَرُوهُ بِغَيْرِهِ فَأَرَوْهُ أَنْ قَدْ اسْتَحْمَدُوا إِلَيْهِ بِمَا آخَبَرُوهُ عَنْهُ فِيمَا سَأَلَهُمْ وَفَرَحُوا بِمَا أُوتُوا مِنْ كَيْمَانِهِمْ. (الحديث ٥٦٨٤) (٤٠٦).

کاتئ که مهروانی کورې حه که م سهر داری سهر شاری مه دینه بوو، به دهر که وانه که ی خوئ، که ناوی رافیع بوو، گوت: نهی رافیع! نادهی برؤ بؤلای ئیبنوعه بباس پیی بلئ: خوئ نه گهر هه موکس سزا و نازار بدرئت له سهر نه وهی که شادمان ببی به وهی که دهستی ده که وئ و حز بکات که به خوړایی سوپاس بکریئت له سهر شتئ که نهی کرد بیئت، خوئ نه گهر نه مه وایی، نه واه که سمان له قیامه تدا رزگار مان نابؤو، هه موومان سهر جه م سزاو نازار دهر پین، چونکه کئ هه یه مه گهر به ده گمه ن، که مال و منال و نایه و مایه و پایه و، وه سپی راست و درؤی پی خوش نه بی؟

جا کاتئ که رافیع نه م په یامه ی مهروانی را که یاند به ئیبنوعه بباس، ئیبنوعه بباس (رمزی خودایان لـ بئ) له وه لاملدا هه رمووی: ئیوه جیتانه به سهر نه م باسه وه؟ نه م نایه ته هاته خواره وه له شانی جووله که کاند، جاریک که حه زرت (دروودی خودی لـ بئ) بانگی کردن و پرسیری شتیکی لی کردن، نه واه شته که یان شارد وه و حه شاری وه لامله راسته که یان داو، به پیچه وانه ی نه وه وه شتیکی تریان پی گوت، ئینجا وایان نیشانی حه زرت دده که وه لامی پرسیاره که ی نه وایان به راستی دا وه ته وه، که وایی ده بی حه زرت (دروودی خودی لـ بئ) سوپاس و تاریفیان بکات، وه شاد و مان و دلشاد بوون به وهی

که راستیه که یان شار دبوووه، که تمی حه فیه ته که یان کردوووه، نه و جا نیبنو
عه بباس نه م دوو نایه تهی خویندهوه: ﴿وَإِذَا أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ آوُوا
الْكِتَابَ لَتَيَتِنَّهُ لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ﴾ (١٨٧/٣، (تاج/٦ ل/٩٦ ز/٤ ه/٣٨).

ته فسیری سوورده تی نیساء (تفسیر سورة النساء)

فه رمایشتی که وردهی سه روهر:

﴿وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَى﴾ ٣/٤

١٦٤٩- عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى اللَّهُ سَالِ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ)
عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَى﴾ فَقَالَتْ: (يَا ابْنَ أَخْتِي
هَذِهِ الْيَتِيمَةُ تَكُونُ فِي حَجَرٍ وَلَيْهَا تَشْرُكُهُ فِي مَالِهِ وَيُعْجِبُهُ مَالُهَا وَجَمَالُهَا فَيُرِيدُ
وَلَيْهَا أَنْ يَتَزَوَّجَهَا بِغَيْرِ أَنْ يُقْسِطَ فِي صَدَاقِهَا فَيُعْطِيَهَا مِثْلَ مَا يُعْطِيهَا غَيْرُهُ فَتُهْوَأُ عَنْ
أَنْ يَنْكِحُوهَنَّ إِلَّا أَنْ يُقْسِطُوا لَهُنَّ وَيَبْلُغُوا لَهُنَّ أَغْلَى سُنَّتِهِنَّ فِي الصَّدَاقِ فَأَمَرُوا أَنْ
يَنْكِحُوا مَا طَابَ لَهُمْ مِنَ النِّسَاءِ سِوَاهُنَّ) قَالَ عُرْوَةُ: قَالَتْ عَائِشَةُ: (وَإِنَّ النَّاسَ
اسْتَفْتَوْا رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بَعْدَ هَذِهِ الْآيَةِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ ﴿وَيَسْتَفْتُونَكَ
فِي النِّسَاءِ﴾ قَالَتْ عَائِشَةُ: وَقَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى فِي آيَةٍ أُخْرَى: ﴿وَتَرْغَبُونَ أَنْ
تَنْكِحُوهُنَّ﴾ رَغْبَةً أَحَدَكُمْ عَنْ يَتِيمَتِهِ حِينَ تَكُونُ قَلِيلَةَ الْمَالِ وَالْجَمَالَ قَالَتْ فَتُهْوَأُ
أَنْ يَنْكِحُوا عَنْ مَنْ رَغِبُوا فِي مَالِهِ وَجَمَالِهِ فِي يَتَامَى النِّسَاءِ إِلَّا بِالْقِسْطِ مِنْ أَجْلِ
رَغْبَتِهِمْ عَنْهُنَّ إِذَا كُنَّ قَلِيلَاتِ الْمَالِ وَالْجَمَالِ (الحديث ٤٥٧٤، اطرافه في:
٢٤٩٤، ٢٧٦٣، ٤٥٧٣، ٤٥٧٤، ٤٦٠٠، ٥٠٦٤، ٥٠٩٢، ٥٠٩٨،
٥١٢٨، ٥١٣١، ٥١٤٠، ٦٩٦٥) (٤٠٧).

عوروهی کوری زوبهیر (رمزی خودی لئ بی) فه رمووی: پرسیارم له عایشه کرد
: له بارهی فه رمایشتی خودای که وردهوه، که دمه رموی: ﴿وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا

فِي الْيَتَامَىٰ فَانكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَنَىٰ وَثَلَاثَ رُبَاعٍ ﴿١٠٠﴾ (واته: نه گهر ترستان له وه هه بوو، كه عه دالهت و دادپه رومری نه كهن له گهل نهو كچه هه تيوانه دا، كه وان له ژېر چاودېرى ئيوه دا، نه گهر بېتو ماريان بكه ن بوخويان، نه گهر نه م م ترسيه تان هه بوو، نه و ابجن ژنيكي ترماره بكه ن بوخوتان، كه به دلتان بې و واز له وه هه تيوانه بهيئن، وه دمتوانن ژني، يان دووژن، يان سكرن، يان چوارژن، به پيكي ياساي شهرع بهيئن، به مهرجي كه به مهرجي سهره كى دادنه ريت كه نه وهيه كه بتوانن عه دالهت و دادپه رومري به جى بهيئن له نيوانياندا.

عائيشه (رمزي خودى لى بى) فهرمووى: (نهى خوارزاي خوځ! نه م نايه ته هاته خواره وه له شاني كچاني بې باوكدا، كه له لاي حه قداريان بن ونه وه هه قداره بجې له بهر سامان و مالي كچه كه، يا له بهر جواني يه كهى ماره ي بكات له خوځى، به لام نه ومنده ي كه باوبې ماره ي بؤدانه ني، جا خودا نه هى لى كردن له كردنى شتى وا، مه گهر به مهرجيك كه وهك ژناني تر ماره ي و مافيان بؤدابين، نه وه دهبى، دهنه خودا فهرموويه تى پييان برؤن له ژناني تر به دلى خوځتان ژن بهيئن و واز بېن له وان.

عوروه فهرموى: عائيشه فهرمووى: خه لكه كه له پاش هاتنى نه م نايه ته داواى فه تويان له پيغه مبه ر كرد، خودا له وه لامدا نه م نايه ته ي ترى نارد: ﴿وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاءِ﴾ عائيشه فهرموى: نه وه فهرموده يى خوداى گه وره كه له نايه تيكي تر دا ده فهرمى: ﴿وَتَرْغَبُونَ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ﴾ مه به ست لى نه مه يه : كه كه ستان حه زتان له ومني ه كه نهو كچه هه تيوه ماره بكات بو خوځ كه حه قداريه تى، له بهر نه وهى كه سامان و جوانيان كه مه. ديسان عائيشه فهرمووى: نه هيان لى كرا كه نهو كچه هه تيوه كه م مال و كه م جوانيانه نه هينن مه گهر به مهرجيك كه دادپه رومري رابگرن. (تاج/ ٦ ل/ ١٠٠ ز/ ٥ ف/ ١).

فهرمایشتی خوای که وره:

﴿يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ﴾ ١١/٤

١٦٥٠- عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: عَادَنِي النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَأَبُو بَكْرٍ فِي بَنِي سَلَمَةَ مَا شِئْنِ فَوَجَدَنِي النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَا اعْقِلُ شَيْئًا فَدَعَا بِمَاءٍ فَتَوَضَّأَ مِنْهُ ثُمَّ رَشَّ عَلَيَّ فَأَفَقْتُ فَقُلْتُ مَا تَأْمُرُنِي أَنْ اصْنَعَ فِي مَالِي يَا رَسُولَ اللَّهِ فَتَرَكْتُ ﴿يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ﴾ (الحديث ٤٥٧٧ - طرفه في ت/ ١٩٤ ف - ٢٨٠ = بقرطبي ية كتم لائرة : ١٦٤).

واتای فهرمووده که و ته خریجه که ی لهوی به ته وای رابورد لیمرنه م پترییه ی هیه : پیغه مبهر له گه ل نه بویه کردا به پیئده چن بویه وال پرسی جابیر، که له ناو هوژی به نی سه لیمه دابوو، که هوژی جابیر خو ی بوون.

فهرمایشتی خوای که وره:

﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ﴾ ٤٠/٤

١٦٥١- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) (أَنَّ أَنَسًا فِي زَمَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالُوا: (يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلْ نَرَى رَبَّنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): نَعَمْ هَلْ تُضَارُونَ فِي رُؤْيَةِ الشَّمْسِ بِالظَّهِيرَةِ ضَوْءَ لَيْسَ فِيهَا سَحَابٌ؟ قَالُوا: لَا، قَالَ: (وَهَلْ تُضَارُونَ فِي رُؤْيَةِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ ضَوْءَ لَيْسَ فِيهَا سَحَابٌ؟ قَالُوا: لَا قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (مَا تُضَارُونَ فِي رُؤْيَةِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَّا كَمَا تُضَارُونَ فِي رُؤْيَةِ أَحَدِهِمَا إِذَا كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَذِنَ مُؤَذِّنٌ تَتَّبِعُ كُلُّ أُمَّةٍ مَا كَانَتْ تَعْبُدُ فَلَا يَبْقَى مَنْ كَانَ يَعْبُدُ غَيْرَ اللَّهِ مِنَ الْأَصْنَامِ وَالْأَنْصَابِ إِلَّا يَتَسَاقَطُونَ فِي النَّارِ حَتَّى إِذَا لَمْ يَبْقَ إِلَّا مَنْ كَانَ يَعْبُدُ اللَّهَ بَرٌّ أَوْ فَاجِرٌ وَغُيَّرَتْ أَهْلُ الْكِتَابِ فَيُدْعَى الْيَهُودُ فَيَقَالُ لَهُمْ مَنْ كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ قَالُوا: كُنَّا نَعْبُدُ غَزِيرَ ابْنِ اللَّهِ فَيَقَالُ لَهُمْ: كَذَبْتُمْ مَا اتَّخَذَ اللَّهُ مِنْ صَاحِبَةٍ وَلَا وَلَدٍ فَمَاذَا تَبْغُونَ فَقَالُوا: عَطَشْنَا رَبَّنَا فَاسْقِنَا فَيُشَارُ إِلَّا تَرِدُونَ فَيُخْشَرُونَ إِلَى النَّارِ كَأَنَّهَا سَرَابٌ

يَخْطُمُ بَعْضُهَا بَعْضًا فَيَتَسَاقَطُونَ فِي النَّارِ ثُمَّ يُدْعَى النَّصَارَى فَيَقَالُ لَهُمْ: مَنْ كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ؟

قَالُوا: كُنَّا نَعْبُدُ الْمَسِيحَ ابْنَ اللَّهِ فَيَقَالُ لَهُمْ: كَذَبْتُمْ مَا اتَّخَذَ اللَّهُ مِنْ صَاحِبَةٍ وَلَا وَلَدٍ فَيَقَالُ لَهُمْ: مَاذَا تَبْغُونَ؟ فَكَذَلِكَ مِثْلَ الْأَوَّلِ حَتَّى إِذَا لَمْ يَبْقَ إِلَّا مَنْ كَانَ يَعْبُدُ اللَّهَ مِنْ بَرٍّ أَوْ فَاجِرٍ اتَّاهَهُمْ رَبُّ الْعَالَمِينَ فِي أَدْنَى صُورَةٍ مِنَ الَّتِي رَأَوْهُ فِيهَا فَيَقَالُ: مَاذَا تَنْتَظِرُونَ تَتَّبِعُ كُلُّ أُمَّةٍ مَا كَانَتْ تَعْبُدُ قَالُوا: فَارْتَقْنَا النَّاسَ فِي الدُّنْيَا عَلَى أَفْقَرٍ مَا كُنَّا إِلَيْهِمْ وَلَمْ نَصَاحِبْهُمْ وَلَكِنْ نَنْتَظِرُ رَبَّنَا الَّذِي كُنَّا نَعْبُدُ فَيَقُولُ: أَنَا رَبُّكُمْ فَيَقُولُونَ لَا نُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا. (الحديث ٥٨١ - طرفه في : ٢١ تجويد = ٢٢ فتح = بقرطی یه کتم لائقره : ٤١) (٤٠٨).

ئەبو سەعیدی خەوری (رەزای خەدی لێ بێ) فەرمووی: چەند کەسێ عەرزی حەزەرمەتیان کرد: ئەو پێغەمبەری خودا! ئایا لە پڕۆژی دواپۆژدا لە قیامەت دا خەدی خۆمان دەبینین؟ فەرمووی: بە ئێک دەبینین، لە پاشدا فەرمووی: ئایا بە پڕۆژی نیوە پڕۆ ئاسمان سامال بێو یەک دێک هەوری پێو نەبێ، لە دیتنی خۆردا هیچ نەری، زەحمەتی، دەبین، یاخود ئایا شەوی چوار دە مانگ کە ئاسمان سایە قەی ساف بێ هیچ هەوری نەبێ، بۆ چاوپێکەوتنی مانگ هیچ نەری دەکێش؟ گۆتیان نەخیر؟ ئەو پێغەمبەری خودا؟! فەرمووی: (دەو بەبێ نەری و کێشەو بەرە، وەک چۆن ئەم دووانە لەم دوو کاتەدا بە ئاسانی و باشی دەبینن ناوەهاش لە پڕۆژی دواپۆژدا بە چاوی سەر، بە خۆشی و بە ئاسانی، خەدی خۆتان دەبینن کە خەدی پێرۆز و گەورمیە، کاتێک کە قیامەت بوو، بانگەری بانگەواز دەکات: هەموو میلەتی لە جیهاندا چی پەرستوو باشوینی ئەو بەکوو، ئێر ئەوانە کەبت و ئەو جۆرە شتەیان پەرستوو، غەیری خەدی پەرستوو، پەیکەری دارین و

بەردینیان کردوو بەخوداو، پەرەستوویانە، ھەموو دێکەونە ناو دۆزەخەو، ھەتا دەمینیئەو ئەوانە ی کە خودایان پەرەستوو : لەچاک و لەخراب و ، لە پاشماوێ خاوەن نامەکان.

ئەوجا بانگی جوولەکە دەکری و پێیان دەگوتریت: ئێو چیتان دەپەرست؟ دەلێن : عوزەیری کۆری خودامان دەپەرست. پێیان دەلێن: درۆدەکەن خودا نەھاوسەری بوو و نەمندان، دە ی چیتان دەوی؟ دەلێن: خودایە! توونیمانە ئامان بەدەری، بێخۆینەو، پێیان دەفەرموون بچن بۆ ئەوێو ناو بۆنەو، جا بەرو ئاگر خپان دێکەن و دەیان تەپینە ناوی، ئاگرەکە لە دوورەو دەلێی بەردە تراویلکەییە، لەبەر ئەو ئەوان وایە کە ئەو ناو، بەلام ناو نییە، ئاگری سوورە، بێسەو نیلەنیل و کێبەکێی لەگەڵ خۆیدا شەر دەکات، ئێر ھەمویان دێکەونە ناوی.

ئەمجا بانگی ھەلەکان دێکەن و پێیان دەلێن: ئێو چیتان دەپەرست؟ دەلێن: مەسیحی کۆری خودامان دەپەرست، پێیان دەفەرموون: درۆدەکەن، خودا نەھاوسەری ھەیەو، نەمندان، وەک لەقورئاندا ھەرموویەتی: ﴿وَأَن تَعَالَى جَدُّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا﴾ سورەتی جن ۳/۷۲. دە ی چیتان دەوی؟ دەلێن: ئە ی پەروەردگاری ئیمە! تینوومانە، ئامان پێدە ھەتا بێخۆینەو، پێیان دەلێن : بڕۆن بۆئەوێو، لەوی ناو بۆنەو، ئەوجا مۆلیان دەدەن، بەرەودۆزەخ، ئاگرەکە لەلای ئەوانەو کە تەماشای دێکەن دەلێی بەردەخووییە، چۆن بەردەخووی لەسارادا، لەدوورەو لەقرجە ی گەرمادا، لەدەریای ناو دەکات، لەلای ئەوانەو ئاگرەکە ناو، وەک شەپۆلە ئاوی زۆروا بوو، بێسەکە ی لە گەلکێی خۆیدا کۆلەدەدە!!

جا ئەوانیش دیسان دەسەپینە ناو ئاگر، ھەتا تەنیا ئەوانە دەمینیئەو کە ھەر خودای گەورەیان پەرەستوو، بەچاک و خراپیانەو، ئەوجا پەروەردگاری ھەردوو جیھان (کە پاک و پێرۆزە و، بێخەوش و، بێ گەردەو،

گه ورمیه) له سهر شیومی دئ بۆلایان، که نزیکترین شیومیه، لهو شیوهی که له قورئانی پیرۆزوله سهرزمانی موحه ممد بۆیان باسکراوه، پییان دمفه رمووی: نهوه چاومروانی چی ده کهن؟ نهومتانی هه موو میلله تی له جیهاندا چی بهرستوو، نیستا شوینی نهوه که وتوو، جاده لئین: نهی خودایه؟ خۆت ناگات لیه که نیمه له جیهاندا له بهر خاتری پرمزای تو دهستان له که سوکاری خۆمان و، له نازیزانی خۆمان و، له خه لکانی تریش هه لگرتبوو، وه هاوړپیه تیمان نه ده کردن لهو پیناوه دا، له کاتیکدا که زور کارمان پئیان هه بوو، که وابوو فریامان که وه له م سه خله تییه پزگارمان بکه، خوداش دمفه رمووی: من خودای نیووم، ده لئین: په ناده گرین به خودا له تو، نیمه هیچ هاوبهش بهیداناکهین بۆ خودای خۆمان). (دوو جار یان سی جار نه م گفتوگو یه دو بار ده که نه وه).

پوونکردنه وه:

نه م فه رموودیه بوخاری و موسلیم و ته رمه زیو کهسانی تریش گپراویانه ته وه، زور به دورو دریژی، به دریژی واله تاجول ئوسول دا له م شوینه دا: (به رگی دهیه م، لاپه ره: ٤١١ ز- ١٣١، باسی پیغه مبه ران و باومردارانیش - به فه رمانی خودا- تکاو شه فاعه ت ده کهن بۆ کهسانی تر).

فه رمایستی خوای که وه:

﴿فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا﴾

٤١/٤

١٦٥٢- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ لِي النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (اقْرَأْ عَلَيَّ قُلْتُ: اقْرَأْ عَلَيْكَ وَعَلَيْكَ الْزَلْ قَالَ: فَأَنِّي أَحِبُّ أَنْ أَسْمَعَهُ مِنْ غَيْرِي فَقَرَأْتُ عَلَيْهِ سُورَةَ النَّسَاءِ حَتَّى بَلَغْتُ ﴿فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ

أُمِّهِ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا ﴿ قَالَ: أَمْسِكْ فَإِذَا عَيْنَاهُ تَذَرَفَانِ ﴾.
(الحديث ٤٥٨٢ - اطرافه فی : ٥٠٤٩ - ٥٠٥٠ - ٥٠٥٥ - ٥٠٥٦) (٤٠٩).

عہدولای کوری مہسعود (رمزی خودای لی بن) فہرمووی : پیغہ مہبر (درویدی خودی لی بن) فہرمووی پیم: (ہندی قورنام بؤ بخوینہ) . گوتم : قوریان ؟! قورنام بؤ تو ہاتوہ و من بوئی بخوینم؟ فہرمووی: (حزدہ کمہ کھیکی تر بیخوینی و من گوئی لی بگرم، جا منیش سورمتی نیسانم بؤ خویند، تا گہیشتمہ سہر ئەم ئایہتہ: ﴿ فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمِّهِ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا ﴾ ٤/١٤ .

واتہ : جا ئەوہ دمبی حالی ئەو کافرہ بئپروایانہ، لەرؤزی قیامەتدا چۆن بی، لەو کاتەدا کە لەھەموو میللەتیک شایەتی بەینن، شایەتی بدات لەسەر بئپروایکیو نامەردی ئەوان، وە تویش ئەو موحمەد! دەھینن بؤ شایەتیدان لەسەریان و بؤ شایەتی دان بۆیان). نیت کە گەیشتمە ئێرہ فہرمووی: (نیت بەسە) کە تەماشای حەزرتەم کردواموتەئەسیر بووبوو، ئەسەر ھۆن ھۆن بەچاوہکانیدا دہاتە خواروہ (تاج/ ٥ ل/ ٢٩٠ ز/ ٧٩ ف/ ١) + (ریاض الصالحین/ بەرگی/ دوو ز/ ٥٤ ژ: ١- ٤٤٦).

فەرماشتی خوای کەوہ:

﴿إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضَ اللَّهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا﴾ . ٩٧/٤

١٦٥٣- عن ابن عباس (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ نَاسًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ كَانُوا مَعَ الْمُشْرِكِينَ يُكْثِرُونَ سَوَادَ الْمُشْرِكِينَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَأْتِي السَّهْمُ فَيُرْمَى بِهِ فَيَصِيبُ أَحَدَهُمْ فَيَقْتُلُهُ أَوْ يُضْرَبُ فَيَقْتُلُ فَانْزَلَ اللَّهُ أَنَّ الَّذِينَ

تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي الْأَيَةِ. (الحديث ٤٥٩٦ - اطرافه فی: ٧٠٨٥ (٤١٠)).

ئیبینوعه بباس (رمزی خوبان لای) هه رمووی: هه ندی له موسلمانان له ناو
بتپهرسته گانی مه کهدا بوون، هیشتا کۆچیان نه کرد بوو بو مه دینه،
رهبایی و قهره بالغی نه وانیان زور دکردو، دمیوون به هوی نه وهی که له کاتی
جهنگ و پیک هه لبرژاندا تارمایی له شکری کوفر، له بهر چاوی سوپای نیسلام
زورتر بنوینی، جاوا ری ده کهوت جاروبار تیری ده مات دمیdaleیه کیکیان، یا
دمیکوشت، یان زامداری دکرد، موسلمانان کانیش: دمیانگوت: نه مانه
به زور هینراون، له بهر نه وه بویان دمیپارانه وه، به لام خودا ریگهی نه وهی
نه دان جا بویه خودای گه وه بوو نوکردنه وهی نه م هه لوپسته، ته وای نه م
نایه تهی نارد هه خواره وه: ﴿إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ﴾ - ٩٧،
(تاج/ ٦ ل ١١٢ هـ/ ٢١ ز/ ٥).

په نوکردنه وه:

کورت و پوخت کاری نه م جوړه که سانه به تاوانیکی گه وه دانه وه،
فریشته ی گیان کیشان له کاتی سه رمه رگدا موژده ی سزای سه خت
و به سوئیان پی دمدن.

نه رمایشتی خوای گه وه:

﴿إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ﴾ ١٦٣/٤
١٦٥٤ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)
قَالَ مَنْ قَالَ إِنَّا خَيْرٌ مِنْ يُوسُفَ بْنِ مَتَّى فَقَدْ كَذَبَ (الحديث ٤٦٠٤ - طرفاه فی:
(٤١٠) لم يوافق مسلم على تخريج حديث ابن عباس في نزول الذين توفاهم الملائكة
ظالمي انفسهم (فتح/ ٩ ص ٧٧٢ - المترجم .

٣٤١٢ - ٤٦٠٣ - ٤٨٠٤ - راجع : ٣٤٠٣ - ٣٤١٥ - ٣٤١٦ = ١٣٦٢
تەجرید. بقرطی ضوارةم - لائثرة/٤٩ (٤١١).

پیغهمبەر (دروودی خودای لی بئ) دهمرموی : ههركهسی بلی : من (واته :
پیغهمبەر) باشترم له یونسی کوپی مهتتا، بهراستی نهوه درۆ دهکات).
(تاج/٤ ل ٣٨٨ ف/٢ ز ١٨).

یوونکردهوه :

ئهم فهرمودیه جورهمکی شهیهکی واتیادا، چونکه ئیجماع له سه رنهوه
ههیه که پیغهمبەر (دروودی خودای لی بئ) (خَيْرُ خَلْقِ اللَّهِ) یهو، باشتیانی
دروستکراوانی خودایه، له بهر نهوه نه گه رکهسی بلی : پیغهمبەر له موسا، یا له
عیسا، یا له یونس باشتره نهوه راست دهکات و درۆ ناکات. له بهر نهوه زاناکان
به م دوو شیوهیه ئهم فهرمودیه تهئویل دهکمن : یه که م : ههركهسی بلی
من، واته خۆی، له یونس باشتره نهوه درۆ دهکا، چونکه یوونس له بهر نهوه
پیغهمبهره، لهو باشتره که پیغهمبهرنییه که قسهی وا زل دهکا. دووهم : ئهم
فهرمایشتهی پیغهمبهر (دروودی خودای لی بئ) له پیش نهوه دا بووه، که بزانی خۆی
(خير البشر) ه و چاکترینی مهردومه.

تهفسیری سوورهتی مانیده (تفسیر سورة المائدة)

فهرمایشتی خودای که وهره :

﴿يَا أَيُّهَا الرُّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ﴾ ٦٧/٥

١٦٥٥- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: (مَنْ حَدَّثَكَ أَنَّ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَتَمَ شَيْئًا مِمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْهِ فَقَدْ كَذَبَ وَاللَّهِ يَقُولُ: ﴿يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أَنْزَلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ﴾ (الاية). (الحديث ٤٦١٢ سبق طرفه فى: ١٣٠٦ تەجريد = ٣٢٣٤ = بقرطى/٣ - ٤٣٧) (٤١٢).

عائيشه (رمزى خودى لى بى) فهرمووى: هەر كهسى قسهى وای بۆكردى: كهگوايه موحهممه (درودى خودى لى بى) شتيكى حهشارداوه لهو قورئان و سوننهتهى كه بهسرووش بۆى هاتوو، نهوه بهراستى درۆ دهكات، چونكه خوداى كهوره لهم نايهته پيرۆزه، فهрман دهكات بهپيغهمبهر، نهوقورئان ووهحيهى بۆى هاتوو رايبگهيه نكووه رهشهى نهوهى لى دهكا، نهگهر به نهركى خووى ههڵ نهستى لهم لايه نهوه بهرپرسياره، كه دمهفرموى: ﴿يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أَنْزَلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ﴾ (٦٧/٥). (تاج/٦ ز/٧ ل/١٥٨ ز/٨).

فهرمایشتى خوداى كهوره:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ﴾ ٨٧/٥
١٦٥٦- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مسعود (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: (كُنَّا نَغْزُو مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَلَيْسَ مَعَنَا نِسَاءٌ فَقُلْنَا: أَلَا نَخْتَصِي قُنَهَانَا عَنْ ذَلِكَ فَرَخَّصَ لَنَا بَعْدَ ذَلِكَ أَنْ نَتَزَوَّجَ الْمَرَأَةَ بِالتُّوبِ ثُمَّ قَرَأَ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ﴾. (الحديث ٤٦١٥ - طرفاه فى: ٥٠٧١ - ٥٠٧٥) (٤١٣).

عهبدووللای کورى مهسعود (رمزى خودايان لى بى) فهرمووى: كه لى جار وادهبوو، لهخرمهتى پيغهمبهردا (درودى خودى لى بى) دهجووين بۆ غهزا ؛ ژنمان لهكهه

خۆمان نه دمبرد؛ جا بۆنه وهی که له م روومه توشی تاوان نه بین؛ عهرزی پیغه مبه رمان کرد نهی پیغه مبه ری خودا! ریگه مان پابده خۆمان ده خه سینین نه ویش ریگهی نه وهی پانه داین، به لام له وه دوا، پیغه مبه ر (درووی خودی له ب) ریگهی پێکداین که بۆ ناچاری ژن سیغه بکهین؟، له سه ر جل و به رگ و شتی تریش. نینجا ئیبنوومه سعود بۆ پشتیوانی رای خۆی، له بارهی دروست بوونی ژن سیغه کردنه وه، نه م نایه تهی خویندومه که دمفه رموی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحْرُمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ﴾ واته : نهی مو سلمانینه! له یاسای خودای گه و ره دهرمه چن، نه وشته پاک و خوشانه، چ خۆراک بن، چ شتی تر، که خودا په وای دیوه بۆتان و خۆی بۆی هه لال کردوون له خۆتانه وه له سه ر خۆتانی هه رام مه که ن (...). (تاج/ ٦ ل/ ١٣٧ فه رموودهی ژماره: ١٠، ١١، زنجیره: ٦ ته فسیری سوورمه تی مائیده+ به رگی/ ٣ ل/ ١٤٧ ز/ ٦٠ ز/ ١، ٢، ٣، ٤- باسی سیغه کردن هه رامه + فیهی ئاسان به رگی/ ٢ ز/ ٢٩٨ لا په ره : ٧٣٩- باسی سیغه کردن (نکاح المتعه) ماره برینی کاتی : ژنه یان بۆ ماوه یه کی دیاریکراو، وه ک بۆ هه فته یی، یامانگی، یاسائی، یا ده سال یا که متر یان زیاتر به مه رجیک ماوه که ی دیاری کرابی).

فه رمایشتی خۆای گه و ره یه :

﴿إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْانصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ ٩٠/٥

١٦٥٧- وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ): (الْأَزْلَامُ الْقِدَاحُ يُقْتَسَمُونَ بِهَا فِي الْأُمُورِ وَالْثُّصْبُ النَّصَابُ يَذْبَحُونَ عَلَيْهَا).

ئیبنو عه بباس (رمزی خوداها ن له ب) دمفه رموی : نه زلام نه و ته خته دارانه یه، که دانه و فالیان پێ ده گرنه وه، کێ سێ ته خته ی وه ک یه ک له یه کیکیان نو سه راوه : بیکه، له یه کی تریان نو سه راوه مه یکه، له سییه میان ه یچ

نه نووسراوه، جا كه سئ بيهوئ كارئ بكا، له سهر نه م شيوهيه دانهيان پئدهگرئتهوه دهيان خاته ناو كيسهيه كه موو دهست دمبا يه كيكيان بهبئ ته عين دمردمهينا و كارى پئدهكا نه گهر (بيكه) دمرچوو كار كه دهكا، نه گهر (مهيكه) دمرچوو نايكا، نه گهر خاليه كه دمرچوو كه هيچى لئ نه نووسراوه دوو باره دهكاتهوه. ههروا دمفه رموئ: نوسبش نهو پهيكه ره بهر دينانهيه، كه ئاژه لئيان بو سهر دمپرن و دهيان بهرستن.

١٦٥٧ م - عن انس بن مالك (رضي الله عنه) ما كان لنا خمر غير فضيخكم هذا الذي تسمونه الفضيخ فاني لقائم اسقي ابا طلحة وفلانا وفلانا اذ جاء رجل فقال وهل بلغكم الخبر؟ فقالوا: وما ذاك؟ قال: حرمت الخمر قالوا: اهرق هذه القلال يا انس قال: فما سألوا عنها ولا راجعوها بعد خبر الرجل). (الحديث: ٤٦١٧ - طرفه في: ٢٤٦٤ - ٤٦٢٠ - ٥٥٨٠ - ٥٥٨٢ - ٥٥٨٣ - ٥٥٨٤ - ٥٦٠٠ - ٥٦٢٢ - ٧٢٥٣) (٤١٤).

ئهنهس (رمزى خودى لئ بن) فهرمووى: جاران مهى وبادهى ئيمه ته نيايه و جوړه مهى وبادميه بوو، كه ئيوه ناوتان ناوه فهضبخ كه جوړه عمره مقيكه له بهر سيلهى خورما دروست دكرئت، جاجاريك و دستابووم خهريك بووم بادهم دمدا به ئه بو ته لحه ي زربابم و فيساره كهس و فيساره كهس، لهم كاته دا له ناكاو پياويك هات گوتى: ئه رئ هه واله كه تان پئ نه گه پشتهووه؟ گوتيان كام هه وال؟ پياوه كه فهرمووى: مهى فه دهغه كراوه واته نار هق حهرام كراوه. ئيت بهبئ چهن وچوون وليكولينه وه په كسهر به منيان گوت: نهى ئهنهس! ئهم كوپه مه يانه برژينه، وه منيش هه موويانم رژاند.

پروونکردنهوه:

نهم فهرموودمیه وچه‌ند فهرموودمیه‌کی تری لهم بابته که له‌پیشه‌وه
 ږمت بوون، به‌لگه‌یه‌کی ږوشنی نه‌ومن که‌کار به‌هه‌والی‌تا‌که‌که‌س ده‌کړیت که
 له‌شمرعا ناسراوه به‌عه‌مهل به‌خه‌به‌ری واحد. ږروانه: ژماره: ۲۸ ته‌جړید
 = ۴۰هغه‌تح = به‌رگی ال ۵۷+ژماره: ۲۵۲ت = ۳۹۹ف = به‌رگی ۱/ل ۲۶۲+ تاج/۶
 ز/۶ ل/۱۳۹ ف/۱۵، ۱۶، + فیهی ناسان به‌رگی سییه‌م ل/۸۲۳ ز/۳۲۹.

فهرمایشتی خودای که‌وره:

﴿ لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءٍ إِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسْأَلُكُمْ ﴾ ۱۰۱/۵

(واته: نه‌ی موسلمانینه! ږرسیاری وا له‌پیغه‌مبه‌ری خوټان مه‌که‌ن
 که‌به‌ده‌رددتان نه‌خواو، له‌هه‌مان گاتا نه‌رگی سه‌رشانتان گرانتر بکات).
 ۱۶۵۸- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: خَطَبَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
 وَسَلَّمَ) خُطْبَةً مَا سَمِعْتُ مِثْلَهَا قَطُّ قَالَ: (لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ لَضَحِكْتُمْ قَلِيلًا
 وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا قَالَ فَقَطَّى اصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَجُوهُهُمْ
 لَهُمْ خَبِيرٌ فَقَالَ رَجُلٌ: مَنْ أَبِي؟ قَالَ: فَلَانٌ فَتَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: ﴿لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءٍ
 إِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسْأَلُكُمْ﴾ رَوَاهُ النَّصْرُ وَرَوْحُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ شُعْبَةَ. (الحديث
 ۴۶۲۱- اطرافه‌فی: ۹۳- ۵۴۰- ۷۴۹- ۶۳۶۲- ۶۴۶۸- ۶۴۸۶-
 ۷۰۸۹- ۷۰۹۰- ۷۰۹۱- ۷۲۹۴- ۷۲۹۵) (۴۱۵)

نه‌نه‌س (رمزی خودی لـ بی) فهرمووی: جاری پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودی لـ بی)
 وتاریکی دا، هه‌رگیز وتاری وادلگیرو دل هه‌ژینم نه‌بیستوو، فهرمووی:
 (نه‌وه‌ی که‌من ده‌یزانم، نه‌گهر نیوه ده‌تان زانی، که‌م پی ده‌که‌نین وزور
 ده‌گریان،) فهرمووی: جا یارانی پیغه‌مبه‌ر (دروودی خوا له‌سه‌ر پیغه‌مبه‌رو

(۴۱۵) اخرجه مسلم في الفضائل، باب: توقيره (صلی الله علیه وسلم) و ترك اكثر سؤاله .. رقم:

رمزای خوا له سهر له یارانئ) پرووی خوځیان دابووشی و دایان له پرمه ی گریان،
پیاوړیک عهرزی کرد : نه ی پیغه مبه ر ځودا ! باوکی من کی یه؟ فه رمووی:
(فیساره کهسه) جا نه م نایه ته ی هاته خواره وه: ﴿لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءٍ اِنْ تُبَدَّ
لَكُمْ تَسْؤُكُمْ﴾. (تاج/ ٦ ل/ ١٤١- ژماره: ١٧، ١٩) + (ریاض/ ٢ ز/ ٥٤ ژ: ٤٤٧/ ٢ ل/ ٣٣) .

پرووی نکر د نه وه:

نه م پیاوه بویه نه م پرسپاره ی له پیغه مبه ر کرد، چونکه خه لک به ناره و
تانه ی زو لایان لی ددها، به لام پیغه مبه ر (دروودی خودای لی بی) به دروی خسته وه و
فه رمووی تو کوری باوکی خوتی.

١٦٥٩- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: (كَانَ قَوْمٌ يَسْأَلُونَ رَسُولَ
اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) اسْتِهْزَاءً فَيَقُولُ الرَّجُلُ: (مَنْ أَبِي؟ وَيَقُولُ الرَّجُلُ تَضِلُّ
نَاقَتَهُ: اَيْنَ نَاقَتِي؟ فَاَنْزَلَ اللَّهُ فِيهِمْ هَذِهِ الْآيَةَ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنْ
أَشْيَاءٍ اِنْ تُبَدَّ لَكُمْ تَسْؤُكُمْ﴾ حَتَّى فَرَعَ مِنْ الْآيَةِ كُلَّهَا). (الحديث ٤٦٢٢) (٤١٦).

ثیب نو عه بیاس (رمزای خودایان لی بی) فه رمووی: هه ندی کهس (بو گالته
پیکردن و ته لفیسی) پرسپاریان له هه زرت (دروودی خودای لی بی) ده کرد: پیاو
هه بوو دهیگوت : کی باوکه؟ پیاو و هه بوو کاتی وشتره که ی بزر ده بوو
دهیگوت : وشتره که م له کوئ یه؟ جا خودای گه وره بو سه رزه نشتی نه مانه
نه م نایه ته ی به ته واوی ناره خواره وه: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءٍ
اِنْ تُبَدَّ لَكُمْ تَسْؤُكُمْ﴾. (تاج/ ٦ ل/ ١٤١).

تەفسیری سوورەتی ئەنعام (تفسیر سورۃ الانعام)

فەرماشتی خودای کەوڕە:

﴿قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلَىٰ أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِّنْ فَوْقِكُمْ أَوْ مِنْ تَحْتِ
ارْجُلِكُمْ﴾ ٦٥/٦

(واتە: ئەو موحەممەد! بۆھرموو: خودا دەتوانی سزا لەرێسەرێتێکەوە، یا لە ژێر پێتێکێکەوە بنێری بۆتان).

١٦٦٠- عن جابر بن عبد الله (رضي الله عنهما) يقول: لما نزل على رسول الله (صلى الله عليه وسلم): ﴿قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلَىٰ أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِّنْ فَوْقِكُمْ﴾ قَالَ: اغْوِذْ بِوَجْهِكَ أَوْ مِنْ تَحْتِ ارْجُلِكُمْ قَالَ: اغْوِذْ بِوَجْهِكَ فَلَمَّا نَزَلَتْ أَوْ يَلْبَسْكُمْ شَيْعًا وَيَذِيقَ بَغْضُكُمْ بَأْسَ بَغْضِ هَاطَانِ أَهْوَنَ أَوْ أَيْسَرُ. (الحديث: ٤٦٢٨ - طرفاه في: ٧٣١٣-٧٤٠٦) (١٧).

جابر (ڕەزای خودای ئێ بێ) گاتێ ئەم نایەتە ھاتەخوارەو: ﴿قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلَىٰ أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِّنْ فَوْقِكُمْ﴾ تۆ ئەو خۆشەویست! پێیان بۆھرموو: ھەرخودایە کە توانایە لەژوور سەرێکێکەوە سزاتان بەسەردا ببارینی، وەک: ھەوڕە بروسکەو تۆف و تەرزە و بەردەبارانی ئاسمانی و بۆمباو شتی تری لەم بابەتە، لێرەدا ھەزرەت (دروودی خودای ئێ بێ) ھەرمووی: (پەنا دەگرم بەزاتی تۆ ئەو خودایە!) وە لەویدا کە دەفەرموی: ﴿أَوْ مِنْ تَحْتِ ارْجُلِكُمْ﴾ یاخود ئازارو سزاتان بۆ بنێری لە ژێر پێتێکێکەوە، وەک بۆرکان و بومەلەرزە و لوغم و مین و مارو دوویشک و شتی تری وا.

پێغەمبەر (دروودی خودای ئێ بێ) ھەرموویەو: (پەنا دەگرم بەزاتی تۆ لە شتی وا) وە لەویدا کە نایەتە کە دەفەرموی: ﴿أَوْ يَلْبَسْكُمْ شَيْعًا وَيَذِيقَ

بَغْضُكُمْ بِاسَ بَغْضٍ ﴿٦/٦٥﴾. یاخود دەستە دەستەو تاقمە تاقمەو تیکەل وپیکەل وحبایا تان بکاو تیکتان بەربداتن لەیەگتری، وەك ئیستای عیراق، هەركامتان چەقۆ لەوی تەرتان بسوێ، تالای دووبەرەکی و خۆخوری و خۆ خۆیی لە دەستی یەگتر بچێژن، وەك ئیستای کوردەکان لەبەشی ئازادی کوردستان دا. لێرەدا حەزەرت فەرەمووی: (هەرچۆنێ بێ ئەمەیان سووکترە) یافەرەمووی: (بەهەر حال ئەمەیان ئاسانترە). (تاج/ ٦ ل/ ١٥٢ ژمارە: ٢ ز/ ٧- سوورەتی ئەنعام).

فەرماشتی خودای گەورە:

﴿أُولَٰئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَبْهَدَاهُمْ اَقْتَدِهْ﴾ ٩٠/٦

١٦٦١- عن ابن عباس رضي الله عنهما: اِنَّهُ سَلَ اِفي (ص) سَجْدَةً؟ فَقَالَ: نَعَمْ ثُمَّ تَلَا ﴿وَوَهَبْنَا لَهُ اسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ﴾ اِلَى قَوْلِهِ ﴿فَبْهَدَاهُمْ اَقْتَدِهْ﴾ ثُمَّ قَالَ: بُيُوكُمْ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِمَّنْ اَمَرَ اَنْ يَّقْتَدِيَ بِهِمْ (الحدیث ٤٦٣٢- اطرافه فی: ٣٤٢١- ٤٨٠٦- ٤٨٠٧)

پرسیار کرا لە ئیبنوعەبباس (رمزای خودایان لێ بێ) ئایا لە سوورەتی (صاد)دا سووجەدی تیلەوت هەیە، کەبە کوردی پێی دەگوترێ: کورپوشی قورئان خوێندن؟ فەرەمووی: بەئێ هەیە. لەویدا کە دەفەرەمووی: ﴿..فَاسْتَغْفِرَ رَبُّهُ وَخَرَّ رَاكِعًا وَاَنَابَ﴾ ص/ ٢٨- ٢٩- ئەوجا بوو پشتیوانی فەتواگەیی خۆی ئەم حەوت ئایەتەیی خوێندەو، کە لەئایەتی هەشتاو چوارەو دەست پێندەکات کە بە: ﴿وَوَهَبْنَا لَهُ اسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ﴾ دەست پادەکات وە بەئایەتی نەو دەست لە سوورەتی ئەنعام، کۆتاییان دای، کەبەمە دەست پێ دەکا: ﴿أُولَٰئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَبْهَدَاهُمْ اَقْتَدِهْ﴾.

لەپاشا ئیبنوعەبباس فەرەمووی: (دەوی حەزەرتی موحەممەدیش کە پیغەمبەری ئێوەیە، یەگێکە لەو کەسانەی کە فەرمانیان پێکراوە کە

په پړه‌وی ئه‌و پښه‌مبه‌ره به‌پړزانه بکا، که‌یه‌کښکیان حه‌زرتی داووده (علیهم الصلاه و السلام). (تاج/ ٦/ ل ١٥٨ ژماره: ٧).

پوونکرده‌وه:

به‌پښی نایه‌ته‌که‌ی سوورته‌ی صاد، چه‌سپاوه که‌حه‌زرتی داوود کوړنوشی بر دووه، وه به پښی نایه‌ته‌کانی سوورته‌ی ئه‌نعمایش فه‌رمان به پښه‌مبه‌ره (دروودی خودای لږ بڼ) کراوه که په‌پړه‌وی حه‌زرتی داوود بکا، که‌واته: سوجدی تیلاوت له‌م شوینه‌دا سووننه‌تی پښه‌مبه‌ره، ئه‌و دیشی که‌سووننه‌ت بی بؤ پښه‌مبه‌ره ومه‌ودای په‌پړه‌وی هه‌بی، بؤ نوممه‌تیشی سووننه‌ته، نه‌مه‌یش له‌سه‌ر نه‌وبنه‌مایه‌یه (که‌شه‌رعی دینه‌کانی پښی ئیمه، که‌له‌شه‌رعی ئیمه‌دا به‌چاک و خراب، باسی نه‌کرا بی دروسته په‌پړه‌وی ئی بکړی).

فه‌رمایشی خودای که‌وره:

﴿وَلَا تَقْرُبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ﴾ ١٥١/٦

(واته: نه‌ی موسلماننه‌کان به‌هیچ شی‌وه‌یه‌ک نزیکی ئیش وکاری شه‌رم وئاومری حه‌یابه‌ر مه‌که‌ون، چ به‌ئاشکرا، چ به‌نه‌ینی)

١٦٦٢- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قُلْتُ: أَنْتَ سَمِعْتَ هَذَا مِنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: نَعَمْ وَرَفَعَهُ قَالَ: لَا أَحَدٌ غَيْرُ مِنَ اللَّهِ فَلِذَلِكَ حَرَّمَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَلَا أَحَدٌ أَحَبُّ إِلَيْهِ الْمِدْحَةُ مِنَ اللَّهِ فَلِذَلِكَ مَدَحَ نَفْسَهُ. (الحديث ٤٦٣٤- اطرافه فی: ٥٢٢٠- ٤٦٣٧- ٧٤٠٣) (٤١٨).

عه‌بدوئلای کوړی مه‌سعود (رمزای خودایان لږ بڼ) فه‌رمووی: پښه‌مبه‌ره (دروودی خودای لږ بڼ) فه‌رمووی: (که‌س وه‌ک خودا به‌ته‌نگه‌وه نییه‌و، له‌سه‌ر نارده‌وایی

دەمار نایگرئ و هە ئناداتی، وە هەرلەبەر ئەو هیه کە هەرچی نەشاونا پرده وای
 حەرامی کردوو، ئیتر چ بەناشکرا بئو، چ نەینی و شاراوەبی، وە کە سیش
 وەك خودا وەسپی جوان و مەتحتی پێخۆش نییە، هەرلەبەر ئەو هیه کە خودا
 وەسف و ستایشی خۆی کردوو.

تەفسیری سوورەتی ئەعراف (تفسیر سورۃ الاعراف)

فەرماشتی خودای گەورە:

﴿ خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ ﴾ ۱۹۹/۷ .
 ۱۶۶۳ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ أَمَرَ اللَّهُ نَبِيَّهُ (صَلَّى
 اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنْ يَأْخُذَ الْعَفْوَ مِنْ اخْتِلَاقِ النَّاسِ. (الحدیث ۴۶۴۴ - طرافه فی:
 ۴۶۴۳) (۴۱۹).

عەبدوللای کوری زوبەیر (رمزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: بە پێی ئایەتی:
 ﴿ خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ ﴾ خودای گەورە فەرمانی کردوو بە موحەممەدی
 پێغەمبەری خۆی (دروودی خودای لێ بێ) کە ئەو هێ بێ ئەرك و ئاسان و خۆش و باشە
 لە پەفتارو خووی مەردووم، وەری بگریو قەبوڵی بکاو چاوپۆشی یان لێ بکاو،
 پەلپی پەفتارو خووی زۆر گرانیان لێ نەگرێ.

تەفسیری سوورەتی ئەنفال (تفسیر سورۃ الانفال)

فەرماشتی خودای گەورە:

﴿ وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةً وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ ﴾ ۳۹/۸

١٦٦٤- عن ابنِ عمرَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا) اِنَّهُ قِيلَ لَهُ: كَيْفَ تَرَى فِي قِتَالِ الْفِتْنَةِ؟ فَقَالَ: وَهَلْ تَذَرِي مَا الْفِتْنَةُ؟ كَانَ مُحَمَّدٌ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُقَاتِلُ الْمُشْرِكِينَ وَكَانَ الدُّخُولُ عَلَيْهِمْ فِتْنَةً وَلَيْسَ كَقِتَالِكُمْ عَلَى الْمُلْكِ). (الحديث ٤٦٥١- اطرافه فى: ٣١٣٠- ٣٦٩٨- ٣٧٠٤- ٤٠٦٦- ٤٥١٣- ٤٥١٤- ٧٠٩٥).

ثيبنو عومهر (رمزى خودايان لى بى) فهرمووى: له من پرسىار كرا : پات چييه سه بارمت به شهري ناژاوه، كه لهم نايه تها باسى لى وهكراوه: (شهريان له گهل بكن ههتا ناژاوه پونه دات؟). ثيبنو عومهر ريش (رمزى خودايان لى بى) فهرمووى: جا تو دمزانى مهبهست له كوشتارى ناژاوه لهم نايه تها چييه؟ جاران پيغه مبهري خودا (درودى خودى لى بى) ناچار دمبوو شهر له گهل هاوبهش پهيدا كهراندا بكا، چوون بو ناويان ناژاومبوو، يادهيان كوشتى، يا نه شكه نجهيان ددهاى، وهك نه م كوشت و برهى نىستاي نيوه نيه، كه بو شهره كورسى و پاشايه تيه!).

ته فسيري سوورده تى به رانه ت، سوورده تى ته وبه يشى بى ده كوتري تفسير سورة براءة (التوبة)

فهرمايشتى خوداى كهوره:

﴿وَآخِرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا عَسَى اللَّهُ اَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ اِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ ١٠٢ / ٩

(واته: كه سانيكى تريش هه ن، نه وانيش له نيوه م و مو سلمانن، به لام توشى تاوان و گونا ه بوون، ته نانه ت خو يشيان بى له و مده منين، به لام له گهل نه وهش دا، رابووردويه كى باش و په ريزيكي پاكيان هيه. واته: كردموى چاك و كردموى خراپيان هيه و، له هه ردوولا تييان گوشيوه، جائه مانه و مانه ندى

نہ مانہ هیوا وایہ کہ خودا تہ و بہو پہ شیمانیاں لی گرا بکا، چونکہ بہ راستی تا تو بلئی لہ رادہ بہ دمر خودا تاوان بہ خش و میہرہ بانہ).

۱۶۶۵- عن سمرۃ بن جندب (رضی اللہ عنہ) قال: قال رسول اللہ (صلی اللہ علیہ وسلم) لنا: (اثنی اللیلة اثنان فابتعثانی فالتہیا بی الی مدینۃ مبنیۃ بلسن ذہب وکین فضۃ فتلقتانیا رجال: شطر من خلقہم کاحسن ما الت راء، و شطر کاقبح ما الت راء، قالاً لہم: اذہبوا فقعوا فی ذلک النہر فوقعوا فیہ ثم رجعوا الینا قد ذہب ذلک السوء عنہم فصاروا فی احسن صورۃ قالای: ہذہ جنۃ عدن و ہذاک منزلك قالای: اما القوم الذین کاثوا شطر منہم حسن و شطر منہم قبیح فالتہم خلطوا عملاً صالحاً و آخر سیتاً تجاوز اللہ عنہم). (الحديث ۴۶۷۴- طرفہ فی: ۴۵۵ تہ جرید = ۸۴۵ فتح الباری = بترطی ۱۶ کتم لاثرة : ۴۳۲) (۴۲۰).

سہ موورہی کوری جوندوب (رمزای خودای لہ بی) فہر مووی: (پیغہ مبہر (دروودی خودای لہ بی) فہر مووی: نهم شہو دوو فریشتہ ہاتن بؤلام، لہ خہوہ لیان ساندم، و بردمیان لہ گہل خویندا ریشتن ہہ تا گہیشتنہ شاری، دروست کرابوو، خشتیکی لہ زپر بوو خشتیکی لہ زیو، پیاوگہ لیکنان توش بوون نیوہی لہشیان تا بلایت جوان بوو، نہو نیوہ کھی تریان تابلیت ناشیرین بوو، دوو فریشتہ کھی کہ لہ گہل من بوون پیان گوتن : برؤن خوتان بخہنہ ناو نہو چہ مہوہ، نہو انیش چوونہ ناو چہ مہ کہ وہو، لہ پاشا ہاتنہوہ بؤلای نیئمہ، یہک دمنک چییہ ناشیرینی یہ کھیان پیوہ نہ ما بوو، و ہتا بلئی جوان بوو بوون، گوتیان پیم : نهمہ بہہ شتی نیجگاری (جہننہ تولعہ دن) ہ، نا نہو ہش جیگی تویہ، نہو پیاوانہش کہ نیومیان جوان و نیومیان ناشیرین بوو، نہوہ بؤیہ و ابوون چونکہ کاری باش و کاری خراپیان ناویتہ کردبوو، و ہلہ کرداری چاک

وله کرداری خراب تیّیان گوشی بوو، به لّام له نه نجامدا خودا چاوپویشی لئکرډن). (تاج/ل ۶/ل ۲۰۹/ز ۱۰ - سوورمتی تهوبه ژ: ۱۷).

ته نښیری سوورمتی هوود (تفسیر سورة هود)

فه رمایشتی خودای گه وړه:

﴿وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ﴾

(واته: وه بارهگا (عرش)ی خودا له سهر ناوېوو)

۱۶۶۶- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ انْفِقْ انْفِقْ عَلَيْكَ وَقَالَ يَدُ اللَّهِ مَلَايَ لَا تَغِيضُهَا نَفْقَةً سَحَاءَ اللَّيْلِ وَالتَّهَارِ وَقَالَ أَرَأَيْتُمْ مَا انْفَقَ مِنْذُ خَلَقَ السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ فَإِنَّهُ لَمْ يَغِيضْ مَا فِي يَدِهِ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ وَبِيَدِهِ الْمِيزَانُ يَخْفِضُ وَيَرْفَعُ. (الحديث ۴۶۸۴- اطرافه فی: ۵۳۵۲ - ۷۴۱۱ - ۷۴۱۹ - ۷۴۹۶) (۴۲۱).

نه بوهوره پړه (رمزای خودای لئ بئ) فه رمووی: خوښه ویست (دروودی خودای لئ بئ)

فه رمووی: (خودای بالادست وخواهن شکو، لهفه رمودمیه کی پاک وپېرؤزدا ددهفه رموی: نهی ناده میزاد! مال بهخت بکه، خیرزؤر بکه، تۆلت بؤده که مه وه، تۆچاوت له بهنده گانی من بئ، منیش چاوی خیرم له تۆدمبئ) گوتی: فه رمووشی: دهستی راستی خودا هه میسه پړه سهر رپژ دهکا، خه زینه و گه نجینه ی خودا هه میسه پړه له خپرو بیړ، نه وه تا وابه بهرچاوه وه و هه مه دهم، شه وورؤز خودای گه وړه، به دریژیی سال، لئی دهبه خشئ، نازو بههره ده رپژی به سهر دروست گراوه کانیدا، رزق ورؤزی تیرو ته سه لیان دمد، به لّام هیچ کهم ناکا، خو بایش دمرانن نه وه تی خودا ناسمانه کان وزه مینه کانی دروست کردووه، چه نده ی به خشپوه ته وه، دیاره که زؤر زؤری به خشپوه ته وه، دمس له گه ل نه وه شدا، خه زینه و گه نجینه ی خودا، یه که تاقه دهنک چیه که می نه کردووه، وه وه که خو ی ماوه!).

فہرمووی: (وہ لہ پیش دروست گردنی دروست گراوہ گان دا، تہخت وبارہگا (عہرش) ی خودا لہ سہر ناوبوو تہرازوویش وا لہ دہستہ گہی تریدا و بہ نارمزووی خوئی تاوتووی پی دہکاو، سہر بہرہوزووو سہر بہرمو خوار ی پی دہکا، لہ نگہری دادپہرہری پی رادہ گری بہ پئی دانایی خوئی کہ لہ ئیمہ بہنہانہ، رۆژی کہ سی زیاد دہکاو رۆژی کہ سیکیتر کہم دہکات نہم بہر زہوہ دہکاو نہوی ترنہوئی، و دہہرہوہا) (تاج/ ۶ ز/ ۲۳ ل/ ۶۰ ز/ ۳).

پوونکر دہوہ:

نہم جوہرہ فہرموودانہ کہ می پیچی دہن، وشہو رستہو قسہ گان، ہہموو بہرہ مزن، کہ بہکار دہہینرین بۆ دروست گراوان مہبہستیکی تایبہتی زانراو وئاسایان ہہیہ، ہہموو کہ سی بہ پئی مہدلولی زمانی خوئی تی دہگات، بہ لام کاتی بہکار دہہینرین بۆ خودا، واتاکہ یان تہواو دہگوردریت، و دگہ لیک جار لہ کاتی و مرگپران و تہرجہ مہدا ہہلہی گہورہ گہورہ یان تی دہکہوئی، بہ لام کورت و پوخت : ئیمہ دہزانین کہ خودایہ گہو نابی بہدوو، خودایہ کی بیچوونہ و لہرہنگی نییہ، وہ نہم جوہرہ وشہو رستانہ واتای تایبہتی شیایوی خویان ہہیہ، کہ بگونجین لہ گہل خودادا).

فہرمایشتی خودای گہورہ:

﴿وَكَذَلِكَ اخذ ربك اذا اخذ القرى وهي ظالمة ان اخذہ الیم

شدید﴾ ۱۰۲/۱۱

۱۶۶۷- عَنْ أَبِي مُوسَى (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (إِنَّ اللَّهَ لَيَمْلِكُ لِلظَّالِمِ حَتَّى إِذَا أَخَذَهُ لَمْ يُفْلِتْهُ قَالَ ثُمَّ قَرَأَ ﴿وَكَذَلِكَ أَخَذَ رَبُّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَى وَهِيَ ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخَذَهُ الْيَمُّ شَدِيدٌ﴾). (الحدیث ۴۶۸۶) (۴۲۲).

ئەبوموسا (رمزى خودى لى بى) فەرموۋى: پېغەمبەر (درودى خودى لى بى) فەرموۋى: (لەراستىدا خودا مۆلەتى زۆردارو وستەم كاردەدات و، تاماودىيەك جەلەوى بۆشل دەكەت، ھەتابزانى دەگەرپىتەو ھەيان نا، لەوانەكانى رۆزگار پەندونامۆزگارى ومردەگرييان نا، بەلام كەكاسە پىرپوو، ئەوساقورتى دەگرى، ئىتر قوتارى نابى لەچنگى وتۆلەى بەرودوۋى لى دەسپىنى!).

ئىنجا پېغەمبەر (درودى خودى لى بى) بۆ پىشتىوانى ئەم فەرموۋىدە، ئەم ئايەتەى خويندەو: ﴿كَذَلِكَ اخذ رَبُّكَ إِذَا اخذَ الْقُرَىٰ وَهِيَ ظَالِمَةٌ إِنَّ اخذَهُ إِلَيْمٌ شَدِيدٌ﴾ واتە: ئاۋەھا پاش مۆلەت وماۋەپىدان، خوداى تۆ ئەى خۆشەويست! سزى سەخت دەنيىرى، قارو خەشم وغەزەب دەگرى، لە خەللى ئەو ولات و دىھاتانە كە زۆرو ستەم و ناھەقى و بى دادى و نارەۋايى لەناۋياندا پەرمەدەسپىنى و، دەلىلى گوندو شارەكان سەرچەم بوون بەلانە و خانەى زۆردارى وستەمكارى!

ۋەلى لەمەكرى خودا ئەمىن مەبن، چونكە بەراستى كاتى خوداى تۆ قورتى زالم دەگرى، ئىشى پىدەگەيەنى، بىرسى دەبىرى!) (رىچ صالحىن/ ۱/ ل ۱۹۵ ژمارە: ۲۰۷ - بەرگى يەكەم + تاج/ ۶/ ل ۲۴۲ - ژمارە: ۴/ ز ۱۲ - سوورەتى ھوود).

تەفسىرى سوورەتى حجر (تفسير سورة الحجر)

فەرمايىشتى خوداى كەۋرە:

﴿إِلَّا مَنْ اسْتَرْقَ السَّمْعَ فَاتَّبَعَهُ شِهَابٌ مُبِينٌ﴾ ۱۸/۱۵

۱۶۶۸ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) يَنْبُلُغُ بِهِ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِذَا قَضَى اللَّهُ الْأَمْرَ فِي السَّمَاءِ ضَرَبَتْ الْمَلَائِكَةُ بِأَجْنِحَتِهَا خُضْعَانًا لِقَوْلِهِ كَالسَّلْسِلَةِ عَلَى صَفْوَانٍ، فَإِذَا فُزِعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوا: مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ؟ قَالُوا: لِلَّذِي قَالَ الْحَقُّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ فَيَسْمَعُهَا مُسْتَرْقُوا السَّمْعَ وَمُسْتَرْقُوا السَّمْعَ هَكَذَا وَاحِدٌ

فَوْقَ آخَرَ فَرُبَّمَا أَذْرَكَ الشَّهَابُ الْمُسْتَمِعَ قَبْلَ أَنْ يَرْمِيَ بِهَا إِلَى صَاحِبِهِ فَيُخْرِقُهُ وَرُبَّمَا لَمْ يُذْرِكُهُ حَتَّى يَرْمِيَ بِهَا إِلَى الَّذِي يَلِيهِ إِلَى الَّذِي هُوَ اسْفَلَ مِنْهُ حَتَّى يُلْقَوْهَا إِلَى الْأَرْضِ فَتَلْقَى عَلَى فَمِ السَّاحِرِ فَيَكْذِبُ مَعَهَا مِائَةً كَذِبَةٍ فَيَصَدَّقُ فَيَقُولُونَ أَلَمْ يُخْبِرْنَا يَوْمَ كَذَا وَكَذَا يَكُونُ كَذَا وَكَذَا فَوَجَدْنَاهُ حَقًّا؟ لِلْكَلِمَةِ الَّتِي سُمِعَتْ مِنَ السَّمَاءِ. (الحديث ٤٧٠١ - اطرافه فی: ٤٨٠٠ - ٧٤٨١).

ئەبوهورمیرە (رمزای خودای لئ بئ) فەرمووی: خوۆشەوێست (دروودی خودای لئ بئ) فەرمووی: (کاتی خودای گەورە لەناسمان کاریکی بپارداو، فەرمایشتیکی فەرموو، فریشتەکان لەترسانا بال دەدەن بە یەکاو ملەج دەکەن بۆ فەرمایشتەکەی خودا، دەنگی ئەو فەرمایشتە وەک دەنگی زڕو هورێ زنجیر وایە کە بەسەر تاوێرا راپیکیشی نیتر فریشتەکان لەترسی خودا دەشەلەژێن و دەتوھێن، کاتی تۆژی ترسەکەیان دەنیشیتەو و دەزانن کە ئەو نییە کە ئەوان لێی دەترسان، لەناو خوێاندا بەیەکتری دەلێن : پەروەردگارتان چی فەرموو؟

فریشتە گەورەو پایە دارمکانیشیان (وەک جوهرائیل و میکائیل) دمفەرموون بەوانەی کە ئەم پرسیارە دەکەن : خودای پایە بەرزو پایە گەورە و تاریکی راست و دروستی فەرموو، ئەمە ئەو پرسیارو وەلامەیە کە خودای گەورە لەقورئاندا لەم نایەتە دا باسی کردووە، کە دمفەرموی: ﴿وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ عِنْدَهُ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُ حَتَّىٰ إِذَا فُزِعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوا الْحَقُّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ﴾ ٢٣/٣٤. واتە : تەکاکردن لای خودا سودی نییە، مەگەر بۆکەسێ کە خودا خوێ رێگەی تەکا کردنی بدا، وە لەو ماومێدا ترس و بیم وادایان دەگری، کەس سەر کەسی ناپرژێ، هەتا تۆژی ترسەکەیان دمپوێتەو، دەلێن : خودای گەورە چی فەرموو؟ دەلێن : خودای پایە بەرزو پایە گەورە و تاریکی راست و دروستی فەرموو).

جا وارپده كه وئ ئه وه شهيتانانهي واگوئ هه ل دهخه ن وگوئ له قسه ي
فريشته كان دهگرن، ئه وه وتهيه ي كه خودا هه رموو بووي له ده مي فريشته كان ي
ده بيستن وده يفرينن و، ئه م ده ي گه يه نئ به وه ي ژير خوئ و، ئه و يش
ده يگه يه نئ به شه يتانيك يتر له خوار خوئيه وه، ئيتر هه روا ده ماو ده مي
پئده كه ن و ئه م دهيدا به وو ئه وه دهيدا به م، هه تا شه يتانيك له هه ل و
مه رجيك ا ده يچيئني به گوئ جادوگه ريك دا، يا ده يخاته سه رده مي كوئله ناني و
كا هيني، له سه ر زه وي، ئه و يش له گيرفاني خوئيه وه سه د درؤي تري پئوه
ده ني.

جا بؤيه خه لك باومر به قسه ي كوئله ناني و كا هين و جادوو باز ده كه ن
وده ئين: ئه وه نه بوو له فيساره پؤزوو له فيساره مانگا، ئه وه قسه يه ي بؤ
كردين وقسه كه شي راست ده رجوو، هوئ باومر پئ كردنه كه ئه وه تاقه وشه
راسته يه، كه شه يتانه كان له ئاسمان له فريشته كانيان بيستوه وبه م شيؤميه
كه ياندوو يانه به جادوو گه رو كا هين و كوئله نانيه كان). (تاج/ ٧/ ز- ١٧-
سوورته ي سه به ء. ل/ ١٠٥/ ف- ٢. بپروانه : به رگي چواره م، تاج، ل/ ٢٣٥/ ز- ٧٩-
باسي كا هيني و كوئله ناني ودانه گرته وه. تاكوئايي) + (بپروانه : رياض
صالحين/ به رگي چواره م زنجير/ ٣٠٣/ ل- ١٢٢١- هه تا دوايي).

تهفسيرى سوورتهى نه حل (تفسير سورة النحل)

فه رمايشتي خوداي كه وره :

﴿وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ إِلَىٰ أَرْدَلِ الْعُمُرِ﴾ ٧٠/١٦

١٦٦٩- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَانَ يَدْعُو أَغُوذَ بَكٍ مِنَ الْبُخْلِ وَالْكَسَلِ وَأَرْدَلِ الْعُمُرِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ وَفِتْنَةِ الدَّجَالِ وَفِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ. (الحديث ٤٧٠٧).

ئەنەس (رمزای خودای لی بن) فەرمووی: ھەمیشە پیغەمبەر (دروودی خودای لی بن) ئەم نزیایە دەکرد: (اعوذ بك من البخل والكسل و ارذل العمر، وعذاب القبر، وفتنه الدجال وفتنه الحياو المات) خودایە! پەنادهگرم بەزاتی تو لەرژدی وچرووکی و لە تەمەلی و تەمەزەلی لەتەمەنی کەسیفی وکەفتەکاری و لەعەزابی قەبرو سزای گوژ و لەفیتنەو ئازاودو فەرتەنە ی جەجال و، لەپشێویی و ئازاودی ژیان و مردن)، (تاج/ ٦ ل/ ٢٦٢ ز/ ١٧- سوورەتی نەحل) + (تاج/ ٩ ز/ ٧١ ل/ ٢٠٨ ژمارە/ ٤) + (ریاض صالحین/ ٣ ل/ ١٠٢١ ز/ ٢٤٤ ژمارە/ ١٤- ١٦- نامە ی زیکر و یادی خودای گەورە).

سوورەتی بەنی ئیسرا ئیل کەناودارە بە سوورەتی ئیسرا

سورة بني اسرائيل (الاسراء)

١٦٧٠- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: اتَى رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِلَحْمٍ فَرَفَعَ إِلَيْهِ الدِّرَاعُ وَكَانَتْ تُغْجِبُهُ فَتَهَشَّ مِنْهَا نَهْشَةً ثُمَّ قَالَ: (وَأَنَا سَيِّدُ النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَهَلْ تَذَرُونَ مِنِّي ذَلِكَ؟ يَجْمَعُ اللَّهُ النَّاسَ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ يُسْمِعُهُمُ الدَّاعِيَ وَيَنْفُلُهُمُ الْبَصَرُ وَتَذَرُوا الشَّمْسُ فَيَنْلُغُ النَّاسُ مِنَ النِّعَمِ وَالْكَرْبِ مَا لَا يَطِيقُونَ وَلَا يَحْتَمِلُونَ فَيَقُولُ النَّاسُ: أَلَا تَرَوْنَ مَا قَدْ بَلَغَكُمْ أَلَا تَنْظُرُونَ مَنْ يَشْفَعُ لَكُمْ إِلَى رَبِّكُمْ؟ فَيَقُولُ بَعْضُ النَّاسِ لِبَعْضٍ عَلَيْكُمْ بَادَمَ فَيَاثُونَ أَدَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَيَقُولُونَ لَهُ: أَلَيْتَ أَبُو الْبَشَرِ خَلَقَكَ اللَّهُ يَدِهِ وَنَفَخَ فِيكَ مِنْ رُوحِهِ وَأَمَرَ الْمَلَائِكَةَ فَسَجَدُوا لَكَ اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ أَلَا تَرَى إِلَى مَا نَحْنُ فِيهِ أَلَا تَرَى إِلَى مَا قَدْ بَلَغَنَا؟ فَيَقُولُ أَدَمُ إِنَّ رَبِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضِبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ وَاللَّهُ قَدْ لَهَّأَنِي عَنِ الشَّجَرَةِ فَعَصَيْتُهُ نَفْسِي نَفْسِي اذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي اذْهَبُوا إِلَى نُوحٍ.

فَيَاثُونَ نُوحًا فَيَقُولُونَ: يَا نُوحُ إِنَّكَ أَلَيْتَ أَوَّلَ الرُّسُلِ إِلَى أَهْلِ الْأَرْضِ وَقَدْ سَمَّاكَ اللَّهُ عَبْدًا شَكُورًا اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ أَلَا تَرَى إِلَى مَا نَحْنُ فِيهِ؟ فَيَقُولُ: إِنَّ رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضِبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ

وَاللَّهُ قَدْ كَانَتْ لِي دَعْوَةٌ دَعَوْتُهَا عَلَى قَوْمِي نَفْسِي نَفْسِي اذْهَبُوا اِلَى غَيْرِي
 اذْهَبُوا اِلَى اِبْرَاهِيمَ فَيَاثُونَ اِبْرَاهِيمَ فَيَقُولُونَ يَا اِبْرَاهِيمُ اَلَيْسَ لِيُ اللَّهُ وَخَلِيلُهُ مِنْ اَهْلِ
 الْاَرْضِ اَشْفَعُ لَنَا اِلَى رَبِّكَ اَلَا تَرَى اِلَى مَا نَحْنُ فِيهِ؟ فَيَقُولُ: لَهُمْ اِنَّ رَبِّي قَدْ غَضِبَ
 الْيَوْمَ غَضِبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ وَاِنِّي قَدْ كُنْتُ كَذَبْتُ ثَلَاثَ
 كَذَبَاتٍ فَذَكَرْهُمْ أَبُو حَيَّانَ فِي الْحَدِيثِ نَفْسِي نَفْسِي اذْهَبُوا اِلَى غَيْرِي
 اذْهَبُوا اِلَى مُوسَى فَيَاثُونَ مُوسَى فَيَقُولُونَ: يَا مُوسَى اَلَيْسَ لِي رَسُوْلُ اللَّهِ فَصَلِّكَ اللَّهُ
 بِرِسَالَتِهِ وَبِكَلَامِهِ عَلَى النَّاسِ اَشْفَعُ لَنَا اِلَى رَبِّكَ اَلَا تَرَى اِلَى مَا نَحْنُ فِيهِ؟ فَيَقُولُ:
 اِنَّ رَبِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضِبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ وَاِنِّي قَدْ
 قَتَلْتُ نَفْسًا لَمْ اَوْمَرْ بِقَتْلِهَا نَفْسِي نَفْسِي اذْهَبُوا اِلَى غَيْرِي اذْهَبُوا اِلَى عِيسَى
 ابْنِ مَرْيَمَ.

فَيَاثُونَ عِيسَى فَيَقُولُونَ يَا عِيسَى اَلَيْسَ لِي رَسُوْلُ اللَّهِ وَكَلِمَتُهُ الْقَاهَا اِلَى مَرْيَمَ
 وَرُوْحُ مِنْهُ وَكَلِمَتُ النَّاسِ فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا اَشْفَعُ لَنَا اِلَى رَبِّكَ اَلَا تَرَى اِلَى مَا نَحْنُ
 فِيهِ فَيَقُولُ عِيسَى اِنَّ رَبِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضِبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ قَطُّ وَلَنْ
 يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ وَلَمْ يَذْكُرْ ذُلًّا نَفْسِي نَفْسِي اذْهَبُوا اِلَى غَيْرِي اذْهَبُوا اِلَى
 مُحَمَّدٍ فَيَاثُونَ مُحَمَّدًا فَيَقُولُونَ: يَا مُحَمَّدُ اَلَيْسَ لِي رَسُوْلُ اللَّهِ وَخَاتِمُ الْاَنْبِيَاءِ وَقَدْ غَفَرَ
 اللَّهُ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَلِكَ وَمَا تَأَخَّرَ اَشْفَعُ لَنَا اِلَى رَبِّكَ اَلَا تَرَى اِلَى مَا نَحْنُ فِيهِ؟

فَانْطَلِقْ فَاتِي تَحْتَ الْعَرْشِ فَاقْعُ سَاجِدًا لِرَبِّي عَزَّ وَجَلَّ ثُمَّ يَفْتَحُ اللَّهُ عَلَيَّ مِنْ
 مَحَامِدِهِ وَحُسْنِ الثَّنَاءِ عَلَيْهِ شَيْئًا لَمْ يَفْتَحْهُ عَلَيَّ اَحَدٌ قَبْلِي ثُمَّ يُقَالُ: يَا مُحَمَّدُ ارْفَعْ
 رَأْسَكَ سَلِّ تَعْطِطُ وَاشْفَعُ تُشْفَعُ فَارْفَعْ رَأْسِي فَاقُولُ: اَمِّي يَا رَبُّ اَمِّي يَا رَبُّ اَمِّي
 يَا رَبُّ فَيَقَالُ: يَا مُحَمَّدُ اَدْخُلْ مِنْ اَمَّتِكَ مَنْ لَا حِسَابَ عَلَيْهِمْ مِنَ الْبَابِ الْاَيْمَنِ مِنْ
 ابْوَابِ الْجَنَّةِ وَهُمْ شُرَكَاءُ النَّاسِ فِيمَا سِوَى ذَلِكَ مِنَ الْاَبْوَابِ ثُمَّ قَالَ: وَالَّذِي
 نَفْسِي بِيَدِهِ اِنَّ مَا بَيْنَ الْمِصْرَاعَيْنِ مِنْ مَصَارِيعِ الْجَنَّةِ كَمَا بَيْنَ مَكَّةَ وَحِمَيْرَ اَوْ كَمَا
 بَيْنَ مَكَّةَ وَبُصْرَى). (الحديث ٤٧١٢ - طرافاه في: ٣٣٤٠ - ٣٣٦١) (٤٢٣).

ئەبوھورەیرە (رمزى خودى لى بى) فەرموۋى: پۇۋىك مەرگەى گۆشتىان
 بۇپىغەمبەر ھىنا پىغەمبەر (دروۋى خودى لى بى) ھەزى لەگۆشتى دەست بوو
 لەبەر ئەو دەستىكىان بۇدانا، قەپاللىكى لى گرت وفەرموۋى: (لەدوارپۇۋدا،
 لەقىامت دا خۇم گەورە سەرورى بەرەى ئادەمىزادەم، ئايادەزانن ئەو بۇ؟
 لەپۇۋى دوارپۇۋدا خودا پىشىنان وپاشىنانى مەردووم، لەيەك دەشتى تەختى
 پان وپەرىندا كۆدەكەتەو، بانگكەرى بانگيان بكا، ھەمويان گۆپيان لىيەتى
 (۲۴) ومەدەنگى يەك كەس بەگۆپى ھەمويان دەگات، كەسىكىش تەماشايان بكا
 ھەمويان دەپىنى، خۇريان لى نرىك دەپىتەو تەواو تەواو تىنى ھەتاو كە
 زۇريان بۇ دىنى، (بى: تاج/۱۰-ل- ۳۶۴ ز- ۱۲۰ ژمارە: ۳) + (تاج/۶ ل/۸ ز/۳
 ژمارە: ۳) مەردووم دەكەنە خەم و پەژارە وتەنگانەيەكى واو، نە وزەيان
 لەبەردا دەپىنى وەنە بەرگەى ئەو دەگەن، لەناو خۇيان بەيەكترى دەللىن :
 ئايا خۇدەبىنن لەچ تەنگانەيەك داپن، ئادەى بەلكو كەسىك بدۇزىنەو لەلاى
 خوداى پەرورەدگار تكانان بۇ بكات، لەم سەخلەتى يە پزگارمان بكات.

دەللىن : بابچىن بۇ خزمەت باوۋە ئادەم، دەچنە خزمەتى (سەلامى خوى لى با)
 پىي دەللىن : ئەى ئادەم تۇ باوكى ھەموو بەرەى ئادەمىزادى، خودا بەدەستى
 خۇى دروستىكردوۋى، لەگيانى خۇى كىردوۋە بەبەرتا، فەرمانى
 بەفرىشتەكان كىرد، كورنوشيان بۇ بىردىت، كەوابوو تۇ لەلاى خودا خاتىرت
 ھەيە، لەبەر ئەو لەخزمەت خودا تكانان بۇ بكة، ئايانابىنى كەچىمان
 بەسەر ھاتوۋە، سەپىرناكەى كەتوۋشى چ پۇۋىكى پەش بوۋىن، ؟ ئادەم (سەلامى
 خوى لى با) دەفەرموۋى : ئەمىر پەرورەدگارم پەيلىكى ئەوتۇى گىرتوۋە، نە
 لەمەوبەرەو نە لەمەودوا، نەپقى واى ھەئساوەو، نەپقى واى ھەئدەستى، كاتى
 خۇى خودا قەدەغەى لىكردم كە لەو درەختە نەخۇم، بەلام من بە گۆپم

نه کردو بئ فھرمانی ئه ووم کرد، من به ته نیا خه می خۆمه و بهس (نه فسی، نه فسی، نه فسی = خۆم، خۆم، خۆم هه قه به سه ر که سی تره وه نییه) بچه لای که سیکی تر: برۆنه خزمه تی نووح (بروانه : تاج/ ١/ ز/ ٦/ ژ/ ٣/ ل/ ٣٨).

ئه و جا ده چنه خزمه تی نووح پیغه مبه ر وعه رزی ده که ن : ئه ی نووح ! تۆ یه که م پیغه مبه ری ره وانه کراوی خودای بۆ سه ر خه لکی سه ر پرووی زه وی، خودا له قورئاندا ناوی ناویت به نده ی سوپاس گوزار، وه ک دمه فرموئ: ﴿ ذَرِيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ إِنَّهُ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا ﴾ ئیسا - ٣/١٧. که واته: له به ر ئه وه له خزمه ت په رومردگارتا تکامان بۆ بکه، خۆ ده بی نی حالم ان چه ن په ریشان و په شیوه و چیمان به سه ردا هاتووه؟ نوو حیش پییان دمه فرموئ: ئه مرۆ په رومردگارم رقیکی سه ختی وای هه ئسا وه، نه له مه و به رو نه له مه و دو، نه رقی وای هه ئسا وه، نه رقی وای هه ئده ستی، وه کی تریش من خودا نزایه کی گیرابووی پئ خه لات کردم، به لام له جیهاندا ئه ونزایه مم له گه له که ی خۆم کرد ئیتر پرووی ئه ووم نه ما وه: (نه فسی، نه فسی، نه فسی - خۆم، خۆم، خۆم) بچن بۆ خزمه تی ئیبراهیم (سه لامی خوی له ب) ده چنه خزمه تی ئه ویش ده لئین : ئه ی ئیبراهیم ! تۆ هه م پیغه مبه ری خودایت وه م خه لیلو لای، واته : له خه لکی سه ررووی زه وی ته نها تۆی هه ئبزار دو وه و کردوویتی به دوستی نازیزی خۆی، له خزمه ت خودای په رومردگارتا تکامان بۆ بکه، خۆ ده بی نیت که چۆن تووشی ئه م هه مکه خه م و ناخۆشی یه بووین، سا به شکوو به زه وی بیته وه پیاماندا وه م ته نگانه یه سه ر فه رازمان بفه رموئ، دمه فرموئ : ئه مرۆ په رومردگارم رقی ته وای هه ئسا وه وه بۆ عوزر خوایی، با سی درۆکانی خۆی ده کات که بریتین له سی درۆ، که ئه بو حه ییان، که ئه و راوییه ی ئه م فه رمو و ده یه له ئه بوزو ره وه ده گێریته وه ..

که ئه م سی شته ن : ﴿ اَئِي سَقِيم ﴾ : من نه خۆ شم، ﴿ بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ ﴾ : من نه م کردو وه گه وره ی بته کان کردوو یه تی، (ئه ها اخقی) سارا خوشکه م ژنه نیه،

- ئەوجا ئیبراھیمیش دمهفرموی : نفسی، نفسی، نفسی خەمی خۆمەو بەس سئجار وا دمهفرموی: بپرۆن بۆلای کەسیکی تر بچن بۆ خزمەتی مووسا پیغەمبەر (سەلامی خوی لێ بێ) دەلێن : ئەو مووسا! تۆ فرستادە ی نازداری یەزدانی پاک، خودا بەپەلام و نامەو گفتوگۆ لەگەڵتا باوی تۆی داو بەسەر هەموو مەردووم دا، دەو لەخزمەت خودادا تەکامان بۆیکە، خۆ خۆت چاوت لەحالمانە کە توشی چ گۆبەندیکی بووین، پێیان دمهفرموی: ئەو پراستەو وەک دەلێن هەمووی وایە بەلام ئەمڕۆ تەکای وا گەورەو گشتی بەهەموو کەس ناکرێ، چونکە ئەمڕۆ خودا رەقێکی وەهای هەڵساو، سەرە پای ئەوەیش، من کاتی خۆی پیاویکم لەخۆمەو وەگشت، خودا فەرمانی پێم نەکردبوو کەبیکۆژم، ئاوا عوزر خوایی دەکاو دمهفرموی: نەفسی، نەفسی، نەفسی، من تەنھا مشووری خۆم دەخۆم و سئجار ئەمە دمهفرموی. بپرۆن بۆلای کەسیکی تر، بپرۆن بۆخزمەتی عیسا (سەلامی خوی لێ بێ)! دەچن عەززی دەکەن : ئەو عیسا! تۆ هەم پیغەمبەر ی خودای، هەم بەساوایی لەبیشکەدا قەسەو گفتوگۆت لەگەڵ مەردووم دا دەکرد، هەم ئەو وشە پیرۆزە یەزدانییە کەخودا بۆخۆی گەیانندی بەمەریەمی دایکی تۆ، هەم گیانیکی پاک ی لەلایەنی خوداوە، تۆ لەلای خودا گەڵی بەرپیزی، کەوابوو ئادە ی بفرموو لەخزمەت خودای خۆتا تەکامان بۆ بکە و لەم سەخڵە تییە رزگارمان بکە، خۆخۆت چاوت لەبارودۆخمانە کەچیمان بەسەرھاتوو، دمهفرموی: ئەمڕۆ پەرورەدگارم رەقێکی گەورە ی وای هەڵساو، نەفسی، نەفسی، نەفسی = خۆم، خۆم، خۆم، بپرۆن بۆلای کەسیکی تر بپرۆن بۆ خزمەت موحەممەد (دروودی خودای لێ بێ) وەعیسا (سەلامی خوی لێ بێ) باسی گوناھ ی خۆی ناکات، وەک پیغەمبەرەکانی تر باسی گوناھ ی خۆیان دەکەن.

جا ئەوجا دێن بۆ لای من، دەلێن : ئەو موحەممەد! تۆ خاوەنی گەڵی بەهرە ی گەورە وەک ئەوە ی پیغەمبەر ی خودای، دوا هیئەری پیغەمبەرانی و، دوا پیغەمبەری، خودا لەگوناھ ی بەرو دوات خۆش بوو،

کهواته: بفرموو تکاو شهفاعةتمان بۆ بکه له لای خودای خۆت خۆ خۆت دهبینیت کهواين له ج گۆبه نديکدا نيت منيش دمرده چم وخۆم دهگهيهنمه ژير تهخت وباره گای خوداو، لهوئ کړنوشيکی دوورو دريژي پرله ستایشی جوان دهبه بۆخودای خۆم، خودازمينم دهکاته وه، جوړه ستایشی زور نایاب وسوپاسیکی جوان جوانی خۆيم فير دهکات و دهیخاته ناو دلّمه وه، که له وه بهر فيري کهسی تری نه کرد بی، له پاش دا دمه فرموئ: نهی موحه ممه! سهرت هه لږه، داوا بکه هه ر چي داوا دهکای دهی دم بهتو، تکا بکه هه ر تکایه بکهی، گهورمبی یان بچوک گیرای دهکم..

نيت منيش سهرم بهرزموه دهکم ودهلیم: نهی خودایه! بهزمیت بهگهلی مندا بیته وه، چهند جاریک وا دهلیم، جا دهگوتری: نهی موحه ممه! نهو حهفتاهزار کهسانه ی که لیپرسینه ومیان له سهر نیه، لهگهلی خۆت، نهوانه له دمرگاکانی لای راستی بههه شته وه ببهرناو بههه شته وه، نومه ته کهشت له هه موو دمرگاکانی تری بههه شتیش دا، بۆ چوونه ژورموه بۆناو بههه شت، هاوبهشی خه لکه کهی تریش بن، نهو جا فهرمووی: (بهو کهسه ی که گیانی منی به دهسته، که دیاره خودای گهورمیه، بهینی دوو لاشیپانه گانی دمرگاکانی بههه شت، بهقه دبیهینی مهککه و حیمیه ر دهبی. یافهرمووی: بهقه د مابهینی مهککه و بوسرا دهبی) (تاج/ ۱۰ ازنجیره/ ۱۳۰ ژماره ۸: ۴۰۴) + (ژماره ۷۱۱ تهجرید- بهرگی/ ۲/ ل ۱۳۴).

فهرمایشتی خودای گهوره:

﴿عَسَىٰ اَنْ يَّبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا﴾ ۷۹/۱۶

واته: نهی موحه ممه! هیوا وایه، که خودای پهرومردگاری تۆ پلهو پایه بهسهنده کهت پی خه لات بفرمووی. (پروانه: تاج/ ۱/ ز ۱۸۱/ ل ۴۹۱).

۱۶۷۱- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) يَقُولُ إِنَّ النَّاسَ يَصِيرُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ جُنًا كُلُّ أُمَّةٍ تَتَّبِعُ لِنَبِيِّهَا يَقُولُونَ يَا فَلَانُ اشْفَعْ يَا فَلَانُ اشْفَعْ حَتَّى تَنْتَهِيَ الشَّفَاعَةُ إِلَى

التَّيْبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَذَلِكَ يَوْمَ يَبْعَثُهُ اللَّهُ الْمَقَامَ الْمَحْمُودَ (الحديث ٤٧١٨ - طرافه فی: ٧١١ تجرید = ١٤٧٥ فتح = بترطی دووقم لائترة: ١٣٤).

نیبنوعومهر (رمزی خودیان لی بی) فهرمووی: لهپوژی دواپوژدا، مهردوم کو مهل کو مهل دمبن، هه موو نهته ومیهک شوین پیغه مبهری خوین دهکهن، دهلین : نهی فیساره کهس! نادهی بفرموو : تکا بکه. نهی نهو فیساره کهس تکا بکه. ههتا بهره بهره تکاو تکاکاری لهسهر پیغه مبهری (دروودی خودای لی بی) دموهستی، نهوه نهو پوژیه که خودای گهوره پیغه مبهری (دروودی خودای لی بی) دمهاته پایه بهرزو په سندهکه (بر: تاج/ ١/ ز/ ٦٣ - باسی: کهسی گوپی له بانگ بی جی باشه که بیکا ل/ ٢٣٠ ز/ ١ - ٢/).

فهرمایشنی خودای کهوره:

﴿ وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا ﴾ ١١٠/١٧

١٦٧٢ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا﴾ قَالَ: نَزَلَتْ وَرَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مُخْتَفٍ بِمَكَّةَ كَانَ إِذَا صَلَّى بِاصْحَابِهِ رَفَعَ صَوْتَهُ بِالْقُرْآنِ فَإِذَا سَمِعَهُ الْمُشْرِكُونَ سَبُّوا الْقُرْآنَ وَمَنْ انْزَلَهُ وَمَنْ جَاءَ بِهِ فَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى لِنَبِيِّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): ﴿وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ﴾ أَيِ بِقِرَاءَتِكَ فَيَسْمَعُ الْمُشْرِكُونَ فَيَسُبُّوا الْقُرْآنَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا عَنْ اصْحَابِكَ فَلَا تُسْمِعُهُمْ وَاتَّبَعَ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا. (الحديث ٤٧٢٢ - طرافه فی: ٧٤٩٠ - ٧٥٢٥ - ٧٥٤٧) (٤٢٥).

عهدوئلای کوری عه عباس (رمزی خودیان لی بی) له باره ی رافه ی نه م نایه ته وه، لییان پرسى، که دهمرموی: ﴿ وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا ﴾ ١١٠/١٧ که مانای وایه : لهقورنان خویندنی ناونوژدا نه زور دهنک بهرز بکه ره وه و نه زوریش نزم، له وه لامدا فهرمووی: نه م نایه ته له کاتیکی وادا دابهزی، که

پیغهمبهر (درووی خودای لی بن) له مه که که له ترسی ناموسلماننه هاوبه ش
په یداکه ره گان خوئی دشارده وه، خوئی دمرنه ده خست، پیغهمبهر (درووی خودای
لی بن) ده ستوری وابوو که بهرنویژی بو هاوړپکانی ده کرد له کاتی قورئان
خویندن دا دمنگی بهرز ده کرده وه، جا کاتی که هاوبه ش په یداکه ره گان دمنگیان
ده بیست جنیویان ددها به قورئان وبه وکه سه ش که ناردویه تی وبه وکه سه ش
که هیناویه تی بوسهر زهوی (واته: جنیویان به خوداو به قورئان وبه پیغهمبهر
وبه جو برمنیل ددها) ئیتر خودای مه زن ئهم نایه ته ی نارده خواره وه
وفهرمووی: به پیغهمبهری خوئی: ﴿وَلَا تَجْهَرُ بِصَلَاتِكَ﴾ واته: به دمنگی زور
بهرز له ناو نویژدا قورئان مه خوینه، تا کافرمان نه بییستن و جنیو نه دهن
به قورئان، وه نه وه نده ش دمنگ نزم مه که رموه که هاوړپکانت نه بییستن
وسهریان لی تیک بجیت، له شوین که وتنی تودا، له ناو نویژه که دا، به لکو
به دمنگا بیخوینه که له ناو هندی ئهم دووشیویه دابی، نه زور بهرزو نه زور کزو
نزم. (تاج/ ٦ زنجیره/ ٨- باسی سوورمتی ئیسراء ژ: ٢٣)

ته فیسیری سوورته تی که هف (تفسیر سورة الکهف)

فهرمایشتی خودای که وړه:

﴿اُولَٰئِكَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَلِقَائِهِ فَحَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ﴾ ١٨/١٠٥
١٦٧٣- عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ) عَنْ رَسُوْلِ اللّٰهِ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ) قَالَ اِنَّهٗ لَيَاْتِي الرَّجُلُ الْعَظِيْمُ السَّمِيْنُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا يَزِنُ عِنْدَ اللّٰهِ جَنَاحَ
بَعُوْضَةٍ وَقَالَ اَقْرَءُوْا اِنْ شِئْتُمْ ﴿فَلَا تُقِيْمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزْنًا﴾. (الحديث:
٤٧٢٩) (٤٢٦).

(٤٢٦) اخرجہ مسلم في صفات المنافقين واحكامهم، كتاب: صفة القيامة والجنة والنار،

رقم: ٢٧٨٥ .

ئەبو ھورەیرە (زمزای خودای لى بى) دمفەرموئ: پيغەمبەر (دروودی خودای لى بى) دمفەرموئ: لە رۆژی قیامەتدا پیاوی زل زلی قەلەو قەلەو دەھینن، لەلای خودا سەنگی بالی میشوولەیهك قورس نین، ومبەقەد تۆسقالی دەگەر وقەدرو ریزیان بۆدانانری. فەرمووی: ئەم نایەتە بخوینن، بۆپشتیوانی ئەم باسە کە دمفەرموئ: ﴿فَلَا تُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزَنًا﴾ واتای تەواوی نایەتەکە: ئەوانە کەسانیکى باباومری ناموسلمانن، باومریان بەپەرومردگاری خوێان وبەرنامە پیرۆزەکانیو بەشادبوون بەدیاری پیرۆزی نییە، لەبەر ئەوە کردەوهکانیان پوچەل بۆتەوه، ئەمانە لەرۆژی ژینەومدا نرخ و دەگەرو ریزدانانیین بۆیان. (تاج/ ٧/ ١٦/ ز/ ١).

تەفسیری سوورەتی مەریەم (تفسیر سورە مريم)

١٦٧٤- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُؤْتَى بِالْمَوْتِ كَهَيْئَةِ كَنْشٍ أَمْلَحَ فَيُنَادِي مُنَادٍ يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ فَيَشْرَبُونَ وَيَنْظُرُونَ فَيَقُولُ هَلْ تَعْرِفُونَ هَذَا؟ فَيَقُولُونَ: نَعَمْ هَذَا الْمَوْتُ وَكُلُّهُمْ قَدْ رَأَاهُ ثُمَّ يُنَادِي: يَا أَهْلَ النَّارِ فَيَشْرَبُونَ وَيَنْظُرُونَ فَيَقُولُ: هَلْ تَعْرِفُونَ هَذَا؟ فَيَقُولُونَ: نَعَمْ هَذَا الْمَوْتُ وَكُلُّهُمْ قَدْ رَأَاهُ فَيَذْبَحُ ثُمَّ يَقُولُ: يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ خُلُودٌ فَلَا مَوْتَ وَيَا أَهْلَ النَّارِ خُلُودٌ فَلَا مَوْتَ ثُمَّ قَرَأَ: ﴿وَالَّذِينَ هُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُؤُلَاءِ فِي غَفْلَةٍ أَهْلُ الدُّنْيَا﴾ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ. (الحدیث ٤٧٣٠) (٤٢٧)

ئەبوسەعید (زمزای خودای لى بى) لەپيغەمبەرەوه (دروودی خودای لى بى) دمفەرموئ: لەرۆژی قیامەتدا مردن دەھینن، لەشیوەی بەرانیکى تەودا، دەپهینن لەسەر شوورەکەى نیوانی بەهەشت ودۆزخ، کەپێىدەگووترئ: ئەعراف پای دەگرن ئەوجا جارچی جارەهەلا دەداو بەدەنگى بەرزبانگ دەکا، ئەى خەلکى بەهەشت! ئەى بەهەشتییهکان! گوئى بگرن ئەوانیش گوئى قولاخ دەکەن

ودمنوارن، جارچییه که ده لئی ئایا ئەمە دەناسن؟ دە لئین بە لئی، ئەمە مردنە، هەموویان بە باشی چاویان لێیەتی، ئەنجا جارچییه که بانگ دەکات : ئەی دانیشتوانی دۆزەخ ! ئەی دۆزەخیه کان ! گوئی بگرن، ئەوانیش هەموویان گوئی قولاخ دەکەن و دمنوارن بۆی، جارچییه که ده لئی : ئایا ئەمە دەناسن؟ دە لئین : ئا، ئەمە مردنە، هەر کەسەشیان لە جایی خۆیەوه بە باشی چاوی لەبەرانه کەیه، که نمونهیه بۆ مردن، جا یەحیای کوپی زەکەریا بەرانه که پال دەخاو سەری دەپێری.

ئەو جا جارکیش بانگەواز هەل دەدا : ئەی خەلکی بەهەشت خوشی لەئێوه مژدەتان لێبێ ئیتر مردن نەما، هەتا هەتایە لە بەهەشتا بە خوشی دەژین، و ئەو دۆزەخ نشینەکان، قور بەبانی چاوتان دەرگای ئومیدتان لێداخرا، ئیتر مردن نەما، هەتا هەتایە ئەمە شوپێنتانە! جا حەزەرت (دروودی خودی ئی) خوێندیهوه: ﴿وَأَنذَرُكُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ ٣٩/١٩، واتە: وە ئەو کافرانە بترسێنەو هەرمەشەي ئەو رۆژەیان لێبکە کە رۆژی داخ و خەفەت و ئاھ و هەناسەي سارد هەلکێشانە، لەو دەمە ناسک و هەلۆیستە ئالۆز و شلۆقەدا کە کار لەکار دەترازی و ئیش هەمووی دەپێتەوه و خەلکی بەهەشت لەخەلکی دۆزەخ جوی دەکرینەوه، بەراستی ئەوانە لەبێ ئاگاییدا دەژین و باوەڕ ناهێنن) تاج/٧ ز/٢ ل/١٩ ژ/٢- سوورەتی مەریەم).

تەفسیری سوورەتی نوور (تفسیر سورة النور)

فەرماشتی خۆدای کەرە:

﴿وَالَّذِينَ يَرْمُونَ إِزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ﴾ ٦/٢٤

۱۶۷۵- عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ عُيَيْرًا آتَى عَاصِمَ بْنَ عَدِيٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) وَكَانَ سَيِّدَ بَنِي عَجْلَانَ فَقَالَ: (كَيْفَ تَقُولُونَ فِي رَجُلٍ وَجَدَ مَعَ أَمْرَاتِهِ رَجُلًا اَيَقْتُلُهُ فَتَقْتُلُونَهُ أَمْ كَيْفَ يَصْنَعُ؟ سَلْ لِي رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنْ ذَلِكَ فَأَتَى عَاصِمَ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ فَكَّرَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الْمَسَائِلَ فَسَأَلَهُ عُيَيْرٌ: فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَرِهَ الْمَسَائِلَ وَعَابَهَا.

قَالَ عُيَيْرٌ: وَاللَّهِ لَا أَتَّهِي حَتَّى أَسْأَلَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنْ ذَلِكَ فَجَاءَ عُيَيْرٌ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ رَجُلٌ وَجَدَ مَعَ أَمْرَاتِهِ رَجُلًا اَيَقْتُلُهُ فَتَقْتُلُونَهُ أَمْ كَيْفَ يَصْنَعُ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (قَدْ نَزَلَ اللَّهُ الْقُرْآنَ فِيكَ وَفِي صَاحِبَتِكَ فَأَمْرُهُمَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِالْمُلَاعَنَةِ بِمَا سَمَى اللَّهُ فِي كِتَابِهِ) فَلَاعَنَهَا ثُمَّ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنْ حَبَسْتَهَا فَقَدْ ظَلَمْتَهَا فَطَلَّقَهَا فَكَأَنْتَ سَتَّةٌ لِمَنْ كَانَ بَعْدَهُمَا فِي الْمَتْلَاعَيْنِ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (انظُرُوا فَإِنْ جَاءَتْ بِهِ اسْحَمٌ اذْعَجِ الْعَيْنَيْنِ عَظِيمَ الْاِثْمَيْنِ خَذَلَجِ السَّاقَيْنِ فَلَا اخْسِبُ عُيَيْرًا إِلَّا قَدْ صَدَّقَ عَلَيْهَا وَإِنْ جَاءَتْ بِهِ اخْيَمِرَ كَأَنَّهُ وَحَرَّةٌ فَلَا اخْسِبُ عُيَيْرًا إِلَّا قَدْ كَذَبَ عَلَيْهَا فَجَاءَتْ بِهِ عَلَى الثَّغْتِ الَّذِي نَعَتْ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِنْ تَصْنِيقِ عُيَيْرٍ فَكَانَ بَعْدُ يُنْسَبُ إِلَى امِّهِ). (الحديث ۴۷۴۵- اطرافه فی: ۴۲۳- ۴۷۴۶- ۵۲۵۹- ۵۳۰۸- ۶۸۵۴- ۷۱۶۵- ۷۱۶۶- ۷۳۰۴)

سہلی کوپی سہعد (رمزی خودی لی ہی) فہرمووی: عوویمیری عہجلانی ہات بولای عاصمی کوپی عہدی، گہسہروک خیلی عہجلان بوو (رمزی خودیان لی ہی) گوئی: نیوہ جی دہلین سہبارمت بہ پیاو، کہ پیاوئیک بہ سہر ژنہ کہ یہوہ بگریٹ، نہ گہر دہی کوژی نیوہ دہی کوژنہوہ، یاج قورپی بہ سہر خویدا بکا؟ نہی عاصم! نہم پرسیارہم لہ پیغہمبہر (دروودی خودی لی ہی) بوؤکہ. عاصم چوو بوخزمہتی پیغہمبہر (دروودی خودی لی ہی) فہرمووی: نہی پیغہمبہری خودا!

لهم بارميه وه دمه رموى چى؟ پيغه مبه ريش (درووى خوداى لى بى) نهم جور ه
 پرسى ارانهى پى ناخوش بوو، به شورمى دانا كاتى عومير له عاصمى پرسى
 لهم بارميه وه، فم رموى پيغه مبه ر (درووى خوداى لى بى) وه لامى نه دايه وه، حه زى
 لهم پرسى ارانه نيه وبه نهنگى ده زانى، عومير گوتى : به خودا كؤل نادم
 هه تا لهم بارميه وه بؤ خؤم له پيغه مبه ر نه پرسم، جا عومير چوو بؤ
 خزمه تى و عه زى كرد نهى پيغه مبه رى خودا ؛ پياوا پياويك به سمر
 ژنه كه يه وه بگري ت چى بكا، نه گهر دهى كوژى نيوه دهى كوژنه وه، نه گهر
 نه شى كوژى نهى چى بكا؟ پيغه مبه ر (درووى خوداى لى بى) فم رموى : (خودا
 له بابته تى تؤو ژنه كه ته وه، قورنانى ناردو وه ته خواره وه.

جا پيغه مبه ر (درووى خوداى لى بى) فم رمانى به هه ر دو كيان دا، له ناو مزگه وت
 دا، ژن و پياوه كه شه ر نه فرينيان كرد، له سمر نهو شيومه ي كه له قورناندا
 باسى كردو وه، كه له نايه ته كه ي سه رده تاى نهم فم موودميه دا باس كراوه،
 نه و جا عومير گوتى : نهى پيغه مبه رى خودا! نه گهر نهم ژنه له پاش نهم
 رووداو و كه ين وبه ينه قه بول بكه م وه، نه وه واتاى وايه كه من درؤم كردو وه
 زؤرو ستمم لى كردو وه، نيت ته لاقى دا نيت له دواى نهو دوو كه سه،
 جيا بوونه وه ته لاق دان بووبه باو له نيوان نهو ژن وميردانه دا، كه شه ر
 نه فرين يان ده كرد، وه له و كاته دا ژنه كه سك پر بوو، دوو گيان بوو، پيغه مبه ر
 (درووى خوداى لى بى) فم رموى : (سه رنج بدهن نه گهر نهم ژنه منالئكى
 ره شكه نهى چاو ره شى تؤخى، سمت گه وره ي، قول قهوى بوو، نه وه به زمينم
 عومير راست ده كا و درؤى بؤ هه نه به ستو وه، به لام نه گهر منالئكى
 سووركه لهى بوو، وهك شه و گهر دى سوور كه له، نه وه به زمينم عومير
 ميردى بوختانى بؤ كردو وه).

جا له دوايى دا ژنه كه كه مناله كه ي بوو، شيوه ي لهو پياوه ي ده كرد
 كه عومير ده يگوت گرتوومه به سمر ژنه كه م وه، كه پيغه مبه ر (درووى خوداى لى
 بى) فم رموى بووى نه گهر شيوه ي مناله كه لهو بجى عومير راست ده كا، نيت

منالہ کہہ بہ ناوی دایکییہ وہ ناودہ برا. (تاج/ ۳ ز ۶۹/ ژ ۱- ۲- ل/ ۱۶۷- باسی شہرہ نہفرین : لیعان+ تاج/ بہرگی حہوتم/ ل/ ۴۵ ز/ ۷ باسی سوورہتی نوور ژ: ۱).

فہرمایشتی خودای کہورہ:

﴿وَيَذَرُ عَنْهَا الْعَذَابَ أَنْ تَشْهَدَ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ أَنَّهُ لَمِنْ الْكَاذِبِينَ﴾ ۸/۲۴

۱۶۷۶ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ هِلَالَ بْنَ أَمِيَّةٍ قَذَفَ امْرَأَتَهُ عِنْدَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِشَرِيكِ ابْنِ سَخْمَاءَ فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (الْبَيِّنَةُ أَوْ حَدٌّ فِي ظَهْرِكَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِذَا رَأَى أَحَدُنَا عَلَى امْرَأَتِهِ رَجُلًا يَنْطَلِقُ يَلْتَمِسُ الْبَيِّنَةَ فَجَعَلَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: الْبَيِّنَةُ وَالْأُحَدُّ فِي ظَهْرِكَ فَقَالَ هِلَالٌ وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ أَنِّي لَصَادِقٌ فَلْيَنْزِلَنَّ اللَّهُ مَا يُرَى ظَهْرِي مِنَ الْحَدِّ فَتَزَلَ جَبْرِيلُ وَانْزَلَ عَلَيْهِ وَالَّذِينَ يَرْمُونَ ازْوَاجَهُمْ فَقَرَأَ حَتَّى بَلَغَ أَنَّ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ فَانْصَرَفَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَارْسَلَ إِلَيْهَا فَجَاءَ هِلَالٌ فَشَهِدَ وَالنَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ أَنَّ أَحَدَكُمَا كَاذِبٌ فَهَلْ مِنْكُمَا تَائِبٌ ثُمَّ قَامَتْ فَشَهِدَتْ فَلَمَّا كَانَتْ عِنْدَ الْخَامِسَةِ وَقَفُوهَا وَقَالُوا: أَلَهَا مُوجِبَةٌ.

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: فَتَلَكَّاتٍ وَنَكَصَتْ حَتَّى ظَنَنَّا أَلَهَا تَرْجِعُ ثُمَّ قَالَتْ لَا أَفْضَحُ قَوْمِي سَائِرَ الْيَوْمِ فَمَضَتْ فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ابْصِرُوهَا فَإِنْ جَاءَتْ بِهِ اُكْحَلَ الْعَيْنَيْنِ سَابِغِ الْإِثْمَيْنِ خَذَلَجِ السَّاقَيْنِ فَهُوَ لِشَرِيكِ ابْنِ سَخْمَاءَ فَجَاءَتْ بِهِ كَذَلِكَ فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَوْلَا مَا مَضَى مِنْ كِتَابِ اللَّهِ لَكَانَ لِي وَلَهَا شَأْنٌ. (الحديث ۴۷۴۷ - طرفاه فی: ۳۶۷۱، ۵۳۰۷).

نیبنوعہ بباس (رمزای خودایان لہ بی) دہفہ رموی: ہیلالی کوری نومہییہ ہاتہ لای حہ زرہت (دروودی خودای لہ بی) شہریکی کوری سہ حمای نا بہ قنگی

ژەنەكەى خۇيەوۋە و گوتى : شەرىكەم بەسەر ژەنەكەمەوۋە گرتوۋە، ھەزەرت
(دروۋى خودى لى بى) ھەرموۋى: (شتى وا بەقسەى پروت ناسەلى، يابەلگەو شايتە
راست دەكەيتەوۋە، يادارى ھەددى بوختيان لە پشتت دەدرى!) ھىلال گوتى :
ئەى پىغەمبەر ى خودا؛ ئەمە چۆن ھالىكە، كاتى پياۋى بەسەر پشتى ژنى
خۇمانەوۋە بگىرىن، بىرۆين بەشۆين بەلگەو شايتە دا بگەرىپىن!، ھەزەرت
(دروۋى خودى لى بى) ھەرموۋى: (ھەر ئەومىيە ياخود بەلگەو شايتە پەيدا دەكەى
ياخود خۆت نامادە دەكەى بۆدارى ھەددى بوختان بۆژنى مەرد. ھىلالىش
گوتى: بەو خودايەى كەئەم ئاپىنە راست ودروستەى بەتۆدا ناردوۋە قەسكەم
راستە، لەبەرئەوۋە لىم پروۋنە كەخودا سىروش و وەھىت بۆ دەنىرىت و پشتى
من پىزىگار دەكات لەدارى ھەد، چۈنكە خودا لەگەل، ھەقە، نىتر جوبىرئىل
ئەم ئايەتەى بۆ پىغەمبەر(دروۋى خودى لى بى) ھىنا : ﴿وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ
وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ
الصَّادِقِينَ﴾ ۶/۲۴.

واتە : ئەومىردانەى كەبەدەمى خۇيان تۆمەتى ھىزىتى دەمدەن لە
ژەنەكانيان و، بىجگە لەخۇيان شايتە وبەلگەى تىران نىيە، ئەوۋە بۆ
چەسپاندى ئەم داوايە، دەبى خۆى لە لای ھازى، لە ناو كۆمەللىكا چوار جار
شايتەى بدات، بلى : شايتەى دەمدەم بەخودا كەمن راست دەلىم، لەوۋدا كەمن
دەلىم بەژەنەكەم، وەكو داۋىن پىسى بى. وە ئەگەر وىستى ھاشا لەباو كىتتى
مندالەكەيشى بكا، ئەوا لە ھەموو شايتەى يەكانىدا بلى : وە ئەم مندالەيش
لە من نىيە، كەلەم ژنەى منە، وەبۇجارى پىنچەم، بلى: لەعنەت وەنەفرىنى
خودام لىبى، ئەگەر درۆ بكەم لەم شايتەى يەم دا.

نىتر پىغەمبەر (دروۋى خودى لى بى) ۋازى لەھىلال ھىناو، ناردى بەشۆين
ژەنەكەيدا ھىلال ھات شايتەى يەكەى خۆى لەسەر شىۋەى پىشوو
كەلەتەفسىرى ئايەتەكەدا رابوورد، شايتەىيەكەى خۆى دا. ھەزەرت(دروۋى

خودای لی بی) نامۆزگاری کردن و فهرمووی: (خودا بۆ خۆی دزمانی که نیوه لایه کتان درۆ دهکهن، دهی کهستان دمیهوئ له قسهی خۆی په شیمان بیتهوه و تهوبهی لی بکا، به لām ژنه کهش هه لساو چوار جار شایهتی داوگوتی : شایهتی دمهده به خودا بی گومان ئەم میردهی من درۆزنه و نهوه بوختان و شهلتاخ بوو، کردی به منا..

به لām که گهشته سهه شایهتی جاری پینجهه، بهریان لی پرییهوه و پریان و مستان و گوتیان : ئەم شایهتی جاری پینجهه میان سزاو تۆلهی خودا مسۆگهر دهکات، ئەگهر دتهههئ پیلهراستی بنیی، هیشتا ماومت ماوه، ژنه کهش هه لۆیستیکی کردو راماو چاش بوو، تهناهت نیمه زمینان بۆ نهوه چوو کهوا په شیمان دمیتهوه، له قسهی خۆی و دهچیه ژیر تاوانه کهی، که چی سهه نهنجام گوتی : نابم به مایهی سهه رشۆری بۆ که سو کاره کهم و هۆزی خۆم به دناو ناکهه هه تا هه تایه، و م شایهتی پینجهه میشی دا.

جا چه زهرمت (دروودی خودای لی بی) فهرمووی: (چاوی تی بپرن، ئەگهر ئەم ژنه مندالیکی چاو رهشی چاو هه ویلهی سمت ههوی، سمت پانی، قول هه ویلهی بوو، نهوه وا دزمانه که میرده کهی راست دهکاو، ژنه که درۆ دهکات، ئەو منداله هی شهریکی کۆری سهه مایه. جا کاتی که مناله که له دایک بوو، چه زهرمت چۆنی فهرمووناوا بوو، بۆیه که بهم حالهی زانی، فهرمووی : (حوکم و برپاری قورنانی و فهرموودهو، نامهی خودا رابوورد، وهجیی خۆی گرت وه هه ل ناوهشیتهوه دنا نهگهر له بهر حوکمی نایهتی شههه نهفرین نه بی خۆم دهمزانی که چیم لهه ژنه دهکرد) (تاج/ ٧ زنجیره/ ٧ ل/ ٤٥ ز/ ٢ سوورتهی نوور).

تہ فیسری سوورہ تی فورقان (تفسیر سورة الفرقان)

فہرما یشتی خودای کہورہ:

﴿الَّذِينَ يُخْشَرُونَ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ إِلَىٰ جَهَنَّمَ أُولَٰئِكَ شَرٌّ مَّكَانًا وَأَضْلُ سَبِيلًا﴾ ۳۴/۲۵

۱۶۷۷- عن انس بن مالك (رضي الله عنه) ان رجلا قال: يا نبي الله كيف يخشَرُ الكافر على وجهه يوم القيامة؟ قال: اليس الذي امشاه على الرجلين في الدنيا قادرا على ان يمشيه على وجهه يوم القيامة، قال: فتأذة بلى وعزة ربنا، (الحديث: ۴۶۷۰، طرفه في: ۶۵۲۳) (۲۸).

نہنہس (رمزی خودای لہ بی) فہر مووی: پیایو گوتی : نہی پیغہ مبہر ی خودا؛ لہر وژی قیامت دا بئبروا لہسہر پروو چوون حہشر دہکریٹ؟ فہر مووی:) نہو خودایہی کہلہم جیہانہدا دمتوانی کاریکی وا بکا کہ نادمیزاد لہسہر دوو پی پروات نایا ناتوانی کہ لہو جیہان دا کاریکی وا بکا کہ لہسہر پروو برپوا، فہتادہ فہر مووی: با، بہگہورہیی خودا دمتوانی وزیاتریش، (تاج/ ۶/ ز/ ۸/ ل/ ۲۷۸/ ژ/ ۲۰- ش) .

تہ فیسری سوورہ تی ﴿الم - غَلَبَتِ الرُّومُ﴾

(تفسیر سورة - الم - غلبت الروم)

۱۶۷۸- عَنْ مَسْرُوقٍ (رحمہ اللہ تعالیٰ) قَالَ: بَيْنَمَا رَجُلٌ يُحَدِّثُ فِي كِنْدَةٍ فَقَالَ: يَجِيءُ دُخَانٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيَأْخُذُ بِأَسْمَاعِ الْمُنَافِقِينَ وَأَبْصَارِهِمْ يَأْخُذُ الْمُؤْمِنِينَ كَهَيْئَةِ الرُّكَّامِ فَفَزِعْنَا فَأَتَيْتُ ابْنَ مَسْعُودٍ وَكَانَ مُتَكِنًا فَعَضَبَ فَجَلَسَ فَقَالَ:

(۲۸) اخرجہ مسلم فی صفات المنافقین واحکامہم، باب: یحشر الکافر علی وجہہ ، رقم:

(مَنْ عَلِمَ فَلْيَقُلْ : وَمَنْ لَمْ يَعْلَمْ فَلْيَقُلْ : (اللَّهُ اعْلَمُ) فَإِنَّ مِنَ الْعِلْمِ أَنْ يَقُولَ لِمَا لَا يَعْلَمُ : (لَا اعْلَمْ)، فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَالَ : لِنَبِيِّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) : ﴿قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ﴾ وَأَنْ قُرَيْشًا ابْطَنُوا عَنْ الْإِسْلَامِ فَدَعَا عَلَيْهِمُ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ : (اللَّهُمَّ اعْنِي عَلَيْهِمْ بِسَبْعِ كَسْبَعِ يُوسُفَ) فَأَخَذَتْهُمْ سَنَةٌ حَتَّى هَلَكُوا فِيهَا وَآكَلُوا الْمَيْتَةَ وَالْعِظَامَ وَبَرَى الرَّجُلُ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ كَهَيْئَةِ الدُّخَانِ فَجَاءَهُ أَبُو سُفْيَانَ فَقَالَ : يَا مُحَمَّدُ جِئْتَ تَأْمُرُنَا بِصِلَةِ الرَّحِمِ وَأَنْ قَوْمَكَ قَدْ هَلَكُوا فَادْعُ اللَّهَ فَقَرَا ﴿فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ﴾ إِلَى قَوْلِهِ عَائِدُونَ أَفِيكْشَفُ عَنْهُمْ عَذَابُ الْآخِرَةِ إِذَا جَاءَ؟ ثُمَّ عَادُوا إِلَى كُفْرِهِمْ فَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى : ﴿يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَى﴾ يَوْمَ بَذَرٍ وَ لَزَامًا يَوْمَ بَذَرِ الْمِ غَلَبَتِ الرُّومُ إِلَى سَيْغَلِيُونَ وَالرُّومُ قَدْ مَضَى، (الحديث ٤٧٧٤ - طرفه فى : ٥١٨ = تجريد = ١٠٠٧ = ففتح = بقرطى يه كتم، لاثرة : ٤٩٢ + بر : تاج/٧ ل/١٢٠ ز/٢١ ذ/٤ + تاج/٦ ز/١٣ - سورة تى يوسف ل/٢٤٨ ذ : ٤) + (رياض الصالحين/٤ ل/١٢١٤ ز/٣٠١ ذ/٢) (٤٢٩).

مه سروق (رحمتهى خودای لى بى) فهرمووى : جارى لهولاتى كينده بياوى خهريك بوو، فهرموودهى دهخويندهوه، گوتى : لهروژى قيامهت دا دوكه لى پهيدا دمبى، دهدا بهسهر گوئو چاوى ناپاكه (منافق) مكاندا، لهسهر شيوهى ههلامه تيش موسلمان دميگرى، نيهمهش لهمه شله ژاين وتوقين.

جا من خووم چووم بو خرمه تى نيينو مهسعود (رمزى خودای لى بى) كاتى قسهى كابرام بو گيپرايه وه، پال كهوتبوو، توورهبوو ههلسا، فهرمووى : (ئه وهى شتى دمرانى، بابيلى، نه وهى كه شته كه نازانى بابلى خودا خوئ دميزانى، چونكه نه وهيش ههر به شيكه له عيلم وزانست، كه كه سيك شتيكى لى بېرسن كه نه ميزانى بللى نايزانم چونكه خوداى گه وره به پيغه مبه رى خوئ دمه رموى : ﴿قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ﴾ ص/٨٦، واته :

ئەى موحەممەد! پېيان بۆھرموو : من بەسيفهتى ئەوئى كە پېغەمبەر و
پەوانە كراوى خودام بۆسەر ئىو، لەم پوودو، لەسەر ھەئسان بەم پەيامە
داواى پارەو پوول و موزدو كرىتان لىئاكەم، وە من لەو كەسانە نىم كە شت
بە زۆرەكى وە بە تەكەللوف ئەنجام بدەم) ئەوى ترى ئەم ھەرموودمىە لە
پېشەو لەم شوئەدا رابوورد).

مەسروق (رحمىتى خودى لى بى) تابىعىيە پىاويكى ھەرموودمزانى گەورمىە، لە
رىجالى سەحىحەينە، سوار چاكيكى گەورە بوو، لەپشتى ھەزرىتى
ئەبوبەكرەو نويزى كردوو، ھەرموودەى گىراوئەتەو لەعو مەرو عەبدوللاى
كوپى مەسعودو عائىشەو كەسانى ترىش، تەمەن درىژ بوو، بەكۆى دىنگ
پېشەوايەكى مەزنى متمانەپىكراوى ھەرموودە زانەكان بوو، خوشكەزاي
صەحابى ناودارو شكۆ دار مەعدىكە رىبە بوو، لە پېش وفاقى پېغەمبەردا
ئىسلام بوو، پېيان دەگوت ئەبو عائىشە سەدرى ئەوئى سەحابىەكانى دىو،
عائىشە بە مندالى كردبووى بە كوپى خوئى كۆمەئەى ھەرموودە زانەكان
ھەرموودەى ئەويان گىراوئەتەو، مەسروق خوئى دەفەرموئى : عومەر لىئى
پرسىم : ناوت جىيە؟ گوتم : مەسروقى كوپى ئەجدەع! ھەرمووى : ئەجدەع
ناوى شەيتانە، تۆ لە ئىستاو ناوت مەسروقى كوپى عەبدول پەحمانە، سالى
شەست و دوو، يان شەست و سىئى كۆچى عەمرى ھەقى بەجئى ھىئاو.

تەفسىرى سوورەتى تەنزىل - سەجدە

تفسير سورة التنزيل - السجدة

ھەرمایشتى زاتى پاك:

﴿فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا اخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ اَعْيُنٍ جَزَاءِ مِمَّا كَانُوا

يَعْمَلُونَ﴾ ١٧/٣٢

١٦٧٩- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: اَعْدَدْتُ لِعِبَادِيَ الصَّالِحِينَ مَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ وَلَا خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ ذِكْرًا بَلَّغَ مَا أَطْلَعْتُمْ عَلَيْهِ ثُمَّ قَرَأَ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَا اخْفَيْتُمْ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءِ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ. (الحديث ٤٧٨٠ - اطرافه فی: ٣٢٤٤-٤٧٧٩ - ٧٤٩٨) (٤٣٠).

نہو ہورمیرہ (رمزی خودی لی ہی) فہرمووی: پیغہ مبہر (درویدی خودی لی ہی) لہ فہرموودہ کی پیروزیں دا دہفہ رموی: خواہ گہورہو سہرورہ دہفہ رموی: نہو بہرہو نازونیمہت و خوشی و شادیہ، کہ خوم نامادہم کردوہ و، ہہلم گرتوہ بؤ بہندہ باش و خاصہکانی خوم، نہوہندہ باش و نایابن، نہ بہ چاو بینراون و نہ بہگوئی بیسراون و، نہ بہ دلی کہس دا ہاتوون وہ نہ بہ خہ یالیدا رابووردوون، بیجگہ لہوہیش کہ خوتان ناگادارن لیو، لہقورٹان و فہرموودہ دا باس کراوہ بؤتان (نہنجا خوشہویست (درویدی خودی لی ہی) بؤ پشتیوانی نہمہی خویندہوہ: ﴿فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَا اخْفَيْتُمْ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءِ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ سجدة/ ٣٢.

واتہ: کہس پہی نابات بہو ہہمکہ خیرو خوشی یہ چاو ودل پوشن کہرہوہی کہ بؤ چاکان و خواناسان نامادہکراوہ، لہپاداشتی کردہوہی باشی خویان دا). (تاج/ ٧ ز/ ١٥ ل/ ٨٤ ز/ ٢- سوورمتی سہجدہ).

تہفسیری سوورہتی نہ حزاب (تفسیر سورة الاحزاب)

فہرمایشتی زاتی پاک:

﴿تَرْجِي مَنْ تَشَاءُ مِنْهُمْ وَتُؤَيِّ الِيكَ مَنْ تَشَاءُ وَمَنْ ابْتَغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ﴾ ٥١/٣٣

١٦٨٠- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: (كُنْتُ اغَارُ عَلَى اللَّاحِظِي وَهَبْنِ أَنْفُسَهُنَّ لِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَأَقُولُ: أَتَهَبُ الْمَرْأَةُ نَفْسَهَا فَلَمَّا أُنْزِلَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿تُرْجِي مَنْ تَشَاءُ مِنْهُمْ وَتُزَوِّي إِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ وَمَنْ ابْتِغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ﴾ قُلْتُ: مَا رَأَى رَبُّكَ إِلَّا يُسَارِعُ فِي هَوَاكَ (الحديث ٤٧٨٨- طرفه فی: ٥١١٣) (٤٣١).

عائیشہ (رمزای خودای لی بی) فہرمووی: رق و قیزم لہو ژنانہ دہبووہ کہ دہچوون خویمان دہبہ خشی بہ پیغہ مبہر (دروودی خودای لی بی) دہمگوت : خو ئافرمت دیاری و دہسہنہ و شمہک نییہ، چوون خووی دہبہ خشی، کاتی ئہم ئایہ تہش ہاتہ خواریوہ : ﴿تُرْجِي مَنْ تَشَاءُ مِنْهُمْ وَتُزَوِّي إِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ وَمَنْ ابْتِغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ﴾ ٥١/٣٣. واتہ: لہ گہل ئہو ودا کہ من ئہم ژنانہم بو حہلال کردووی وہ ئیستا حہلال و ہاوسہرتن، تو خووت سہرپشک بہ بہ ئارمزوی خووت لہ گہ ئیاندا ہہ ئسو کہوت بکہو، کامیان دوا دہخہی و درہنگ دہچی تہ لای، تاوانت لہسہر نییہ، وہ کامیان بانگ دہکہیت بو لای خووت و ہلہ نؤرہ نوستنی شہوانہدا و دہپیشی دہخہی بہ ئارمزوی خووتہ، و دہو ژنہی کہ کہنارت لی گرتووہ، و دہلیی دوور کہوت و توتیتہوہ، نہ گہر دووبارہ ئاشتی کہیتہوہ گوناہت ناگات).

عائیشہ فہرمووی: (کہئہم ئایہ تہ لہسہر ئہم شیوہیہ ہاتہ خواریوہ، بو پیغہ مبہر، کہ ئہوہی بو دابین کردبوو، کہ بہ کہیفی خووی، شہو لہلای ژنہکانی بمینیتہوہ، نہوہک بہ پیی قہسم و نؤرہ شہوی خویمان) کاتی ئہم ئایہ تہ لہسہر ئہم شیوہیہ ہاتہ خواری گوتہ بہ پیغہ مبہر : وادمزائم، بہ زمینم خودا بہ کہیفی دلی تو دہجولیتہوہ و زوو زووہوہ و دہس و ئارمزوت جی بہ جی دہکات). (تاج/ ٧ ز ١٦ ل ٩٨ ز ١٣- سوورمتی ئہ حزب - ش).

١٦٨١- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا): (أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَانَ يَسْتَاذِنُ فِي يَوْمِ الْمَرْأَةِ مَتَا بَعْدَ أَنْ أَنْزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ ﴿تَرْجِي مَنْ تَشَاءُ مِنْهُمْ وَتُؤْزِرِي إِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ وَمَنْ ابْتَغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ﴾ فَقُلْتُ لَهَا: مَا كُنْتَ تَقُولِينَ؟ قَالَتْ؟ كُنْتُ أَقُولُ لَهُ: إِنْ كَانَ ذَاكَ إِلَيَّ فَأَنِّي لَا أُرِيدُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنْ أُوْثِرَ عَلَيْكَ أَحَدًا). (الحديث ٤٧٨٩) (٤٣٢).

عائیشه (رمزای خودای لی بی) فہر مووی: لہ پاش ہاتنی تہم نایہ تہ : ﴿ترجی من تشاء منہن﴾ کہ نہ وہی تییدایہ کہ پیغہ مبر (دروودی خودای لی بی) خوی سہریشکہ وخاتر خویہ، بوشہ و نوستن لہ لای ہر کامی لہ ژنہ کانی کہ خوی بییہ وی، لہ گہل نہ وہش دا ہیشتا پیغہ مبر (دروودی خودای لی بی) بو راگرتنی دلی نیئمہ، لہرؤزی سہرہی خو ماندا، نہ گہر بی ویستایہ بجی بولای یہ کیکی ترمان پرسی پی دہ کردین، ورا ی و ہر دہ گرتین، موعازہ گوتی : بہ عائیشہ م گوت : نہی لہ حالہ تی و ہا دا تو دہ تگوت چی؟ فہر مووی: منیش پییم دہ گوت: نہی پیغہ مبرہی خودا! نہ گہر شتہ کہ بہ دہستی خو م بی، بہش و سہرہی خو م لہ خیر و بیت و فہری بوونم لہ خزمہ تی تو دا بہ کہ سی تری نادہم ! (تاج/ ٧ ز/ ١٦ ل/ ٩٩ ز/ ١٤- ش) .

فہر مایشتی خودای کہورہ:

﴿لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرَ نَظِيرِ مَا هُوَ وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحْيِي مِنْكُمْ وَاللَّهُ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَاسْأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ وَمَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا أَنْ تُنْكِحُوا زُوجَاتِهِ مِنْ بَعْدِهِ أَبَدًا إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمًا﴾ ٥٣/٣٣ .

(واته: نهی گهلی خاوون باومپان! لهخوتانهوه بهبی هوی ږهوا، مهچنه ناو مالهکانی پیغهمبهر، مهگهر لهپاش ږیگه پیدان ودهک نهوه بانگ کرابن بونان خواردن وفاوهلتي کردن، بهلام پيش کات مهچن، بهويښه نهگهر چوون بو نان خواردن، بهر لهوهی نانه که ناماده بکړی وپی بگا، مهچن لهوی دابنیشن وچاومپروانی پیگهیشتنی نان وچیشتهکه بکهن، بهلام کاتیکیش دهچن وبانگ کران بوسهر نان خواردن، نهوا له کاتی گونجاو ودياری کراودا برپون ونان وناوهکه نوش کهن، کهدمعومهته که تهواو بوو، وهنان خورا نیتر بلاوهی لیبکهن و، کوری قسهو باسی لی دامهمهزینن، چونکه شتیوا نازاری پیغهمبهر ددها وههاسانی دهکا، پیغهمبهر شهرمتان لیدهکا، که باسی نهوهتان بو بگا، کهنیوه بهم جوړه رفتهارمتان نازاری نهدهن وبیزاری دهکهن، بهلام خودا شهرم له پروونکردنهوهی پرووی راستی ناکا، بویه واکوتومهترمقی دمیدا لهپروتان، ههرکاتیکیش داوی شتی که لههاوسهرمکانی پیغهمبهر دهکهن، بهشهرم وشکو و لهسنووری پیزدا داوی شمهکیان لی بکهن، ودهک نهوه لهپشت پهردموه داوی شمهکیان لیبکهن، نهوه بو نیوهش و بو نهوانیش باشتره دلتن پاک دهکا، نهوه بزائن کهنهوه بو نیوه ږهوا نییه که بههیچ شیویهک نازاری دلی پیغهمبهر بدهن، ودهابی لهپاش خوی، ههرگیزاو ههرگیز ژنهکانی ماره بکهن، کاریوا لهلای خودا، نهگهر کهسی نهنجامی بدات تاوانیکی گهلی کهورهیه، نهوانه دایکی نیوهن دایک چون ماره دهکړیت).

۱۶۸۲- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: خَرَجْتُ سَوْدَةَ بَعْدَمَا ضَرَبَ الْحِجَابُ لِحَاجَتِهَا وَكَانَتْ امْرَأَةً جَسِيمَةً لَا تَخْفَى عَلَى مَنْ يَعْرِفُهَا فَرَاهَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فَقَالَ: يَا سَوْدَةُ أَمَا وَاللَّهِ مَا تَخْفَيْنَ عَلَيْنَا فَالْظُّرِّي كَيْفَ تَخْرُجِينَ؟ قَالَتْ: فَالْكُفَاتِ رَاجِعَةً وَرَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي بَيْتِي وَأَنَّهُ لَيَتَعَشَّى وَفِي يَدِهِ عَرَقٌ فَدَخَلْتُ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنِّي خَرَجْتُ لِبَعْضِ حَاجَتِي فَقَالَ لِي عُمَرُ: كَذَا وَكَذَا قَالَتْ: فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ ثُمَّ رُفِعَ عَنْهُ وَإِنَّ الْعَرَقَ فِي يَدِهِ مَا وَضَعَهُ فَقَالَ:

(اِنَّهُ قَدْ اٰذَن لِّكَ اِنْ تَخْرُجَنَّ لِحَاجَتِكَ). (الحديث ٤٧٩٥ - طرفه فی: ١١٩)
تجريد = ١٤٦ فتح الباری = بقرطی یة کة م ل: ١٤٣ = ١١٩ ت = ١٤٦ ف =
بقرطی (١/ ل ١٤٣).

عائیشه (رمزای خودای لی بی) فهرمووی: شهوی، پاش نهوه یاسای بالاپوشی که
پیی دهگوتری حیجاب، دامه زرا، سهوده ی کچی زهمعه که هاوسه ری پیغه مبه ر
بوو، بو کاریکی خوی دهچیته دمره وه، چوو بوو بو سهر او، عومهر دهیبینی
ودهیناسیو ده لی: به خودا نه ی سهوده! ده تناسمه وه، بزانه چوّن دهرده چی؟
عائیشه فهرمووی: جا سهوده به ره و دوا گه پرایه وه هات بو خرمه تی پیغه مبه ر
که له و کاته دا له مالی من بوو، شیوی ده کرد، سهوده هسه کانی عومهر ی بو
پیغه مبه ر (درووی خودای لی بی) گپرایه وه، له و کاته دا گرتکیکی به دهسته وه بوو
گرتکه که ی دانه نا که سروس (وه حی) ی بو هات: که حاله تی سروس بو هاتن
به ری دا فهرمووی: (پښگه تان پی دراوه نه ی هاوسه ره کانی پیغه مبه ر، وه
ههروه ها نه ی ژنانی موسلمانان! که بو کارو فرمانی خو تان له مال دمریچن)
(تاج/ ٣/ ل ١١٩ - ١/ ز ٤٨ + ١١٩/ ز ١١٩ تجرید - بهرگی/ ١/ ل ١٤٣).

فهرمایشتی زانی پاک:

﴿اِنْ تُبْدُوا شَيْئًا اَوْ تُخْفُوْهُ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمًا﴾، لَا جُنَاحَ عَلَيْنَ فِيْ
اِبَانَتِهِنَّ وَلَا اِبْتَاْنِهِنَّ وَلَا اخْوَانِهِنَّ وَلَا اِبْتَاْءَ اخْوَانِهِنَّ وَلَا اِبْتَاْءَ نِسَاْنِهِنَّ
وَلَا مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُنَّ وَاتَّقِيْنَ اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا ﴿٥٤/٣٣ -

٥٥

(واته: ههر شتی به ناشکرا بیکه ن یابه نهی نی، خودا دمیزانی، هیچ شتی
له خودا ون نابی، حیجاب و پرووپوشی و له چک گرتنه وه بو بیگانانه، له بهر
نه وه نه گهر ژنان له که سی خویی پروونه پوشتن وه له چک نه که ن و حیجاب
نه گرنه وه قهیدی نییه. مه حره م و خویی وه ک باوک و کوپو براو و کوپو براو
کوپو خوشک و ژنی موسلمانان وه ک خو یان و بهنده و که نیزه کی خو یان،

ودهه روده‌ها مام و خالیان. نهی ژنه موسلماننه کان! له خودا بترسن، چونکه خودا
بۆ خۆی له هه‌موو شتێ ناگا داره‌و ناگای له خشه‌ی مارو میرووه!

١٦٨٣- عن عائشة (رضي الله عنها) قالت: (استاذن عليّ أفلح أخو أبي
القَعِيسِ بَعْدَمَا انْزَلَ الْحِجَابُ فَقُلْتُ: (لا اذن له حتى استاذن فيه النبي (صلى الله
عليه وسلم) فَأَنَّ أَخَاهُ ابَا الْقَعِيسِ لَيْسَ هُوَ اَرْضَعَنِي وَلَكِنْ اَرْضَعَنِي امْرَأَةُ ابي
القَعِيسِ) فَدَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقُلْتُ لَهُ: (يَا رَسُولَ اللَّهِ اِنَّ
اَفْلَحَ اخَا ابي الْقَعِيسِ اسْتَاذَنُ فَاَبَيْتُ اَنْ اِذْنَ لَهُ حَتَّى اسْتَاذَنَكَ) فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (وَمَا مَنَعَكَ اَنْ تَاذِنِي عَمَّكَ؟ قُلْتُ: (يَا رَسُولَ اللَّهِ اِنَّ الرَّجُلَ لَيْسَ
هُوَ اَرْضَعَنِي وَلَكِنْ اَرْضَعَنِي امْرَأَةُ ابي الْقَعِيسِ) فَقَالَ: (اِذْنِي لَهُ فَإِنَّهُ عَمُّكَ تَرَبَّتُ
يَمِينُكَ). (الحديث: ٤٧٩٦ - اطرافه في: ٢٦٤٤ - ٥١٠٣ - ٥١١١ -
٥٢٢٩ - ٦١٥٦).

عائشه (همزای خودای لی بی) فه‌رمووی: نه‌فله‌حی برای نه‌بول قوعه‌یس، ڕیگه
خوازی کرد که بی‌ت بۆ سه‌ردانه‌م، نه‌مه‌ش نه‌و کاته‌بوو که نایه‌تی خۆ
داپۆشین وله‌چک کردن (نایه‌تی حیجاب) هاتبوو، ومژنه‌کانی پێغه‌مبه‌ر
به‌پێی نه‌و نایه‌ته‌ فه‌رمانیان پێ کرابوو، که له‌ پیاوی ناخۆیی و بیانی حیجاب
بکه‌ن و په‌رده‌و سه‌ر پۆش وله‌چک بپۆشن، منیش گوتم: ڕیگه‌ی دیدارو دینی
پێ نادهم هه‌تا له‌ پێغه‌مبه‌ر (درودی خودای لی بی) نه‌پرسم، خۆ من نه‌بو
لقوعه‌یس خۆی شیرێ پێم نه‌داوه، به‌لکو ژنه‌که‌ی نه‌بولقوعه‌یس مه‌مکی پێ
داوم، که‌واته‌ نه‌م نه‌فله‌حه‌ چۆن چۆنی ده‌بی به‌خۆیی ومه‌هره‌می من.

کاتی پێغه‌مبه‌ر (درودی خودای لی بی) ته‌شریفی هات، پێم گوت: نه‌ی
پێغه‌مبه‌ری خودا! نه‌فله‌حی برای نه‌بولقوعه‌یس، ڕیگه‌ خوازی کرد که بی‌ت
بۆ دینیم، گوايه‌ مامی شیریم بی، به‌لام من قایل نه‌بووم، که ڕیگه‌ی پێ بده‌م
هه‌تا له‌تۆ نه‌پرسم. پێغه‌مبه‌ریش (درودی خودای لی بی) فه‌رمووی: (نه‌وه‌ مامی
شیریته‌، نه‌دی بۆچی ڕیگه‌ی هاتنی مامه‌ت نه‌داوه‌ که بی بۆ سه‌ردانت؟).

منیش زیاتر پروونم کردموه بۆی وگوتم؟ خو ئه ی پیغه مبه ری خودا ! من شیر ی نهوم نه خواردوو، من شیر ی براژنه کهیم خواردوو، که ژنی نه بولقه عه یسه؟ فه رمووی: (پێگه ی پی بده که بیّت بۆ دیینیت، چونکه به پئی شهرع نهوه مامی شیریته) که واته خو یی ومه حره مه وپیویست ناکات که په چهو سهر پۆشی بۆ بگریته وه، ئه ی هه ژارۆکه اجۆنه شتیوا نازانیت !!

پروونکردنه وه:

بوخته ی فه رمووده که نه مه یه : ژنی پیاو، شیربدات به ههر مندالی، ژنه که ده بی به دایکی، میرده که ی ده بی به باوکی شیر ی، برای میرده که ی ده بی به مامی شیر ی، وهه روه ها، واته: براژنت شیر بدات به ههر مندالی تو ده بیت به مامی شیر ی نهو منداله، وه ده ست نو یژتان له یه کتری ناشکی، په یومندی فه رمووده که به نایه ته که وه له م پرووه ومیه: بۆ که لا(فحل) شیر ده چه سپی، وه خو یه تی(مه حره میه ت) ههر وه که له ژنی شیرد مره وه ده ته نیته وه بۆ که س وکاری وه که دایک و باوک وخوشک وبرا و نه نک و باپیری، له میرده که شی ه وه، به هۆی نهو وه که نهو خاومن شیر ده که یه، واته سکی ژنه که ی پر کردوو هه تا هاتوو ته شیر، خو یه تی له که ئیشه وه- واته: له میردی ژنه شیر دمره که وه —ده ته نیته وه بۆ که س وکاری، وه که کوپ وکچ وباوک و دایک وبرا وخوشک و.....هتد.

فه رمایشتی زاتی پاک:

﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾ ٥٦/٣٣

(واته: خودا و فریشته گانی خودا، سه لاوات دمدن له سهر پیغه مبهري نهی کهسانی که با و مرتان به خودا و پیغه مبهري خودا هیئاوه! نیووش سه لاواتی له سهر بدن و سه لامی لی بکهن)

١٦٨٤- عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَمَا السَّلَامُ عَلَيْكَ فَقَدْ عَرَفْتَاهُ فَكَيْفَ الصَّلَاةُ عَلَيْكَ؟ قَالَ: (قُولُوا: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ). (الحديث ٤٧٩٧- طرفاه في: ٤٧٩٧-٦٣٥٧) (٤٣٣).

که عیبی کوپی عوجره (رمزای خودای لی بی) فه رمووی: گو ترا : نهی پیغه مبهري خودا : نیمه دمرانین سه لام له دیاری تو بدمین، وهک نه وهی له ته حیاتا ده لئین : (السلام عليك ايها النبي ورحمة الله وبركاته) به لام نازانین سه لاوات له سهر تو چون ددری؟ پیغه مبهري (درووی خودای لی بی) فه رمووی: بلین: (اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ) نهی خودایه! برژینه ره حمهت و میهره بانی به سهر گیانی موحه مهده و به سهر گیانی کهس و کاری موحه مهده دا، ههروهک چون ره حمهت و میهره بانی پزانده به سهر ئیبراهیم و کهسو کاری ئیبراهیم دا، بهراستی تو خاومنی سوپاسیت و شکو مه ندیت، خودایه اپیت و فهر برژنه به سهر گیانی موحه مهده و به سهر گیانی کهس و کاری موحه مهده دا ههروهک چون پیت و فهر پزانده به سه رخانه واده ئیبراهیم دا، بهراستی تو سوپاسکراو و شکو مه ندی). (تاج/ ٧/ ل ١٠٠/ ژ ١٨/ ز ١٦- سوورمتی نه حزاب).

١٦٨٥- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا التَّسْلِيمُ فَكَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ؟ قَالَ: (قُولُوا: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ) (الحديث ٤٧٩٨ - طرفه في: ٦٣٥٨) (٤٣٤).

ئەبو سەعیدی خۆدی (رمزی خۆدی لێ بێ) فەرمووی: گوتمان: ئەو پێغه مبهری خودا! سەلاو لەتۆ ئەمەیه کە فێری بووین و لە تەحیاتا دەییین ئەو چۆن چۆنی سەلاوات لەسەر بدهین؟ فەرمووی: بڵێن: (اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ وَبَارَكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ) خودایە بپێژە رحمەت بەسەر موحمەد دا، کە بەندەو پێغه مبهری یتۆیه، هەروەک رحمەت پێزانندوو بەسەر خانەوادەی ئیبراھیم دا و دەبێت و فەر بپێژە بەسەر موحمەد و خانە وادەو موحمەددا، هەروەک پێزانندوو تە بەسەر ئیبراھیم دا. (بروانە: ریاچ الصالحین/ ٣/ ل/ ١٠٠٣ ز/ ٢٤٣- نامەی سەلاواتدان لە دیداری پێغه مبهەر (دروودی خۆدی لێ بێ)).

فەرماشتی زاتی پاك:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسَى﴾ ٦٩/٣٣
١٦٨٦- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): إِنَّ مُوسَى كَانَ رَجُلًا حَيًّا وَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسَى فَبَرَّاهُ اللَّهُ مِمَّا قَالُوا وَكَانَ عِنْدَ اللَّهِ وَجِيهًا﴾. (الحديث

٤٧٩٩ = ١٩٢ تجرید = ٢٧٨ فتح الباری = بترطی یه کتم لثم کتیبه، ل :
(٢٠٤) فقرموده کة به تهاوی لهوی رؤیشت (٤٣٥).

تهفسیری سووره تی سه بهء (تفسیر سورة النساء)

فهرمایشی زاتی پاک:

﴿اِنَّ هُوَ اِلَّا نَذِيرٌ لَّكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ﴾ ٤٦/٣٤

واته نهی خوشهویست ! نهی موحده! نهی پیغه مبهری به حهقی من
!بفهرموو پییان من نهه تاقه ناموژگاریهم ههیه بو ئیوه : که خوا بهرست
بن، فهرمانه کانی به جابهینن له گشت بارو دووخیکا بصولحین بو خودا، نیر
تاکه تاکه بن، یاکومهل کومهل بن، گرنگ نهوهیه فهرمانبهری خودا بن، پاش
نه مهیش باش سهرنج بدهن ههتا بو تان روون ببیتهوه، موحه مهدی
هاورپیتان، که شهو ورؤژ له که لئانهو به باشی له داواکهی حالی بوون، وهک چۆن
هاورپی له حالی هاورپی ی خوئی حالی دهبی، که پیای و هاوشیار و خاوهن
هیمهت، زور دووره له شیئی و شتی و، ژیری ساخ ریگهی ری تیچوون و
نه گهری و نادات. به لام باش باش بزنان که موحه مهده ترسینه ریکی راست و
دروسته بو ئیوه، و له پیش سزایه کی سهخته وه که له ههردوو جیهاندا،
نه گهر له فهرمانی ناپنه کهی دهر بجن نهو سزا سهخته چاوهروانی ئیوه
دهکات).

١٦٨٧ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: صَعِدَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ) الصَّفَا ذَاتَ يَوْمٍ فَقَالَ: يَا صَبَا حَاةٍ فَاجْتَمَعَتِ إِلَيْهِ قُرَيْشٌ قَالُوا: مَا لَكَ؟ قَالَ:
(أَرَأَيْتُمْ لَوْ أَخْبَرْتُكُمْ أَنَّ الْعَدُوَّ يُصَبِّحُكُمْ أَوْ يُمَسِّكُمْ أَمَا كُنْتُمْ تُصَدِّقُونِي؟ قَالُوا: بَلَى
قَالَ: ﴿فَإِنِّي نَذِيرٌ لَّكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ﴾ فَقَالَ أَبُو لَهَبٍ: تَبَا لَكَ الْهَذَا

جَمَعْتَنَا؟ فَأَنْزَلَ اللَّهُ ﴿تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ﴾. (الحديث ٤٨٠١ - اطرافه فی: ١٣٩٤ - ٣٥٢٥ - ٣٥٢٦ - ٤٧٧٠ - ٤٩٧١ - ٤٩٧٢ - ٤٩٧٣ -).

ئىبنوعەبباس (رمزى خودايان لى بى) فەرمووى: كاتى ئايەتى: ﴿وانذر عشيرتک الاقربین﴾ ئەى موحەممەد! خزم و خویشانى خۆت، يەك لەدواى يەك بترسێنە، لەنزىك ترين يانەو دەست پى بکە. كاتى ئەم ئايەتە هاتە خوارەو، كە ئايەتى (٢٦/٢١٤) دووسەدوو چوار دەمە لە سوورەتى شوعەرا، كە سوورەتى بيست و شەش هەمە لە سوورمەتەكانى قورئان.

ئىبنوعەبباس فەرمووى: كاتى ئەم ئايەتە هاتە خوارەو، رۆژىك پيغەمبەر (درووى خودای لى بى) رۆيشتە سەر تەپۆلكەى سەفا، لەوى راوەستا و بەدەنگى بەرز ھاوارى کرد: ئەى ھاوار لەم بەيانی رۆژى رەشە! ئىتر قورەيش هەموو بەدەنگى ئەم ھاوارە و، چوون ولەدمورى كۆ بوونەو و گوتيان: ئەو چیتە، چى قەوماو؟ فەرمووى: (ئەرى پيىم بلين: ئەگەر هەواتان پى بدەم كە لەشكرى دوژمن سەر لەبەيانی، يا سەر لەئىوارە پەى دا دەبىو لەناكاو دەدا بەسەرتانا، ئايا باوەرم پىدەكەن يان نا؟) گوتيان بەلى باوەر پى دەكەين، چونكە هەتا ئىستا درۆمان لەتۆ نەبيستوو! فەرمووى: (دەسا چاوتان بکەنەو و خاس و خراپى خۆتان بزائن، من خودا کردوومى بە ترسینەر بۆ ئیوه، هەتا ئاگادارتان بکەمەو: ئەگەر لەفەرمانى من دەر بچن و بە گویم نەكەن، كە پيغەمبەرى خودام، ئەوا بەزووى لە گەل تۆلەيهكى سەختى خودايدا رۆوبەر و دەبنەو، ئىتر كەيفى خۆتانە، بەئىقتىباس لەم ئايەتە دەيفەرموو: ﴿فَالْيَ لَذِيْرَ لَكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيْدٍ﴾.

جا ئەبۆلەهەبى مامى پى گوت: هەى لەناوچیت، دەستەكانت گۆدو شەلەبن و عەمرت نەمىنى، ئا بۆنەمە ئىمەت كۆکردوو تەو، گوتمان دەبى چى قەوما بى! دواى ئەو پيغەمبەر (درووى خودای لى بى) هەلساو رۆيشت، ئەوجا خودای گەورە سوورەتى: ﴿تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ﴾ لى لەزەم و هەجوى

نه بوله هه بدا نارد ه خواره وه. (تاج/ ٧ ز ٩/ ل ٧٤/ ژ ٣- سوورمتی شوعه راء، تاج/ ٧ ز ٨٩/ ژ ١/ ل ٢٦٩- سوورمتی مه سهد = ته ببهت یه دا) + (تجرید/ ١ ل ٢٧٠ ز ١١٤٠ = ٢٧٥٣ فتح).

ته فسیری سوورته تی زومهر (تفسیر سورة الزمر)

فه رمایشتی زانی پاک:

﴿قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ اسْرَفُوا عَلَىٰ انْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ اِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا اِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ﴾ ٣٩/٣١

١٦٨٨- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا): (اِنَّ نَاسًا مِنْ اَهْلِ الشَّرْكِ كَانُوا قَدْ قَتَلُوا وَكَثَرُوا وَزَنَوْا وَكَثَرُوا فَاتَّوَّأُوا مُحَمَّدًا (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالُوا: اِنَّ الَّذِي تَقُولُ وَتَدْعُو اِلَيْهِ لَحَسَنٌ لَوْ نَخْبِرُكَ اَنْ لِمَا عَمَلْنَا كَفَّارَةً فَنَزَلَ: ﴿وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ اِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ﴾ وَكَذَلِكَ: ﴿قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ اسْرَفُوا عَلَىٰ انْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ﴾ (الحديث: ٤٨١٠) (٤٣٦).

ئيبنووعه عباس (رمزای خودایمان لى بى) فه رمووی: گه لى لهبت په مرسته كان خه لكیكى زوریان كوشتبوو، ومزیناو داوین پیسی زوریان كردبوو، جا به پكى خویان هاتنه لای پیغه مبهه (دروودی خودای لى بى) گوتیان نهی موحه ممهه ! نه مهی تو دهیلتیت وخه لكی بو بانگ دهكهی بو، شتیكى زور جوان وشیرینهو، لى جوانترو باشتر نییه، به لام خوت دمزانیت كه نیمه حاله كه مان وایه : تاوانیكى زورمان تی گوشیهو، جا ئایا ئه م كرده وه خراپانهی كه نیمه كردومانن، كه فارمت وبریتى پاك بوونه وديان بو ههیه یانا؟ جا به م

بَوْنَهُ يَهُودُهُمْ نَاهِيَتُهُ هَاتِهِ خَوَارِدُهُ: ﴿وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ﴾.

هه روهها نه م نايه تهی تریش دابه زی : ﴿قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ اسْرَفُوا عَلَىٰ انْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ اِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا اِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ﴾ ۵۳/۳۹، واته نهی موحه ممه ده! نهی خو شه ویست، بفرموو به بهنده کانی من، له سهر زمانی من : نهی بهنده کانی من! نهی نهو که سانهی که سته م و تاوانی کی زورتان کردوو و، باری دواړوژی خو تانتان گران و دشوار کردوو، نا نومیدمه بن له پر حمه تی خوا، نه گهر نیوه به پراستی پوو له خودا بن و خو تان هرې بدنه قاپی نهو پادشا گه ورهیه، چونکه خودا له هه موو گونا هې خوش دهبی). (تاج/۷ ز ۲۲/ ز ۲/ ل ۱۲۲ + تاج/۶ ل ۱۰۶ ز ۱۷).

فه رمایشتی خودای که وره:

﴿وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ﴾ ۶۷/۳۹

۱۶۸۹- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: جَاءَ حَبْرٌ مِنَ الْأَخْبَارِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ إِنَّا نَجِدُ أَنَّ اللَّهَ يَجْعَلُ السَّمَوَاتِ عَلَى اصْبَعٍ وَالْأَرْضِينَ عَلَى اصْبَعٍ وَالشَّجَرَ عَلَى اصْبَعٍ وَالْمَاءَ وَالشَّرَى عَلَى اصْبَعٍ وَسَائِرَ الْخَلَائِقِ عَلَى اصْبَعٍ فَيَقُولُ: (أَنَا الْمَلِكُ فَضَحِكَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ تُصَدِّقُ لِقَوْلِ الْحَبْرِ ثُمَّ قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ﴿وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾. (الحديث ۴۸۱۱- اطرافه فی: ۷۴۱۴- ۷۴۱۵- ۷۴۵۱- ۷۵۱۳) (۴۳۷).

۱۶۹۰- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: يَقْبِضُ اللَّهُ الْأَرْضَ وَيَطْوِي السَّمَوَاتِ بِيَمِينِهِ ثُمَّ يَقُولُ اإِنَّا الْمَلِكُ اإِن مَلُوكَ الْأَرْضِ). (الحديث ۴۸۱۲ - اطرافه في: ۶۵۱۹ - ۷۳۸۲ - ۷۴۱۳).

عەبدوللای کوری مەسعود (رەزای خودایان لێ بێ) هەرمووی: یەکی لەزانا گەورەکانی جوولەکە هاتە خزمەتی پێغەمبەر، گوئی: ئەو موخەممەد! لەتەوراتی ئێمەدا هەیە: کەخودا لە پڕۆژی قیامت دا ئاسمانەکان دادەنێ لەسەر پەنجەیی و زەویەکان دادەنێ لەسەر پەنجەیی و دار و درەختەکان دادەنێ لەسەر پەنجەیی و ئاو و خاک دادەنێ لەسەر پەنجەیی و هەموو دروست کراوەکانی تریش دادەنێ لەسەر پەنجەیی. واتە: بۆنەوەر سەر و خواری، بەدەستی توانایی خۆی وەک گوێی دەگری و، ئەوجا بۆ نواندنی جەبرەوشان و شکۆی خۆی بەیانی یەکتایی خۆی و، بێ نموودی پادشاو قەرالەکانی جیهان دەفەر موی: (پادشاهەر خۆم، پادشاکانی سەر زەمین و ناو جیهان کوان ولە کوێن بابینە مەیدان؟!).

جا پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) بۆ پشتیوانی قەسە مالومەکە و دەها بیکەنی، ددانە پێشینەکانی و دەمر گەوتن، لەپاشا حەزەرەت (دروودی خودای لێ بێ) دیسان بۆ نیشانە پراستی قەسەکانی مالومەکە ئەم ئایەتە خۆیندەوه: ﴿وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ﴾ هەتا ﴿عَمَّا يَشْكُرُونَ﴾ واتە: خودایان وەکو پێویستە نەناسیوه. دەنا هاوبەشیان بۆی دانەدەنا، پڕۆژی قیامت هەموو زەمینەکان و لە چەنگی ئەودا و وان لەژێر دەسەلاتیدا، ئاسمەکانیش بەدەستی ئەو پێچراونەتەوه، خودا پاک و بەرزترمو دووره لەوه کەوه و کەوه ئەوان دەلێن شەریکی هەبێ. (تاج/ ۷/ ۲۲/ ل/ ۱۲۳/ ژ/ ۴ - سوورەتی زومەر).

فهرمایشتی زاتی پاک:

﴿وَتُفَخَّ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ﴾ ٦٨/٣٩

(واته: به فھرمانی خودا نیسرافیل بۆ کۆتای هیئان به جیهانی یه کهم، فوو دهکا به صووردا، نیت کۆتایی به جیهانی یه کهم دینی وجیهان سه راسه ر خاپوور دهبی، هه رچی گیانه به ره له ناسمانه کان و، له زه ویدا هه موو بیهوش ده کهون، یا دهمرن، کهسانی نه بی که خودا خواستی له سه ر نه وه بی که بمینیته وه، نیت تا ماوه ی چل سال چۆل وهۆل و ویرانه ده بی، نه نجا دوو باره فوو ده کړیته وه به و که په نایه دا، که به هه ره بی پئی ده گوتری: صوور، نیت هه موو گیانداران زیندوو ده بنه وه و کتوپر، هه موویان به سه ر سامی ره ق پاره ده وه ستن و، وه ک سه ر گهردان ته ماشای نه م لاو نه ولای خو یان ده کهن، چاو مپروانی نه وه من که ده بی چییان لی بکری).

١٦٩١- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: بَيْنَ النَّفْخَتَيْنِ أَرْبَعُونَ قَالُوا: يَا أبا هُرَيْرَةَ أَرْبَعُونَ يَوْمًا؟ قَالَ: آيَتْ قَالَ: أَرْبَعُونَ سَنَةً؟ قَالَ: آيَتْ قَالَ: أَرْبَعُونَ شَهْرًا؟ قَالَ: آيَتْ وَيَلَى كُلُّ شَيْءٍ مِنَ الْإِنْسَانِ إِلَّا عَجَبَ ذَلِكَ فِيهِ يُرْكَبُ الْخُلُقُ. (الحديث: ٤٨١٤ - اطرافه في: ٤٩٣٥) (٤٣٨).

نه بو هورمیره (رمزی خودای لی بی) فهرمووی: پیغه مبه ر (دروودی خودای لی بی) فهرمووی: (نه م فوو تا نه و فوو چله، = له م نه فحه تا نه و نه فحه چله، = له نه فحه ی یه کهم تانه فحه ی دوو م چله،) یارانی پیغه مبه ر (دروودی خودای لی بی) گوتیان: نه ی نه بو هورمیره؛ مه به ست له ماوه ی به ینی دوو فوو ده که، که ناسراون به نه فحه ته ی چل پۆزه؟ گوتی: نازانم. گوتیان: نه ی مه به ست

چل سائە؟ گوتی نازانم. گوتیان : ئەی مەبەست چل مانگە ؟ گوتی نازانم و من چونکە ژمێردراوەکەم لە پیڤەمبەر (دروودی خودای لی بی) نەبیستوووە کەچیە لەخۆمەووە ناتوانم بریار بدهم کە سائە یارۆژە یا مانگە یا حەفتەیه، یاچیە ئەبو هورەیرە فەرمووشی (لەشو ئەندام وەهەموو شتیکی ئادەمیزادیش دەرزی، نووکی بیخی جوجکە ی سمتی نەبی، کەبەقەد دهنکە خەرتەلەیه ک دەبی، لەوێوە فریشتەکان بەفەرمانی خودا سەرلەنوێ هەموو کەسی وەک حاالی ژیاانی دروستی دەکەنەووە). (تاج/ ٧ ل/ ١٢٥ ز/ ٢٢ ژ/ ٨- سوورەتی زومەر ش).

پوونکردنەو:

ئەگەر کەسی بلی : ئیمە بەئاشکرا دەبینین کەسی دەسووتی، یادەخریتە ناو تیزابەووە، ئەسەری نامینی؟ لە وەلامدا دەلیین : دەقی فەرموودە ی صەحیح، بەفەرچیە ی رووت پەت ناکریتەووە. ئەم فەرموودمە هەوالدانە لەغەیب، غەیبیش خودا نەبی کەس نازانی چۆنە، وەکی تریش واتای فەرموودە کە ئەو ناکەپەنی کە ئەو عەجبوژەنەبە لە قەبرەکەدا دەمین، وەهەر کەسی بیهوی دەتوانیت ببینی، یادەستی لی بدات، کەسی بەوردی سەرنجی قورئان و سووننەتی پیڤەمبەر بدات، کۆمەلی شتی لەم بابەتە دەبینی، کە بەدیمەن و پوالت، لەگەڵ تیگەیشتنی سەرماتی ئیمەدا ناگونجی، یا بلیین: ئیمە بەتەواوی لە مەبەستەکە ی خودا و پیڤەمبەر وەک خو ی بەتەواوی و بەباشی تی ناگەین، مەگەر بەتەئویل و شتی وا، وە ئەهلی تەئویلش هەر یەکە ی بەجۆریک دەفەرموون.

جا لەم شوینەدا هەر وەکو ئیمە موشاهەدە ی ئەحوالی سەرە مەرگی مردوو، وەهەرودەها ئەحوالی ناو قەبری و پرسیاری فریشتە لئی و گۆرەوشار و گوشار بوونی گۆر و بوونی بەباخی لەباخەکانی بەهەشت، یا بەچالی لە چالەکانی دۆزەخ، موشاهەدە ناکەین و بەچاو نابینین و بەگوئی نابیستین،

مەگەر بۇ پېغەمبەرەن وپپا وچاكان، ئاودەھاش مانەو دەھەوتانی ئەو دەنكە خەرتەلەپە لە عەجیبو زەنب بەچا و نابینین و هەستی پێ ناکەین، مەگەر بۇ کەسی خۆی، وە دوور نییە هەروەکو وچۆن فریشتە بە فەرمانی خودا بەبەر چاومانە وە گیانی مردوو دەکێشێ و دەبیا بۇ شوپنی تایبەتی، وە ئیمە ئەو وچۆنیەتەنەو ئەو شوپنەنەو ئەو فریشتەنە نابینین و سەر و فەھم و تێگەشتنی ئیمەن، ئاودەھاش فریشتە ئەو پارچە پە لەمرۆف لەکاتی مردندا ببەن و لەشوپنی تایبەتی خۆیدا هەلێ بگرن و لەکاتی زیندووکردنەو دا، بەفەرمانی خودا بیکەن بەهەوینی دروست بوونەو دەستی مردوو وەگە، وە مەرج نییە کە ئیمە هەست بەو بەکەین، هەروەک هەست بەزۆر روداویتری کاتی سەرەمەرگ و کاتی بردن بۇ سەرگۆرستان و کاتی دینی گۆر ناکەین، گەرچی ئەمانە لە قورئان و سونەتدا زۆر بەئاسایی باس کراون.

کورت و پوخت: بەگوردی پەتی: (مەبەست لەم فەرموودەپە ئەو نییە کە ئەو دەنکە خەرتەلەپێ، ئیمە بەئەزموون و تاقی کردنەو، دەتوانین بیچەسپینین کە نافەوتی، بەلکو ئەو شتیکی نەینییە، ئیشی خودایە، بەلام مەبەست ئەو پە: کە لەقیامەتدا فریشتەکان جەستە ی مرۆفەکان لەو دەنکە خەرتەلەپەو دروست دەکەنەو، هەروەکو لەسەرەتاو لەو دروست کراو).

تەفسیری سوورەتی (حمسق) سوورەتی شوورا

تفسیر سورة (حمسق) سورة الشوری

فەرماشتی زاتی پاك:

﴿ اَلَا الْمَوَدَّةُ فِي الْقُرْبَى ﴾ ٢٣/٤٢

(واتە : بفرموو ئەو موحەممەد! ئەو پېغەمبەری خۆشەویستی من! من مەبەستم لەپراگەیانندی ئەم نایینە پیرۆزە، کۆکردنەوێ موک و سامان نییە، کرێ و مزەم لەسەر ئەو لەئێوە ناوێ، تەنیا ئەو کە من لەئێوە داوا دەکەم ئەو پە : کە مافی خزمایەتی کە لە نیاوماندا هەپە بیپارێزین).

١٦٩٢- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا): (إِنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَمْ يَكُنْ بَطْنًا مِنْ قُرَيْشٍ إِلَّا كَانَ لَهُ فِيهِمْ قَرَابَةٌ فَقَالَ: لَا إِنْ تَصِلُوا مَا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ مِنَ الْقَرَابَةِ). (الحديث ٤٨١٨ - طرفه في: ٣٤٩٧) (٤٣٩).

له باره ی نه م نایه ته وه پرسیار له ئیبنوعه بباس (رمزی خودیان لئ بئ) کرا، که مه به ست له م خزمایه تی یه و دوستایه تی یه، که له م نایه ته دا باس کرا وه چیه و کییه؟ سه عیدی کوپی جوبه یر (رحمتی خودی لئ بئ) که یه کیکه له ناودارانی پهیره وان (تابعین) ته شریفی له وی بوو، نه وه لامی دایه وه وه فرمووی: مه به ست خزم و کس و کاری موحه ممه ده.

ئیبنوعه بباس (رمزی خودیان لئ بئ) فره مووی: په له مه که وانییه، چونکه هه موو تیره و خیل و به ره بابا به کانی قوره یش به خزمایه تی ده گنه وه به پیغه مبه ر (دروودی خودی لئ بئ) به چاک و خراپیا نه وه. ئیبنوعه بباس فره مووی: مه به ست نه وه یه ده فره مووی: نه ی موحه ممه ده! پیا یان به فره موو : ته نیا نه وه م له نیوه ده وی، له چاکه ی نه م ئه رک وزه حمه ته دا که من دمیکیشم بو خوشی و باشی هه ردوو جیهانی نیوه، نیو هس له پاداشتی نه وه داباش بن بو خزم و کس و کاری من، که خزمی خوشتاتن) (تاج/ ٥/ ل ٩٦/ ز ١٦/ ١- باسی گه وره یی که سو کاری پیغه مبه ر).

پو و نکړدنه وه:

سه عیدی کوپی جوبه یر، له پهیره وانه، واته له تابعینه، پیسه وایه کی گه وره و ناوداره، به کووی دهنګ دانراوه به زانایه کی به رزو به ریز و، به خواناسی کی گه وره، فره مووده ی له زور له هاوړایانه وه گیراوه ته وه، حه حاج

بهندی کرد وله بهندا کوشتی، خوشی له پاش شهید بونی ئەو زۆر نه ژیا،
وه له پاش سه عید چه حاج که سی تری نه کوشت، په کێ له فه قێ ناو داره کانی
سه عید نیمای زوهری یه (رهحمتی خودای لێ بێ).

تهفسیری سووره تی (حامیم) ی دوخان تفسیر سورة (حم) الدخان

١٦٩٣- عَنْ مَسْرُوقٍ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ
قَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ مَنْ عَلِمَ شَيْئًا فَلْيَقُلْ بِهِ وَمَنْ لَمْ يَعْلَمْ فَلْيَقُلْ اللَّهُ أَغْلَمُ فَإِنَّ مِنَ
الْعِلْمِ أَنْ يَقُولَ لِمَا لَا يَعْلَمُ: اللَّهُ أَغْلَمُ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لِنَبِيِّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ): ﴿قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ﴾. (سبق فی : رقم :
٥١٨ تجرید = ١٠٠٧ فتح = مجلد/ ١ ل: ٤٩٢) + (راجع : ١٦٧٨) (٤٤٠).

تهفسیری سووره تی (حم) ی (جائیة) تفسیر سورة حم (الجائیة)

نهرمایشتی زاتی پاک:

﴿وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ﴾ تا کۆتایی

١٦٩٤- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ) قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يُؤْذِنِي ابْنُ آدَمَ يَسُبُّ الدَّهْرَ وَأَنَا الدَّهْرُ يَبْذِي الْأَمْرَ أَقْلَبُ
الَّيْلَ وَالنَّهَارَ (الحديث ٤٨٢٦ - طرفاه فی: ٦١٨١ - ٧٤٩١) (٤٤١).

ئەبو هورەیره (رمزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغه مبهەر (دروودی خودای لێ بێ)
فەرمووی: (خوای گه ورمه سهرومر دمفه رموی : ئاده میزاد ئازاری من دهدات،

کاتی جنیو به چهرخ وبه گهردون ددها، وهکوو نهوهی کاتی کهسی ههست به
 نیش ونازاری دهکا، له داخی دلی خوئی ناسوپاسی دهکا ودهلی: نهی فهلهک
 واو وات لی بکری، یادهلی: نهی گهردونی چهپ گهرد ۱ بزنان گهردوون یا
 فهلهک، یا چهرخ، هیچی بهدهست نییه، نهوهی که نیوه نیسبهتی له
 گهردوون دمدن ودهلین: گوايه ههموو کاروباری، چهرخ وگهردوون ههلی
 دهورپنئی نهوه و نییه، بهلکوو من خوّم ههموو شتی ههلی دهورپنم،
 گهردوون وهک ههموو شتیکی تر من دروستم کردوو، نهو چی بهدهسته،
 ههموو کارو باری به دهستی خوّمه، خوّم نهه شوو وپوژهم دروست کردوو،
 خوّم تاو وتوییان دهکهه و دمیان هیمن ودهیانبهه (تاج/ ۷/ ل ۱۳۶/ ز ۲۸ -
 سوورتهی جاثیه ۱/۱).

تهفسیری سوورتهی (حامیم)ی نه حقاف تفسیر سورة (الاحقاف)

فهرمایشی خودای کهوره:

﴿ فَلَمَّا رَاوُهُ عَارِضًا مُّسْتَقْبِلَ اَوْدِيَّتِهِمْ قَالُوا هَذَا عَارِضٌ مُّمْطَرُنَا بَلْ هُوَ مَا
 اسْتَعْجَلْتُمْ بِهِ: رِيحٌ فِيْهَا عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴾ ۲۴/۴۶

۱۶۹۵- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهَا) زَوْجِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)
 قَالَتْ: (مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ضَاحِكًا حَتَّى ارَى مِنْهُ لَهَوَاتِهِ
 اَلْمَا كَانَ يَتَبَسَّمُ قَالَتْ: وَكَانَ اِذَا رَأَى غَيْمًا اَوْ رِيحًا عُرِفَ فِي وَجْهِهِ قَالَتْ: يَا
 رَسُولَ اللهِ اِنَّ النَّاسَ اِذَا رَاوُا الْغَيْمَ فَرِحُوْا رَجَاءُ اَنْ يَكُوْنَ فِيْهِ الْمَطَرُ وَاَرَاكَ اِذَا
 رَأَيْتَهُ عُرِفَ فِي وَجْهِكَ الْكِرَاهِيَةُ؟ فَقَالَ: يَا عَائِشَةُ مَا يُؤْمِنُنِيْ اَنْ يَكُوْنَ فِيْهِ عَذَابٌ؟
 غُذِبَ قَوْمٌ بِالرِّيْحِ وَقَدْ رَأَى قَوْمٌ الْعَذَابَ فَقَالُوا: هَذَا عَارِضٌ مُّمْطَرُنَا (راجع هامش

رقم : ۱۲۹۳ = ج/۳ - ۴۲۴ (الترجم) . (الحديث ۴۸۲۸ - ۴۸۲۹)
له پیشه وه به ته وای رژیشت پروانه : ژ : ۱۲۹۳ (۴۴۲).

ته فسیری سووره تی موحه محمد ﷺ تفسیر سورة محمد ﷺ

فه رمایشتی خودای که وره :

﴿وَتَقَطُّعُوا أَرْحَامَكُمْ﴾ ۲۲/۴۷

۱۶۹۶- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: خَلَقَ اللَّهُ الْخَلْقَ فَلَمَّا فَرَعَ مِنْهُ قَامَتِ الرَّحِمُ فَاخَذَتْ بِحَقْوِ الرَّحِمِ فَقَالَ لَهُ: مَهْ، قَالَتْ: هَذَا مَقَامُ الْعَائِدِ بِكَ مِنَ الْقَطِيعَةِ فَقَالَ: أَلَا تَرْضَيْنَ أَنْ أَصِلَ مَنْ وَصَلَكَ وَأَقْطَعَ مَنْ قَطَعَكَ؟ قَالَتْ: بَلَى يَا رَبُّ قَالَ: فَذَلِكَ لَكَ ثُمَّ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: اقْرَءُوا أَنْ شِئْتُمْ: ﴿فَهَلْ عَسَيْتُمْ أَنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتَقَطُّعُوا أَرْحَامَكُمْ﴾. (الحديث ۴۸۳۰ - اطرافه فی: ۴۸۳۱ - ۴۸۳۲ - ۵۹۸۷ - ۷۵۰۲) (۴۴۳).

۱۶۹۶م- وَعَنْهُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ)، فِي رِوَايَةٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): اقْرَءُوا أَنْ شِئْتُمْ ﴿فَهَلْ عَسَيْتُمْ﴾. (الحديث ۴۸۳۲ - طرفه فی: ۴۸۳۰).

نه بو هورمهیره (رمزی خودای لی بی) فه رمووی: خو شه ویست (دروودی خودای لی بی)
فه رمووی: (نه و کاته ی خودا نه م بوونه و مری دروست کرد ولی بوویه وه
لکی، خزمایه تی (رحم) هه لسا که مری خودای میهرمانی گرت و گوتی :

(۴۴۲) راجع هامش رقم: ۱۲۹۳ = ج/۳ - ۴۲۴ ، المترجم .

(۴۴۳) اخرجه مسلم في البر و الصلة و الاداب، باب: صلة الرحم و تحريم قطعها ، رقم:

دهستم دامینت! خودا فہرمووی پی: بۆ وا دهگہی، داوات جیبہ لیم بیل؟
 خزمایہتی، گوتی : بۆ ئەوہ ھەڵساوم نا لەم شوینەدا کہمرت دەگرم پەنام بۆ
 ھیناویت و سکاڵا دەگەم لە دەستی ئەو کەسانە ی کە مافی من بە جی ناهینن و،
 پرشتە ی پە یوہندی خزمایہتی دەبرن، خودای گەورەش دەفەر موو : ئە ی
 خزمایہتی! ئایا رازی دەبی بەوہی کە ھەر کەسی پی لە تۆ نہ بری و
 پە یوہستی ھەبی لە گەلتا و خزم دۆست بی، منیش پی لە ئەو نہ برم
 و پە یوہستیم ھەبی لە گەلتا و بۆی باش بم، و ئەو کەسەشی پی لە تۆ بری
 و پە یوہستی نہبی لە گەلتا و خزم دۆست نہبی، منیش پی لە ئەو برم و
 پە یوہستیم نہبی لە گەلتا؟ ئایا بەم بە ئینە رازی دەبی؟ خزمایہتی گوتی :
 بە ئی ئە ی پەروردگارم ! من بەمە رازیم، فہرمووی: (دە ی ئەمە پەیمان بی
 لە بەینی من و تۆدا).

ئەبو ھورەیرہ (رەزی خودای لہ بی) فہرمووی: (ئەگەر ئارمزو دەکەن، بۆ
 پشتیوانی ئەم فہرموودمہ، ئەم ئایەتە بخوینن، کە ئەم مەبەستە دووپات
 دەکاتەوہ: ﴿فَهَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ تَوَلَّيْتُمْ اَنْ تُفْسِدُوا فِي الْاَرْضِ وَتَقَطَّعُوا اَرْحَامَكُمْ﴾
 ٢٢/٤٧ واتە : چی چاومروانی دەکریت لە کار بە دەستانی بەدکارانی ئیوہ و،
 لە ناموسلمانان، غەیری ئەوہ : کاتی ببن بە بەر پرسیانی ولات، دەس بکەن
 بە خرابە کاری و پشیوی نانەوہ لە ولات داو پرشتە ی خزمایہتی بپچرن و مافی
 خزم و کەس و کار پشیل بکەن؟). (تاج/٧ ل ١٤٣ ز ٣/ ٢- شە یخان).

تەفسیری سوورەتی ق (تفسیر سورە ق)

فەرماشتی خودای کەرە:

﴿وَقُولْ هَلْ مِنْ مَّزِيدٍ﴾ ٣٠/٥٠

١٦٩٧- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: يُلْقَى فِي النَّارِ ﴿وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ﴾ حَتَّى يَضَعَ قَدَمَهُ فَقُولُ: قَطْ قَطْ. (الحديث ٤٨٤٨ - طرفاه في: ٤٨٥٠، ١٤٤٩).

نههس (رمزای خودای لی بی) فهرمووی: خو شه ویست (درویدی خودای لی بی) فهرمووی: (دوزخ هه لرفه ی دی، هه پر نابی په یتا په یتا هه خه لکی تی فیه دمدن و هه پر نابی و ده لی: نه گه ر ماوه بابی! هه تا خودا پای عیز زه تی دادمنی له سه ری، نه وکاته ده لی: نیت به سه، نیت به سه، نیت جیگه نه ما، جا نه و جا پرده بی و ده په چنی به سه ر یه کاو، له ناو خویدا په نگ ده خواته وه!) (تاج/ ٧/ ل ١٥٧/ ٢/ ز ٢٤/ ش).

١٦٩٨- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (حَاجَّتْ الْجَنَّةُ وَالنَّارُ فَقَالَتِ النَّارُ: اؤْثَرْتُ بِالْمُتَكَبِّرِينَ وَالْمُتَجَبِّرِينَ وَقَالَتِ الْجَنَّةُ: مَا لِي لَا يَدْخُلْنِي إِلَّا ضِعْفَاءُ النَّاسِ وَسَقَطَهُمْ قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لِلْجَنَّةِ: ائْتِ رَحْمَتِي اِرْحَمِي بِكَ مَنْ أِشَاءَ مِنْ عِبَادِي وَقَالَ لِلنَّارِ: ائْتَا ائْتِ عَذَابِي اَعْذُبِي بِكَ مَنْ أِشَاءَ مِنْ عِبَادِي وَلِكُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا مِلْؤُهَا فَاَمَّا النَّارُ فَلَا تَمْتَلِي حَتَّى يَضَعَ رَجُلُهُ قَطْ قَطْ، فَهَذَا لِكَ تَمْتَلِي وَيُزَوَّى بِغَضِهَا إِلَى بَغْضٍ وَلَا يَظْلِمُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ خَلْقِهِ أَحَدًا وَأَمَّا الْجَنَّةُ: فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُنْشِئُ لَهَا خَلْقًا). (الحديث ٤٨٥٠ - طرفاه في: ٤٨٤٩ - ١٤٤٩) (٤٤٤).

نه بو هور هیره (رمزای خودای لی بی) فهرمووی: خو شه ویست (درویدی خودای لی بی) فهرمووی: (به هه شت و دوزخ دمی به دمه قاله یان، دوزخ ده لی: خو به زلزان و زمبرو زهنگه کان ته رخاں گراون بو من، به هه شتیش ده لی: نه ی من چیمه، که و هه لازه بوونه کان و بی نه وایانی نه و خه لکه م تی دین و بووم به جیگه ی دواړو زی رهش و پوته کان! نه و جا خوا ی گه ورمو سه رومر دمه رموی: نه ی به هه شت تو په حمه تی منی، هه ر که سی به هو ی له به نده کانی

خۆم، رەحمى پى دەكەم وتۆ دەكەم بە شوپىنى رەحمەت بۆى، ومبە دۆزەخىش دەفەرموى: (تۆ ھۆى سزا پى دانى منى، ھەر كەسى خۆم بمەوى، لەبەندەكانى خۆم بەتۆ سزای دەدەم وتۆ دەكەم بەجىگای سزادانى، ومبەئىنە لەسەرم كە ھەردو لاتان پىپكەم، ھەركەسەتان لەئەھلى خۆى، بەلام دۆزەخ ھەر لرفەى دى، ھەر پىرناپى، پەيتا پەيتا ھەر خەلكى تى فېرە دەدەن و ھەر دەلى: ئەگەر ماوہ بابى، ھەتا خودا پاى عىززەتى دادەنى لەسەرى، ئەوكاتە وازدېنى و دەلى: بەسە، بەسە، بەسە، ئىتر جىگە نەما، جا ئەو جا پىرەمبىو دەپەچنى بەسەر يەكاو، لەناو خۆيدا پەنگ دەخواتەوہ ( ) ديارە كە خواى گەورەو خاومەن شكۆ زۆرو ستم لە كەس ناكە، لەدروست كراوەكانى خۆى، ومەھەرومەھا بەھەشتىش ھەر پىرناپى وشوپىنى واى ھەيە، ھەر چۆل دەبى، ھەتا خودا لە نوئ خەلكى تى بۆ دروست دەكا و بەوان پىرى دەكا!). (تاج/٧ ل/١٥٧ ز/٣٣ ژ/٢- ش) .

پوونكردەنە:

ئەم فەرموودەيە جۆرە ئەدەبىكى رەمزى وا تىادا مەبەست لەم جۆرە تەعبىرە راکىشانی سەرنجى گوئىگرانە، بۆ گرنگى وعەنتىكەيى و پىچىدەيى بابەتەكە، زانایان بە شىوہى گشتى لەم جۆرە جىگایانەدا دوو فەرمایشتیان ھەيە:

يەكەم: ئىمامى نەوھوى وزانایانى گەورە گەورەتر دەفەرموون: (ئەم فەرموودەيە بەپى زاهىرەكەيەتى، خوداى گەورە لەبەھەشت ودۆزەخ دا ھەست وفام دروست دەكاو، بەوھەست وفامە دەتوانن ئەم جۆرە گەتوگوو دەمەقائى و بەلگەسازيە ئەنجام بدەن ئەمەش لەگەل سوننەتى صەحيح و دەقى قورئان دا رىك دەكەوى، كە دەفەرموى: ﴿إِنَّمَا اللَّهُ الَّذِي نطقَ كُلُّ شَيْءٍ﴾).

دووم: (ئەمە تەمسىلە بەلىسانى حال) كەواتە مەرج نىيە، ئەم جۆرە شتانه لەسەر پرووى راستەقىنە (وجهى حقيقه) بى، بەلكو بۇ ئەومىيە بىسەر لەحالكە حالى بىت و بەس، بەهرەى ئەم راجىايىيەش ئەومىيە كە بۇ ئىمە دروستە بەپىنى نامادەيى گوڭر، باسى يەكئى لەم دوو رايەى بۇ بكەين.

١٦٩٩- عن جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: (سَمِعْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقْرَأُ فِي الْمَغْرِبِ بِالطُّورِ فَلَمَّا بَلَغَ هَذِهِ الْآيَةَ: ﴿أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمْ الْخَالِقُونَ أَمْ خَلَقُوا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بَلْ لَا يُوقِنُونَ أَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَبِّكَ أَمْ هُمْ الْمُسَيْطِرُونَ﴾ قَالَ: كَادَ قَلْبِي أَنْ يَطِيرَ). (الحديث ٤٨٥٤ - طرفه في: رقم: ٤١٦ تجريد = ٧٦٥ فتح الباري = المجلد الأول باللغة الكردية من ترجمة هذا الكتاب المبارك ص ٤٠٠) (٤٤٥).

جوبه‌یری کوری موتعیتم (رمزای خودای لی بی) فه‌رمووی: گویم لی بوو
 پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای لی بی) له نویژی شیواندا سوورمتی گوری ده‌خویند که
 گه‌یشته سهر ئەم نایه‌تانه : ﴿ام خلقوا...﴾ هه‌تا ﴿المسيطرون﴾ ۳۵/۵۲-۳۷،
 واته نایا هۆش وبیری ساغ ریی ئەوه دهدا که ئەوه خه‌لکه‌وه ئەوه بوونه‌وه‌ره
 سه‌یرو عه‌نتیکه‌یه، هه‌روا له‌خۆیه‌وه‌وه به‌هه‌وانته، به‌بی دروست کاریکی
 دانا و زانا په‌یدا بووبی، نایا ئەم سه‌رکه‌شه بی‌باوم‌پانه خۆیان دروست که‌ری
 خۆیان بن، بۆیه به‌ندمی بۆ خودا ناکه‌ن یا به‌عه‌ق‌لی کادا ده‌چی که ئەم
 هه‌موو ئاسمانه‌ گه‌وران، وه‌ئهم زه‌ویه پان و پۆرو به‌رینه به‌ده‌ستی ئەوه لاژگ
 وگه‌وه‌جانه دروست کرابا، دیاره که‌ئهم داوایانه و بۆ‌جوانانه هه‌مویان پو‌جن،
 که‌وابوو هۆی ئەم بی‌باکی ئەمانه ئەوه‌یه که‌نه‌زانن و نه‌فامن و بی‌باوم‌رن، دیاره
 بۆیه ش ددان نانین به‌ پیغه‌مبه‌رایه‌تی تۆدا، چونکه خۆیان کلیل به‌ده‌ستی
 گه‌نجینه‌کانی خودان ! یاخود خۆیان بۆ هه‌موو شتی به‌ ده‌سه‌لاتن و به‌یی
 رمزای ئەوان که‌س ناتوانی په‌نجه‌ بکات به‌ ئاودا. جوبه‌یر (رمزای خودای لی بی)

فهرمووی: که پیغهمبهر (دروودی خودای لسمر بی) که گه‌یشته سهر نهم نایه‌تانه،
وابه‌جوانی وته‌نسیر و به‌دهنگی خو‌ش وپر سام و شکو‌ خویندی، کاری تی
کردم وسام وشکو‌یه‌کی وا گرتمی وه‌خته بوو دلم بفری و بهندی دلم بیچری،
(تاج/ ۷ ل ۱۶۱ ز/ ۲۵).

پوونکردنه‌وه:

نهو کاته‌ی که جوبه‌پیر گوئ لهم نو‌یزه‌ی پیغهمبهر (دروودی خودای لی بی)
ده‌گرا هیشتا موسلمان نه‌بوو بوو، وه کاتی نهم م فهرمووده‌یه‌ی ده‌گیرپایه‌وه
موسلمان بوو بوو، نهمه‌ش نه‌وه‌یه که له‌زانستی فهرمووده‌دا گراوه بهم
یاسایه: (صحة اداء ما تحمله الراوي في حال الكفر وكذا الفسق اذا اذاه في حال
الاسلام و العدالة) نه‌وه‌ی که راوی له‌کاتی کافری، یا کاتی فاسقی، ده‌بیستی
یا ده‌بینی دروسته له‌پاش نیسلام بوون بیگیرپایته‌وه وه‌به صه‌حیح داده‌نری
به‌مه‌رجی دادپه‌رومری).

ته‌فسیری سووره‌تی (والنجم) (تفسیر سورة (والنجم))

فهرمایشتی خودای که‌وره:

﴿أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ﴾ ۱۹/۵۳

۱۷۰۰- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (مَنْ حَلَفَ فَقَالَ فِي حَلْفِهِ: وَاللَّاتِ وَالْعُزَّىٰ فَلْيُقْل: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ
وَمَنْ قَالَ لِصَاحِبِهِ: (تَعَالَ أَقَامِرُكَ فَلْيَتَصَدَّقْ) (الحديث ٤٨٦٠ - اطرافه فی:
٦١٠٧ - ٦٣٠١ - ٦٦٥٠) عن ابن عباس (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) فِي قَوْلِهِ: (اللَّاتِ
وَالْعُزَّى) كَانَ اللَّاتِ رَجُلًا يَلْتُ سَوِيقَ الْحِجَااجِ. (الحديث ٤٨٥٩) (٤٤٦).

نہ بوہورہیرہ (رمزی خودی لی بی) فہرمووی: پیغہمبہر (دروودی خودی لی بی) فہرمووی: نہ گہر کہ سیکتان سویندی خوارد ولہ سویندہ کہیدا گوتی: بہلات و بہ عوززا، بابلی: (لا الہ الا اللہ) نہو کہ سہیشی بہاوپیکہی بلی: و مرہ با قومار بکہین، باخیری بکا، لہ کہ فارہتی نہو قسہ پیسہ دا). (تاج/ ۳ ل/ ۳۲۴ ز/ ۱۲۴ ژ/ ۲- ش/ د/ ت/ ن). ثیبونوعہ بباس (رمزی خودیان لی بی) لہ تہ فسیری ثایہتی (اللات و العزى) دا فہرمووی: لات پیاویک بوو قاوتی بو حاجییان دہگرتہوہ).

تہ فسیری سوورہتی (قہ مہر) ﴿اَقْرَبَتِ السَّاعَةُ﴾ ۱/۵۴

تفسیر سورة القمر

فہرمایشتی خودای کہورہ:

﴿بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ اَذْهَىٰ وَاَمْرٌ﴾ ۶/۵۴

۱۷۰۱- عن عائشة أم المؤمنين (رضي الله عنها) قالت: (لَقَدْ انزلَ عَلَى مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِمَكَّةَ وَأَنِّي لَجَارِيَةُ الْعَبِّ ﴿بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ اَذْهَىٰ وَاَمْرٌ﴾. (الحديث ۴۸۶۷- طرفہ فی: ۴۹۹۳) (۴۴۷)

عائشہ (رمزی خودی لی بی) فہرمووی: کاتی نہم ثایہتہ ہاتہ خوارہ وہ لہ مہککہ وہ بو پیغہمبہر (دروودی خودی لی بی) نہوسا من کچولہیہکی منالکار بووم لہناو منالاندا یاریم دہکرد.

تہ فسیری سوورہتی رہ حمان (تفسیر سورة الرحمن)

فہرمایشتی زاتی پاک:

﴿وَمِنْ ذُنُوبِهِمَا جَنَّتَانِ﴾ ۶۲/۵۵

١٧٠٢- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قَيْسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ جَنَّتَانِ مِنْ فِضَةِ ابْتِثُهُمَا وَمَا فِيهِمَا وَجَنَّتَانِ مِنْ ذَهَبٍ ابْتِثُهُمَا وَمَا فِيهِمَا وَمَا بَيْنَ الْقَوْمِ وَبَيْنَ أَنْ يَنْظُرُوا إِلَى رَبِّهِمْ إِلَّا رِذَاءَ الْكَبِيرِ عَلَى وَجْهِهِ فِي جَنَّةٍ عَذْنٍ). (الحديث ٤٨٧٨ - طرفاه في: ٤٨٨٠ - ٧٤٤٤) (٤٤٨)

عبداللہ کوری قہیس (رمزی خودای لی بی) فہرمووی: پیغہمبہر (درویدی خودای لی بی) فہرمووی: (ہہموو خوا پیداوی لہناو بہہشت دا دوو بہہشتی ہہیہ، کہ قابو قاجاخ و تفاق ناویان ہہمووی لہ زیون وہ دوو بہہشتیشی ہہیہ، کہ قابو قاجاخ و تفاق ناویان ہہمووی لہ زیپن، بہہشتیہکان وان لہناو بہہشتی عہدن دا، کہ بہراستی جیگای حہوانہ وہو نیشتہجی بوونہ، ہہموو ناواتیکیان ہاتووتہ دی، تہنیا نہو تاقہ ناواتہیان ماوہ کہ تہماشای زاتی خودا بکہن، نہگہر لہبہر تارای مہزناہی وپہردہی گہورمیدیو شکوہندی نہبی، کہ بہسہر زاتی پاکی خوداوہ، نہو ناواتہشیان دہاتہ دی وبہچاوی سہر چاویان دہکہوت بہ زاتی خودای پہرومردگاری خوئیان)۔ (تاج/ ٧ ز ٢٨ ل ١٧٤ ز ٢ - سوورہتی پرحمان)۔

١٧٠٣- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قَيْسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِنَّ فِي الْجَنَّةِ خَيْمَةً مِنْ لَوْلُؤَةٍ مُجَوَّفَةٍ عَرْضُهَا سِتُّونَ مِيلًا فِي كُلِّ زَاوِيَةٍ مِنْهَا أَهْلٌ مَا يَرَوْنَ الْآخَرِينَ يَطُوفُ عَلَيْهِمُ الْمُؤْمِنُونَ وَجَنَّتَانِ مِنْ فِضَةِ ابْتِثُهُمَا وَمَا فِيهِمَا وَجَنَّتَانِ مِنْ كَذَا ابْتِثُهُمَا وَمَا فِيهِمَا وَمَا بَيْنَ الْقَوْمِ وَبَيْنَ أَنْ يَنْظُرُوا إِلَى رَبِّهِمْ إِلَّا رِذَاءَ الْكَبِيرِ عَلَى وَجْهِهِ فِي جَنَّةٍ عَذْنٍ). (الحديث ٤٨٧٩ - طرفه في: ٣٢٤٣. والحديث ٤٨٨٠ طرفه في: ٤٨٧٨) (٤٤٩)

نہبوموسای نہشعہری کہناوی عہدوللای کوری قہیسہ (رمزی خودای لی بی) دہفہرموی: خوشتہویست (درویدی خودای لی بی) دہفہرموی: (لہبہہشتا چادری وا

(٤٤٨) اخرجہ مسلم فی الایمان، باب: اثبات رؤیة المؤمنین فی الآخرة ربہم ... رقم: ٨٠٠۔

(٤٤٩) اخرجہ مسلم فی الجتة و صفة نعيمها، باب: فی صفة خيام الجتة .. رقم: ٢٨٣٨۔

ههیه، بریتییه له یهك دهنك مرواری هلول، پانیهكهی شهست میله، له هه موو گوشهیهك له گوشهكانیدا خیزانیکی وا تبادا، كه هه میشه چاویان برپووته هاوسهره كانی خویمان و دلیان لای كهسی تر نییه، نه وانیه كه وان له ناو یهكی لهم گوشه یانیدا چاویان لهو خیزانهی تر نییه كه وان له ناو گوشهكانیتری نهم چادردها، نیتز پیاوه موسلمانهكان به نارمزی دلی خویمان گوشه به گوشه دمسورینهوه بهسهر نهم خیزانانهی خویماندا وهك خودا لهقورناندا دمفه رموی: ﴿حَوْرٌ مَقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ﴾ ٧٢/٥٥، واتای فهرموودهی ژماره (٤٨٨٠) له ژماره (٤٨٧٨) دا راپوورد.

تهفسیری سوورهتی موته حینه (تفسیر سورة الممتحنة)

فهرمایشتی زانی پاك:

﴿لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ اَوْلِيَاءَ﴾ ١/٦٠

١٧٠٤- عن علي بن ابي طالب (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قال: بَعَثَنِي رَسُولُ اللهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) اَنَا وَالزُبَيْرُ وَالْمِقْدَادُ فَقَالَ: اَطْلِقُوا حَتَّى تَأْتُوا رَوْضَةَ خَاحٍ فَإِنَّ بِهَا ظِعِينَةً مَعَهَا كِتَابٌ فَاخْذُوهُ مِنْهَا، فَذَهَبْنَا نَعَادِي بَنِي خَيْلَنَا حَتَّى أَتَيْنَا الرُّوضَةَ فَإِذَا نَحْنُ بِالظِعِينَةِ فَقُلْنَا: اخْرِجِي الْكِتَابَ فَقَالَتْ: مَا مَعِيَ مِنْ كِتَابٍ فَقُلْنَا: لَتُخْرِجَنَّ الْكِتَابَ أَوْ لَتُلْقَيْنَ الْيَابَ فَاخْرَجَتْهُ مِنْ عِقَاصِهَا.

فَاتَيْنَا بِهِ النَّبِيَّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَإِذَا فِيهِ مِنْ حَاطِبِ بْنِ أَبِي بَلْتَعَةَ أَلَى أَنَاسٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ مِمَّنْ بِمَكَّةَ يُخْبِرُهُمْ بِبَعْضِ أَمْرِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (مَا هَذَا يَا حَاطِبُ؟) قَالَ: لَا تَعْجَلْ عَلَيَّ يَا رَسُولَ اللهِ إِنِّي كُنْتُ أَمْرًا مِنْ قُرَيْشٍ وَلَمْ أَكُنْ مِنَ الْفُسَيْهِمْ وَكَانَ مَنْ مَعَكَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ لَهُمْ قَرَابَاتٌ يَحْمُونَ بِهَا أَهْلِيهِمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِمَكَّةَ فَاحْبَسْتُ إِذْ قَاتَنِي مِنَ النَّسَبِ فِيهِمْ إِنْ اضْطَرَّ إِلَيْهِمْ يَدًا يَحْمُونَ قَرَابَتِي وَمَا فَعَلْتُ ذَلِكَ كُفْرًا وَلَا ارْتِدَادًا عَنْ دِينِي.

فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (أَلَهُ قَدْ صَدَقَكُم) فَقَالَ عُمَرُ: دَغْنِي يَا رَسُولَ اللَّهِ فَاضْرِبْ عُنُقَهُ فَقَالَ: (أَلَهُ شَهِدَ بَذْرًا وَمَا يُذْرِيكَ لَعَلَّ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ اطَّلَعَ عَلَى أَهْلِ بَذْرِ فَقَالَ اْعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ فَقَدْ غَفَرْتُ لَكُمْ) قَالَ عُمَرُ: وَكَزَلْتُ فِيهِ ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ﴾. (الحدیث ۴۸۹۰ - اطرافه فی: ۳۰۰۷ - ۳۰۸۱ - ۳۹۸۳ - ۴۲۷۴ - ۶۲۵۹ - ۶۹۳۹) (۴۵۰).

ثیمامی عہلی (رمزی خودای لہ بی) فہر مووی: کاتی بیپر واکانی مہککہ پھیمانہکھی حودہ بیہ یان شکاند، پیغہ مبہر (دروودی خودای لہ بی) برپاری دا کہ شاری مہککہ بگری، وہ فہرمانی دا بہ موسلمانہ کان کہ خویان نامادہ بکہن بو جہنگ، حاطہ بی کوری نہ بوبہ لتہ عہ، لہ زیرہوہ کاغہزا دمنوووسا بو دانیشتونانی مہککہ، کہ ناگاتان لہ خوتان بی، چونکہ پیغہ مبہر (دروودی خودای لہ بی) لہم پروژانہ دا دیتہ سہرتان و دہدا بہ سہرتانا، وہ بہ دزییہ وہ بہ زنیکی مہککہ ییدا دہینیری بویان.

جا حہ زرمتی جوہر مٹیل (سہلامی خوی لہ با) دی بو لای پیغہ مبہر (دروودی خودای لہ بی) وہ نہم ہموالہی پی دہداو، پیغہ مبہر (دروودی خودای لہ بی) من و زوبہیر و میقدادی ناردو، فہر مووی: (برؤن ہتا دہگنہ باخچہی خاخ لہویدا ئافرہ تیکی کہ ژاوہ نشینی لیہ، کاغہ زیکی پی یہ لیی بسینن، نہ گہر کاغہزہکھی نہ دا پیتان بیکوژن، جا بہ غار رویشٹین و ماینہ کانمان تاودا، ہتا چوینہ باخچہکہ، کہ سہیرمان کرد واژنہکہ لہوپیہ، وہ داوی کاغہزہکمان لی کرد، حاشای کرد وگوتی: کاغہزم پی نییہ. جا گوتمان: یا کاغہزہکمان دہمیت پی دہبی خوت پرووت و قوت بکہ پتہ وہ یا دمتکوژین، نہ و جا ژنہ کہ کاغہزہکھی لہ ناو لوی پہ لکہ کانیدا دمرہیناؤ، نہ و جا ژنہکہ و نامہکمان برد بو لای پیغہ مبہر (دروودی خودای لہ بی) کہ نامہکمان خویندہ وہ

ئەمەى ئى نوسرا بوو: حاطەبى كورې ئەبو بەلتەعە وە بۆ فیسارە كەس و ئەوفیسارە كەس كەناوى چەند كەسى بوون لە نا موسلمانەكانى مەككە، وە ھەوالى ھەندى لە كاروبارى پېغەمبەرى بۆيان نووسیوو، كەدەيەوى بچى بۆ سەریان، جا پېغەمبەرى خودا (دروودى خودى لى بى) حاطەبى بانگ كردو پىنى فەرموو: (ئەى حاطەب ئەمە چىيە؟ ئەم كاغەزەت بۆ نووسیو؟ ئەویش گوتى: ئەى پېغەمبەرى خودا پەلەم ئى مەكە تا مەسەلەكەتان بۆ پون دەكەمەو، بە خودا ئەومتى موسلمان بووم نە لە دىین ھەلگەراومەتەو، و، نە ناپاكى و منافقىم كردوو، بەلام من بابايەكى بەپانى بووم لەناو ھۆزى قورەیشدا بووم ولە خۆيان نەبووم وژن و منداڵەكانم لەناو ئەواندا بەجى ماون ئەم ھەموو كۆچكەرانی تر كە لەگەل تۆدان، ھەموو كەس و كارو و خەزم و خویشیان لە مەككە ھەيە، كە ئاگارى منداڵە كانیان دەكەن، لەوئەتەنیا من نەبى، لەبەر ئەوى كە بەخەزمايەتى ھىچم بۆ ناكرى، وىستم بەم شىویمە دەستیاوێكیان لەگەلدا بكەم، ھەتا بەرابەر بەو ئەوانیش ئاگادارى خەزمەكانم بكەن، ئەگینا نە لەبەر بى پرۆاى ونە لەبەر ھەلگەرانەو لەئایىنى خۆم ئەمەم نەكردوو.

پېغەمبەر (دروودى خودى لى بى) فەرموو: قسەى راستى بۆ كردن. عومەر (رمى خودى لى بى) فەرموو: ئەى پېغەمبەرى خودا لىم گەرئ ئەمەناپاكە با لەملى بدەم؟ فەرموو (دروودى خودى لى بى): (ئەمە لەيارانى بەدرە، چۆنى دەكوژیت؟ چونكە خوداى گەورەو سەرور، پرووى قسەى كردوو تە يارانى بەدرو پى فەرمون: بەئارەزوى خۆتان ئىتر چى دەكەن بىكەن، من ھەر لە ئىستاوە لىتان خۆش بووم، لەبەر ئەوى كەبەشدارى ئەم جەنگە پىرۆزەتان كردوو، جا لەشانى ئەویدا ئەم ئايەتە دابەزى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ﴾ ١/٦٠ (ئەى كۆمەلەى موسلمانان! ھەرگىزاو ھەرگىز

کافرو بابر وایان — که هم دوزمنی من و هم دوزمنی نئون — مه گرن به دوستی خوتان). (تاج/ ۷/ ز ۴۳/ ژ ۱/ ل ۱۹۱ - ش/ د/ ت).

پوونکرده نه وه :

نهم فهرموودمیه به لگه یه له سهر نهم چهند شته :

۱- گونا و تاوان، ههتا جاسووسیکردن به سهر پیغه مبه و لهشکری ئیسلامه وه نه گهر به ته ئویل بی، مروفه پئی کافر نابی.

۲- عوزی عه قل بیگرئ و اباشه هه بوول بکری (ادرؤا الحدود بالشبهات).

۳- په له له حوکم و بریاردان نه کری، رپگه ی گومانبار (متهم) بدرئ ههتا به ته وای قسه ی خوی بکا و بهرگری له خوی بکا، نه گهر بهرگریه که ی راست بوو بروای پی بکری، وه به پی توانا چاوپوشی له کار بکری وه دادومر تابوی ده کری، نه گهر به لگه و شایهت نه بوو لایه نی گومانبار بگری.

۴- نهم ته خو یله ی لهم فهرموودمیه دا هه یه، که نه هلی بهر به که یفی خویان؛ چی ده که ن بیکه ن واتای وانیهه :

۱. نه گهر تاوانی بکه ن شایانی داری هه ددی، داری هه دیان لی نادرئ، شتی وانییه، به لگو له کاتی وادا اجرای بریاری شهرعیان به سهر دا ده کری.

ب. مه به ست نه وه یه له قیامهت دا سزا نادرین و به س.

ج. مه به ست رپز گرته له نه هلی بهر، ده نا مه به ست نه وه نییه که به که یفی خویان گونا و تاوان تی گوشن به بی لیپرسینه وه وه جوړه سهرمه شتی که له مه سه له ی ﴿إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ﴾.

۵- و اباشه هه ددی شهرعی، به پی توانا ته ئویل بکری و له بهر شوبه وه شتی وابه جا نه کری، مه به ست لی چاوترساندن بی، نه وه ک ئینتیقامی شه خصی.

فهرمايشتی زاتی پاک:

﴿اِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ﴾ ١٢/٦٠

١٧٠٥- عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: (بَايَعَنَا رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَرَأَ عَلَيْنَا: ﴿إِنْ لَا يُشْرِكُنَ بِاللَّهِ شَيْئًا﴾ وَكَهَانَا عَنْ النَّيَاحَةِ فَقَبَضَتْ امْرَأَةً يَدَهَا فَقَالَتْ: اسْعِدْتَنِي فَلَأَنَّهُ ارِيدُ أَنْ أَجْزِيَهَا فَمَا قَالَ لَهَا النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) شَيْئًا فَانْطَلَقَتْ وَرَجَعَتْ فَبَايَعَهَا). (الحديث ٤٨٩٢- سبق طرفه في: رقم: ٦٢٨ تجويد = ١٣٠٦ فتح = مجلد ٢/ ص ٥٣) (٤٥١).

نوم عهطليه (رمزی خودی لی بی) فهرمووی: کاتی پهیمانمان بهست، نیمه ی ژنان له گهال پیغه مبهړ دا (درووی خودی لی بی) ئه م نایه ته ی به سهرماندا خویندموه: ﴿إِنْ لَا يُشْرِكُنَ بِاللَّهِ شَيْئًا﴾ ١٢/٦٠، واتای ته وای نایه ته که ناوایه: نه ی پیغه مبهړ! کاتی ئا فرمه ته موسلماننه کان هاتن بو لات، که په ایمان وبه یعتت بدمنی، له سهر ئه وه په ایمانیان لی و مربرگه که: به هیچ جوړی هاوبهش بو خودا برپارنده من و دزی نه کهن و حیزی نه کهن و مندالی خو یان نه کوژن و کچی خو یان زینده به چال نه کهن و بوختانی درو له نیوان دهمست و پای خو یاندا نه کهن واته: مندالی بیگانه نه هیئن و له بهینی دهمست پای خو یانا دایبنین و به درو و ناهق بی کهن به مندالی میړده که یان وه له کردنی کاری خیردا نا فهرمانی تو نه کهن و سهر پیچی له فهرمانی تو نه کهن، جا له پاش ئه مه له خودا بپاړموه بو یان که خودا لی یان خو ش ببی، به راستی خودا تاوان به خش و میهر مبانه (تاج ١/ ل ٤٩).

وه پیغه مبهړ (درووی خودی لی بی) نه هی لی کردین له شین وشه پور له سهر مردوو، جا له م کاته دا زنی له ژنه کان که نوم عه تی خو ی بو وه، دهستی خو ی کی شایه وه له په ایمانه کهو، گو تی: (کاتی خو ی هیساره ژن له گه لمد ا شیوه نی

بۆم گیراوه، نهو دهستیاووی له سهرمه، دهمهوی نیستا نهو ههزره‌ی بدهمه‌وه، جا پیغه‌مبهر (دروودی خودی لی بی) هیچی پی نه‌گوت و لئی بئ‌دنگ بوو ژنه‌که رویشت وشین و زاریه‌که‌ی له‌گه‌ل دهسته خوشکه‌که‌ی کرد، و گه‌رایه‌وه بۆ لای پیغه‌مبهر و پهیمانی له‌گه‌ل پیغه‌مبهر دا به‌ست .

پوونکردنه‌وه:

له هه‌ندی فهرموددا، جوړه ئاسان کاری په‌کێرچه‌چاو نه‌کراو هه‌یه، وه‌ک فهرمووده‌ی پێشوو، وه هه‌روه‌ها نه‌م فهرمووده‌یه‌ی که بۆنی نه‌وه‌ی لێدا شین وزاری بۆ مردوو دروست بێ، له‌بهر نه‌وه نابێ به‌په‌له‌ حوکم و بپریار له‌کاتی وا دا له‌و جوړه فهرمووده‌یی و مر بگێرێ. دمبێ به‌وردی موتالای شهرح و کتیبی شهرح له‌کاتی وا دا بکړی.

ته‌فسیری سووره‌تی جوموعه (تفسیر سورة الجمعة)

فهرمایشتی زاتی پاک:

﴿وَاٰخِرِيْنَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوْا بِهِمْ﴾ ۳/۶۲

۱۷۰۶- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كُنَّا جُلُوسًا عِنْدَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَأَنْزَلَتْ عَلَيْهِ سُورَةُ الْجُمُعَةِ ﴿وَاٰخِرِيْنَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوْا بِهِمْ﴾ قَالَ: قُلْتُ: مَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَلَمْ يُرَاجِعْهُ حَتَّى سَأَلَ ثَلَاثًا وَفِينَا سَلْمَانُ الْفَارِسِيُّ وَضَعَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَدَهُ عَلَى سَلْمَانَ ثُمَّ قَالَ: (لَوْ كَانَ الْإِيْمَانُ عِنْدَ الثَّرِيَّا لَنَالَهُ رِجَالٌ أَوْ رَجُلٌ مِنْ هَؤُلَاءِ). (الحدیث ۴۸۹۷- طرفه فی: ۴۸۹۸) (۴۵۲).

ئه‌بو هورهیره (رمزی خودی لی بی) فهرمووی: له‌خزمه‌تی پیغه‌مبهر (دروودی خودی لی بی) دانیشتبووین، له‌و کاته‌دا سووره‌تی جوموعه هاته‌ خوارێ بۆی، که نه‌م

نایه تهی خویندهوه : ﴿وَآخِرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ﴾ ٢/٦٢ واته : ههروا نهم رهمبهره نازداره به هوی نامه ی پیروزی خودایی و، به هوی فهرمووده بهرزمکانی خوییهوه، گه ل کسانیش له موسلمانان، فیتری یاسانامه ی خوداو خیر وبیری ههردوو جیهان دمکا، که نه مانه هیشتا وان له ژیر بهرده ی غه یبهوه، جار ی بهیرهوی نه مانه یان نه کردووه، به لام به زووی نه وانیش وهک نه مان نهو ریگه حهقه دهگرن).

کاتی خوشه ویست (دروودی خودای لی بی) نهم نایه تهی خویندهوه، پیاوی گوتی: نه ی پیغه مبهری خودا !! نه وانه کی؟ که نهم ریگه ههقه ی نیمه به زووی دهگرن؟ پیغه مبهر (دروودی خودای لی بی) وهلامی نه دایه وه، تا پیاوه که سی جار هه مان پرسیری ئی دووباره کردهوه: گوتی لهو کاته دا سه لمانی فارسی له ناو کوره که ماندا بوو، جا پیغه مبهر (دروودی خودای لی بی) دهستی خسته سهر رانی سه لمان و فهرمووی (نه گهر گریمان ئیمان ونیسلامه تی له سهر نه ستیره ی کوش بی، پیاوانی له مانه خویانی ده گه یه نن ی!) (تاج/ ٥/ ٧٢ ز/ ٢- گه وره ی ولاتی عه جه م - ولاتی فارس).

پوونکردنه وه:

بو تیگه یشتنی ته ووا له واتای وشه ی (فارس) بفهرموو برپوانه : (تاجول نوصول، بهرگی پیئجه م، ل : ٢٥٤- یاسی فه زلی فارس).

سوره تی مونا فیقین (سورة المنافقين)

فهرمایشتی زانی پاک:

﴿اِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا: نَشْهَدُ اَنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ﴾ ١/٦٣

١٧٠٧- عَنْ زَيْدِ بْنِ اَرْقَمَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كُنْتُ مَعَ عَمِّي فِي غَزَاةٍ فَسَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي بَرْزَةَ يَقُولُ: لَا تُنْفِقُوا عَلَى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّى يَنْفَضُوا مِنْ حَوْلِهِ وَ لَنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لِيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ فَذَكَرْتُ

ذَلِكَ لِعَمِّي أَوْ لِعَمْرَ فذكره للنبي (صلى الله عليه وسلم) فدعاني فحدثته فأرسل رسول الله (صلى الله عليه وسلم) الى عبد الله بن أبي واصحابه فحلفوا ما قالوا فكذبتني رسول الله (صلى الله عليه وسلم) وصدقته فاصابني هم لم يصيبني مثله قط فجلست في البيت فقال لي عمي: ما اردت الى ان كذبتك رسول الله و مقفك؟ فانزل الله عز وجل: ﴿اِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ﴾ فبعث الي النبي (صلى الله عليه وسلم) فقراها؟ فقال: (ان الله قد صدقك يا زيد). (الحديث ٤٩٠٠ - اطرافه في: ٤٩٠١ - ٤٩٠٢ - ٤٩٠٣ - ٤٩٠٤) (٤٥٣).

زەيدى كۆپى ئەرەبەم (زەيى خودى لى بى) فەرەمۇى: (جارى لى خزمەتى مامەمدا بووم، لى غەزايەكدا، گويم ئى بوو عەبدوئلاى كۆپى سەلول، دەيگوت : مالى خۇتان بۇ ئەوانە خەرج مەكەن كە وان لەگەل پيغەمبەرى خوادا، هەتا بلاوى ئى بکەن و لىى بتهكىنەوه. وه دەيگوت: (ئەگەر گەراينەوه بۇ شارى مەدينە، لەوى لەئيمەو لەدەستەى موخەممەد، كيما بەدەست وبە دەسلەت و ئازاتر بى، شارى مەدينە، بەدەستە گوونى وبى دەسلەتەكەى ترمان چۆل دىكەين!).

منیش ئەمەم بۆ مامەم (یا بۆ عومەری کوپی خەتتاب) - گێڕایەوه،
ئەویش بۆ حەزەرتی دەگێڕێتەوه، پێنخەمبەریش (دروودی خودای لەسەر بێ) ناردی بە
شوێن عەبدوللای کوپی سەلول و هاوڕێکانیداو، بایە کەیان بۆ باس دەکا، کە
ئێوە شتیکی واتان گوتوو، ئەوانیش حاشایان ئی کرد و، بەدرۆ سویندیانی
خوارد کە ئێمە هەسە و امان نەکردوو، حەزەرت (دروودی خودای لەسەر بێ) باوەری
بێ کردن و باوەری بەمن نەکرد..

منیش توشی خه‌میّ و ابووم، هه‌رگیز توشی خه‌می‌وا نه‌بوو بووم، له ماله‌وه ده‌سته نه‌ژنۆ به‌خه‌م و خه‌فه‌ته‌وه لئی دانیشتم، تا خواو پ‌اسان خودای بالا ده‌ست و خاو من شکۆ ئەم ئایه تانه‌ی ناردە خواری‌وه له **﴿اِذَا جَاءَكَ**

الْمُتَأَفُّونَ ﴿٥٥﴾ ههتا ﴿لِيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ﴾ جا چه زهت (دروودی خودای لی
بی) ناردی به شوین من داو، نایه ته کانی بۆم خوینده وه و فهرمووی: (نهی
زمید! هسه کهت راست دهرچوو، چۆنت گوت و ابوو، نه و متانی خودا بهم
نایه تانه راستیی هسه کهی تۆی دهرخست ونه وانی به درؤخسته وه). (تاج/ ٧
ز ٤٦/ ژ ١/ ل ١٩٨- ش/ ت) + (ته جرید/ ٢/ ل ٢٩/ ژ ٦٠٩/ ههتا لاپه ره: ٣٥) +
ژماره: ٥٩٠ ته جرید = ١٠/ ل بهرگی/ ٢).

١٧٠٧- وعنه في رواية قال: فَدَعَاهُمُ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)
لِيَسْتَغْفِرَ لَهُمْ فَلَوْأَ رُءَوْسَهُمْ. (الحديث: ٤٩٠٣ - طرفه في: ٤٩٠٠) (٥٥).

له گپړانه وه میه کی تری زهیدی کورې نه رقه مدا، فهرمووی: پیغه مبه ر
(دروودی خودای لی بی) بانگی کردن که بۆیان بپارپته وه، که چی لووتیان کرد به و
لادا و پروویان و هرچه رخا و بۆ پارانه وه کهی پیغه مبه ریان ر هت کرده وه.
١٧٠٨- وعنه (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ) يَقُولُ: (اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْأَنْصَارِ وَلَا تَبْنِ الْأَنْصَارِ وَشَكَ الرَّاوي فِي ابْنَاءِ
الْأَنْصَارِ) (الحديث ٤٩٠٦) (٥٥).

ديسان زهیدی کورې نه رقه م (رمزی خودای لی بی) فهرمووی: به گوپی خوّم له
زاری پیرۆزی پیغه مبه رم بیست، دمیغه رموو: (خودا خوښ به له یاریده دهران
وله منالانی یاریده دهران). هسه بهر گومانی له وه دا هه بوو که پیغه مبه ر
فهرموو بیستی: (وه له منالانی منالانی یاریده دهرانیش خوښ به).

ته فسیری سووره تی ته حریم (تفسیر سورة التحريم)

فهرمایشتی خودای که و ره:

﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ تَبْتَغِي مَرْضَاةَ أَزْوَاجِكَ وَاللَّهُ
غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ ١/٦٦.

١٧٠٩- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: (كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَشْرَبُ عَسَلًا عِنْدَ زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ وَيَمْكُثُ عِنْدَهَا فَوَاطِئْتُ أُنَا وَحَفْصَةَ عَلَى أَيْتَانَا دَخَلَ عَلَيْهَا فَلْتَقُلْ لَهُ: أَكَلْتُ مَغْفِيرَ أَثِي أَحَدٌ مِنْكَ رِيحَ مَغْفِيرٍ قَالَ: لَا وَلَكِنِّي كُنْتُ أَشْرَبُ عَسَلًا عِنْدَ زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ فَلَنْ أَغُودَ لَهُ وَقَدْ حَلَفْتُ لَا تُخْبِرِي بِذَلِكَ أَحَدًا). (الحديث ٤٩١٢ - اطرافه في: ٥٢١٦، ٥٢٦٧، ٥٢٦٨، ٥٤٣١، ٥٥٩٩، ٥٦١٤، ٥٦٨٢، ٦٦٩١، ٦٩٧٢) (٤٥٦).

عائشه (رمزي خودای لی بی) فہرمووی: گہلی جار کاتی پیغہمبہر (دروودی خودای لی بی) لہ مالی زہینہ بی کچی جہ حش، گہاوسہری بوو، دہمایہ وہ شہ ربہ تی ہہنگوینی دہخواردوہ، جا من وحہ فصہی کچی عومہر، گہنہ ویش وہک نیمہ ہاوسہری پیغہمبہر بوو، قسہمان کرد بہیہک وبرپارمان دا : ہہرکامیکمان لہ پیش دا پیغہمبہر (دروودی خودای لی بی) ہات بو لای پئی بلیت : مہ غافیر مت خواردوہ، من بیئی گیای مہ غافیرت لی دہکہم، کہ تامیکی شیرین وبؤنیکی ناخوشی ہہیہ، زور جار ہہنگ شیلہکہی دہمزیت، جا کاتی نہم قسہیہمان عہرزی پیغہمبہر کرد، وایزانی بہراست وا دہلین : فہرمووی: (نہخہیر مہ غافیرم نہخواردوہ، بہلام لہ لای زہینہ بی کچی جہ حشی خیزانم شہ ربہ تی ہہنگوینم خواردوہ، سویندم خواردوہ نیتیر نایخوہوہ، نہم قسہیہی من بہ کہس مہ لی). (تاج/ ٧/ ز ٤٨- سوورہ تی تہ حریم ١/ ل ٢٠٥). بہیوہندی فہرموودہکہ بہنایہ تہکہوہ ناشکرایہ.

تہفسیری سوورہ تی (ن والقلم) (تفسیر سورۃ (ن والقلم))

فہرمایشتی زاتی پاک:

﴿عَلَّ بَعْدَ ذَلِكَ زَيْنَبُ﴾ ١/٦٨

۱۷۱۰- عَنْ حَارِثَةَ بْنِ وَهَبٍ الْخُزَاعِيِّ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ لَا أَخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ الْجَنَّةِ كُلِّ ضَعِيفٍ مُتَضَعِّفٍ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لَا بَرَّةَ إِلَّا أَخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ النَّارِ كُلِّ عَتَلٍ جَوَّازٍ مُسْتَكْبِرٍ (الحديث ۴۹۱۸- طرفاه فی: ۶۰۷۱، ۶۶۵۷) (۴۵۷).

حاریثی کوری و مهب (رمزای خودای لی بی) فہرمووی: خو شہ ویست (درویدی خودای لسمرب بی) فہرمووی: (نہدی با ہہوالتان پی بدہم و، نیشانہی مروقی خودا پی داوی بہہشتیتان پی نیشان بدہم: ہہموو موسلمانیکی لازہبوونی بی نموودی بی فیزی خو بہ کہم زانی بی ناز بہہشتی یہ، نہو جوڑہ کہسانہ ہہرچہندہ خہ لک بہ بی نموو سہیریان دہکەن و قہ دریان و دہک خو یان نازان، بہ لام لہ لای خودا نہو ہندہ بہ قہدر و بہرپزو نازدارن ہہموو دوعا ونزایہ کیان گیرایہ، نہ گہر یہ کی لہوانہ سویند بخوات لہ سہر شتی بہ ہشتی کہرم و بہ خششی خودا، خودا دلی ناشکینی و خودا سویندہ کہی بو دہباتہ سہر. نہدی با پیتان بلیم کہ کی دوزہخی یہ و نیشانہی خہ لکی دوزہخ چییہ و چوئہ: ہہموو نادمیزادیکی چارہ قورسی مرقنی گوشتنی فیزنی بہ دہعیہ و دہماری زور خور دوزہخییہ). (تاج/ل ۷/ ۲۱۲/ ز ۵۱/ ش/ ت).

فہرماہشتی زانی پاک:

﴿يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ﴾

۱۷۱۱- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: يُكْشَفُ رِئَا عَنْ سَاقِهِ فَيَسْجُدُ لَهُ كُلُّ مُؤْمِنٍ وَمُؤْمِنَةٍ فَيَقِي كُلُّ مَنْ كَانَ يَسْجُدُ فِي الدُّنْيَا رِيَاءً وَسَمْعَةً فَيَذْهَبُ لِيَسْجُدَ فَيَعُوذُ ظَهْرُهُ طَبَقًا وَاحِدًا). (الحديث ۴۹۱۹- ۲۱ تہ جرید = ۲۲ فتح = بہرگی یہ کہم ل/ ۴۱ لہم کتیہ) (۴۵۸).

ئەبوسەئیدی خدری (رمزی خودای لى بى) فەرمووی: بە گوێی خۆم لە زاری پیرۆزی پێغەمبەرم ژنەوت (دروودی خودای لى بى) فەرمووی: (لەپۆزی قیامت دا، خودای پەرورەدگارمان، لاقى خۆى هەل دەمائی، ئیتەر هەموو موسلمان و برۆاداری چ پیاو، چ ژن، کۆرپووش و سەجدەى بۆ دەبەن، ئەوانەیشی کە لەجیهان دا، بۆ چاوەروو پامایی و ناوبانگ کۆرپووشیان بردووە، دەمێنیتەووە لەپاش ئەوان دەچن کە کۆرپووش ببەن بۆ خودا بەلام، لە خوداوە پشتیان رەق دەبێتو دەبێ بەیەک پارچە تەختەو هەرچی هەول دەدەن ناتوانن سوجدە ببەن، ئاوا لەبەر چاوی ئەو عەشاماتە تەریق و چاوشۆر و پرسیوا دەمین). (تاج/ ۷ ل/ ۲۱۲ ز/ ۵۱- سوورمتی نوون).

پەوانکردنەوه:

ئەم فەرموودمێش یەکیکە لەو فەرموودانەى کە مۆتەشابیهاتن، زانایان لەکۆن و نوێدا دوو فەرماشتیان هەیه لەبارمیانەوه، پوختەى رێبازی پێشینانی باش ئەمەیه: (کار لەبارمێهەو بەدریتە دەست خودا خۆی، وە باوەرمان وابێ: کەواتایەکی وای هەیه، کە شایانی خودای بێچوون و بێمانەندبێ) پاشینانیش بە تەنویل و ساخکردنەوهی جیا جیا تەنویلی ئەم جۆرە فەرموودەو نایەتە مۆتەشابیهانە دەکەن، مەنالی هەردوولایان یەکە (کە بیرو باوەرێ ئیسلام دوورە لە بیرو باوەرێ هەلە، سەبارەت بە یەزدانی مەزن).

تەفسیری سوورەتى ﴿وَالْأَزْجَاتِ﴾ (تفسیر سورە ﴿وَالْأَزْجَاتِ﴾)

۱۷۱۲- عَنْ سَهْلُ بْنُ سَعْدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ بِاصْبِرْ هَكَذَا بِالْوُسْطَى وَالَّتِي تَلِي الْأَنْهَامَ بُعِثْتُ أَنَا وَالسَّاعَةُ كَهَاتَيْنِ . (الحدیث ۴۹۳۶ - طرفاه فی: ۵۳۰۱، ۶۵۰۳) (۵۹).

سه هلی کوپی سه عد (رمزی خودای لی بی) فهرمووی: به چاوی خۆم چاوم
 لی بوو، که پیغه مبهمر (درویدی خودای لی بی) په نجهی ناو و پراستی و په نجهی
 شایه تمانی، ناوا جووت کرد و ناراسته ی یارانی کردن و فهرمووی: (من
 و قیامت و هک ئەم دوو په نجهیه، ناوا دوا به دوا یهک هاتووین، من دوا
 هه مینی پیغه مبهراهم و له دوا ی من قیامت هه ل دهستی، پیغه مبهری تر
 نایه). کورت و پوخت : هاکا قیامت هات. (تاج/ ۷ ز/ ۶۲ ل/ ۲۳۵ سوورمتی -
 نازیرعات).

ته فسیری سووره تی ﴿عَبَسَ﴾ (تفسیر سورة ﴿عَبَسَ﴾)

۱۷۱۳- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ:
 (مَثَلُ الَّذِي يَقْرَأَ الْقُرْآنَ وَهُوَ حَافِظٌ لَهُ مَعَ السَّفَرَةِ الْكِرَامِ الْبَرَةِ وَمَثَلُ الَّذِي يَقْرَأُ
 وَهُوَ يَتَعَاهَدُهُ وَهُوَ عَلَيْهِ شَدِيدٌ فَلَهُ أَجْرَانِ) (الحديث ۴۹۳۷) (۴۶۰).

عائیشه (رمزی خودای لی بی) له خوشه و یسته وه (رمزی خودای لی بی) فهرمووی:
 (نموونه ی ئەو قورئان خوینە ی که به پهلوانی قورئانی له بهره و پهلوانی پی
 دهکا، ئەوه له پایه ی ئەو فریشته بهرینه خیرخوايانه دایه که له جیهانی
 بالاداوه له عالهمی مهله کووت دا، سهر بهرشتی قورئان دهکهن و خودا لهم دوو
 نایه ته دا باسیانی کردووه، که دهمرمووی: ﴿بایدی سَفَرَة کرام بر رة﴾: (نهم
 قورئانه له جیهانی بالاداوه به دهستی چهند فریشته یهکی بهرینه ی خیر
 مهندی فهرمان بهری خواوه).

پیغه مبهمر فهرمووشی: (وه ئەو که سهشی که خهریکه دهیخوینی و به
 گران بوی له بهر دهکریت، له حیاتی یهک پاداش، دوو پاداشی بۆ هیه).
 (تاج/ ۵ ل/ ۲۷۱ ز/ ۷۶ ف/ ۲- باسی گهورمی قورئان).

تفسير سورة التى ﴿وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّينَ﴾

تفسير سورة المطففين

١٧١٤- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: (يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ حَتَّى يَغِيبَ أَحَدُهُمْ فِي رُشْحِهِ إِلَى أَنْصَافِ اذْنَيْهِ). (الحديث ٤٩٣٨ - طرفه فى: ٦٥٣١) (٤٦١).

عبدالوللاى كورپى عومەر (رمزى خودايان لى بى) فەر مووى: پيغەمبەر (درووى خوداي لى بى) فەر مووى: ئەم ئايەتە كە دەفەر مووى: ﴿يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ﴾. واتە: ئەو پۇژە پۇژىكى گەلنى گەورەيە، ئەو خەلكە سەرتاپا لە بەر بارە گای پەر وەردگارى هەردوو جيهان دا بۆ پەرسينەو و داد پەرسى دەستەو نەزەر (پادەوەستن). لە كاتى پەردانى پەروەستانى ئەم پۇژەدا هەلۆيەست و ئالۆز دەبى و ئەو نەندە بەپەيوە دەوەستن و ئەو نەندە ماندوو و شەكەت دەبن، هەي وایان هەيە ئەو نەندە دەوەستى، هەتا بنا گوپی لە ئارەقى خۆی دا دەچەقى). (تاج/ ٧/ ز ٦٦ ل ٢٢٨- سوورەتى موطەففيفين).

تفسير سورة التى ﴿إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ﴾

تفسير سورة ﴿إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ﴾

١٧١٥- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَيْسَ أَحَدٌ يُحَاسِبُ إِلَّا هَلَكَ. سبق بتمامه فى رقم: ٨٧ تجريد = ١٠٣ فتح = بهرگى يە كەم ل - ١٠٨ (٤٦٢).

(٤٦١) أخرجه مسلم فى الجنة و صفة نعيمها واهلها، رقم: ٢٨٦٢.

(٤٦٢) سبق فى رقم: ٨٧ - المترجم.

فهرمايشتی زانی پاک:

﴿لَتَرْكَبَنَّ طَبَقًا عَنْ طَبَقٍ﴾ ۱۹/۸۴

۱۷۱۶- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: ﴿لَتَرْكَبَنَّ طَبَقًا عَنْ طَبَقٍ﴾
حَالًا بَعْدَ حَالٍ قَالَ هَذَا لِيُكَيِّدَ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ). (الحديث ۴۹۴۰ - طرفه
فی: ۹۳۸ تجرید = ۲۰۶۱ فتح = بقرطی/۳- ۱۴) (۴۶۳)

ثیبنوعه بباس (رمزی خودای لی بی) له ته فسیری نایه تی: ﴿لَتَرْكَبَنَّ
طَبَقًا عَنْ طَبَقٍ﴾ دا دمفه رموی: واته: حال له دوا حال، نه مهیش
پیغه مبره که تان خوئی فهرموویه تی (درویدی خودای لی بی).

ته فسیری سووره تی ﴿وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا﴾

تفسیر سورة ﴿وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا﴾

۱۷۱۷- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَمْعَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَخْطُبُ وَذَكَرَ النَّاقَةَ وَالَّذِي عَقَرَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ): ﴿إِذَا الْبَعَثُ اشْتَقَاهَا﴾ الْبَعَثُ لَهَا رَجُلٌ عَزِيزٌ عَارِمٌ مَنِيْعٌ فِي رَهْطِهِ مِثْلُ أَبِي
زَمْعَةَ وَذَكَرَ النَّسَاءُ فَقَالَ يَعْمِدُ أَحَدُكُمْ فَيَجْلِدُ امْرَأَتَهُ جَلْدَ الْعَبْدِ فَلَعْلُهُ يُضَاجِعُهَا مِنْ
آخِرِ يَوْمِهِ ثُمَّ وَعَظَهُمْ فِي ضَحِكِهِمْ مِنَ الضَّرْطَةِ وَقَالَ لِمَ يَضْحَكُ أَحَدُكُمْ مِمَّا
يَفْعَلُ.

وعنه في رواية: مثل أبي زَمْعَةَ عَمَّ الزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ (الحديث ۴۹۴۲ - طرفه
فی: ۲۰۰۵) (۴۶۴).

(۴۶۳) راجع المجلد الثالث من الترجمة الكريدة ص ۱۴، رقم: ۹۳۸، قال العسقلاني: لم يخرجته

مسلم - المترجم

(۴۶۴) أخرجه مسلم في الجبة و صفة نعيمها و أهلها، باب: النار يدخلها الجبارون ، رقم:

عبداللای کوری زهممه (رمزی خودای لـ بی) فهرمووی: گویم لئـ بوو پیغممبهر (دروودی خودای لـ بی) وتاری دمفهرموو، له وکاته‌دا باسی وشره‌که‌ی بهموودی فهرموو، نیشانی نه‌و پیاوه‌چاره‌ر شه به‌دبه‌خته‌ی هه‌لا دمه‌دا که خودا له‌م نایه‌ته‌دا ناوی ناوه به‌دترین و خراپ‌ترین پیاوی نه‌و هۆزه له‌خودا یاخیه، فهرمووی: پیاویکی به‌دهسه‌لاتی به‌هیز بوو، خاومن دمه‌سلات وکه‌س وکارو خزمیکی زۆر بوو، که پشتیان ده‌گرت، وکه‌وو چۆن نه‌بو زهممه له‌ناو هۆزی قورپه‌یش دا نیستا خاومن دمه‌سلات وکه‌س وکاره نه‌ویش ئاوابوو، به‌لام نه‌و هه‌تا بلئی بی‌ر مزاو شه‌رانی بوو، بۆیه که چوو بۆگیانی وشره‌که‌ی که موعجیزه‌ی حه‌زره‌تی صالح پیغممبهر بوو، وه‌ناوی ه‌داری کوری سالف بوو، وشره‌که‌ی په‌ی کرد وکوشتی.

وه پیغممبهر (دروودی خودای لـ بی) باسی ژنانیشی فهرموو، فهرمووی: (نه‌وه چۆن کاریکه، پیاوی واتان وا تیا‌دا، به‌ بی‌ هۆیه‌کی ره‌وا، هه‌روا له‌خۆیه‌وه هه‌ل ده‌کویتیته‌ سهر ژنه‌که‌ی وپه‌لاماری دمه‌دا، رێک وه‌ک به‌نده‌ی زمر خریپه‌ی بی، ئاوا دار کاری وه‌فله‌قه‌ی نه‌و ژنه به‌سته‌ زمانه‌ ده‌کا، که‌چی دوور نیه هه‌ر نه‌و رۆژه سهر له‌ نیواره، ده‌ست بکاته‌ ملی وله‌ گه‌لی دا دروست ببی، ده‌ی نه‌مه‌ی له‌ چی وئه‌وه‌ی له‌چی !!).

ئه‌وجا خۆشه‌ویست (دروودی خودای لـ بی) له‌باره‌ی نه‌وه‌وه که به‌ته‌رو تسی یه‌که‌تری پی‌ ده‌که‌نن، ته‌می ونامۆزگاری کردن وه‌فهرمووی: (نه‌وه چۆن حالیکه، شتی که له‌ خۆتان رووده‌دا، نه‌گه‌ر له‌ یه‌کیکی ترتان روو بدات، بۆچی پی‌ پی‌ ده‌که‌نن، کاری وا مه‌که‌ن). (تاج/ ٧ ز/ ٧٤ ل/ ٢٥١ ژ/ ١ + تاج/ ٣ ل/ ١٣٢ ز/ ٥٣ ژ/ ١- ش/ ت).

پووونکردنه‌وه:

١- له‌ کۆتایی فهرمووده‌که‌دا، پیغممبهر (دروودی خودای لـ بی) نه‌م به‌دکاره‌ی هۆزی بهموود، ده‌شوبه‌ینی به‌ نه‌بو زهممه‌ی ئامۆزای زوبه‌یری کوری

عه ووامه وه، نه م نه بو زمعهيه ناوي نه سوهدى كوري موططه لىبى كوري نه سهدى كوري عه بدولعوزايله، يه كيئ بوو له خاومن دمسته لاته كانى مهككه، تهوس ولاقرتى به پيغه مبه ر دمكرد، به كافرى له مهككه مرد، زمعهي كوريشى كه باوكى صه حابى (عه بداللهى كوري زمعهيه) نه وپش له رۇزى غه زاي به دردا، به بپروايسى كوژرا، له گهل برايه كى ترى دا كه ناوي عه قىلى كوري نه سوهد بوو.

۲- عه بداللهى كوري زمعهي كوري نه سوهد (رمزى خودى لىج بى) هاوه لىكى ناودارى پيغه مبه ره، بهس نه م فهرموودميهي ههيه له بوخارىدا، كه له راستيدا برىتبه له سى فهرمووده. خوشكه زاي نوممو سه له مهي هاوسه رى پيغه مبه ره داىكى ناوي فهرميهي كچى نومميهيه، نه م فهرموودميه كه ليردا دمىگيرپته وه سى برپارى تپدايه: باسى وشترمه كى بهموود و نه يى كردن له پيگه نين به با لىبه ربونه وه نه يى كردن له ليدانى ژن، هه ندى فهرمووده گيرمره وه كرديوانه به سى فهرمووده وه به جيا جيا دمىگيرپنه وه.

كورپكى هه بوو ناوي يه زىدى كوري عه بدوللاى كوري زمعه بوو، موسلىمى كوري عه قبه، له رۇژه كى نه ل حهرمدا شه هيدى كرد، به دىلى هينايان بو موسلىم، پيى گوت: پهيمان بده له سهر نه وه كه تو به نده و كۆيله يه زىدى كوري موعاوپيهي، كه فهرمان ره واي موسلمانانه، خوى جى برپار دمدا ت به رانبهر به خوځن ومالت مافى خويته تى. يه زيد گوتى: من ناموزاي فهرمان ره واي موسلمانانم، پهيمانى دمه دى، له سهر رهفتار كردن به نامه ي خودا و سووننه تى پيغه مبه ر، جا له سهر نه م بنياته خوى سهر پشك بى، سه بارمت به خوځن وسامان وخيزانم، جى برپار دمدا ت با بيدات).

يه زيد له وه وپش دۇستى يه زىدى كوري موعاوپه بوو، جا كه واي گوت، موسريرف گوتى: له گهر دنى بدن. مه روان راپه رى وخوى دا به سهريدا وگوتى: منيش له گه ليدا نه كوژن نا يه لم بيكوژن، موسريرف گوتى: (نه گهر

مەروان لای دوورکەوتەو، ئەوا باشە ئەگینا هەردوکیان بەسەر یەکەو
 بکوژن). نیتەر مەروان لای دوورکەوتەو و دایان لە گەردنی، لەو پۆژمدا زۆر
 لە کورانێ بەدوئای کۆری زەمعه شهید بوون، کە برای ئەم یەزیدە
 بوون. بۆ زیاتر شارمزا بوون. بڕوانه : ژ : ۱۲۱۳ تجرید - مختصر صحیحی
 بوخاری = ۲۹۵۹ فتح الباری = بەرگی سییەم لاپەرە: ۳۳۶).

تەفسیری سوورەتی ﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ﴾ تفسیر سورة العلق ﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ﴾

فەرماشتی زاتی پاک:

﴿كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعَنَّ بِالنَّاصِيَةِ، نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ﴾ ۱۵ / ۱۶

۱۷۱۸- عن ابن عباس (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ أَبُو جَهْلٍ: لَئِنْ رَأَيْتُ مُحَمَّدًا
 يُصَلِّيَ عِنْدَ الْكُعْبَةِ لَا طَأْءَ عَلَى عُنُقِهِ قَبْلَ الْتَّبِي (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: (لَوْ
 فَعَلَهُ لَأَخَذْتُهُ الْمَلَأْتُكَ). (الحديث ۹۵۸) (۴۶۵).

ئیبنوعەبباس (زمای خودایان لای بێ) فەرمووی: ئەبو جەهلی لەعەنتی گوتی :
 ئەگەر دەستم لە موخەمەد گیریبی، وە ببینم لەلای کەعبەدا نوێژ بکا، پی
 دەنیمە پێسا ملی و پی دەنیمە سەر بۆ تقەمی ملی. کە ئەم هەرمشەیهی
 گەیشتەو بە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (ئەگەر شتی وا بکات،
 فریشتەیی خودا بەئاشکرا و بەبی پەردە دەیگرن و پەل پەل دەکەن). (تاج/۷
 ۲۵۷/۱).

تهنسیری سووره تی (الکوتر) (تفسیر سورة الکوتر)

۱۷۱۹- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: لَمَّا عُرِجَ بِالنَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِلَى السَّمَاءِ قَالَ: (أَتَيْتُ عَلَى نَهْرٍ حَافَتَاهُ قِبَابُ اللَّوْزِ مُجَوَّفَا فَقُلْتُ: مَا هَذَا يَا جِبْرِيلُ؟ قَالَ: هَذَا الْكُوتَرُ). (الحديث ٤٩٦٤).

تهنهس (رمزای خودی لی بی) له باره ی فهرمایشتی خودای گهورموه: ﴿أَنَا اعطیناک الکوتر﴾ هوه، فهرمووی: پیغه مبه ر (دروودی خودای لی بی) فهرمووی: کاتی برام بؤ میعراج، بؤ ناسمان، چوومه سهر روبرای هردوو قهراخه که ی گومه زی مرواری هولؤل بوو، گوتم: نه ی جوبرائیل! نه مه چییه؟ فهرمووی: نه مه چهوزی که وپهره). (تاج/ل ۷/ل ۲۶۴/ز ۸۶/۱- سووره تی که وپهر)

۱۷۲۰- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) وَقَدْ سُئِلَتْ عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿أَنَا اعطیناک الکوتر﴾ قَالَتْ: نَهْرٌ اعطیه لیکم (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) شَاطِئَاهُ عَلَيْهِ ذُرٌّ مُجَوَّفٌ إِنِيتُهُ كَعَدَدِ الثُّجُومِ. (الحديث ٤٩٦٥) (٤٦٦).

سه بارمت به مه به ست له فهرمایشتی خودای گهوره که دمه رموی: ﴿أَنَا اعطیناک الکوتر﴾ له عایشه ی خیزانی پیغه مبه ر (دروودی خودا له سهر پیغه مبه ر و رمزای خودا له عایشه بی) پرسیار گرا، فهرمووی: که وپهر روبرایکی زور گهوره یه، وا له به هه شتا، خه لات کراوه به پیغه مبه ری ئیوه (دروودی خودای لی بی) هردوو که نارمه که ی گومه زی مرواری هولؤل، به قه د ژماره ی نه ستیره ی ناسمان، ناوا زور و بی شومار، جام وپه رداخ و حاجه تی شت خواردنه وه یوا له سهر). (تاج/ل ۷/ل ۲۶۵-ز ۸۶).

تہ فیسری سوورہ تی ﴿قُلْ اعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾

تفسیر سورة الفلق ﴿قُلْ اعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾

۱۷۲۱- عَنْ زُرِّ بْنِ حُبَيْشٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ سَأَلْتُ أَبِي بَنَ كَعْبٍ عَنِ الْمُعَوَّذَتَيْنِ فَقَالَ سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ قِيلَ لِي فَقُلْتُ فَتَحْنُ نَقُولُ كَمَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ). (۴۹۷۶- طرفہ فی ۴۹۷۷) (۴۶۷).

زیرِ کوری حوبہ پیش (رمزی خوبی لے ہی) فہرمووی: پرسیارم کرد لہ
 ثوبہ پیہی کوری کہعب، لہ بارہی سوورمتی: ﴿قُلْ اعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ﴾ و
 سوورمتی: ﴿قُلْ اعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾ وہوہ فہرمووی: لہ پیغہ مہرم پرسی لہ
 بارمیانہ وہ: نایا ئەم دوو سوورمتہ لہ قورٹانن یا نا؟ فہرمووی: (ئەم دوو
 سوورمتہ جوہر مٹیل گوتوونی بہمن، منیش گوتوویانم بہ ئیوہ). ثوبہ پیہی
 کوری کہعبیش فہرمووی: ئیمہش باوہرمان بہ فہرمایشتہ کہی
 پیغہ مہرہ پیہ لہ بارمیانہ وہ، کہواتہ گومانمان نییہ لہ وہ دا کہ دوو سوورمتن
 لہ قورٹانی پیروژ).

پایانی (خاتمہ)

ماموستا شیخی عہ سقہ لانی لیژمدا دمفہرموی :

(نامہی تہ فیسر ۵۴۸ پیئنج سہدو چل وہہشت فہرموودہی بہرزموہکراوی
 یا لہ حوکم و برپاری بہرزموہ کراوی واتیادا پھیوہست (موصول) دکانیان
 (۴۶۵) فہرموودہن، ئەوانی تریان یا بیپرشتن یا لہ حوکم و برپاری بیپرشتہ
 (معلق) دان، (۴۴۸) چوار سہدو چل وہہشتیان دووبارہن، پائفتہ و
 بوختہ کہیان سہد فہرموودہ پیہ، پیشہوا موسلیمیش، وہک پیشہوا بوخاری

(ردمستی خودی از بن) نهام پوخته‌یه‌ی که (۱۰۰) سده فهرمووده‌یه‌یه، هه‌موو یانی
گی‌پ‌اوده‌وه، بی‌ج‌که له‌م (۶۶) شه‌ست وشه‌ش فهرمووده‌یه‌یان :

۱- فهرمووده‌ی ژماره: (۱۶۲۰- ته‌ج‌رید = مختصر صحيح البخارى =
۴۴۷۴ فتح الباری).

۲- فهرمووده‌ک‌ه‌ی عومه‌ر: (ابی اقرانا) = ۴۴۸۱ فه‌ت‌ح = ۱۶۲۴ ته‌ج‌رید).

۳- ژ : ۱۶۲۵ ته‌ج‌رید ۴۴۸۲ فه‌ت‌ح.

۴- ژ : ۱۶۳۷ ت = ۴۴۸۵- ۱۶۳۷ ته‌ج‌رید = ۴۴۸۵ فه‌ت‌ح.

۵- فه‌ت‌ح: ۴۴۸۹ له ته‌ج‌ریده‌ک‌ه‌دا نییه. (لم يبق ممن صلى القبلتين غیری).

۶- ژ: ۴۴۹۸ ف له ته‌ج‌ریده‌ک‌ه‌دا نییه. (كان في بني اسرائيل القصاص).

۷- ژ: ۴۵۰۵ ف له ته‌ج‌ریده‌ک‌ه‌دا نییه. ﴿وعلى الذين يطيقونه﴾.

۸- ژ: ۴۵۰۶ ف له ته‌ج‌ریده‌ک‌ه‌دا نییه. ﴿فدية طعام مساكين﴾.

۹- ژ: ۴۵۰۸ ف. له ته‌ج‌ریده‌ک‌ه‌دا نییه. (كانوا لا يقربون رمضان كله).

۱۰- ژ: ۴۵۱۶ ف ﴿ولا تلقوا بأيديكم الى التهلكة﴾.

۱۱- ژ: ۴۵۲۶ ف ﴿نساؤكم حرث لكم﴾.

۱۲- ژ: ۴۵۲۹ ف ﴿ولا تعضلوهن﴾.

۱۳- ژ: ۴۵۳۰ ﴿والذين يتوفون منكم و يذرون ازواجاً﴾.

۱۴- ژ: ۴۵۳۱ ف. حدیث ابن عباس في تفسیر: ﴿والذين يتوفون منكم و يذرون
ازواجاً﴾.

۱۵- ژ: ۴۵۳۲ ف. (اتجعلون عليها التلغيط...).

۱۶- ژ: ۴۵۳۸ ف. ﴿ايؤد احدكم﴾.

۱۷- ژ: ۴۵۴۵ ف. ﴿وان تبدوا ما في انفسكم﴾.

۱۸- ژ: ۴۵۶۳ ف. حدیث ابن عباس في: (حسبنا الله و نعم الوكيل) =
۱۶۴۵ مختصر صحيح البخارى = تجرید.

١٩- ر: ١٦٤٩ تجريد=٥٦٦ فتح (كان النبي صلى الله عليه وسلم) واصحابه يعضون عن المشركين) يعني الجزء الاخير منه - المترجم.

٢٠- ر: ٥٧٨ (كان المال للولد = حديث ابن عباس).

٢١- ر: ٥٧٩ فتح (كان اذا مات الرجل كان اولياؤه احق بامراته).

٢٢- ر: ٥٨٠ فتح (ولكل جعلنا موالى-حديث ابن عباس).

٢٣- ر: ٥٨٧ : فتح (كنت انا وامى من المستضعفين).

٢٤- ر: ١٦٥٣ تجريد =٥٩٦ فتح البارى = ﴿اِنَّ الَّذِيْنَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ ظَالِمِيْٓ اَنْفُسِهِمْ﴾.

٢٥- ر: ٥٩٩ فتح (ان كان بكم اذى من مطر)- ابن عباس.

٢٦- ر: ٦٠٣ ف =حديث ابن مسعود فى يونس بن متى).

٢٧- ر: ٦٠٢ ف =حديث حذيفة فى النفاق.

٢٨- ر: ٦١٣ حديث عائشة فى لغو الايمان.

٢٩- ر: ٦١٤ حديث عائشة عن ابيها فى كفارة اليمين.

٣٠- ر: ١٦٦٠ مختصر = تجريد= ٦٢٨ فتح: ﴿قُلْ هُوَ الْقَادِرُ﴾.

٣١- ر: ٦١٩ فتح : (حديث ابن عمر فى الاثرية).

٣٢- ر: ١٦٥٨ تجريد = ٦٢١ فتح ﴿ لا تَسْأَلُوْا عَنْ اَشْيَاءٍ...﴾.

٣٣- ر: ٦٤٢ فتح: حديث الحر بن قيس مع عمر فى قوله تعالى: ﴿خُذِ الْعَفْوَ﴾.

٣٤- ر: ١٦٦٣ تجريد = ٦٤٤ فتح: (حديث ابن الزبير فى تفسير قوله تعالى: ﴿خُذِ الْعَفْوَ﴾).

٣٥- ر: ٦٤٦ ف =حديث ابن عباس فى تفسير قوله تعالى: (الصُّمُّ الْبُكْمُ)

٣٦- ر: ٦٥٢ ف =حديث ابن عباس فى تفسير قوله تعالى: ﴿ ان يكن منكم عشرون صابرون﴾.

٣٧- ر: ٦٥٨ فتح : حديث حذيفة : (مابقي من اصحاب هذه الاية الا ثلاثة).

٢٨- ز : ٤٦٦٤ فتح - حديث ابن عباس في قصته مع ابن زبیر وفيه ذكر ابي بكر في الغار.

٣٩- حديث ابن عباس في تفسير قوله تعالى: ﴿يَتَنَوَّنْ صَدُورَهُمْ﴾ برقم : ٤٦٨١، ٤٦٨٢، ٤٦٨٣ فتح.

٤٠- حديث ابن مسعود في : ﴿هَيْتَ لَكَ﴾ رقم : ٤٦٩٢ و ﴿بَلْ عَجَبْتَ﴾.

٤١- حديث ابي هريره في صفه مسترقى السمع، رقم ٤٧٠١ فتح = ١٦٦٨ تجريد.

٤٢- ز : ٤٧٠٥ فتح = حديث ابن عباس، في تفسير (عضين).

٤٣- ز : ٤٧٠٨ فتح، حديث ابن مسعود (الكهف ومريم من تِلَادَى).

٤٤- ز : ٤٧١١ فتح حديث في : (كنا نقول للحَيِّ اذا كثروا).

٤٥- ز : ٤٧١٦ فتح : ﴿وَمَا جَعَلْنَا الرُّؤْيَا الَّتِي ارَيْنَاكَ اِلَّا فِتْنَةً...﴾.

٤٦- ز : ٤٧٢٨ فتح : حديث سعد في : ﴿الْاَخْسَرِينَ اَعْمَالًا﴾.

٤٧- ز : ٤٧٤٢ فتح : حديث ابن عباس في تفسير قوله تعالى : ﴿وَمِنْ النَّاسِ مَنْ يَعْْبُدُ اللَّهَ عَلَى حَرْفٍ﴾.

٤٨- ز : ٤٧٥٨ فتح : حديث عائشه في نزول : ﴿وَلْيَضْرِبَنَّ بِخُمْرِهِنَّ﴾.

٤٩- ز : ٤٧٧٣ فتح : حديث ابن عباس في : ﴿لَرَأَدُكَ اِلَى مِعَادٍ﴾.

٥٠- ز : ١٦٨٤ تجويد = مختصر صحيح البخاري = ٤٧٩٨ فتح الباري.

٥١- ز : ٤١- سورة حم السجدة بعدها مباشرة حديث ابن عباس في جواب (اتي اجد في القران اشياء تختلف علي).

٥٢- ز : ٤٨٢٧ فتح - حديث عائشة في تفسير : ﴿وَالَّذِي قَالَ لَوْلَا اِيهِ اِفْ لَكُمَا﴾.

٥٣- حديث عبد الله بن مغفل في البول في المغتسل = ٤٨٤٢ فتح.

٥٤- ز : ٤٨٥٢ فتح : حديث ابن عباس في تفسير : ﴿ادْبَارَ السُّجُودِ﴾.

- ٥٥- ژ : ٤٨٥٩ حديث ابن عباس في تفسير : ﴿اللات﴾.
- ٥٦- ژ : ٤٨٧٦ حديث عائشه في نزول : ﴿بَلَّ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ اَذْهَىٰ وَامْرُءٌ﴾ = ١٧٠ تجريد.
- ٥٧- ژ : ٤٨٩٣ فتح، حديث ابن عباس في تفسير : ﴿وَلَا يَعْصِيكَ فِى مَعْرُوفٍ﴾.
- ٥٨- ژ : ٤٩٠٦ فتح = حديث انس عن زيد بن ارقم فى فضل الانصار.
- ٥٩- ژ : ١٧١٠ تجريد = ٤٩١٨ فتح. حديث ابن عباس فى تفسير : ﴿عَتَلَّ بَعْدَ ذَلِكَ زَيْمٌ﴾.
- ٦٠- ژ : ٤٩٢٠ فتح، حديث ابن عباس فى ذكر الاوثان التى كانت فى قوم نوح.
- ٦١- ژ : ٤٩٣٢ حديث ابن عباس فى تفسير : ﴿تُرْمِى بَشْرًا كَالْقَصْرِ﴾.
- ٦٢- ١٧١٦ تهجريد = مختصر صحيح البخارى = ٤٩٤٠ فتح البارى حديث ابن عباس فى تفسير : ﴿لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَنْ طَبَقٍ﴾.
- ٦٣- حديث ابن عباس فى تفسير : ﴿فَلْيَذْغِ نَادِيَةً﴾.
- ٦٤- حديث عائشة فى تفسير : ذكر الكوثر - رقم ٤٩٦٥ فتح = ژماره : ١٧٢٠ تجريد = مختصر صحيح البخارى.
- ٦٥- حديث ابن عباس فى تفسير الكوثر بالخير الكثير = رقم ٤٩٦٦ فتح.
- ٦٦- ژماره : ١٧٢١ تجريد = مختصر صحيح البخارى = ٤٩٧٦ فتح البارى = حديث ابى كعب فى المعوذتين.
- ماموستاى گهوره و مهزن شيخى عهسقه لان (رحمتهى خوداى لى بى) ههروا لهم پايانه دان دهفه رموى : (پينج سه دو ههشتا بيسترا و (نه شهر)ى صه حابه وگهوره پياوانى دوا نه وانيشى واتيادا.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۶۹- نامه‌ی گه‌وره‌ی قورئانی پیروژ

کتاب فضائل القرآن

۱۷۲۲- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): مَا مِنْ أَلْبِيبَاءَ لَبِيٍّ إِلَّا أُعْطِيَ مَا مِثْلُهُ أَمِنْ عَلَيْهِ الْبَشَرُ وَأَمَّا كَانَ الَّذِي أَوْتِيَهُ وَحْيًا أَوْحَاهُ اللَّهُ إِلَيَّ فَأَرْجُو أَنْ أَكُونَ أَكْثَرَهُمْ تَابِعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ (الحديث ۴۹۸۱- طرفه لی : ۷۲۷۴) (۴۶۸).

ئه‌بو هوریره (رمزی خودای لی بی) فه‌رمووی : پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای لی بی) فه‌رمووی : (هه‌موو پیغه‌مبه‌ر ئ له‌ کاتی خویدا، نیشانه‌ی گه‌وره‌ گه‌وره‌ موعجیزه‌یه‌کی وه‌ای پی دراوه‌، که‌ ئاده‌میزاده‌کانی سه‌رده‌می خو‌ی به‌ هو‌ی ئه‌و نیشانه‌ و موعجیزانه‌وه‌ ئیمان و باوه‌ریان پی هی‌ناوه‌، به‌لام ئه‌و موعجیزه‌یه‌ی که‌ خه‌لات کراوه‌ به‌ من ئه‌م قورئانه‌یه‌، که‌ خودا به‌ وه‌ی وسروش بو‌ی ناردووم، که‌ لایه‌نی ئی‌عجازه‌که‌ی نه‌براو‌یه‌ و هه‌میشه‌ به‌رده‌وامه‌ بو‌یه‌ ئومیدم گه‌وره‌یه‌ که‌ له‌پرو‌ی قیامه‌ت دا من له‌ هه‌موو پیغه‌مبه‌ره‌کانی تر ئومه‌تم زو‌رتربی). (تاج/۷- ۱۳۴).

سه‌رنج :

نامه‌ی گه‌ورمی قه‌رئانی پیروژ ده‌که‌و‌یته‌ به‌رگی/۳ لاپه‌ره‌: ۸۰۴ له‌ ریاچ الصالحین دا، هه‌تا لاپه‌ره‌ : ۸۲۳، که‌ بریتیه‌ له‌ زنجیره‌ی ژماره‌ : ۸۰، ۸۱، ۸۲، ۸۳. له‌ تاحول ئوصلیش دا ده‌که‌و‌یته‌ : به‌رگی/۵ لاپه‌ره‌ ۲۶۹ هه‌تا ۳۴۴. ۱۷۲۳- عَنْ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى تَابَعَ عَلَى رَسُولِهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الْوَحْيَ قَبْلَ وَفَاتِهِ حَتَّى تَوَفَّاهُ أَكْثَرَ مَا كَانَ الْوَحْيُ ثُمَّ تَوَفَّي رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بَعْدُ (الحديث ۴۹۸۲) (۴۶۹).

ئەنەسى كۆرۈ مالیک (رمزى خودای لى بى) فەرموۋى : خودای گەورە بەر لە كوچ كۆردنى پېغەمبەر (دروودى خودای لى بى) بۆ ئەو دونیا، پەيتا پەيتا خودا سۈرۈشى بۆ دىنارد، تەننەت كاتى كە گيانى پاکی سپارد، سۈرۈش (ودەحى) لە جاران گەرمتر دەهاتە خوارى. ئىتر لە پاشان ئەوئەندەى نەخايند كە پېغەمبەر (دروودى خودای لى بى) عەمرى خۋاى كرد.

۱۷۲۴- عن عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) يَقُولُ: سَمِعْتُ هِشَامَ بْنَ حَكِيمٍ بْنِ حِزَامٍ يَقْرَأُ سُورَةَ الْفُرْقَانِ فِي حَيَاةِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَاسْتَمَعْتُ لِقِرَائَتِهِ فَإِذَا هُوَ يَقْرَأُ عَلَى حُرُوفٍ كَثِيرَةٍ لَمْ يُقْرِئْنِيهَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَكِدْتُ اسَاوِرُهُ فِي الصَّلَاةِ فَتَصَبَّرْتُ حَتَّى سَلَّمَ فَلَبِثْتُ بِرِذَائِهِ فَقُلْتُ: مَنْ أَفْرَاكَ هَذِهِ السُّورَةَ الَّتِي سَمِعْتُكَ تَقْرَأُ؟ قَالَ: أَقْرَأْنِيهَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقُلْتُ: كَذَبْتَ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَدْ أَقْرَأْنِيهَا عَلَى غَيْرِ مَا قَرَأْتُ.

فَانْطَلَقْتُ بِهِ أَقْرُدُهُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقُلْتُ: إِنِّي سَمِعْتُ هَذَا يَقْرَأُ بِسُورَةِ الْفُرْقَانِ عَلَى حُرُوفٍ لَمْ تُقْرِئْنِيهَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَرْسِلْنِي أَفْرَا يَا هِشَامُ فَقَرَأَ عَلَيْهِ الْقِرَاءَةَ الَّتِي سَمِعْتُهُ يَقْرَأُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (كَذَلِكَ أُنْزِلَتْ) ثُمَّ قَالَ: (أَقْرَأْ يَا عُمَرُ) فَقَرَأْتُ الْقِرَاءَةَ الَّتِي أَقْرَأَنِي فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (كَذَلِكَ أُنْزِلَتْ إِنَّ هَذَا الْقُرْآنُ أُنْزِلَ عَلَى سَبْعَةِ أَحْرَفٍ فَأَقْرَأُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ) ((الحديث ٤٩٩٢ - اطرافه فى : ٢٤١٩، ٥٠٤١، ٦٩٣٦، ٧٥٥٠) (٤٧٠).

عومەرى كۆرى خەطاب (رمزى خودای لى بى) فەرموۋى : بە سەرىنى پېغەمبەر خۆى (دروودى خودای لى بى) جارى لە مزگەوت بووم، گویم لى بوو، كە هیشامى كۆرى حەكىم، سوورەتى فورقانى دەخویند، كە گویم گرت لە

خویندنه‌که‌ی، سهرنجم دا وا به جه‌ند بیت گه‌لیک (واته: به جه‌ند شیوه و شیوازو لکه‌زاری) ده‌خوینی که پیغه‌مبهر (دروودی خودای لی بی) به‌و شیوازو به منی نه‌خویندبوو، جا خهریک بووم هر له‌ناو نویژمه‌کیدا په‌لاماری بدهم، به‌لام نارامم گرت هه‌تا سلاوی نویژمه‌کیدای دایه‌وه نه‌و‌جا به‌پوشاکه‌کی لوولم دا ومیه‌خه‌یم گرت وگوتم: نه‌م سوورته‌ی که نیستا خویندت له‌م نویژمدا له لای کی خویندووته‌و کی پی‌ی ره‌وان کردووی؟ فه‌رمووی: (پیغه‌مبهر خوی پی‌ی له‌بهر کردووم). گوتم: درؤ ده‌که‌ی، من پیغه‌مبهر خوی نه‌م سوورته‌ی به‌شیومه‌کی تری جیاواز له‌مه‌ پیره‌وان کردووم، ئینجا بردم وکیشم کرد بو لای پیغه‌مبهر، وه‌ عهرزیم کرد: (نه‌مه‌ به‌شیومیا سوورته‌ی فورقان ده‌خوینی، که تو خوت به‌شیومه‌کی تری جیاواز له‌وه‌ی نه‌و به‌ منت ره‌وان کردووه).

پیغه‌مبهر (دروودی خودای لی بی) فه‌رمووی: (تو جاری به‌ره‌لای که، نه‌ی هیشام ئاده‌ی بخوینه). جا به‌و شیومه‌ی خویندی که من گویم لی‌ی بوو، وه‌ له‌ سهر نه‌وه‌ ره‌خنه‌م لکی هه‌بوو، وه‌ بو به‌رپرسی هی‌نام بو لای پیغه‌مبهر، که‌چی پیغه‌مبهر (دروودی خودای لی بی) ره‌زا لی‌بوونی له‌سهر شیوازی خویندنه‌که‌ی دهرپری وفه‌رمووی: (ناوه‌هایش هاتووته‌ خواره‌وه). فه‌رمووی به‌منیش: (ئاده‌ی توش بخوینه‌ نه‌ی عومه‌ر!) منیش له‌سهر شیوه‌که‌ی خوم که له‌ پیغه‌مبهر ورمم گرتبوو خویندم، فه‌رمووی: (ناوه‌هایش هاتووته‌ خواره‌وه، نه‌مه‌یش قه‌یدی نیه، چونکه‌ نه‌م قورئانه‌ به‌ حه‌وت شیوه‌ خویندنه‌وه‌ نیردراوته‌ خواره‌وه‌ بو من، جا ئیوه‌ به‌ کام شیوه‌ خویندنه‌وه‌ به‌ ئاسانی بو‌تان ده‌خوینری، به‌و شیومه‌ی بیخوینن!). (تاج/ ٥/ ز/ ٩٣/ ١/ ٢+ ٢- ل/ ٣٢٥ + تجرید/ ٣/ ل/ ٤٣٣/ ١/ ١٣٠).

۱۷۲۵- عَنْ فَاطِمَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: (أَسْرَ إِلَيَّ النَّبِيُّ) (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنَّ جِبْرِيلَ كَانَ يُعَارِضُنِي بِالْقُرْآنِ كُلَّ سَنَةٍ وَأَلَّهُ عَارِضُنِي الْعَامَ مَرَّتَيْنِ وَلَا أَرَاهُ إِلَّا حَضَرَ اجْلِي (٤٧١).

فاتیمه کی کچی پیغمبر (دروودی خودا له سهر پیغمبر و رمزای خودا له سهر فاطیمه کی کچی) هه رمووی: به نهیانی پیغمبر (دروودی خودای لی بی) درکانی بۆم: (که له سالانی پیشین دا، هه موو سالی، هه زرمتی جو برائیل یه کجار دهوری قورنانی پیرۆزی پی ده کردمه وه، نه ویش له مانگی رهمه زان دا، من دهم خویندو نه ویش گوپی لی دهگرت، یا نه ووده یخویندو منیش گویم لی دهگرت هه تا قورنانه که رهوان بکه و فیتری ته جویدو زانسته گانی قورن و شیوه خویندنه کانیم بکات، به لام نه مسال جو برائیل بۆ هه مان مه به ست، له رهمه زاندا دوو جار دهوری قورنانی پیم کرده وه، وا ده زانم نه مهیش نیشانه ی هاتنی ناکامه و مردنم نزیك بۆته وه).

پوهنکردنه وه:

فاطمه (رمزای خودای لی بی) ناسراوه به فاطیمه ی زه هراء کچی هه زرمتی پیشه وای خواناسان، پیغمبر ی خودا موحه ممه دی کورپی عه بدو لای کورپی عه بدو لوطه لیه. کچی بچکۆله ی پیغمبر بوو، پیغمبر (دروودی خودای لی بی) له هه زرمتی خاتوو خه دیجه ی هاوسهری، دوو کورپو چوار کچی بووه، کورپه کان ناویان: قاسم و عه بدو لای بوو، پیغمبر به که سناوی باوکی قاسم ناو داره، قاسم له پیش سه رده می پیغمبر یه تی دا له دایک بووه، نه و مندهش ژیا، هه تا دهیتوانی سواری ولاخ ببی، قاسم یه که م منالی پیغمبر بوو، به لام نۆبه ره ی خه دیجه نه بوو، چونکه خه دیجه له میردی یه که می کچیکی تری

(٤٧١) أخرجه مسلم في فضائل الصحابة، باب: فضائل فاطمة بنت النبي (صلى الله عليه

وسلم)، رقم: ٢٤٥٠.

بوو ناوی هیندی کچی نه بوو هاله بوو، عهبدوئلایان هر له ساوایی دهری، نازناوی عهبدوئلا: ظاهر وطهیب بوو، عهبدوئلا سییه منائی پیغمبر بوو. پیغمبر کوریکی تری بوو له مارییهی (قیبطیه) بوو، ناوی ئیبراهیم بوو، به مندائی مردوو: (بپ: ژ: ٦١٦ بهرگی/ ٢ ل ٤١ + ٦١٧ + ٦٢٦ = بهرگی/ ٢ ل ٥١ + ژ: ٦٥٩ ب/ ٢ ل ٧٩).

کچه کانیش ناویان: زمینب وروقیه وئوم کهلثووم وفاتیمه بوو، مناله کانی پیغمبر له خدیجه بهریز ئاوا له دایک بوون: قاسم، زمینب، عهبدوئلا وروقیه وئوم کهلثووم وفاطیمه. کچه کانی ئیسلام بوون و کۆچیانکرد بۆ مه دینه و هه موویان شوویان کرد.

دهلّین: فاطیمه نه وکاته له دایک دهی، که که عبهیان دروست دهکردوه، ته مهنی پیغمبر نه وکاته دهوری سی و پینج سال بوو، فاطیمه له عایشه به ته مهن تر بوو، له پاش پۆژمهکی ئو خود، له سه رهتای مانگی موحرره می سالی دوومهی کۆچی، به کچی شووی کردوو به ئیمامی عهلی، ته مهنی نه وکاته (٨) سال بووه، بازئ دهلّین (١٥) سال بووه، له عهلی حه سه ن و حوسه یین و موحسینی بووه، موحسین به مندائی دهری، ئهم سی کچه شی لی بووه: روقیه وزمینب وئوم کولثووم، روقیه پیش رسیده بوون مردوو، زمینب شووی کرد به عهبدوئلای کوری جه عفر، ئوم کولثووم شوی کرد به عومهری کوری خه طاب، کوریکی له عومهر بوو ناوی زمید بوو، که واته خاتوو فاطیمه شهش مندائی له ئیمامی عهلی بووه: سی کورو سی کچ، شووی تری نه کردوو، وه ئیمامی عهلی و فاطیمه خه زور و خه سووی حه زره تی عومهر بوون، وه باپیرو نه نکی زمیدی کوری بوون! هر شهش منداله که یان داده نرین به سه حابه، وه چهی پیغمبر (درووی خودی لی بی) بهس له فاطیمه ماوه، کۆمه لی هه رموده و هه رمایشت هه ن سه بارهت به ریزو شکۆمه ندیی فاطیمه، عایشه دهه رموی: که سم نه دیوه وهک فاطیمه ئاوا به ریزو

شکۆمەندبئی مەگەر باوکی). ھەروەھا پێغەمبەر (درودی خودی لێ بێ) دەفەر موێ (فاتیمە پارچە یەکە لەمن، لەبەر ئەوە ھەر کەس نازاری ئەو بدا نازاری منیش دەدا...).

فاتیمە ئەم زاتانە فەرمودەیان لەو مەوێ لە پێغەمبەر مەوێ گیراوتەوێ :
 ھەسەن و ھوسەین و عەلی و عائیشە و ئوم سەلەمەو ئەنەس و کەسانی تریش،
 فاتیمە لە بوخاری و موسلیم دایە ک فەرمودە ی ھەبە، کە ئەم فەرمودە یە
 کە واین لە خزمەتیدا، عەلی و ێستی ژنی بەسەر بەینێ، پێغەمبەر (درودی خودی
 لێ بێ) قەبووئی نەکردو نەبھیشت، ئێتر ھەتا مرد عەلی ژنی بەسەر نەھینا.
 لەگەڵ ئیمامی عەلی دا ژیانکی زۆر زیرو دەرۆشانەیان گوزمراند،
 فاتیمە ئەو مەندە دەستاری ھارپبوو، ناو لەپی بلۆقی کردبوو، جارا نەخۆش
 بوو پێغەمبەر چوو بۆ ھەواڵپرسی، پێی دەفەر موێ، (چۆنی؟) دەفەر موێ:
 (بەراستی ھەم نەخۆشەم و ھەم برسیمە و ھەم ھیچ نییە کە ببخۆم).

پێغەمبەر (درودی خودی لێ بێ) گەڵی جار دینی فاتیمە ی دەکرد، فاتیمە ش زۆر
 دەچوو بۆ خزمەتی باوکی، پێغەمبەر لەبەری ھەڵ دەساو چاک و چۆنی
 لەگەڵ دەکرد و ماچی دەکرد بەخیرھاتنی گەرمی ئێدەکرد، کە
 پێغەمبەریش دەچوو بۆ مائی فاتیمە ھەروەھا، شیوە ی زۆر لە پێغەمبەر
 دەچوو، تەنانەت دەنگیشی لە دەنگی پێغەمبەر ی دەکرد، راست گۆی وە ک
 فاتیمە کەم بوو، خۆشەویست ترین کەس بوو لەلای پێغەمبەر.

شەش مانگ لە دوا ی پێغەمبەر (درودی خودی لێ بێ) ژیاوێ لە چواری مانگی
 ڕەمەزانی سائی یازدە ی کۆچی، شەوی سێ شەممە مەرگی ھەقی بەجی ھینا،
 ئیمامی عەباس و ئیمامی عەلی نوێژی مردوو یان لەسەر تەرمە کە ی کرد،
 تەمەنی سی و پینج سال بوو، گۆرە کە ی وا لە گۆرستانی بەقیع لە مەدینە،
 یە کەم کەس بوو لە کەس و کاری پێغەمبەر، کە لەپاش پێغەمبەر مرد، کە

مرد نیمای عه‌ل‌و نه‌سمائی کچی عومه‌یس شو‌ردیان، له‌سه‌ر راسپی‌ری خو‌ی به‌شه‌و ناشتیان، عه‌باس و عه‌ل و فه‌ضل دایان هی‌لایه ناو گۆره‌که‌ی.

بو‌ زیاده سوود و به‌هره برپا‌نه : (فه‌رمووده‌ی ژ : ۹۴، ۱۰۵، ۷۰۵ به‌رگی/۲- ۱۲۸+ ژ : ۷۲۸/۲- ۱۵۷+ ژ : ۷۵۰/۲- ۱۷۴+ ژ : ۷۶۱- ۲- ۱۸۷+ ژ : ۷۸۸- ۲- ۲۰۶+ ژ : ۸۵۶- ۲- ۲۵۲+ ژ : ۱۰۴۳ به‌رگی/۳- ۱۳۵ تا ۱۳۸+ ژ : ۱۱۰۲- ۳- ۱۹۰+ ژ : ۱۳۱۸- ۳- ۳۴۳) + (تاج/۵- ۱۴۸، ۱۴۹، هه‌تا ۱۶۴، ۱۰۳، ۱۰۸، ۱۱۳، ۵۹).

۱۷۲۶- عن عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) فَقَالَ: (وَاللَّهِ لَقَدْ اخَذْتُ مِنْ فِي رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِضْعًا وَسَبْعِينَ سُورَةً وَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمَ اصْحَابُ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنِّي مِنْ أَغْلَمِهِمْ بِكِتَابِ اللَّهِ وَمَا أَنَا بِخَيْرِهِمْ) (الحديث ۵۰۰۰) (۴۷۲).

ئیب‌نو مه‌سعوود (رم‌زی خود‌ی لی بی) ده‌فه‌رمو‌ی: سو‌یندم به‌ خودا، له‌ زاری پی‌غه‌مبه‌ر خو‌ی (برو‌دی خود‌ی لی بی) هه‌فتا‌و نه‌ومنده سوورتم له‌ سوورمه‌کانی قورنان و مرگرتوو‌و له‌به‌رم کردوون، سو‌یندم به‌ خودا هاو‌رپ‌یکانی پی‌غه‌مبه‌ر (برو‌دی خود‌ی لی بی) باش باش دمرانن که من له‌و هاو‌رپ‌یان‌ه‌ی پی‌غه‌مبه‌رم که‌زور چاک شارم‌زای قورنانن و زور باش ده‌یزانن، به‌لام من باش‌ترینی نه‌وان نیم. (تاج/۵- ۱۳۲/ل ۲۸- گه‌وره‌یی ابن مسعود).

۱۷۲۷- عَنْ عَلْقَمَةَ (رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى) قَالَ: (كُنَّا بِحِمْنٍ فَقَرَأَ ابْنُ مَسْعُودٍ سُورَةَ يُوسُفَ فَقَالَ رَجُلٌ: مَا هَكَذَا انْزَلْتَ؟ قَالَ: (قَرَأْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: احْسَنْتَ وَوَجَدْتُ مِنْهُ رِيحَ الْخَمْرِ فَقَالَ: اتَّجَمَعَ اِنْ تَكْذَبَ بِكِتَابِ اللَّهِ وَ تَشْرَبَ الْخَمْرَ فَضْرَبُهُ الْحَدَّ)، (الحديث ۵۰۰۱).

عەلقەمە (رحمەتی خودای لێ بێ) فەرمووی: جارێ لە حومس بووین، ئیبنو مەسعوود سوورمەتی یوسفی خویند. پیاوێ گوتی: (ئەم سوورمەتە بەم شیومیە نەهاتووێتە خوارمە. ئیبنومەسعود (رمزای خودای لێ بێ) فەرموی: (ئەم سوورمەتە لە خزمەت پێغەمبەر خۆیدا خویند لەسەر ئەم شیومیەیی کە ئیستا خویند، فەرمووی پێم: ئافەریم بۆ خۆت).

ئیبنو مەسعوود سەرنجی دا کە کابرا بۆنی مەو بادهی لێدای، جا پێی گوت: تۆ لەلایە کەووە بەنەزانی دەم لە نامەی خودای گەورە دەکوێ و لافی مامۆستایی لە نامەی خوادا لێ ئەدە، لەلایەکی تریشەوە پەشتارت پێچەوانەی گوتارتە، چونکە ئەوەتا ئارمەت خواردۆتەو ئەوە چەنی بە چەنە؟ (جا پاش ئەوە کابرای پەخنەگر، ددانی بەوەدا نا کە بادهی نۆشیوە، داری حەددی ئارەق خواردنەوی لێی دا.

۱۷۲۸- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) (أَنَّ رَجُلًا سَمِعَ رَجُلًا يَقْرَأُ ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ يُرَدُّهَا فَلَمَّا أَصْبَحَ جَاءَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَذَكَرَ لَهُ ذَلِكَ وَكَانَ الرَّجُلُ يَقَالُهَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّهَا لَتَعْدِلُ ثُلُثُ الْقُرْآنِ)، (الحديث: ۵۰۱۳ - طرفاه في: ۶۶۴۳، ۷۳۷۴) (۷۳).

ئەبو سەعیدی خودری (رمزای خودای لێ بێ) دەفەرموێ: شەوێ پیاوێ هەر سوورمەتی: ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ دەخوینێ و دیسانەو دەووبارە دەکاتەو، پیاویکی تر گوێی لەم کارە دەبێ، بۆ سبەینێ دەچێتە خزمەتی حەزەرت (دروودی خودای لێ بێ) ئەوەی عەرز دەکا، وەک پیاوێکە خویندنی ئەم سوورمەتە بە تەنها خۆی بەکەم دابنێ وابوو، بۆیە پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) فەرمووی: (بەو کەسە پۆچی منی بە دەستە، ئەم سوورمەتە لەبەر گەورەیی خۆی،

(۷۳) لم يوافقه مسلم على تخريج حديث أبي سعيد الخدري في فضل ﴿قل هو الله أحد﴾ (كتاب فضائل القرآن) خاتمة ج/ ۱۰ ص ۱۲۷ - فتح الباري - المترجم.

هاوتای سئی یهکی قورئان دهکا (!) . (تاج/ ۵ ل/ ۳۱۶ ژ : از ۹۰۰ + ریاض/ ۳ ل/ ۸۱۵ ز/ ۱۸۳ ژ/ ۳) .

۱۷۲۹ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لِأَصْحَابِهِ: (اَيَعْجِزُ أَحَدُكُمْ أَنْ يَقْرَأَ ثَلَاثَ الْقُرْآنِ فِي لَيْلَةٍ فَشَقَّ ذَلِكَ عَلَيْهِمْ؟ وَقَالُوا: أَيْنَا يُطِيقُ ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَقَالَ: (اللَّهُ الْوَاحِدُ الصَّمَدُ ثَلَاثَ الْقُرْآنِ)، (الحديث ۵۰۱۵) (۴۷۴).

ئهبو سه عیدی خودری (رمزی خودای لب بئ) فه رموی: پیغه مبه ر (دروودی خودای لب بئ) به یارانی خوئی فه رموو : (کهستان دمتوانن که سایه کی قورئان له شهوئکا بخوئینن؟) یارانی (رمزی خودای لب بئ) ئه مه یان پی زحمهت بوو، عه رزیان کرد: ئه ی پیغه مبه ری خودا! له کوئی دمتوانین به شهوئی سییه کی قورئان دهو ربکه ی نه وه! فه رموی: (دمبزانن سورمتی ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ هاوتای سئی یه کی قورئان دهکا) (تاج/ ۵ ل/ ۳۱۶ ز/ ۹۰۰ - ش/ ت + ریاض/ ۳ ل- ۸۱۴) .

۱۷۳۰ - عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) (أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَانَ إِذَا أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ كُلَّ لَيْلَةٍ جَمَعَ كَفَّيْهِ ثُمَّ نَفَثَ فِيهِمَا فَقَرَأَ فِيهِمَا ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ وَ ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾ وَ ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ﴾ ثُمَّ يَمْسَحُ بِهِمَا مَا اسْتَطَاعَ مِنْ جَسَدِهِ يَبْدَأُ بِهِمَا عَلَى رَأْسِهِ وَوَجْهِهِ وَمَا أَقْبَلَ مِنْ جَسَدِهِ يَفْعَلُ ذَلِكَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ (الحديث : ۵۰۱۷ - طرفاه فی : ۵۷۴۸ ، ۶۳۱۹) (۴۷۵) .

دیسان عائیشه (رمزی خودای لب بئ) دایکی موسلمانان فه رموی: جاران پیغه مبه ر (دروودی خودای لب بئ) هه مو شهوئی، که ده جووه سه ر نوئینی نووستن، هه ردوو لاله بی خوئی دهنه به یه که وه و، به ته ری ده می کوفوی پیاده کردن و ئینجا ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ و ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾ و ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ﴾ ی

(۴۷۴) لم يوافقهم مسلم على اخراج حديث ابي سعيد الخدري (ايعجز احدكم ان يقرأ ثلاث القرآن)، (فتح الباري ج/ ۱۰ ص ۱۲۷ - خاتمة كتاب فضائل القرآن) - المترجم .

(۴۷۵) اخرجهم مسلم في السلام، باب: باب: رقية المريض بالعوذات و النفث، رقم: ۲۱۹۲ .

به ناو همدردو دهستی خویدا دهیخویند، نینجا دهیهینان به سهر جهستهی خویدا سهرتا پا نهومندهی که دهستی پکی دهگهیشته، له پیشا دهیهینان به سهر سهر و پوخساریدا، نینجا به بهری لهشیدا، نینجا به بهری پشتیدا، سی جار ناوای دهکردو نه شتهی نه انجام دهدا. (تاج/ ۵/ ل ۳۲۱/ ز ۹۱/ ۳ - بوخاری).

بوونکردنهوه:

که رچی به روالهت و به دیمه ن له پیش خویندنی نه س سوورمه‌دها، پفو دهکری به ناو له‌پدا، به لام مه‌به‌ست نهوه نییه، به لکو له پیش دا نه س سوورمه دهخوینری و نهوجا به ته‌پای دهم پف دهکری به ناو له‌پدا، هه‌تا ناو له‌پ بهو ته‌پاییه پیروز بی، به هویه‌وه پیت وه‌پری قورئانه‌که راگوینز بکری بؤ ناو له‌پ و له ویشه‌وه بؤ باقی تری جهسته.

۱۷۳۱- عَنْ اسَدِ بْنِ حُضَيْرٍ قَالَ: (بَيْنَمَا هُوَ يَقْرَأُ مِنَ اللَّيْلِ سُورَةَ الْبَقَرَةِ وَفَرَسُهُ مَرْبُوطَةٌ عِنْدَهُ اِذْ جَالَتْ الْفَرَسُ فَسَكَتَ فَسَكَتَ فَقَرَأَ فَجَالَتْ الْفَرَسُ فَسَكَتَ وَسَكَتَ الْفَرَسُ ثُمَّ قَرَأَ فَجَالَتْ الْفَرَسُ فَانْصَرَفَ وَكَانَ ابْنُهُ يَحْيَى قَرِيبًا مِنْهَا فَاشْفَقَ اَنْ تُصِيبَهُ فَلَمَّا اجْتَرَّهُ رَفَعَ رَأْسَهُ اِلَى السَّمَاءِ حَتَّى مَا يَرَاهَا فَلَمَّا اصْبَحَ حَدَّثَ النَّبِيَّ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: اقْرَأْ يَا ابْنَ حُضَيْرٍ اقْرَأْ يَا ابْنَ حُضَيْرٍ قَالَ: فَاشْفَقْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ اَنْ تَطَا يَحْيَى وَكَانَ مِنْهَا قَرِيبًا فَرَفَعْتُ رَأْسِي فَانْصَرَفْتُ اِلَيْهِ فَرَفَعْتُ رَأْسِي اِلَى السَّمَاءِ فَاِذَا مِثْلُ الظِّلَّةِ فِيهَا امْثَالُ الْمَصَابِيحِ فَخَرَجْتُ حَتَّى لَا اَرَاهَا قَالَ: وَتَدْرِي مَا ذَاكَ؟ قَالَ: لَا قَالَ: (بَلَّكَ الْمَلَائِكَةُ ذَكَتْ لِسَوْتُكَ وَلَوْ قَرَأْتَ لَا صَبَحْتَ يَنْظُرُ النَّاسُ اِلَيْهَا لَا تَتَوَارَى مِنْهُمْ). (الحديث: ۵۰۱۸) (۴۷۶).

نوسهیدی کوری حوچهیر (رمزای خودای لی بی) فهرموی: جاریکیان شهو بوو، سوورمتی به قهرهه ده خویند، ماینه کهیشم له لاما به گوریسی سترابووه، له پریکا ماینه که راجه نی و هه ل سله می یه وه، ئیتر منیش بی دنگ بووم، ماینه کهش بی دنگ بووو دا سه کنا، که من دهستم کرده وه به قورنان خویندن دیسان ماینه که راجه له کییه وه، که من بی دنگ بوومه وه دهستم هه ل گرت دیسان ماینه کهش هیمن بوویه وه، هه تا چهند جاری ئه م حاله دووباره بویه وه، ئیتر دهستم له قورنان خویندنه کهم هه لگرت. یه حیای کورپشم منال بوو له ماینه که وه نزیك بوو، ترسام نه گهر ئه م حاله ته بهردهوام بی ماینه که کورپه کهم بشیلی، له بهر ئه وه رام کیشاو دوورم خسته وه له ماینه که، که سه رم هه لپری و ا شتی وه ک کاژه هه ور له راسه رم و ا بهناسمانه وه، هه ر ته ماشام کرد، هه تا دوور که و ته وه له بهر چاوم نه ما، کاژه هه وره که که بهر راسه رمه وه ده جولا، چرا گه لیکی دره خسانی تیدا بوو.

جا بو به یانی که ئه مه م عه رزی پیغه مبه ر (درویدی خودای لی بی) کرد، فهرموی: ده بوو بتخویندایه ئه ی کوری حوزمه ر ! هه تا له پیت و هه ری دابه زینی فریشته به شدار بوویتایه). منیش عه رزیم کرد : ئه ی پیغه مبه ری خوا ! مه ترسی ئه وه م بوو ماینه که یه حیای کورم بشیلی، چونکه له نزیکیه وه بوو بوو، له بهر ئه وه چووم به لای یه حیاه وه. فهرموی: ئایا ده زانی ئه وه چی بوو ؟ گوتم : نه. فهرموی: (ئه وانه فریشته بوون، بو گویتگرتن له قورنان خویندنه که ی تو نزیك بوونه ته وه، نه گهر بهردهوام بویتایه له سه ر قورنان خویندنه که ت، به یانی به بی په رده خه لکان سه یری ئه و پۆله فریشته یان ده کرد، له سه ر ئه و حاله ته ی که گویمان له دهنگی تو گرتبوو، وه خویان له وان نه ده شارده وه). (تاج/ ٥ ل- ٢٩٢ ز: ٨٠ ژ: ١ + ریاض/ ٣ ل- ٨٠٨ ژ: ٨ ز: ١٨٠) + (ژ: ١٤٣٩ ته جرید به رگی جواره م).

رائے و شیکردنہ:

یہ کہہ: نہم فہرموودمیہ بہ لگہیہ لہ سہر گہلی شت:

۱- ئوسہید دمنگی زور خوش بووہ.

۲- لہ ناو یارانہ پیغہمبہر دا کهرامات پرووی داوہ (بر: ژ: ۱۴۵۶).

۳- موسلمانہ خواناس فریشتہ دمبین. (بر: ژ: ۱۴۴۴ تہجرید).

۴- ئازہل و ولاخ و وہلس فریشتہ دمبین. (بر: ژ: ۱۵۰۷).

۵- قورنان خویندن بہ دمنگی خوش، لہ گہل صلاح وتہقوادا، ریخوشکەرہ بؤ خیر و بیئر و پیت و فہری زور، وەك دابارینی سەکینە و دیتنی فریشتہ و رؤشنبونہوہی دل و دمرون و چاوو گەیشتن بە پایە و یلايەتی شەری (بر: ژ: ۱۴۹۲).

۶- لہ فہرموودہی ساخ دا کۆمەلی فہرمودہ ھەيە ئەم جۆرہ بابەتانہ دەسەلینئ (بېجگہ لہ مروؤف و فریشتہ و جنۆکە و پەری وشەياتینی، شتگہلی تریش ھەستیان ھەيە، وەك تەسبیحی خۆراک و دارو بەردو قسەکردنی ھەيوانات و تیگەیشتیان لہ زور شت تەنانەت گریان و پیکەنینیش، (بروانہ: تاج/ ۴ ل ۳۴۸ - ز: ۱۰۹ - ژ: ۱، ژ: ۲) بروانہ: ژ: ۱۶۹۷ تجرید + ۱۶۹۸ تجرید = ۴۸۴۸ ف + ۴۸۴۹ فتح).

دووەم: ئوسہیدی کورپی حوچہیر (رمزای خودای لی بی) یەکیکە لہ گەورہ ھاوړپیانہ پیغہمبہر (دروودی خودا لہ سہر پیغہمبہر و رمزای خودا لہ سہر ھاوړپیانہ بی) حوضہیری باوکی پیاویکی سوار چاک بوو، سەرۆکی ھۆزی ئەوس بوو، بہ ناموسلمانہ مردووہ لہ رۆزی ھەرای بوعاثدا خۆی سەرۆکی ھۆزەکە ی بوو (بر: ژ: ۱۴۸۱ تہجرید= مختصر صحیح البخاری).

ئوسہید یەکیکە لہ موسلمانہ ھەرہ پێشینەکان، لہ شەوی پەیمانہ بەیعتول عەقەبە ی دووەم دا یەکیک بوو لہ نەقیبەکان، لہ سہر دەستی موضەبی کورپی عومہیردا ئیسلام بوو، لہ کاتی بەستنی پەیمانہ برایەتی دا، پیغہمبہر (دروودی خودای لی بی) داینا بەبرای زەیدی کورپی حاریتہ.

له رۆژی هه‌رای ئو‌خود دا، که موس‌لمانان پشتی پی‌غه‌م‌به‌ریان چۆل کرد
ئه‌و له‌خ‌زمه‌تی دا خۆگر بوو، وه‌ جه‌وت برینی له‌و شه‌ر‌مه‌دا ئی ک‌را، ئه‌وه‌نده
نازاو نه‌به‌رد بوو، کۆمه‌لی فه‌رمووده‌ی هه‌یه له‌ سه‌ح‌یحین دا.

ئوسه‌ید پیاویکی ژیری هۆشه‌ندی کام‌لی خاوه‌ن راو بۆ‌چوون بوو،
پیاویکی زۆر ده‌نگ خۆش بوو، له‌ شه‌ودا به‌ ده‌نگ‌یک‌ی خۆش له‌ شه‌و نو‌یژدا
قور‌ئانیکی زۆری ده‌خو‌ی‌ند، جاری وا ده‌بوو سوور‌تی به‌ فه‌ره‌ی به‌ته‌واوی
ده‌خو‌ی‌ند، به‌ پپی ئه‌م فه‌رمووده‌یه فریشته ده‌هاتنه‌ خ‌زمه‌تی و گو‌ییان له
ده‌نگه‌ خۆشه‌که‌ی ده‌گرت، له‌ کاتی قور‌ئان خو‌ی‌ندن د.

له‌سه‌رده‌می جی‌نشینی ئی‌مامی عومه‌ردا، جه‌زه‌تی ئوسه‌ید (رم‌زای خودای لی
بی) فه‌رمانی جه‌قی به‌جی هینا و، به‌ مه‌رگی خوا مر‌د، له‌ مانگی کۆله
مانگدا، سالی بیستی کۆچی، پێشه‌وا عومه‌ر پێش نو‌یژی نو‌یژی ته‌رمی
له‌سه‌ر کرد، به‌ فه‌رمانی ئی‌مامی عومه‌ر دوو ریز له‌ نه‌وه‌ی به‌نی ئه‌شه‌هل، که
ئوسه‌ید له‌و به‌رره‌ باب‌ه‌ بوو، هه‌لیان گرت هه‌تا گۆر‌ستانی به‌قیع و له‌وئ
به‌خاکیان سپارد، پاسپیری بۆ عومه‌ر نوسی‌بوو، عومه‌ر ته‌ماشای
پاسپیری‌نامه‌که‌ی کرد، چواره‌زار لی‌ره‌ی زی‌ر فه‌رزار بوو، رم‌زه‌خور‌مای له
مه‌دینه هه‌بوو، عومه‌ر فرۆشتنی و فه‌رزه‌که‌ی سه‌ری دایه‌وه‌ لی، ده‌لین :
ئی‌مامی عومه‌ر خۆشی چووته‌ ژیر ته‌رمه‌که‌ی، کاتی ده‌یبه‌ن بۆ گۆر‌ستان.
له‌ ریاض صالحین دا ده‌فه‌رموئ : ئه‌نه‌س (رم‌زای خودای لی بی) ده‌فه‌رموئ :
(ئوسه‌یدی کوری حوضه‌پرو عه‌به‌بادی کوری بیشر (رم‌زای خودای لی بی) شه‌وئ له
خ‌زمه‌ت پی‌غه‌م‌به‌ر دا ده‌بن هه‌تا شه‌و ده‌نگ ده‌بی، خه‌ریکی قسه‌و باس و
گفتو‌گۆ ده‌بن، شه‌وه‌که‌شی شه‌وه‌ زه‌نگ ده‌بی، که له‌ لای پی‌غه‌م‌به‌ر (درو‌دی خودای
لی بی) ده‌رده‌چن و به‌رمو مال ده‌گه‌ر‌پ‌نه‌وه، هه‌ر که‌سه‌یان سه‌رو دار ده‌ستیان
به‌ ده‌سته‌وه‌ ده‌بی..

ئیت‌ر به‌ فه‌رمانی خودا، له‌ رێگا دارده‌ستی یه‌کیکیان ده‌بی به‌ چرا و
رۆشنا‌یی یان بۆ ده‌کا و، له‌به‌ر شه‌وه‌که‌ی ده‌رۆن هه‌تا رێگه‌یان له‌ یه‌ک‌تر

جیا دەبیتهوه، ئەو جا داردەستی ئەویتریان دەبی بەچراو پۆشنایی دەکا بۆی
ئیتەر هەریه کهیان لەبەر شەوقی داردەستی خۆی دەپروا، هەتا دەگاتەوه مائی
خۆی، ئیمامی بوخاری (رەحمەتی خودی لێ بێ) گێراویەتەوه. (ریاج صالحین/ ۳ ل-
۱۰۹۳ ز- ۲۵۳- باسی کەراماتی ئەولیا ژ : ۶) بۆ زێدە بەهرەو هەزلی ئوسەیدی
کۆپی حوزەیر، بر : تاجول ئوصول، بەرگی پینجەم، ل : ۱۷۶ + ب/ ۵ ل - ۶ - ز :
۱ ژ : ۵.

سێیەم : بۆ ئەوهی بە باشی بزانی که خەواریق و کەرامات لەناو هاورپییانی
پێغەمبەر دا، هەتا چ ئەندازەیهک باوبوو و پوی داوه، گەلێ بە زۆری،
ئاماژە دەکەین بۆ ئەم شوینانە، بە پێچەوانەی ئەو قسە ئۆکەوه که گوايه
کەرامات، له ناو یاران و هاورپییانی پێغەمبەردا کەم بووه ز بپروانه :
۱- تەجریدی بوخاری که ئەم پەراوه پیرۆزمیه بەرگی یەکەم ل/ ۴ ژ : ۵ که
باسی ژیان نامەى صەحابەکان دەکاو ئاماژە بۆ چەند ژمارەیی دەکا لەم
پەراوه پیرۆزەدا.

ب- بەرگی دووهم، لاپەرە (پروونکردنەوه) لیستی ناوی هاورپییان، که بە پێی
ژمارە کانێ ئەم پەراوه پیرۆزه دیاری کراون، که بە ژ : ۳ که حەزرمئی
عائیشەیه (رمزای خودی لێ بێ) دەست پێ دەکا. وه بە ژمارە (۸۳۷- تەجرید = ژ
: ۱۸۱۵ فتح الباری کۆتایی دی که (کهعبی عوجرمیه) که دەکەوێتە
لاپەرە : ۲۳۷ ی بەرگی دووهم. زۆر بەی ئەم ژمارانە که کورتەیهکی
پوختی ژیانێ هاورپییانی پێغەمبەرن، کەراماتی شەری که لەو زاتانە
بێنراون وا تیا دا و باس کراوه.

ج- تەجرید ۳ = موختەصەری صەحیحی بوخاری ب/ ۳ بر : ئەم ژمارانە :
ل : ۸۲ ژ : ۱۰۰۶ تەجرید = ۲۲۷۶ فتح الباری. ژ : ل : ۱۰۰ : ۱۰۱۶ ات = ۲۳۱۱ فتح
الباری، ل- ۱۰۴ ژ : ۱۰۱۷ ات = ۲۳۱۲ فتح الباری، ل- ۱۱۱ ژ : ۱۰۲۲ ات = ۲۳۲۴ فتح
الباری ل- ۱۵۶ ژ : ۱۰۶۳ ت = ۲۴۵۲ فتح الباری ژ : ۱۰۷۵ ات = ۲۴۸۴ ل- ۱۶۵ ل- ۱۷۱
ژ : ۱۰۸۰ ت = ۲۵۰۲ فتح ل- ۱۷۹ ژ : ۱۰۸۷ ت = ۲۵۳۰ فتح ل- ۲۰۰ ژ : ۱۱۱۳ ت =

۲۶۲۴ فتح ل- ۲۴۲ ژ : ۱۱۳۴ ات = ۲۷۳۱ فتح ل- ۲۷۵ ژ : ۱۱۴۵ ت = ۲۷۸۰ فتح ل-
 ۲۸۳ ژ : ۱۱۵۳ ات = ۲۸۰۱ فتح الباری ل ۲۸۶ ژ : ۱۱۵۶ ت = ۲۸۰۶ فتح ل- ۳۰۷ ژ :
 ۱۱۷۹ ات = ۲۸۵۶ فتح ل- ۳۲۹ ژ : ۱۲۰۶ تجرید = ۲۹۳۷ فتح ل- ۳۴۳ ژ : ۱۲۱۸ ات = ۲۹۷۶
 فتح الباری ل- ۳۷۱ ژ : ۱۲۲۵ ات = ۳۰۷۰ فتح الباری.

د- بؤ بهرگی یه که می نه م ته جریده پیرۆزه، بؤ چه سپاندنی که رامهت و
 خه واریق بؤ سه حابه کانی پیغه مبه ر (دروودی خودا له سه ر پیغه مبه ر و
 رمزای خودا له سه ر هاوه لانی بیست) بپروانه نه م ژمارانه ی تریش :
 ۴۶۸ ل - ۴۴۲، ل - ۴۵۳ ژ : ۴۷۹، ل - ۴۵۸ ژ : ۴۸۵ ل - ۴۶۴ ژ : ۴۹۰ ل - ۵۰۰ ژ :
 ۵۲۸ ل - ۵۲۴ ژ : ۵۵۲ ل - ۵۳۱ ژ :
 ۵۵۴ ل : ۵۵۱ ژ : ۵۷۷ ل - ۵۵۳ ژ : ۵۷۸.

ه- بپروانه : بهرگی سییه م، ریاج صالحین، به کوردی ل : ۱۰۷۲- سه رباسی
 که راماتی پیاو چاکان. ز/ ۲۵۳ ژ ۱/ ل/ ۱۰۸۲ - هه تا لاپه ره : ۱۱۰۰.
 و- تاجول نوصول، بهرگی پینجه م ل/ ۱۱ ز/ ۲ هه تا ز/ ۶۶ ل/ ۲۳۵ هه موه ها ز/ ۶۰
 ل/ ۱۹۷ هه رموده ی ژماره : ۸.

۱۷۳۲- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
 وَسَلَّمَ) قَالَ: (لَا حَسَدَ إِلَّا فِي اثْنَتَيْنِ رَجُلٌ عَلَّمَهُ اللَّهُ الْقُرْآنَ فَهُوَ يَتْلُوهُ إِثَاءَ اللَّيْلِ
 وَإِثَاءَ النَّهَارِ فَسَمِعَهُ جَارٌ لَهُ فَقَالَ: لَيْتَنِي أَوْتَيْتُ مِثْلَ مَا أُوتِيَ فَلَانَ فَعَمِلْتُ مِثْلَ مَا
 يَعْمَلُ وَرَجُلٌ آثَاهُ اللَّهُ مَالًا فَهُوَ يُهْلِكُهُ فِي الْحَقِّ فَقَالَ رَجُلٌ: (لَيْتَنِي أَوْتَيْتُ مِثْلَ
 مَا أُوتِيَ فَلَانَ فَعَمِلْتُ مِثْلَ مَا يَعْمَلُ). (الحديث ۵۰۲۶ - طرفه فی : ۷۲۳۲،
 ۷۵۲۸) (۴۷۷).

ئه بو هورهیره (رمزای خودای لی بی) هه رموی : پیغه مبه ر (دروودی خودای لی بی)
 هه رموی : (چه سوودی و به خیلی به که س دروست نییه، به م دوو که سه

نەبى، بە پىاۋىك كە خۇداي مەزن فەرى قورئانى پىرۋىزى كىردى، ۋە بەردەوام بە شەۋ ۋ بە پۋز خەرىكى بىۋ دەۋرى بىكەتەۋە، دراۋىيەكى گۈبى لى بى، بلى: خۇزگە منىش ۋەك ئەم پىاۋەم پى بىخەشرايە، منىش ۋەك ئەۋم دەكرد. بە پىاۋىكىش خۇداي گەۋرە مالى رەھمەتى پىئەدا، ۋە خۇبىشى دەستى تى بچى، لە رىگى راسەت دا داغانى بىكا. پىاۋىكى تىرىش، خۇزگە پى بخۋازى ۋ بلى: خۇزگە منىش ۋەك ئەم پىاۋە خۇدا پىئەداۋە مال ۋ سامانەم دەۋو، منىش ۋەك ئەۋ ئاۋا كارى شايان ۋ دروستەم پى ئەنجام دەدا).

پاقەۋ شىكەندەۋە:

(بىر : تاج ۱/ ل ۸۱/ ژ ۵ + ل ۸۶/ ژ ۶). ۋەك چەند جارى رۋونمان كىردەۋە : وشەى (پىاۋ) ۋ وشەى (فەرىكىنى قورئان) ۋەھەرۋەھا (مال) لەم جۋرە شۋىئانەدا بۇ قەيد نىن، بەئكو بۇ نەۋنەن، كەۋاتە : خۇزگە بە ۋنى قورئان پەرومىش، لە لايەنى ۋن ۋ پىاۋەۋە دروستەۋ رەۋايەۋ بگىرە كارىكى پەسەندىشە. ھەرۋەھا ئەگەر كەسى خۇزگە بە ئىمامى بوخارى، يا بە ئىمامى موسلىم بخۋازى، بە ھۋى ئەۋەدى كە خىزمەتلىكى گەۋرە سۋوننەتى پىغەمبەريان كىردەۋە، جىگەى خۇبەتى، ۋەھەرۋەھا ئەگەر كەسى خۇزگە بە موسلمانى بخۋازى، لە سەر ئەۋەدى كە مەۋفەقىكى ئالۋودەى مەزگەۋتە، يا شەۋ نوپۇزلىكى جۋان دەكا، يا پۋز گىرىكى باشە، يا ھاۋساپەكى زۋر پىرۋزۋ پاكە، يا دۋۋكان دارىكى خەقانى ۋ خەلال خۋرۋ مامەلە خۇشە، يا مەلەپەكى چاكە...تاد. بەلام ئەۋەندە ھەپە: (ھەمىشە نەۋنە باس كراۋەكان، ھەمىشە لە پىشى پىشەۋەن لەۋ كارمەدا، كەۋاتە: خۇزگە بە قورئان خۋىنى باش، سەر گۈلى ئەم بابەتەپە، ھەرۋەك خۇزگە بە پىاۋى خۋا پىئەداۋى سەخى نەۋنەى بالالى ئەم بابەتەپە). (بىرۋانە: بەرگى ۱/ ل ۸۹/ ژ ۶۵ تەجىرىد = ۷۳ فەتھول بارى: بىر: ژ ۴۰ ت = ژ ۴۳ فەتھول بارى ب/ ۱/ ل ۶۱) + (رىپاچ صالحىن/ ۳/ ل ۸۰۷/ ژ ۷/ ل ۱۸۰) + (تاج ۱/ ل ۸۶/ ژ ۱۵/ ل ۶).

۱۷۳۳- عَنْ عُثْمَانَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: (خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ). (الحديث ۵۰۲۷- طرفه في: ۵۰۲۸) (۴۷۸).

پیشہ و عثمان (رمزی خودی لہ بی) دھرموی: پیغمبر (مرووی خودی لہ بی) فہرموی: (باشترین کہسی نیوہ، نہی گہل نیسلام ! نہو کہسہ تانہ کہ خوی فیری قورناتن دمبکو خہ لکی تریش فیری قورناتن دمکا). (تاج/ ۵ ل/ ۲۷۱ ز/ ۷۶ ۱/ + ریاض/ ۳ ل/ ۸۰۵ ز/ ۸۰ ز/ ۲).

پوونکرہ نہوہ:

مہ بہ ست لہ فیئر بوونی قورناتن تہنیا نہوہ نییہ کہ بزانی قورناتن بخوینی بہ جوانی و بہس، بہ لگو دمبی بہ پیی توانا کاریشی پی بکات. لہ گیرانہ و دیہ کی نہم فہرمو و دیہ دا ناویہ: (خیرکم من تعلم القرآن او علمہ) بہ (او) کہ بو تہنویع بی، نہوہ ک بو دو دلی و گومان. بہ پکی نہم گیرانہ و دیہ معلّم و ماموستای فیئرکاری قورناتن لہ باشترین نوممہ تی موحمہ مدن. ہہ روا کہسی خوی فیری قورناتن بی، با نہیشبی بہ ماموستای قورناتن گوتنہوہ.

۱۷۳۳ م- وَعَنْهُ فِي رَوَايَةٍ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) اِنَّ اَفْضَلَكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ. (الحديث ۵۰۲۸- طرفه في: ۵۰۲۷).

واتاکہ یلہ پیشہ وہ رؤیشت، چونکہ فہرقی (خیریہ) و (افضلیہ) نییہ لہمہ عنادا. ۱۷۳۴- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) اِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: اَلَمَّا مَثَلَ صَاحِبِ الْقُرْآنِ كَمَثَلِ صَاحِبِ الْاِبِلِ الْمُعَقَّلَةِ اِنْ عَاهَدَ عَلَيْهَا اَمْسَكَهَا وَاِنْ اَطْلَقَهَا ذَهَبَتْ. (الحديث ۵۰۳۱).

ئیبنو عومەر (رمزای خودایان لئ بئ) فەرموئ: پێغه مبهەر (دروودی خودای لئ بئ) فەرموئ: (نموونهی قورئان خوێن، وهك نموونهی خاوهن و شتر و مهایه، که وشترهکهی به پهتئ بهستبێتهوه و، به مهر بهندی مهر بهندی کردبئ، چۆن نهو نهگهر سهرو کارى وشترهکهی بکا نهوا وشترهکهی بو دهمینئ، بهلام نهگهر بهرهلاى بکا نهوا وشترهکه به لهسه دمبئ و له دمستی دهر دهچئ، قورئانیش ههروهها، نهگهر خاومنهکهی خهريکی بئو چاودیری بکا، نهوا له بهرى دهمینئ، دهنه بهره بهره له بیری دهچێتهوه). (تاج/ ٥/ ز ٧٧/ ل ٢٨٢/ ز ١/ + رياض صالحين/ ٣/ ل ٨١٠/ ز ١٨١/ ز ٢- ش).

١٧٣٥- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ مَسْعُودٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بئسَ مَا لَأَحَدِهِمْ أَنْ يَقُولَ كَسَيْتُ آيَةً كَيْتَ وَكَيْتَ بَلْ لُسِيَّ وَاسْتَذْكُرُوا الْقُرْآنَ فَإِنَّهُ أَشَدُّ تَفْصِيًّا مِنْ صُدُورِ الرِّجَالِ مِنَ النِّعَمِ. (الحديث ٥٠٣٢- طرفه فى : ٥٠٣٩) (٤٧٩).

عهبدوئلاى كورئ مهسعود (رمزای خودای لئ بئ) دمفهرموئ : پێغه مبهەر (دروودی خودای لئ بئ) دمفهرموئ : (چهنده خراب و ناشیرینه بو مروف كه بلئ: من نهو نایهته یا نهو سوورمتهم له بیر جووتهوه، بهلگو نهوه چاره نووسی خودایی له بیری بردوتهوه، كه وابوو با بلئ : فیساره نایهته، یا فیساره سوورمتهم له بیر براوتهوه!).

دهی هه میشه دهووری قورئان بکه نه وهوبیکه نه بهویردی سه رزمانتان وپیشهی هه میشته تان، نهگینا چۆن وشتر و مالات که له پهت بهر بوون، نهگهر چاودیری نه کرین، بهره بهره کیوی و به لهسه دمبن و نیت زهوت ناکرین، قورئانیش ناوا، بگره خیراتریش له سینگى قورئان خوینه کان ناناشنا دمبئ، نهگهر بیتو سهرو مر دهووری نه کریته وه). (تاج/ ٥/ ل ٢٨٣/ ز ٧٧/ ز ٣- ش/ت).

۱۷۳۶- عَنْ أَبِي مُوسَى عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: تَعَاهَدُوا الْقُرْآنَ فَإِلَّا الَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَهُوَ أَشَدُّ تَفْصِيًّا مِنَ الْإِبْلِ فِي عُقْلِهَا. (الحديث ۵۰۳۳).

ئەبو موسا (رمزى خودای لى بى) فەرموى: پيغەمبەر (دروودى خودای لى بى) فەرموى: (سەرەو کارى قورئان بکەن و ھەميشە دەورى بکەنەو، دەسا بەو کەسە کە گیانی منى بەدەسە، قورئان زووتر لە بیر دەجیتهو، کاتى دەورى نەکریتەو، ھەتا وىتر، کاتى لە پەت بەر دەبى و بە لەسە دەبى !!). (تاج/۵ ل/۲۸۲ ز/۷۷ ژ/۲- ش) + (رياض صالحين/۳ ل/۸۱۰ ز/۸۱ ژ/۱).

۱۷۳۷- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّهُ سَأَلَ: كَيْفَ كَانَتْ قِرَاءَةُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ فَقَالَ: كَانَتْ مَدًّا ثُمَّ قَرَأَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ يَمُدُّ بِبِسْمِ اللَّهِ وَيَمُدُّ بِالرَّحْمَنِ وَيَمُدُّ بِالرَّحِيمِ (الحديث ۵۰۴۶- طرفه فى : ۵۰۴۵) (۴۸۰).

ئىمامى ئەنەس (رمزى خودای لى بى) پرسىارى ئى کرا : قوربان! ئایا پيغەمبەرى خودا، قورئانى چۆن دەخویند ؟ فەرموى: بە مەدەو دەیخویند، ھەلکشاو و داکشاوی بە باشى ڕەچاو دەکرد، ئەوجا ئەنەس بۆ نموونە و سەر مەشق (بسم الله الرحمن الرحيم) ی خویند بە مەدەو ئاوا لامى ئەللاو میمی ڕەحمان و حیی ڕەحیمی درێژ کردەو. (تاج/۵ ل/۲۸۴ ز/۷۸ ژ/۱).

۱۷۳۸- عَنْ أَبِي مُوسَى (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ لَهُ: (يَا أبا مُوسَى لَقَدْ أُوتِيتَ مِزْمَارًا مِنْ مَزَامِيرِ آلِ دَاوُدَ). (الحديث ۵۰۴۸).

ئەبو موسای ئەشعەرى (رمزى خودای لى بى) فەرموى: پيغەمبەر (دروودى خودای لى بى) پێى فەرمووم : (ئەى ئەبوو موسا ! بە راستى خودای گەورە دەنگ و ئاوازیکی خوۆشى پێ داویت، دەلێنى دەنگ و ئاوازه خوۆشەکەى داوود

پیغمبره (درویدی خودی لى بى) . (تاج/ ۵ ز/ ۶۳ ل/ ۲۲۸ ز/ ۵ + ریاض/ ۳ ل/ ۸۱۱ ز/ ۱۸۲ ز/ ۲- ش) .

پاښه و شيگردنه وه:

د دنگى خوښ به هرميه كى گه ورهى خودايه، بو كه سى بزاني پړى بگرئو له سنوورى شهرى خوږدا به كارى بهيښي. سوونه ته بانگ دمر دنگى خوښ و زولال بېت، هه رومها سوونه ته پيش نويز دنگى خوښ بى، له هه ندى گيرانه وهى نه م هه روموده دا هه يه، كه هاوسره كاني پيغه مبه ريش گوږيان له دنگى نه بوموساى نه شعهرى دهگرت له كاتى قورنات خوږندن دا، هوى وروودى نه م هه روموده يه نه وه بوو، كه شهوئ پيغه مبه ر و عايشه، گوئ له نه بوموسا دهگرن، به دنگه خوښه كى قورنات ده خوږني، نه وديش به لگيه بو نه وهى كه بو زنيش سوونه ته كه گوئ له دنگى قورنات خوږندنى پياوېش وهك هى ژن بگريت، وهك گوئ له دنگى قورناتى تومار كراوى عه بدول باسيط و مهنشواى و شيخ مه محمودى نه ل حوصه رى (رحمى خودى لى بى) و نه مانه بگرئ، يا له پشت پيش نويزه وه گوئ له دنگى قورنات خوږندنه كى بگرئ.

۱۷۳۹ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: الْكَحْنِي ابْنِي (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) امْرَأَةٌ ذَاتُ حَسَبٍ فَكَانَ يَتَعَاهَدُ كَتَبَهُ فَيَسْأَلُهَا عَنْ بَعْضِهَا فَيَقُولُ: نَعَمْ الرَّجُلُ مِنْ رَجُلٍ لَمْ يَطَأْ لَنَا فِرَاشًا وَلَمْ يُفْتَشْ لَنَا كَنَفًا مُنْذُ اثْنَيْتَا فَلَمَّا طَالَ ذَلِكَ عَلَيْهِ ذَكَرَ لِلنَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: (الْقَبْنِي بِهِ فَلَقِيْتُهُ بَعْدَ فَقَالَ: كَيْفَ تَصُومُ؟ قَالَ: كُلَّ يَوْمٍ قَالَ: وَكَيْفَ تَخْتِمُ؟ قَالَ: كُلُّ لَيْلَةٍ.

قَالَ: (صُمْ فِي كُلِّ شَهْرٍ ثَلَاثَةً وَأَقْرَأَ الْقُرْآنَ فِي كُلِّ شَهْرٍ) قَالَ: قُلْتُ: أَطِيقُ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ قَالَ: (صُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فِي الْجُمُعَةِ) قُلْتُ: أَطِيقُ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ قَالَ: (أَفْطِرْ يَوْمَيْنِ وَصُمْ يَوْمًا) قَالَ: قُلْتُ: أَطِيقُ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ قَالَ: (صُمْ أَفْضَلَ الصَّوْمِ

صَوْمَ دَاوُدَ صِيَامَ يَوْمٍ وَأَفْطَارَ يَوْمٍ وَأَفْرَأَ فِي كُلِّ سَبْعٍ لَيَالٍ مَرَّةً فَلَيَّتَنِي قَبِلْتُ رُخْصَةً رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَذَلِكَ أَنِّي كَبُرْتُ وَضَعُفْتُ فَكَانَ يَقْرَأَ عَلَى بَعْضِ أَهْلِهِ السُّنْعَ مِنَ الْقُرْآنِ بِالنَّهَارِ وَالَّذِي يَقْرُؤُهُ يَغْرِضُهُ مِنَ النَّهَارِ لِيَكُونَ أَخْفَ عَلَيْهِ بِاللَّيْلِ وَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَتَقَوَّى أَفْطَرَ أَيَّامًا وَأَخْصَى وَصَامَ مِثْلَهُنَّ كَرَاهِيَةً أَنْ يَتْرُكَ شَيْئًا فَارَقَ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَلَيْهِ (الْحَدِيثُ ٥٠٥٢ - طَرَفُهُ فِي : رَقْم : ٥٦٤ تَجْرِيد ١١٣١ فَتْحُ الْبَارِي = بِطَرَطِي يَكْتَم = لَا تُثَرَّة : ٥٤٢) .

مه بهستی سه رمکی له م فهرموودمیه رپویشت. بر : ژ : ٥٧٦ تجرید - ١١٥٢
فتح - بهرگی یه که م ل - ٥٥١ + ژ : ٩١٢ ت - ١٩٧٥ فتح - بهرگی / ٢ ل / ٢٩٣ + ژ / ٩١٢
م - ١٩٧٧ فتح - بهرگی / ٢ ل / ٢٩٤ .

لیرمدا دمفه رموی : باوگم ژنیکی خانه دانی هی نابووم، ناوبه ناو بوو که که یی
به سهر ده کرده و، له بارمی می رده که یه وه که من بووم لکی ده پرسی.
ئه ویش جاری عهرزی دمکا : پیاو هه روا دهبی، له وه چاکتر نابی، ئه وه ته ی
نسیبم که و تو و مت ته لای نه پکی ناو مت ته سه رنوینه که م نه چمکی
په رده که یه ه لدا و مت ته وه واته هیشتا دروست نه بووه له که لئاو به دهستی
نه گرتووم!

جا که نه م بارودوخه دریزه ی کیشا، باوگم ئه مه ی عهرزی پیغه مبه ر کرد.
ئه ویش (درویدی خودی لی بی) پکی دمفه رموا : (بی هی نه بو لام). جا کاتی چووم بو
خزمه تی پکی فهرمووم : (چون چونی به رپوژو دهبی؟) گوتم : (به رده وام
سال دووانزه مانگه هه موو رپوژی به رپوژو دهبی) فهرمووی : (ئه ی چون و
به چه ند رپوژ ختمه یه کی فورنان دمکه ی ؟) گوتم : هه مو شه وی ختمی
دمکه م.

فهرمووی : (وامه که به لکوو له هه موو مانگی سی رپوژ به رپوژوو به،
به مانگی کیش ختمه یه کی فورنان بکه). گوتم له مه زیاتر ده توانم ئه ی
پیغه مبه ری خودا! فهرمووی : (ده ی که وایه گشت هه فته یه ک سی رپوژ

بەپۇزۇبە) گوتەم: زیاتەر دەتوانەم. فەرەمۆی: (دەى كەواپە ھەمیشە دوو پۇژ بە پۇزۇبە و پۇژى بەپۇژو مەبە). عەرزىم كەرد لەمەیش زیاتەر دەتوانەم. فەرەمۆی: (دەى باشتەین شیوەى پۇژو گرتن ئەنجام بەدە، كە شیوەى بە پۇژو بوونى داوود پیغەمبەرە، كە بەم شیوەیە بەپۇژو دەبوو، تۆیش ئاوا بەپۇژو بە: پۇژىك بە پۇژو بە و پۇژىك بە پۇژو مەبە، وە بە ھەوت شەویش خەتمەيەكى قورئان بكە). جاكاتى عەبدوللا پیربوو، دەیفەرەمۆ: (خۆزگە كاتى خۆى پوخسەتەكەى پیغەمبەرم قە بوول دەكەرد و، ئەو ھەمۆو چەندو چۆنەم لە گەل نەكەردایە، چوونكە ئیستا پیربووم و بى ھیزو زەبوون بووم و، ئەوہى بە لاوى دەمتوانى بیکەم ئیستا بە ئاسایى بۆم ناكەرى).

موجاهید (رحمەتى خودای لى بى) فەرەمۆی: (كاتى عەبدوللاى كورپى عەمرى كورپى عاص، پیر بوو بەردەوام بوو لە سەر ئەو شیوە خوا پەرەستىيەى كە لە سەردەمى پیغەمبەردا بەردەوام بوو لەسەرى، كە ئەوہ بوو پۇژ نا پۇژى بەپۇژو بى و، خەتمىكى قورئانىش بە ھەوت شەو لە شەو نوێژدا بكات، بەلام لە كاتى پیریدا بۆ ئاسان كارى ئاواى دەكەرد، بە پۇژ پشكى قورئان خویندەكەى شەوى، كە ھەوت يەكى قورئان بوو، لە لاى يەكى لە كەسوكارەكەى دەور دەكەردەو، ھەتا بەباشى پەوانى بكاتەو، مەبادا شتىكى لى لەبیرچوو بى، ھەتا بەشەو بەئاسانى و پەوانى لە شەو نوێژەكەى دا بىخوینى).

وەكاتىكىش دەیویست كە تۆژى تین و ھیزو گورپىكەمان تىبیتەو، پۇژ نا پۇژەكە بەپۇژو نەدەبوو، وەك سەردەمى لاوى، بەلكو چەند پۇژى بەژمارە دەیشكان و، بەپۇژو نەدەبوو، ئەوجا پىك بەژمارەى ئەو پۇژانەى كە بەپۇژو نەبوو بوو، ئەوئەندە پۇژ بەسەریەكەوہ بەپۇژو دەبوو. بەم شیوە یە بەردەوام بوو لەسەر ئەو خوا پەرەستىيەى كە لەسەردەمى ژيانى پیغەمبەردا ئەنجامى دەدا، چونكە ھەزى نەدەكەرد كە ئەوہى لە ژيانى پیغەمبەردا كەردوویەتى لە

پهرستش و خوا پهرستی له پاش مهرگی نهو له هیج قوناغیکی زینی دا لئی کهم بکاتهوه!!

۱۷۴۰- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: (يَخْرُجُ فِيكُمْ قَوْمٌ تَحْقِرُونَ صَلَاتَكُمْ مَعَ صَلَاتِهِمْ وَصِيَامَكُمْ مَعَ صِيَامِهِمْ وَعَمَلَكُمْ مَعَ عَمَلِهِمْ وَيَقْرَأُونَ الْقُرْآنَ لَا يُجَاوِزُ حَاجِرَهُمْ يَمْرُقُونَ مِنَ الدِّينِ كَمَا يَمْرُقُ السَّهْمُ مِنَ الرَّمِيَةِ يَنْظُرُ فِي النَّصْلِ فَلَا يَرَى شَيْئًا وَيَنْظُرُ فِي الْقَدْحِ فَلَا يَرَى شَيْئًا وَيَنْظُرُ فِي الرَّيشِ فَلَا يَرَى شَيْئًا وَيَتَمَارَى فِي الْفُوقِ). (الحديث ۵۰۵۸- اطرافه فی : ۳۳۴۴، ۴۳۵۱، ۴۶۶۷، ۶۱۶۳، ۶۹۳۳، ۷۴۳۲، ۷۵۶۲) (بروانه : ژ: ۱۶۰۲ بهرگی چواره م) ^(۴۸۱).

نهو سههعیدی خودری (رمزای خودای لی بی) له پیغه مبهری نازیزو خو شه ویسته وه (دروودی خودای لی بی) وه ردهمته و بهر دکاتی خودای گه وره ی لکبی و، سهرو مال و منال و ههست و نهست به قوربانی گهردی سهر گوری پیروزی بیته، دمه رموی: (هوزی له ناوتانا پهیدا دهن، نویژو رپوزو و کرده وهی خوتان له چاو هی نه واندا به هیج داهنن، به لام نهو هوزه که قورنان دهخوینن له گه رویان رمت نابی و سهر زاره کی دهخوینن و ناچیته ناو دلان..

نهوانه وا له دین یاخی و به له سه دهن و له نایین دمردهن وهک تیری بدا له نیچیری و گورج بیسمی و به بی نهوه که شتی له نیچیره که له گهل خوی بهری لئی دمرچی، نه مانیش ناوا به با نهوهی شتی له شوینه واری دینیان پیوه بمینی لکی دمر دهجن، جا تیر هاویژکه سهیری په یکانه که دهکا هیج خوین و نه سهری پیکانی پیوه نابینی، ته ماشای کلکی تیره که دهکا ههروا هیچی پیوه نابینی سهیری په ری تیره که دهکا هیچی پیوه نابینی، له له لهی

شوینى ژای کوانه که پشا به شکه، که خوین و شوینه واری نیچیره که ی پیو دیه یا نا.

واته : چۆن نهو تیره نهو منده خیرا نیچیره که دهمی و لی دمرده چی و له کاتی سمین و لی دمرچوونه که دا له بهر خیرایی خوئی هیج له نیچیره که له گه ل خوئی نابات، نهو هۆزمیش ئاوا هریان به سه ر ئایین دارییه وه نامینی). (تاج/ ۵ ل ۲۸۷- ز: ۷۸ ژ: ۸- ش/ د/ ت - شه یخان نه بو داوودو ترمزی (رحمتهی خودی لی بی)).

۱۷۴۱- عَنْ أَبِي مُوسَى (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: (الْمُؤْمِنُ الَّذِي يَقْرَأَ الْقُرْآنَ وَيَعْمَلُ بِهِ كَالْأَثْرِجَةِ طَعْمُهَا طَيِّبٌ وَرِيحُهَا طَيِّبٌ وَالْمُؤْمِنُ الَّذِي لَا يَقْرَأُ الْقُرْآنَ وَيَعْمَلُ بِهِ كَالْأَثْمَرَةِ طَعْمُهَا طَيِّبٌ وَلَا رِيحَ لَهَا وَمِثْلُ الْمُنَافِقِ الَّذِي يَقْرَأُ الْقُرْآنَ كَالرَّيْحَانَةِ رِيحُهَا طَيِّبٌ وَطَعْمُهَا مُرٌّ وَمِثْلُ الْمُنَافِقِ الَّذِي لَا يَقْرَأُ الْقُرْآنَ كَالْحَنْظَلَةِ طَعْمُهَا مُرٌّ أَوْ خَبِيثٌ وَرِيحُهَا مُرٌّ. (الحديث ۵۰۵۹- اطرافه فی: ۵۰۲۰، ۵۴۲۷، ۷۵۶۰) (۴۸۲).

نه بو موسای نه شه رى (رمزی خودی لی بی) دمفه رموی : خو شه ویست (دروودو سلاو و په حمته و به ره کاتی خودای گه وره ی لای بی و، سه رو مال و منال و هه ست و نه ست گشتی به قوربانی گه ردی ژیر بیی دینی که رانی گۆری پیرۆزی بی) دمفه رموی: (نموونه ی بالای نهو موسلمانیه که قورئان ده خوینئو له هه مان کاتدا کارى پئ دهکا، وهك لیمو وایه، هه م بۆنى خو شه و هه م تامی خو شه و هه م پهنگی جوانه، وه وینه ی نهو که سه ی که قورئان زۆر نه خوینئ، به لام کارى پئ بکا، وهك خورما وایه، هه رچه نده بۆنى نییه، به لام تامی خو شه، وینه ی پیاوی دوو روى قور ئان خوین وهك په چانه وایه، هه رچه نده بۆنى خو شه به لام تامی تاله!! وینه ی دوو روى قورئان نه خوینیش وهك گوژالکه وایه بۆنى خو شى نییه و تامیشی تال و ناخو شه).

(تاج/ ۵ ل - ۲۷۲ ز - ۷۶ ژ : ۳ - ش / د / ت / ن = بوخاری و موسلیم و ئەبو داوود و تیرمزی و نەسائی ئەم فەرموودەییە یان گیراوەتەو (رحمەتی خودی لئ بئ) + ریاض الصالحین، بەرگی سییەم لاپەرە : ۸۰۶).

۱۷۴۲ - عَنْ جُنْدَبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: اقْرَأُوا الْقُرْآنَ مَا اتَّخَفْتُمْ عَلَيْهِ قُلُوبُكُمْ فَإِذَا اخْتَلَفْتُمْ فَقُومُوا عَنْهُ (الحدیث ۵۰۶۰ - طرفه فی : ۵۰۶۱).

جوندوبی کوری عەبدوڵلا (رمزی خودی لئ بئ) دمه‌رموئ : خوشەوێست (دروودو سلاو و پەحمەت و بەرەکاتی خودای گەورە لئ بئ و، سەرو مال و منالا و دایک و باوک و هەست و نەست گشتی بە قوربانی گەردی سەر گۆری پیرۆزی بئ) دمه‌رموئ : (ئەوەندە قورئان بخوینن کە دڵتان لەسەریت، بەلام کەبێتاقەت بوون و دڵتان لە لای خویندەنەکەتان نەما، یا قورئان خویندەنەکەتان سەری کیشا بۆ ناکۆکی و دووبەرەکی و شتی وا، نیتەر هەلسن و واز لە قورئان خویندن لەو کاتەدا بهێنن و، ئەو کۆپو کۆمەڵەی کە وا بئ چۆلی کەن و بەجۆی بهێنن). (تاج الاصول فی احادیث الرسول (صلی اللہ علیہ وسلم) بەرگی پینجەم لاپەرە : ۲۸۷ ز : ۷۸ ژ : ۷).

پاڤەو شیکردنەو :

(جوندوبی کوری عەبدوڵلا کوری سوفیانی بوجەلی)، لە ھاوڕێیانە، لە سەردەمی پیغەمبەردا می‌رد منداڵ بوو، دەگیرێتەو دمه‌رموئ : (پیغەمبەری خودا (دروودی خودی لئ بئ) نەخۆش بوو، لەبەر ئەوە شەوێ یان دوو شەو شەونویژی نەکرد). هەشت فەرموودە لێ بوخاری پیرۆز دا هەیە، گیرانەوێ لە ئوبەیی کوری کەعب و لە حوزەیفەو ئەنجام داو. (بەر : ۷ : ۵۶۰ - بەرگی یەکمەم لاپەرە : ۵۳۸ + ژ : ۶۴۸ = بەرگی دووهم، ل : ۷۱).

پایانی (خاتمه)

ماموستای ماموستایان، سه‌رو در مان (نیمای عه‌سقه‌لانی) (ره‌ممتی خودی لن
بی) له (خاتمه) ی نهم جیگه‌یه‌دا، له‌فه‌تحوّل باری شه‌رحی صه‌حیحی‌بو‌خاری‌دا
دده‌فرموی:

نامه‌ی فه‌ضائیلی قورئان نه‌وه‌دو نوّ فه‌رمووده‌ی به‌رزوه‌ کراوی واتیا‌دا
نۆزده‌یان موعه‌لله‌ق (بی‌رشته)-ن، یا موته‌باعاتن، نه‌وانی تریان هه‌مووی
مه‌وصولن، واته : په‌یوه‌ستن، پرشته‌که‌یان له نیمای بو‌خاری یه‌وه هه‌تا
سه‌ر پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودی لن بی) په‌یوه‌سته و نه‌پچراوه. هه‌فتا و سی‌یان
دووباره‌ن، نه‌وانی تریان (۹۹-۷۳=۲۶) که بیست و شه‌ش فه‌رمووده‌ن
پوخته‌ی نهم نامه‌یه‌ن. هه‌موویان (واته: نهم پوخته‌یه) نیمای موسلیمیش
وه‌ک نیمای بو‌خاری ته‌خریجی کردوون، بیجگه له‌مانه‌یان :

۱- فه‌رموده‌که‌ی نه‌نه‌س له باره‌ی نه‌وانه‌وه که له سه‌رده‌می پیغه‌مبه‌ردا
هه‌موو قورئانیان له به‌ر بووه = ۵۰۰۳ پروانه ژ: ۱۴۹۴ ته‌جریدی صه‌ریح
به‌رگی چواره‌م = ۳۸۱۰ فتح الباری + ۵۰۰۴ فتح الباری.

۲- فه‌رمووده‌که‌ی قه‌تاده‌ی کوپی نوعمان له باره‌ی فه‌ضل و گه‌وره‌یی
سوورته‌ی ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ ده‌وه. له ته‌جریده‌که‌دا نییه = ۵۰۱۴
فتح الباری.

۳- فه‌رمووده‌که‌ی ژماره : ۱۷۲۸ ته‌جرید = ۵۰۱۳ فتح الباری. به‌رگی/ ۴ ته‌جرید
صه‌ریح = مختصر صحیح البخاری.

۴- فه‌رمووده‌که‌ی ژماره : ۱۷۲۹ ته‌جرید = ۵۰۱۵ فتح الباری. به‌رگی/ ۴ ته‌جرید
صه‌ریح = مختصر صحیح البخاری.

۵- فه‌رمووده‌که‌ی ژماره : ۱۷۳۰ ته‌جرید به‌رگی چواره‌م = ۵۰۱۷ فتح الباری
پروانه په‌راویزی/ ۱۷۳۰.

۶- حدیث ابن عباس فی قراءته المفصل.

- ۷- فهرمووده‌کە‌ی ژماره : ۵۰۱۹ فتح الباری. له ته‌جریده‌ که‌دا نییه‌.
- ۸- فهرمووده‌ی ئە‌بو هورهیره (لاحسد الا فی اثنتین) ژ: ۱۷۳۲ ته‌جریدی
صه‌حیح، به‌رگی چواره‌م- فتح الباری شه‌رحی صه‌حیحی بوخاری ژ: ۵۰۲۶.
- ۹- فهرمووده‌کە‌ی عوئمان ژ: ۱۷۳۳ ته‌جرید، به‌رگی چواره‌م ژ: ۵۰۲۷
فتح الباری.
- ۱۰- فهرمووده‌ی : (کانت قراءته‌ مدنا) ژ: ۱۷۳۷ ته‌جرید، به‌رگی چواره‌م = ۵۰۴۶
فتح.
- ۱۱- فهرمووده‌ی عه‌بدوئلا‌ی کورپی مه‌سعود: (ائه‌ سمع رجلا یقرا ایه‌) =
۵۰۶۲ فتح الباری = له ته‌جریده‌ که‌دا نییه‌.

ته‌واو کاری (تتمه‌)

ته‌واو کاری ناوی ئە‌و صه‌حابه‌و پیاو چاکانه‌ی که‌ پوخته‌یی له‌ ژیان
نامه‌یان نووسراوه‌، که‌ لیستی له‌ ناوی ئە‌م زاتانه‌ له‌ سه‌ره‌تای به‌رگی دووهم دا
چه‌سپاوه‌، له‌ لاپه‌ره‌ شه‌شه‌وه‌ ده‌ست پێ‌ده‌کا، هه‌تا لاپه‌ره‌ نۆ. به‌ ناوی
عائیشه‌ — رمزای خ‌وای لێ‌بێ‌- ده‌ست پێ‌ ده‌کا، که‌ ژماره‌ی ئە‌و فهرمووده‌یه‌ی،
که‌ ژیان نامه‌ی عائیشه‌ له‌ کۆتاییه‌وه‌ نووسراوه‌، له‌م په‌راوه‌ پیرۆزه‌دا، ژماره‌ (۲)
یه‌، وه‌ لیسته‌ که‌ به‌ ناوی (که‌عبی کورپی عوجره‌) کۆتایی دی، که‌ ژیاننامه‌ی
که‌عب له‌ کۆتایی ژماره‌ : ۸۳۷=۸۱۵ فتح الباری =مختصر صحیح البخاری
المسمى بـ (التجريد الصريح) به‌رگی دووهم لاپه‌ره‌: ۲۳۷.

به‌رگی دووهم :

- ژ: ۱۵۱۳/۷۲۸- فه‌ضلی کورپی عه‌بباس = به‌رگی ۲/ ل- ۱۵۸.
- ژ: ۱۵۳۶/۷۳۸- یه‌علا‌ی کورپی ئومه‌یه‌یه‌ی ته‌میمی = ب/ ۲/ ل- ۱۶۳.
- ژ: ۱۵۵۳/۷۴۶- نافعی کورپی سه‌رجیس = ب/ ۲/ ل- ۱۷۰.
- ژ: ۱۵۶۱/۷۵۰- صه‌فیه‌ی کچی حویه‌یه‌ی = ب/ ۲/ ل- ۱۷۵+ به‌رگی ۲/ ل- ۳۱۰

ژ : ١٥٦٧/٧٥٥ - شوعبهی کوری حه حاج = ب/٢ ل - ١٨٠ + عهطای کوری سائیب =
ب/٢ ل - ١٨٢ + الحکم = ب/٢ ل/١٨٢ + مه نصورپی کوری موعته مہری
عه بدوئلا = ب/٢ ل/١٨٢ + یہ حیایی کوری سه عیدی قه ططان = ب/٢ ل -
١٨٢.

ژ : ١٥٨٨/٧٦١ - جہ عفرہ و عہ لی و عہ قیل و طالب کورانی ئہ بو طالب = ب/
٢ ل - ١٨٨.

ژ : ١٦٤٣/٧٨٤ - عورودی کوری زوبہیر = ب/٢ ل - ٢٠٣.

ژ : ١٨٧٥/٨٦٠ - سوفیانی کوری ئہ بو زوہیر = بہرگی/٢ ل - ٢٥٦.

ژ : ١٩٤٥/٨٩٧ - ئہ بو دمرداء = ب/٢ ل - ٢٨٣.

ژ : ١٩٦٠/٩٠٥ - روبہیعی کوری موعہ ویز = ب/٢ ل - ٢٨٧.

ژ : ١٩٨٦/٩١٦ - جوہیری یہی کچی حاریٹ = ب/٢ ل - ٢٩٨.

بہرگی سیئہ م:

ژ : ٢٠٤٨/٩٣٣ - عہ بدور رحمانی کوری عہ وف = ب/٣ ل - ٧.

ژ : ٢١٢٨/٩٦٤ - میقدامی کوری مہ عدی کہریبہ = ب/٣ ل - ٢٨.

ژ : ٢١٢٩/٩٦٥ - عہ بدوئلا کوری زمیدی کوری عاصم = ب/٣ ل - ٣٩.

ژ : ٢١٧٤/٩٧٧ - مالیکی کوری ئہوسی کوری حدثان = ب/٣ ل - ٤٨.

ژ : ٢٢٥٨/١٠٠٠ - ئہ بو رافع = ب/٣ ل - ٧٣.

ژ : ٢٣٠٧/١٠١٥ - مہ پروانی کوری حہ کہم = ب/٣ ل - ٩٨.

ژ : ٢٣١٢/١٠١٧ - بیلالی کوری رہباحی حہ بہشی = ب/٣ ل - ١٠٤.

ژ : ٢٣١٦/١٠١٨ - عوقوبہی کوری حاریٹ = ب/٣ ل - ١٠٦.

ژ : ٢٣٢١/١٠٢٠ - ئہ بو ئومامہی باہیلی = ب/٣ ل - ١٠٩.

ژ : ٢٣٢٧/١٠٢٤ - رافیعی کوری خہ دیج = ب/٣ ل - ١١٥.

ژ : ٢٣٣٩/١٠٣٠ - ظوہیری کوری رافیعی = ب/٣ ل - ١١٩.

ژ : ٢٣٥٢/١٠٣٤ - ئیمامی زوہری = ب/٣ ل - ١٢٥.

ژ : ٢٣٥٦/١٠٣٦ - نه شعه ئی کوپی قهیس = ب/٣ ل - ١٢٨.

ژ : ٢٣٧٠/١٠٤١ - صه عبی کوپی جه ئنامه = ب/٣ ل - ١٣٣.

ژ : ٢٣٧٥/١٠٤٣ - حه مزمو عه لی = ب/٣ ل - ١٣٦.

ژ : ٢٤٥٢/١٠٦٣ - سه عیدی کوپی زهید = ب/٣ ل - ١٥٦.

ژ : ٢٥٠٢/١٠٨٠ - عه بدو ئلای کوپی هیشام = ب/٣ ل - ١٧٣.

ژ : ٢٥٩٣/١١٠٤ - سه ودهی کچی زه ممه = ب/٣ ل - ١٩٤.

ژ : ٢٦٢٤/١١١٣ - صوهه یبی کوپی سنان پۆمی = ب/٣ ل - ٢٠١.

ژ : ١١١٦ / - ئوم نهیمه ن = ب/٣ ل - ٢٠٥.

ژ : ٢٦٩٢/١١٢٦ - ئوم که لئومی کچی عوقبه = ب/٣ ل - ٢٣٢.

ژ : ٢٧٣٩/١١٣٧ - عه مری کوپی حاریث = ب/٣ ل - ٢٦٩.

ژ : ٢٧٨٠/١١٤٥ - ته میمی داری = ب/٣ ل - ٢٧٦.

ژ : ٢٨٠٢/١١٥٤ - جوندوبی کوپی سوفیان = ب/٣ ل - ٢٨٦.

ژ : ٢٨٤٥/١١٧٣ - ئابیتی کوپی قهیس = ب/٣ ل - ٣٠٤.

ژ : ٢٧٥٠/١١٧٥ - عوروهی کوپی جه عدی باریقی = ب/٣ ل - ٣٠٥.

ژ : ٢٨٥٦/١١٧٩ - موعازی کوپی جه بهل = ب/٣ ل - ٣٠٧.

ژ : ٢٩٠٠/١١٩٤ - نه بوئوسهید : مالیکی کوپی ره بیعه = ب/٣ ل - ٣١٩.

ژ : ٢٩٢٤/١٢٠٠ - ئوم حه رامی کچی مه لحن = ب/٣ ل - ٣٢٤.

ژ : ٢٩٣٧/١٢٠٦ - طوفه یلی کوپی عه مر = ب/٣ ل - ٣٣٠.

ژ : ٢٩٥٩/١٢١٣ - حه نظه لهی غه سیلی مه لانیکه = ب/٣ ل - ٣٣٨.

ژ : ٢٩٦٢/١٢١٥ - موحاشیعی کوپی مه سعود = ب/٣ ل - ٣٤٠.

ژ : ٢٩٧٦/١٢١٨ - عه بباسی کوپی عه بدول موطه لیب.

ژ : ٣٠٠٥/١٢٣٠ - نه بو به شیری نه نصاری = ب/٣ ل - ٣٥٤.

ژ : ٣١٥٩/١٢٧٨ - جوبه یری کوپی حه ییه + موعه یری کوپی شو عبه = ب/٣

ژ : ۳۱۷۳/۱۲۸۲- سه هلی کوری نه بو چهیته مه = ب/۳ ل - ۴۱۳.

ژ : ۳۱۷۶/۱۲۸۴- عه وفی کوری مالیک = ب/۳ ل - ۴۱۵.

ژ : ۳۲۸۲/۱۳۲۵- سولهیمانی کوری صوردد = ب/۳ ل - ۴۵۳.

به رگی چواره م:

ژ : ۳۳۲۹/۱۳۳۷- عه بدوئلای کوری سه لام. به رگی چواره م/ لاپه ره : ۱۲.

ژ : ۳۵۰۹/۱۳۹۶- واشیلای کوری نه سقه ع- ب/۴ ل - ۸۷.

ژ : ۳۵۱۸/۱۴۰۱- روبه یعی کچی موعه ویز - ب/۴ ل - ۱۵۳۱ ل ۲۵۷

ژ : ۳۶۳۳/۱۴۴۴- ده حییه ئهل - گهلبی - ب/۴ ل - ۱۲۸.

ژ : ۳۶۶۰/۱۴۵۰- عه ماری کوری یاسر - ب/۴ ل - ۱۳۸.

ژ : ۳۷۰۵/۱۴۶۲- فاتیمه ی کچی پیغه مبه ر - ب/۴ ل - ۱۵۲.

ژ : ۳۷۴۲/۱۴۷۳- عه بدوئلای کوری مه سعود - ب/۴ ل - ۱۶۲.

ژ : ۴۰۱۹/۱۵۳۵- میقدادی کوری عه مری کیندی - ب/۴ ل - ۲۶۹.

ژ : ۴۰۷۲/۱۵۴۷- وه حشی بکوژی چه زه متی چه مزه - ب/۴ ل - ۲۸۴.

ژ : ۴۱۰۹/۱۵۵۱- سولهیمانی کوری صوردد (بر ۱۳۲۵) - ب/۴ ل - ۲۹۱

ژ : ۵۰۱۸/۱۷۳۱- ئوسهیدی کوری حوضه یر- ب/۴ ل - ۵۳۲.

بسم الله الرحمن الرحيم

سو پاس بۆ خوا لیڤه دا بهرگی چواری ته رجهمه (وهرگه پاره) کوردییه
 که ته وای بوو، که به باسی (فضائل القران) کو تاییه هات.
 بهرگی چوارهم ته وای، خوا یار بی سهری بهرگی پینجه مه لهم به واره
 پیروژه، که دوا بهرگه، به (کتاب النکاح) دهست پی دهکا.

وهرگیڤ : نوری فارس جهمه خان جهسه ن

۲۰۰۵/۵/۵

کوردستان / سلیمانی

پیوستی بابہ تہ کان

بابہ ت	لا پھرہ
نامہ ی سہرہ نای دروستبھون (کتاب بدء الخلق)	۳
تہ واکہری لیستی ٹہو ہا وہ لانہی پیغہ مہر ژیاننامہ یان بؤ نووسراوہ	۴
۶۴- نامہ ی پیغہ مہران (پیغہ مہران نامہ) (کتاب الانبیاء)	۱۱
۶۵- نامہ ی شانازیہ کان (کتاب المناقب)	۷۵
داستانی خوزاعہ	۸۷
داستانی موسولمان بوونی ٹہبوزہر (رمزی خودای لی بی) وداستانی زہمزہم	۸۷
باسی بنہ چہ و نہ سہب	۹۱
ناوہ گانی پیغہ مہر (دروودی خودای لی بی)	۹۲
باسی خاتہ می پیغہ مہران	۹۳
چؤنیتی شیوہ ی پیغہ مہر (دروودی خودای لی بی)	۹۵
نیشانہ گانی پیغہ مہر ایتہ ی	۱۰۷
۶۶- نامہ ی بہرہ وہری ہاورپیان پیغہ مہر (کتاب فضائل الصحابة)	۱۳۱
بہرہ ی ٹہبویہ کر	۱۳۱
باسی دہستہ پکردنی رہوانہ کردنی پیغہ مہر (دروودی خودای لی بی)	۱۸۹
فہر موودہ کہ ی نیسراو میعراج	۱۹۶
باسی کؤچ کردنی پیغہ مہر (دروودی خودای لی بی) و ہاورپکانی بؤ مہدینہ	۲۱۲
۶۷- نامہ ی کوشت و کوشارہ کان (کتاب المغازی)	۲۴۱
(غزوة العسيرة)	۲۴۱
داستانی غہزای بہدر (قصۃ غزوة بدر)	۲۴۱
روونکردنہ وہو ہینانہ وہی تہرم لہ دوورہ ولاتہ وہ	۲۶۳

٢٦٤	سەرگوزمشتهی نهوهی نهضیر
٢٦٧	کوشتنی که عبی کوری نه شرمف
٢٧٠	کوشتنی نه بو رافعی کوری نه بول حه قیق
٢٧٣	غزای ئو حود (غزوه احد)
٢٨٢	غزای خه ندهق که پێشی ده گوترئ غزای نه حزب
٢٨٦	غزای زاتوریقاع: غزا په پوینه (غزوة ذات الرقاع)
٢٨٩	غزای بهنی موسته لیق ، که غزای مه ریسعه
٢٩٠	غزای ئه نمار (غزوة انمار)
٢٩٠	غزه وهی حوده مبیبه (غزوة الخدیبه)
٢٩٧	غزای زاتول قهرمد (غزوة ذات القرد)
٢٩٨	غزای خه یبه ر (غزوة خیبر)
٣١٣	غزای موته له ولاتی شام (غزوة موته من ارض الشام)
٣١٥	غزای فه تحی مه ککه له په مه زانا (غزوة الفتح فی رمضان)
٣٢٥	غزای نه و طاس (غزوة او طاس)
٣٢٧	غزای تاییف له مانگی شه شه لانا بوون سالی هه شتی کۆچی
٣٤٣	غزای زول خه له صه (غزوه زی الخلصه)
٣٤٦	غزای قه راخی ده ریا (سیف البحر)
٣٤٩	شانده که ی بهنی ته میم
٣٤٩	شانده که ی بهنی حه نیفه و سەرگوروشته ی ئیسلام بوونی سومامه ی کوری ئوسال
٣٥٥	داستانی خه لکی نه جبران (قصه اهل النجران)
٣٥٨	هاتنی نه شعهریه کان و خه لکی یه مهن (قدوم الاشعرین و اهل الیمن)
٣٦٠	حه جی مالاوایی (حجة الوداع)
٣٦٣	غزه وهی ته بووک، که بریتیه یه له غزای عوسره

۳۶۵	فهرموده که ی که عبی کوری مالیک (رمزای خودی لی بی)
۳۸۳	نه خوشینه که ی پیغه مبهرو کوچی دواپی (دروودی خودی لی بی)
۳۹۸	۶۸- نامه ی ته فسیری قورنان (کتاب التفسیر)
۳۹۸	(باسی گه ورمی سوورمتی فاتحیه)
۴۰۰	فهرمایشتی خوی گه وره: ﴿فَلَا تَجْعَلُوا لِلّٰهِ اِنْدَادًا وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾
۴۰۰	فهرمایشتی خوی گه وره: ﴿وَوَلَلْنَا عَالِيَكُمْ الْعَمَامَ وَاَنْزَلْنَا.....وَالسَّلٰوٰی﴾
۴۰۱	فهرمایشتی خوی گه وره: ﴿وَاِذْ قُلْنَا اَدْخُلُوا هٰذِهِ الْقَرْيَةَ﴾
۴۰۲	فهرمایشتی خوی گه وره: ﴿مَا نَنْسَخْ مِنْ اٰیَةٍ اَوْ نُنسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَا﴾
۴۰۳	فهرمایشتی خوی گه وره: ﴿وَقَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًا سُبْحٰنَهُ﴾
۴۰۳	فهرمایشتی خوی گه وره: ﴿وَاتَّخِذُوا مِنْ مَّقَامِ اِبْرٰهِيْمَ مُصَلًّی﴾
۴۰۴	فهرمایشتی خوی گه وره: ﴿قُولُوا اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَا اَنْزَلَ الْبَیِّنَاتِ﴾
۴۰۵	فهرمایشتی خوی گه وره: ﴿وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَاكُمْ اُمَّةً وَّسَطًا....عَلَيْكُمْ شَهِيدًا﴾
۴۰۶	فهرمایشتی خوی گه وره: ﴿فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ اِلَى الْحَجِّ﴾
۴۰۷	فهرمایشتی خوی گه وره: ﴿ثُمَّ اَفِضُوا مِنْ حَيْثُ اَفَاضَ النَّاسُ﴾
۴۰۷	فهرمایشتی خوی گه وره: ﴿وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا اِنَّا فِی الدُّنْيَا حَسَنَةٌ﴾
۴۰۸	فهرمایشتی خوی گه وره: ﴿لَا یَسْأَلُونَ النَّاسَ الْحَافَا﴾
۴۰۸	ته فسیری سوورمتی نالی عیمران (تفسیر سورة ال عمران) فهرمایشتی خوی گه وره: ﴿مِنْهُ اٰیَاتٌ مُّحْكَمَاتٌ﴾
۴۰۹	فهرمایشتی خوی گه وره: ﴿اِنَّ الَّذِیْنَ یَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللّٰهِ وَاِیمانِهِمْ....﴾
۴۱۰	فهرمایشتی خوی گه وره: ﴿اِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ﴾
۴۱۱	فهرمایشتی خوی گه وره: ﴿وَلَتَسْمَعَنَّ مِنَ الَّذِیْنَ اَوْثَرُوا الْكِتَابَ مِنْ قِبَلِكُمْ..﴾
۴۱۵	فهرمایشتی خوی گه وره: ﴿لَا تَحْسِبَنَّ الَّذِیْنَ یَفْرَحُونَ بِمَا اٰتَوْا﴾
۴۱۸	ته فسیری سوورمتی نیساء (تفسیر سورة النساء) فهرمایشتی خوی گه وره: ﴿وَاَنْ خِفْتُمْ اَلَا تُقْسِطُوا فِی الْبَیِّنَاتِ﴾

۴۲۰	فہرماہستی خوی گہورہ ﴿يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ﴾
۴۲۰	فہرماہستی خوی گہورہ ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ﴾
۴۲۳	فہرماہستی خوی گہورہ ﴿فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ...﴾
۴۲۴	فہرماہستی خوی گہورہ ﴿إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ...﴾
۴۲۵	فہرماہستی خوی گہورہ ﴿إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ﴾
۴۲۶	تہفسیری سوورمتی مائیدہ (تفسیر سورة المائدہ) فہرماہستی خوی گہورہ ﴿يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ﴾
۴۲۷	فہرماہستی خوی گہورہ ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحَرَّمُوا طَيِّبَاتٍ...﴾
۴۲۸	فہرماہستی خوی گہورہ ﴿إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ...﴾
۴۳۰	فہرماہستی خودای گہورہ ﴿لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءٍ إِنْ تُبَدَّ لَكُمْ تَسْأَلُكُمْ﴾
۴۳۲	تہفسیری سوورمتی نہنعام (تفسیر سورة الانعام) فہرماہستی خوی گہورہ ﴿قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلَىٰ أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا...﴾
۴۳۳	فہرماہستی خوی گہورہ ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَبِهَدَاهُمْ اقْتَدِهْ﴾
۴۳۴	فہرماہستی خوی گہورہ ﴿وَلَا تَقْرُبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ﴾
۴۳۵	تہفسیری سوورمتی نہعراف (تفسیر سورة الاعراف) فہرماہستی خوی گہورہ ﴿خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ﴾
۴۳۵	تہفسیری سوورمتی نہنفال (تفسیر سورة الانفال) فہرماہستی خوی گہورہ ﴿وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ...﴾
۴۳۶	تہفسیری سوورمتی بہرائت ، سوورمتی تہوبہیشی ہی دہگوتری (تفسیر سورة براءۃ (التوبة)) فہرماہستی خوی گہورہ ﴿وَأَخْرُوجُوا اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلًا...﴾
۴۳۸	تہفسیری سوورمتی ہوود (تفسیر سورة هود) فہرماہستی خودای گہورہ ﴿وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ﴾
۴۳۸	فہرماہستی خودای گہورہ ﴿وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَىٰ وَهِيَ...﴾
۴۴۰	تہفسیری سوورمتی حجر (تفسیر سورة الحجر)

	فهرمایشتی خودای گه‌وره: ﴿الَا مَنْ اسْتَرْقَ السَّمْعَ فَاتَّبَعَهُ شَيْهَابٌ مُبِينٌ﴾
۴۴۲	ته‌فسیری سوورمتی نه‌حل (تفسیر سورة النحل) فهرمایشتی‌خودای گه‌وره: ﴿وَمِنْكُمْ مَنْ يَرُدُّ اِلَى اَرْضِ الْعُمْرِ﴾
۴۴۳	سوورمتی به‌نی نیسپرائیل که ناوداره به سوورمتی نیسرا
۴۴۸	فهرمایشتی خودای گه‌وره: ﴿عَسَىٰ اَنْ يَّعْتَلَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا﴾
۴۴۹	فهرمایشتی خودای گه‌وره: ﴿وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا﴾
۴۵۰	ته‌فسیری سوورمتی که‌هف (تفسیر سورة الكهف) فهرمایشتی‌خودای گه‌وره: ﴿اُولَٰئِكَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَلِقَائِهِ ...﴾
۴۵۱	ته‌فسیری سوورمتی مه‌ریهم (تفسیر سورة مريم)
۴۵۲	ته‌فسیری سوورمتی نوور (تفسیر سورة النور) فهرمایشتی خودای گه‌وره: ﴿وَالَّذِيْنَ يَرْمُوْنَ اَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ...﴾
۴۵۵	فهرمایشتی خودای گه‌وره: ﴿وَيَذَرَا عَنْهَا الْعَذَابَ اِنْ تَشْهَدُ اَرْبَعَ .....
۴۵۸	ته‌فسیری سوورمتی فورقان (تفسیر سورة الفرقان) فهرمایشتی خودای گه‌وره: ﴿الَّذِيْنَ يُخْشَرُوْنَ عَلَىٰ وُجُوْهِهِمْ اِلَىٰ جَهَنَّمَ...﴾
۴۵۸	ته‌فسیری سوورمتی ﴿اَلَمْ غَلَبَتِ الرُّومُ﴾
۴۶۰	ته‌فسیری سووره‌تی ته‌نزیل - سه‌جده فهرمایشتی خوی گه‌وره: ﴿فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا اخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ اعْيُنٍ...﴾
۴۶۱	ته‌فسیری سووره‌تی نه‌حزاب (تفسیر سورة الاحزاب) فهرمایشتی خوی گه‌وره: ﴿تُرْجِيْ مَنْ تَشَاءُ مِنْهُمْ وَتُؤْزِي الْيَك مَنْ تَشَاءُ...﴾
۴۶۳	فهرمایشتی خوی گه‌وره: ﴿لَا تَدْخُلُوْا بَيْتَ النَّبِيِّ اِلَا اَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ اِلَى...﴾
۴۶۵	فهرمایشتی خوی گه‌وره: ﴿اَنْ تُبْذَوْا شَيْئًا اَوْ تُخَفَّوْهُ فَاِنَّ اللّٰهَ ... شَهِيدًا﴾
۴۶۷	فهرمایشتی خوی گه‌وره: ﴿اِنَّ اللّٰهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّوْنَ عَلَى النَّبِيِّ ...﴾
۴۶۹	فهرمایشتی خوی گه‌وره: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِيْنَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِيْنَ آذَوْا مُوسَىٰ﴾

۴۷۰	تہ فیسری سوورہ تی سہبہء (تفسیر سورة السبا) فہرمایشتی خوی گہورہ: ﴿اِنَّ هُوَ اِلَّا نَذِيرٌ لَّكُمْ بَيْنَ يَدَيِ عَذَابٍ شَدِيدٍ﴾
۴۷۲	تہ فیسری سوورہ تی زومہر (تفسیر سورة الزمر) فہرمایشتی خوی گہورہ: ﴿قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ اسْرَفُوا عَلٰى اَنْفُسِهِمْ...﴾
۴۷۳	فہرمایشتی خوی گہورہ: ﴿وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ﴾
۴۷۵	فہرمایشتی خوی گہورہ: ﴿وَتُفْخِ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ..﴾
۴۷۷	تہ فیسری سوورہ تی (حمسق) سوورہ تی شوورا فہرمایشتی خوی گہورہ: ﴿اِلَّا الْمَوَدَّةُ فِي الْقُرْبٰى﴾
۴۷۹	تہ فیسری سوورہ تی (حامیم) ی دوخان (تفسیر سورة حم الدخان) تہ فیسری سوورہ تی (حم) ی (جانیہ)
۴۷۹	فہرمایشتی خوی گہورہ: ﴿وَمَا يَهْدِيكُنَا اِلَّا الدَّمْرُ﴾
۴۸۰	تہ فیسری سوورہ تی (حامیم) ی نہ حقاف تفسیر سورة الاحقاف فہرمایشتی خوی گہورہ: ﴿فَلَمَّا رَاوْهُ عَارِضًا مُّسْتَقْبِلَ اُوْدِيَّتِهِمْ قَالُوا...﴾
۴۸۱	تہ فیسری سوورہ تی موخہ مہمہد (درویدی خودی لسی بی) فہرمایشتی خوی گہورہ: ﴿وَتَقَكَّمُوا اَوْخَامَكُمْ﴾
۴۸۲	تہ فیسری سوورہ تی ق (تفسیر سورة ق) فہرمایشتی خوی گہورہ: ﴿وَتَقُولُ هَلْ مَعَ مَزِيْدٍ﴾
۴۸۶	تہ فیسری سوورہ تی (والنجم) (تفسیر سورة والنجم) فہرمایشتی خوی گہورہ: ﴿اَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ﴾
۴۸۷	تہ فیسری سوورہ تی (فہمہر) (اَقْرَبَتِ السَّاعَةُ) فہرمایشتی خوی گہورہ: ﴿بَلَّ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ اَذْهٰى وَاَمْرُ﴾
۴۸۷	تہ فیسری سوورہ تی رہ حمان (تفسیر سورة الرحمن) فہرمایشتی خوی گہورہ: ﴿وَمَعَ دُونِهَا جُنَّتَانٍ﴾
۴۸۹	تہ فیسری سوورہ تی مومتہ حینہ (تفسیر سورة الممتحنة) فہرمایشتی خوی گہورہ: ﴿لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ اَوْلِيَاءَ﴾

۴۹۳	فہرماہشتی زاتی پاک: ﴿ اِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعَنَّكَ ﴾
۴۹۴	تہفسیری سوورمتی جوموعہ (تفسیر سورة الجمعة) فہرماہشتی زاتی پاک: ﴿ وَاٰخِرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ ﴾
۴۹۵	سوورمتی مونافیقین (سورة المنافقين) فہرماہشتی خوای گہوردہ: ﴿ اِذَا جَاءَكَ الْمُتَافِقُونَ قَالُوا: نَشْهَدُ اَنَّكَ ... ﴾
۴۹۷	تہفسیری سوورمتی تہحریم (تفسیر سورة التحريم) فہرماہشتی خوای گہوردہ: ﴿ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ .... ﴾
۴۹۸	تہفسیری سوورمتی (ن والقلم) (تفسیر سورة (ن والقلم)) فہرماہشتی خوای گہوردہ: ﴿ عَتِلَ بَعْدَ ذَلِكَ زَنِيمٌ ﴾
۴۹۹	فہرماہشتی خوای گہوردہ: ﴿ يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ ﴾
۵۰۰	تہفسیری سوورمتی ﴿ وَالنَّازِعَاتِ ﴾
۵۰۱	تہفسیری سوورمتی ﴿ عَبَسَ ﴾
۵۰۲	تہفسیری سوورمتی ﴿ وَيَلِّ لِلْمُطَفِّفِينَ ﴾
۵۰۲	تہفسیری سوورمتی ﴿ اِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ ﴾
۵۰۳	فہرماہشتی زاتی پاک: ﴿ لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَنْ طَبَقٍ ﴾
۵۰۳	تہفسیری سوورمتی ﴿ وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا ﴾
۵۰۶	تہفسیری سوورمتی ﴿ اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ﴾ فہرماہشتی خوای گہوردہ: ﴿ كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعَنَّ بِالنَّاصِيَةِ ..... ﴾
۵۰۷	تہفسیری سوورمتی (الکثر)
۵۰۸	تہفسیری سوورمتی ﴿ قُلْ اَعُوْذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ﴾
۵۱۳	۶۹- نامہی گہوردہیی قورنانی پیروز (کتاب فضائل القرآن)
۵۴۴	پیرست